ORIGEN

Omilii și adnotări la LEVITIC

Ediție bilingvă

POLIROM

25
O-75

ORIGENES

Homiliae in Leuiticum
•
Adnotationes in Leuiticum

ORIGEN

Omilii și adnotări la LEVITIC

Ediție bilingvă

Studiu introductiv,
traducere și note
de Adrian Muraru

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ
„GH. ASACHI"
IAȘI

803494

POLIROM
2006

Adrian Muraru (n. 1973, Roman) este cadru didactic al Facultății de Filosofie, Universitatea „Al.I. Cuza", Iași. Absolvent al Seminarului Teologic „Sf. Gheorghe", Roman. Licențiat în Filosofie, Filologie clasică și Filologie românească al Universității „Al.I. Cuza" Iași. Doctor în filosofie (2004) cu o teză de filosofie antică (*Libertate și liber arbitru la Origen*). Doctorand al Universității Ioannina, Grecia, cu o temă de filosofie greacă veche (*Influențe platonice asupra lui Galenus*).

© 2006 by Editura POLIROM

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iași, B-dul Copou nr. 4 ; P.O. BOX 266, 6600
București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37 ;
P.O. BOX 1-728, 70700

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României :

ORIGENES

Omilii și adnotări la Levitic/ Origen, trad.,
note și studiu introd. de Adrian Muraru – Iași : Polirom, **2006**
ISBN : (10) 973-46-0460-0 ; (13) 978-973-46-0460-9

I. Muraru, Adrian (trad.)

252

Printed in ROMANIA

Cuprins

Notă asupra ediției 7

Nota traducătorului 9

Abrevieri pentru cărțile biblice 11

Origen și alegoria
(Studiu introductiv) 13

Omilii la Levitic (*Homiliae in Leuiticum*) 43

Omilia I 45

Omilia II 65

Omilia III 91

Omilia IV 129

Omilia V 167

Omilia VI 225

Omilia VII 253

Omilia VIII 303

Omilia IX 349

Omilia X 401

Omilia XI 413

Omilia XII 433

Omilia XIII 461

Omilia XIV 487

Omilia XV 509
Omilia XVI 519

Adnotări la Levitic (*Adnotationes in Leuiticum*) 555

Note la Omilii 575
Note la Adnotări 584
Bibliografie selectivă 587
Indice de referințe biblice în traduceri 593
Indice de nume proprii în traduceri 605

Notă asupra ediției

Acest volum își propune să ofere cititorului toate textele origeniene care, prin titlu ori prin aderență la o specie exegetică consacrată, sunt dedicate interpretării celei de-a treia cărți a Scripturii, Leviticul. Textul latin al omiliilor este preluat după ediția Academiei din Berlin (GCS 29, 1920), observându-se și ediția M. Borret (SC 286, 287).

Ca și în cazul adnotărilor la Geneză și la Exod, ultima culegere, cu pretenții de completitudine, a adnotărilor origeniene la Levitic este cea din ediția Migne. Prin urmare, textul grecesc urmat este cel al acestei ediții.

Studiul introductiv al acestui volum se dorește a fi o continuare a exercițiului interpretativ evident în debutul primelor două volume ale colecției „Tradiția creștină" (Origen, *Omilii, comentarii și adnotări la Geneză*, Origen, *Omilii și adnotări la Exod*). În consecință, pentru o mai facilă înțelegere a prezentului studiu introductiv, este dezirabilă citirea prealabilă a acestor studii introductive.

Pentru observarea unui context al evoluției lui Origen (și a origenismului, până la jumătatea secolului al VI-lea), cititorul este invitat să consulte tabelul cronologic alcătuit de domnul Dragoș Mârșanu în primul volum al colecției.

Opera origeniană

Cantitativ, opera lui Origen a fost estimată de Epifanie la 6000 de lucrări (*Adversus haereses* 64,63); Ieronim ne furnizează cifra de 2000 de titluri (*Contra Rufinum* 2,22).

Calitativ, scrierile origeniene au fost incluse de cercetarea modernă în patru genuri: opere exegetice, apologetice, dogmatice, practice. Acestea se adaugă efortului de critică textuală întreprins de Origen în *Hexapla*. Ar trebui amintită aici și corespondența origeniană, păstrată lacunar.

Comentarii, omilii, scolii, adnotări

Cele trei specii exegetice origeniene diferă prin conținut, stil, scop, public. Comentariile (Τόμοι, *Commentaria*) își propun redactarea unei exegeze savante, minuțioase, într-un stil doct, acuzat uneori de inflexiuni baroce, exegeză destinată unui public educat. Cea de-a doua specie este cea a omiliei, Ὁμιλία, *Homilia*, inițial rostită în fața comunității creștine: astfel, cititorul devine public secund al unei scrieri cu evident scop edificator, cu un conținut „popular", scriere în care retorica autorului este adesea întrezărită. Cea de-a treia specie exegetică este scolia, Σχόλια, *Excerptum*: așezată în marginea Scripturii, ea practică laconic explicația erudită, în succesiunea scoliei antice.

Nu există vreo mărturie antică detaliată privitoare la dispunerea exegezei origeniene la Levitic, care să ne încredințeze asupra conținutului acesteia. Astăzi pot fi consultate șaisprezece *Omilii la Levitic*, în traducerea latină a lui Tyrannius Rufin, precum și câteva *Adnotări la Levitic*, păstrate în greacă. În privința acestei ultime clasificări, în care termenul „adnotări" este preferat termenului „scolii", se impun în continuare câteva precizări.

Dispunerea exegezei origeniene în cursul transmiterii ei a fost în mare parte estompată: cel mai bine au supraviețuit, în specia lor, omiliile. Comentariile și scoliile s-au pierdut în mare parte: dacă exceptăm cele câteva cărți, păstrate integral, ale unor comentarii, tot ce se mai poate citi, sub numele lui Origen, din comentariile și scoliile dedicate cărților Scripturii se află în catenele biblice, succesiuni de adnotări exegetice multiauctoriale așezate în marginea paginii Bibliei. Această situație justifică preferința pentru titlul *Adnotări*, mai potrivit decât cel de *Scolii*, în edițiile moderne ale operei origeniene.

Regretabil în privința acestor „lanțuri" de adnotări la Scriptură este și faptul că nu se mai poate recunoaște proveniența, după specie și uneori chiar după titlul originar al lucrării excerptate, a exegezei origeniene. Adnotările cuprind uneori și fragmente din omiliile origeniene pierdute sau păstrate într-o imprecisă traducere latină. Îndoiala se poartă chiar mai departe, asupra paternității origeniene a unor fragmente atribuite prin tradiție savantului alexandrin. Pe de altă parte, cercetarea modernă a depistat urme ale operei origeniene la autori posteriori, încercând filtrarea acestor exegeze ulterioare lui Origen pentru obținerea filonului originar.

Nota traducătorului

Traducerile din acest volum cuprind exegeza origeniană la scrierea biblică Leviticul. Având în vedere caracterul scrierii tălmăcite, dar și tipul de autor tradus, principiile ce conduc în mod necesar traducerea sunt exactitatea și fidelitatea față de original (chiar și atunci când acesta este unul latin). Traducerea încearcă să redea în respectul originalului termenii fundamentali ai exegezei, relațiile sintactice ce structurează un anumit înțeles al interpretării, urmărind și situarea adecvată a terminologiei specifice în lexicul general al limbii române. Această din urmă exigență, ca și imperativul aplicării la public, obligă la depășirea limitelor lexicale impuse uneori de arhaicul stil eclesiastic: cantitativ, originalul solicită, cu specializare semantică strictă, mai mulți termeni decât poate oferi lexiconul teologic normativ, iar calitativ expandarea acestui lexicon specializat aduce poate o notă neologică textului. Sintactic, principala diferență față de original este dată de segmentarea perioadei ample, clasice. În cazul unor termeni consacrați, traducerea preia echivalarea standard din aria teologică: acolo unde se impune, o notă predă echivalarea precisă a termenului, însoțită de explicațiile cuvenite. Nu am putut apela totdeauna însă la variantele clasice de traducere, cele evidente în stilul eclesiastic consacrat: dacă traducerea ar fi rămas în cercul vocabularului teologic consacrat, rezultatul ar fi fost un text confuz prin simplificare, deci impropriu. Așadar, exigența clarității determină realocarea de fond lexical.

Traducerea textelor biblice este una fidelă, chiar atunci când ea pare stridentă sau neclară: scopul urmărit de traducător a fost exactitatea. De asemenea, este important de observat că textul Septuagintei, așa cum îl citea Origen în secolul al III-lea, este adesea altul decât cel disponibil prin edițiile moderne ale Septuagintei. Dificultăți suplimentare aduc și traducerile latine ale textelor biblice: un alt motiv pentru diferențele evidente în această ediție.

Exactitatea, asumată ca principiu al traducerii, construiește uneori pagini remarcabile estetic: în măsura posibilului, cititorul calofil se poate regăsi în multe secvențe ale traducerii.

*
* *

Acest volum este dator amabilității domnului Silviu Lupescu, directorul Editurii Polirom, care a acceptat inițierea colecției „Tradiția creștină".

Redactorul cărții, Mihai-Silviu Chirilă, a corijat multe din inadvertențele textului inițial, lucru pentru care trebuie să-i mulțumesc; din numeroasele lui observații am preluat unele sugestii care au contribuit la îmbunătățirea volumului. Responsabilitatea pentru forma finală a textelor îmi aparține.

O traducere precum cea de față nu poate fi dedicată vreunei persoane, oricât de apropiată sau de importantă în economia întreprinderii ar fi aceasta. Dacă acest lucru ar fi fost posibil, această tălmăcire ar fi fost dedicată fiului meu, David.

Adrian Muraru

Abrevieri pentru cărțile biblice

Vechiul Testament

Abd. (Abdia); Ag. (Aggeu); Am. (Amos); Av. (Avacum); Bar. (Baruh); Bel (Bel și Dragonul); Ct. (Cântarea Cântărilor); Dan. (Daniel); Dt. (Deuteronomul); Ecl. (Ecleziastul); Ep. (Epistola lui Ieremia); Est. (Ester); Ex. (Exodul); 1Ezr. (1 Ezdra); 2Ezr. (2 Ezdra = Ezra și Nehemia TM*); Gn. (Geneza); Ier. (Ieremia); Iez. (Iezechiel); Ios. (Iosua/Iisus Nave); Ioel; Iona; Iov; Is. (Isaia); Iud. (Iudit); Înț. (Înțelepciunea lui Solomon); Jd. (Judecătorii); Lv. (Leviticul); 1,2,3,4Mac. (1, 2, 3, 4 Macabei); Mal. (Malahia); Mih. (Mihea); Na. (Naum); Nm. (Numere); Od. (Odele); Os. (Osea); 1,2Par. (1, 2 Paralipomene = 1, 2 Cronici TM); Plâng. (Plângerile lui Ieremia); Prov. (Proverbele/Pildele lui Solomon); Ps. (Psalmii); Ps. Sol. (Psalmii lui Solomon); 1,2Rg. (1, 2 Regi = 1, 2 Samuel TM); 3,4Rg. (3,4 Regi = 1,2 Regi TM); Ruth; Sir. (Înțelepciunea lui Iisus Sirah); Sof. (Sofonia); Suz. (Suzana); Tob. (Tobit); Zah. (Zaharia).

Noul Testament

Ap. (Apocalipsa); Col. (Coloseni); 1,2Cor. (1, 2 Corinteni); Ef. (Efeseni); Evr. (Evrei); Flm. (Filimon); Flp. (Filipeni); Gal. (Galateni); Fp. (Faptele Apostolilor); Iac. (Iacob); In. (Ioan); 1,2,3In. (1, 2, 3 Ioan); Iuda; Lc. (Luca); Mc. (Marcu); Mt. (Matei); 1,2Pt. (1, 2 Petru); Rom. (Romani); 1,2Tes. (1, 2 Tesaloniceni); 1,2Tim. (1, 2 Timotei); Tit.

* TM = textul masoretic.

Origen și alegoria
Studiu introductiv

Premise

Înțelegerea scrierii revelate, a Bibliei, este pentru Origen fundamentală: întreaga biografie origeniană este consumată de un singur act, acela al interpretării textului inspirat. Aceasta pentru că Scriptura, ca document redactat sub asistență divină, are în fața celui credincios garanția veracității divine. În fapt, textul studiat de Alexandrin este perceput ca unic document ce păstrează cuvintele divinității adresate nouă, este singura scriere ce dă posibilitatea comunicării între divinitate și om: scrierea revelată indică punctul de plecare al dialogului ce își propune descoperirea adevărului. Ceea ce înseamnă că orice enunț cuprins în Biblie trebuie asumat ca adevărat dacă cititorul este convins de auctorialitatea divină a acestuia, asumare adusă prin credința în divinitatea creștină. În consecință, prima lectura a Bibliei va încerca, uneori sub condiția unui efort remarcabil, evidențierea adevărului fiecărui enunț al Scripturii.

Aceasta pentru că adevărul înseamnă, pentru începător, supunerea enunțurilor scrierii revelate la o logică funcțională cotidian[1]. Răspunsul dat uneori de cititor, marcat de limita limbajului nostru, indică neadecvarea modului nostru de lectură: citită *ca și cum* ar fi o scriere comună, Scriptura creștină nu poate evita confuzia, contradicția, paralogismul, absurdul. Acesta este indiciu al faptului că grafia divină nu poate fi asimilată, fie și dacă îi observăm autorul, cu scrierea umană: logica noastră, cea comună, nu poate

1. Pentru o discuție amplă privitoare la această chestiune, a se vedea studiul introductiv la volumul Origen, *Omilii, comentarii și adnotări la Geneză*, pp. 97-108.

da criterii pentru lectura unor enunțuri ce desfid regulile de compoziție curente. Stranietatea stilistică a Bibliei, observată de foarte mulți cititori educați ai Antichității târzii, este suficientă dovadă pentru inadecvarea canonului comun la scrierea considerată revelată: este necesară observarea Scripturii ca document autonom, autosuficient, singura explicație valabilă a acestei scrieri putând proveni doar din cuprinsul său.

Aceasta va însemna, pentru Origen, instituirea unei „științe" speciale, cea a Scripturii: ca document ce refuză adesea uzul comun al termenilor, ca scriere ce desfidă reguli elementare de compoziție, Scriptura trebuie să dețină o semantică și o sintactică proprii. Origen se va strădui, astfel, să alcătuiască un lexicon al Scrierii revelate, care să semantizeze în conformitate cu uzul Scripturii mulți termeni problematici[1]. Despre această practică interpretativă origeniană dă mărturie aproape fiecare pagină exegetică.

Un exemplu discutat chiar în acest volum: observând că există mențiuni biblice despre jertfele aduse pentru ștergerea unui păcat, dar și precizări aduse privitor la jertfele pentru iertarea unei greșeli (*Homilia in Leuiticum* 5,4), Origen își propune să afle dacă cei doi termeni, „păcat" și „greșeală"[2], pot fi considerați sinonimi. Iar cercetarea nu se face apelând la literatura greacă, la vreo lucrare lexicografică, ci la Scriptură. Așa că doar scrierea revelată poate spune ceva despre semnificația celor doi termeni biblici: „Se pare că în Scripturile dumnezeiești adesea «păcatul» este numit «greșeală», iar «greșeala» «păcat», fără nici o diferență sau distincție; în acest loc totuși se descoperă că există o diferență. Căci după ce a transmis rânduiala și ordinea sacrificiului pentru păcat, acum

1. Pentru mai multe exemple, a se vedea studiul introductiv la volumul Origen, *Omilii și adnotări la Exod*, pp. 33-36, cu bune exemple de practică intertextuală.
2. În limba română, cei doi termeni cunosc deja o gradație de intensitate: păcatul, în ordine religioasă, este mai grav decât greșeala. Pentru Origen, termenii ce sunt traduși prin păcat, ἁμαρτία, și greșeală, πλημμέλεια, ambii atestați de scrierea revelată, se situau în aceeași zonă semantică, a greșelii, a erorii (pentru a înțelege dificultatea distincției, cititorul român ar trebui să înțeleagă primul termen ca „greșeală", iar pe cel de-al doilea ca „eroare"), literatura greacă marcând un uz atic al celui din urmă. De aici și interogația origeniană.

poruncește, separat, un sacrificiu pentru greșeală. Și deși toate sunt poruncite în aceeași ordine și cu aceeași regulă, deși adaugă la urmă: «După cum acesta care este pentru păcat, tot așa și acesta care este pentru greșeală: o singură lege va fi a acestora», a vrut totuși să arate că există o diferență între ele, pentru care a poruncit sacrificii distincte". Așadar, mențiunea biblică este cea care autorizează, pentru Alexandrin, distincția semantică. Și pentru că ea dă indicii despre existența unei diferențe, tot scrierea revelată va fi solicitată în indicarea acestei diferențe: „În această privință, eu consider că greșeala săvârșită este mai puțin gravă, întrucâtva, decât păcatul. Căci găsim că s-a spus, despre păcat, «păcat spre moarte», dar despre greșeală nu citim că s-ar fi spus că este «spre moarte»".

Am putea crede că Origen, încercând obținerea unei distincții între greșeală și păcat, ignoră dezbaterea filologică în chestiune. Continuarea explicației origeniene ne încredințează însă de contrariu: „Știu bine și acea diferență observată de unii dintre înțelepți: greșeala apare când nu săvârșim cele ce trebuie să le săvârșim, iar păcatul când comitem ceea ce nu trebuie comis. Dar fiindcă nu le descoperim totdeauna sub această distincție în Cărțile dumnezeiești, nu putem afirma aceasta în general"[1]. Așadar, singurul limbaj ce merită studiat, cel al Scripturii, nu autorizează distincția curentă dintre greșeală și păcat: ocurențele celor doi termeni în cartea revelată sunt suficiente pentru a afirma aceasta. Doar Scriptura poate oferi indicii privitoare la semnificația termenilor cuprinși în ea. Autonomia Bibliei, carte revelată, ne obligă la acest tip de cercetare.

Însă demersul origenian, cel care își propune redactarea unui „lexicon" și a unei „gramatici" a scrierii revelate, nu se încheie aici. Ca orice limbaj parțial, limbajul Scripturii rămâne dator limbajului general: este doar un limbaj specializat, adesea prin resemnificare, al acestuia. Ca parte a limbajului general, ca limbaj construit după reguli similare limbajului comun (deosebind, spre exemplu, între semnificația primă a unui termen și o semnificație secundă, între sens propriu și sens figurat, între normă și abatere sintactică), acest limbaj particular poartă avantajele și neajunsurile

1. O discuție despre semnificația celor doi termeni putem afla și la Atanasie al Alexandriei, *Expositio in Psalmum L*. Și Teodoret al Cirului oferă două definiții, în *Quaestio in Leuiticum* 1 (plus o definiție a ceea ce este πλημμέλεια în *Quaestio in Numeros* 11).

limbajului nostru. Oferă claritate, dar nu poate evita indecidabilitatea; „normalizează" abaterea de la sintactica habituală, dar nu poate eluda contradicția logică, fiind „format" ca și limbajul comun, în mod evident deficient pentru Alexandrin[1].

Pretenția cercetării curente aplicate scrierii inspirate, de a stipula ca adevărat un enunț sau altul, este ilegitimă: limbajul curent este dovada, prin limitele sale, inadecvării instrumentului (*i.e.* un anume limbaj) la pretenția de adevăr afirmată. Paradoxurile logice sunt un semn al inconsistenței limbajului (și limbajelor) nostru atunci când scopul propus este enunțarea adevărului. Odată cu această pretenție de adevăr cade și posibilitatea construirii unui discurs științific: în aproximarea dată de limbajul nostru, adevărul nu poate fi decât o pretenție fără suport.

Pentru Origen, pentru exegetul biblic, această concluzie vizează îndeosebi filologia, în segmentul ei „istoric": o cercetare ce își propune adevărul nu poate considera aspectul narativ al vreunei scrieri ca indicând ceva „adevărat". Și aceasta pentru că filologia, în secțiunea ei „istorică" (*i.e.* descriind personaje, acțiuni, circumstanțe), nu poate fi validată ca știință. În consecință, ceea ce se propune prin practicarea analizei filologice a textului revelat nu este adevărul, prezumat de creștinul Origen: este necesară o altă cercetare, o altă metodologie pentru aproprierea adevărului.

Aceeași observație vizează și valoarea enunțurilor normative ale Scripturii, crede Origen: cea mai mare parte din legislația mozaică, citită așa cum ne îndeamnă obișnuința (adică utilizând referenții cotidieni), este în mod evident inferioară altor legislații. Căci legiuiri mai bune au avut, dacă le comparăm cu cele ale iudeilor, grecii sau romanii. Prin urmare, lectura „literală" nu face decât să producă nedumerire, inducând îndoială asupra valorii legislației mozaice. Origen va considera, în consecință, că o a doua lectură, spirituală, duhovnicească, este singura potrivită demnității autorului scrierilor normative ale Bibliei: „Iar dacă după această înțelegere (*i.e* spirituală) vom spune că Dumnezeul cel Preaînalt a stabilit legi oamenilor, consider că legislația va apărea demnă de măreția divină. Dacă însă ne vom ține de literă și vom primi cele scrise în Lege fie așa cum li se pare iudeilor, fie așa cum i se pare vulgului, mi-e rușine să spun și să mărturisesc că

1. Pentru o discuție privitoare la limitele limbajului comun, v. studiul introductiv la volumul Origen, *Omilii, comentarii și adnotări la Geneză*, pp. 81-93.

astfel de legi a dat Dumnezeu. Căci vor arăta mai multă eleganță și mai multă rațiune legile oamenilor, spre exemplu cele ale romanilor, ale atenienilor ori ale lacedemonienilor. Dacă însă legea lui Dumnezeu va fi primită după această înțelegere, pe care Biserica o învață, atunci este evident că depășește toate legile omenești și cu adevărat va fi considerată Legea lui Dumnezeu" (*Homilia in Leuiticum* 7,5). Doar o lectură secundă va putea identifica semnificantul relevant al Scripturii: îndemnul la aceasta este inevitabil.

Firesc, observația epistemologică, cea care evidențiază insuficiența unui anume limbaj, are corolar ontologic: dacă un enunț nu ne poate preda adevărul, aceasta se întâmplă pentru că, solidar cu o anume realitate, el nu poate deține adevărul. Dacă narațiunea biblică, oricare ar fi aceasta, nu îndeplinește condițiile unei expuneri „științifice", deficiența vizează înainte de toate lumea descrisă de termenii biblici, așa cum sunt înțeleși de către fiecare.

Dificultatea observată de Origen este complicată de situația noastră, a modernilor ce dorim să-i înțelegem scrierile. Aceasta pentru faptul că Scriptura descrie astăzi, în proiectul comun de lectură, un cosmos omogenizat, în care distincția de grad ontologic este irecognoscibilă. Recunoaștem un timp, adesea ca măsură a acțiunilor noastre, și un spațiu, ca „loc" în care aceste acțiuni se petrec. Aporiile timpului și ale spațiului nu ne mai incită, atunci când ele sunt observate: oboseala filosofică le expediază în aria acatalepticului, a indicibilului, atunci când nu le dăruiește o explicație funcțională, pragmatică. Și aceasta pentru că adevărul nu este decât pretext, adesea ilegitim, al cercetării: orice este acceptabil în omogenitate.

Pentru Alexandrin însă, falsul implicat în expunerea „istorică"[1] a Bibliei indică mai puțin inadvertența Scripturii, cât insuficiența unui mod de înțelegere. Limbajul curent, solidar cu realitatea percepută comun, poartă în el inadecvarea. Iar această inadecvare este evidentă, pentru Origen, atunci când încercăm înțelegerea Scripturii, mesajul divinității, fie după norma dată de limbajul curent, fie după norma construită în acest limbaj, perceput ca similar limbajului comun. În consecință, nici norma curentă, nici cea specifică Scripturii nu pot clarifica: semn pentru aceasta este

1. Registrul istoric al interpretării origeniene a fost discutat în context cultural, în studiul introductiv la volumul Origen, *Omilii și adnotări la Exod*, pp. 43-46.

803494
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ „GH. ASACHI" IAȘI

persistența alogismului într-o lucrare redactată de Logos. Ajuns în acest punct al cercetării, cititorul are două posibilități: fie, citind scrierea inspirată, abandonează orice pretenție de adevăr, fie încearcă să observe, în chiar această scriere, indicii despre modul în care ea trebuie interpretată. Origen, asumându-și Scriptura creștină ca document revelat[1], a urmat secunda cale.

Alegoria Scripturii

S-a observat deja că resemnificarea Bibliei, consecință a observării autonomiei textului revelat, nu poate satisface, în această speță, nici exigența comunicării[2]: adresat fiecărui credincios, mesajul Scripturii nu poate interpune între cititor și autor intervalul temporal comun. Receptat personal, așa cum se întâmplă celui ce dorește apropierea de autorul Scripturii, textul revelat nu poate transmite istorisiri despre conflicte militare, despre aventuri extraconjugale, nu poate preda detalii fără semnificație[3]: nu aspectul narativ evident este important aici. Auctorialitatea divină, asumată de cel credincios, transformă textul inspirat într-o scriere proximă, așa cum proxim este autorul acesteia.

În consecință, insuficiența logică și estetică a Scripturii are pentru cititorul atent o altă noimă decât pentru cititorul grăbit:

1. Despre exigențele unei lecturi profitabile a scrierii inspirate, așa cum pot fi ele observate în cazul Origen, v. studiul introductiv al volumului Origen, *Omilii și adnotări la Exod*, pp. 12-17.
2. Nu mai amintesc aici și chestiunea, foarte disputată, a asumării Bibliei ebraice, a Vechiului Testament, ca text revelat de către creștini: polemica antignostică solicita un răspuns privitor la obiecțiile sectare. O modalitate de lectură, alta decât cea comună, putea fi soluția propusă în dezbatere.
3. Exigența folosului, a profitului lecturii, este amintită adesea de către Origen. Aici doar un exemplu: „Să vedem acum ce se spune în continuare: «Iar Avraam stătea aproape de ei sub copac». În cazul narațiunilor de acest fel cerem urechi tăiate împrejur. Căci nu trebuie să credem că cea mai mare grijă a Duhului Sfânt a fost să scrie în cărțile Legii unde stătea Avraam. Cu ce mă ajută pe mine, care am venit să ascult ce învață Duhul Sfânt neamul omenesc, dacă voi auzi că «Avraam stătea sub copac»?" (*Homilia in Genesim* 4,3).

privit în semnificația sa curentă, după canonul estetic consacrat, textul inspirat ne indică mai degrabă situarea noastră, a lumii noastre, în raport cu scrierea privilegiată. Biblia este incongruă pentru că deficitul, logic sau estetic, este al acestei lumi, al intelectului care o citește. Prin urmare, Scriptura creștină, ca scriere revelată, redactată sub inspirație divină, trebuie să predea și un mod de „citire" care să evite inconvenientele lecturii comune. Acest mod de „citire" nu poate fi inovația cititorului: autorul scrierii inspirate trebuie să ne dezvăluie și modalitatea proprie, specifică, de lectură a acestui mesaj autonom. Așadar, textul autonom ar trebui să cuprindă și lămuriri despre modalitatea în care acesta trebuie citit. Întrebarea secventă logic va fi: există locuri ale scrierii revelate care să ne ofere indicii despre modul în care Biblia ar trebui citită? Ni se predă undeva, în cuprinsul Scripturii, semantica proprie Bibliei?

Principiul explicației endogene fusese deja parțial întrebuințat, atunci când Origen încercase descifrarea limbajului revelat ca autonom. Ca premisă fusese asumată însă funcționalitatea, adecvarea regulilor gramaticale și logice la un text perceput deja ca aparte, ca fiind inspirat de către divinitate[1]. Or, încercarea origeniană de a explica satisfăcător scrierea revelată prin apel implicit la norma noastră, gramaticală sau logică, a eșuat. Așadar, nu doar caracterul autonom al textului trebuie respectat: trebuie descoperită în scrierea revelată norma, regula de semnificare a acesteia. Iar dacă nu se predă explicit o regulă, aceasta trebuie căutată foarte atent de către cititor: trebuie să existe indicii care să ne sugereze regula.

Încercarea de descoperire a unor norme de interpretare interne, valabile în cazul scrierii revelate, avea antecedente importante în lumea mozaică: fuseseră deja propuse reguli de interpretare derivate din enunțuri ale textului inspirat. Cele șapte reguli ale lui Hillel, expandate de către Ișmael ben Elișa, încercau tocmai decodarea particularităților semantice și sintactice ale scrierii revelate, percepute ca fiind scrise în limbaj comun, cu scopul principal de a oferi legislație religioasă secundară. Akiba ben Iosef, asumându-și limbajul Scripturii ca diferit de cel curent, predase un alt stil de interpretare, ce miza pe semnificația alogismelor, repetițiilor, într-o scriere cu un alt statut decât cel comun.

1. *Intentio auctoris* este privilegiată în cazul Scripturii, asumată ca inspirată de divinitate: observarea diferenței ontologice este condiție a înțelegerii.

Origen trebuie să fi cunoscut aceste tendinţe în interpretare, însă miza lui era diferită: insatisfacţia produsă de interpretările curente ale Scripturii îl îndemnau să afle în scrierea revelată indicii metodologice de interpretare. Dar Scriptura însemna pentru creştinul Origen şi Noul Testament, cel care indica proximitatea divinului. În consecinţă, prioritar în înţelegerea textului inspirat va fi Noul Testament: aici vor fi căutate regulile de interpretare a scrierii revelate. Astfel, primordiale se vor arăta secvenţele în care pasaje ale Vechiului Testament sunt explicit interpretate de către autorii Noului Testament: prioritară va fi, în explicitarea Legământului vechi, regula hermeneutică evidentă în noul Legământ.

Observând scrierile nou-testamentare, Origen va constata că există, într-adevăr, pasaje vetero-testamentare comentate, uneori abundent: în aceste comentarii este evidentă încercarea de a resemnifica Vechiul Testament, din perspectiva revelaţiei aduse de Iisus Hristos. Exemplare pentru această încercare sunt scrierile apostolului Pavel: cele mai multe exegeze nou-testamentare ale Vechiului Legământ, explicitate ca atare, pot fi citite în epistolele pauline. Acelaşi apostol Pavel utilizează termeni ce pot clarifica procedura interpretativă legitim nou-testamentară. Mai mult, el indică şi numele procedurii: alegoria.

Aşadar, Cartea revelată, urmând indicaţiei interne, trebuie să fie citită alegoric. Primordiul regulii interpretative desemnate de Scriptura însăşi, regulă explicitată prin Pavel, trebuie logic acceptat ca valid. Iar aici Origen poate exulta: doar această scriere, Biblia, asumată ca revelată, îşi poate lua ca procedeu legitim de interpretare alegoria.

Desigur, precedenţa procedeului alegoriei în istoria culturală greacă este legitimă istoric, dar nu şi logic: nici una dintre scrierile venerabile tratate alegoric în literatura şi filosofia greacă, scrieri asumate ca inspirate, nu conţine explicit îndemnul la interpretare alegorică. Mai mult, ele nu conţin nici termenul care indică procedura de interpretare atât de uzitată: nici Homer, nici Hesiod, nici Platon nu utilizează în scrierile lor termenul „alegorie", cu atât mai puţin într-o secvenţă cu pretenţie de explicaţie metodologică. Nici oracolele antice, predispuse prin forma lor unei interpretări „non-literale", nici măcar scrierile orfice nu conţin acest termen. Prin urmare, prezumează Origen, dacă aceste scrieri trebuie citite urmând intenţiei evidente a autorilor, ele nu pot suporta alegoria.

Prezenţa, în Biblia creştină, a unui termen ce indică procedeul alegoriei ca metodă de lectură adecvată a revelaţiei scrise legitimează, din perspectivă origeniană, interpretarea alegorică. Absenţa, din celelalte scrieri antice asumate ca inspirate (sau cu un statut oracular), a vreunui termen care indică procedura alegoriei desfiinţează pretenţia interpreţilor de a le citi în registru alegoric. Aceasta pentru că interpretarea acestor scrieri, care sunt de autoritate, inspirate, presupune apelul la intenţia autorului, autor cu statut aparte. Or, lipsa termenului „alegorie", ca indicând modalitatea de lectură proprie, face nelegitimă utilizarea alegoriei în cazul celorlalte scrieri.

Prin urmare, termenul care va da numele procedurii exegetice origeniene, alegoria, se găseşte în scrierea revelată. Însă pentru a-l înţelege trebuie redat contextul unicei ocurenţe a acestuia. În epistola destinată galatenilor (4,21-26), Apostolul Pavel discută un loc biblic familiar mozaicilor, acela al descendenţei avraamice: „Spuneţi-mi, cei ce vreţi să fiţi sub Lege, voi nu auziţi Legea? Căci s-a scris că Avraam a avut doi fii, unul de la slujnică, altul de la [femeia] cea liberă. Dar cel care este de la slujnică s-a născut după carne, iar cel din [femeia] cea liberă s-a născut datorită făgăduinţei. Acestea sunt spuse în alegorie (ἀλληγορούμενα). Căci ele sunt cele două Testamente, una născând de la muntele Sinai spre robie, care este Agar, iar Agar este muntele Sinai, aflat în Arabia, şi corespunde Ierusalimului de acum, căci este în robie cu copiii ei. Iar cea liberă este Ierusalimul de sus[1], care este mama noastră". Folosirea verbului ἀλληγορέω de către Scriptură îi garanta lui Origen caracterul licit al procedurii interpretative: de vreme ce Scriptura desemnează această interpretare folosindu-se de verbul „a alegoriza", atunci alegoria este perspectiva proprie de lectură a Bibliei.

Însă existenţa, incontestabilă, a termenului în Scriptură nu clarifica suplimentar asupra semnificaţiei vizate de autorul apostolic. Ce înţeles are acest verb? Ce semnifică el, în fapt? Un prim răspuns la aceste întrebări îl poate da lexiconul limbii greceşti: vocabula greacă pare a avea o semnificaţie clară în perioada redactării epistolelor pauline, aşa că acest înţeles ar putea fi funcţional şi în cazul pasajului nostru. Alegoria, procedeu literar, retoric, înseamnă, cel mai ades, a spune ceva pentru ca altceva să fie înţeles. Habitual, alegoria îşi întemeia transferul de la evidenţa textuală la realitatea vizată pe similaritate[2]. S-a încercat revelarea

1. S-ar mai putea traduce „Iar Ierusalimul de sus este liber"; numele „Ierusalim" este de gen feminin în greacă, aşa că enunţul paulin poate fi înţeles şi astfel.
2. O definiţie poate fi aflată la Trifon, în lucrarea lui despre tropi, *s.v.* ἀλληγορία. O altă definiţie, lapidară, poate fi aflată la Pseudo

premiselor alegoriei pauline prin observarea similarităţilor între episodul vetero-testamentar şi interpretarea apostolică. Rezultatul nu este încurajator: cei mai mulţi cercetători se declară dezarmaţi în faţa textului. Alegoria clasică, în notele sale curente, nu poate explica satisfăcător exegeza paulină. Pentru exasperarea cercetării moderne, un titlu poate fi elocvent: D. Gerber a publicat, nu demult, un studiu care se intitulează „Gal 4,21-31 ou l'indéfinissable méthode?"[1]. Foarte controversată rămâne, în context, relaţia dintre Agar şi muntele Sinai, care ar putea furniza temei pentru interpretarea paulină; s-a încercat identificarea suportului asimilării, fără mult succes însă.

Aşadar, această soluţie nu putea satisface pe deplin: dacă se încearcă verificarea notelor alegoriei pe textele pauline care oferă explicit rezultatul practicării acesteia, rezultatul este mai degrabă dezamăgitor. Definiţiile clasice ale alegoriei, procedeu literar, retoric, nu acoperă practica apostolică. În fapt, apartenenţa termenului la o scriere ce utilizează un limbaj aparte, inspirat, obligă la o definire „internă" a termenului: exigenţa autoreferenţialităţii se aplică oricărui cuvânt al scrierii revelate. Prin urmare, este naturală evidenţierea semnificaţiei speciale a acestui termen, prezent în scrierea revelată.

Origen este unul dintre exegeţii care încearcă această clarificare[2]. Cum termenul discutat apare o singură dată în Biblie, apelul la alte ocurenţe, în speranţa clarificării lui, este imposibil. Nu rămâne decât să fie observată exemplificarea oferită procedeului

Plutarh, în *De Homero*, în lista procedeelor literare: alegoria înseamnă „a înfăţişa ceva prin intermediul altcuiva". Hesyhios, în al său *Lexicon*, defineşte alegoria ca „cea care trimite la altceva decât este auzit" (s.v. ἀλληγορία). Pe de altă parte, şi Ieronim furnizează o definiţie a alegoriei, cea utilizată în filologie: „Alegoria... spune ceva în cuvinte şi altceva după înţeles" (*Commentarium in Galatos* 2,4). Un rezumat al istoriei alegoriei antice poate fi aflat la James A. Coulter, *The Literary Microcosm. Theories of Interpretation of the Later Neoplatonists*, pp. 25-30, cu o bibliografie clasică a chestiunii (p. 30).

1. Studiu apărut în volumul colectiv *Typologie biblique. De quelques figures vives* (col. Lectio divina), ed. R. Kuntzmann, 2002, pp. 165-176.
2. Pentru o discuţie despre filiaţia Pavel-Origen, în chestiunea alegoriei, v. Alain Le Boulluec, „De Paul a Origène: continuité ou divergence?", în volumul colectiv *Allégorie des poètes. Allégorie des philosophes*, pp. 113-132.

de către autorul biblic. Unul dintre fragmentele origeniene ce discută pasajul paulin merită reprodus aici: analizând într-o omilie la Geneză episodul alungării lui Agar, Alexandrinul va recurge la interpretarea paulină amintită. Aşa că exegeza origeniană implică, înainte de toate, autoritatea apostolică: „Nu eu voi spune acum în ce fel ar trebui să fie înţelese acestea. Căci le-a explicat Apostolul: «Spuneţi-mi, cei care citiţi Legea, voi nu auziţi Legea? Căci este scris că Avraam a avut doi fii, unul de la slujnică, altul de la femeie liberă. Dar cel care este de la slujnică s-a născut după carne; cel din femeie liberă s-a născut însă datorită făgăduinţei. Acestea sunt alegorice». Cum adică? Isaac nu s-a «născut după carne»? Nu Sarra l-a născut pe el? Nu a fost circumcis? Chiar acest fapt, că se juca cu Ismael, nu arată că se juca în carne? Aceasta este admirabil în înţelegerea Apostolului: le numeşte «alegorice» pe cele despre care nimeni nu se poate îndoi că s-au întâmplat după carne. Aceasta pentru ca noi să ştim cum trebuie procedat în privinţa altor pasaje, şi mai ales în privinţa celor în care naraţiunea istorică nu pare a indica nimic demn de Legea divină"[1] (*Homilia in Genesim* 7,2).

Ce este aparte în exegeza paulină? Chiar Origen ne indică ceea ce este remarcabil în interpretarea apostolică: ceea ce s-a întâmplat, dincolo de orice dubiu, în „istoria" noastră, *i.e.* a sufletelor aflate în trup, indică şi ceea ce se întâmplă în „Ierusalimul

1. Pentru a înţelege diferenţa de proiect interpretativ, faţă de propunerea filosofică a alegoriei, este suficient să citim primele trei paragrafe ale tratatului lui Porfir, *De atro nimpharum*. Astfel, după ce reproduce cele unsprezece rânduri homerice care descriu peştera nimfelor, cea aflată în Itaca (1), Porfir se lasă îndrumat de către Kronios, care observase că peştera descrisă de către Homer nu există în insula Itaca, după mărturia geografilor: „istoria" nu are consistenţă aici, neexistând vreun referent al descripţiei Poetului. În continuare, acelaşi Kronios observă că nici dispoziţia poetică nu ar fi putut plăsmui imaginea redată în cele câteva rânduri de Homer: este imposibil ca acţiunile descrise în versurile homerice să se petreacă într-o peşteră. În consecinţă, neverosimilul anulează prezumţia poetică a textului homeric (2). Concluzia lui Kronios, redată literal de Porfir, vizează necesitatea aplicării alegoriei: „Este mai mult decât evident, nu numai celor cultivaţi, dar şi celor neinstruiţi, că prin acestea poetul alegorizează şi spune ceva în enigmă" (3). Alegoria este soluţia unui *impossibile* fizic; în lipsa acestuia, procedura alegorică nu are suport.

de sus", non-somatic. Aşadar, nota aparte a alegoriei pauline stă tocmai în afirmarea simultană a doi referenţi: cel „banal", de nimeni contestat (patriarhul Avraam a avut două soţii, care i-au dăruit, fiecare, câte un fiu), şi cel spiritual, care trebuie descoperit după o meticuloasă cercetare (secvenţa vetero-testamentară vorbeşte despre libertate, a celor ce aparţin Ierusalimului ceresc, şi despre sclavie, a celor ce se află în Ierusalimul „de acum"). Cuvântul revelat recapitulează: cele materiale şi cele imateriale sunt aduse împreună. Pentru Origen, acest cuvânt este singurul ce poate restabili uniunea originară, cea dintre model şi copie, cea dintre divinitate şi om.

În consecinţă, practica biblică a alegoriei acoperă o altă realitate decât cea descrisă de manualele de gramatică sau de retorică: alegoria biblică nu înseamnă a spune altceva decât este evident oricărui cititor, ci a spune *şi* altceva. Această caracteristică a alegoriei creştine a fost observată şi de alţi exegeţi: multă vreme situaţia aparte a termenului biblic, care desemnează simultan atât evidenţa unei „istorii" determinate de acest timp şi de acest loc, cât şi de „istoria" esenţială, cea care este a altui „veac", a fost percepută acurat. De aici şi opţiunea unui autor ulterior, Ioan Gură de Aur, care va încerca să explice pasajul paulin amintit (şi, în consecinţă, semnificaţia alegoriei biblice) utilizând vocabularul consacrat al figurilor de stil.

Aceasta pentru că „alegoria" paulină nu poate fi socotită nicidecum alegorie, în semnificaţia ei clasică: Ioan Gură de Aur va considera că Scriptura foloseşte termenul „alegorie" prin catahreză. Discutând pasajul paulin ce aminteşte acest cuvânt, episcopul va observa: „A numit acest *typos* «alegorie» prin catahreză. De fapt el spune: «Istoria însăşi nu numai că trimite la ceea ce apare [a fi spus], ci şi proclamă (ἀναγορεύει) altele, diferite. Pentru aceasta şi s-a numit 'alegorie', ἀλληγορία». Şi ce a proclamat? Nimic altceva decât pe toate cele prezente" (*Commentarium in Galatos, ad locum*[1]). Explicaţia ioaneică este interesantă, vocabularul utilizat este incitant; aici doar o singură observaţie, ce priveşte clarificarea termenului biblic „alegorie". Citită atent, explicaţia furnizată insistă nu atât pe folosirea abuzivă a termenului „alegorie" în descrierea pasajului Gal. 4,21-31, cât pe situarea acestei alegorii într-un alt

1. Definiţia este reluată de Pseudo Ioan Damaschinul, *Commentaria in Epistulas Pauli, ad locum.*

rang al figurilor de stil: ceea ce practică apostolul Pavel nu este atât o figură de stil, fie ea alegorie, catahreză, metaforă, enigmă, cât o figură a unei figuri de stil. În consecinţă, termenul biblic denumeşte o practică neacoperită de terminologia curentă filologică: ineditul întreprinderii este oarecum atenuat de folosirea unui termen comun în lexicul gramatical, prin care se doreşte realizarea unei sugestii metodologice.

Discuţia despre locul paulin ce aminteşte alegoria a fost una intensă în Antichitatea creştină: fiecare tradiţie interpretativă se va strădui să înţeleagă locul biblic ce utilizează termenul atât de disputat. Un ultim exemplu: Teodoret al Cirului, şi el reprezentant al unei tendinţe interpretative biblice diferite, va ajunge la concluzii similare celor amintite până acum. Căci, explicând pasajul paulin, şi el va observa: „Dumnezeiescul Apostol a zis «spuse în alegorie» în loc de «sunt înţelese şi altfel». Căci nu a anulat istoria, ci ne predă cele prefigurate (προτυπωθέντα) în istorie" (*Interpretatio in XIV Epistulas Sancti Pauli, ad locum*).

Interpretarea alegorică a Bibliei: obiecţii

Deşi apare nominal în Biblie, deşi practicată explicit în cărţile revelate ale creştinilor, legitimitatea alegoriei, în proiectul creştin de interpretare a textului inspirat, a fost adesea contestată (Porfir este doar un reprezentant tardiv al acestei tendinţe[1]). Aşa că Origen va trebui să răspundă obiecţiilor exogene, cele care opuneau rafinata practică alegorică unei scrieri ce nu părea a suporta eleganţa. În dialogul scris pe care îl poartă cu un grec cultivat, Celsus, Alexandrinul va răspunde obiecţiilor aduse legitimităţii utilizării alegoriei în proiectul creştin de interpretare a scrierii revelate. Şi pentru că discută cu o persoană ce nu împărtăşeşte credinţa creştină, replica Alexandrinului va miza pe valorile recunoscute de oponent, pe exigenţele logice ale argumentării îndeosebi.

Grecul cultivat susţinea, înainte de toate, că alegoria, procedură de interpretare greacă, nu poate fi utilizată în cazul unei scrieri barbare, cum este Biblia. Răspunsul lui Origen va viza coerenţa

1. Pentru înţelegerea atitudinii porfiriene, v. studiul introductiv al volumului Origen, *Omilii, comentarii şi adnotări la Geneză*, pp. 64-74, 94-95.

obiecției celsiene[1]: câtă vreme autorul păgân este de acord ca procedura alegorică să fie utilizată și de către alți barbari (*e.g.* egiptenii), ce poate sta, logic, împotriva utilizării alegoriei de către creștini, care folosesc și ei scrieri „barbare" (*Contra Celsum* 1,20; 4,38)?

În alt loc obiecția vizează caracterul primitiv al celor ce împărtășesc, între creștini, alegoria ca procedeu de interpretare. Răspunsul lui Origen mizează iarăși pe consecvența lui Celsus: ce valoare are argumentul celsian câtă vreme același Celsus recunoaște că există printre creștini „și unii bine pregătiți, potriviți pentru a utiliza alegoria" (*Contra Celsum* 1,27)? Iar dacă se va insista pe nepotrivirea dintre alegorie și conținutul Scripturii, Origen va obiecta iarăși asupra consistenței procedeului în scenariul filosofic al vremii: lipsa de coerență a procedurii alegorice, pentru scrierile grecești venerabile, este evidentă[2] (*Contra Celsum* 3,23). Mai mult, dacă această obiecție ar fi fost întemeiată, atunci un reputat medioplatonic, Numenius, nu s-ar fi străduit să aplice alegoria Scripturilor creștine (*Contra Celsum* 4,51).

Altminteri, Celsus observă că Biblia este interpretată alegoric doar pentru a atenua scandalul pricinuit de „litera" textului. Dacă această obiecție este valabilă, observă Origen, ce s-ar putea spune despre interpretarea alegorică oferită de Hrisip unui tablou ce înfățișa un contact sexual oral între Hera și Zeus (*Contra Celsum* 4,48,50)?

Atunci când interpretarea alegorică a Scripturii este acuzată ca neavând temei, Origen va recurge la aceeași scriere revelată pentru a demonstra legitimitatea procedurii: căsătoriile patriarhilor, nașterile de prunci, atât de stranii pentru Celsus, trebuie interpretate alegoric, și aceasta nu pentru că exegetul caută extravaganța, ci pentru că Scriptura indică și recomandă această procedură, amintind-o nominal (*Contra Celsum* 4,49; 4,43-44).

Desigur, pentru Celsus interpretarea alegorică a Scripturilor creștine contravine intenției autorului lor: scrierile sunt prea

1. Despre tipul de argumentare utilizat de Origen într-o dispută, v. și studiul introductiv la volumul Origen, *Omilii, comentarii și adnotări la Geneză*, pp. 90-93.
2. A se vedea, pentru o discuție asupra acestei obiecții, studiul introductiv la volumul Origen, *Omilii, comentarii și adnotări la Geneză*, pp. 91-93.

simple pentru a putea suporta alegoria, neputând fi considerate inspirate de Zeu (*Contra Celsum* 4,87; 7,9). Origen observă însă că în cuvintele Scripturii s-a descoperit corijare pentru conduita multor indivizi, s-a descoperit indicare a unor evenimente ulterioare redactării: indicii evidente despre caracterul special al acestei Scrieri. În plus, scrierile revelate indică, pentru orice lector, distincția dintre un limbaj nonfigurat și unul figurat, dovadă elementară a caracterului elaborat al textului (*Contra Celsum* 7,10). În fapt, Celsus nu reușește să discearnă intenția, βούλημα, autorilor inspirați (*Contra Celsum* 4,17). Această intenție trebuie respectată atunci când se dorește corecta înțelegere a scrierii revelate: a fost în intenția divinității să utilizeze un limbaj figurat, care să fie util oricărui tip de cititor (*Contra Celsum* 7,10).

Se poate constata că replica antialegoristă a fost una semnificativă, susținută, dar și foarte diversificată. Nu numai un grec cultivat o putea practica, ci și grupările de tip sectar ce se revendicau de la creștinism. De aici, reacția lui Origen. Într-un comentariu la un pasaj evanghelic, spre exemplu, cel ce refuză interpretarea alegorică (*e.g.* Marcion) va fi pus adesea în situații stânjenitoare: fie va fi obligat să afirme inautenticitatea unor enunțuri atribuite de Scriptură lui Iisus Hristos, fie va duce în blasfemie sintagmele divine (*Commentarium in Matthaeum* 15,3).

Iar discuția despre acest tip de limbaj, despre legitimitatea utilizării alegoriei în cazul Bibliei creștine este continuată de către Origen în fața unui alt public, coreligionar, într-o altă lucrare, *De principiis*: fundamentală este, după acceptarea caracterului revelat al Scripturilor creștine, perceperea unei multiple semnificații a scrierii inspirate. În fapt, pentru afirmarea unei exegeze spirituale, duhovnicești, Origen se va sprijini pe texte nou-testamentare. Este citat exclusiv Apostolul Pavel (*De principiis* 4,2,6), cu exegeze explicite ale Vechiului Testament și se discută iarăși despre scopul pe care autorul Scripturii l-a avut redactând Biblia: înfățișarea misterelor, tainelor privitoare la realitățile ce îl privesc pe om (*De principiis* 4,2,7). Al doilea scop al autorului Bibliei a fost să ascundă în cuvinte ce descriu narațiuni, utile adesea moral, tâlcul acestor mistere (*De principiis* 4,2,8). Iar narațiunile, tocmai pentru că indică altceva decât evidența, cuprind *impossibilia* în ordine fizică sau logică, enunțuri scandaloase, și aceasta tocmai pentru a atenționa cititorul că interpretarea „literală" nu este suficientă (*De principiis* 4,2,9). După ce caracterul aparte al Bibliei, al limbajului

acesteia, va fi fost perceput, cititorul va fi constrâns să accepte că scrierea revelată a fost redactată ca o alegorie unificatoare, totalizantă (συναλληγορουμένοις), în semnificaţia ei spirituală, totdeauna prezentă, de vreme ce naraţiunea ordonată comun, temporal, care implică somaticul, indică uneori *impossibilia*[1] (*De principiis* 4,3,5).

Însă mulţi dintre credincioşii Bisericii obiectau în faţa procedurii alegorice origeniene. Aşa că în multe omilii Alexandrinul se vede obligat să replice oponenţilor, care nu înţelegeau de ce predicatorul insistă să alegorizeze: în opinia multor auditori, arbitrariul alegoriei prejudicia scrierea revelată. Numeroase locuri ale omiliilor origeniene observă rezerva auditorilor, discutând-o cu atenţie. Volumul de faţă, care predă exegeza la tratatul Leviticul, este o bună exemplificare pentru tipul de ripostă origenian.

În consecinţă, exigenţa literalităţii, a univocităţii Scripturii era evidentă contemporanilor lui Origen: aceeaşi observaţie privitoare la devalorizarea scrierii revelate prin actul alegorizării, aceeaşi obiecţie privitoare la arbitrariul alegorezei, rod (îndoielnic) al intelectului unui interpret. Soluţia va fi, pentru Origen, apelul la autoritatea apostolică: corifeii apostolilor, Pavel şi Petru, sunt prezentaţi ca practicând acelaşi tip de exegeză, Pavel într-o secvenţă explicit exegetică, iar Petru într-un pasaj din care reiese semnificaţia alegorică dată unei viziuni. Redau, spre exemplificare, o argumentaţie origeniană ce utilizează exegeza paulină: „Ascultă, aşadar, înainte de toate în ce fel vorbeşte Pavel despre acestea. «Căci toţi au trecut prin mare, şi toţi întru Moise au fost botezaţi, în nor şi în mare, şi toţi au mâncat aceeaşi mâncare duhovnicească şi toţi au băut aceeaşi băutură duhovnicească. Căci au băut din piatra duhovnicească ce urma; iar piatra era Hristos»". Pasajul paulin nu are nevoie de nici un comentariu: este evident că apostolul Pavel transmite aici o altă exegeză decât cea „literală". Interesantă este continuarea origeniană a exegezei: „Pavel spune acestea, el, «evreu dintre evrei, fariseu după Lege, învăţat lângă picioarele lui Gamaliel», care n-ar fi îndrăznit niciodată să spună «mâncare duhovnicească» şi «băutură duhovnicească» dacă nu ar fi fost învăţat, prin ştiinţa doctrinei preaadevărate, transmisă lui, că aceasta este intenţia legiuitorului". Verosimilitatea argumentului

1. Pentru o discuţie asupra caracterului neştiinţific, lipsit de rigoare, al expunerii „literale", ordonate comun temporal, a se revedea studiul introductiv la volumul Origen, *Omilii şi adnotări la Exod*, pp. 44-49.

este evidentă: exegeza alegorică este practicată tocmai de Pavel, un foarte bun cunoscător al tradiţiilor interpretative iudaice[1].

În consecinţă, consideră Origen, apostolul Pavel distinge în exegeza sa între interpretare „literală" şi interpretare spirituală, duhovnicească: „De unde adaugă şi aceasta, ca încredinţat şi sigur, despre tâlcul hranei curate sau necurate, că acestea trebuie păzite nu după literă, ci după duh: «Aşadar, nimeni să nu vă judece pentru hrană ori pentru băutură sau în chestiunea zilei de sărbătoare ori a sărbătorii lunii noi ori a sabatelor, care sunt umbra celor viitoare». Vezi, aşadar, în ce fel toate acestea, pe care Moise le spune despre hrană sau despre băutură, Pavel, care le învăţase pe acestea mai bine decât cei care se pretind acum învăţători, le numeşte «umbră a celor viitoare». Şi de aceea, după cum spuneam, trebuie să urcăm de la această umbră la adevăr" (*Homilia in Leuiticum* 7,4). Aşadar, relaţia dintre prima exegeză, cea literală, şi exegeza a doua este acoperită de raportul dintre umbră (a adevărului) şi adevăr, amintit adesea de Origen. Pentru a susţine aceasta, Alexandrinul trebuie să argumenteze, consistent, apelând la aceeaşi Scriere revelată. Şi o va face, aplicând acelaşi principiu al explicaţiei intertextuale.

Alegorie şi similitudine

Înainte de a discuta despre raportul prototip-copie, din perspectivă origeniană, cred că trebuie reamintit îndemnul Alexandrinului: înţelegerea alegorică a cărţii inspirate poate fi asumată doar ca

1. Peste doar câteva rânduri, parcă întărind aceste opinii, Origen afirmă: „Va veni însă poate un timp potrivit, dacă, desigur, voinţa lui Dumnezeu va fi aceasta şi dacă o va permite calmul – «căci nu ştim ce naşte ziua ce vine» – ca să le semnalăm din chiar Vechiul Testament, în conformitate cu ceea ce li s-a arătat apostolilor, că înţelegerea hranei curate ori necurate, dar şi a însufleţitelor, a păsărilor ori a peştilor, despre care se scrie în Lege, trebuie să privească oamenii. Dar acum, fiindcă nu e timp de o explicaţie mai extinsă, să ne mulţumim cu martorii, cu cele două lumini ale apostolilor, Pavel şi Petru". Aşadar, referentul secund al Scripturii este afirmat, după o cercetare atentă, şi de către Vechiul Testament. Însă pentru observarea acestuia este necesară acceptarea luminilor apostolice: revelaţia Noului Legământ trebuie acceptată de interpret.

urmare a unei cercetări tenace. Aceasta era premisa origeniană, iar rezultatul cercetării autoriza observarea semnificației secunde a Scripturii: „Înțelegeți că cele scrise în Cărțile sfinte sunt figuri: examinați și cunoașteți cele spuse ca duhovnicești, nu carnale! Căci dacă le veți lua drept carnale, ele vă rănesc, nu vă hrănesc" (*Homilia in Leuiticum* 7,5). Așadar, prezența, în scrierea revelată, a unor termeni ce acoperă relația prototip-imagine, obiect reflectat-reflectare îl autorizează pe Origen să afirme că primul nivel de lectură a Bibliei este umbră, imagine, reflectare a adevărului evident în lectura spirituală, duhovnicească[1].

În consecință, exegeza origeniană este solidară adevărului, resemnificat: limbajul comun, funcțional în non-contradicție, dualism alethic, este propriu acestui „veac", ce cunoaște somaticul, propune intervalul ca loc al evenimentelor, recunoaște distanța ca valență. Limbajul Scripturii, înțeles adecvat, adică dincolo de dihotomia alethică, dincolo de imperiul non-contradicției, produce orientarea spre non-somatic (spre nivelul psihic sau spre cel spiritual) și perceperea unui alt „veac". În consecință, nu fuga din acest veac este recomandată, ci orientarea spre celălalt „veac", unul în care nu mai există timp ca măsură a mișcării, ci în care „timpul" devine interval al faptelor esențiale: nu distanța este privilegiată, prin discriminare, ca preliminar al înțelegerii, ci proximitatea. Alegoria desemnează astfel modalitatea proprie de lectură a cărții revelate.

Privită altfel decât ca umbră, devoalată altfel decât prin semantica obișnuită, Biblia indică, în fiecare secvență a sa, esențialul: modul în care creatura însuflețită, cea spirituală, se raportează la Creatorul ei. În fapt, scrierea revelată acoperă tocmai distanța dintre cititor și autor: este un mediu privilegiat al comunicării. În acest fel, Scriptura, în lectură spirituală, potrivit intenției autorului, descrie în fiecare pasaj al ei relația dintre Dumnezeu și om: narațiunile Scripturii, citite adecvat, vorbesc tocmai despre relația dintre prototip și imagine.

Așa că pentru antic, pentru Origen, timpul și spațiul percepute comun, definind orice narațiune, sunt determinate de nivelul

1. A se vedea, pentru o cercetare ce insistă pe genetica solidară a alegoriei și a imaginii, studiul semnat de Anca Vasiliu, „Entre *Muses* et *Logos*: invention de l'allégorie et naissance de l'icône (*Sophistes* et *Pères* à la fin de l'antiquité)", în volumul colectiv *Allégorie des poètes. Allégorie des philosophes*, pp. 149-193.

ontologic: ca suflete aflate într-un trup, timpul nostru este cel predat de succesiunea exterioară, din ordinea materiei, iar locul este indicat tot de exterioritatea noastră, de această corporalitate, de trupesc. Timpul și locul receptate comun, prin situația lor ambiguă (observate de suflet, dar determinate material), nu oferă cea mai bună perspectivă de înțelegere a Scripturii, pentru Origen. Dacă există un timp și un spațiu dependente de situația noastră, de suflete așezate în trupuri, iar acestea nu pot clarifica Biblia păstrând exigența adevărului, trebuie dedus că adevărul Scripturii, dacă există, acoperă alte semnificații ale timpului și ale spațiului. Narațiunea Scripturii, dacă are pretenția adevărului, trebuie să se structureze nu după coordonatele spațio-temporale comune, ci după acel „timp" care ne este interior, ce descrie o altă „istorie", a părții noastre non-materiale, și după acel „loc" ce nu este determinat corporal.

Însă pentru a înțelege aceasta, consideră Origen, este nevoie de pregătire: „Voi însă, dacă sunteți fiii Bisericii, dacă sunteți îmbibați cu tainele evanghelice, dacă «Cuvântul, făcut carne, locuiește în voi», înțelegeți că cele pe care le spunem sunt ale Domnului, ca nu cumva [să vi se aplice enunțul] «cine ignoră să fie ignorat»! Înțelegeți că cele scrise în Cărțile sfinte sunt figuri: examinați și cunoașteți cele spuse ca duhovnicești și nu carnale! Căci dacă le veți lua drept carnale, ele vă rănesc, nu vă hrănesc" (*Homilia in Leuiticum* 7,5). Scriptura nu le desemnează pe cele carnale, pe cele determinate corporal, și aceasta nu numai în cazul Vechiului Testament, ci și în cazul revelației aduse de Iisus Hristos. Altfel, multe enunțuri ale revelației nou-testamentare riscă să producă „scandal", așa cum se întâmplă adesea în cazul textelor Vechiului Legământ: „Căci și în Evanghelii există «literă» care «ucide». Nu doar în Vechiul Testament se află «litera» care «ucide», există și în Noul Testament «literă» care îl «ucide» pe cel ce percepe cele spuse într-un mod neduhovnicesc. Căci dacă vei urma după literă chiar această spusă, «Dacă nu veți mânca carnea Mea și nu veți bea sângele Meu...», această «literă ucide». Vrei să-ți înfățișez din Evanghelie și o altă «literă» care «ucide»? «Cine nu are sabie să-și vândă tunica și să-și cumpere sabie.» Iată, și această «literă» este a Evangeliilor, dar «ucide». Dacă însă o vei lua pe ea duhovnicește, nu ucide, ci este în ea «duhul care dă viață». Și de aceea ia-le pe cele spuse fie în Lege, fie în Evanghelii în mod duhovnicesc, fiindcă «cel duhovnicesc pe toate le judecă, dar el nu este judecat de nimeni»" (*Homilia in Leuiticum* 7,5).

În consecință, «istoria» relatată de Scriptură este alta decât ne așteptăm noi, dacă vom păstra prezumția de adevăr a cărții inspirate: nu «litera» ne poate preda infailibil adevărul, ci «spiritul» ascuns în cuvintele Scripturii. Pentru Origen, revelația adusă de Logos oferă posibilitatea corectei raportări la realitate: accesul la real este posibil datorită întrupării Logosului. Așa că, discutând despre rânduielile privitoare la cortul mărturiei, Alexandrinul va observa: „Iar dacă «a trecut înfățișarea acestei lumi», fără îndoială a trecut și «înfățișarea» literei și rămân cele ce sunt veșnice, care conțin înțelesul duhovnicesc. Așadar, dacă am înțeles mai întâi în ce fel Dumnezeu îi vorbește lui Moise, iar Moise le vorbește fiilor lui Israel, am înțeles apoi rațiunea «candelabrului curat» și a «candelelor» și a uleiului lui, și în al treilea rând «pâinile» punerii înainte, «cele făcute, fiecare, din două zecimi», după voința Duhului, să ne străduim să nu ne facem nedemni de o atât de profundă și de sublimă înțelegere, ci ca mai întâi sufletul nostru să se facă «loc sfânt» și în «loc sfânt» să percepem sfintele taine, prin harul Duhului Sfânt, din Care este sfințit orice lucru care este sfânt" (*Homilia in Leuiticum* 13,6). Trecerea de la nivelul „literal" la cel non-literal este necesară pentru cel care își asumă Biblia ca mesaj revelat de către divinitate, mesaj care trebuie să-și păstreze, într-o lectură potrivită, pretenția de adevăr. Iar această tranziție se face de la somatic la non-somatic: atât în cazul individului uman, al acestei lumi, cât și în cazul Scripturii (*De principiis* 4,2,1-2).

În fapt, evidența narațiunii este doar imagine palidă a unei realități superioare, imperceptibile pentru o lume în care diferența ontologică este pierdută. Așa că Origen este legitimat să afirme, tâlcuind Leviticul: „Dar înainte de toate să arătăm în ce fel cele consemnate despre sacrificii sunt numite de Apostol «figuri» și «forme», al căror adevăr se arată în altele, ca nu cumva auditorii să socotească că noi ne hazardăm și că deturnăm Legea lui Dumnezeu, prin violență, spre alt înțeles decât cel în care a fost scrisă, ca și cum nici o autoritate apostolică nu ne-ar preceda în cele pe care le susținem. Așadar, Pavel, scriindu-le evreilor, celor care, desigur, citeau Legea, meditând acestea și cunoscându-le bine, dar aveau nevoie de înțelegere, despre cum trebuie gândit despre sacrificii, spune astfel: «Căci nu în Sfintele făcute de mână, copii ale celor adevărate, a intrat Iisus, ci în cerul însuși, ca să apară acum înaintea feței Domnului pentru noi». Și iarăși spune despre jertfe: «Căci a făcut aceasta o singură dată, oferindu-se pe Sine jertfă». Dar de ce să căutăm una câte una mărturiile? Dacă cineva va

parcurge întreaga epistolă scrisă evreilor, și mai cu seamă acel loc unde arhiereul Legii este comparat cu arhiereul noii făgăduințe, despre care s-a scris: «Tu ești preot în veac după rânduiala lui Melchisedec», va descoperi în ce fel Apostolul arată pretutindeni că cele scrise în Lege sunt «copii» și «forme» ale realităților vii și adevărate" (*Homilia in Leuiticum* 9,2). Pentru Origen, narațiunea Scripturii, cea evidentă tuturor, are o valență suplimentară: aceea de a indica, prin inadecvarea sa, existența unei alte explicații.

Cel ce ne învață aceasta nu este gândul omenesc, ne avertizează Alexandrinul, ci chiar Scriptura. În consecință, cele descrise în Lege nu pot fi decât prefigurare a realității demne de acest nume. Iar realitatea înseamnă, pentru Origen, nu ceea ce elimină corporalul, ci ceea ce îi dă sens: imageria folosită este foarte sugestivă. Tot în acest volum se poate citi o exegeză ce dă posibilitatea unei comparații elocvente: „Noi, cei ce suntem din Biserică, pe drept îl primim pe Moise și citim scrierile lui, gândind despre el că este profet și că a consemnat, Dumnezeu revelându-i, în simboluri, figuri și forme alegorice, ca taine viitoare pe cele împlinite, după cum învățăm, în timpul lui. Cine însă nu primește în această chestiune un asemenea gând, fie vreunul dintre iudei, fie vreunul dintre ai noștri, acela nu poate învăța că el este profet. Căci în ce fel îl va dovedi profet pe cel ale cărui scrieri, afirmă el, sunt comune, care nu știu nimic de vreun eveniment viitor și nu conțin nimic din taina ascunsă? Pe cititorul ce gândește astfel îl blamează cuvântul divin și spune: «Consideri că înțelegi ce citești?»" (*Homilia in Leuiticum* 10,1). Prin urmare, Moise poate fi citit și înțeles doar dacă este perceput ca descriind altceva decât ne îndeamnă aparența să credem. Și pentru a oferi o sugestie despre modul în care Legea trebuie citită, Origen compară în continuare: „Așadar, Legea și toate cele ce sunt în Lege sunt «puse până la vremea îndreptării» și, așa cum cei al căror meșteșug este să facă efigii din alamă și să ridice statui, înainte de a produce opera veritabilă din alamă, din argint sau din aur, fac mai întâi o formă, o plăsmuire de lut asemănătoare viitoarei imagini – desigur, plăsmuirea este necesară, dar numai până când este încheiată opera principală; după ce a apărut opera pentru care a fost făcută forma, plăsmuirea din lut nu mai este de nici un folos –, tot așa înțelege-le pe acestea, care au fost scrise sau făptuite în Lege și Profeți ca *typos* și figură a celor viitoare. Căci a venit Însuși meșteșugarul și autorul tuturor și a dus «Legea, care avea umbra bunurilor viitoare», spre «însăși imaginea realităților»" (*Homilia in Leuiticum* 10,1).

Întregul pasaj se încheie sugestiv, amintind de umbra care era Ierusalimul pământesc, contrapus Ierusalimului ceresc, o comparație prezentă în scrierea revelată: „Nu ți se pare, prin urmare, după figura pe care am utilizat-o mai înainte, că [toate acelea] au fost ca forme anume, plăsmuite din lut, prin care se exprimau imaginile adevărului? În fine, pentru aceasta iconomia dumnezeiască a avut grijă ca și cetatea, și templul, și toate acelea să fie nimicite în același timp, ca nu cumva vreunul, «prunc» încă «și alăptat în credință», văzând că ele există, uimit când de rânduiala sacrificiilor, când de ordinea slujirilor, să fie entuziasmat și să fie răpit de chiar privelișteа diverselor forme. Dar Dumnezeu, prevăzător al lipsei noastre de tărie și vrând ca Biserica Sa să se înmulțească, le-a distrus și le-a nimicit cu totul pe toate acelea: ca să credem fără nici o șovăire, după ce acelea au dispărut, că acestea, pentru care în acelea a precedat *typos*-ul, sunt adevărate" (*Homilia in Leuiticum* 10,1). Adevărul nu poate fi aflat în cele materiale: pentru a preveni eroarea, Dumnezeu a acționat, pedagogic, astfel încât Ierusalimul și Templul divin nu pot fi găsite decât printre ruine, observă Origen.

Și iarăși Origen amintește despre modul comun de lectură și despre impedimentele lui, așa cum sunt ele relatate de însăși Scriptura inspirată: „Pentru aceasta, și cel care se numea la evrei «mare preot» intra în sfinte, desigur, dar în cele făcute de mână, construite din pietre: nu urca în cer și nici nu putea sta pe lângă «Tatăl luminilor». Dar fiindcă împlinea umbra și imaginea acelora, de aceea purta, prin umbră și prin imagine, și numele «marelui preot». De aici și iudeii, care ar fi trebuit să fie cei mai aproape de credință, fiindcă la ei a strălucit înainte o anume configurație și imagine a adevărului, considerând *typos*-urile adevăr, au batjocorit adevărul însuși ca pe o minciună. Noi însă, care Îl primim pe «marele preot», trebuie să înțelegem în ce fel El a fost cu adevărat «mare preot». Este cu adevărat «mare preot» cel care iartă păcatele nu «prin intermediul sângelui de tauri și țapi, ci prin sângele Său»" (*Homilia in Leuiticum* 12,1).

Însă insistența lui Origen pe „dublarea" realității, pe evidențierea unui areal asomatic, esențial, ne poate reaminti de o veche acuzație adusă Alexandrinului, aceea de „platonizator" al doctrinei creștine. În acest proiect de lectură, Origen nu face altceva decât să transfere un model cosmologic elin unei scrieri barbare, Biblia: iată-ne iarăși în proximitatea lui Porfir, cel care îl acuza pe Origen

de această procedură ilicită[1]. Însă pasajele anterioare tocmai încearcă să îndepărteze ideea acestui tip de contaminare doctrinară: Origen afirmă răspicat, și argumentat, că doctrina expusă de el este de sorginte biblică. Într-adevăr, vocabularul biblic, cel evident în limba greacă, prezintă mai mulți termeni ce indică relația prototip-copie, realitate-umbră, model-imitație. Chiar textele origeniene amintite până acum trimit la câteva exegeze pauline indicând acest raport, de similitudine, care ne ajută să înțelegem Scriptura.

Termeni ca τύπος, ἀντίτυπα, σκιά determină, în multe exegeze pauline, incluse în Scriptură, indicații despre modul de lectură adecvat al Scripturii. Amintesc aici doar câteva locuri biblice utilizate frecvent de Origen în argumentarea necesității unei exegeze secunde a Scripturii, alta decât cea comună, întemeiată tocmai pe distincția model-copie: în Epistola către Evrei autorul biblic utilizează, pentru a descrie relația dintre preoția Vechiului Testament și cea a Noului Testament, termenul „copii", ἀντίτυπα (9,24). Într-o altă epistolă, adresată locuitorilor Corintului, trecerea poporului evreu din Egipt spre pământul promis este asimilată botezului, iar termenul utilizat pentru a indica relația dintre relatarea vetero-testamentară și botezul creștin este cel de τύποι, *typoi*, „forme", „figuri", (I, 10,6). Același termen, τύπος, apare și în Septuaginta, el indicând „modelul" pe care Moise l-a primit pe munte, după care trebuie să edifice cortul mărturiei (Ex. 25,40); termenul este reluat în Noul Testament, amintind același pasaj vetero-testamentar (Fap. 7,44; Evr. 8,5). Într-o altă epistolă paulină, aflăm că și Adam a fost τύπος (Rom. 5,14). Iată un alt enunț paulin, esențial pentru Origen: „Legea avea umbra, σκιάν, bunurilor viitoare" (Evr. 10,1). Iarăși, legislația mozaică este numită de Pavel „umbra, σκιά, celor viitoare" (Col. 2,17).

Pe lângă acești termeni, care fundamentează dubla interpretare a scrierii revelate, Origen descoperă în aceeași scriere inspirată exegeze ale unor locuri vetero-testamentare: predilecte sunt analizele pauline, explicite, care utilizează adesea termeni sugestivi. Trei exemple elocvente, preluate din interpretarea origeniană: omilia a cincea la Exod valorifică încă de la început exegeza paulină a episodului trecerii Mării Roșii (1Cor. 10,1-10). Descendența lui Avraam este judecată, în a șaptea omilie origeniană la

1. Pentru amănunte, a se vedea studiul introductiv la volumul Origen, *Omilii, comentarii și adnotări la Geneză*, pp. 64-65.

Geneză, din perspectivă paulină (Gal. 4,21-24). În fine, jertfele rânduite în cea de-a treia carte a Scripturii sunt citite, în omiliile origeniene la Levitic, din perspectiva exegezei pauline din Epistola către Evrei (10).

Acuzația de abuz interpretativ, adusă interpretărilor sale, era cunoscută de către Origen, și de fiecare dată replica lui valorifica tocmai exegezele (sau indiciile exegetice) cuprinse în Scriptură: „Dar să vedem de acum și câteva din cele ce au fost citite despre hrana sau însuflețitele curate ori necurate, și după cum în explicația pocalului am urcat de la umbră la adevărul pocalului duhovnicesc, la fel și de la hrană, cea numită prin umbră, să urcăm la cea care este hrană adevărată prin duh. Dar avem nevoie, cercetând aceasta, de mărturiile Scripturii dumnezeiești, încât cineva să nu considere – căci oamenilor le place «să-și ascută limbile lor ca sabia» –, ca nu cumva cineva să considere că violentez sfintele Cărți și că le silesc pe cele relatate despre însuflețite, patrupede, ori despre păsări și pești, curați sau necurați în Lege, că le silesc a le apropia de oameni și că inventez că acestea spuse sunt despre oameni. Căci cineva dintre auditori ar putea zice: «De ce violentezi Scriptura? Se spune 'însuflețite', să se înțeleagă 'însuflețite'!»[1]. Așadar, ca nu cumva cineva să creadă că acestea sunt pervertite de spiritul uman, trebuie evocată în această chestiune autoritatea apostolică" (*Homilia in Leuiticum* 7,4). Ceea ce urmează, o exegeză ce poate fi citită în acest volum, valorifică tocmai ascendentul apostolic, indicațiile apostolice despre modul în care trebuie citită Scriptura: atunci când, în scrierea inspirată, este numit un animal, un însuflețit, Pavel sau Petru consideră că este vorba, în fapt, despre om.

Trecerea de la evidența sensibilă la ceea ce Origen propune ca explicație nu se putea face fără scandal: cei simpli nu puteau observa nimic dincolo de „litera" Scripturii, iar cei din afara

1. Interesantă este atitudinea lui Vasile cel Mare, care, după ce mărturisește că i s-au adus la cunoștință „legile alegoriei", descoperite de alții cu trudă, declară în final: „Eu, când aud «iarbă», mă gândesc la iarbă, și le primesc pe toate așa cum au fost scrise: plantă, pește, fiară sălbatică, animal de turmă" (*Homilia in hexaemeron* 9,1). Opțiunea acestui autor poate veni din schimbarea, evidentă, de orizont cultural, din observarea modului în care autorul ei s-a format, din compararea publicului origenian cu cel al secolului al IV-lea.

Bisericii îl acuzau pe Alexandrin de abuz interpretativ[1]. Și totuși, Origen s-a considerat legitimat, în exegeza sa, tocmai de ceea ce Scriptura învață despre modul în care trebuie înțeleasă Scriptura. Alexandrinul repetă, iarăși și iarăși, că este legitim și necesar să urmăm un alt tip de lectură decât cea comună, dacă Scriptura ni-l indică. Actul de interpretare devine, pentru Origen, act sinergic: „Acestea două sunt faptele arhiereului, fie să învețe de la Dumnezeu, citind Scripturile dumnezeiești și adesea meditând, fie să învețe poporul. Dar să le învețe pe cele învățate de la Dumnezeu, nu pe cele «din propria inimă», sau pe cele din gândul omenesc, ci pe cele pe care Duhul le învață" (*Homilia in Leuiticum* 6,6).

Așadar, misiunea fiecărui exeget este să descopere cele ascunse în Scriptură: aparența ne poate ușor îndepărta de textul revelat. Stilistica și doctrina, evidente în cărțile revelate, nu ne dau posibilitatea să afirmăm că scrierea a fost redactată pentru cititorul grăbit. Iată-l pe Origen discutând un loc faimos al Leviticului, cel ce vorbește despre hainele arhiereului: nici măcar acest fragment lapidar, aparent coerent, nu este ferit de inadvertențe pentru cel ce studiază atent. Mai întâi este enunțată exigența origeniană, aceea a unei interpretări sinergice: „Așadar, se pune deasupra «raționalului» și «clarificarea», ca să poată răspunde oricui întreabă rațiunea credinței și a adevărului. Se pune însă deasupra acestuia și adevărul, ca să nu le adauge [la «clarificare»] pe cele pe care le poate născoci cu propriul spirit, ci pe cele pe care «adevărul» le deține, ca să nu se depărteze niciodată de adevăr, ca, în orice discurs al lui, totdeauna să rămână «adevărul»".

Se observă apoi că scrierea revelată numește „haine" două ornamente ale ținutei marelui preot, „clarificarea" și „adevărul": „Aceasta înseamnă așadar, că «a așezat deasupra raționalului 'clarificarea' și

1. Este interesant de observat cum se distribuie termenii vocabularului imitației în scrierile (păstrate) ale lui Origen: dacă termenul ἰδέα prezintă 11 ocurențe (între care unele sunt justificate de prezența biblică a termenului, cea din Gn. 5,3), termenul τύπος poate fi regăsit de 53 de ori. Prin urmare, raportul este de 1 la 5. Prin comparație, Numenius utilizează primul termen de 10 ori, iar pe cel de-al doilea, niciodată, iar Plotin, congenerul lui Origen, utilizează termenul ἰδέα de 28 de ori, iar termenul τύπος de 7 ori. Analiza ar putea continua, însă o concluzie de etapă ar putea fi formulată: vocabularul origenian nu indică, statistic, vreo tendință platonică.

'adevărul'. Nefericiți sunt cei care, citind acestea, își risipesc toată inteligența lor în privința semnificației hainei trupești! Să ne spună ce fel de haină este haina «clarificării», sau de ce fel este veșmântul «adevărului»! Dacă cineva nu le-a văzut vreodată, dacă cineva a auzit că «clarificarea și adevărul» sunt numite «haine» (*cf.* Lv. 8,2), să ne spună nouă care sunt femeile ce le țes, în ce țesătorie au fost vreodată confecționate acestea! Dacă însă vrei să auzi adevărul, înțelepciunea este cea care confecționează astfel de veșminte. Ea țese clarificarea celor ascunse, ea țese adevărul tuturor realităților. Să-L rugăm, așadar, pe Domnul să fim vrednici să o primim, și ea ne va înconjura cu astfel de veșminte!" (***Homilia in Leuiticum*** 6,4). Fragmentul se încheie cu același îndemn la un alt tip de exegeză, care valorifică mai degrabă coerența secundă a textului inspirat.

În consecință, ceea ce pare a fi eroare, neglijență în scrierea inspirată este, pentru Origen, indiciu al necesității unui alt tip de lectură: „Observă cât de mare este migala Scripturii dumnezeiești, dacă, desigur, ești atent, dacă privești cu grijă: pe cel care s-a născut din mamă israelită și din tată egiptean nu l-a numit «om», pe când cel care este din ambele părți israelit este numit «om»! Să considerăm că acestea au fost scrise la întâmplare? Să considerăm că din întâmplare aceluia nu i se spune «om», iar acestuia i se spune? Acestea nu sunt întâmplătoare, ci există o rațiune. Căci nimic nu a fost scris, în cuvintele lui Dumnezeu, fără o profundă rațiune. Deoarece acela care era în parte egiptean, în parte israelit încă nu era vrednic să fie numit «om». Acesta însă, care era cu totul israelit, adică îl vedea cu mintea pe Dumnezeu, acesta este numit «om»: acel om lăuntric, care a fost făcut «după chipul lui Dumnezeu» și-L poate «vedea pe Dumnezeu»" (***Homilia in Leuiticum*** 14,3). Așadar, lăuntric, interior este tot ceea ce nu este determinat corporal: omul lăuntric va fi, pentru Origen, sufletul. Sufletului și duhului li se va adresa, prin urmare, exegeza secundă a Scripturii, cea care nu mai privește narațiunile Vechiului Testament ca esențiale, ci ca icoane ale narațiunii esențiale, cele ale apropierii omului lăuntric de Dumnezeu.

Concluzii

Calea exegetică urmată de Origen, cea evidențiată aici, implică limbajul și toate cele de depind de el. Alexandrinul va porni de la banal, de la asimilarea limbajului scrierii considerate revelate cu limbajul comun. Însă insuficiența limbajului nostru este semn de inadaptare la textul care, pentru Origen, conține adevărul. Așa că Origen va încerca construirea unei „științe" a cărții revelate, care să predea semnificațiile autorizate de textul inspirat fiecărui termen amintit în Biblie. Nici această încercare nu-l va mulțumi: scrierea presupus adevărată păstrează și în acest proiect hermeneutic semnele deficienței observate anterior. Vor exista în Scriptură alogisme, contradicții, ***impossibilia***, care se opun prezumției adevărului textului inspirat.

Așadar, exegezele „literale", cele care utilizează limbajul nostru pentru descifrarea unui mesaj redactat într-un alt limbaj, sunt condamnate inevitabil la eșec: ele transferă în textul revelat insuficiența limbajului nostru. Acest limbaj, corelat condiției noastre actuale, nu poate fi utilizat în lectura adecvată a Scripturii: el nu poate susține, în fapt, pretenția de adevăr a nici unui discurs ce se dorește științific. Lecția sceptică este asimilată de Origen, iar rezervele sale, în privința coerenței, a caracterului științific al unei întreprinderi hermeneutice în registru „literal" datorează mult unui veac ce nu mai crede în ***historia***, ca disciplină ce răspunde pretenției de adevăr a unei științe.

Dacă nu va fi limbajul nostru cel care va putea clarifica Scriptura, păstrându-i totodată pretenția de adevăr, atunci trebuie descoperit, din chiar mesajul de descifrat, care este metoda potrivită de interpretare. Or, în această privință, regula indicată de scrierea revelată trebuie să aibă logic prioritate în fața regulilor propuse de noi. Origen observă regula în scrierile apostolului Pavel, autor ce revine insistent, ca referință, în hermeneutica Alexandrinului. Motivul privilegierii epistolelor pauline este evident: aceste scrieri conțin, statistic, cele mai multe mostre de interpretare a Scripturii, a Vechiului Testament, și au avantajul că dau și un nume acestei proceduri: alegoria.

Origen caută, în fiecare exegeză a scrierii inspirate, să descopere adevărul textului revelat. Însă adevărul își primește, în noul registru de lectură, alegoric, o altă semnificație. Cercetarea ce

utilizează limbajul comun poate conveni asupra unui criteriu al adevărului, însă acest criteriu, în cazul limbajului divin, cel cuprins în cărţile revelate, este nerelevant. Adevărul nu acoperă aici relaţia dintre termenii unui enunţ şi realitatea semnificată, dintre enunţurile unui text, sau dintre text şi utilizatorul lui, ci dintre cititor şi autor: „adevărul" Scripturii este afirmat atunci când cititorul îl regăseşte, proxim, pe autor. Astfel, Biblia devine semnul privilegiat ce orientează individul uman spre ceea ce este proxim: semnificaţiile curente ale adevărului devin astfel inoperabile. Resemnificarea adevărului este necesară, odată abandonat limbajul nostru.

Iar resemnificarea adevărului nu este fără consecinţe pentru Origen: un pasaj biblic suportă mai întâi o exegeză „literală", datoare semnificaţiilor de bază ale termenilor. Această explicaţie, solidară acestui „veac", este descoperită, mai devreme sau mai târziu, ca insuficientă: adevărul funcţional aici este cel descris de corespondenţa dintre realitate şi enunţuri sau de relaţia dintre enunţuri, într-un context comun. Or, scrierea inspirată, asumată ca adevărată, nu răspunde acestor criterii ale adevărului. Rămâne ca sarcină pentru interpret revelarea adevărului textului biblic, şi aceasta nu se poate face decât prin depăşirea limbajului comun: Biblia nu trebuie citită în registrul comun, ci trebuie asumată ca scriere aparte, cu un limbaj aparte.

Aşadar, logica practicată cotidian nu mai este utilă în explicarea textului inspirat: dihotomia alethică, principiile logicii clasice se cer depăşite. Şi pentru că limbajul folosit este unul aparte, deosebit de limbajele noastre, trebuie să ne fie predată şi o modalitate de lectură a cărţii ce îl conţine. Urmând aceleiaşi scrieri inspirate, Origen consideră că „tehnica interpretativă" adecvată Scripturii este alegoria. Un pasaj origenian este de la sine lămuritor: „Acest cuvânt este al unui creştin [şi] către creştini, cărora trebuie să le fie dragă autoritatea spuselor apostolice. Dacă însă cineva, îmbuibat cu aroganţă, disprețuieşte sau respinge spusele apostolice, el va da seamă! «Pentru mine însă», după cum «îmi este bine să mă alătur Dumnezeului» şi Domnului nostru Iisus Hristos, la fel «îmi este bine să mă alătur» şi apostolilor Lui şi să capăt înţelegere din Cărţile divine urmând tradiţia lor" (*Homilia in Leuiticum* 7,4). Creştinul, după Origen, este dator să se alăture Logosului întrupat, să urmeze tradiţia apostolilor, cea evidentă în scrierile revelate. „Istoria" noastră nu poate avea sens: doar „istoria" secundă, cea a faptelor esenţiale, descrisă adesea alegoric în scrierea revelată,

poate da sens petrecerii noastre prin lume. Logica scrierii revelate trebuie să fie alta decât cea a dihotomiei: unificând „istoria" cu naraţiunea esenţială a salvării, ea oferă sens.

Desigur, cele observate în aceste rânduri pot convinge cititorul (sau dimpotrivă) despre miza alegoriei origeniene. Poate este evidentă şi specificitatea creştină a procedurii alegoriei, urmând explicaţiilor origeniene (deşi depistarea vreunei *intentio auctoris* este astăzi sector al arheologiei interpretării). Este manifestă, eventual, şi necesitatea utilizării alegoriei într-o lume ca cea a lui Origen, convinsă de insuficienţa criteriilor adevărului. Dificultatea majoră în perceperea explicaţiei origeniene nu stă însă în observarea acestor note ale practicii interpretative origeniene: cu adevărat dificil este să creditezi premisa origeniană, pluriformitatea ontologică, într-o lume monocromă. O lume tridimensională, cum era cea a individului uman la Origen, nu poate fi percepută de către o lentilă ce oferă unidimensionalul: „sufletul" şi „spiritul" nu sunt pentru modern decât excreţii neurologice sau ficţiuni.

De aici şi dificultatea noastră de a percepe miza explicaţiei alegorice origeniene: ea descrie, din perspectiva anticului, singura istorie ce merită povestită, cea a sufletului şi a spiritului, ca „istorie" a părţii esenţiale din noi. Această „istorie" secundă, fundamentală pentru Origen (căci doar ea descrie esenţialul, *i.e.* depărtarea şi reapropierea de alteritate, de divinitatea creatoare), este pentru noi doar ficţiune. Şi pentru că este ficţiune, enunţurile origeniene pot fi generos calificate astăzi drept „metafore": ce altă calificare primeşte din partea noastră un enunţ care susţine că merituos este „cel ce locuieşte în acest veac în mod evlavios şi se grăbeşte spre veacul viitor"? Ce semnificaţie poate avea un alt enunţ origenian, care, discutând despre semnificaţia zilei de odihnă, a sabatului, consideră că aceasta „a fost pusă în cel drept, care distruge faptele lumii, care-L slăveşte pe Dumnezeu, care se consacră Lui, nepărăsind locul în care s-a pus, Hristos, neaprinzând foc (prin lipsa păcatului), neridicând greutăţi (căci orice păcat este greutate, mai mare decât un munte)"? Pentru Origen, Legea divină este spirituală, duhovnicească: iarăşi un enunţ paulin îi susţine aserţiunea (Rom. 7,14). Iar dacă aceste enunţuri par incomprehensibile, cum vom califica exegeza ulterioară origeniană?

Căci Alexandrinul va îndrăzni să afirme ceva mai mult: cuvintele Scripturii revelate nu sunt doar spirituale, duhovniceşti, ci sunt spirit, sunt duh. Raţionamentul origenian este evident: „Dacă, aşa cum ne încredinţează Legea dumnezeiască, «Domnul a zis

către Moise» cele citite nouă, consider că cuvintele, ca fiind ale lui Dumnezeu, trebuie înțelese nu după lipsa de capacitate a auditorilor, ci după măreția celui ce vorbește. Căci «Domnul a zis». Ce înseamnă «Domnul»? Apostolul să-ți răspundă: de la el învață că «Domnul este Duhul». Iar dacă nu-ți ajunge enunțul Apostolului, ascultă-l pe Însuși Domnul, care spune în Evanghelii că «Dumnezeu este Duh». Așadar, dacă Domnul, Dumnezeul este «Duh», cele zise de către Duh trebuie auzite duhovnicește. Eu aș spune chiar ceva mai mult: cele pe care Domnul le zice nu sunt doar duhovnicești, ci trebuie crezut că sunt chiar Duh. Nu voi dovedi acestea cu gândul meu, ci din Evanghelii. Auzi ce le spune Domnul și Mântuitorul nostru ucenicilor Săi: «Cuvintele pe care vi le zic sunt duh și viață». Așadar, dacă suntem învățați, prin însuși glasul Mântuitorului, că cuvintele pe care le zice apostolilor sunt «duh și viață», nu trebuie nicidecum să ne îndoim că și cele zise prin Moise trebuie să le credem ca fiind «duh și viață»" (*Homilia in Leuiticum* 4,1).

Evident, raționamentul origenian, chiar dacă ar fi corect, nu poate fi acceptat în premisele lui: privirea binoculară a anticului nu este nici măcar amintire pentru modernul care și-a programat uitarea. Monoclul modernului, suplinind pierderea privirii binoculare, aduce negreșit avantajul acribiei: vedem poate mai multe, dar vedem mai puțin. Evidența noastră este alta decât a anticului: lectura lui Origen (dar nu numai a lui) ar trebui să înceapă cu un program de educare a privirii. Doar atunci „istoria" relatată de Alexandrin în exegeza aplicată Scripturii va putea fi asumată. Doar atunci istoria spiritului va fi recunoscută de cititor ca proprie istorie: restabilirea privirii este condiția aplicării la text.

Adrian Muraru

Omilii la Levitic

*

Homiliae in Leuiticum

Homilia I

1. Sicut *in nouissimis diebus* Verbum Dei ex Maria carne uestitum processit in hunc mundum et aliud quidem erat, quod uidebatur in eo, aliud, quod intelligebatur – carnis namque adspectus in eo patebat omnibus, paucis uero et electis dabatur diuinitatis agnitio –, ita et cum per prophetas uel legislatorem Verbum Dei profertur ad homines, non absque competentibus profertur indumentis. Nam sicut ibi carnis, ita hic litterae uelamine tegitur, ut littera quidem adspiciatur tamquam caro, latens uero intrinsecus spiritalis sensus tamquam diuinitas sentiatur. Tale ergo est quod et nunc inuenimus librum Leuitici reuoluentes, in quo sacrificiorum ritus et hostiarum diuersitas ac sacerdotum ministeria describuntur. Sed haec secundum litteram, quae tamquam caro Verbi Dei est et indumentum diuinitatis eius, digni fortassis uel adspiciant, uel audiant et indigni. Sed *beati sunt illi oculi*, qui uelamine litterae obtectum intrinsecus diuinum Spiritum uident; et beati sunt, qui ad haec audienda mundas aures interioris hominis deferunt. Alioquin aperte in his sermonibus *occidentem litteram* sentient.

Si enim secundum quosdam etiam nostrorum intellectum simplicem sequar et absque ulla – ut ipsi ridere nos solent – stropha uerbi et allegoriae nubilo uocem legislatoris

Omilia I

1. După cum *în cele din urmă zile* Cuvântul lui Dumnezeu, îmbrăcat în carne din Maria, a pătruns în această lume, şi una era ceea ce se vedea în El, iar alta ceea ce se înţelegea – căci priveliştea cărnii, în cazul Lui, era oferită tuturor, în vreme ce doar câtorva, aleşi, li se dăduse cunoaşterea divinităţii – , tot aşa [se întâmplă] şi când Cuvântul lui Dumnezeu se exprimă, prin Profeţi sau prin Legiuitor, oamenilor: se exprimă nu fără veşminte potrivite. Acolo este acoperit cu vălul cărnii, aici cu vălul literei, ca litera să fie privită ca şi carne, iar înţelesul duhovnicesc, ascuns lăuntric, să fie înţeles ca divinitate. Aşadar, ceva de acest fel descoperim şi acum răsfoind cartea Leviticul, în care sunt descrise rânduielile sacrificiilor, distincţiile între jertfe şi slujirile preoţilor. Acestea, după literă, care este ca şi carnea Cuvântului lui Dumnezeu şi ca veşmântul divinităţii Lui, sunt privite şi ascultate de cei demni, poate, şi de cei nedemni. Dar *fericiţi sunt acei ochi* care văd Duhul Sfânt, lăuntric, acoperit cu vălul literei, fericiţi sunt cei ce aduc urechile curate ale omului lăuntric pentru a auzi acestea! Altfel, ei vor percepe clar în aceste cuvinte *litera care ucide*.

Cf. Fp. 2,17

Cf. 2Cor. 3,14

Cf. Lc. 10,23

Cf. 2Cor. 3,6

Căci dacă voi urma, chiar după unii dintre ai noştri, înţelegerea simplă, şi voi primi cuvântul legiuitorului fără a recurge – cum obişnuiesc să ne ridiculizeze – la întorsătura cuvântului şi la norul alegoriei,

excipiam, ego ecclesiasticus sub fide Christi uiuens et in medio Ecclesiae positus ad sacrificandum uitulos et agnos et ad offerendam similam cum ture et oleo diuini praecepti auctoritate compellor. Hoc enim agunt, qui deseruire nos historiae et seruare legis litteram cogunt. Sed tempus est nos aduersum improbos presbyteros uti sanctae Susannae uocibus, quas illi quidem repudiantes historiam Susannae de catalogo diuinorum uoluminum desecarunt, nos autem et suscipimus et opportune contra ipsos proferimus dicentes: *Angustiae mihi undique.* Si enim consensero uobis, ut legis litteram sequar, *mors mihi erit*; si autem non consensero, *non effugiam manus uestras. Sed melius est me nullo gestu incidere in manus uestras quam peccare in conspectu Domini.*

Incidamus ergo et nos, si ita necesse est, in obtrectationes uestras, tantum ut ueritatem uerbi Dei sub litterae tegmine coopertam ad Christum iam Dominum conuersa cognoscat Ecclesia; sic enim dixit et Apostolus quia: *Si conuersus quis fuerit ad Dominum, auferetur uelamen; ubi enim Spiritus Domini, ibi libertas.* Ipse igitur nobis Dominus, ipse sanctus Spiritus deprecandus est, ut omnem nebulam omnemque caliginem, quae peccatorum sordibus concreta uisum nostri cordis obscurat, auferre dignetur, ut possimus legis eius intelligentiam spiritalem et mirabilem contueri, secundum eum qui dixit: *Reuela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua.*

Igitur quam possumus breuiter pauca perstringamus ex multis, non tam singulorum uerborum explanationi studentes – hoc enim facere per otium scribentis est – sed quae ad aedificationem Ecclesiae pertinent, proferentes; ut occasiones potius intelligentiae auditoribus demus quam expositionum latitudinem persequamur, secundum illum, quod scriptum est: *Da occasionem sapienti, et sapientior erit.*

eu, om al Bisericii, trăind sub credinţa lui Hristos şi aflat în mijlocul Bisericii, voi fi constrâns de autoritatea preceptului divin să sacrific viţei şi miei şi să ofer făină fină, cu tămâie şi ulei. Căci la aceasta ne obligă cei ce ne forţează să fim robi ai istoriei şi sclavi ai literei Legii. Dar este ocazia să folosim, împotriva *presbiterilor*[1] nevrednici, cuvintele sfintei Suzana, pe care ei le-au amputat, respingând *Istoria Suzanei* din lista Cărţilor Sfinte. Noi însă ni le asumăm şi le aruncăm în mod oportun împotriva lor: *„Primejdie mi se arată din ambele părţi"*. Căci dacă voi fi de acord cu voi, urmând litera Legii, *„îmi este moarte"*; iar dacă nu voi fi de acord, *„nu voi scăpa din mâinile voastre. Dar este mai bine pentru mine ca, nefăcând nimic, să cad în mâinile voastre decât să păcătuiesc în privirea Domnului"*. Dan. 13,22-23

Să cădem şi noi, aşadar, dacă nu se poate altfel, sub defăimările voastre, pentru ca Biserica, întoarsă de acum la Hristos Domnul, să cunoască adevărul cuvântului lui Dumnezeu învăluit cu acoperământul literei. Căci astfel a spus şi Apostolul: *Dacă cineva se va întoarce spre Domnul, vălul va fi ridicat... căci unde este Duhul Domnului, acolo este libertatea.* 2Cor. 3,16-17 Trebuie, aşadar, să-L implorăm pe însuşi Domnul, pe însuşi Duhul Sfânt să binevoiască să ridice orice nor şi orice întunecime care, adunat din mizeriile păcatelor, întunecă vederea inimii noastre, ca să putem percepe înţelegerea duhovnicească şi minunată a Legii Lui, după cel ce a spus: *„Descoperă ochii mei şi voi contempla minunile din legea Ta"*. Ps. 118,18

Să ne restrângem, aşadar, atât cât putem, la câteva dintre cele multe, pe scurt, străduindu-ne nu să explicăm fiecare cuvânt – căci aceasta o face cel ce scrie în tihnă –, ci să le menţionăm pe cele utile pentru edificarea Bisericii, ca mai degrabă să dăm auditorilor ocazii de înţelegere decât să parcurgem întinderea interpretărilor, urmând ceea ce s-a scris: *Dă ocazie înţeleptului, şi va fi mai înţelept.* Prov. 9,9

2. Principium ergo Leuitici dicit quia *uocauit Dominus Moysen et locutus est illi de tabernaculo testimonii*, ut promulgaret filiis Istrahel sacrificiorum leges et munerum, et ait: *Si homo munus offeret Deo, offeret ex bobus uel pecudibus*, id est, agnis uel haedis; *si uero ex auibus, turtures uel pullos columbarum.*

Si uero non homo, sed *anima offerat munus Deo, ex simila* inquit *offerat panes azymos coctos in clibano, uel certe similam ex sartagine in oleo conspersam aut ex craticula in oleo nihilominus subactam.*

Tum deinde edocemur quia *fermentatum* nihil omnino oportet offerri ad altare Dei neque *mel* usquam sacrificiis admisceri, sed *sale* saliri omne sacrificium uel munus.

Secundo in loco de *primitiarum* praecepit *sacrificiis*, quae *recentia, tosta, bene purgata* offerri Domino iubet.

Post haec sub eadem legis continentia de *sacrificiis salutaribus* iungitur, primo *ex bobus*, secundo *ex ouibus*, in quibus tamen liceat siue in *agnis*, siue in *haedis* uel *feminas* offerre uel *mares*, et nihil praeter haec animalia decernit in sacrificiis salutaribus offerendum.

Sed repetamus paululum et uideamus primo omnium quid est quod dicit: *Homo ex uobis si offerat munus*, quasi uero possit alius aliquis offerre quam homo. Et utique suffecisset dicere: si qui ex uobis offerat munus, sed nunc dicit: *Homo ex uobis si offerat munus*; in consequentibus uero dicit: *Si autem anima offerat munus.* In posterioribus porro, cum secundo iam loquitur Dominus ad Moysen et mandat de sacrificiis pro peccato offerendis, ita dicit: *Si pontifex peccauerit, offeret illud et illud.* Vel *si omnis synagoga peccauerit* uel *si princeps peccauerit* uel si *anima una*

2. Aşadar, începutul Leviticului spune că *a chemat Domnul pe Moise şi i-a zis lui din cortul mărturiei* să le facă cunoscute fiilor lui Israel legile sacrificiilor şi ale darurilor, şi spune: „*Dacă un om va oferi dar lui Dumnezeu, va oferi din boi sau din turme*, adică din miei sau iezi; *iar dacă [oferă] din păsări, turturele sau pui de porumbel*". *Cf.* Lv. 1,1-2,14

Iar dacă nu un om, ci *un suflet va oferi dar lui Dumnezeu, va oferi pâini din făină fină, azimi, coapte în cuptor, sau cel puţin făină fină, frământată cu ulei, din tigaie, sau amestecată la fel cu ulei, de pe grătar.* *Cf.* Lv. 2,1,4,5

Mai apoi suntem învăţaţi că nimic *dospit* nu trebuie oferit la altarul lui Dumnezeu: niciodată nu trebuie amestecată *miere* în sacrificii, ci să fie sărat cu *sare* orice sacrificiu sau dar. *Cf.* Lv. 2,11,13

În al doilea rând, a reglementat *sacrificiile primiţiilor*: porunceşte să fie oferite Domnului *proaspete, prăjite, bine curăţate.* *Cf.* Lv. 2,14

După acestea adaugă în conţinutul aceleiaşi legi, despre *sacrificiile mântuitoare*, mai întâi *din boi*, apoi *din oi*, dintre care este permis să se ofere, ori dintre *miei*, ori dintre *iezi*, *femele* sau *masculi*: nu prescrie nimic altceva, în afara acestor însufleţite, pentru sacrificiile mântuitoare. *Cf.* Lv. 3,1,6,7,12

Dar să reluăm puţin şi să vedem ce spune mai întâi: „*Un om dintre voi, de va oferi dar*". Ca şi cum altcineva decât omul ar putea oferi! Fără îndoială ar fi fost suficient să spună: „Dacă cineva dintre voi va oferi dar". Însă acum spune: „*Un om dintre voi, de va oferi dar*". Iar mai departe spune: „*Dacă însă un suflet va oferi dar*". Apoi, mai încolo, când Domnul vorbeşte a doua oară cu Moise şi porunceşte cu privire la sacrificiile ce trebuie oferite pentru păcat, spune aşa: „*Dacă arhiereul va păcătui, va oferi*" aceasta şi aceasta. Ori, încă, „*dacă toată adunarea va păcătui*", ori „*dacă o căpetenie va păcătui*", sau Lv. 1,2 *Cf.* Lv. 2,1 *Cf.* Lv. 4,3

peccauerit, mandatur singulis quibusque, quid offerant. Quid ergo? Inanem putamus esse istam personarum distinctionem, ut aliud quidem offerendum sub *hominis* appellatione, aliud sub *animae*, aliud sub *pontificis*, aliud uero sub *synagogae*, aliud etiam sub *principis* uel *unius animae* cognominatione mandetur? Ego interim pro exiguitate sensus mei hoc in loco *hominem*, quem appellauit et primum in omnibus posuit ad offerendum munus Deo, intelligendum esse omne humanum arbitror genus et ipsum dici hominem, qui *holocaustum* offerat *uitulum ex bobus sine macula*.

Iste autem *uitulus sine macula* uide, si non ille *saginatus* est *uitulus*, quem pater pro regresso ac restituto sibi illo, qui perierat, filio, quique *omnem eius substantiam dilapidauerat*, iugulauit et fecit conuiuium magnum et laetitiam habuit, ita ut *laetarentur angeli in caelo super uno peccatore paenitentiam agente*. Homo ergo iste, qui *perierat et inuentus est*, quoniam nihil habuit propriae substantiae, quod offeret – *cuncta* namque *dilapidauerat uiuens luxuriose* – inuenit istum uitulum caelitus quidem missum, sed ex patriarcharum ordine et connexis ex Abraham generationum successionibus uenientem, et idcirco non dixit uitulum et siluit, ut uideatur uitulus quicumque mandatus, sed uitulum ex bubus, id est ex patriarcharum generatione uenientem.

Est autem *masculus sine macula*. *Masculus* uere est, qui peccatum, quod est femineae fragilitatis, ignorat. Solus ergo ille *masculus*, solus *sine macula* est, qui *peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius*, et qui *acceptus contra Dominum* offertur *ad ostium tabernaculi*. *Ad ostium tabernaculi* non est intra ostium, sed extra ostium. Extra ostium etenim fuit Iesus, quia *in sua propria uenit, et sui eum non receperunt*. Non est ergo ingressus tabernaculum illud, ad quod uenerat, sed *ad ostium* eius oblatus est *holocaustum*, quia *extra castra* passus est. Nam et illi mali

„dacă un suflet va păcătui" se porunceşte ce se oferă în fiecare caz. Ce înseamnă aceasta? Să considerăm inutilă această distincţie între personaje, care porunceşte ca un lucru să fie oferit sub numele „om", un altul sub numele „suflet", un altul sub cel al „arhiereului", iar un altul sub cognomenul „adunării", şi un altul sub cel al „căpeteniei" sau al „unui suflet"? Deocamdată eu, din pricina slabei mele înţelegeri, sunt de părere că „omul", numit şi pus cel dintâi dintre toate ca să ofere dar lui Dumnezeu, este întregul neam omenesc[2]: el este omul care oferă *ardere de tot*[3] *un viţel, din boi, fără cusur*. *Cf.* Lv. 4,13,22,27

Cf. Lv. 1,3-5

Dar observă acest *viţel fără cusur*: nu este oare el *viţelul cel gras* pe care tatăl l-a înjunghiat pentru fiul întors şi redat lui, care *fusese pierdut* şi *îşi risipise toată averea*[4] *sa*, făcând ospăţ mare şi veselindu-se aşa cum *se veselesc îngerii în cer pentru un păcătos care se pocăieşte*? Aşadar, acest om, care *fusese pierdut şi a fost găsit*, fiindcă nu a avut nimic să ofere din propria avere – căci *pe toate le risipise trăind în excese* – a descoperit acest *viţel*, desigur trimis din cer, dar venind din şirul patriarhilor şi din succesiunea generaţiilor legate de Avraam: nu a spus numai „viţel", ca să pară prescris un viţel oarecare, ci *viţel din boi*, adică venind din generarea patriarhilor. *Cf.* Lc. 15,23 *sqq.*, 10,30,32 *Cf.* Mt.1,1 *sqq.*

Şi este *parte bărbătească fără cusur*. Este cu adevărat *parte bărbătească* cel care nu cunoaşte păcatul, ce ţine de fragilitatea feminină. Aşadar, unul singur este cel *de parte bărbătească*, unul singur este *fără cusur*, care *nu a făcut păcatul şi nici înşelăciune nu s-a descoperit în gura lui*, cel care, *primit dinaintea Domnului*, este oferit *la uşa cortului*. *La uşa cortului* nu înseamnă după intrare, ci înaintea ei. Şi, într-adevăr, Iisus a fost înaintea uşii: *într-ale Sale, proprii, a venit şi ai Săi nu L-au primit*. Aşadar, nu a intrat în acel cort spre care venise, ci a fost oferit *ardere de tot la uşa* lui: a pătimit *în afara taberelor*. Căci şi *Cf.* Lv. 1,3 Is. 53,9 *Cf.* Lv. 1,3 In. 1,11 *Cf.* Lv. 4,12

coloni uenientem filium patrisfamilias eiecerunt foras extra uineam et occiderunt. Hoc est ergo quod offertur *ad ostium tabernaculi acceptum contra Dominum*, et quid tam *acceptum* quam hostia Christi, *qui se ipsum obtulit Deo*?

3. Et tamen: *Imponet manum suam* inquit *super caput hostiae et iugulabunt uitulum contra Dominum, et offerent filii Aaron sacerdotis sanguinem, et effundent sanguinem ad altare in circuitu, quod est ad ostium tabernaculi testimonii.* Potest quidem uideri ob hoc dictum, quod de filiis Aaron erant Annas et Caiphas et ceteri *omnes qui consilium agentes aduersum Iesum pronuntiauerunt eum reum mortis* et effuderunt sanguinem eius *circa basim altaris tabernaculi testimonii.* Ibi etenim effunditur sanguis, ubi erat altare et basis eius, sicut et ipse Dominus dixit: *Quia non capit perire prophetam extra Hierusalem. Posuit* ergo et *manum suam super caput uituli*, hoc est peccata generis humani imposuit super corpus suum; ipse est enim caput corporis Ecclesiae suae.

Sed et hoc fortasse non sine causa fit quod, cum superius dixisset: *Applicabit eum ad ostium tabernaculi testimonii*, in posterioribus repetit et iterum dicit: *Ad altare, quod est ad ostium tabernaculi testimonii*, quasi non eundem locum sub eadem narratione semel designasse suffecerit. Nisi quia forte hoc intelligi uoluit quod sanguis Iesu non solum in Hierusalem effusus est, ubi erat altare et basis eius et tabernaculum testimonii, sed et quod supernum altare, quod est in caelis, ubi et *ecclesia primitiuorum* est, idem ipse sanguis adsperserit, sicut et Apostolus dicit quia: *Pacificauit per sanguinem crucis suae siue quae in terra sunt, siue quae in caelis.* Recte ergo secundo nominat *altare, quod est ad ostium tabernaculi testimonii*, quia non solum

acei *argaţi răi l-au aruncat afară pe cel ce venea, pe fiul stăpânului, în afara viei, şi l-au ucis.* Aşadar, El este ceea ce se oferă *la uşa cortului, primit dinaintea Domnului*: căci ce este mai *primit* decât jertfa lui Hristos, *Care s-a oferit pe Sine lui Dumnezeu?*

Cf. Mt. 21,38 *sqq.*

Cf. Lv. 1,3

Cf. Evr. 9,14

3. Şi totuşi: *„Îşi va pune mâna sa pe capul jertfei şi vor înjunghia viţelul dinaintea Domnului şi fiii lui Aaron, preotul, vor oferi sângele şi vor stropi sângele spre altar, în jur, care se află la uşa cortului mărturiei"*. Aceasta ar putea fi spus pentru faptul că Anna şi Caiafa, precum şi *toţi* ceilalţi *care, ţinând sfat împotriva lui Iisus, L-au declarat vinovat de moarte*, erau dintre fiii lui Aaron: au stropit sângele Lui *în jurul bazei altarului cortului mărturiei.* Şi, într-adevăr, sângele Lui a fost stropit acolo unde era altarul şi baza lui, după cum însuşi Domnul a spus: *„Căci nu se poate ca un profet să moară în afara Ierusalimului"*. Aşadar, *a pus* şi *mâna sa pe capul viţelului*: adică a aşezat pe trupul Său păcatele neamului omenesc. Căci El este capul trupului Bisericii Sale.

Lv. 1,4-5 *Cf.* Mt. 27,1; In.18,13 *sqq.* *Cf.* Lv. 4,7; 1,5

Lc. 13,33

Cf. Lv. 1,4

Cf. Ef. 1,22-23

Poate nici aceasta nu se întâmplă fără motiv: după ce spusese mai sus *„Îl va aduce pe el la uşa cortului mărturiei"*, repetă şi spune iarăşi în cele ce urmează *„Spre altarul care este la uşa cortului mărturiei"*, ca şi cum n-ar fi fost îndeajuns să precizeze, în acelaşi episod narativ, o singură dată locul. Decât dacă a vrut, poate, să se înţeleagă că sângele lui Iisus a fost stropit nu numai în Ierusalim, unde erau altarul, baza lui şi cortul mărturiei, ci că acelaşi sânge a udat, la fel, altarul de sus, care este în ceruri, unde se află şi *adunarea*[5] *întâilor-născuţi*, după cum şi Apostolul spune: *A făcut pace prin sângele crucii Sale atât pentru cele ce sunt în pământ, cât şi pentru cele ce sunt în ceruri.* Aşadar, pe drept numeşte a doua oară *altarul care este la uşa cortului mărturiei*:

Lv. 1,3

Lv. 1,5

Cf. Evr. 12,23

Col. 1,20

Cf. Lv. 1,5

pro terrestribus, sed etiam pro caelestibus oblatus est hostia Iesus, et hic quidem pro hominibus ipsam corporalem materiam sanguinis sui fudit, in caelestibus uero, ministrantibus – si qui illi inibi sunt – sacerdotibus, uitalem corporis sui uirtutem uelut spiritale quoddam sacrificium immolauit.

Vis autem scire quia duplex hostia in eo fuit, conueniens terrestribus et apta caelestibus? Apostolus ad Hebraeos scribens dicens: *Per uelamen, id est carnem suam.* Et iterum interius uelamen interpretatur *caelum*, quod *penetrauerit* Iesus, et *adsistat nunc uultui Dei pro nobis, semper* inquit *uiuens ad interpellandum pro his.* Si ergo duo intelliguntur uelamina, quae uelut pontifex ingressus est Iesus, consequenter et sacrificium, duplex intelligendum est, per quod et terrestria saluauerit et caelestia. Denique et ea, quae sequuntur, plus caelesti sacrificio quam terreno uidentur aptanda.

4. *Et decoriantes* inquit *holocaustum diuident illud membratim, et imponent filii Aaron sacerdotis ignem super altare, et constipabunt ligna in ignem; et imponent filii Aaron sacerdotis diuisa membra et caput et adipes et ligna, quae sunt super altare. Interanea uero et pedes lauabunt aqua, et imponet sacerdos omnia super altare; hostia est et sacrificium odor suauitatis Domino.* Quomodo decorietur caro uerbi Dei, quod hic *uitulus* nominatur et quomodo *membratim* diuidatur a sacerdotibus, operae pretium est aduertere.

Ego puto quod ille sacerdos detrahit corium *uituli* oblati in *holocaustum* et deducit pellem, qua membra eius conteguntur, qui de uerbo Dei abstrahit uelamen litterae et interna eius, quae sunt spiritalis intelligentiae membra, denudat et haec membra uerbi interioris scientiae non in

jertfa Iisus nu a fost oferită doar pentru cele pământeşti, ci şi pentru cele cereşti. Aici, pentru oameni, a răspândit chiar materia trupească a sângelui Său; în cele cereşti însă, prin preoţii care slujesc – dacă există cumva acolo – a oferit ca jertfă potenţa vitală[6] a trupului Său ca un sacrificiu duhovnicesc.

Vrei să ştii că în El a fost o dublă jertfă, potrivită celor pământeşti şi adecvată celor cereşti? Apostolul, scriind evreilor, spune: *Prin văl, adică [prin] carnea Sa.* Şi iarăşi vălul dinlăuntru este interpretat *cer*, pe care Iisus *l-a străbătut* şi *stă acum în privirea lui Dumnezeu pentru noi, fiind veşnic viu pentru a mijloci pentru aceştia.* Aşadar, dacă sunt înţelese două văluri prin care Iisus a intrat ca arhiereu, şi sacrificiul trebuie înţeles, în consecinţă, ca dublu, prin el mântuind atât cele pământeşti, cât şi cele cereşti. În fine, şi cele ce urmează par mai adecvate sacrificiului ceresc decât celui pământesc.

Evr. 10,20
Cf. Evr. 9,24
Evr. 7,25

4. *Şi jupuind [animalul pentru] ardere de tot, îl vor despărţi mădular după mădular; fiii preotului Aaron vor pune foc pe altar şi vor îngrămădi lemne în foc; şi vor aşeza fiii preotului Aaron mădularele despărţite, capul, grăsimile şi lemnele, care sunt pe altar. Iar măruntaiele şi picioarele le vor spăla cu apă, şi preotul le va pune pe toate deasupra altarului: este o jertfă şi un sacrificiu, mireasmă suavă Domnului.* Este dificil de înţeles în ce fel carnea Cuvântului lui Dumnezeu, care este numit aici *viţel*, este jupuită şi în ce fel este despărţită *mădular după mădular* de către preoţi.

Lv. 1,6-9
Cf. Lv. 1,4

Eu consider că preotul care smulge pielita *viţelului* oferit ca *ardere de tot* şi trage pielea acestuia, ce acoperă mădularele lui, este cel care înlătură vălul literei de pe cuvântul lui Dumnezeu şi dezveleşte cele lăuntrice, care sunt mădularele înţelegerii duhovniceşti: pe aceste mădulare ale ştiinţei cuvântului

Cf. 2Cor. 3,14

humili aliquo loco ponit, sed in alto et sancto, id est *super altare* collocat, cum non indignis hominibus et humilem uitam ac terrenam ducentibus pandit diuina mysteria, sed illis, qui altare Dei sunt, in quibus semper ardet diuinus ignis et semper consumitur caro.

Super hos ergo tales membratim diuisus iste *holocausti uitulus* collocatur. Diuidit namque *membratim uitulum*, qui explanare per ordinem potest et competenti distinctione disserere, qui sit profectus, Christi *fimbriam contigisse*, qui uero *pedes eius lauisse lacrimis et capillis capitis extersisse*, quanto autem his potius sit *caput eius unxisse myrro*; sed et *in pectore eius recubuisse* quid habeat eminentiae. Horum ergo singulorum causas disserere et alia quidem incipientibus, alia uero his, qui iam proficiunt in fide Christi, alia autem illis, qui iam perfecti sunt in scientia et caritate eius, aptare, hoc est *membratim uitulum diuisisse.*

Sed et qui nouit ostendere, quae fuerint legis principia, qui etiam in prophetis profectus accesserit, quae uero in Euangeliis plenitudo perfectionis habeatur; uel qui docere potest, quo uerbi *lacte* alendi sint *paruuli* in Christo et quo uerbi *olere* refouendi sint, *qui infirmantur in fide*, quis etiam sit *cibus solidus et fortis*, quo impinguandi sint athletae Christi; qui haec singula nouit spiritali ratione diuidere, potest huiusmodi doctor ille sacerdos uideri, qui *imponit super altare holocaustum per membra diuisum.*

Addit et *ligna* altari, quo ignis animetur et ardeat, is, a quo non solum de corporalibus uirtutibus Christi, sed

lăuntric nu le pune în vreun loc de jos, ci într-un loc înalt şi sfânt, adică le aşază *deasupra altarului*, de vreme ce nu oamenilor nedemni şi care duc o viaţă josnică şi pământească le dezvăluie tainele dumnezeieşti, ci celor care sunt altar al lui Dumnezeu, în care focul dumnezeiesc arde mereu şi în care mereu carnea este consumată.

Aşadar, pe unii ca aceştia este aşezat acest *viţel pentru ardere de tot*, despărţit *mădular după mădular*. Căci desparte *mădular după mădular viţelul* cel ce poate explica în ordine şi expune cu distincţii potrivite ce progres există de la faptul că *a atins marginea hainei* lui Hristos, la cel că *a spălat picioarele Lui cu lacrimi şi le-a şters cu părul capului*, dar cât era de preferabil să fi *uns capul Lui cu mir* şi ce preeminenţă are cel ce *s-a întins la pieptul Lui*. A fi despărţit *mădular după mădular* înseamnă, aşadar, a lămuri cauzele fiecăruia dintre acestea şi a le potrivi: unele pentru începători, altele pentru cei ce au înaintat deja în credinţa lui Hristos, şi iarăşi altele pentru cei ce sunt deja desăvârşiţi în ştiinţa şi iubirea Lui.

Cf. Mt. 9,20
Cf. Lc. 7,44
Cf. Lc. 7,46
Cf. In. 13,25; 21,20

Dar şi cel ce ştie să arate care au fost începuturile Legii, la ce progres s-a ajuns prin Profeţi şi, în fine, ce împlinire a desăvârşirii se află în Evanghelii, cel care poate învăţa cu ce *lapte* al cuvântului trebuie hrăniţi *pruncii* în Hristos şi cu ce *legume* ale cuvântului trebuie întăriţi *cei ce sunt lipsiţi de tărie în credinţă* şi, în plus, care este *hrana solidă şi tare* cu care sunt îngrăşaţi atleţii lui Hristos, cine ştie să le despartă pe toate acestea cu raţiune duhovnicească, un medic[7] de acest fel poate fi considerat acel preot care *aşază pe altar [animalul pentru] ardere de tot, despărţit mădular după mădular.*

Cf. Evr. 5,12-14; Rom. 14,1,2

Adaugă şi *lemne* altarului, ca focul să se însufleţească şi să ardă: acel foc este cuvântul care angajează nu numai potenţele trupeşti ale lui Hristos, ci şi

Cf. Lv. 1,6-8

etiam de diuinitate eius sermo miscetur. Desursum enim est diuinitas Christi, quo ignis iste festinat. Conuenienter ergo omnia haec, quae in corpore a Saluatore gesta sunt, caelestis ignis absumpsit et ad diuinitatis eius naturam cuncta restituit. Lignis tamen adhibitis ignis iste succenditur; usque ad lignum enim in carne passio fuit Christi. Vbi autem suspensus in ligno est, dispensatio carnis finita est; resurgens enim a mortuis adscendit ad caelum, quo iter eius natura ignis ostendit. Vnde et Apostolus dicebat quia: *Et si cognouimus Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus.* Holocaustum namque carnis eius per lignum crucis oblatum terrena caelestibus et diuinis humana sociauit.

Interanea sane *cum pedibus aqua dilui* iubet sermo praecepti sacramentum baptismi sub figurali praedicatione denuntians. Nam *interanea* diluit, qui conscientiam purgat; pedes abluit, qui consummationem suscipit sacramenti et scit quia *qui mundus est, non indiget nisi ut pedes lauet* et quia *partem quis habere non potest cum Iesu, nisi lauerit pedes eius.*

5. Verum si haec etiam ad moralem locum inclinare uelis, habes et tu *uitulum*, quem offerre debeas. *Vitulus* est et quidem ualde superbus caro tua; quam si uis munus Domino offerre, ut eam castam pudicamque custodias, adduc eam *ad ostium tabernaculi*, id est ubi diuinorum librorum suscipere possit auditum. *Masculinum* sit munus tuum, feminam nesciat, concupiscentiam respuat, fragilitatem refugiat, nihil dissolutum requirat aut molle. *Impone* etiam *manum tuam super hostiam* tuam, ut sit accepta Domino, et iugula illam *contra Dominum*, hoc est impone ei continentiae frenum et manum disciplinae ne auferas ab

divinitatea Lui. Căci divinitatea lui Hristos este de sus: acest foc se grăbește spre acel loc. În mod potrivit, așadar, pe toate acestea care au fost făptuite în trup de către Mântuitorul focul ceresc le-a absorbit și le-a restituit pe toate firii divinității Lui. Totuși, acest foc se aprinde după ce au fost adăugate lemnele. Căci patima, în carne, a lui Hristos a fost până la lemn. Fiind atârnat de lemn, iconomia cărnii a luat sfârșit: căci, ridicându-se din morți, a urcat spre cer: drumul Lui îl arată natura focului. Pentru aceasta și Apostolul spunea: *Și dacă L-am cunoscut pe Hristos după carne, de acum nu-L mai cunoaștem [astfel].* Căci arderea de tot a cărnii Lui, oferită prin lemnul crucii, a unit cele pământești cu cele cerești și cele omenești cu cele dumnezeiești. 2Cor. 5,16

În mod adecvat, textul preceptului poruncește ca *măruntaiele, împreună cu picioarele, să fie spălate cu apă*: anunță taina botezului printr-o prezicere figurată. Căci a spălat *măruntaiele* cel care își curăță conștiința, iar picioarele le-a spălat cel care și-a asumat împlinirea tainei și știe că *cel ce este curat nu are nevoie să-și spele decât picioarele* și că *nimeni nu poate avea parte cu Iisus decât dacă și-a spălat picioarele.* *Cf.* Lv. 1,9 *Cf.* In. 13,10 *Cf.* In. 13,8

5. Dacă însă vei dori ca și pe acestea să le îndreptăm spre aria morală, ai și tu *vițel*, pe care trebuie să-l oferi. Carnea ta este vițelul, *vițel* arogant[8]: dacă vrei să o oferi Domnului ca dar, ca să o păzești castă și pudică, adu-o *la ușa cortului*, adică acolo de unde poți lua auzire din Cărțile sfinte. Darul tău să fie *de parte bărbătească*: să nu cunoască femeie, să respingă poftirea, să fugă de slăbiciune, să nu caute ceva neglijent sau moale. *Pune mâna ta pe jertfa* ta, ca să fie primită de Domnul, și înjunghi-o *dinaintea Domnului*: impune-i frâul moderației și să nu depărtezi de la ea mâna disciplinei, așa cum și-a așezat mâna *Cf.* Lv. 1,3 *sqq.*

ea, sicut imposuit manum carni suae ille, qui dicebat: *Macero corpus meum et seruituti subicio, ne forte, cum aliis praedicauero, ipse reprobus efficiar.* Et iugula eam *contra Dominum*, mortificans sine dubio *membra* tua, *quae sunt super terram.* Sed et *filii Aaron sacerdotis* offerant sanguinem eius. Sacerdos in te est et filii eius mens quae in te est et sensus eius, qui merito sacerdos uel *filii sacerdotis* appellantur; soli enim sunt, qui intelligant Deum et capaces sint scientiae Dei. Vult ergo sermo diuinus, ut rationabili sensu carnem tuam in castitate offeras Deo, secundum quod Apostolus dicit: *Hostiam uiuam, sanctam, placentem Deo, rationabile obsequium uestrum.* Et hoc est per sacerdotem uel filios sacerdotis offerre sanguinem ad altare, cum et corpore et spiritu quis castus efficitur.

Sunt enim et alii, qui offerunt quidem holocaustum carnem suam, sed non per ministerium sacerdotis. Non enim scienter nec secundum legem quae in ore sacerdotis est, offerunt, sed sunt quidem casti corpore, animo autem inueniuntur incesti. Aut enim gloriae humanae concupiscentia maculantur aut cupiditate auaritiae polluuntur aut inuidiae ac liuoris infelicitate sordescunt uel furentis odii et irae immanitate uexantur. Quicumque ergo tales sunt, licet corpore casti sint, tamen non offerunt holocausta sua per manus et ministerium sacerdotis. Non est enim in iis consilium et prudentia, quae sacerdotio fungitur apud Deum, sed sunt ex illis *quinque uirginibus stultis*, quae uirgines quidem fuerunt et castitatem corporis seruauerunt, *oleum* autem caritatis et pacis et reliquarum uirtutum *in uasis suis* condere nescierunt et idcirco exclusae sunt a thalamo sponsi; quoniam sola carnis continentia ad altare dominicum non potest peruenire, si reliquis uirtutibus et sacerdotalibus ministeriis deseratur.

asupra cărnii cel ce spunea: *Îmi stâlcesc trupul meu și îl aduc în sclavie, ca nu cumva, după ce voi fi predicat altora, eu însumi să mă fac osândit.* Înjunghie jertfa *dinaintea Domnului*, mortificând, negreșit, *mădularele* tale, *care sunt pe pământ.* Dar și *fiii preotului Aaron* să ofere sângele lui. Preotul în tine este, la fel și fiii lui: mintea și gândurile care sunt în tine, care pe drept cuvânt sunt numiți preot sau *fiii preotului.* Căci doar ei îl înțeleg pe Dumnezeu și pot primi știința lui Dumnezeu. Așadar, cuvântul divin vrea să-I oferi lui Dumnezeu carnea ta în castitate, prin gând rațional, urmând ceea ce Apostolul spune: *jertfă vie, sfântă, care place lui Dumnezeu, cinstirea voastră rațională.* Se oferă sânge la altar prin preot sau prin fiii preotului atunci când cineva devine cast și cu trupul, și cu duhul.

1Cor. 9,27 *Cf.* Col. 3,5 *Cf.* Lv. 1,6 Rom. 12,1

Căci există și alții care oferă, desigur, carnea lor ca ardere de tot, dar nu prin slujirea preotului[9]. Pentru că nu oferă după știință, și nici după legea care este în gura preotului: sunt caști după trup, dar după spirit sunt descoperiți incestuoși. Căci ori se pătează cu poftirea slavei omenești, ori se mânjesc cu pofta avariției, ori se murdăresc cu nenorocirea invidiei și a pizmei, ori sunt mâncați de hidoșenia mâniei și a urii demențiale. Așadar, toți care sunt astfel, deși sunt caști după trup, nu oferă totuși arderile lor de tot prin mâinile și slujirea preotului. Căci nu există în ei reflecție și prudență, care îndeplinesc slujirea preoțească pe lângă Dumnezeu, ci sunt dintre cele *cinci fecioare proaste* care fuseseră cu adevărat fecioare și păziseră castitatea trupului, însă nu au știut să păstreze *uleiul* iubirii, al păcii și al celorlalte virtuți *în vasele lor*: de aceea au fost excluse din cămara de nuntă a mirelui. Căci moderația cărnii, singură, nu poate ajunge la altarul domnesc, dacă este separată de celelalte virtuți și slujiri preoțești.

Cf. Mt. 25,1 *sqq.*

Et ideo qui haec legimus uel audimus, in utramque partem operam demus casti esse corpore, recti mente, mundi corde, moribus emendati, proficere in operibus, uigilare in scientia, fide et actibus, gestis et intellectibus esse perfecti, ut ad similitudinem hostiae Christi conformari mereamur per ipsum Dominum nostrum Iesum Christum, per quem Deo Patri omnipotenti cum Spiritu sancto est *gloria èt imperium in saecula saeculorum. Amen.*

Şi, de aceea, noi, care citim sau auzim acestea, să ne străduim în ambele: să fim caşti după trup, drepţi cu mintea, curaţi cu inima, îndreptaţi după moravuri, înaintând în fapte, veghind în ştiinţă, fiind desăvârşiţi în credinţă şi în fapte, în lucrări şi în gânduri, ca să fim vrednici să fim modelaţi după asemănarea jertfei Hristos, prin Însuşi Domnul nostru Iisus Hristos, prin care Dumnezeu Tatăl atotputernic, împreună cu Duhul Sfânt, are *slava şi stăpânirea în vecii vecilor. Amin.*

Cf. 1Pt. 4,11; Ap. 1,6

Homilia II

De sacrificiorum ritu,
hoc est de muneribus et sacrificiis salutaribus
et pro peccatis; et quomodo *offert pontifex*
pro peccato suo et pro peccato
Synagogae uel pro anima,
quae *ex populo terrae peccauerit*
non uoluntate.

1. Superior quidem de principiis Leuitici disputatio edocuit nos legem sacrificiorum, quae munera appellantur, ut *si homo munus offerret* ex animalibus *id offerret*, id est *ex bobus uel ouibus, uel etiam capris; si uero ex auibus, turturum par aut duos pullos columbinos adhiberet.*

Si uero anima offeret munus, similam offeret ex clibano, id est panes ex simila azymos aut similam oleo conspersam ex sartagine uel etiam a craticula. Si autem sacrificium offerat primitiarum, <de primis frugibus,> ut simila sit recens, id est noua <igni quoque eam torreri uult, medio fractam esse, ne multum minutum sit, quia primitiae sunt> et bene purgata sit. Oleum quoque et tus ut imponatur super eam, et sic offeratur.

At uero si quis offerat *sacrificium salutare, ex bobus* iubetur offerre, uel etiam *ex ouibus* siue *capris* et exceptis his nullum aliud sacrificii genus substituitur in salutaribus hostiis.

Omilia II

Despre rânduiala sacrificiilor,
adică despre daruri, sacrificii mântuitoare
şi [sacrificii] pentru păcate, şi în ce fel
arhiereul oferă pentru păcatul său
şi pentru păcatul adunării[10]
sau pentru un suflet, *din poporul*
pământului, care *va păcătui involuntar*

Cf. Lv. 4,3,27

1. Examinarea anterioară, cea despre primele rânduri ale Leviticului, ne-a învăţat legea sacrificiilor numite daruri: *dacă un om ar oferi dar* din cele însufleţite, *ar oferi aceasta,* adică *[un însufleţit] din boi sau oi, sau chiar din capre; iar dacă [ar oferi] din păsări, ar aduce o pereche de turturele sau doi pui de porumbel.*

Cf. Lv. 1,2,10,14

Iar dacă un suflet va oferi dar, va oferi făină fină din cuptor, adică pâini, azimi, din făină fină, sau făină fină, frământată cu ulei, din tigaie, sau chiar de pe grătar. Iar dacă va oferi sacrificiu al primiţiilor, [din primele rodiri,] făina fină să fie proaspătă, adică nouă [şi vrea ca ea să fie prăjită la foc, ruptă la mijloc, pentru ca să nu fie foarte fărâmiţată, fiindcă sunt primiţii] şi să fie bine curăţată. Ulei şi tămâie să se aşeze peste ea, şi astfel să fie oferită.

Cf. Lv. 2,1,4,5,14,15

Dar dacă cineva oferă *sacrificiu mântuitor,* se porunceşte să ofere *din boi,* sau chiar *din oi* sau *capre* şi, cu excepţia acestora, nici un alt gen de sacrificii nu se substituie în jertfele mântuitoare.

Cf. Lv. 3,1,6,12

Nam *pro peccatis non uoluntariis* generaliter quidem *anima* iubetur offerre, sed post haec per diuersas itur uariasque personas; et iubetur, *si quidem pontifex sit, qui deliquit et offert sacrificium pro peccato, ut uitulum* holocaustum *offerat*, sed non eo ritu quo illum pro munere obtulit. De hoc enim tantum *adipes et duos renes cum adipidibus suis et adipem, qui tegit interiora, imponet super altare holocaustorum. De sanguine* quoque *eius intingens digitum suum respergit septiens contra Dominum, et linit ex eo cornua altaris incensi. Ceteras autem carnes cum corio et interaneis et stercore extra castra igni cremari* iubet *in loco mundo.* Obseruandum sane est quod in peccato pontificis non addidit legislator quia per ignorantiam aut non uoluntate peccauerit. Neque enim cadere ignorantia poterat in eum, qui, ut ceteros doceret, prouectus est.

Si autem *totius synagogae* peccatum fuerit, *uitulum* nihilominus holocaustum synagoga iubetur offerre. Sed in peccato synagogae dicitur: *Si ignorauerit et latuerit uerbum ab oculis synagogae, et fecerit unum ab omnibus mandatis Domini, quod non fiet*; unde apparet etiam *omnem synagogam* posse delinquere per ignorantiam. Quod et Dominus confirmat in Euangeliis, cum dicit: *Pater, remitte illis*; *non enim sciunt, quid faciunt.*

Quod si princeps fuerit, qui offert hostiam pro peccato, *hircum ex capris* iubetur offerre, non holocaustum, sed tantum ut *de sanguine* eius *imponat sacerdos super altare et omnem adipem eius offerat in altari*, reliquum autem sacerdotibus remaneat ad edendum, *sanguine tantum ad basin altaris effuso.*

Si uero anima fuerit inquit *una quae offert pro peccato, capram feminam offerat*, ritu scilicet eodem, quo hircum superius diximus immolatum. *Quod si non ualuerit* inquit

Căci *pentru păcatele involuntare* se porunceşte ca *sufletul* să ofere în general, dar după aceasta se ajunge la diverse şi varii persoane şi se porunceşte, *dacă este arhiereu cel ce a greşit şi aduce sacrificiu pentru păcat, va oferi un viţel* ardere de tot, dar nu după aceeaşi rânduială prin care a oferit un viţel ca dar. Căci din acesta doar *grăsimile, cei doi rinichi, cu grăsimile lor, şi grăsimea ce acoperă cele lăuntrice le va pune pe altarul arderilor de tot. Iar din sângele lui, întinzând degetul său, stropeşte de şapte ori dinaintea Domnului şi unge, din el, coarnele altarului tămâiei. Iar celelalte cărnuri, cu pielita, măruntaiele şi baliga* porunceşte *să fie arse în foc în afara taberelor, într-un loc curat.* Trebuie observat, desigur, că legiuitorul nu a adăugat, în cazul păcatului arhiereului, că ar fi greşit datorită ignoranţei sau involuntar. Căci nu putea să cadă din pricina ignoranţei cel care fusese pus în faţă pentru a-i învăţa pe alţii. *Cf.* Lv. 4,2-12

Iar dacă păcatul va fi *al întregii adunări*, se porunceşte ca ea să ofere, la fel, un *viţel* ca ardere de tot. Dar, în cazul păcatului adunării, se spune: *„Dacă a ignorat şi a ascuns cuvântul*[11] *de ochii adunării şi a făcut una dintre toate poruncile Domnului, care nu se face"*. De unde rezultă că şi întreaga adunare poate greşi din ignoranţă. Ceea ce şi Domnul confirmă în Evanghelie, atunci când spune *„Tată, iartă-le lor, căci nu ştiu ce fac!"*. *Cf.* Lv. 4,13 Lc. 23,34

Dacă o *căpetenie* va fi cea care oferă jertfă pentru păcat, se porunceşte să ofere un *ţap din [turmele de] capre*, nu ca ardere de tot, ci doar ca *din sângele* lui *să aşeze preotul deasupra altarului şi toată grăsimea lui să o ofere la altar*; restul să rămână preoţilor ca mâncare, *doar sângele fiind răspândit la baza altarului.* *Cf.* Lv. 4,22-26

Iar *dacă un suflet va fi cel ce oferă pentru păcat, va oferi o capră*, urmând, desigur, aceeaşi rânduială prin care am spus mai înainte că ţapul a fost adus ca *Cf.* Lv. 4,27 *sqq.*

manus eius ad capram uel ad agnam, par turturum offeret aut duos pullos columbarum. Quod si nec hoc inueniet, decimam partem ephi similaginis sine oleo et sine ture mandatur *offerre.*

Haec quidem nobis singula priori lectione recitata sunt, uerum explanatio eorum, quoniam tempore excludebamur, omissa est; de qua nunc paucis commonere studiosos quosque et eos, qui etiam praeteritarum meminerint lectionum, absurdum non puto, quamquam ad ea, quae nuper recitata sunt, urgeamur.

2. Et primo uelim uidere, quae sit ista differentia, quod alia quidem *hominem* dicit offerre, alia *animam*, alia *pontificem*, alia *synagogam*, alia *unam animam ex populo terrae.*

Et puto quidem *hominem* illum debere intelligi, qui *ad imaginem et similitudinem* Dei factus rationabiliter uiuit. Hic ergo munus offert Deo *uitulum*, cum carnis superbiam uicerit; *ouem*, cum irrationabiles motus insipientesque correxerit; *haedum*, cum lasciuiam superauerit. Offert etiam *par turturum*, cum non fuerit solus, sed mentem suam Verbo Dei uelut uero coniugi sociauerit, sicut hoc genus auium unum dicitur et castum seruare coniugium. Offert etiam *duos pullos columbarum*, cum et ipse intellexerit mysterium, quo *oculi sponsae sicut columbae* dicuntur *ad plenitudines aquarum et collum eius sicut turturis.* Haec ergo sunt hominis, secundum quod supra exposuimus, munera.

Animae autem munera longe inferiora describit. Anima haec neque *uitulum* habet neque *ouem* neque *haedum*, quem offerat Deo; sed ne *par* quidem *turturum aut duos pullos* inuenit *columbarum. Similam* tantum, ex ipsa *panes*

jertfă. *Dacă nu-i va da mâna [să oferel capră sau mieluşea, va oferi o pereche de turturele sau doi pui de porumbel. Iar dacă nu va găsi nici aceasta,* se porunceşte *să ofere a zecea parte dintr-o efă de făină fină, fără ulei şi fără tămâie.* *Cf.* Lv. 5,7 *Cf.* Lv. 5,11

Aceste amănunte ne-au fost citite în lectura precedentă, însă explicaţia lor a fost omisă din pricina lipsei de timp. Nu consider nepotrivit ca acum să le amintim pe acestea, în puţine cuvinte, celor studioşi şi celor care îşi amintesc lecturile precedente, deşi ne grăbim spre cele ce tocmai au fost citite.

2. Mai întâi aş dori să văd care este această diferenţă: [Scriptura] spune că pe unele le oferă *omul*, pe altele *sufletul*, pe altele *arhiereul*, pe altele *adunarea*, pe altele *un suflet din poporul pământului.* *Cf.* Lv. 1,2; 2,1; 4,3,13,22,27

Consider că *om* trebuie înţeles cel care, făcut *după chipul şi asemănarea* lui Dumnezeu, trăieşte în mod raţional. Aşadar, acesta oferă lui Dumnezeu ca dar *viţelul* când învinge aroganţa cărnii; oferă *oaie* când corijează mişcările iraţionale şi nesăbuite; oferă *ied* când învinge lascivitatea. Oferă şi *perechea de turturele* când nu este singur, ci îşi uneşte mintea sa cu Cuvântul lui Dumnezeu, ca şi cu adevăratul soţ, după cum se spune că acest gen de păsări formează un singur şi cast cuplu. Oferă şi *doi pui de porumbel* când şi el a înţeles taina prin care *ochii logodnicei* sunt numiţi *ca porumbiţele lângă plinirile apelor, iar gâtul ei precum cel al turturelei.* Acestea sunt, aşadar, darurile omului, după cum am explicat mai înainte. *Cf.* Gn. 1,26 *Cf.* Lv. 1,5,10,14 *Cf.* Ct. 5,12; 1,10

Darurile sufletului le descrie ca fiind mult inferioare. Sufletul în discuţie nu are nici *viţel*, nici *oaie*, nici *ied* pe care să le ofere lui Dumnezeu, şi nu găseşte nici măcar *o pereche de turturele* sau *doi pui de porumbel.* Are doar *făină fină*, şi din ea oferă *pâini, azimi, din cuptor*, ceea ce e făcut din ea *în*

azymos offert a clibano, ex ipsa *in sartagine* opus factum uel *in craticula oleo permixtum*. Vnde uidetur mihi hic *anima* quae appellata est, homo ille, quem Paulus *animalem hominem* nominat, intelligendus; qui etiam si peccatis non urgeatur nec sit praeceps ad uitia, non tamen habet aliquid in se spiritale et quod figuraliter carnes Verbi Dei reputentur. Sic enim ipse de eo Paulus Apostolus dicit quia: *Animalis homo non percipit, quae sunt Spiritus Dei. Stultitia enim est illi, et non potest intelligere quia spiritaliter diiudicatur. Spiritalis autem examinat omnia.* Iste ergo, qui *anima* nominatur, non potest offerre omnia, quia examinare non potest omnia; sed offert solam *similam et panes azymos*, id est communem hanc uitam, uerbi gratia, in agricultura aut nauigando aut in aliquibus communis uitae usibus positam; offert tamen etiam ipse munus Deo, licet solam *similam* dicatur *offerre oleo* tantum *conspersam*. Omnis enim anima eget oleo diuinae misericordiae nec praesentem uitam euadere quispiam potest, nisi ei oleum caelestis miserationis adfuerit.

Secundo in loco *primitiarum*, id est de initiis frugum mandatur oblatio. Quod, si bene meministis, in die Pentecostes fieri lex iubet. In quo illis plane *umbra* data est, nobis autem ueritas reseruata est. In die enim Pentecostes oblato orationum sacrificio primitias aduenientis *sancti Spiritus* Apostolorum suscepit Ecclesia. Et uere haec fuerunt recentia, quia erat nouum; unde et *musto repleti* dicebantur. *Igni tosta*. Igneae namque linguae supra singulos consederunt. *Et medio fracta*. Frangebantur enim media, cum littera separabatur ab spiritu. *Et bene purgata*. Purgat namque omnes sordes praesentia sancti Spiritus remissionem tribuens peccatorum. Oleum quoque misericordiae huic

tigaie sau pe grătar, amestecat cu ulei. De unde mi se pare că ceea ce a fost numit aici *suflet* trebuie înțeles ca fiind acel *om* pe care Pavel îl numește *însuflețit*: acesta, chiar dacă nu se grăbește spre păcate, chiar dacă nu aleargă după vicii, totuși nu are în el ceva duhovnicesc, cum sunt considerate, în mod figurat, cărnurile Cuvântului lui Dumnezeu. Căci însuși apostolul Pavel spune despre el: *Omul însuflețit nu percepe cele care sunt ale Duhului lui Dumnezeu. Lui i se par prostie și nu poate înțelege că se judecă în mod duhovnicesc. Cel duhovnicesc le examinează însă pe toate.* Așadar, acesta care se numește *suflet* nu le poate oferi pe toate fiindcă nu le poate examina pe toate. Oferă doar *făină fină și pâini, azimi*, adică această viață comună, statornicită în agricultură, spre exemplu, în navigație sau în una dintre ocupațiile vieții comune. Totuși și acesta oferă dar lui Dumnezeu, deși se spune că oferă doar *făină fină frământată cu ulei.* Căci orice suflet are nevoie de uleiul milostivirii dumnezeiești: nimeni nu poate scăpa de viața prezentă dacă a fost privat de uleiul miluirii cerești.

Cf. Lv. 2,4 *sqq.*

Cf. 1Cor. 2,14

1Cor. 2,14-15

În al doilea rând este poruncită ofranda *primițiilor*, adică a primelor rodiri. Dacă vă amintiți, Legea poruncește ca aceasta să se facă în ziua Cincizecimii. Acest fapt a fost indicat acelora, în mod evident, ca *umbră*: adevărul ne-a fost păstrat nouă. Căci în ziua Cincizecimii, după ce a fost oferit sacrificiul rugăciunilor, Biserica a primit primițiile *Duhului Sfânt* la venirea Sa. Și cu adevărat acestea au fost *proaspete*, fiindcă era un lucru nou (din această cauză erau și numiți *plini de must*). *Prăjite la foc*: limbile de foc s-au pus asupra fiecăruia. *Rupte la mijloc*: se rupeau la mijloc când litera era despărțită de duh. *Și bine curățate*: prezența Duhului Sfânt curăță toate mizeriile, dând iertarea păcatelor. Peste acest sacrificiu se

Cf. Lv. 2,14
Cf. Ex. 23,16; Dt. 16,9 *sqq.*
Cf. Evr. 10,1

Cf. Fp. 2,4

Cf. Fp. 2,13

Cf. Fp. 2,3

Cf. Lv. 2,14

sacrificio infunditur et tus suauitatis, per quod *Christi bonus odor* efficimur.

Post haec de sacrificiis salutaribus dicit, quae ex animalibus, id est *bobus* uel *capris atque ouibus*, offeruntur, et nihil his ultra substituitur ad immolandum, sed ne aues quidem, quae superius in offerendis muneribus fuerant substitutae. Iste enim, qui salutares hostias offert, sine dubio iam suae salutis est conscius; et ideo qui ad salutem peruenit, necesse est, ut quae magna et perfecta sunt offerat. Sic enim et Apostolus dicit: *Perfectorum autem est cibus solidus.*

Dehinc ad offerendas pro peccatis uictimas sacrificiorum ordo dirigitur, in quo et secundo dicitur: *Locutus est Dominus ad Moysen dicens: anima quaecumque peccauerit coram Domino non uoluntate.* Recte *animam* dicit, quam peccare describit; non enim spiritum uocasset, quem diceret peccaturum; sed ne hominem quidem hunc diceret, in quo nequaquam *imago Dei* peccato interueniente constaret. Non est ergo spiritus ille, qui peccat; *Fructus enim Spiritus* – ut describit Apostolus – *caritas est, gaudium, pax, patientia,* et cetera his similia, qui etiam *fructus uitae* appellantur. Denique et alibi dicit: *Qui seminat in carne, de carne metet corruptionem; et qui seminat in spiritu, de spiritu metet uitam aeternam.* Quoniam ergo alius est, qui seminat et alius est, in quo seminatur, seminatur autem uel *in carne,* cum peccatur, ut metatur *corruptio,* uel *in spiritu,* cum secundum Deum uiuitur, ut metatur *uita aeterna,* constat animam esse, quae uel *in carne* uel *in spiritu seminat,* et illam esse, quae uel in peccatum ruere possit uel conuerti a peccato. Nam corpus sequela eius ad quodcumque delegerit; et spiritus dux eius est ad uirtutem, si eum sequi uelit.

răspândesc uleiul milostivirii şi tămâia dulceţii, prin care devenim *mireasma bună a lui Hristos.* *Cf.* 2Cor. 2,15

După acestea, [Scriptura] vorbeşte despre sacrificiile mântuitoare, care se oferă din însufleţite, adică *din boi* sau *capre şi oi*: nimic altceva nu se substituie acestora ca jertfă, nici măcar păsări, care în darurile oferite anterior erau substitute. Căci cel ce oferă jertfe mântuitoare este fără îndoială conştient de mântuirea sa: de aceea, este necesar ca cel ce ajunge la mântuire să ofere cele ce sunt mari şi desăvârşite. Căci aşa spune şi Apostolul: *Iar hrana tare este a celor desăvârşiţi.* *Cf.* Lv. 3,1 *sqq.* Evr. 5,14

De aici şirul sacrificiilor se îndreaptă spre victimele ce trebuie oferite pentru păcate, şi, pentru a doua oară, se spune: *A zis Domnul către Moise, spunând: „Orice suflet care va greşi involuntar faţă de Domnul".* Pe drept îl numeşte *suflet* pe cel pe care îl descrie ca păcătuind: căci nu l-ar fi putut numi „duh" pe cel indicat că va păcătui. Şi nici „om" nu l-ar fi putut numi pe acesta: în om nu mai rămâne nicidecum *chipul lui Dumnezeu* atunci când intervine păcatul. Aşadar, cel ce păcătuieşte nu este duh, căci *roadele duhului* – după cum descrie Apostolul – *sunt iubirea, bucuria, pacea, răbdarea* şi celelalte asemenea lor, care mai sunt numite şi *roadele vieţii.* Apoi spune şi în alt loc: *Cine seamănă în carne, din carne va culege distrugere, şi cine seamănă în duh, din duh va culege viaţa veşnică.* Aşadar, fiindcă unul este cel ce seamănă, şi altul în care se seamănă (se seamănă fie *în carne,* când se păcătuieşte, ca să culeagă *distrugere,* fie *în duh,* când se trăieşte după Dumnezeu, ca să se culeagă *viaţa veşnică*), rezultă că sufletul este cel *care seamănă* fie *în carne,* fie *în duh*: el este cel ce se poate arunca în păcat sau întoarce de la păcat. Căci trupul îl urmează spre orice va alege, iar duhul este conducătorul lui spre virtute, dacă sufletul vrea să-l urmeze. Lv. 4,1-2 *Cf.* Gn. 1,26 Gal. 5,22 Gal. 6,8

3. Sed haec generaliter dicta sunt; nunc uero per species diuiduntur. *Si pontifex* inquit, *qui unctus est, peccauerit, ut populum faceret peccare, offeret pro peccato suo uitulum de bobus sine macula Domino.* Terror simul et misericordia in diuinis legibus ostentatur. Itane tandem nihil tutum est, ne pontifex quidem? et qui pontifex? Ipse, qui unctus est, ipse, qui sacris ignibus diuina succendit altaria, qui Deo munera et salutares hostias immolat; qui inter Deum et homines medius quidam repropitiator interuenit, ne iste, inquam, ipse immunis manet a contagione peccati. Sed uide misericordiam Dei et plenius eam Paulo docente cognosce. Ipse enim ad Hebraeos scribens dicit: *Omnis namque pontifex ab hominibus adsumptus pro hominibus constituitur ad offerendas hostias Deo,* et paulo post: *Lex* inquit *homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes,* ut possint sicut pro sua, ita etiam pro populi infirmitate offerre. Vides ergo dispensationem diuinae sapientiae. Sacerdotes statuit, non eos, qui omni modo peccare non possent – alioquin non essent homines –, sed eos, qui imitari quidem debeant illum, *qui peccatum non fecit, offerre autem hostias primo pro suis, post etiam pro populi delictis.* Sed quid praecipue in huiusmodi sacerdote mirandum est? Non, ut non peccet – quod fieri non potest – sed ut agnoscat et intelligat peccatum suum. Numquam enim emendat, qui peccasse se non putat. Simul quia et facilius potest indulgere peccantibus is, qui alicuius infirmitatis suae conscientia remordetur.

Quae est autem oblatio sacerdotis *pro peccato? Vitulus* inquit *ad holocaustum.* Secundo inuenimus offerri a pontifice *uitulum in holocaustum* semel pro munere, semel *pro peccato.* Sed ille, qui offertur in munere, *super* holocausti *altare* consumitur. Qui uero *pro peccato, extra castra cum*

3. Dar acestea au fost spuse în general; iată însă distincţiile după specie. *„Dacă arhiereul, care a fost uns, va păcătui, încât va face poporul să păcătuiască, va oferi pentru păcatul lui un viţel din boi, fără cusur, Domnului."* În legile divine groaza şi milostivirea se arată dimpreună. Oare să nu fie nimeni în afara pericolului, nici măcar arhiereul? Şi care arhiereu? Cel ce a fost uns, cel care aprinde, cu foc divin, dumnezeieştile altare, cel care sacrifică lui Dumnezeu daruri şi jertfe mântuitoare, cel care se interpune între Dumnezeu şi oameni, la mijloc, ca cel ce împacă iarăşi[12], nici măcar acesta, spun, nu rămâne imun de contagiunea păcatului. Observă însă milostivirea lui Dumnezeu şi cunoaşte-o mai bine văzând ce învaţă Pavel! Căci el scrie către evrei: *Căci orice arhiereu, luat dintre oameni, este pus să ofere jertfe lui Dumnezeu pentru oameni.* Şi, puţin mai departe: *Legea a pus ca preoţi oameni ce aveau slăbiciune,* ca, aşa cum oferă pentru slăbiciunea lor, să ofere şi pentru cea a poporului. Observă, aşadar, iconomia dumnezeieştii înţelepciuni! A stabilit ca preoţi nu pe cei ce nu pot defel păcătui – altfel n-ar mai fi fost oameni –, ci pe cei ce trebuie să-L imite pe Cel *ce nu a făcut păcatul,* şi *să ofere mai întâi jertfe pentru [greşelile] lor, şi apoi pentru greşelile poporului.* Dar ce este de admirat mai ales la un astfel de preot? Nu că nu păcătuieşte – căci este imposibil –, ci că îşi recunoaşte şi îşi înţelege păcatul. Căci cel ce consideră că nu a păcătuit nu se corijează niciodată. Şi fiindcă, totodată, mai uşor îi poate tolera pe păcătoşi cel care poartă conştiinţa unei anume slăbiciuni personale.

Lv. 4,3

Evr. 5,1

Evr. 7,28

Dar care este ofranda preotului *pentru păcat? Un viţel spre ardere de tot.* De două ori descoperim că este oferit de către arhiereu *un viţel ca ardere de tot*: o dată ca dar şi altă dată *pentru păcat.* Însă cel oferit ca dar este ars *deasupra altarului* arderii de tot, pe

Cf. 1Pt. 2,22

Cf. Evr. 7,27

Cf. Lv. 4,3,7

Cf. Lv. 1,3,5

corio et interaneis ac stercore in loco mundo iubetur exuri adipibus solis in altari oblatis et renibus. Quae singula diuidere ac discernere quamuis et supra nostras uires sit et supra auditum uestrum, tamen aliquas uobis ad intelligendum occasiones conquirere atque in medium proferre temptabimus.

Vide ergo ne forte Iesus, quem Paulus dicit *pacificasse* per sanguinem suum *non solum quae in terris, sed et quae in caelis sunt*, idem ipse sit uitulus, qui *in caelis* quidem non *pro peccato*, sed pro munere oblatus est, *in terris* autem, ubi *ab Adam usque ad Moysen regnauit* peccatum, oblatus sit *pro peccato*. Et hoc est passum esse *extra castra*, extra illa, opinor, castra, quae uiderat Iacob, angelorum Dei castra caelestia, de quibus scriptum est in Genesi: *Et suspiciens Iacob uidit castra Dei in apparatu, et occurrerunt illi angeli Dei, et dixit Iacob, cum uideret eos: castra Dei sunt haec.* Extra illa ergo castra caelestia est omnis, in quo habitamus nos, locus iste terrenus, in quo in carne passus est Christus.

Quod uero dicit quia *cum stercore* exuritur *et interaneis*, uide, ne forte ad comparationem caelestium corporum corpus istud humanae naturae stercus figuraliter appelletur. Terra enim est et de terra sumptum. Sed et cophinus ille stercoris, qui ad radices succidendae ficulneae mittitur, quid aliud quam mysterium susceptae in corpore dispensationis ostendit? Nec tamen ei interanea deesse dicuntur. Quamuis enim uilem *serui gesserit formam, plenitudo tamen in eo diuinitatis habitabat.*

Haec quamuis audacter discussa sint, tamen fidelium quorumque nutriri semper ad maiora debet auditus. Eadem quoque etiam de synagogae uitulo accipienda sunt.

când cel oferit *pentru păcat* se porunceşte să fie ars *în afara taberelor, cu pielița, măruntaiele şi baliga, într-un loc curat*, doar rinichii şi grăsimile fiind oferite la altar. Deşi a le deosebi şi discerne pe acestea este dincolo de puterile noastre şi de auzul vostru, vom încerca totuşi să căutăm şi să dăm la iveală câteva ocazii de înțelegere. *Cf.* Lv. 4,3,12,11,9

Vezi, aşadar, dacă nu cumva Iisus, despre care Pavel spune că *a făcut pace* prin sângele Său *nu numai în cele ce sunt pe pământ, dar şi în cele ce sunt în ceruri*, este chiar acest viţel, care a fost oferit *în ceruri* nu *pentru păcat*, desigur, ci ca dar, dar care *pe pământ*, unde *de la Adam până la Moise a domnit* păcatul, a fost oferit *pentru păcat*. Şi a pătimit aceasta, fiind *în afara taberelor*, în afara acelor tabere, socotesc, pe care le văzuse Iacob, taberele cereşti ale îngerilor lui Dumnezeu, despre care s-a scris în Geneză: *Şi ridicându-şi ochii Iacob a văzut taberele lui Dumnezeu, pregătite, şi i-au ieşit înainte îngerii lui Dumnezeu, şi a spus Iacob, în timp ce îi vedea: „Taberele Domnului sunt acestea"*. Aşadar, în afara acelor tabere cereşti se află acest loc pământesc, în care locuim noi, în care a pătimit în carne Hristos. *Cf.* Col. 1,20 *Cf.* Rom. 5,14 *Cf.* Lv. 4,12; Evr. 13,12 Gn. 32,1-2

Vezi dacă nu cumva în ceea ce spune, că au fost arse *cu balega şi măruntaiele*, numeşte „balegă" acest trup al naturii umane, prin comparaţie cu trupurile cereşti[13]. Căci pământ este şi din pământ a fost luat. Dar şi coşul cu balegă, care se pune la rădăcinile smochinului ce trebuia tăiat, ce altceva arată decât taina iconomiei asumată în trup? Nu se spune că ar lipsi nici măruntaiele. Căci deşi *a luat forma* sărmană a *sclavului, totuşi în El locuieşte plinătatea dumnezeirii.* *Cf.* Lv. 4,11 *Cf.* Gn. 3,19 *Cf.* Lc. 13,7 *Cf.* Flp. 2,7 Col. 2,9

Deşi acestea au fost discutate cu îndrăzneală, totuşi auzul tuturor credincioşilor trebuie mereu hrănit pentru a ajunge la cele mai importante. Aceleaşi trebuie primite şi despre viţelul adunării. *Cf.* Lv. 4,13

4. In morali autem loco potest pontifex iste sensus pietatis et religionis uideri, qui in nobis per orationes et obsecrationes, quas Deo fundimus, uelut quodam sacerdotio fungitur. Hic si in aliquo deliquerit, omnem continuo, qui intra nos est, bonorum actuum *peccare populum facit.* Neque enim recti operis aliquid gerimus, cum in prauum declinauerit dux bonorum operum sensus, et ideo ad huius emendationem non qualiscumque hostia, sed ipsius *saginati uituli* requiritur sacrificium. Similiter et synagogae culpa, hoc est omnium, quae intra nos sunt, uirtutum emendatio non aliter quam ex Christi mortificatione reparatur.

Si uero princeps inquit *peccauerit, hircum offeret ex capris.* Princeps iste potest uideri uis rationis, quae intra nos est. Quae si peccet in nobis et stultum aliquid agamus, pertimescenda nobis est illa sententia Saluatoris, quae dicit: *Vos estis sal terrae. Si autem sal infatuatum fuerit, ad nihilum ualet, nisi ut proiciatur foras et conculcetur ab hominibus.* Habet ergo et iste hostiam suam.

Sed et *anima* inquit *una, si peccauerit, capram feminam* similiter *offeret,* secundum illam substitutionem hostiarum, quam superius memorauimus.

Sed fortasse dicant auditores Ecclesiae: melius fere agebatur cum antiquis quam nobiscum, ubi oblatis diuerso ritu sacrificiis peccantibus uenia praestabatur. Apud nos una tantummodo est uenia peccatorum, quae per lauacri gratiam in initiis datur; nulla post haec peccanti misericordia nec uenia ulla conceditur. Decet quidem districtioris esse disciplinae Christianum, *pro quo Christus mortuus est.* Pro illis oues, hirci, boues iugulabantur et aues et simila conspergebatur; pro te Dei Filius iugulatus est et iterum te peccare delectat? Et tamen, ne tibi haec non tam erigant animos pro

4. În arie morală, acest arhiereu poate fi considerat gândul pietății și al religiei, care îndeplinește în noi un soi de preoție, prin rugăciunile și rugile aduse lui Dumnezeu. Dacă acesta va greși în ceva, el *face să păcătuiască* imediat tot *poporul* faptelor bune, care este în noi. Căci nu facem vreo faptă dreaptă când conducătorul, gândul faptelor bune, s-a abătut spre răutate: de aceea pentru corijarea lui nu se cere orice fel de jertfă, ci tocmai *vițelul cel gras.* La fel, și în cazul vinovăției adunării, adică a tuturor care sunt în noi, corijarea potențelor nu se realizează altfel decât din mortificarea lui Hristos. *Cf.* Lv. 4,3 *Cf.* Lc. 15,23

Iar dacă va păcătui o căpetenie, va oferi un țap, din [turmele de] capre. Această căpetenie poate fi considerată puterea rațiunii, care este în noi. Dacă aceasta va păcătui în noi și vom săvârși ceva prostesc, trebuie să ne cutremure sentența Mântuitorului: *„Voi sunteți sarea pământului. Dacă însă sarea și-a pierdut gustul, la nimic nu mai este bună, decât să se arunce afară și să fie călcată în picioare de oameni".* Așadar, și acesta are jertfa sa. *Cf.* Lv. 4,22-23 Mt. 5,13

Dar și *un suflet, de a păcătuit, va oferi,* la fel, *o capră,* urmând acea substituție a jertfelor pe care am amintit-o mai sus. Lv. 4,27-28

Dar poate vor zice auditorii Bisericii: „Cu mult mai bine le era celor de odinioară decât nouă, când dezlegarea venea celor păcătoși prin intermediul sacrificiilor oferite după rânduieli diverse. La noi nu există decât un mod de dezlegare a păcatelor, care se dă la început prin harul băii[14]. După aceasta, nici o milostivire pentru păcătos, nici o dezlegare nu este acceptată". Desigur, se cuvine ca disciplina creștinului să fie mai riguroasă: *pentru el a murit Hristos.* Pentru cei de odinioară se înjunghiau oi, țapi, boi și păsări și era frământată făina fină: pentru tine a fost înjunghiat Fiul lui Dumnezeu, și pe tine iarăși te umple de plăcere fapta păcătoasă? Și totuși, ca acestea *Cf.* Rom. 14,15

uirtute quam pro desperatione deiciant, audisti, quanta sint in lege sacrificia pro peccatis; audi nunc, quantae sint remissiones peccatorum in Euangeliis.

Est ista prima, qua baptizamur *in remissionem peccatorum.* Secunda remissio est in passione martyrii. Tertia est, quae per eleemosynam datur; dicit enim Saluator: *Verum tamen date quae habetis et ecce, omnia munda sunt uobis.* Quarta nobis fit remissio peccatorum per hoc, quod et nos remittimus peccata fratribus nostris; sic enim dicit ipse Dominus et Saluator quia: *Si remiseritis fratribus uestris ex corde peccata ipsorum, et uobis remittet Pater uester peccata uestra. Quod si non remiseritis fratribus uestris ex corde, nec uobis remittet Pater uester,* et sicut in oratione nos dicere docuit: *Remitte nobis debita nostra, sicut et nos remittimus debitoribus nostris.* Quinta peccatorum remissio est, cum *conuerterit quis peccatorem ab errore uiae suae.* Ita enim dicit Scriptura diuina quia *qui conuerti fecerit peccatorem ab errore uiae suae, saluat animam a morte, et cooperit multitudinem peccatorum.* Sexta quoque fit remissio per abundantiam caritatis, sicut et ipse Dominus dicit: *Amen, dico tibi, remittuntur ei peccata sua multa, quoniam dilexit multum,* et Apostolus dicit: *Quoniam caritas cooperit multitudinem peccatorum.* Est adhuc et septima, licet dura et laboriosa, per paenitentiam remissio peccatorum, cum lauat peccator *in lacrimis stratum* suum et fiunt ei *lacrimae* suae *panes die ac nocte,* cum non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum et quaerere medicinam, secundum eum, qui ait: *Dixi: pronuntiabo aduersum me iniustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem cordis mei.* In quo impletur et illud, quod Iacobus Apostolus dicit: *Si qui autem infirmatur, uocet presbyteros Ecclesiae, et imponant ei manus ungentes eum oleo in nomine Domini.*

să nu arunce spiritele în deznădejde, în loc să le ridice spre virtute, ascultă acum câte iertări ale păcatelor există în Evanghelii, după ce ai ascultat câte sacrificii sunt în Lege pentru păcate.

Prima este aceasta, prin care suntem botezaţi *spre iertarea păcatelor.* A doua iertare este prin pătimirea martiriului. Cea de-a treia este cea care se dă prin miluire; căci zice Mântuitorul: *„Daţi, încă, cele pe care le aveţi şi, iată, toate vă sunt curate".* Ni se face o a patra iertare a păcatelor prin aceea că şi noi iertăm păcatele fraţilor noştri. Căci aşa spune Însuşi Domnul şi Mântuitorul: *„Dacă veţi ierta fraţilor voştri din inimă păcatele lor, şi vouă vă va ierta Tatăl vostru păcatele voastre. Iar dacă nu veţi ierta fraţilor voştri din inimă, nici vouă nu vă va ierta Tatăl vostru",* după cum ne-a învăţat pe noi să spunem în rugăciune: *„Ne iartă nouă datoriile noastre, precum şi noi iertăm datornicilor noştri".* Cea de-a cincea iertare a păcatelor are loc când *cineva întoarce un păcătos de la greşeala căii sale.* Căci aşa spune dumnezeiasca Scriptură: *Cel ce va întoarce un păcătos de la greşeala căii sale, izbăveşte sufletul de moarte şi-şi va acoperi mulţime de păcate.* Cea de-a şasea iertare se face prin prisos de iubire, după cum şi Însuşi Domnul spune: *„Amin îţi spun, i se iartă multele ei păcate, pentru că mult a iubit".* Şi Apostolul spune: *Fiindcă iubirea acoperă mulţime de păcate.* Mai există şi o a şaptea iertare, dură şi încordată, prin pocăinţă[15], când păcătosul îşi spală *aşternutul său în lacrimi,* iar *lacrimile* i se fac *pâini, ziua şi noaptea,* când nu roşeşte a arăta preotului Domnului păcatul şi a cere leac. Aceasta urmându-l pe cel ce zice: *Am spus: „Voi rosti împotriva mea nedreptatea mea Domnului", şi Tu ai iertat necuviinţa inimii mele.* În aceasta se împlineşte şi ceea ce spune apostolul Iacob: *Dacă cineva este lipsit de tărie, să cheme* presbiterii[16] *Bisericii şi să pună mâinile deasupra lui, ungându-l cu ulei în*

Cf. Mc. 1,4
Lc. 11,41
Mt. 6,14-15
Mt. 6,12
Iac. 5,20
Lc. 7,47
1Pt. 4,8
Cf. Ps. 6,7
Cf. Ps. 41,4
Ps. 31,5

Et oratio fidei ***saluabit*** *infirmum, et si in peccatis fuerit, remittentur ei.*

Et tu ergo cum uenis ad gratiam baptismi, *uitulum* obtulisti, quia *in mortem Christi* baptizaris. Cum uero ad martyrium duceris, *hircum* obtulisti, quia auctorem peccati diabolum iugulasti. Cum autem eleemosynam feceris et erga indigentes affectum misericordiae sollicita pietate dependeris, altare sacrum haedis pinguibus onerasti. Nam si *ex corde remiseris peccatum fratri tuo* et iracundiae tumore deposito mitem intra te et simplicem recollegeris animum, immolasse te arietem uel agnum in sacrificium obtulisse confide. Porro autem si diuinis lectionibus instructus *meditando sicut columba* et *in lege* Domini uigilando *die ac nocte* ab errore suo conuerteris peccatorem et abiecta nequitia ad simplicitatem eum columbae reuocaueris atque adhaerendo sanctis feceris eum societatem turturis imitari, *par turturum aut duos pullos columbarum* Domino obtulisti. Quod si illa, quae spe et fide *maior* est, *caritas* abundauerit in corde tuo, ita ut *diligas proximum tuum* non solum *sicut te ipsum*, sed sicut ostendit ille, qui dicebat: *Maiorem hac caritatem nemo habet quam ut animam suam ponat pro amicis suis*, panes similacios *in* caritatis *oleo subactos*, sine ullo *fermento malitiae et nequitiae in azymis sinceritatis et ueritatis*, te obtulisse cognosce. Si autem in amaritudine fletus tui fueris luctu, lacrimis et lamentatione confectus, si carnem tuam macerauerís et ieiuniis ac multa abstinentia aridam feceris et dixeris quia *sicut frixorium confrixa sunt ossa mea*, tunc *sacrificium similam a sartagine uel a craticula* obtuleris; et hoc modo inuenieris tu uerius et perfectius secundum Euangelium offerre sacrificia, quae secundum legem iam offerre non potest Istrahel.

numele Domnului. Şi rugăciunea credinţei îl va mântui pe cel lipsit de tărie, şi dacă a fost în păcate, i se vor ierta lui[17]. Iac. 5,14-15

Prin urmare şi tu, când vii la harul botezului, ai oferit *viţel*, fiindcă eşti botezat *întru moartea lui Hristos*. *Cf.* Rom. 6,3 Iar când eşti dus spre martiriu, ai oferit un *ţap*, fiindcă l-ai înjunghiat pe diavol, autorul păcatului. Când ai făcut miluire şi ai arătat, faţă de cei lipsiţi, afectul milostivirii, după cuviinţa cerută, tu ai încărcat altarul cu iezi graşi. Căci dacă *vei ierta din inimă fratelui tău păcatul* şi vei readuce în tine spiritul blândeţii şi al simplităţii, părăsind turbarea mâniei, fii sigur că ai adus jertfă un berbec sau ai oferit ca sacrificiu un miel. Mai departe, dacă, instruit în dumnezeieştile lecturi, *meditând ca o porumbiţă* şi veghind *zi şi noapte întru Legea* Domnului, vei întoarce un păcătos de la eroarea sa chemându-l pe el la simplitatea porumbiţei, după ce nelegiuirea a fost părăsită, şi îl vei face pe el, lipindu-l de sfinţi, să imite întovărăşirea turturelei, ai oferit Domnului *o pereche de turturele sau doi pui de porumbel*. Iar dacă cea care este *mai mare* decât nădejdea şi credinţa, *dragostea*, va prisosi în inima ta, aşa încât *să-l iubeşti pe aproapele tău* nu numai *ca pe tine însuţi*, ci şi aşa cum arată Cel ce spunea: *„Nimeni nu are o dragoste mai mare decât cel care îşi pune sufletul său pentru prietenii săi"*, cunoaşte că ai oferit pâini din făină fină *amestecate cu uleiul* iubirii, fără vreo *drojdie a răutăţii şi a nelegiuirii, în azimile curăţiei şi ale adevărului*. Iar dacă vei fi în amarul plângerii tale, topit de jale, lacrimi şi regret, dacă îţi vei stâlci carnea şi o vei usca cu postiri şi cu multă înfrânare, dacă vei spune *„oasele mele ca o tingire au fost arse"*, atunci ai adus ca *sacrificiu făină fină din tigaie sau de pe grătar*. Şi, în acest fel, vei fi descoperit că, mai autentic şi mai desăvârşit, oferi după Evanghelie sacrificiile pe care Israelul nu le mai poate oferi după Lege.

Cf. Mt. 18,35 *Cf.* Is. 38,14 *Cf.* Ps. 1,2 *Cf.* Rom. 12,9 *Cf.* 1Cor. 13,13 *Cf.* Mt. 19,19 In. 15,13 *Cf.* Lv. 2,4 *Cf.* 1Cor. 5,8 *Cf.* Ps. 101,4 *Cf.* Lv. 2,4

5. Sed uideamus, quid etiam de his, quae nuper recitata sunt, sentiendum sit: *Si autem* inquit *anima una peccauerit nolens ex populo terrae faciendo unum ab omnibus mandatis Domini, quod non fiet, et deliquerit, et notum factum fuerit illi peccatum quod peccauit, et adducet donum suum: capram de haedis feminam sine macula adducet pro peccato, quo peccauit.* Et omnem post haec sacrificii ritum, secundum quod supra exposuimus, enarrauit.

De anima, quam sub peccato factam dicit offerre, qualiter sentiendum sit, in superioribus, prout potuimus, explanauimus; quod uero in hoc loco addidit, *anima* dicens *si peccauerit ex populo terrae*, non mihi uidetur otiosum. Quis enim dubitaret quod ea, quae dicit lex, ad animas uel ad populum, qui sunt in terra, dicerentur? Quid ergo necessarium fuit, ut ad hoc, quod dixit: *Anima una si peccauerit* adderet: *ex populo terrae*? Sed uidendum est, ne forte ad distinctionem alterius populi, qui non *est de terra*, haec anima, quae *peccauerit, de populo terrae* esse dicatur. Neque enim conuenire dictum hoc potest illi, qui dicebat: *Nostra autem conuersatio in caelis est, unde et Saluatorem exspectamus Dominum Iesum.* Quomodo ergo istam animam merito dixerim *de populo terrae*, quae nihil habet commune cum terra, sed tota in caelis est et ibi conuersatur, *ubi Christus est in dextera Dei sedens*, quo et redire *desiderat et esse cum Christo: multo enim melius; sed permanere in carne necessarium ducit propter nos*?

Haec ergo anima, quae peccat, *de populo terrae* est *faciens unum ab omnibus mandatis Domini, quod non fiet.* Diu me in hoc sermone quidam stupor attonitum tenuit;

5. Să vedem însă ce trebuie înţeles şi despre cele ce tocmai ne-au fost citite: *Iar dacă va păcătui un suflet fără voie, din poporul pământului, făcând una din toate poruncile Domnului, care nu se face, şi va greşi, şi i se va face cunoscut păcatul pe care l-a păcătuit şi va aduce darul său: o capră din [turmele de] iezi, fără cusur, pentru păcatul în care a păcătuit.* Şi după aceasta [Scriptura] a narat întreaga rânduială a sacrificiului, aşa cum am prezentat-o mai înainte. Lv. 4,27-28

Am explicat anterior, atât cât am putut, în ce fel trebuie gândit despre sufletul căruia i se spune să ofere ca urmare a păcatului. Ceea ce s-a adăugat însă în acest loc, *dacă va păcătui un suflet din poporul pământului*, nu mi se pare superfluu. Căci cine se va îndoi că cele spuse de Lege, despre suflete sau despre popor, sunt spuse despre cele de pe pământ? Aşadar, de ce a fost necesar ca să adauge la enunţul „*Un suflet, de va păcătui*" şi această sintagmă, „*din poporul pământului*"? Trebuie observat dacă nu cumva, spre a fi deosebit de celălalt popor, care nu *este din pământ*, este numit acest suflet, care *a păcătuit, din poporul pământului.* Căci această expresie nu se poate potrivi celui care spunea: *Iar locuirea noastră este în ceruri, de unde îl aşteptăm şi pe Mântuitorul, pe Domnul Iisus.* În ce fel, aşadar, aş putea numi pe drept acest suflet ca fiind *din poporul pământului*, de vreme ce nu are nimic comun cu pământul, ci este în întregime în ceruri, locuind acolo *unde este Hristos şezând de-a dreapta lui Dumnezeu*, spre care el *doreşte* să se întoarcă *şi să fie cu Hristos, căci este cu mult mai bine, însă a rămâne în carne este necesar pentru noi*? *Cf.* In. 3,31 Flp. 3,20 *Cf.* Col. 3,1 Flp. 1,24-25

Aşadar, acest suflet, care păcătuieşte, este *din poporul pământului, făcând una din toate poruncile Domnului, care nu se face.* Multă vreme o adâncă uimire m-a stăpânit în privinţa acestui pasaj. Căci nu

non enim consequenter dictum uideo quod *peccauerit anima et fecerit unum ex mandatis Domini, quod non fiet.* Si enim mandatum Domini est, quomodo fieri non debuit, cum utique ad hoc dentur mandata Domini, ut fiant? Et quomodo hic dicitur peccasse anima, quae *fecit unum de mandatis Domini, quod non fiet*? Et fortassis aliquibus uidebitur error elocutionis per interpretes factus; sed mihi curiosius inquirenti compertum est omnes interpretes similiter protulisse, et ideo non elocutionis error, sed profundioris intelligentiae requirendus est sensus.

In quantum ergo nobis occurrere potest, haec mihi uidetur absolutio. Mandata Domini quaedam data sunt, ut fiant, quaedam, ut non fiant. Sed ea, quae fieri debent, necessitas poposcit humana, ut inserta illis proferrentur, quae fieri non deberent. Verbi gratia – ut de his ipsis, quae nunc habemus in manibus, sacrificiis proferamus exemplum – agnus immolari iubetur in Pascha, non quo uere agni hostiam per singulos annos requireret Deus, sed quod designaret immolari debere *illum agnum, qui tollit peccatum mundi.* Hoc ergo fieri uoluit, illud noluit. Sic enim per Esaiam dicit: *Quo mihi multitudinem sacrificiorum uestrorum? dicit Dominus. Plenus sum, holocausta arietum et adipem agnorum et sanguinem taurorum et hircorum nolo.* Audisti, quomodo non uult *hostiam arietum nec adipes agnorum*? Dedit tamen mandatum, quomodo uel taurorum uel agnorum hostia deberet offerri. Sed qui legem spiritaliter intelligit, spiritaliter haec quaerit offerre. Si uero qui secundum speciem mandati carnalis obtulerit, haec est *anima una ex populo terrae, quae peccauit nolens faciendo unum ab omnibus mandatis Domini, quod non fiet, et deliquit,* et ideo adiungit in subsequentibus: *et cum notum factum*

văd coerența secvenței *va păcătui un suflet și va face una din poruncile Domnului, care nu se face.* Dacă este poruncă a Domnului, cum de nu a trebuit să o facă, de vreme ce tocmai pentru aceasta se dau poruncile Domnului, ca să fie făcute? Și cum de se spune aici că sufletul care *a făcut una din poruncile Domnului, care nu se face,* a păcătuit? Poate unora li se va părea o eroare de exprimare făcută de traducători; cercetând însă mai atent, mi s-a relevat că toți traducătorii au tălmăcit în mod similar. Prin urmare, nu este o eroare de exprimare, ci este solicitat gândul unei înțelegeri mai profunde.

Așadar, atât cât ne poate apărea, soluția mi se pare aceasta. Unele porunci ale Domnului au fost date ca să fie făcute, iar altele ca să nu fie făcute. Dar cele care ar trebui să fie făcute sunt intercalate, necesitatea umană o cere, printre cele ce nu ar trebui să fie făcute. Spre exemplu – și luăm un exemplu chiar dintre acele sacrificii pe care le discutăm acum –, se poruncește ca un miel să fie adus jertfă la Paște, nu pentru că Dumnezeu ar cere cu adevărat în fiecare an jertfa mielului, ci ca să indice că trebuie adus jertfă *acel miel care ridică păcatul lumii.* Așadar, a vrut să se facă aceasta, nu însă și aceea. Căci și prin Isaia spune astfel: *„Ce să fac Eu cu mulțimea sacrificiilor voastre?", spune Domnul. „Sunt plin; nu vreau arderi de tot de berbeci, grăsimea mieilor, sângele taurilor și al țapilor."* Ai înțeles că nu mai vrea *jertfa berbecilor,* și nici *grăsimea mieilor*? Totuși, a dat poruncă, [care spune] cum ar trebui să se ofere jertfa, fie a taurilor, fie a mieilor. Dar cine înțelege Legea duhovnicește, caută să le ofere pe acestea duhovnicește. Dacă însă cineva va oferi după înfățișarea poruncii carnale, acesta este *un suflet din poporul pământului, care a păcătuit fără voie, făcând una din toate poruncile Domnului, care nu se face, și a greșit.* Și, de aceea, se adaugă în continuare: *Și*

Cf. Ex. 12,3

In.1,29

Is.1,11

Lv. 4,27

fuerit illi peccatum, quod peccauit, adducet munus suum ante Dominum. Debet enim munus offerre anima, cum *ei innotuerit* quia Deus non quaerit carnale sacrificium, quia *sacrificium Deo est spiritus contribulatus. Notum fit* ergo *ei peccatum suum*, cum didicerit a Domino dicente: *Misericordiam malo quam sacrificium*, et cum agnouerit immolare *sacrificium laudis* in Ecclesia et reddere *Altissimo uota sua*, per Christum Dominum nostrum, *cui laus et gloria in saecula saeculorum. Amen!*

după ce i se va face cunoscut păcatul pe care l-a păcătuit, va aduce darul său înaintea Domnului. Lv. 4,28
Căci trebuie ca sufletul să ofere dar când *i s-a adus la cunoştinţă* că Dumnezeu nu cere sacrificiu carnal, fiindcă *sacrificiu pentru Dumnezeu este duhul zdrobit.* Ps. 50,19
Aşadar, *i se face cunoscut păcatul lui* când a învăţat de la Domnul, Care spune: *„Prefer milostivirea în locul sacrificiului"*, Os. 6,6
şi când a recunoscut că aduce *sacrificiul laudei* în Biserică şi întoarce *voturile*[18] *sale Celui Preaînalt* prin Hristos, Domnul nostru, *Care are lauda şi slava în vecii vecilor. Amin!* *Cf.* Ps. 49,14 *Cf.* Rom. 16,27

Homilia III

De eo quod scriptum est: *Si autem anima peccauerit et audierit uocem iuramenti, et hic testis sit aut uiderit aut conscius fuerit, si non indicauerit, et ipsa accipiet peccatum eius. Et anima quaecumque tetigerit omnem rem immundam aut morticinum aut a fera captum* et cetera.

1. De sacrificiis, quae offeruntur ab his, qui per ignorantiam uel qui non uoluntate peccauerint, sermo est. Vnde et in superioribus, cum de pontificis sacrificio diceremus, obseruauimus non esse scriptum de eo quia ignorauerit. Sed si quis bene meminit eorum, quae dicta sunt, potest nobis dicere quia sacrificium, quod pontificem *pro peccato* diximus obtulisse, figuram Christi tenere posuimus. Et conueniens non uidebitur, ut Christus, *qui peccatum nescit, pro peccato* dicatur obtulisse sacrificium, licet per mysterium res agatur et idem ipse pontifex, idem ponatur et hostia. Vide ergo, si et ad hoc possumus hoc modo occurrere, quia Christus *peccatum* quidem *non fecit, peccatum* tamen *pro nobis* factus est; dum, qui erat in forma Dei, in forma serui esse dignatur; dum, qui immortalis est, moritur et impassibilis patitur et inuisibilis uidetur, et, quia nobis omnibus uel

Omilia III

Despre ceea ce s-a scris: „*Iar dacă un suflet va păcătui şi va auzi glasul jurământului, şi acesta este martor, ori va vedea, ori va fi aflat, dacă nu va arăta [ce ştie], şi el va primi păcatul lui. Şi orice suflet care va atinge vreun lucru necurat, sau mortăciune, sau prins de sălbăticiune*" etc. Lv. 5,1-2

1. Pasajul este despre sacrificiile care se oferă de către cei ce vor păcătui din ignoranţă sau involuntar. Din această cauză, am observat anterior, pe când vorbeam despre sacrificiul arhiereului, că despre el nu s-a scris că „va ignora". Dar dacă cineva îşi aminteşte bine cele ce au fost spuse, ne poate spune: „Am stabilit că sacrificiul despre care am spus că arhiereul l-a adus *pentru păcat* îl indică, figurat, pe Hristos". Nu va părea potrivit să se spună că Hristos, *care nu cunoaşte păcatul*, a oferit sacrificiu *pentru păcat*, deşi lucrul se înfăţişează prin taină, el stând şi ca arhiereu, dar şi ca jertfă. Vezi, aşadar, dacă nu putem replica astfel: Hristos *nu a făcut*, desigur, *păcat*, dar totuşi S-a făcut *pentru noi păcat*. Atunci în forma lui Dumnezeu fiind, a binevoit să fie în forma sclavului; fiind nemuritor, moare; pătimeşte fără a putea avea patimă; este văzut fiind de nevăzut.

Cf. Lv. 4,3

2Cor. 5,21

Cf. Pt. 2,22; 2Cor. 5,21

mors uel reliqua omnis fragilitas in carne ex peccati conditione superducta est, etiam ipse, qui *in similitudinem hominum factus est et habitu repertus ut homo est*, sine dubio *pro peccato*, quod ex nobis susceperat, quia *peccata nostra portauit uitulum immaculatum*, hoc est carnem incontaminatam *obtulit hostiam Deo.*

Sed quid facimus de eo, quod in sequentibus iungitur? Ubi enim dicit: *Si quidem pontifex, qui unctus est, peccauerit*, ibi additur: *ut populum faceret peccare, offeret pro peccato suo.* Quomodo ergo conueniet quia per carnem, quam suscepit ex nobis Iesus, ipse peccatum factus *peccare fecerit populum*? Ausculta et de hoc, si forte cum aliqua consequentia possumus respondere. Passio Christi credentibus quidem uitam, mortem uero non credentibus confert. Quamuis enim salus gentibus sit per crucem eius et iustificatio, Iudaeis tamen interitus est et condemnatio. Sic enim et scriptum est in Euangeliis: *Ecce, hic natus est ad ruinam et resurrectionem multorum.* Et hoc modo per peccatum suum, hoc est per carnem in crucem actam, in qua nostra peccata susceperat, nos quidem credentes liberauit a peccato, *populum* uero *non credentem* peccare fecit, quibus ad incredulitatis malum etiam sacrilegii accessit impietas. Et hoc modo pontifex iste per suum peccatum *peccare populum fecit*, dum in carne positus et teneri potuit et occidi. Nam ponamus, uerbi gratia, si *Dominus maiestatis* non uenisset in carne, non arguisset Iudaeos, non iis fuisset grauis etiam ad uidendum, non utique teneri potuisset nec ad mortem tradi; numquam sine dubio uenisset *sanguis eius super ipsos et filios eorum.* Sed quia uenit in carne et *pro nobis peccatum* factus est et haec pati potuit, idcirco ipse dicitur *peccare populum fecisse*, qui fecit eum in se posse peccare.

Şi fiindcă au fost preluate din condiţia păcatului, pentru noi toţi, moartea şi restul fragilităţii în carne, El, care *S-a făcut în asemănarea oamenilor şi la înfăţişare a fost aflat ca om*, fără îndoială *pentru păcat*, pe care şi-L primise din noi, fiindcă *păcatele noastre a purtat, a oferit jertfă lui Dumnezeu viţel fără pată*, adică a oferit carne nespurcată.

Cf. Flp. 2,6-7
Cf. 1Pt. 2,24
Cf. Ef. 5,2
Lv. 4,3

Dar ce facem cu ceea ce se adaugă în continuare? Căci unde spune: *„Iar dacă arhiereul, care a fost uns, va păcătui"*, acolo adaugă: *„Încât a făcut poporul să păcătuiască, va oferi pentru păcatul său"*. În ce fel se potriveşte, aşadar, că prin carnea pe care Iisus a luat-o din noi, făcându-se păcat, *a făcut poporul să păcătuiască*? Ia seama şi la aceasta, dacă putem răspunde, cumva, cu oarece coerenţă. Patima lui Hristos aduce credincioşilor viaţa, iar celor ce nu cred, moartea. Căci deşi este mântuire şi îndreptare gentililor prin crucea Sa, totuşi pentru iudei este moarte şi condamnare. Căci aşa s-a scris şi în Evanghelii: *Iată, acesta S-a născut spre prăbuşirea şi ridicarea multora.* În acest fel, prin păcatul Său, adică prin carnea pusă pe cruce, în care primise păcatele noastre, ne-a eliberat pe noi, cei ce credem, de păcat, iar *pe poporul ce nu crede* l-a făcut să păcătuiască, căci acestora la răul necredinţei li s-a adăugat necuviinţa sacrilegiului. Şi astfel, acest arhiereu *a făcut poporul să păcătuiască* prin păcatul său, câtă vreme, pus în carne, a putut fi arestat şi ucis. Să presupunem, spre exemplu, că *Domnul măreţiei* nu ar fi venit în carne, că nu i-ar fi certat pe iudei, că nu le-ar fi fost neplăcut chiar şi la vedere şi că nu ar fi putut fi arestat şi dus la moarte: atunci nu ar fi venit, fără îndoială, *sângele Lui asupra lor şi asupra fiilor lor.* De aceea se spune că *a făcut poporul să păcătuiască*, El, care *a făcut ca acesta să poată păcătui* împotriva Lui: fiindcă a venit în carne, şi S-a făcut *pentru noi păcat*, şi a putut pătimi acestea.

Lv. 4,3
Lc. 2,34
Cf. Rom. 10,21
Cf. Ps. 28,3
Cf. Mt. 27,25
Cf. 2Cor. 5,21

2. Sed uideamus iam quid agit et ista anima, quae *audit uocem iuramenti et testis* est, *uel* quae *uidet* aliquid *et conscia est et non indicat*, ex quo *accepit* etiam ipsa *peccatum eius* sine dubio, qui inique aut egit aliquid aut iurauit.

Hoc etiam secundum historiam nos aedificat et docet, ne umquam in peccatis alterius polluamus conscientias nostras, ne consensum male agentibus praebeamus. Consensum autem dico non solum pariter agendo, sed etiam, quae illicite gesta sunt, reticendo. Vis autem scire quia consentiant haec etiam euangelicis praeceptis? Ipse Dominus dicit: *Si uideris fratrem tuum peccare argue eum inter te et ipsum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Quod si te non audierit, adhibe tecum alios duos uel tres. Quod si nec ipsos audierit, dic Ecclesiae. Si uero nec Ecclesiam audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Sed euangelicum praeceptum in eo perfectius datum est, quod indicandi peccati modum disciplinamque constituit. Non uult enim te, si forte peccatum uideris fratris tui, continuo euolare ad publicum et proclamare passim ac diuulgare aliena peccata; quod esset utique non corrigentis, sed potius infamantis. *Solus* inquit *inter te et ipsum corripe eum.* Vbi enim seruari sibi mysterium uiderit ille, qui peccat, seruabit et ipse emendationis pudorem; si uero diffamari se uideat, ilico ad denegandi impudentiam conuertetur; et non solum non emendaueris peccatum, sed et duplicaueris. Disce ergo ex Euangeliis ordinem. Primo, inquit, *solus inter te et ipsum.* Secundo *adhibe tecum alios duos uel tres.* Quare *duos* uel *tres*? *In ore enim* inquit *duorum uel trium testium stabit omne uerbum.* Quoniam quidem tertio correptionem mandabat ad Ecclesiam deferendam, in secundo uult *duos uel tres* testes adhiberi. Quibus praesentibus correptus si emendare

2. Dar să vedem de acum ce face şi acest suflet care *aude glasul jurământului şi* este *martor, ori* care *vede* ceva *şi îl ştie şi nu* îl *arată*: de aici rezultă că cel ce a făcut ceva nedrept sau a jurat nedrept *a primit*, fără îndoială, *păcatul lui.* Lv. 5,1

Aceasta chiar şi după istorie ne edifică şi ne învaţă: să nu ne murdărim niciodată conştiinţele noastre cu păcatele altuia, să nu oferim asentimentul nostru celor ce fac rău. Numesc „asentiment" nu numai participarea la faptă, ci şi ascunderea celor făptuite într-o manieră nepermisă. Vrei să vezi că acestea sunt în acord şi cu preceptele evanghelice? Chiar Domnul spune: *„Dacă îl vei vedea pe fratele tău păcătuind, ceartă-l doar între tine şi el. Dacă te va auzi, l-ai câştigat pe fratele tău. Iar dacă nu te va auzi, ia cu tine alţi doi sau trei. Iar dacă nici pe ei nu-i va auzi, spune-l Bisericii. Dacă nici Biserica nu o va auzi, să-ţi fie ţie ca un păgân şi vameş".* Mt. 18,15-17 Dar în această chestiune preceptul evanghelic a fost dat într-un mod mai desăvârşit, fiindcă a hotărât disciplina şi modul în care păcatul este arătat. Căci nu vrea ca tu, dacă cumva vei vedea păcatul fratelui tău, să apari imediat în public şi să proclami şi să divulgi peste tot păcate străine: aceasta îi este propriu nu celui ce îndreaptă, ci celui ce defăimează. *Singur, între tine şi el blamează-l!* Căci, când cel ce păcătuieşte va vedea că i se păstrează taina, va păstra şi el ruşinea corijării. Dacă însă va vedea că este defăimat, pe loc se va întoarce spre nerușinarea negării: nu numai că nu îi vei corija păcatul, ci îl vei şi dubla. Aşadar, învaţă ordinea din Evanghelii! Mai întâi, spune Scriptura, *singur între tine şi el.* Apoi *ia cu tine alţi doi sau trei.* De ce *doi sau trei*? Căci, spune Scrierea, *în gura a doi sau trei martori va sta orice cuvânt.* Fiindcă poruncea ca în al treilea rând corijarea să fie încredinţată Bisericii, vrea ca în al doilea rând să fie luaţi doi sau trei martori. Dacă, *Cf.* Mt. 18,15 Mt. 18,16

se non uult, cum ad Ecclesiam delatum fuerit eius peccatum, possit dudum adhibitis testibus confutari; frequenter enim accidit, ut uolens quis euangelicum implere mandatum calumniator uideatur, si crimen deferat ad Ecclesiam et deficiat testibus. Ne ergo hoc accidat, idcirco *duos uel tres testes in secunda conuentione iussit adhiberi. Cum ergo* et Euangelii tale mandatum sit et lex praecipiat quia, si tacuerit, *accipiet peccatum eius*, sciendum est quod, si quis ea, quae uidet in delicto proximi sui, uel non indicat secundum regulam superius datam uel in testimonium uocatus non, quae uera sunt, dixerit, peccatum, quod commisit ille, quem celat, ipse suscipiet et poena commissi reuoluetur ad conscium. Sufficienter ergo in hoc capite ipse nos aedificauit textus historiae.

Puto tamen quod et illa anima, quae legit scriptum in lege Dei quia: *Iurauit Dominus nec eum paenitebit; tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedec, audit uocem iuramenti*, ut faciunt scribae et Pharisaei semper haec meditantes, sed tacent et enuntiare ad populum nolunt, ne Christi testentur aduentum. Propterea ergo ipsi accipient peccatum, in quo non enuntiantes ad populum, quae uera sunt, peccare faciunt Istrahel.

3. Post haec alia lex promulgatur. *Anima* inquit *quaecumque tetigerit omnem rem immundam aut morticinum iumentorum immundorum, et latuerit eum, et inquinatus est, aut si tetigerit ab immunditia hominis, ab omni immunditia, ex qua inquinetur*, et cetera. Haec quidem apud Iudaeos indecenter satis et inutiliter obseruantur. Vt quid

admonestat în prezența lor, nu vrea să se corijeze, după ce păcatul lui va fi înfățișat Bisericii, va putea fi redus la tăcere de către martorii luați anterior. Căci adesea se întâmplă ca vreunul, dorind să împlinească porunca evanghelică, să pară calomniator, dacă greșeala este înfățișată Bisericii și este lipsit de martori. Așadar, pentru ca aceasta să nu se întâmple, poruncește să fie luați *doi sau trei* martori la a doua întâlnire. Și de vreme ce o astfel de poruncă aparține Evangheliei, iar Legea stabilește că dacă va tăcea, *va primi păcatul lui*, trebuie știut că dacă cineva nu le arată pe cele văzute în greșeala aproapelui său, sau nu le arată urmând regula dată mai sus, sau, chemat la mărturie, nu va spune cele ce sunt adevărate, atunci păcatul pe care l-a săvârșit acela, păcat pe care îl ascunde, chiar el îl va lua, și pedeapsa pentru fapta săvârșită se va întoarce asupra celui ce știa. Așadar, textul istoriei ne-a edificat suficient în acest capitol.

Consider totuși că și acel suflet care citește ce s-a scris în Legea lui Dumnezeu, că *Domnul S-a jurat și nu Se va pocăi: „Tu ești preot în veac după rânduiala lui Melchisedec", aude glasul jurământului*, cum fac scribii și fariseii, meditând la acestea mereu, tăcând însă și nevoind să-l vestească poporului, ca să nu mărturisească venirea lui Hristos. De aceea, așadar, ei vor primi păcatul prin care, nevestind poporului cele adevărate, îl fac pe Israel să păcătuiască. Ps. 109,4 *Cf.* Lv. 5,1

3. După acestea este stabilită o altă lege. „*Orice suflet va atinge vreun lucru necurat, sau mortăciune de vită necurată și-i va rămâne ascuns și a fost întinat, sau dacă va atinge de la necurățiile omului, de la orice necurăție, din care se întinează*" etc. Desigur, această lege este respectată de către iudei, în mod nepotrivit și fără folos. De ce să fie necurat Lv. 5,2-3

enim immundus habeatur, qui contigerit, uerbi causa, animal mortuum aut corpus hominis defuncti? Quid si prophetae corpus sit? quid si patriarchae uel etiam ipsius Abrahae corpus? Quid si et ossa contigerit, immundus erit? Quid si Helisaei ossa contingat, quae mortuum suscitant? Immundus erit ille, qui contingit, et immundum faciunt ossa prophetae etiam illum ipsum, quem a mortuis suscitant? Vide quam inconueniens sit iudaica intelligentia.

Sed nos uideamus primo, quid sit tangere et quid sit tactus, qui faciat immundum, qui uero sit tactus, qui faciat mundum. Apostolus dicit: *Bonum est homini mulierem non tangere.* Hic tactus immundus est; hoc est enim illud, quod Dominus in Euangelio dixit: *Si quis uiderit mulierem ad concupiscendum, iam moechatus est eam in corde suo.* Tetigit enim cor eius concupiscentiae uitium et immunda facta est anima eius. Si qui ergo hoc modo tangit aliquam rem, id est uel per mulieris concupiscentiam uel per pecuniae cupiditatem uel alio quolibet peccati desiderio, immundum tetigit et inquinatus est. Oportet ergo te, si quid tale contigeris, scire, quomodo offeras sacrificium, secundum ea, quae in superioribus memorauimus, ut mundus effici possis. Vis tibi ostendam, *quae* est *anima, quae tetigit immundum* et immunda facta est, et rursum tetigit mundum et facta est munda? Illa, *quae profluuium sanguinis passa est et erogauit omnem substantiam suam in medicos nec aliquid proficere potuit,* per immunditiam peccati in hoc deuoluta est. Tetigerat enim peccatum et idcirco *flagellum* carnis acceperat. Sed posteaquam fide plena *tetigit fimbriam Iesu, stetit fluxus sanguinis eius* et repente facta est munda, quae ante per tantum tempus uixit immunda. Et quemadmodum, cum tetigisset Dominum et Saluatorem, dixit ipse: *Quis me tetigit? Ego enim sensi uirtutem exisse de me* – illam sine dubio

cel care va atinge un însufleţit mort, spre exemplu, sau trupul unui om decedat? Şi dacă trupul este al unui profet? Sau al unui patriarh, sau chiar trupul lui Avraam însuşi? Iar dacă îi va atinge oasele va fi necurat? Dacă atinge oasele lui Elisei, care îl ridică pe cel mort? Va fi necurat acela care atinge, iar oasele profetului îl fac necurat până şi pe cel ridicat din morţi? Observă cât de nepotrivită este înţelegerea iudaică!

Cf. 4Rg. 13,21

Dar noi să vedem, mai întâi, ce înseamnă a atinge, care este atingerea care face necurat şi care este atingerea ce face curat. Apostolul spune: *Bine îi este omului să nu atingă femeie.* Această atingere este necurată; ea este ceea ce Domnul a spus în Evanghelie: *„Dacă cineva va vedea femeie spre poftire, a săvârşit deja adulter cu ea în inima lui".* Căci inima lui a atins viciul poftirii, iar sufletul lui a devenit necurat. Aşadar, dacă cineva atinge vreun lucru în acest fel, adică fie prin poftire de femeie, sau prin poftă de bani, sau printr-o altă dorire a păcatului, a atins necurăţie şi s-a întinat. Prin urmare, trebuie ca tu să ştii, dacă vei avea vreun contact de acest fel, cum să oferi sacrificiu, urmându-le pe cele amintite mai înainte, ca să poţi deveni curat. Vrei să-ţi arăt *care* este *sufletul care a atins necurăţie* şi a devenit necurat, şi, iarăşi, a atins curăţie şi s-a făcut curat? Cea *care suferea de o scurgere de sânge şi cheltuise toată averea*[19] *ei cu doctorii şi nu s-a putut folosi de nimic* a fost aruncată în această stare prin necurăţia păcatului. Căci atinsese păcatul, şi de aceea primise *biciuirea* cărnii. După ce *a atins* însă, cu deplină credinţă, *marginea hainei lui Iisus, s-a oprit scurgerea sângelui ei* şi pe loc a devenit curată, ea, cea necurată pentru atâta vreme. Şi aşa cum, după ce l-a atins pe Domnul şi Mântuitorul, Acesta a spus: *„Cine M-a atins? Căci am simţit că o putere a ieşit din Mine"* (desigur acea [putere] care o însănătoşise pe

1Cor. 7,1

Mt. 5,28

Cf. Lv. 5,2

Cf. Mc. 5,25 *sqq.*; Lc. 8,43 *sqq.*

Lc. 8,45-46

uirtutem, quae mulierem sanauerat et fecerat eam mundam –, sic intelligendum est quia, si qui contigerit peccatum, exeat ex ipso peccato uirtus quaedam maligna, quae eum, qui se contigit, faciat immundum; et hoc est uere contigisse immundum. Simili ratione etiam de *morticino* hominis uel de *morticino* pecoris mundi aut immundi dicendum est. *Morticinum* namque hominis contingit is, qui in peccatis suis mortuum quempiam uel sequitur uel imitatur. Sed si singulorum differentiae requirendae sunt, singula recenseamus.

Hominis morticinum, sicut supra diximus, illud possumus dicere, quod Apostolus ad Corinthios dicit: *Scripsi* inquit *uobis in epistola, ut non commisceamini fornicariis; non utique fornicariis huius mundi aut auaris aut rapacibus aut idolis seruientibus; alioquin debueratis de hoc mundo exisse. Nunc autem scripsi uobis, ut non commisceamini, si quis frater nominatur fornicator aut auarus aut idolis seruiens aut maledicus aut ebriosus aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere.* Istud est ergo hominis *morticinum* contingere, qui ei se socium saltem in cibo praebuerit, qui in Christo homo effectus rursum in peccatis est mortuus. Nam et illa uidua, de qua dicit Apostolus, *quae in deliciis agens, uiuens mortua est, morticinum* hominis dici potest.

Sed et animalia morticina nihilominus quae sint in Ecclesia, requirenda sunt. Si simpliciores quique ad hoc, quod nihil prudentiae egerunt, etiam in peccatorum sordibus uolutentur, hos si qui sequatur uel tangat eo tactu, quo supra exposuimus, *morticinum* animalium tetigit. Quod autem Ecclesia habeat et animalia, audi quomodo dicit in Psalmis: *Homines et iumenta saluos facies, Domine.* Hi ergo, qui uerbi Dei et rationabilis instituti studium gerunt, homines appellantur; qui uero absque huiusmodi studiis uiuunt et scientiae exercitia non requirunt, fideles tamen

femeie şi o făcuse pe ea curată), tot aşa trebuie înţeles că, dacă cineva a atins păcatul, iese chiar din păcat o putere răufăcătoare, care îl face necurat pe cel ce o atinge: aceasta înseamnă cu adevărat „a atinge necurăţia". Despre *mortăciunea* omului sau despre *mortăciunea* turmei, curată sau necurată, trebuie vorbit după acelaşi temei. Căci atinge o *mortăciune* de om cel care urmează sau imită vreun mort în păcatele lui. Dacă sunt însă cerute deosebirile dintre ele, să le enumerăm individual. *Cf.* Lv. 5,2-3

Putem numi mortăciune de om, după cum am spus mai înainte, ceea ce Apostolul le spune corintenilor: *V-am scris vouă în scrisoare să nu vă amestecaţi cu desfrânaţii, nicidecum cu desfrânaţii acestei lumi, sau cu avarii, sau cu răpitorii, sau cu cei ce slujesc idolilor, dar [astfel voi] ar fi trebuit să fi ieşit din lume. Acum însă v-am scris să nu vă amestecaţi dacă vreun frate a fost numit desfrânat, sau avar, sau slujitor al idolilor, sau rostitor de blesteme, sau beţiv, sau răpitor, şi nici să nu luaţi hrană împreună cu [unul] de acest fel.* Aşadar, a atinge *mortăciune* de om înseamnă a încuviinţa fie şi a-l lua ca părtaş la masă pe cel care, devenit om întru Hristos, a murit iarăşi în păcate. Căci şi văduva despre care Apostolul spune că, *petrecând în desfătări, a murit trăind,* poate fi numită *mortăciune* de om. 1Cor. 5,9-11 1Tim. 5,6

Trebuie însă cercetat, la fel, şi care sunt mortăciunile însufleţite în Biserică. Dacă cineva îi urmează sau îi atinge, cu acea atingere pe care am explicat-o mai sus, pe cei mai simpli[20], când nu făptuiesc nimic prudent şi se rostogolesc în mizeriile păcatelor, acela a atins *mortăciune* a celor însufleţite. Că Biserica include şi însufleţite, ascultă în ce fel se spune în Psalmi: *Vei mântui pe oameni şi turmele, Doamne!* Aşadar, cei ce petrec în studiul cuvântului lui Dumnezeu şi al învăţăturii raţionale sunt numiţi „oameni"; cei ce trăiesc fără studii de acest fel şi nu cer exerciţiile Ps. 35,7

sunt, animalia quidem, sed munda dicuntur. Sicut enim sunt quidam homines Dei, ita sunt quidam et oues Dei. Scriptum est enim quia Moyses non erat ouis Dei, sed *homo Dei*. Et Helias non erat ouis Dei, sed *homo Dei*; sic enim ipse dicit: *Si homo Dei sum ego, descendat ignis de caelo et consumat te et quinquaginta tuos.* Vis autem audire de ouibus Dei? Dicitur per prophetam: *Oues meae, oues sanctae sunt, dicit Dominus.* Et iterum Saluator dicit in Euangelio: *Oues meae uocem meam audiunt.* Et non puto quia dixisset de hominibus quia *uocem meam audiunt* homines. Sed haec, qui habet *aures audiendi*, audiat, quomodo uocem audiunt oues, homines autem uerbum eius audiunt. Ista ergo sunt animalia munda quidem propter Christum, *morticina* autem propter peccatum. Quae si qui *tetigerit*, hoc est si secutus fuerit quis in peccato, immundus erit. Et si qui huiusmodi hominis *morticinum contigerit*, id est eius, qui secundum rationem uiuens primo et in uerbo Dei semet ipsum exercens postmodum decidit in peccatum, si quis eum sequatur aut imitetur, hominis contingit *morticinum* et erit immundus.

Sed et *a fera captum* si contigeris, immundus eris. Quae est fera? Leo est an lupus, quae rapit homines uel iumenta? Illa, credo, fera est, de qua dicit Petrus Apostolus quia *aduersarius uester diabolus sicut leo rugiens circuit quaerens quem transuoret. Cui resistite fortes in fide.* Et rursum de quibus dicit Apostolus Paulus: *Intrabunt enim post discessum meum lupi rapaces non parcentes gregi.* Ab istis ergo *feris captum* si uideris, noli eum sequi, noli contingere, ne et tu efficiaris immundus.

Sunt praeterea et alia immunda animalia quorum morticinum uetat contingi. Immunda animalia sunt homines, qui

ştiinţei, şi totuşi sunt credincioşi, sunt numiţi „însufleţite", curate însă. Căci după cum unii sunt oamenii lui Dumnezeu, alţii sunt oile lui Dumnezeu. Căci s-a scris că Moise nu era oaia lui Dumnezeu, ci *omul lui Dumnezeu.* Nici Ilie nu era oaia lui Dumnezeu, ci *omul lui Dumnezeu.* Căci chiar el spune: *„Dacă sunt eu omul lui Dumnezeu, să coboare foc din cer şi să te ardă pe tine şi pe cei cincizeci ai tăi".* Vrei însă să auzi despre oile lui Dumnezeu? Se spune prin profet: *„Oile mele sunt oi sfinte", spune Domnul.* Şi iarăşi, Mântuitorul spune în Evanghelie: *„Oile mele aud glasul Meu".* Şi nu consider că ar fi spus despre oameni, că oamenii *„aud glasul Meu".* Să asculte, dar, cine are *urechi de auzit*, în ce fel oile aud glasul, iar oamenii cuvântul Lui. Aşadar, acestea sunt însufleţite curate din cauza lui Hristos, însă *mortăciuni* din cauza păcatului. Dacă cineva le *va atinge*, adică dacă cineva le va urma în păcat, va fi necurat. Iar dacă cineva *va atinge mortăciunea* unui om de acest fel, adică a celui care, trăind mai întâi după raţiune şi exersându-se în cuvântul lui Dumnezeu, cade apoi în păcat, dacă cineva îl va urma şi îl va imita pe acesta, va atinge *mortăciune* de om şi va fi necurat.

Cf. Dt. 33,1

4Rg. 1,10

Cf. Iez. 34,31

In. 10,27

Cf. Mt. 11,15

Dar şi dacă vei fi în contact cu ceva *prins de sălbăticiune* vei fi necurat. Care este sălbăticiunea? Este leul sau lupul, care răpeşte oameni ori turme? Cred că sălbăticiunea este cea despre care Apostolul Petru vorbeşte: *Potrivnicul vostru este diavolul, ca un leu care, răcnind, ne împresoară, căutând pe cine să înghită. Opuneţi-vă lui tari în credinţă!* Şi iarăşi, despre care spune Apostolul Pavel: *Căci după plecarea Mea vor intra lupi răpitori, care nu vor cruţa turma.* Dacă vei vedea, aşadar, pe vreunul *prins de sălbăticiuni*, să nu-l urmezi, să nu-l atingi, ca să nu devii şi tu necurat.

Cf. Lv. 5,2

1Pt. 5,8-9

Fp. 20,29

În plus, există şi alte însufleţite necurate, de a căror mortăciune este interzis să te atingi. Însufleţitele

extra Christum sunt, in quibus neque ratio neque religio ulla est. Horum ergo omnium *morticina*, id est peccata si uideas, dicit tibi legislator, ne contigeris, ne adtaminaueris, ne adtrectaueris. Et istae sunt immunditiae, quae merito fugiendae sunt. Hominis autem tactum refugere uel mortui corporis, cui magis sepultura religiosa deferenda est, iudaicae haec sunt et inutiles fabulae, *speciem quidem pietatis habentes, uirtutem uero ipsius denegantes.*

Prima ergo lex de immunditiis data est, si qui *iuramenti* alicuius uel delicti *testis fuit et non indicauit* et per hoc immundus quodammodo effectus est etiam ipse societate peccati. Secunda lex, qua contingere *immundum aliquid ac morticinum* uetatur.

4. Tertia nunc lex promulgatur huiusmodi: *Et anima* inquit *quae iurauerit pronuntians labiis suis malefacere aut benefacere secundum omnia, quaecumque dixerit homini cum iuramento, et latuerit eum, et hic cognouerit, et peccauerit unum aliquid de istis, pronuntiet peccatum quod peccauit, et afferet pro his, quae deliquit, Domino pro peccato, quo peccauit, feminam de ouibus* et cetera.

Quomodo quidem, *si pronuntiauero labiis meis uel iurauero benefacere* et non faciam, peccati reus sim, difficultas non est ostendere; quomodo autem *si iurem uel pronuntiem malefacere* et non fecero, peccauerim, uerbo adsignare difficile est. Absurdum enim uidetur, uerbi gratia, ut si per iracundiam dixero me hominem occisurum et non fecero, ne perierare aut fallere uidear, cogi ad explendum opus, quod temere et illicite promisi. Quaeramus ergo, quae sit res, in qua, si promittimus nos malefacere et non

necurate sunt oamenii care se află în afara lui Hristos, în care nu este nici temei, nici vreo religie. Aşadar, *mortăciunea* tuturor acestora, adică dacă le vezi păcatele, legiuitorul îţi spune să nu o atingi, să nu pui mâna pe ea, să nu o tragi cu mâna. Şi acestea sunt necurăţii care pe drept trebuie evitate. A refuza însă atingerea unui om sau a unui trup mort, căruia îi trebuie mai degrabă acordat îngropare religioasă, acestea sunt poveşti iudaice şi fără folos, *având desigur înfăţişarea cuviinţei, dar negând puterea acesteia.*

Cf. Lv. 5,2

Cf. Tit 1,14

2Tim. 3,5

Aşadar, a fost dată prima lege despre necurăţii, dacă cineva *a fost martor* al jurământului sau greşelii altcuiva *şi nu a arătat*, şi prin aceasta a devenit şi el, într-un oarecare fel, necurat, prin asociere la păcat. Cea de-a doua lege interzice ca *ceva necurat şi vreo mortăciune* să fie atinse.

Cf. Lv. 5,1

Cf. Lv. 5,2

4. Acum cea de-a treia lege este astfel stabilită: *„Şi sufletul care va jura, rostind cu buzele sale să facă rău sau să facă bine în privinţa tuturor pe care le va spune omului cu jurământ, şi-i va rămâne ascuns [ce a jurat], şi el va afla [apoi], şi va păcătui vreuna din acestea, va rosti păcatul pe care l-a păcătuit, şi va aduce pentru acestea pe care le-a greşit Domnului pentru păcatul de care a păcătuit, o femelă din oi"* etc.

Lv. 5,4-6

Desigur, nu este dificil de arătat că *dacă voi rosti cu buzele mele sau voi jura să fac bine*, şi nu voi face, sunt vinovat de păcat. În ce fel însă aş păcătui *dacă jur sau rostesc să fac rău*, şi nu voi face, este dificil de explicat literal. Căci pare absurd, dacă voi spune, din pricina mâniei, că voi omorî un om, spre exemplu, şi nu o voi face, să fiu constrâns să împlinesc fapta pe care am făgăduit-o într-o clipită, într-o manieră nepermisă, pentru a nu părea că jur fals sau mint. Să căutăm, aşadar, pentru ca adevărul preceptului să poată persista în mod raţional, care este acel lucru în

fecerimus, peccamus; si uero fecerimus, excusemur a peccato, ut rationabiliter stare praecepti ueritas possit.

Quantum in hoc loco intelligendum uidetur, malefacere aduersari alicui est et non indulgere ei, ut faciat quod uult. Et nos ergo cum uenimus ad Deum et uouemus nos ei in castitate seruire, *pronuntiamus labiis nostris* et *iuramus* nos *castigare carnem nostram* uel male ei facere *atque in seruitutem eam redigere*, ut spiritum saluum facere possimus. Sic enim et ille iurasse se dixit, qui ait: *Iuraui, et statui seruare omnia praecepta tua.* Quia ergo carnis uox est, quae dicit: *Non enim quod uolo ago, sed, quod odi, illud facio*, afflicta sine dubio ab spiritu et coartata est; *resistit enim et repugnat aduersum spiritum*, et, nisi male ei fiat, ut affligatur et infirmetur, non potest dicere spiritus: *Cum infirmor, tunc potens sum.* Huic ergo *carni resistenti et repugnanti aduersum spiritum* si quis *iurauerit et pronuntiauerit malefacere* et affligere ac macerare eam et non fecerit, peccati reus est, in quo iurauit cruciare se carnem suam et seruituti subicere et non fecit. Eodem autem iuramento et spiritui decernit benefacere. In quo enim carni malefacit, spiritui benefacit. Si qui ergo hoc iurauerit et non fecerit, peccati efficitur reus. Vis autem scire quia nec potest uni horum benefieri, nisi alii malefeceris? Audi etiam Dominum ipsum dicentem: *Ego occidam et uiuere faciam.* Quid occidit Deus? Carnem utique. Et quid uiuere facit? Spiritum sine dubio. Et rursum in sequentibus dicit: *Percutiam, et ego sanabo.* Quid percutit? Carnem. Quid sanat? Spiritum. Quorsum ista proficiant? Ut faciat te *mortificatum carne, uiuificatum spiritu;* ne forte et tu *mente seruias legi Dei, carne autem*, si mortificata non fuerit, *legi peccati.*

privinţa căruia păcătuim promiţând ca noi să facem rău, dar nu îl facem; dacă însă îl vom face, să fim absolviţi de păcat.

Atât cât pare a se înţelege în acest loc, a face rău înseamnă a te opune cuiva şi a nu-i îngădui să facă ce vrea. Şi noi, aşadar, cînd venim spre Dumnezeu şi dăm vot să-I slujim în castitate, *rostim cu buzele noastre* şi *jurăm să pedepsim carnea noastră*, sau să-i facem rău, *şi să o readucem în sclavie* ca să putem mântui duhul. Căci astfel a jurat şi cel ce spune: *„Am jurat şi am hotărât să păzesc toate preceptele Tale"*. Aşadar, fiindcă glasul cărnii spune: *„Căci nu fac ce vreau, ci fac ceea ce urăsc"*, ea a fost chinuită şi constrânsă de către duh: *Căci [carnea] rezistă şi se opune duhului.* Şi, dacă nu i s-ar face rău, încât să fie chinuită şi lipsită de tărie, duhul n-ar putea spune: *Când sunt lipsit de tărie, atunci sunt puternic.* Aşadar, dacă cineva *va jura şi va rosti că îi va face rău* acestei *cărni, ce rezistă şi se opune duhului*, chinuind-o şi stâlcind-o, şi nu va face, acela este vinovat de păcat: a jurat să-şi tortureze carnea sa şi să o supună sclaviei şi nu a făcut [ceea ce a jurat]. Iar prin acelaşi jurământ se decide ca duhului să i se facă bine. Căci în măsura în care face rău cărnii, în aceeaşi măsură face bine duhului. Prin urmare, dacă cineva va jura aceasta şi nu o va face, se va face vinovat de păcat. Dar vrei să ştii că nu-i poţi face bine unuia dintre aceştia decât dacă îi vei face rău celuilalt? Ascultă-L pe Domnul: *„Eu ucid şi Eu fac să trăiască"*. Ce ucide Dumnezeu? Carnea, desigur. Şi ce face să trăiască? Fără îndoială, duhul. Şi iarăşi spune în continuare: *„Eu voi lovi şi Eu voi însănătoşi"*. Ce loveşte? Carnea. Ce însănătoşeşte? Duhul. Spre ce duc acestea? Să te facă pe tine *mortificat după carne, viu după duh*, ca nu cumva şi tu *să slujeşti cu mintea Legii lui Dumnezeu, iar cu carnea*, dacă nu a fost mortificată, *legii păcatului.*

Cf. 1Cor. 9,27

Ps. 118,106

Rom. 7,15

Cf. Gal. 5,17

2Cor. 12,10

Dt. 32,39

Cf. 1Pt. 3,18

Cf. Rom. 7,25

Si ergo istum ordinem promiseris et seruare non quiueris, audi quid legis ordo praecipiat: *Si peccauerit* inquit *unum aliquid de istis, pronuntiet peccatum, quod peccauit.*

Est aliquid in hoc mirabile secretum, quod iubet *pronuntiare peccatum*. Etenim omni genere pronuntianda sunt et in publicum proferenda cuncta quae gerimus. Si *quid in occulto gerimus*, si quid in sermone solo uel etiam intra cogitationum secreta commisimus, cuncta necesse est publicari, cuncta proferri; proferri autem ab illo, qui et accusator peccati est et incentor. Ipse enim nunc nos ut peccemus, instigat, ipse etiam, cum peccauerimus, accusat. Si ergo in hac uita praeueniamus eum et ipsi nostri accusatores simus, nequitiam diaboli inimici nostri et accusatoris effugimus. Sic enim et alibi propheta dicit: *Dic tu* inquit *iniquitates tuas prior, ut iustificeris.* Nonne euidenter mysterium, de quo tractamus, ostendit, cum dicit: *dic tu prior?* ut ostendat tibi quia praeuenire illum debeas, qui paratus est ad accusandum. *Tu* ergo, inquit, *dic prior*, ne te ille praeueniat; quia, si *prior* dixeris et sacrificium paenitentiae obtuleris secundum ea, quae in superioribus diximus offerenda, et tradideris carnem tuam in interitum, *ut spiritus saluus fiat in die Domini*, dicetur et tibi quia *percepisti tu in uita tua mala tua, nunc uero hic requiesce.* Sed et Dauid eodem spiritu loquitur in Psalmis et dicit: *Iniquitatem meam notam feci, et peccatum meum non cooperui. Dixi: pronuntiabo aduersum me iniustitiam meam, et tu remisisti impietatem cordis mei.* Vides ergo quia *pronuntiare peccatum* remissionem peccati meretur. Praeuentus enim diabolus in accusatione ultra nos accusare non poterit, et, si ipsi nostri accusatores simus, proficit nobis ad salutem; si uero exspectemus, ut a diabolo accusemur, accusatio illa cedit nobis ad

Aşadar, dacă tu vei făgădui această rânduială şi nu vei fi capabil să o urmezi, ascultă ce rânduială a Legii este enunţată: *„Dacă va păcătui vreuna din acestea, să rostească păcatul pe care l-a păcătuit".* Lv. 5,4-5

În faptul că porunceşte să *rostească păcatul* există un secret admirabil. Într-adevăr, trebuie rostite şi anunţate în faţa publicului toate cele pe care le săvârşim, de orice fel. *Dacă săvârşim ceva în ascuns,* *Cf.* In. 7,4 de comitem ceva doar în cuvânt sau în tainiţele cugetului, trebuie ca pe toate să le facem publice, ca pe toate să le anunţăm: să fie anunţate de cel ce este atât acuzatorul păcatului, cât şi instigatorul lui. Căci el ne instigă acum pe noi să păcătuim, şi tot el ne acuză, când păcătuim. Prin urmare, dacă în această viaţă noi i-o luăm înainte şi noi înşine ne suntem acuzatorii, vom scăpa de răutatea diavolului, vrăjmaşul şi acuzatorul nostru. Căci astfel spune într-un loc profetul: *Spune tu nelegiuirile tale mai înainte, ca să te îndrepţi.* Oare nu este evident că indică Is. 43,26 taina despre care vorbim când spune *Spune tu mai întâi,* ca să-ţi indice că trebuie să i-o iei înainte lui, care s-a pregătit de acuzare? Prin urmare, *spune tu mai întâi* ca să nu ţi-o ia înainte acela, fiindcă, dacă vei spune *mai întâi* şi vei oferi sacrificiul pocăinţei, aşa cum am spus mai sus că trebuie oferit, dacă vei preda carnea ta spre nimicire, *ca duhul să fie mântuit în ziua Domnului,* şi ţie ţi se va spune: *„Tu ai* 1Cor. 5,5 *primit în viaţa ta nenorocirile tale, iar acum odih-* *Cf.* Lc. *neşte-te aici".* Dar şi David spune, în acelaşi spirit, în 16,25 Psalmi: *Am făcut cunoscută nelegiuirea mea şi păcatul meu nu l-am acoperit. Am spus: „Voi rosti împotriva mea nedreptatea mea" şi tu ai iertat necuviinţa inimii mele.* Vezi, aşadar, că *a rosti păcatul* aduce Ps. 31,5 iertarea lui. Căci diavolul, luat pe dinainte în acuzare, nu va mai putea să ne acuze: dacă noi înşine suntem acuzatorii noştri, ne este de folos spre mântuire. Prov. Dacă însă vom aştepta să fim acuzaţi de diavol, acea 18,17

poenam ; habebit enim socios in gehenna, quos conuicerit criminum socios.

5. Multum erit nunc hostiarum diuersitates et sacrificiorum ritus ac uarietates exsequi et longe alterius operis quam eius uerbi, quod in communi auditorio uulgus excipiat. Verum ut aliqua in transcursu perstringere uideamur, omnis quidem paene hostia, quae offertur, habet aliquid formae et imaginis Christi. In ipsum namque omnis hostia recapitulatur, in tantum ut, postquam *ipse oblatus est*, omnes hostiae cessauerint, quae eum in typo et *umbra* praecesserant ; de quibus, prout potuimus, in superioribus, quomodo uitulus a pontifice oblatus siue in munere siue *pro peccato*, formam eius haberet, ostendimus. *Adipes* uero, qui offeruntur in munere, *operientes interiora* et renibus cohaerentes potest sancta illa eius anima intelligi, quae *interiora* quidem, id est diuinitatis eius secreta uelabat, *renibus* autem, hoc est corporali materiae, quae ex nobis caste sumpta fuerat, cohaerebat ; et media inter carnem Deumque posita sanctificandam sacris altaribus et diuinis ignibus illustrandam, conseruandam secum ad caelos naturam carnis imponit. Renunculi autem ignibus traditi quis dubitet quod nullos in Christo fuisse indicent genitalium partium motus ? Quod uero *de sanguine hostiae septiens ante Dominum sacerdos respergere* memoratur, euidenter sancti Spiritus uirtus septemplicis gratiae sub mysterio designatur. Quattuor *cornua altaris*, quae *sanguine* liniuntur, Christi passionem referri quattuor Euangeliis indicant. Penna iecoris quod offertur, in iecore ira iugulatur, in penna uelox et concita uis furoris ostenditur. Reliquus autem sanguis, qui *ad basim altaris effunditur*, puto quod illius gratiae formam designet, qua

acuzație ni se va întoarce în pedeapsă, căci în gheenă el îi va avea tovarăși pe cei pe care îi va dovedi tovarăși de crime.

5. Ar fi prea mult să fie urmată acum diversitatea jertfelor, riturile și deosebirile sacrificiilor : de bună seamă acesta este specific unui alt tip de lucrare decât acest cuvânt pe care mulțimea îl primește în auditoriul comun. Însă ni se pare (atingem câteva în fugă) că aproape orice jertfă oferită are ceva din forma și imaginea lui Hristos. Căci în El se recapitulează orice jertfă, așa încât, după ce *El s-a oferit*, au încetat toate jertfele, care Îl precedaseră în *typos* și în umbră. Despre acestea am arătat mai sus, atât cât am putut, în ce fel vițelul oferit de arhiereu, fie în dar, fie *pentru păcat*, are forma lui. Iar *grăsimile*, care se oferă în dar, cele *care acoperă cele lăuntrice* și sunt lipite de rinichi, pot fi înțelese ca sfântul Lui suflet, care învăluia *cele lăuntrice*, adică ascunsul dumnezeirii Lui, și se lipea de *rinichi*, adică de materia trupească ce din noi fusese luată în mod cast. Aceasta, aflată la mijloc între carne și Dumnezeu, ce trebuia sfințită în altarele sfinte, luminată de focurile dumnezeiești și păstrată cu El, așază natura cărnii în ceruri[21]. Și cine stă la îndoială că rinichii predați flăcărilor indică faptul că în Hristos nu a existat nici o pulsiune sexuală ? Iar faptul că se amintește că preotul *stropește de șapte ori înaintea Domnului din sângele jertfei* indică în taină, în mod evident, puterea înșeptitului har al Duhului Sfânt. Cele *patru coarne ale altarului*, care se ung *cu sânge*, indică faptul că patima lui Hristos este relatată în patru Evanghelii. Se oferă excrescența ficatului : ura este înjunghiată în ficat, iar excrescența indică iuțimea și potența provocatoare a furiei. Iar restul de sânge, care *se răspândește la baza altarului*, consider că desemnează forma acelui har prin care *în cele din urmă*

Cf. Evr. 9,14

Cf. Evr. 10,1

Cf. Lv. 3,3

Cf. Lv. 4,6,17

Cf. Ap. 1,4

Cf. Lv. 4,7,18

in nouissimis diebus, posteaquam *plenitudo gentium subintroierit, omnis* qui reliquus fuerit *Istrahel*, ad ultimum uelut *ad basim altaris* positus effusionem Christi sanguinis etiam ipse suscipiet. De agnis uero et haedis, turturibus et columbis, sed et *simila conspersa in oleo* aut in *panibus azymis* cocta, quantum res pati potuit, supra dictum est.

6. Videamus nunc, quae lex proponitur in offerendis hostiis *pro peccato. Et locutus est* inquit *Dominus ad Moysen dicens: anima si qua latuerit et peccauerit non uolens a sanctis Domini, offeret pro delicto suo Domino arietem immaculatum de ouibus, pretio argenti siclo sancto in eo, quod deliquit. Et quod peccauit a sanctis, reddet, et quintas adiciet ad illud, et dabit illud sacerdoti, et sacerdos exorabit pro eo in ariete delicti, et remittetur ei.*

In superioribus legibus, quae de immunditiae sacrificiis referebantur, sicubi dixit offerendum, uerbi causa, ouem aut haedum, addidit: *Quod si non sufficiet manus eius ad haedum aut agnum, offerat par turturum aut duos pullos columbinos*, et iterum: *quod si nec ad hoc sufficiet, offeret similaginem.* In hac uero lege, ubi de peccato, quod in *sanctis* committitur, disserit, nullam substitutionem inferioris hostiae secundae uel tertiae subrogauit, sed statuit solum *arietem* offerendum; nec aliter ostendit solui posse peccatum, quod in *sancta* committitur, nisi *arietem* iugulauerit; et non simpliciter arietem, sed *arietem pretio* emptum et certo *pretio: siclo* inquit *sancto.* Quid igitur? si quis pauper fuerit et non habuerit *siclum sanctum*, unde mercari possit *arietem*, peccatum eius non soluetur? Quaerendae sunt

zile, după ce *plenitudinea gentililor va fi intrat, oricine* va fi rămas din *Israel*, pus la urmă ca *la baza altarului*, va primi şi el răspândirea sângelui lui Hristos. Iar despre miei şi iezi, despre turturele şi porumbei, despre *făina fină frământată în ulei* sau coaptă în *pâini azime*[22] s-a vorbit mai înainte, atât cât lucrul a permis-o.

Cf. 2Tim. 3,1
Cf. Rom. 11,25-26
Cf. Lv. 2,4-5

6. Să vedem acum ce lege se propune în privinţa jertfelor ce trebuie oferite *pentru păcat. Şi a zis Domnul către Moise, spunând: „Un suflet, de-i va rămâne ascuns [păcatul] şi va păcătui fără voie de la sfintele Domnului, va oferi pentru greşeala sa Domnului un berbec fără cusur, din [turmele de] oi, cu preţ de un siclu sfânt de argint, pentru ceea ce a greşit. Şi, fiindcă a păcătuit de la sfinte, va întoarce şi va adăuga la aceea o cincime, şi va da aceasta preotului, şi preotul va implora pentru el întru berbecul greşelii, şi i se va ierta lui".*

Cf. Lv. 5,6

Lv. 5,14-16

În legile anterioare, care se refereau la sacrificiile pentru necurăţie, de fiecare dată când a spus că trebuie oferită o oaie, spre exemplu, sau un ied, a adăugat: *„Dacă nu-i va da mâna [să ofere] capră sau miel, să ofere o pereche de turturele sau doi pui de porumbei.* Şi iarăşi: *Dacă nu-i va da mâna nici la aceasta, va oferi făină fină".* În această lege însă, unde se discută despre păcatul care se săvârşeşte împotriva *celor sfinte*, nu este indicată nici o substituţie, a vreunei jertfe inferioare, secunde sau terţe: a hotărât că trebuie oferit doar *berbecul.* Nu se arată că poate fi dezlegat în alt fel păcatul ce se săvârşeşte împotriva *celor sfinte*, decât dacă se va înjunghia un *berbec.* Şi nu un simplu berbec, ci un *berbec* cumpărat *cu preţ*, şi cu un *preţ* fix: *un siclu sfânt.* Cum adică? Dacă cineva va fi sărac şi nu va avea un *siclu sfânt*, ca să poată cumpăra berbecul, păcatul lui nu va fi dezlegat? Aşadar, este necesar ca fiecare să

Lv. 5,7-11

Cf. Lv. 5,15

ergo unicuique et diuitiae, ut peccatum eius possit absolui. Verum si dignetur Dominus uel nobis oculos ad uidendum uel uobis ad audiendum aures cordis aperire, quid sibi uelit legislatoris sensus opertus mysteriis, requiremus.

Et primo quidem uideamus hoc ipsum, quod recitatum est, secundum litteram quale sit. Videtur de his dicere, in quorum manibus *sancta* commissa sunt, id est quae in Domini donis oblata sunt; uerbi gratia, uota et munera, quae in Ecclesiis Dei ad usum sanctorum et ministerium sacerdotum uel quae ob necessitatem pauperum a deuotis et religiosis mentibus offeruntur. De his si qui qualibet praesumptione subtraxerit, decernit lex, ut, si rememoratus fuerit peccasse se et sponte compunctionem cordis acceperit – de eo enim, qui non sponte compungitur, sed alio arguente conuincitur, difficilius remedium est – hic ergo, qui sponte recordatus fuerit peccatum suum, *reddet*, inquit, illud ipsum, quod subtraxerat, *et addet ad illud quintas et offeret arietem pro peccato* emptum *pretio siclo sancto*. Quod dicit: *Addet ad illud quintas*, simpliciores quique aestimant ita dictum, ut, uerbi causa, si quinque nummi subtracti sunt, unus addatur, ut pro quinque sex reddere uideatur. Sed qui in disciplina numerorum peritiam gerunt, longe aliter istius uocabuli numerum supputant. Nam et in Graeco non habet πέμπτον, quod simpliciter quintas facit, sed habet ἐπίπεμπτον, quod nos quidem possumus dicere 'super quintas', nisi diceretur istud specialis cuiusdam numeri apud illos esse uocabulum, quo indicetur pro quinque alios quinque dandos et unum super; ut uerbi gratia intelligatur, qui furatus sit quinque nummos, ipsos quidem quinque restituere et alios quinque uno superaddito. Nec tamen haec continuo pro furtis aut fraudibus intelligenda sunt, sed quod

caute bogăţia, pentru ca păcatul lui să fie iertat. Dacă însă va binevoi Domnul să deschidă fie ochii inimii noastre spre vedere, fie urechile inimii voastre spre auzire, vom căuta ce intenţionează [a indica] gândul, acoperit de taine, al legiuitorului.

Mai întâi să vedem ce semnifică, după literă, cele citite. Pare a spune despre cei în mâinile cărora au fost încredinţate *cele sfinte*, adică cele oferite ca daruri ale Domnului, spre exemplu voturile şi darurile care se oferă în bisericile lui Dumnezeu spre uzul sfinţilor şi folosinţa preoţilor, sau cele care se oferă pentru nevoile celor săraci de către minţile devotate şi religioase. Dacă cineva va sustrage, cu multă cutezanţă, dintre acestea, legea hotărăşte: dacă îşi va aminti că a păcătuit şi va primi străpungere a inimii din voinţă proprie – căci pentru cel care nu regretă din voinţă proprie, ci este convins de un altul, care îl acuză, remediul este mai dificil –, acesta aşadar, care îşi va fi amintit de păcatul lui, *va întoarce* tocmai ceea ce sustrăsese şi *va adăuga la aceasta o cincime şi va oferi un berbec pentru păcat*, cumpărat *la preţul unui siclu sfânt*. Cei mai simpli consideră că expresia *„Va adăuga la aceasta o cincime"* este spusă în aşa fel încât, spre exemplu, dacă au fost sustrase cinci monede, să se adauge una, ca în loc de cinci să arate că a întors şase. Dar cei cunoscători în ştiinţa numerelor calculează cu totul altfel numărul indicat de acest cuvânt. Căci în greacă nu este scris πέμπτον („o cincime"), ci ἐπίπεμπτον, ceea ce noi am putea numi „supracincime"[23]: s-ar spune că acest cuvânt este pus, după ei, pentru un anume număr special, prin care se indică faptul că pentru cinci trebuie daţi alţi cinci, şi încă unul, astfel încât să se înţeleagă că cel ce a furat cinci monede, spre exemplu, le dă înapoi pe acestea şi alte cinci, şi în plus încă una. Totuşi, nu trebuie să se înţeleagă cele de aici ca fiind spuse tocmai pentru furturi sau

Cf. Lv. 5,15-16

etiam si qui pro usibus necessariis sibi de sanctis pecuniam sumpsit et moras attulit in restituendo, huiusmodi lege constringitur. Quae lex etiam secundum litteram aedificare debet audientes, valde enim utilis et necessaria est obseruatio, his praecipue, qui ecclesiasticis dispensationibus praesunt, ut sciant sibi ab his, quae in usum sanctorum oblata sunt, cautius et diligentius obseruandum.

7. Sed et nos, quibus ista forte non accidunt, uideamus, qua ex parte sermo legis aedificet. Et ego hodie, licet peccator sim, tamen quia dispensatio mihi uerbi dominici credita est, sancta Dei uideor habere commissa. Neque nunc primum, sed saepe iam et olim dispensatione hac erga uos utimur. Si qui ergo ex uobis suscepit a me dominicam pecuniam et, ut fieri solet, egressus Ecclesiam et diuersis occupationibus saeculi raptus obliuioni, quae audierat, dedit nec opus aliquod ex uerbo, quo suscepit, impleuit, iste est, qui pecuniam de sanctis susceptam non reddidit. Vnde uel his auditis in memoriam reuocet quod ea, quae dudum sibi fuerant in uerbo Dei commissa, neglexit. Reddat ergo et hoc, quod accepit, et addat ad id quintas eo modo, quo ante iam diximus, id est, ut bis quina sint et unus superaddatur.

Videamus ergo, quomodo quinque isti reddantur. Quinque numerus frequenter, immo paene semper pro quinque sensibus accipitur. Scire ergo debemus hoc modo istos quinque sanctis posse restitui, ut, si forte praesumpsimus abuti iis in saecularibus actibus et impendimus usum eorum in his, quae non secundum Deum gessimus, restituamus

fraude, ci printr-o lege de acest fel este constrâns chiar şi cel care a luat bani din cele sfinte pentru trebuinţe constrângătoare şi a întârziat să-i restituie. Această lege trebuie să edifice ascultătorii chiar şi după literă. Căci respectarea ei este foarte folositoare şi necesară, în special pentru cei ce sunt în fruntea administraţiei bisericeşti: să ştie prin acestea că trebuie privite mai atent şi mai scrupulos cele dăruite spre folosul sfinţilor.

7. Dar să vedem din ce perspectivă enunţul legii ne edifică pe noi, care nu suntem implicaţi poate în acestea. Şi mie astăzi, deşi sunt păcătos, totuşi mi se pare că mi-au fost încredinţate sfintele lui Dumnezeu: mi s-a încredinţat administrarea cuvântului domnesc. Şi nu este acum pentru întâia oară, ci adesea şi de multă vreme am exersat această administrare în faţa voastră. Aşadar, dacă cineva dintre voi a ridicat de la mine banul domnesc şi, cum se întâmplă de obicei, ieşit din biserică, prins în diversele preocupări ale veacului, a dat uitării cele pe care le auzise, şi nici nu a împlinit vreo lucrare din cuvântul pe care l-a primit, acela este cel ce nu a întors banul luat din sfinte. Să-şi amintească, cel puţin, auzind acestea, că le-a neglijat pe cele ce i-au fost încredinţate odinioară în cuvântul lui Dumnezeu. Să întoarcă, aşadar, şi ceea ce a primit, şi să adauge la aceasta „cincimea" în acel mod pe care l-am prezentat mai înainte, să fie adică de două ori încincite şi unul să fie adăugat în plus. *Cf.* Mt. 25,27

Să vedem, prin urmare, în ce fel sunt întorşi aceştia cinci. Adesea numărul cinci, aproape totdeauna, indică cele cinci simţuri. Trebuie să ştim, aşadar, în ce fel trebuie restituiţi sfintelor aceştia cinci, ca, dacă am îndrăznit să le folosim, eventual, în faptele veacului şi le-am cheltuit în folosul celor ce nu au fost făptuite după Dumnezeu, să le restituim

nunc et ipsos quinque sanctis actibus religiosisque ministeriis et alios eis quinque addamus, qui sunt interioris hominis sensus; per quos uel *mundi corde* effecti *Deum uidemus* uel *aures habemus ad audienda* ea, quae docet Iesus, uel *odorem* capimus illum, quem dicit Apostolus: *quia Christi bonus odor sumus*, uel etiam gustum sumimus illum, de quo dicit propheta: *Gustate et uidete, quoniam suauis est Dominus*, uel tactum illum, quem dicit Iohannes, quia *oculis nostris inspeximus et manus nostrae palpauerunt de Verbo uitae*. His autem omnibus unum superaddimus, ut ad unum Deum haec cuncta referamus. Et haec quidem de restituendis his, quae qualibet culpa ex sanctis ablata fuerant, dicta sint.

8. Quid uero dicemus de sacrificio *arietis pretio* empti et *pretio sicli sancti*, qui pro peccati expiatione iubetur offerri? Diues futurus est, qui *pretio arietis* possit delicta purgare. Quae sunt istae diuitiae, requiramus. Docet nos sapientissimus Solomon dicens: *Redemptio animae uiri propriae diuitiae eius*. Audis uerba Sapientiae, quomodo necessariis cum proprietatibus uim uniuscuiusque sermonis enuntiat? Diuitias dicit aptas ad *animae redemptionem* et diuitias non alienas neque communes, sed *diuitias proprias*. Per quod ostendit esse quasdam *diuitias proprias*, quasdam uero non proprias. Sed hoc euidentius Dominus in Euangeliis declarauit, cum dicit: *Quod si in alieno fideles non fuistis, quod uestrum est, quis dabit uobis?* ostendens praesentis saeculi diuitias non esse nostras proprias, sed alienas. Transeunt enim et *sicut umbra praetereunt*.

Propriae uero sunt illae *diuitiae*, de quibus propheta dicit: *Et ad te congregabo diuitias gentium*. Ex his fortasse

acum şi pe cele cinci faptelor şi slujirilor religioase, şi să adăugăm acestora altele cinci, simţurile omului lăuntric, prin care fie *Îl vedem pe Dumnezeu*, deveniţi *curaţi cu inima*, fie *avem urechi spre auzirea* celor pe care le învaţă Iisus, fie percepem acea *mireasmă* pe care o numeşte Apostolul (*Fiindcă suntem mireasma bună a lui Hristos*), fie luăm acel gust despre care profetul spune: *Gustaţi şi vedeţi că suav este Domnul*, fie avem acea pipăire pe care o indică Ioan: *Am văzut cu ochii noştri şi am contemplat, şi mâinile noastre au pipăit despre Cuvântul vieţii*. Acestora toate să le adăugăm în plus unul, ca pe toate acestea să le raportăm la Dumnezeu cel unul. Fie spuse acestea despre cele ce trebuie restituite, care printr-o vină oarecare au fost luate din sfinte.

Cf. Mt. 5,8
Cf. Mt. 11,15
2Cor. 2,15
Ps. 33,9
1In. 1,1

8. Ce să spunem însă despre sacrificiul *berbecului*, cumpărat *cu preţ*, şi *cu preţ de un siclu sfânt*, care se porunceşte a fi oferit pentru ispăşirea păcatului? Va trebui să fie bogat cel ce va putea şterge greşelile cu preţul unui berbec. Să cercetăm care sunt aceste bogăţii. Preaînţeleptul Solomon ne învaţă: *Răscumpărarea sufletului unui bărbat, propriile lui bogăţii*. Auzi cuvintele Înţelepciunii, în ce fel indică puterea fiecărui termen prin proprietăţi similare! Numeşte bogăţiile potrivite pentru *răscumpărarea sufletului*: nu bogăţiile străine, şi nici comune, ci *bogăţiile proprii*. Prin aceasta indică faptul că unele sunt *bogăţii proprii*, iar altele nu sunt proprii. Aceasta declară mai clar Domnul în Evanghelii: *„Dacă în ceea ce este străin nu aţi fost credincioşi, cine vă va da ceea ce este al vostru?"*. Arată că bogăţiile veacului de faţă nu sunt ale noastre, proprii, ci străine. Căci ele trec şi *se duc ca umbra*.

Iar *proprii* sunt acele *bogăţii* despre care profetul spune: *Şi spre tine voi aduna bogăţiile neamurilor*.

Cf. Lv. 5,15
Prov. 13,8
Lc. 16,12
Cf. Ps. 143,4
Zah. 14,14

diuitiis et *Abraham diues factus est ualde in auro et argento et pecoribus* atque omni supellectili. Vis tibi ostendam, ex quibus thesauris descendant istae diuitiae? Audi Apostolum Paulum dicentem de Domino Iesu Christo: *In quo sunt* inquit *omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi.* Sed et in Euangeliis Dominus dicit quia: *Scriba diues profert de thesauris suis noua et uetera.* De his et Apostolus Paulus dicit quia: *In omnibus diuites facti estis in illo, in omni uerbo et in omni scientia.* Ex his ergo diuitiis, quae de *thesauris sapientiae et scientiae* proferuntur, mercandus nobis est *aries* iste, qui offerri debeat pro peccatis, illis scilicet, quae in sancta commissa sunt, et *sicli sancti* adnumeratione mercandus. Iam superius diximus quod omnis hostia typum ferat et imaginem Christi, multo magis aries, qui et pro Isaac quondam a Deo substitutus est immolandus. *Siclo* igitur *sancto* comparandus est nobis Christus, qui peccata nostra dissoluat. *Siclus sanctus* fidei nostrae formam tenet. Si enim fidem obtuleris tamquam pretium, a Christo uelut ariete immaculato in hostiam dato remissionem accipies peccatorum.

Sentio quod in explanando uires nostras mysteriorum superat magnitudo. Sed quamuis non ualeamus cuncta disserere, tamen sentimus cuncta repleta esse mysteriis. Et ideo studiosis quibusque indicia posuisse sufficiat, quibus excitati ad altiora horum et profundiora perueniant et intelligant, ex quibus iis gregibus *uitulus* quaeratur ad hostiam, ex quibus ouibus *aries* prouidendus sit. *Habeo enim* inquit Iesus *et alias oues, quae non sunt de hoc ouili; et illas oportet me adducere, ut fiat unus grex et unus pastor.*

Sciant etiam, ubi turtures, ubi columbae requirendae sunt. *Oculi* inquit *tui sicut columbae super plenitudines*

Din aceste bogăţii, poate, *a devenit Avraam foarte bogat în aur, argint, turme* şi în orice vas. Vrei să-ţi arăt din ce comori provin aceste bogăţii? Ascultă-l pe Apostolul Pavel, care spune despre Domnul Iisus Hristos: *În Care sunt, ascunse, toate comorile înţelepciunii şi ale ştiinţei.* Dar şi Domnul spune în Evanghelii că *scribul bogat scoate noi şi vechi din comorile lui.* Despre acestea Apostolul Pavel spune: *În toate aţi fost făcuţi bogaţi în Acela, în orice cuvânt şi în orice ştiinţă.* Din aceste bogăţii, aşadar, care sunt scoase *din comorile înţelepciunii şi ale ştiinţei,* trebuie să ne cumpărăm acest *berbec,* ce trebuie oferit pentru păcate, pentru acele păcate, desigur, care au fost săvârşite împotriva celor sfinte, şi trebuie să-l cumpărăm cu plata unui *siclu sfânt.* Am spus mai înainte deja că orice jertfă poartă *typos*-ul şi imaginea lui Hristos: cu atât mai mult berbecul, care, pus odinioară de către Dumnezeu în locul lui Isaac, trebuie să fie adus jertfă. Aşadar, noi trebuie să-L comparăm pe Hristos, care topeşte păcatele noastre, cu *siclul sfânt.* Căci *siclul sfânt* indică, formal, credinţa noastră. Căci dacă vei oferi credinţa ca preţ, vei primi de la Hristos, ca de la un berbec fără pată dat ca jertfă, iertarea păcatelor.

Gn. 13,2 — Col. 2,3 — Mt. 13,52 — 1Cor. 1,5 — *Cf.* Col. 2,3 — *Cf.* Lv. 5,15 — *Cf.* Gn. 22,13

Simt, explicând, că mărimea tainelor depăşeşte puterile noastre. Dar, deşi nu avem tăria să le explicăm pe toate, simţim totuşi că toate sunt pline de taine. Să fie de ajuns, de aceea, că au fost puse indicii celor studioşi, prin care, aţâţaţi, să ajungă la cele înalte şi profunde şi să înţeleagă din care cirezi trebuie căutat *viţel* spre jertfă, din care oi trebuie procurat *berbecul.* Iisus spune: *„Căci am şi alte oi, care nu sunt din această turmă; trebuie ca Eu să le conduc şi pe acelea, ca să se facă o turmă şi un păstor".*

Cf. Lv. 1,5; 5,15 — In.10,16

Să ştie, în plus, cei studioşi unde trebuie căutate turturelele, şi unde porumbiţele. Căci spune: *Ochii* — *Cf.* Lv. 5,7

aquarum (ad *aquarum* ergo *plenitudines* properandum est, in his enim sponsae describitur pulchritudo), *et collum* inquit *tuum sicut turturis*. In columbis oculi praedicantur. Quod enim dixit: *Columbae super plenitudines aquarum*, ferunt hoc genus auis, cum ad aquas uenerit, quia ibi solet accipitris insidias pati, uenientem desuper inimicum uolitantis umbra in aquis inspecta deprehendere et oculorum perspicacia fraudem periculi imminentis euadere. Quod et si tu ita prospicere potueris insidias diaboli et cauere, sacrificium Deo *columbas* obtuleris.

Sed et quibus talia curae sunt, etiam illud requirant, ex quibus iis agris *simila* debet offerri. Ego arbitror quod ex illius terrae segetibus, quae *facit alium centesimum, alium sexagesimum, alium tricesimum fructum*. Requirant etiam, nisi plus quam debet, curiosum uidetur, quibus molentibus simila ista ad sacrificia praeparetur. Nec eos lateat *duas* esse, *quae molunt*, quarum *una adsumetur et alia relinquetur*. Ex illius ergo mola, quae adsumenda est, *similam* oportebit offerre.

Sed et *siclus sanctus*, qui ad arietis pretium necessarius dicitur, uide unde et quomodo perquirendus sit. *Siclus* pecuniae dominicae nomen est, et in multis Scripturarum locis diuersis appellationum nominibus pecunia dominica memoratur. Sed quaedam *proba*, quaedam uero *reproba* dicitur. Proba erat illa pecunia, quam paterfamilias *peregre profecturus uocatis seruis suis dedit unicuique secundum uirtutem suam*. Proba erat et illa pecunia, quae *denarius* nominatur, qui cum mercenariis placitus est et *a nouissimis* datus est *usque ad primos*. Scire ergo te oportet quia est et alia pecunia reproba. Audi prophetam dicentem: *Argentum*

tăi ca porumbiţele deasupra plinirii de ape (aşadar spre *plinirea de ape* trebuie să se grăbească, căci în ea se înfăţişează frumuseţea logodnicei!), *şi gâtul tău ca al turturelei*. Ochii sunt numiţi în legătură cu porumbeii. S-a spus *ca porumbiţele deasupra plinirii de ape* fiindcă acest soi de pasăre, când ajunge la ape, fiindcă acolo suferă de obicei atacul răpitorului, scapă de vrăjmaşul care vine după ce umbra zburătorului a fost văzută în ape: se liberează din viclenia atacului iminent graţie privirii pătrunzătoare a ochilor. Dacă şi tu vei putea privi cu atenţie capcanele diavolului, păzindu-te de ele, şi tu vei oferi sacrificiu lui Dumnezeu *porumbiţe*.

Ct. 5,12

Cf. Ct. 1,10

Cf. Ct. 5,12

Dar cei ce poartă grija unora ca acestea să caute şi acele ogoare din care trebuie oferită *făină fină*. Eu sunt de părere că din recoltele acelui pământ care *face rod, unul însutit, altul de şaizeci de ori, iar altul de treizeci de ori*. Să caute, în plus, dacă nu li se pare prea indiscret, cu ce pietre de moară se pregăteşte această făină fină pentru sacrificii. Să nu le rămână ascuns că sunt *două care macină*, dintre care *una va fi luată, iar cealaltă va fi lăsată*. Aşadar, din moara aceluia va trebui oferită făină fină, ce trebuie asumată.

Cf. Lv. 2,5

Cf. Mt. 13,23

Cf. Mt. 24,41

Dar vezi de unde şi în ce fel trebuie achiziţionat *siclul sfânt*, menţionat ca fiind necesar pentru plata berbecului. *Siclul* este nume al banului domnesc, iar banul domnesc este amintit în multe locuri ale Scripturilor, fiind indicat prin diverse nume. Şi câteodată este numit *încercat*, iar altădată *neîncercat*. Încercat era acel ban pe care stăpânul casei, *fiind pe punctul de a pleca departe, după ce sclavii lui au fost chemaţi, le-a dat fiecăruia după puterea lui*. Încercat era şi acel ban care se numeşte *dinar*, cu care s-au plătit zilierii şi care a fost dat *de la cei din urmă [chemaţi] până la cei dintâi*. Prin urmare, trebuie să ştii că există şi un alt ban, neîncercat. Ascultă-l pe profet:

Cf. Lv. 5,15

Cf. Ps. 11,7; Ier. 6,30

Cf. Mt. 25,14-15

Cf. Mt. 20,8-9

uestrum reprobum. Quia ergo est quaedam *proba*, quaedam uero *reproba*, propterea Apostolus uelut ad *probabiles trapezitas* dicit: *Probantes* inquit *omnia, quod bonum est obtinentes.* Solus enim est Dominus noster Iesus Christus, qui te huiusmodi artem possit edocere, per quam scias discernere, quae sit pecunia, quae ueri regis imaginem tenet; quae uero sit adulterina et, ut uulgo dicitur, extra monetam formata, quae nomen quidem habeat regis, ueritatem autem regiae figurae non teneat. Multi namque sunt, qui nomen Christi habent, sed ueritatem non habent Christi. Et propter hoc dicit Apostolus: *Oportet enim et haereses esse, ut probati manifesti fiant inter uos.*

Idcirco igitur et in praesenti lectione legislator totus ad mysticum et spiritalem respiciens sensum addidit, ut *aries* iste, qui ob hoc comparatur, ut peccatum possit absoluere, non qualicumque siclo, hoc est non qualicumque pecunia, sed *siclo sancto* comparetur. Quod si non respiciebat ad mysterium, quid rationis esse uidebatur, ut aries emptus offerretur ad hostiam et certo pretio? et non sufficit nomen pecuniae siclo nominasse, sed addidit et *sancto siclo?* Quid, si haberet aliquis in gregibus suis arietes optimos et diuinis sacrificiis dignos? Aut quid, si aliquis ita pauper esset, ut *siclum sanctum* habere non posset? Haec est legislatoris moderatio, ut, nisi quis habeat certum pecuniae modum, peccatum eius non possit absolui? Quod aperte secundum litteram quidem uidetur absurdum, secundum spiritalem uero intelligentiam certum est quod remissionem peccatorum nullus accipiat, nisi detulerit integram, probam et sanctam fidem, per quam mercari possit *arietem*; cuius natura haec est, ut peccata credentis abstergat. Et hic est *siclus sanctus*, probata, ut diximus, et sincera fides, id est ubi nullus perfidiae dolus, nulla haereticae calliditatis

Argintul vostru este neîncercat. Prin urmare, pentru că există un ban încercat, dar și unul neîncercat, Apostolul le spune ca unor bancheri încercați: *Încercându-le pe toate, păstrând ce este bun.* Căci doar Domnul nostru Iisus Hristos te poate învăța tehnica prin care să știi să deosebești banul ce poartă chipul regelui de banul calp, cum se spune în popor, lucrat în afara monetăriei, care are, desigur, numele regelui, dar nu poartă adevărul efigiei regelui. Căci mulți sunt cei ce au numele lui Hristos, dar nu au adevărul Lui. De aceea și spune Apostolul: *Căci trebuie să existe și erezii, astfel încât cei încercați să se arate între voi.*

Ier. 6,30

Cf. 1Tes. 5,21

1Cor. 11,19

Pentru aceasta, așadar, și în prezenta citire legiuitorul, cu totul dedicat sensului tainic și duhovnicesc, a adăugat că acest *berbec*, care este cumpărat pentru ca să poată dezlega de păcat, este cumpărat nu cu un siclu oarecare, adică nu cu un ban oarecare, ci cu un *siclu sfânt.* Căci dacă nu ar fi trimis la taină, care ar fi fost rațiunea ca berbecul oferit ca jertfă să fie cumpărat, și cu un anume preț încă? Și nu ajunge că a numit tipul de ban, siclul, dar a și adăugat: un *siclu sfânt.* Dar ce se va întâmpla dacă cineva va avea în turmele sale berbeci buni și potriviți pentru sacrificii divine? Sau ce se va întâmpla dacă cineva ar fi atât de sărac, încât să nu poată avea un *siclu sfânt?* Aceasta să fie cumpănirea legiuitorului: dacă cineva nu va avea o anume sumă de bani, păcatul lui să nu poată fi dezlegat? Ceea ce apare în mod evident ca absurd după literă este rațional după înțelegerea duhovnicească: nimeni nu primește iertarea păcatelor decât dacă va înfățișa o credință întreagă, încercată și sfântă, prin care să poată procura un *berbec*, a cărui natură este astfel, încât poate șterge păcatele celui ce crede. Acesta este *siclul sfânt*, așa cum am spus, credința încercată și curată, care să nu fie amestecată adică cu nici o înșelătorie

Cf. Lv. 5,15

peruersitas admiscetur, ut sinceram fidem offerentes *pretioso Christi sanguine, tamquam immaculatae hostiae*, diluamur; per quem est Deo Patri omnipotenti cum Spiritu sancto *gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!*

a necredinței, cu nici o perversiune a șireteniei eretice, încât, oferind credință curată, să fim spălați *cu scumpul sânge al lui Hristos, ca al unei jertfe fără pată*, prin care Dumnezeu Tatăl, Atotputernicul, împreună cu Duhul Sfânt, are *slava și stăpânirea în vecii vecilor. Amin.*

Cf. 1Pt. 1,19

Cf. 1Pt. 4,11; **Ap.** 1,6

Homilia IV

De eo, quod scriptum est:
Si peccauerit anima et praeteriens praeterierit praecepta Domini, et mentietur proximo super deposito aut societate et cetera.

1. Si secundum diuinae legis fidem haec, quae leguntur nobis, *Dominus locutus est ad Moysen*, puto quod tamquam Dei uerba non debeant secundum incapacitatem audientium, sed secundum maiestatem loquentis intelligi. *Dominus* inquit *locutus est*. Quid est *Dominus*? Apostolus tibi respondeat et ab ipso disce quia *Dominus Spiritus est*. Quod si tibi Apostoli sermo non sufficit, audi ipsum Dominum in Euangeliis dicentem quia *Deus Spiritus est*. Si ergo et Dominus et Deus *Spiritus* est, quae Spiritus loquitur, spiritaliter debemus audire. Ego adhuc et amplius aliquid dico, quia, quae Dominus loquitur, non spiritalia tantum, sed et spiritus esse credenda sunt. Non meo sensu haec, sed de Euangeliis approbabo; audi Dominum et Saluatorem nostrum ad discipulos suos dicentem: *Verba quae locutus sum uobis, spiritus et uita est.* Si ergo ipsius Saluatoris uoce didicimus quia uerba, quae locutus est Apostolis, *spiritus et uita est*, nequaquam dubitare debemus quod etiam quae per Moysen locutus est, *spiritus et uita* credenda sint.

Omilia IV

Despre ceea ce s-a scris:
„Dacă va păcătui un suflet şi, încălcând, va încălca preceptele Domnului, şi va minţi pe aproapele său asupra unui gaj sau a unei comuniuni" etc. Lv. 5,20

1. Dacă, aşa cum ne încredinţează Legea dumnezeiască, *Domnul a zis către Moise* cele citite nouă, Lv. 5,20
consider că enunţurile, ca fiind ale lui Dumnezeu, trebuie înţelese nu după lipsa de capacitate a auditorilor, ci după măreţia celui ce vorbeşte. Căci *Domnul a zis*. Ce înseamnă *Domnul*? Apostolul să-ţi răspundă: de la el învaţă că *Domnul este Duhul*. Iar dacă 2Cor. 3,17
nu-ţi ajunge enunţul Apostolului, ascultă-L pe Însuşi Domnul, care spune în Evanghelii că *Dumnezeu este Duh*. Aşadar, dacă Domnul, Dumnezeul este *Duh*, In. 4,24
cele zise de către Duh trebuie auzite duhovniceşte. Eu aş spune chiar ceva mai mult: cele pe care Domnul le zice nu sunt doar duhovniceşti, ci trebuie crezut că sunt chiar Duh. Nu voi dovedi acestea cu gândul meu, ci din Evanghelii. Auzi ce le spune Domnul şi Mântuitorul nostru ucenicilor Săi: *„Cuvintele pe care vi le zic sunt duh şi viaţă"*. Aşadar, dacă In. 6,63
suntem învăţaţi, prin însuşi glasul Mântuitorului, că cuvintele pe care le zice apostolilor sunt *duh şi viaţă*, nu trebuie nicidecum să ne îndoim că şi cele zise prin Moise trebuie să le credem ca fiind *duh şi viaţă*.

2. Sed uideamus quae sunt, de quibus nunc, prout possumus, aliqua dicere debeamus. *Et locutus est* inquit *Dominus ad Moysen dicens: anima quaecumque peccauerit et praeteriens praeterierit praecepta Domini, et mentietur proximo super deposito aut societate aut rapina, aut nocuit aliquid proximo, aut inuenit perditionem et mentietur de ea, et iurauerit inique de uno ab omnibus, quaecumque fecerit homo, uti peccet in his; et erit cum peccauerit et deliquerit, et reddet rapinam, quam rapuit, aut iniuriam, quam nocuit, aut depositum, quod commendatum est ei, aut perditionem, quam inuenit, ab omni re, pro qua iurauit iniuste, et restituet ipsum caput, et quintas insuper augebit; et cuius est, ei reddet, qua die conuictus fuerit.* Hucusque interim peccati species exponuntur, postea uero purgatio eius per hostias imperatur.

Si qui infirmi sunt et incapaces profundioris mysterii, aedificentur ex littera, et sciant quia, si quis *praeteriens praeterierit praecepta Domini et mentitus fuerit proximo super deposito aut societate aut rapina,* peccati ingentis statuitur reus. Sed absit hoc ab Ecclesia Dei, ut ego credam esse aliquem in coetu isto sanctorum, qui se tam infeliciter agat, ut *depositum proximi* sui neget aut *societatem* fraude contaminet aut uel ipse aliena diripiat aut ab aliis rapta suscipiat et pro his, si ab eo requirantur, contra conscientiam iuret. Absit, inquam, ut haec ego de aliquo fidelium sentiam. Confidenter enim dico de uobis quia *uos non ita didicistis Christum,* neque ita *edocti estis.* Sed neque lex ipsa haec sanctis et fidelibus praecipit. Vis scire quia non ad sanctos et iustos ista dicantur? Audi Apostolum distinguentem: *Iusto* inquit *lex non est posita, sed iniustis et non*

2. Dar să vedem care sunt cele despre care acum trebuie să spunem, atât cât putem, câte ceva. *Şi a zis Domnul către Moise spunând: „Orice suflet va păcătui şi, încălcând, va încălca preceptele Domnului, şi va minţi pe aproapele său asupra unui gaj sau a unei comuniuni, sau a unei răpiri, sau a vătămat cu ceva pe aproapele, sau a găsit pierzare şi va minţi despre ea, şi va jura nedrept despre una dintre toate câte le va face omul ca să păcătuiască în acestea; şi va fi, pentru că a păcătuit şi a greşit, şi va întoarce răpirea pe care a răpit-o, sau nedreptatea cu care a vătămat, sau gajul care i s-a încredinţat lui, sau pierzarea pe care a găsit-o, de la orice lucru pentru care a jurat pe nedrept şi va restitui capul*[24]*, şi va mări pe deasupra o cincime; şi a cui este, aceluia îi va întoarce în ziua în care va fi dovedit".* Până aici sunt expuse speciile păcatului; în continuare se ordonă curăţirea lui prin jertfe.

Lv. 5,20-24

Lv. 5,25

Dacă unii sunt lipsiţi de tărie şi nu pot primi taina mai profundă, să se edifice din literă: să ştie că, dacă cineva *încălcând, va încălca preceptele Domnului, şi va minţi pe aproapele său asupra unui gaj sau a unei comuniuni sau a unei răpiri,* acela este vinovat de un păcat uriaş. Să lipsească aceasta din Biserica lui Dumnezeu, ca eu să cred că există cineva, în această ceată a sfinţilor, care se comportă atât de mârşav încât să nege *gajul aproapelui* său, sau să infecteze cu o fraudă *comuniunea* sau să-şi însuşească cele străine sau să le primească pe cele răpite de alţii şi să jure pentru ele împotriva conştiinţei, dacă i se cer. Să lipsească, spun, ca eu să cred acestea despre unul dintre credincioşi! Căci spun despre voi, încredinţat, că *voi nu L-aţi învăţat astfel pe Hristos,* şi nici n-*aţi fost învăţaţi* astfel. Şi nici Legea însăşi nu stabileşte acestea pentru sfinţi şi pentru credincioşi. Vrei să ştii că acestea nu sunt spuse către sfinţi şi către drepţi? Ascultă distincţia Apostolului: *Legea nu este pusă*

Lv. 5,21

Ef. 4,20-21

subditis, scelestis et contaminatis, patricidis, matricidis et horum similibus. Quia ergo huiusmodi hominibus Apostolus *legem* dicit *impositam*, Ecclesia Dei, quam absit in huiusmodi facinoribus maculari, relicta aliis littera sanctius aedificetur ab spiritu.

3. Videamus itaque nunc, quod est *depositum*, quod fidelium unusquisque suscepit. Ego puto quod et ipsam animam nostram et corpus depositum accepimus a Deo. Et uis uidere maius aliud *depositum*, quod accepisti a Deo? Ipsi animae tuae Deus *imaginem suam et similitudinem* commendauit. Istud ergo depositum tam integrum tibi restituendum est quam a te constat esse susceptum. Si enim sis misericors, *sicut pater tuus in caelis misericors est*, imago Dei in te est et integrum *depositum* seruas. Si perfectus es, *sicut et Pater tuus in caelis perfectus est*, imaginis Dei in te depositum manet. Similiter et cetera omnia, si pius, si iustus es, si sanctus, si *mundus corde*, et omnia quae in Deo praesto sunt per naturam si tibi per imitationem subsistant, *depositum* apud te diuinae imaginis saluum est. Si uero e contrario agas et pro misericorde crudelis, pro pio impius, pro benigno uiolentus, pro quieto turbulentus, pro liberali raptor exsistas, abiecta imagine Dei diaboli in te imaginem susçepisti et bonum *depositum* commendatum tibi diuinitus abnegasti. Aut non hoc erat, quod sub mysterio Apostolus electo discipulo mandabat Timotheo, dicens: *O Timothee, bonum depositum custodi*?

Ego etiam illud addo quod et Christum Dominum *depositum* suscepimus et sanctum Spiritum *depositum* habemus.

pentru cel drept, ci pentru cei nedrepți și nesupuși, pentru criminali și spurcați, pentru ucigașii de tată și pentru ucigașii de mamă și pentru cei asemenea lor. Așadar, fiindcă Apostolul arată *Legea* ca fiind *impusă* pentru oameni de acest fel, Biserica lui Dumnezeu – să lipsească să fie pătată cu astfel de fapte rele! – să se edifice, într-un mod mai dumnezeiesc, de la duh, lăsând litera pentru alții. 1Tim. 1,9-10

3. Astfel, să vedem acum care este *gajul* pe care îl primește fiecare credincios. Eu consider că și sufletul nostru, și trupul nostru le primim gaj de la Dumnezeu. Vrei să vezi un alt *gaj*, mai mare, pe care l-ai primit de la Dumnezeu? Dumnezeu a încredințat chiar sufletului tău *chipul Său și asemănarea*. Așadar, acest gaj trebuie să-l restitui la fel de integru pe cât l-ai primit. Căci dacă vei fi milostiv, *așa cum Tatăl tău în ceruri este milostiv*, chipul lui Dumnezeu va fi în tine și vei păzi neatins *gajul*. Dacă ești desăvârșit, *așa cum Tatăl tău în ceruri este desăvârșit*, gajul chipului lui Dumnezeu rămâne în tine. La fel și toate celelalte: dacă ești pios, drept, sfânt, *curat cu inima*, dacă toate cele ce sunt în Dumnezeu prin natură subzistă în tine prin imitare, *gajul* chipului[25] divin este în siguranță la tine. Dacă însă vei acționa dimpotrivă și te vei face fără milă, pe când ar trebui să fii milostiv, lipsit de pietate, pe când ar trebui să fii pios, violent, pe când ar trebui să fii blând, instigator, pe când ar trebui să fii liniștit, răpitor, pe când ar trebui să fii generos, ai primit în tine chipul diavolului, după ce chipul lui Dumnezeu a fost părăsit: vei nega *gajul* cel bun, încredințat ție în mod dumnezeiesc. Oare nu aceasta era ceea ce Apostolul îi poruncea, în taină, ucenicului ales: *O, Timotei, păstrează bunul gaj!*? Cf. Lv. 5,23 Cf. Gn. 1,26-27 Cf. Lc. 6,36 Cf. 2Tim. 1,14 Mt. 5,48 Cf. Mt. 5,8 **1Tim. 6,20**

Eu mai adaug că L-am primit ca *gaj* pe Hristos Domnul, și Îl avem și pe Duhul Sfânt ca *gaj*. Trebuie

Videndum ergo nobis est ne hoc sancto deposito non sancte utamur et, cum nos in consensum sui peccata sollicitant, iuremus nos non suscepisse *depositum*. Quod utique si habeamus in nobis, peccato consentire non possumus.

Sed et ipse sensus rationabilis, qui in me est, commendatus mihi est, ut eo utar ad intelligentiam diuinorum: ingenium, memoria, iudicium, ratio et omnes, qui intra me sunt motus, commendati mihi uidentur a Deo, ut iis utar in his, quae praecepit lex diuina. Si uero ad malas artes sollers et perspicax uertatur ingenium et rebus Dei abutamur in his, quae non uult Deus, hoc est abiurare *depositum* et beneficia uertere in perfidiam.

4. Videamus nunc, quid etiam *societas* intelligenda sit. Putas, est aliquis, qui secundum litteram commoneri debeat, ne forte in ratione pecuniae uel qualibet alia specie societatis socium fraude decipiat? Ultimae miseriae est illa anima, in quam cadere adhuc fraudis hoc genus potest. Verum tamen quoniam multa est in homine fragilitas, etiam de his commoneamus, quia nec Apostolum piguit ista mandare. Dicit enim: *Ne qui circumscribat in negotio fratrem suum, quoniam uindex est de his omnibus Deus.*

Nunc uero requiramus, quae sit etiam *societas Spiritus*. Audi de his ipsis uerbis Apostolum dicentem: *Si quod solatium caritatis, si qua societas Spiritus, si qua uiscera miserationis, implete gaudium meum.* Vides *societatis* legem quomodo intellexit Apostolus Paulus. Audi et Iohannem, quomodo uno eodemque spiritu proloquatur. *Et societatem* inquit *habemus cum Patre et cum Filio eius Iesu Christo.* Et item Petrus dicit: *Consortes* inquit *facti estis diuinae naturae,*

să veghem, aşadar, ca să nu ne folosim de acest gaj sfânt într-un mod lipsit de sfinţenie şi, când păcatele ne solicită consimţământul, să jurăm că n-am primit *gajul*. Şi dacă îl avem în noi, nu putem consimţi păcatului.

Dar şi acel gând raţional care se află în mine mi-a fost încredinţat, ca să mă folosesc de el spre înţelegerea celor dumnezeieşti: capacitatea de a gândi, memoria, judecata, raţiunea şi toate activităţile ce sunt în mine mi se arată a fi încredinţate de Dumnezeu, ca să mă folosesc de ele în cele pe care le stabileşte legea divină. Dacă însă capacitatea de a gândi, ingenioasă şi ascuţită, se întoarce spre activităţi mârşave, şi abuzăm de lucrurile lui Dumnezeu în cele pe care Dumnezeu nu le vrea, aceasta înseamnă că negăm *gajul* şi transformăm favorurile în lipsă de credinţă.

4. Să vedem acum ce trebuie înţeles prin *comuniune*. Ce crezi, există cineva care trebuie avertizat, după literă, ca nu cumva să înşele prin fraudă în vreo afacere financiară sau în oricare alt soi de comuniune cu asociaţi? Este în adâncă mizerie acel suflet ce mai poate practica acest gen de fraudă. Şi totuşi, pentru că în om există multă fragilitate, să avertizăm şi despre acestea, fiindcă nici Apostolul nu a socotit inutil să poruncească acestea: *Să nu-l amăgeşti în afaceri pe fratele tău, fiindcă Dumnezeu este răzbunător despre toate acestea.* *Cf.* Lv. 5,21 1Tes. 4,6

Să căutăm însă acum care este *comuniunea* Duhului. Ascultă ce spune Apostolul chiar despre această sintagmă: *Dacă există vreo consolare a iubirii, vreo comuniune a Duhului, măruntaie ale milei, pliniţi bucuria mea!* Observi în ce fel a înţeles Apostolul Pavel legea *comuniunii*. Ascultă-l şi pe Ioan, în ce fel proclamă, prin unul şi acelaşi Duh: *Şi avem comuniune cu Tatăl şi cu Fiul Lui, Iisus Hristos.* În acelaşi fel spune şi Petru: *V-aţi făcut părtaşi ai firii* Flp. 2,1-2 *Cf.* 1In. 1,3

quod est socii. Et iterum dicit Apostolus Paulus: *Quae enim societas luci ad tenebras?* Quod si *luci ad tenebras societas* nulla est, potest ergo *societatem* lux habere cum luce. Igitur si nobis *cum Patre et Filio* et cum Spiritu sancto *societas* data est, uidendum nobis est, ne sanctam istam diuinamque *societatem* peccando abnegemus; si enim agamus *opera tenebrarum*, certum est quia *societatem* negauimus lucis.

Sed et *sanctorum* socios nos dicit Apostolus, nec mirum; si enim *cum Patre et Filio* dicitur nobis esse *societas*, quomodo non et cum *sanctis*, non solum qui *in terra sunt*, sed et qui *in caelis*? quia et Christus *per sanguinem* suum *pacificauit terrestria et caelestia*, ut caelestibus terrena sociaret. Quod euidenter indicat, ubi dicit gaudium esse in caelis *super uno peccatore paenitentiam agente*, et rursum cum dicit *eos, qui resurgunt a mortuis, futuros esse sicut angelos Dei in caelo*, et cum ex integro hominibus *caelorum regna* promittit. Hanc ergo *societatem* disrumpit et abnegat, quicumque malis actibus suis malisque sensibus ab horum coniunctione separatur.

Post haec de *rapina* dicitur; raptores sunt mali, sunt et boni; et boni quidem illi, de quibus dicit Saluator quia *regnum caelorum diripiunt*. Sunt autem et mali raptores, de quibus dicit propheta: *Et rapina pauperum in domibus uestris est.* Apostolus uero abrupte pronuntiat dicens: *Nolite errare, quia neque adulteri neque molles neque masculorum concubitores neque fures neque rapaces regnum Dei possidebunt.*

Est tamen aliquid et secundum spiritalem intelligentiam culpabiliter rapere, sicut illi laudabiliter *rapiunt regna*

dumnezeieşti, ceea ce îi este propriu unui asociat. Şi 2Pt. 1,4
iarăşi spune Apostolul Pavel: *Căci ce comuniune este între lumină şi întuneric?* Dacă nu este nici o 2Cor. 6,14
comuniune între lumină şi întuneric, atunci lumina poate avea *comuniune* cu lumina. Aşadar, dacă ni s-a dat comuniunea *cu Tatăl şi Fiul* şi cu Duhul Sfânt, trebuie să veghem ca să nu negăm, păcătuind, această *comuniune* sfântă şi dumnezeiască. Căci *Cf.* Rom. 13,12
dacă vom săvârşi *faptele întunericului*, este sigur că tăgăduim *comuniunea* luminii.

Nu este de mirare că Apostolul spune că suntem *Cf.* Col. 1,12
în comuniunea *sfinţilor*. Căci dacă ni se spune că *comuniunea* este *cu Tatăl şi Fiul*, cum să nu fim şi cu *sfinţii*, nu numai cu cei ce sunt *pe pământ*, dar şi cu cei ce sunt *în ceruri*? Fiindcă şi Hristos *a împăcat prin sângele Său cele pământeşti şi cele cereşti*, Col. 1,20
ca pe cele pământeşti să le asocieze celor cereşti. Indică aceasta în mod evident acolo unde spune că există bucurie în ceruri *pentru un păcătos care face pocăinţă*, *Cf.* Lc. 15,10
şi iarăşi când spune că *cei care se ridică din morţi vor fi ca îngerii lui Dumnezeu în cer*, şi când promite oamenilor, din nou, *împărăţiile cerurilor*. Mt. 22,30
Oricine se separă de uniunea cu acestea, prin *Cf.* Mt. 13,11
fapte rele şi prin rele gânduri, rupe şi neagă această *comuniune*.

După acestea se spune despre *răpire*: există răpitori răi, dar şi răpitori buni. Buni sunt cei despre *Cf.* Lv. 5,21
care Mântuitorul spune că *pradă împărăţia cerurilor*. Există însă şi răpitori răi, despre care profetul *Cf.* Mt. 11,12
spune: *Şi răpirea de la cei săraci este în casele voastre.* Is. 3,14
Iar Apostolul spune aspru: *Nu vă înşelaţi, fiindcă nici adulterii, nici molatecii, nici cei ce îşi împart patul cu bărbaţii, nici hoţii, nici răpitorii nu vor stăpâni împărăţia lui Dumnezeu.* 1Cor. 6,9-10

Există totuşi ceva ce poate fi răpit în mod vinovat şi după înţelegerea duhovnicească, după cum aceia *pradă*, în mod lăudabil, *împărăţiile cerurilor*. Să

caelorum. Vt uerbi causa dicamus : si homo nondum purgatus a uitiis, nondum segregatus a profanis et sordidis actibus uelit se coetui sanctorum et perfectorum latenter ingerere et sermonem, quo perfecta et mystica tractantur, audire : huiusmodi homo secretorum et perfectorum scientiam non bene rapuit. Meminisse enim oportet praecepti Saluatoris, quo dicit quia : *Nemo mittit uinum nouum in utres ueteres ; alioquin et utres rumpentur et uinum peribit*, ostendens quod animae nondum renouatae, sed in uetustate malitiae perduranti non oporteat nouorum mysteriorum, quae per Christum mundus agnouit, secreta committi.

5. Addit dehinc legislator : *Aut si quid nocuit proximo, uel si inuenit perditionem*. Lex litterae hoc uidetur mandare, ut, si quis inuenit quod alius perdidit et requisitum fuerit, reddat nec *perieret pro eo*. Est et haec utilis audientibus aedificatio. Multi enim sine peccato putant esse, si alienum quod inuenerint, teneant, et dicunt : Deus mihi dedit, cui habeo reddere? Discant ergo peccatum hoc esse simile rapinae, si quis inuenta non reddat.

Verum tamen si hoc tantum, quod secundum litteram putatur, legislator uoluisset intelligi, potuerat dicere : si inuenit, quod perierat, uel quod aliquis perdiderat. Nunc autem cum dicit : *inuenit perditionem*, amplius nos aliquid intelligere uoluit. Qui nimis peccant, in Scripturis *perditio* appellantur, sicut in Ezechiel propheta legimus dictum : *Perditio* inquit *factus es, et non subsistes in aeternum tempus*. Est ergo, qui multum quaerendo *inuenit perditionem*, ut, uerbi gratia, dicamus : haeretici ad construenda et defendenda dogmata sua multum perquirunt et discutiunt in Scripturis diuinis, ut *inueniant perditionem*. Cum enim multum quaesierint testimonia, quibus adstruant quae praue

spunem un exemplu : dacă un om necurăţat încă de vicii, nedespărţit încă de fapte rele şi murdare, vrea să se strecoare pe ascuns în ceata celor sfinţi şi desăvârşiţi şi să audă discursul în care sunt tratate cele desăvârşite şi tainice, un astfel de om nu a răpit în mod potrivit ştiinţa celor secrete şi desăvârşite. Căci trebuia să-şi amintească preceptul Mântuitorului : *„Nimeni nu pune vin nou în burdufuri vechi ; altfel şi burdufurile se vor rupe, şi vinul se va pierde"*. El arată aici că unui suflet care încă nu s-a înnoit, ci rămâne în vechimea răutăţii nu trebuie să i se încredinţeze secretele noilor taine, pe care lumea le-a cunoscut prin Hristos. Mt. 9,17

5. La acestea legiuitorul adaugă : *„Ori dacă cineva şi-a vătămat aproapele, sau dacă a găsit pierzare"*. Legea literei pare a porunci aceasta : dacă cineva găseşte ceea ce altul a pierdut şi îi va fi cerut, să întoarcă aceasta, ca să nu *piară pentru el*. Şi această edificare este utilă auditorilor. Căci mulţi consideră că sunt fără păcat dacă păstrează ceea ce au găsit, spunând : „Dumnezeu mi l-a dat, cui am a-l întoarce ?". Să înveţe, aşadar, că acest păcat este asemănător răpirii, dacă cineva nu întoarce cele găsite. *Cf.* Lv. 5,21-22

Şi totuşi, dacă legiuitorul ar fi vrut să înţelegi doar atât, ar fi putut spune „dacă a găsit ceea ce pierduse" sau „dacă a găsit ceea ce cineva pierduse". Când însă spune *„a găsit pierzare"* a vrut ca noi să înţelegem ceva mai mult. Cei care păcătuiesc peste măsură sunt numiţi în Scripturi *pierzare*, după cum citim în profetul Iezechiel : *Te-ai făcut pierzare şi nu vei exista în veac*. Există, aşadar, şi cazul în care, căutând mult, *a găsit pierzare* : spre exemplu ereticii cercetează şi discută mult în legătură cu Scripturile dumnezeieşti, pentru a-şi construi şi apăra opiniile ca *să găsească pierzare*. Căci când se străduiesc să caute mărturii prin care să sprijine consideraţiile lor *Cf.* Lv. 5,22 Iez. 27,36

sentiunt, *perditionem* sibi *inuenisse* dicendi sunt. Sed si forte aliquis horum audiens in Ecclesia uerbum Dei catholice tractari, resipiscat et intelligat quia, quod inuenerat, *perditio* est, *reddet*, inquit, *quod inuenit*.

Et iste, qui *perditionem inuenit*, et ille, qui *rapinam*, sed et ille, qui *depositum abnegauit*, et omnis, quicumque aliqua ex parte *animae nocuit proximi et iurauit iniuste*: *Restituet* inquit *ipsum caput et quintas superaugebit, et ei, cuius est, reddet*, secundum eam dumtaxat expositionem, quam de quintis addendis ante iam diximus.

Et offeret inquit *Domino arietem de ouibus sine macula, pretio in id, quod deliquit; et orabit pro eo sacerdos contra Dominum, et remittetur ei pro uno ab omnibus, quae fecit et deliquit in eo.*

Diximus in superioribus, quid est offerre *arietem*, et hunc *pretio sicli sancti* emptum. Nunc superest, ut differentiam illam dicamus, quod ibi *pretium* posuit *sicli sancti*, hic tantummodo *pretium* dicit nec quantitatem pretii nec nomen pecuniae designauit. In superioribus enim, ubi pro peccato, quod in *sancta* commissum fuerat, lex dabatur, *siclum sanctum* diximus nominatum et *siclum* nomen esse pecuniae, ut alibi *obolus*, alibi *drachma*, alibi *mna* uel *talentum* uel *minutum aes* uel *denarius* dicitur. Hic ergo nihil horum nominatur, sed tantum *pretio offerendus aries* dicitur. Interest enim peccare in sanctis et peccare extra sancta. Vis et alibi uidere hanc ipsam distinctionem? Audi, quomodo in Regnorum libris dicit Heli sacerdos ad filios suos: *Si enim peccauerit quis in hominem, et exorabit pro eo sacerdos; si autem in Deum peccauerit, quis exorabit pro eo?* Similiter et Iohannes Apostolus dicit: *Est peccatum ad*

perverse trebuie spus că şi-*au găsit pierzare*. Dar dacă eventual unul dintre ei, ascultând în Biserică o expunere ortodoxă[26] a cuvântului lui Dumnezeu, îşi va veni în fire şi va înţelege că ceea ce găsise este *pierzare*, acela *va întoarce ceea ce a găsit*.

Şi cel ce *a găsit pierzare*, şi cel ce a găsit *răpire*, şi cel ce *a negat gajul*, şi oricine care *a adus vătămare sufletului aproapelui*, în vreun fel, *şi a jurat nedrept va restitui capul şi va adăuga în plus o cincime şi o va întoarce celui căruia îi aparţine* aşa cum tocmai am expus când am vorbit mai înainte de cincimile care trebuie adăugate. Lv. 5,22-24 Lv. 5,24

„Şi va oferi Domnului un berbec din [turma de] oi, fără cusur, cu preţ ca ceea ce a greşit; şi preotul se va ruga pentru el dinaintea Domnului, şi i se vor ierta lui pentru una dintre toate pe care le-a făcut şi le-a greşit în aceasta." Lv. 5,25-26

Am spus mai înainte ce înseamnă a oferi un *berbec*, un berbec cumpărat *cu preţ de un siclu sfânt*. Mai rămâne acum să explicăm această diferenţă: acolo a fost pus *preţ de un siclu sfânt*, pe când aici spune doar *preţ*, neindicând nici mărimea preţului, nici tipul de ban. Căci mai înainte, când se dădea lege pentru păcatul ce fusese săvârşit împotriva *celor sfinte*, am spus că a fost indicat *un siclu sfânt*, iar *siclu* este nume de ban, aşa cum în alte locuri se spune *obol, drahmă, mină, talant, bănuţ de bronz* sau *dinar*. Aici, aşadar, nu se numeşte nimic de felul acesta, ci se spune doar *berbec ce trebuie oferit cu preţ*. Căci există o diferenţă între a păcătui împotriva celor sfinte şi a păcătui afară de cele sfinte. Vrei să vezi şi în altă parte aceeaşi diferenţă? Ascultă ce spune, în cărţile Regilor, preotul Eli fiilor săi: *„Căci dacă va păcătui cineva împotriva unui om, preotul va implora pentru el; dacă însă va păcătui împotriva lui Dumnezeu, cine va implora pentru el?"*. La fel spune şi apostolul Ioan: *Există păcat spre moarte;* *Cf.* Lv. 5,15 1Rg. 2,25

mortem; non pro illo dico, ut oretur. Quia ergo diuersitas peccatorum est, discere ex spiritali lege debemus, in quibus peccatis tantummodo emendus sit *aries*, in quibus uero *siclo sancto* mercandus; qui etiam sint isti, qui uendant arietes, requiramus.

Ego arbitror ipsos esse istos, qui arietes ad sacrificium distrahunt, qui sunt et illi, qui oleum ad lampadas uirginum uendunt, de quibus dicebant illae prudentes stultis uirginibus: *Ite ad uendentes et emite uobis.* Vendunt ergo uel oleum luminibus uel arietes sacrificiis qui alii, nisi prophetae sancti et Apostoli, qui mihi, cum peccauero, ostendunt et consilium dant, quomodo debeam corrigere errores meos et emendare peccata? Vendit mihi Esaias *arietem* ad sacrificandum pro peccato, cum mihi dicit tamquam ex Dei persona: *Holocausta arietum et adipem agnorum et sanguinem taurorum et hircorum nolo.* Et paulo post subiungit: *Auferte nequitias ab animis uestris a conspectu oculorum uestrorum; discite bonum facere, eripite iniuriam accipientem, iudicate pupillo et iustificate uiduam; et uenite disputemus, dicit Dominus. Et si fuerint peccata uestra ut phoenicium, ut niuem dealbabo; si autem ut coccinum, ut lanam candidam efficiam.* Vendit mihi *arietem* et Daniel, cum dicit quia: *Non est locus ad sacrificandum in conspectu tuo, ut possimus inuenire misericordiam. Sed in anima contribulata et spiritu humilitatis suscipiamur, uelut in multitudine agnorum pinguium; sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie.* Vendit nobis et Dauid *arietem* sacrificii, cum dicit: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum Deus non spernit.* Cum ergo singuli prophetarum uel etiam Apostolorum consilium his, qui delinquunt, dederint, quo possint corrigere uel emendare peccatum, merito his uendidisse arietes ad sacrificium uidebuntur. Quid

nu pentru acela spun să se roage. Aşadar fiindcă 1In. 5,16
există o diversitate a păcatelor, trebuie să învăţăm din legea duhovnicească pentru care păcate trebuie doar cumpărat un *berbec* şi pentru care trebuie achiziţionat un *berbec de un siclu sfânt.* Să cercetăm, în plus, cine sunt cei ce vând berbeci.

Eu sunt de părere că cei ce împart berbeci sunt aceiaşi cu cei care vând ulei pentru candelele fecioarelor. Despre ei cele prudente spuneau celor proaste: *„Mergeţi la vânzători şi cumpăraţi-vă!"*. Aşadar, cine Mt. 25,9
alţii vând fie ulei pentru lămpi, fie berbeci pentru sacrificii dacă nu sfinţii profeţi şi apostoli, care îmi arată şi îmi dau sfat, mie, celui ce voi păcătui, cum trebuie să-mi îndrept greşelile şi să-mi corectez păcatele? Isaia îmi vinde *berbec* pentru a-l sacrifica pentru păcat când îmi spune ca din partea lui Dumnezeu: *„Nu vreau arderile de tot ale berbecilor, grăsimea mieilor şi sângele taurilor şi al ţapilor"*. Şi puţin mai Is. 1,11
departe adaugă: *„Depărtaţi răutatea de sufletele voastre, de privirea ochilor voştri; învăţaţi să faceţi binele, scăpaţi-l pe cel ce primeşte nedreptate, faceţi dreptate orfanului şi daţi dreptate văduvei şi veniţi să ne socotim", spune Domnul. „Şi dacă păcatele voastre vor fi ca purpura, ca zăpada le voi albi, iar dacă vor fi ca violetul, le voi face ca lâna dalbă."* Şi Is. 1,16-18
Daniel îmi vinde mie *berbec* când spune: *Nu există loc pentru a sacrifica în privirea Ta, ca să putem găsi milostivire. Să fim, dar, primiţi cu inima zdrobită şi cu duhul umilinţei, ca o mulţime de miei graşi, aşa să se facă sacrificiul nostru în privirea Ta* Dan.
astăzi. Şi David ne vinde nouă *berbec* pentru sacri- 3,38-40
ficiu, atunci când spune: *Sacrificiu pentru Dumnezeu este duhul zdrobit, Dumnezeu nu dispreţuieşte inima spulberată şi umilită.* Prin urmare, de vreme ce fie- Ps. 50,19
care profet şi apostol le dă sfat celor ce greşesc, sfat prin care îşi pot îndrepta sau corecta păcatul, pe drept cuvânt se vor arăta că au vândut acestora

autem pretii a comparantibus sumant? Illud opinor, legendi studium, uigilias audiendi uerba Dei, et super omnia dignissimum pretium oboedientiam puto, de qua dicit Dominus: *Oboedientiam malo quam sacrificium, et dicto audientiam magis quam holocausta.*

6. Post haec subsequitur: *Et locutus est* inquit *Dominus ad Moysen dicens: praecipe Aaron et filiis eius dicens: haec est lex holocausti. Hoc holocaustum in concrematione sua erit super altare tota nocte usque in mane, et ignis altaris ardebit super illud nec exstinguetur. Et induet se sacerdos tunicam lineam, et campestre lineum induet circa corpus suum et auferet hostiam, quam consumpserit ignis, holocaustum de altari, et ponet illud secus altare. Et despoliabit se stola sua et induetur stola alia, et eiciet hostiam, quae cremata est, extra castra in locum mundum. Et ignis super altare ardebit nec exstinguetur; et comburet super illud sacerdos ligna mane, et constipabit in illud holocaustum, et imponet super illud adipem salutaris; et ignis semper ardebit super altare nec exstinguetur.*

Audi semper debere esse *ignem super altare* et tu, si uis esse sacerdos Dei, sicut scriptum est: *Omnes enim uos sacerdotes Domini eritis*; et ad te enim dicitur: *Gens electa, regale sacerdotium, populus in acquisitionem.* Si ergo uis sacerdotium agere animae tuae, numquam recedat ignis de altari tuo. Hoc est, quod et Dominus in Euangeliis praecepit, ut *sint lumbi uestri praecincti, et lucernae uestrae ardentes.* Semper ergo tibi *ignis* fidei et *lucerna* scientiae accensa sit.

berbeci pentru sacrificiu. Ce preț ridică însă de la cumpărători? Acesta, consider: studiul celor citite, vegherile folosite pentru ascultarea cuvintelor lui Dumnezeu, și mai presus de toate cel mai demn preț, supunerea, despre care Domnul spune: *Prefer supunerea în loc de sacrificiu și auzirea celor spuse în loc de arderi de tot.* 1Rg. 15,22

6. După acestea se continuă: *Și a zis Domnul către Moise spunând: „Poruncește lui Aaron și fiilor lui spunând: «Aceasta este legea arderii de tot. Această ardere de tot va fi deasupra altarului, în arderea sa, toată noaptea, până dimineața, și focul altarului va arde deasupra lui și nu se va stinge. Și preotul se va îmbrăca cu tunica de in moale, și va îmbrăca în jurul trupului său nădragi de in moale, și va ridica jertfa, pe care focul o va fi ars, arderea de tot de pe altar, și o va pune lângă altar. Și se va dezbrăca de straiul lui, și se va îmbrăca cu alt strai, și va arunca jertfa, care a fost arsă, în afara taberelor, în loc curat. Și foc va arde deasupra altarului și nu se va stinge, și preotul va arde deasupra lui lemne dimineața, și va îngrămădi peste acesta arderea de tot și va așeza deasupra lui grăsimea [jertfei] de mântuire; și va arde mereu foc deasupra altarului și nu se va stinge»".* Lv. 6,1-6

Auzi? Mereu trebuie să ai și tu *foc deasupra altarului*, dacă vrei să fii preot al lui Dumnezeu, după cum s-a scris: *Căci voi toți veți fi preoți ai Domnului.* Căci și despre tine se spune: *Neam ales, preoție împărătească, popor agonisit.* Prin urmare, dacă vrei să lucrezi preoția sufletului tău, niciodată focul să nu se depărteze de altarul tău! Ceea ce înseamnă, după cum și Domnul poruncește în Evanghelii, ca *șalele voastre să fie încinse, și candelele voastre aprinse.* Așadar, mereu să-ți fie aprinse *focul* credinței și *candela* științei! Is. 61,6 1Pt. 2,9 Lc. 12,35

Sed et quod dixit: *Lumbi uestri praecincti* Dominus in Euangelio, hoc idem est, quod et nunc legislator praecepit, ut campestri lineo praecingatur sacerdos et ita ueteri cinere deposito innouet sacros ignes. Oportet enim etiam nos dicere: *Ecce, uetera transierunt, et facta sunt omnia noua.* Campestri enim lineo cingitur uel, sicut alibi dicitur, femoralibus utitur, qui luxuriam fluxae libidinis cingulo restrinxerit castitatis. Ante omnia enim sacerdos, qui diuinis assistit altaribus, castitate debet accingi, nec aliter purgare uetera et instaurare poterit noua, nisi lineis induatur. De lineis saepe iam dictum est, et tunc maxime, cum de indumentis sacerdotalibus dicebamus quod species ista formam teneat castitatis, quia origo lini ita de terra editur, ut ex nulla admixtione concepta sit.

Obseruandum tamen est quod aliis indumentis sacerdos utitur, dum est in sacrificiorum ministerio, et aliis, cum procedit ad populum. Hoc faciebat et Paulus scientissimus pontificum et peritissimus sacerdotum. Qui cum esset in coetu perfectorum, tamquam intra *sancta sanctorum* positus et stola perfectionis indutus dicebat: *Sapientiam loquimur inter perfectos, sapientiam autem non huius mundi neque principum huius mundi, qui destruuntur; sed loquimur Dei sapientiam in mysterio absconditam, quam nemo principum huius saeculi cognouit. Si enim cognouissent, numquam Dominum maiestatis crucifixissent.* Sed post haec tamquam *ad populum exiens* mutat stolam et alia induitur longe inferiore quam illa. Et quid dicit? *Nihil aliud* inquit *iudicaui me scire inter uos nisi Iesum Christum, et hunc crucifixum.* Vides ergo istum doctissimum sacerdotem, quomodo, intus cum est inter perfectos, uelut in *sanctis*

Expresia *şalele voastre încinse*, spusă de Domnul în Evanghelie, indică ceea ce porunceşte acum şi legiuitorul, ca preotul să se încingă cu nădragi de in moale, şi astfel, după ce vechea cenuşă a fost aruncată, să înnoiască focurile sfinte. Căci trebuie ca şi noi să spunem: *„Iată, cele vechi au trecut, şi toate s-au făcut noi!"*. Se înconjoară cu nădragi de in moale, sau, cum se spune în alt loc, foloseşte acoperitoare cel ce a încins cu cingătoarea castităţii excesul poftei fluide. Căci preotul care stă în faţa dumnezeieştilor altare trebuie să se încingă, înainte de toate, cu castitatea: fără a se îmbrăca cu in moale nu va putea defel să le cureţe pe cele vechi şi să le stabilească pe cele noi. Despre cele din in moale[27] am discutat odinioară, pe larg, când s-a făcut vorbire despre veşmintele preoţeşti, spunând că acest soi indică, formal, castitatea, fiindcă obârşia inului este din pământ, încât nu derivă din nici un amestec. 2Cor. 5,17

Trebuie totuşi observat că preotul foloseşte unele veşminte câtă vreme este în slujirea sacrificiilor şi altele când se îndreaptă spre popor. La fel făcea şi Pavel, cel mai savant dintre arhierei şi cel mai iscusit dintre preoţi. Acesta, când era în ceata celor desăvârşiţi, aşezat ca în *sfintele sfintelor* şi îmbrăcat în straiele desăvârşirii, spunea: *Rostim înţelepciunea între desăvârşiţi, însă nu înţelepciunea acestei lumi, nici a căpeteniilor acestei lumi, care sunt nimicite, ci rostim înţelepciunea lui Dumnezeu, cea ascunsă în taină, pe care nici una dintre căpeteniile acestui veac nu a cunoscut-o. Căci dacă ar fi cunoscut-o, niciodată nu L-ar fi răstignit pe Domnul măreţiei.* După acestea însă, ca *ieşind spre popor*, îşi schimbă straiul şi îmbracă un altul, cu mult inferior. Şi ce spune? *Nimic altceva nu am judecat să ştiu între voi decât pe Iisus Hristos, şi pe acesta răstignit.* Observă-l, aşadar, pe cel mai învăţat preot: când este înlăuntru, între cei desăvârşiţi, ca în *sfintele sfintelor*, foloseşte

Cf. Ex. 30,29

1Cor. 2,6-8

Cf. Nm. 11,24

1Cor. 2,2

sanctorum, alia utitur stola doctrinae: cum uero *exit* ad eos, qui incapaces sunt, mutat stolam uerbi et inferiora docet et alios *lacte* potat ut *paruulos*, alios *oleribus* nutrit ut *infirmos*, aliis uero *fortes* praeparat *cibos*, his scilicet, qui *pro possibilitate sumendi exercitatos habent sensus ad discretionem boni uel mali*. Sic sciebat Paulus mutare stolas et alia uti ad populum, alia in ministerio sanctorum.

Ipse autem pontificum pontifex et sacerdotum sacerdos Dominus et Saluator noster, de quo dicit Apostolus quia *pontifex sit futurorum bonorum*, audi, quomodo primus haec fecerit et ita discipulis suis haec imitanda reliquerit. Euangelium refert de eo et dicit quia: *In parabolis loquebatur ad turbas, et sine parabolis non loquebatur iis, seorsum autem soluebat ea discipulis suis*. Vides quomodo ipse docuit aliis indumentis uti debere pontificem, cum procedit *ad turbas*, aliis, cum eruditis et *perfectis* ministrat in sanctis. Vnde optandum nobis est et agendum, ne tales nos inueniat Iesus, ita imparatos et ita saeculi sollicitudinibus alligatos, ut cum turbis loquatur nobis *in parabolis*, ut *uidentes non uideamus et audientes non audiamus*; sed potius inter eos inueniri mereamur, ad quos dicit: *Vobis datum est nosse mysteria regni Dei*.

7. Post hoc: *Haec est* inquit *lex sacrificii, quod offerent filii Aaron sacerdotis ante altare contra Dominum. Auferet ab eo plenam manum de similagine sacrificii cum oleo eius et cum omni ture eius, quae sunt ad sacrificium, et imponet super altare hostiam odorem suauitatis, memoriale eius Domino. Quod autem superfuerit ex ea, manducabit Aaron et filii eius. Azyma edetur in loco sancto, in atrio tabernaculi*

un strai ale învățăturii. Când însă iese spre cei ce nu pot primi, schimbă straiul cuvântului și expune cele inferioare. Unora le dă să bea *lapte*, ca *pruncilor*, pe alții îi hrănește cu *legume*, ca *lipsiți de tărie*, iar altora, celor *puternici*, le pregătește *hrană tare*, celor ce *au*, desigur, *simțuri exersate, în conformitate cu posibilitatea de a primi, spre deosebirea binelui de rău*. Așa știa Pavel să-și schimbe straiele și să le folosească pe unele pentru popor, iar pe altele în slujirea sfinților.

Cf. 1Cor. 3,1-2
Cf. Rom. 14,2
Evr. 5,14

Căci însuși arhiereul arhiereilor și preotul preoților, Domnul și Mântuitorul nostru, despre care Apostolul spune că *este arhiereu al bunurilor viitoare*, a făcut aceasta cel dintâi și le-a lăsat ucenicilor săi să le imite. În ce fel? Evanghelia se referă la aceasta și spune că *vorbea în parabole mulțimilor, și fără parabole nu le vorbea lor, însă le dezlega aparte acestea ucenicilor*. Tu vezi cum Însuși a învățat că arhiereul trebuie să folosească veșminte diferite, unele când înaintează *spre mulțimi*, altele când le slujește celor învățați și *desăvârșiți* în cele sfinte. De aceea trebuie ca și noi să alegem și să acționăm ca să nu ne găsească Iisus atât de nepregătiți și de legați de grijile veacului, încât să ne vorbească *în parabole*, ca *văzând să nu vedem și auzind să nu auzim*, ci să fim mai degrabă vrednici să ne găsească între cei cărora le spune: „*Vouă vi s-a dat să știți tainele împărăției lui Dumnezeu*".

Evr. 9,11
Mt. 13,34; Mc. 4,34
Cf. 1Cor. 2,6
Cf. Mt. 13,13
Mt. 13,11

7. După acestea spune: „*Aceasta este legea sacrificiului, pe care îl vor oferi fiii preotului Aaron înaintea altarului dinaintea Domnului. Să ridice de la el o mână plină de făină fină a sacrificiului, cu uleiul ei și cu toată tămâia ei, care sunt pentru sacrificiu, și va așeza deasupra altarului jertfa, mireasmă suavă, memorial al ei pentru Domnul. Iar ceea ce va fi de prisos din ea vor mânca Aaron și fiii lui. Azima se va*

testimonii manducabunt eam. Non coquetur fermentata, partem illis hanc dedi ab hostiis Domini; sancta sanctorum sunt, sicut est pro peccato et pro delicto. Omnes masculi sacerdotum edent eam; legitimum aeternum in progenies uestras ab hostiis Domini. Omnis qui tetigerit ea, sanctificabitur.

In his, quae proposita sunt, mos quidem sacrificandi sacerdotibus datur et obseruantiae, quibus coli Deus uel purificari populus uideretur uel etiam in necessariis uictus causa consuleretur sacerdotibus et ministris. Offerendae enim *similae* in sacrificio mensura posita est, quae *decima pars ephi* appellatur, huic *oleum* superfunditur et *tus* superponitur. Sed cum ad altare peruenerit, sacerdos, inquit, *plenam manum ex ea sumet*, ita ut intra plenitudinem manus concludat et *oleum*, quod infusum est, et *tus*, quod superpositum est, ut sit hoc libamen et *sacrificium* Deo in *odorem suauitatis*. Cetera, inquit, maneant sacerdotibus ad edendum, sed edenda ea tradidit lex *in loco sancto, in atrio tabernaculi, ita ut nihil fermentetur ex iis. Hanc* enim inquit, *dedi partem sacerdotibus et haec sunt sancta sanctorum.* Sed et illud obseruari uoluit, ut soli *masculi edant ex eo*, femina nulla contingat. Addit et hoc, quod, *qui tetigerit ea, sanctificetur.*

Sed si uelimus nunc ab his, qui *in manifesto Iudaei* sunt, requirere de singulis, qua ratione illud hoc modo dictum sit aut illud alio modo, absoluta nobis responsione satisfacient dicentes: ita uisum est legem danti; nemo discutit Dominum suum. Et ideo cedentes iis in ceteris de hoc nouissimo sermone requiramus, ut dicant, quomodo *omnis, qui tetigerit*

mânca în loc sfânt, înlăuntrul curții cortului mărturiei o vor mânca. Nu va fi coaptă dospită, căci aceasta este partea pe care le-am dat-o din jertfele Domnului; sunt sfintele sfintelor, după cum și [jertfa] pentru păcat și pentru greșeală. Toți cei de parte bărbătească dintre preoți o vor mânca; legiuire veșnică pentru descendenții voștri din jertfele Domnului. Oricine se va atinge de ele va fi sfințit". Lv. 6,7-11

În cele prezentate se dau preoților regula sacrificiului și practicile prin care se arată că Dumnezeu este cinstit, că poporul este curățat, prin care, în plus, se hotăra, pentru preoți și slujitori, în privința celor necesare subzistenței. Căci s-a fixat măsura *făinii fine* ce trebuie oferită în sacrificiu, care este numită *a zecea parte dintr-o efă*, stropită cu *ulei* și presărată cu *tămâie*. Dar când va ajunge la altar, preotul *va lua o mână plină din ea*, ca în această mână plină să fie prins și *uleiul* care a pătruns în ea, și *tămâia* care a fost presărată, ca aceasta să fie vărsare și *sacrificiu* pentru Dumnezeu în *mireasmă suavă*. Celelalte părți le rămân preoților ca să se hrănească, dar Legea a transmis că ele trebuie mâncate *în loc sfânt, în curtea cortului, astfel încât să nu dospească nimic din ele. „Căci am dat această parte preoților și ele sunt sfintele sfintelor.*" Dar a voit ca și această regulă să se respecte: doar *cei de parte bărbătească să mănânce din ea*, ca nimeni de parte femeiască să nu o atingă. Adaugă și aceasta: „*Cine se va atinge de ele va fi sfințit*". *Cf.* Lv. 6,13 *Cf.* Lv. 6,8 *sqq.*

Dacă am vrea, despre fiecare din cele expuse, să cerem acum, de la cei ce sunt pe față iudei, [să ni se explice] datorită cărei rațiuni această [rânduială] a fost expusă în acest fel, iar cealaltă în alt fel, ne vor satisface folosind acest răspuns suficient: „Așa i s-a părut potrivit celui ce dă Legea; nimeni nu îl dispută pe Stăpânul său". Și astfel, cedând lor în celelalte, le vom cere să ne spună, despre acest enunț ultim: în

ex sacrificio sanctorum, sanctificetur. Si homicida tetigerit, si profanus, si adulter, si incestus, sanctificatus erit? Non enim excepit aliquem, sed dixit: *Omnis qui tetigerit ea, sanctificabitur.* Ponamus enim quia etiam nunc integer sit status illius templi, offerantur hostiae, sacrificia consummentur; ingressus est aliquis templum scelestus, iniquus, impurus, inuenit carnes ex sacrificiis propositas, tetigit eas: sanctificatus continuo pronuntiabitur? Enimuero nullo modo uel rei natura uel ueritas religionis hoc recipit; et ideo redeundum nobis est ad expositiones euangelicas atque apostolicas, ut lex possit intelligi. Nisi enim uelamen abstulerit Euangelium de facie Moysi, non potest uideri uultus eius nec sensus eius intelligi. Vide ergo, quomodo in Ecclesia Apostolorum discipuli adsunt his, quae Moyses scripsit, et defendunt ea, quod et impleri queant et rationabiliter scripta sint; Iudaeorum uero doctores et impossibilia haec et irrationabilia sequentes litteram faciant.

8. Igitur sacrificium, pro quo haec omnia sacrificia in typo et figura praecesserant, unum et perfectum, *immolatus* est *Christus*. Huius sacrificii carnem si quis *tetigerit*, continuo *sanctificatur*, si immundus est, sanatur, si in *plaga* est. Sic denique intellexit illa, de qua paulo ante memoraui, *quae profluuium sanguinis patiebatur*, quia ipse esset caro sacrificii et caro *sancta sanctorum*; et quia uere intellexit, quae esset caro *sancta sanctorum*, idcirco accessit. Et ipsam quidem carnem sanctam contingere non audet – nondum enim mundata fuerat nec, quae perfecta sunt, apprehenderat –, sed *fimbriam tetigit uestimenti*, quo sancta caro tegebatur, et fideli tactu *uirtutem* elicuit ex carne, quae se

ce fel *oricine care va atinge din sacrificiul sfinților va fi sfințit*? Dacă va atinge un ucigaș, un necredincios, un adulter, un incestuos, va fi el sfințit? Căci nu a exceptat pe nimeni, ci a spus: „*Oricine care se va atinge de ele va fi sfințit*". Să presupunem că faimosul templu există și acum, neatins, că se oferă jertfe, că se aduc sacrificii. Cineva, un criminal, vreunul nedrept, necurat, a intrat în templu și a găsit cărnurile ce provin din sacrificii, și le-a atins: va fi numit pe loc sfințit? Nu este nici o îndoială că nici natura lucrurilor, nici adevărul religiei nu acceptă aceasta, în nici un fel. Trebuie să ne întoarcem la explicațiile evanghelice și apostolice ca legea să poată fi înțeleasă. Căci dacă Evanghelia nu va îndepărta vălul de pe fața lui Moise, privirea lui nu va putea fi văzută, și nici semnificațiile ei nu vor putea fi înțelese. Observă, așadar, în ce fel, în Biserică, ucenicii apostolilor și le asumă pe cele scrise de Moise, și le păzesc, fiindcă pot fi împlinite și au fost scrise în mod rațional. Învățații iudeilor, urmând litera, le fac pe acestea și imposibile, și irațională[28].

Cf. Lv. 6,11

Cf. 2Cor. 3,14

8. Așadar, sacrificiul, în vederea căruia toate aceste sacrificii au precedat în *typos* și în figură, sacrificiul unic și desăvârșit, *Hristos, a fost adus jertfă*. Dacă cineva *va atinge* carnea acestui sacrificiu, *va fi* pe loc *sfințit* dacă este necurat, va fi însănătoșit dacă este *bolnav*. Așa a înțeles, în fine, și cea amintită puțin mai înainte, care *pătimea de o curgere de sânge*: El era carnea sacrificiului, carne *sfântă a sfintelor*. Și fiindcă a înțeles cu adevărat care era carnea *sfântă a sfintelor*, de aceea s-a și apropiat. Desigur, nu îndrăznește să atingă carnea sfântă – căci încă nu fusese făcută curată și nici nu înțelesese cele desăvârșite –, ci *a atins marginea hainei* cu care sfânta carne era acoperită: cu o atingere credincioasă face să iasă din carne o *putere* care o și

Cf. 1Cor. 5,7

et ab immunditia sanctificaret et *a plaga*, quam patiebatur, *sanaret*. Non tibi uidentur isto magis ordine stare posse dicta Moysi, quibus dicit: *Omnis qui tetigerit ex carnibus sanctis, sanctificabitur?*

Has enim carnes, quas nos exposuimus, tetigerunt omnes, qui *ex gentibus* crediderunt. Has tetigit et ille, qui dicebat: *Fuimus enim et nos aliquando stulti, et increduli, errantes, seruientes desideriis et uoluptatibus uariis, in malitia et inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Sed cum benignitas et humanitas illuxit Saluatoris nostri Dei, saluos nos fecit per lauacrum regenerationis et renouationis Spiritus sancti.* Et alibi dicit: *Et haec* inquit *quidem fuistis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi et in Spiritu Dei nostri.* Si enim ut diximus, tangat quis carnem Iesu eo modo, quo supra exposuimus, tota fide, omni oboedientia accedat ad Iesum, tamquam ad Verbum carnem factum, iste tetigit carnem sacrificii et sanctificatus est.

Tangit autem carnes Verbi et ille, de quo dicit Apostolus: *Perfectorum autem est cibus solidus, eorum, qui pro possibilitate sumendi exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.* Tangit ergo et ille carnem Verbi Dei, qui interiora eius discutit et occulta potest explanare mysteria. Et nos si haberemus talem intellectum, ut possemus singula, quae scribuntur in lege, spiritali interpretatione discernere et obtectum uniuscuiusque sermonis sacramentum in lucem scientiae subtilioris educere; si ita docere possemus Ecclesiam, ut nihil ex his, quae lecta sunt, remaneret ambiguum, nihil relinqueretur obscurum, fortassis et de nobis dici poterat quia tetigimus carnes sanctas Verbi Dei et sanctificati sumus.

sfinţeşte, din necurată, şi o şi *însănătoşeşte* de *boala* de care suferea. Nu ţi se pare că mai degrabă în această ordine se pot menţine spusele lui Moise: *„Oricine care va atinge din cărnurile sfinte va fi sfinţit"?* *Cf.* Mc. 5,25 ***sqq.*** *Cf.* Lv. 6,11

Căci aceste cărnuri, pe care noi le expunem, le-au atins toţi cei care au crezut *dintre gentili.* Pe acelea le-a atins şi cel care spunea: *Căci şi noi eram odinioară proşti, neîncrezători, rătăcind, slujind diverselor doriri şi desfătări, acţionând cu răutate şi invidie, demni de ură, urându-ne reciproc. Dar după ce bunătatea şi iubirea de oameni a Mântuitorului nostru Dumnezeu a strălucit, ne-a mântuit pe noi prin baia renaşterii şi a reînnoirii Duhului Sfânt.* Şi în alt loc spune: *Şi acestea aţi fost, dar aţi fost sfinţiţi, dar aţi fost făcuţi drepţi în numele Domnului nostru Iisus Hristos şi în Duhul Dumnezeului nostru.* Căci dacă, după cum am spus, cineva atinge carnea lui Iisus în acel fel pe care l-am explicat mai sus, cu întreagă credinţă, cu toată supunerea, acela se apropie de Iisus ca de Cuvântul făcut carne, acela a atins carnea sacrificiului şi a fost sfinţit. *Cf.* Fp. 15,19 Tit 3,3-5 1Cor. 6,11 *Cf.* In. 1,14

Dar atinge cărnurile Cuvântului şi cel despre care Apostolul spune: *Iar hrana celor desăvârşiţi este tare, a celor ce au simţuri exersate, în conformitate cu posibilitatea de a primi, spre deosebirea binelui şi a răului.* Aşadar, atinge carnea Cuvântului lui Dumnezeu şi cel care desparte cele lăuntrice lui şi poate explica tainele ascunse. Şi despre noi, dacă vom avea o asemenea înţelegere, încât să putem să le deosebim pe fiecare din cele scrise în Lege, cu o interpretare duhovnicească, şi să ducem la lumina unei ştiinţe superioare taina acoperită a fiecărui cuvânt, dacă vom putea învăţa Biserica astfel încât nimic din cele citite să nu rămână ambiguu, nimic să nu fie lăsat obscur, poate şi despre noi se va putea spune că am atins cărnurile sfinte ale Cuvântului lui Dumnezeu şi am fost sfinţiţi. Evr. 5,14

Sic autem accipio et illud, quod dictum est, quia *omnes masculi ex sacerdotibus edent eam.* Nulla enim femina nec remissa et dissoluta anima poterit edere carnes sanctas Verbi Dei. *Masculus* quaeritur, qui eas edat. *Masculi* denique sunt, qui perducuntur ad numerum; nusquam femina, nusquam *paruuli* numerantur; unde et Apostolus dicebat: *Cum autem factus sum uir, deposui quae erant paruuli.* Talis ergo iste *masculus* et talis uir quaeritur, qui carnes sanctas possit comedere et comedere non in quocumque loco, sed *in loco sancto intra atrium tabernaculi.* Audiant haec qui scindunt Ecclesias et peregrinas ac prauas inducentes doctrinas putant se sacras carnes extra templum Dei et extra aulam dominicam posse comedere. Profana sunt eorum sacrificia, quae contra mandati legem geruntur. *In loco sancto* edi iubentur, *intra atria tabernaculi testimonii. Atria tabernaculi testimonii* sunt, quae fidei murus ambit, spei columnae suspendunt, caritatis amplitudo dilatat. Vbi haec non sunt, carnes sanctae nec haberi possunt nec comedi.

9. Bene autem quod et ea, quae ex sacrificio similaginis offeruntur *plena manu cum oleo* offeruntur *et ture, in odorem suauitatis Domino.* Istum locum breuiter explanauit Apostolus Paulus ad Philippenses dicens: *Repletus sum, accipiens ab Epaphrodito ea, quae a uobis missa sunt, odorem suauitatis, hostiam acceptam, placentem Deo.* In quo ostendit quod misericordia quidem erga pauperes oleum infundit in sacrificio Dei, ministerium uero, quod sanctis defertur, suauitatem turis imponit. Sed hoc *plena manu* fieri debere praecipitur. Sic enim idem Apostolus dicit, quia

Astfel primesc şi ceea ce s-a scris, că *toţi cei de parte bărbătească dintre preoţi o vor mânca.* Căci nimeni dę parte femeiască, nici un suflet înapoiat şi neatent nu va putea mânca sfintele cărnuri ale Cuvântului lui Dumnezeu. Se cere cineva *de parte bărbătească* care să le mănânce. Apoi, *cei de parte bărbătească* sunt cei socotiţi la număr: niciodată nu sunt numărate femeile, niciodată *pruncii.* Pentru aceasta şi Apostolul spunea: *Când însă m-am făcut bărbat, am renunţat le cele ce erau ale pruncului.* Aşadar, o astfel de *parte bărbătească,* un astfel de bărbat se caută, care să poată să mănânce cărnurile sfinte, şi să le mănânce nu în orice loc, ci *în loc sfânt, înlăuntrul curţii cortului.* Să audă acestea cei care divizează Bisericile şi consideră, introducând învăţături străine şi rele, că ei pot să mănânce cărnurile sfinte în afara templului lui Dumnezeu şi în afara curţii domneşti[29]! Nimic sfânt nu au sacrificiile lor, săvârşite împotriva legii poruncii. Se porunceşte să fie mâncate *în loc sfânt, înlăuntrul curţii cortului mărturiei. Curtea cortului mărturiei* este ceea ce zidul credinţei înconjoară, ceea ce stâlpii nădejdii susţin, ceea ce lărgimea iubirii cuprinde. Unde acestea nu există, ei nu pot nici să afle, nici să mănânce cărnurile sfinte.

Lv. 6,11

Cf. Nm. 1,2

1Cor. 13,11

Cf. Lv. 6,9

9. În mod potrivit şi cele care sunt oferite din sacrificiul făinii fine sunt oferite *cu mâna plină, cu ulei şi tămâie, în mireasmă suavă pentru Domnul.* Acest loc a fost explicat pe scurt de apostolul Pavel, care spune filipenilor: *Sunt împlinit primind de la Epafrodit cele ce au fost trimise de voi, mireasmă suavă, jertfă primită, plăcută lui Dumnezeu.* În aceasta arată că milostivirea faţă de săraci răspândeşte ulei în sacrificiul lui Dumnezeu, iar slujirea adusă sfinţilor presară tămâie suavă. Dar se porunceşte că aceasta trebuie să se facă *cu mâna plină.* Căci astfel spune acelaşi Apostol: *Cine seamănă cu zgârcenie, cu*

Lv. 6,8

Flp. 4,18

qui parce seminat, parce et metet; qui autem seminat in benedictione, de benedictione et metet.

Est tamen aliquid in ipso sacrificio, quod *memoriale* appellatur, quod offerri Domino dicitur. Ego si possem *die ac nocte in lege Domini meditari* et omnes Scripturas memoria retinere, *memoriale* sacrificii mei Domino obtulissem. Certe si non omnia possumus, saltem ea, quae nunc docentur in Ecclesia, quae recitantur, memoriae commendemus, ut exeuntes de Ecclesia et agentes opera misericordiae et implentes diuina praecepta sacrificium *cum ture et oleo* offeramus in *memoriam Domino.* Ex his ergo edocemini, ut, quae auditis in Ecclesia, tamquam munda animalia, ueluti ruminantes ea reuocetis ad memoriam, et cum corde uestro, quae dicta sunt, conferatis.

Quod si aliqua memoriae superfuerint et intellectum uestrum superauerint, facite quod praesentis mandati auctoritas praecipit, dicens: *Quod autem superfuerit ex eis, manducabunt Aaron et filii eius.* Si quid superauerit et excesserit intellectum tuum uel memoriam tuam, serua Aaron, hoc est reserua sacerdoti, reserua doctori, ut ipse haec manducet, ipse discutiat, ipse exponat; sicut et alibi idem Moyses dicit: *Interroga patres tuos et adnuntiabunt tibi, presbyteros tuos et dicent tibi.* Ipsi enim sciunt, quomodo haec azyma debeat manducari et *in azymis sinceritatis et ueritatis* exponi.

10. Additur in sequentibus: *Et locutus est Dominus ad Moysen dicens: hoc munus Aaron et filiorum eius, quod offerent Domino in die, qua unxeris eum, decimam partem ephi similaginis in sacrificio semper, dimidium eius mane, et dimidium eius post meridiem. In sartagine ex oleo fiet,*

zgârcenie va şi culege, iar cine seamănă cu generozitate, cu generozitate va şi culege. 2Cor. 9,6

Există însă ceva, chiar în sacrificiu, care se numeşte *memorial,* care este indicat ca oferit Domnului. Dacă eu aş fi putut *medita ziua şi noaptea întru legea Domnului* şi reţine în memorie toate Scripturile, aş fi *Cf.* Ps.1,2 oferit Domnului *memorialul* sacrificiului meu. Desigur, dacă nu le putem încredinţa memoriei pe toate, să le încredinţăm măcar pe cele care se învaţă acum în Biserică, care se citesc, astfel încât, ieşind din biserică, lucrând faptele milostivirii şi împlinind dumnezeieştile precepte, să oferim sacrificiu *cu tămâie şi ulei* ca *amintire pentru Domnul.* Prin urmare, *Cf.* Lv. 6,8 sunteţi învăţaţi din acestea ca pe cele auzite în Biserică să le rechemaţi în amintire, ca şi însufleţitele curate ce rumegă, şi să le comparaţi pe cele spuse cu inima voastră.

Dacă ceva este de prisos amintirii voastre şi depăşeşte înţelegerea voastră, faceţi ceea ce hotărăşte autoritatea poruncii prezente: *„Iar dacă ceva din ele va fi de prisos, o vor mânca Aaron şi fiii lui"*! Dacă Lv. 6,9 ceva va depăşi şi va lăsa în urmă înţelegerea ori memoria ta, păstrează-l pentru Aaron, adică rezervă-l preotului, rezervă-l învăţătorului, ca el să le mănânce pe acestea, însuşi să le despartă, însuşi să le expună, după cum acelaşi Moise spune în alt loc: *„Întreabă-i pe părinţii tăi şi te vor informa, pe presbiterii*[30] *tăi, şi îţi vor spune!"*. Căci ei ştiu cum trebuie mâncată Dt. 32,7 această azimă şi cum trebuie expusă în *azimile curăţiei şi ale adevărului.* *Cf.* 1Cor. 5,8

10. Se adaugă în continuare: *Şi a zis Domnul către Moise spunând: „Acesta este darul lui Aaron şi al fiilor lui, pe care îl vor oferi Domnului în ziua în care îl va unge pe el, a zecea parte dintr-o efă de făină fină în sacrificiu mereu, jumătate din el dimineaţa şi jumătate din el după-amiaza. Va fi făcută*

conspersam offeret eam teneram, sacrificium de fragmentis, sacrificium in odorem suauitatis Domino. Sacerdos, qui unctus fuerit pro eo ex filiis eius, faciat ea; lex aeterna; omnia consummabuntur. Et omne sacrificium sacerdotis holocaustum erit, et non edetur.

In ceteris quidem praeceptis pontifex in offerendis sacrificiis populo praebet officium; in hoc uero mandato quae propria sunt curat et quod ad se spectat, exsequitur. Iubetur enim *ex die, qua unctus fuerit, semper et in perpetuum offerre similaginem oleo conspersam, teneram ex sartagine.* Idque cognominat *sacrificium ex fragmentis, in odorem suauitatis*, et hoc *lege aeterna* permanere et transmitti ad posteros iubet. Addit sane obseruandum ne ullum *sacrificium sacerdotis*, hoc est quod pro se ipso offert, *edatur* a quoquam, sed *holocaustum* fiat, quod est igni absumi. Praeceptum quidem secundum litteram clarum est, uelim tamen uidere, qui in hoc typus et quae figura formetur.

Dimidium sacrificii huius *mane* uult offerri et *dimidium uespere*, certa mensura *similae oleo conspersae tenerae a sartagine.* Vide, si non, ut ego suspicor, *sacrificium sacerdotis* haec ipsa sit lex, quae per Moysen promulgatur, cuius *dimidium mane* iubetur offerri, *dimidium* uero *ad uesperam.* Quam legem in duas partes diuidi praecepit, in litteram uidelicet et spiritum. Et *dimidiam* quidem *partem*, quae est littera, offerri iubet *mane*, primo scilicet legis tempore, quod illis, quibus tunc secundum litteram data est, nouam lucem et nouum protulit diem. *Dimidium* uero eius offerri iussit *in uesperam*; in uespera enim nobis datus est Saluatoris aduentus, in quo *pars* illa *dimidia*, hoc est sensus uel spiritus legis, secundum quod *lex spiritalis est*, offeratur *oleo conspersa tenera. Oleum* ad misericordiam

în tigaie, din ulei, o va oferi frământată, delicată, sacrificiu din frânturi, sacrificiu în mireasmă suavă pentru Domnul. Preotul care va fi uns în locul lui dintre fiii lui să facă acestea; este lege veşnică; toate vor fi consumate. Şi orice sacrificiu al preotului va fi ardere de tot şi nu va fi mâncat". Lv. 6,12-16

În cazul celorlalte precepte, arhiereul îşi îndeplineşte slujirea oferind sacrificii pentru popor; în cazul acestei porunci însă, el se ocupă de cele proprii şi împlineşte ceea ce-l priveşte. Căci se porunceşte ca *din ziua în care a fost uns, mereu şi în continuu să ofere făină fină frământată cu ulei, delicată, din tigaie.* Pe acelaşi îl mai numeşte *sacrificiu din frânturi, în mireasmă suavă*, şi porunceşte ca aceasta să rămână şi să fie transmisă către urmaşi *ca lege veşnică.* Adaugă în mod potrivit că trebuie vegheat ca nici un *sacrificiu al preotului*, adică ceea ce oferă pentru el, *să* nu *fie mâncat* de cineva, ci să se facă *ardere de tot*, adică să fie distrus prin foc[31]. Preceptul este clar după literă; aş dori însă să văd ce *typos* şi ce figură sunt indicate în aceasta. *Cf.* 1Cor. 10,11

Vrea ca *jumătate* din acest sacrificiu să fie oferit *dimineaţa*, iar *jumătate seara*: o anume măsură de *fină făină, frământată cu ulei, delicată, din tigaie.* Vezi dacă nu cumva, aşa cum bănuiesc, *sacrificiul preotului* este însăşi Legea, care a fost stabilită prin Moise, din care *jumătate* se porunceşte a fi oferită *dimineaţa*, iar *jumătate spre seară.* Hotărăşte ca Legea să fie despărţită în două părţi, adică în literă şi în duh. Iar *jumătate*, adică litera, se porunceşte a fi oferită *dimineaţa*, adică în prima perioadă a Legii, când li s-a adus o lumină nouă şi o zi nouă celor cărora le-a fost dată atunci după literă. Iar *jumătate* din ea a poruncit să fie oferită *pe seară*, căci pe seară ni s-a dat sosirea Mântuitorului, în care acea *jumătate*, adică semnificaţia sau duhul Legii, după care *legea este duhovnicească*, este oferită *frământată* *Cf.* Rom. 7,14

reuocatur, quae debet in sacerdotibus abundare. *Tenera* ad subtilem et puram intelligentiam pertinet. Quod autem *a sartagine* dicitur, puto quod districtum et multa continentia aridum et torridum uelit esse sacerdotem, in quo nihil remissum haberi ad luxuriam, nihil fluitans ad libidinem possit.

Quod autem sacrificium ipsum *ex fragmentis* nominauit *in odorem suauitatis*, puto quod fragmenta sacerdotum uelit intelligi, cum legis per eos littera frangitur et cibus ex ea latens intrinsecus spiritalis elicitur; ut audientes *turbae* reficiantur, sicut et Dominus fecisse refertur in Euangeliis, ubi benedixit panes et dedit discipulis et discipuli confringentes apposuerunt *turbis*; et cum satiati fuissent omnes, *superfuerunt* inquit *fragmentorum cophini duodecim*. Istud est ergo *sacrificium ex fragmentis*, cum minutatim, quae sunt legis sancta, discutimus, ut spiritalem ex his cibum purumque capiamus.

Et haec, inquit, est *lex aeterna*. Iohannes quidem Apostolus in Apocalypsi dicit esse *Euangelium aeternum*. Inuenimus et hic scriptum esse *legem aeternam*, sed isti, qui legem secundum litteram sequi uolunt, uelim mihi nunc dicerent, quomodo lex huius sacrificii esse possit *aeterna*, cum utique destructo templo, subuerso altari et omnibus, quae dicebantur sancta, profanatis ritus iste sacrificiorum non potuerit permanere. Quomodo ergo aeternum dicent, quod olim cessasse et finitum esse iam constat? Restat ut secundum eam partem lex haec *aeterna* dicatur, qua nos dicimus *legem* esse *spiritalem* et per eam spiritalia offerri posse sacrificia, quae neque irrumpi umquam neque cessare possunt. Non enim in loco sunt, qui subuertitur, aut in tempore, quod mutatur, sed in fide credentis et in corde sacrificantis.

cu ulei, delicată. Uleiul evocă milostivirea, care trebuie să prisosească în preoți. Adjectivul *delicată* vizează înțelegerea subtilă și pură. Se spune și *din tigaie*: consider că vrea ca preotul să fie sever, uscat și ars de multa moderație, în el nimic nu se mai dedică exceselor, în el nimic nu se poate scurge spre poftă.

Iar prin faptul că a precizat că sacrificiul *din frânturi* este *în mireasmă suavă* consider că vrea să se înțeleagă că frânturile sunt ale preoților: litera Legii este frântă prin ei și este extrasă hrana duhovnicească, lăuntrică, ce se află în ea. Aceasta pentru ca auditorii *mulțimii* să fie refăcuți, așa cum se relatează în Evanghelii că și Domnul a făcut atunci când a binecuvântat pâinile și le-a dat ucenicilor, iar aceștia, frângându-le, le-au pus înaintea *mulțimilor*. Și după ce toți s-au săturat, *au prisosit douăsprezece coșuri de frânturi*. Așadar, acesta este *sacrificiul din frânturi*: mărunțim cele sfinte ale Legii ca să căpătăm din ele hrană duhovnicească și pură. *Cf.* Mt. 14,15 *sqq*.

Mai spune: aceasta este *lege veșnică*. Apostolul Ioan spune în Apocalipsă că există o *Evanghelie veșnică*. Găsim și aici că s-a scris *lege veșnică*. Aș dori să-mi spună acum cei ce vor ca legea să fie urmată după literă: în ce fel legea acestui sacrificiu poate fi *veșnică*, de vreme ce, templul fiind distrus, iar altarul răsturnat, și toate cele numite sfinte profanate, ritualul acesta al sacrificiilor nu s-a putut menține? În ce fel vor numi veșnic ceea ce se constată că a încetat de mult și că s-a sfârșit? Rămâne ca această lege să fie numită *veșnică* după acea parte prin care noi spunem că *legea este duhovnicească*: prin intermediul ei pot fi oferite sacrificii duhovnicești, care nu pot fi vreodată întrerupte sau încetate. Căci ele nu sunt în locul care se prăbușește sau în timpul care se schimbă, ci în credința credinciosului și în inima celui ce sacrifică[32]. *Cf.* Ap. 14,6

Cf. Rom. 7,14

Sane quod ait: *Non edetur de sacrificio sacerdotis, sed holocaustum erit*, certum est ad Domini et Saluatoris nostri personam referri; de illius enim sacrificio *non edetur, sed holocaustum erit*. Hoc in loco sacrificium uerbum ipsum accipiendum est et doctrina, de qua nullus edet, hoc est nullus disputat, nullus retractat, sed *holocaustum* est. Quidquid enim dixit, quidquid statuit, aeterna consecratione perdurat, nec aliquis ita insanus inuenitur aut profanus, qui retractare de eius sermonibus possit; quos tamquam *holocaustum, sacrificium Deo oblatum* in omni cultu et uenerationе habere debemus; quia *caelum et terra transibit, uerba autem eius non transibunt*, sed semper manent, sicut et ipse semper manet. Per ipsum Deo Patri cum Spiritu sancto *est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!*

În mod potrivit spune: *„Nu se va mânca din sacrificiul preotului, ci va fi ardere de tot"*. Este sigur că se referă la persoana Domnului și Mântuitorului nostru. Căci din sacrificiul lui *nu se va mânca, ci va fi ardere de tot.* În acest loc, sacrificiul trebuie considerat însuși cuvântul și învățătura din care nimeni nu va mânca, adică nimeni nu o dispută, nimeni nu o revizuiește, ci este *ardere de tot.* Căci orice a spus, orice a stabilit, persistă printr-o veșnică consacrare: nu se găsește nimeni atât de bolnav sau profan încât să poată revizui cuvintele Lui. Pe acestea trebuie să le avem ca pe o *ardere de tot, sacrificiu oferit lui Dumnezeu* în toată cinstirea și adorarea, fiindcă *cerul și pământul vor trece, dar cuvintele Lui nu vor trece*, ci vor rămâne mereu, așa cum și El rămâne mereu. Prin El Dumnezeu Tatăl, împreună cu Duhul Sfânt, are *slava și stăpânirea în vecii vecilor. Amin.*

Cf. Lv. 6,16

Mt. 24,35

Cf. 1Pt. 4,11; Ap. 1,6

Homilia V

De eo quod scriptum est: *Haec lex peccati; in loco, quo iugulantur holocausta, occident et id, quod peccati est* et cetera.

1. *Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: loquere ad Aaron et ad filios eius dicens: haec est lex peccati; in loco, quo iugulantur holocausta, occident et id, quod peccati est contra Dominum; sancta sanctorum sunt. Sacerdos qui offeret illud, edet illud, in loco sancto edetur, in atrio tabernaculi testimonii. Omnis qui tangit de carnibus eius, sanctificabitur; et cuicumque adspersum fuerit ex sanguine eius super uestimentum, quodcumque respersum fuerit, et ipsum lauabitur in loco sancto. Et uas fictile, in quocumque coctum fuerit, confringetur; si autem in uase aereo coctum fuerit, defricabit illud et diluet aqua. Omnis masculus ex sacerdotibus edet ea; sancta sanctorum sunt Domino. Et omnia quae pro peccato sunt, ex quibus illatum fuerit a sanguine eorum in tabernaculo testimonii deprecari in loco sancto, non edentur, sed igni comburentur.*

Haec omnia nisi alio sensu accipiamus quam litterae textus ostendit, sicut saepe iam diximus, cum in Ecclesia recitantur, obstaculum magis et subuersionem christianae religioni quam hortationem aedificationemque praestabunt.

Omilia V

Despre ceea ce s-a scris: „*Aceasta este legea păcatului: în locul în care se înjunghie arderile de tot, vor ucide şi aceasta, care este pentru păcat*" etc.

Cf. Lv. 6,25

1. *Şi a zis Domnul către Moise, spunând: „Zi către Aaron şi către fiii lui, spunând: «Aceasta este legea păcatului: în locul în care se înjunghie arderile de tot, vor ucide şi aceasta, care este pentru păcat dinaintea Domnului; sunt sfintele sfintelor. Preotul care îl va oferi îl va mânca, în loc sfânt va fi mâncat, în curtea cortului mărturiei. Oricine care se atinge de cărnurile lui va fi sfinţit, şi oricui i se va stropi din sângele lui pe haină, orice va fi stropit, va fi spălat acesta în loc sfânt. Şi vasul de lut în care a fost copt va fi frânt, dacă însă a fost copt în vas de aramă, îl va freca şi îl va spăla cu apă. Oricine de parte bărbătească dintre preoţi va mânca acestea; sfintele sfintelor sunt pentru Domnul. Şi toate care sunt pentru păcat, din care se va purta, din sângele lor, în cortul mărturiei, spre a cere iertare în loc sfânt, nu vor fi mâncate, ci vor fi arse cu foc»".*

Lv. 6,17-23

Toate acestea, dacă nu le vom primi, când se citesc în biserică, cu o altă semnificaţie decât cea pe care o arată textul literei, după cum adesea am spus deja, vor servi mai degrabă ca piedică şi ruină religiei creştine decât încurajării şi zidirii. Dacă însă sunt

Si uero discutiatur et inueniatur, quo sensu haec dicta sunt et digne Deo, qui haec dicere scribitur, aduertantur, fiet quidem Iudaeus, qui haec audit, sed non ille, *qui in manifesto*, sed *qui in occulto Iudaeus est*, secundum illam differentiam Iudaei, quam distinguit Apostolus, dicens: *Non enim, qui in manifesto Iudaeus est, neque quae manifeste in carne est circumcisio, sed qui in occulto Iudaeus est circumcisione cordis, qui spiritu, non littera; cuius laus non ab hominibus, sed ex Deo est.*

Quam differentiam Iudaei uisibilis et Iudaei inuisibilis non intelligentes impii haeretici non solum ab his Scripturis refugerunt, sed ab ipso Deo, qui legem hanc et Scripturas diuinas hominibus dedit, atque alium sibi Deum praeter illum, *qui caelum ac terram condidit*, confinxerunt, cum utique fidei ueritas unum eundemque Deum legis et Euangeliorum teneat, *uisibilium et inuisibilium* creatorem; quia et cognationem plurimam uisibilia cum inuisibilibus seruant, ita ut Apostolus dicat quia *inuisibilia Dei a creatura mundi per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur.* Sicut ergo cognationem sui ad inuicem gerunt *uisibilia et inuisibilia*, terra et caelum, anima et caro, corpus et spiritus, et ex horum coniunctionibus constat hic mundus, ita etiam sanctam Scripturam credendum est ex uisibilibus constare et inuisibilibus, ueluti ex corpore quodam, litterae scilicet, quae uidetur, et anima sensus, qui intra ipsam deprehenditur, et spiritu secundum id, quod etiam quaedam in se *caelestia* teneat, ut Apostolus dixit quia: *Exemplari et umbrae deseruiunt caelestium.*

Quia ergo haec ita se habent, inuocantes Deum, qui fecit Scripturae animam, et corpus et spiritum, corpus quidem his, qui ante nos fuerunt, animam uero nobis, spiritum autem his, qui *in futuro haereditatem uitae aeternae*

analizate şi se descoperă cu ce semnificaţie au fost spuse acestea, dacă sunt percepute într-un mod demn de Dumnezeu, indicat ca autor al lor, cel ce aude acestea va deveni iudeu, dar nu acela care este *după înfăţişare* iudeu, ci cel *care este iudeu în ascuns*, urmând acea distincţie a iudeului pe care o observă Apostolul: *Căci nu este [iudeu] cel ce este iudeu după înfăţişare, şi nici circumcizie cea care este înfăţişată în carne, ci cel ce este iudeu în ascuns, prin circumcizia inimii, care este după duh, nu după literă, a cărui laudă nu este de la oameni, ci de la Dumnezeu.* Rom. 2,28-29

Ereticii[33] lipsiţi de cuviinţă, neînţelegând această diferenţă dintre iudeul vizibil şi cel invizibil, s-au îndepărtat nu numai de Scripturi, ci de însuşi Dumnezeu, Care a dat oamenilor această Lege şi Scripturile dumnezeieşti, şi şi-au plăsmuit un alt Zeu, altul decât Cel ce *a zidit cerul şi pământul*, cu toate că adevărul credinţei afirmă un unic şi acelaşi Dumnezeu al Legii şi al Evangheliilor, creatorul *celor văzute şi nevăzute*: fiindcă şi cele vizibile păstrează o înrudire strânsă cu cele invizibile, astfel încât Apostolul spune că *cele invizibile ale lui Dumnezeu sunt privite [ca] inteligibile de la zidirea lumii prin cele ce au fost făcute.* Aşadar, după cum *cele vizibile şi cele invizibile* comportă o înrudire reciprocă, iar această lume constă din pământ şi cer, suflet şi carne, trup şi duh, precum şi din reunirile lor, trebuie crezut, la fel, că Sfânta Scriptură constă din cele vizibile şi din cele invizibile, ca dintr-un trup care se vede, al literei, desigur, şi un suflet, înţelesul, care se observă înlăuntrul acesteia, şi un duh, după aceea că ţine în sine unele *cereşti*, cum a spus Apostolul: *Ei slujesc unei copii şi unei umbre.* Cf. Gn. 1,1 Cf. 2Cor. 4,18 Rom. 1,20 Evr. 8,5

Fiindcă acestea se înfăţişează astfel, invocându-L pe Dumnezeu, Cel care a făcut sufletul, trupul şi duhul Scripturii, trupul pentru cei ce au fost înaintea noastră, sufletul pentru noi, iar duhul pentru cei care *vor*

consequentur, per quam peruenient ad regna caelestia, eam nunc, quam diximus legis animam, requiramus, quantum ad praesens interim spectat. Nescio autem, si possumus etiam ad spiritum eius adscendere in his, quae nobis de sacrificiis lecta sunt. Debemus enim eum, quem diximus *in occulto Iudaeum*, sicut ostendimus quia non carne, sed corde circumciditur, ita ostendere quia et sacrificat non carne, sed corde, et quia edit de sacrificiis non carne, sed spiritu.

2. Sed uideamus iam, quae sunt ipsa, quae referuntur in lege. *Et locutus est* inquit *Dominus ad Moysen dicens: loquere ad Aaron et filios eius dicens: haec lex peccati* et cetera quae in praesenti recitata sunt. Et ante iam dixisse nos memini quia lex non semper iisdem datur, sed alia quidem dicitur filiis Istrahel, alia autem filiis Aaron, alia etiam, sicut iam pridem obseruauimus, Moysi et Aaron. Est et alia lex, quae soli Moysi datur, ita ut nec Aaron legis illius particeps fiat. Quarum per singula distinctiones et diuersitates quis ita scientiae dono illuminatus a Deo est, ut possit integre aperteque disserere? Inuenimus enim in consequentibus praeceptum Domini ad solum Moysen dari et iuberi, ut *pectusculum arietis perfectionis* Moysi detur, *sicut praecepit* inquit *Dominus Moysi*. In qua portione neque Aaron neque filii eius participes fiunt. Et inuenitur lex, quae pertinet ad *arietem perfectionis*, non posse peruenire usque ad Aaron neque ad filios eius, multo magis nec ad reliquos filios Istrahel, sed ad solum Moysen, qui erat *amicus Dei*. Verum quid opus est, quae postmodum recitanda sunt, praeuenire? Nunc interim lex recitata est, quae ad Aaron et filios eius promulgatur, *lex peccati*, hoc est hostiae, quae offertur *pro peccato: In loco* inquit *in quo iugulantur holocausta, ibi*

obține în viitor moștenirea vieții veșnice, prin care ajung la împărățiile cerești, să căutăm acum ceea ce am numit suflet al Legii, atât cât este posibil în prezent. Căci nu știu dacă putem urca chiar până la duhul ei în cele ce ne-au fost citite despre sacrificii. Căci așa cum am arătat că cel pe care l-am numit *iudeu în ascuns* este circumcis nu în carne, ci la inimă, tot așa trebuie să arătăm că el sacrifică nu în carne, ci în inimă, și că mănâncă din sacrificii nu în carne, ci în duh.

Cf. Lc. 18,18,30

Cf. Rom. 2,29

2. Dar să vedem acum care sunt cele expuse în lege: *Și a zis Domnul către Moise, spunând: „Zi către Aaron și către fiii lui, spunând: «Aceasta este legea păcatului»”* și celelalte care au fost citite în prezent. Și îmi amintesc că am spus deja că legea nu se dă mereu acelorași: una este spusă fiilor lui Israel, alta fiilor lui Aaron, iar alta, după cum am văzut ceva vreme în urmă, lui Moise și lui Aaron. Există și lege care se dă doar lui Moise, astfel încât nici Aaron să nu se facă părtaș acelei legi. Dar cine a fost luminat cu darul științei de Dumnezeu astfel încât să poată explica în întregime și deschis fiecare diferență și deosebire a acestora? Căci descoperim în cele următoare un precept al Domnului dat și poruncit doar lui Moise, ca *pieptișorul berbecului desăvârșirii* să-i fie dat lui Moise, *după cum a hotărât Domnul pentru Moise*. La această porție nici Aaron, nici fiii lui nu devin părtași. Și se descoperă că legea care privește *berbecul desăvârșirii* nu poate ajunge nici până la Aaron, nici până la fiii lui, și cu atât mai puțin până la restul fiilor lui Israel, ci doar până la Moise, care era *prietenul lui Dumnezeu*. Însă de ce e nevoie să anticipez cele ce trebuie citite mai târziu? Căci acum a fost citită o lege, care se stabilește pentru Aaron și fiii lui, *legea păcatului*, adică a jertfei care se oferă *pentru păcat*: *„În locul în care se înjunghie arderile*

Lv. 6,17-18

Lv. 8,29

Cf. Înț. 7,27

occident et id, quod pro peccato est, in conspectu Domini; sancta sanctorum sunt. Multa quidem iam Deo iuuante de sacrificiorum ritu secundum spiritalem intelligentiam in superioribus dicta sunt, sed et nunc, si gratia Domini nos uisitare dignetur et uos orationibus adnitamini, addemus quae dederit Dominus.

Hostiarum quaedam quidem sunt Dei solius, ita ut nullus hominum participet ex ipsis. Quaedam sunt Aaron sacerdotis et filiorum eius; quaedam ipsius et filiorum et filiarum eius, ita ut etiam uxorem sacerdotis edere liceat ex his. Quaedam sunt sacerdotum et filiorum ac filiarum eorum, sed de quibus edere liceat etiam filios Istrahel. Et in illis quidem hostiis, de quibus licet edere filios Istrahel, sine dubio habent participium etiam sacerdotes et filii sacerdotum; non tamen ex omni hostia, quam edet sacerdos, etiam filios Istrahel edere ex ea licebit. Igitur cum istae sint hostiarum differentiae, illam, quam diximus solius Dei esse, ex qua neque Moysen neque Aaron neque filios eius participare fas est, aliquando quidem *holocaustomata* nominari inuenimus, aliquando uero non holocaustomata, sed *holocarpoma*, ueluti si dicamus quod totum fructus sit, ille scilicet, qui Deo offertur. Est ergo prima legislatio de sacrificiis, si tamen uel obseruastis uel retinetis diligenter, quae lecta sunt ac disserta et non transcurrunt aures uestras in uanum uel quae a nobis dicuntur uel quae ex diuinis uoluminibus recitantur. Prima ergo est hostia *holocaustomata*; neque enim oportebat aliam primo hostiam nominari, nisi eam, quae omnipotenti Deo offerebatur. Secunda hostia est, quae ad edendum sacerdotibus mancipatur. Tertia, de qua etiam filios Istrahel contingere uel edere, ipsos scilicet,

de tot, acolo vor ucide şi aceasta, care este pentru păcat în privirea Domnului; sunt sfintele sfintelor". *Cf.* Lv. 6,18
Deja multe au fost spuse mai înainte, cu ajutorul lui Dumnezeu, despre rânduiala sacrificiilor urmând înţelegerii duhovniceşti: şi acum însă, dacă harul Domnului va binevoi să ne viziteze şi dacă voi vă siliţi cu rugăciunile, să le adăugăm pe cele pe care Domnul le va da.

Unele jertfe sunt doar ale lui Dumnezeu, astfel Lv. 1,1 *sqq.*
încât nici un om nu are parte de ele. Altele sunt ale lui Aaron şi ale fiilor lui, iar altele sunt ale lui Aaron, Lv. 2,3
ale fiilor şi ale fiicelor lui, astfel încât îi este permis să mănânce din acestea chiar şi soţiei preotului. Lv. 10,14
Altele sunt ale preoţilor, ale fiilor lor şi ale fiicelor lor, dar se permite ca din acestea să mănânce chiar şi fiii lui Israel. Iar la acele jertfe pe care este permis Lv. 7,19
să le mănânce fiii lui Israel au participare, fără îndoială, şi preoţii, şi fiii preoţilor. Totuşi, fiilor lui Israel nu li se permite să mănânce din orice jertfă pe care preotul o mănâncă. Aşadar, de vreme ce acestea sunt deosebirile dintre jertfe, aceea despre care am spus că este doar a lui Dumnezeu, la care nici lui Moise, nici lui Aaron, nici fiilor lui nu li se îngăduie să ia parte, descoperim că este numită uneori *holocaustomata* [*i.e.* arderi de tot][34], iar alteori nu *holocaustomata*, ci *holocarpoma*, ca şi cum am spune că ceea *Cf.* Lv. 1,3
ce se oferă lui Dumnezeu este rod întreg[35]. Prin *Cf.* Lv. 5,10
urmare, există o primă legiuire despre sacrificii, dacă, desigur, aţi ascultat şi aţi reţinut cu grijă cele ce au fost citite şi explicate şi nu au trecut prin urechile voastre în zadar cele spuse de noi sau citite din volumele dumnezeieşti. Aşadar, prima jertfă sunt *holocaustomata*: căci nu trebuia ca vreo altă jertfă să fie numită înainte de cea care se oferea Atotputernicului Dumnezeu. A doua jertfă este cea cedată preoţilor spre a fi mâncată. Cea de-a treia se îngăduie a fi atinsă ori mâncată chiar şi de către fiii lui Israel,

qui offerunt, fas est. Sed filios Istrahel non omnes, nisi illos tantum, qui *mundi* sunt; soli enim, qui *mundi* sunt, de sacrificiis edere iubentur.

Verum istas omnes hostias tu, qui *in occulto Iudaeus* es, nolo in animalibus requiras uisibilibus nec in mutis pecoribus inueniri putes, quod offerri debeat Deo. Istas hostias intra te ipsum require et inuenies eas intra animam tuam. Intellige te habere intra temet ipsum greges boum, illos, qui benedicuntur in Abraham. Intellige habere te et greges ouium et greges caprarum, in quibus benedicti et multiplicati sunt patriarchae. Intellige esse intra te etiam aues caeli. Nec mireris quod haec intra te esse dicimus; intellige te alium mundum esse in paruo et esse intra te solem, esse lunam, esse etiam stellas. Hoc enim si ita non esset, numquam dixisset Dominus ad Abraham: *Adspice ad caelum et uide stellas, si dinumerari possunt a multitudine, sic erit semen tuum.* Nec mireris, inquam, si dicitur ad Abraham quia: *Sic erit semen tuum, sicut stellae sunt caeli*; de illis scilicet, qui ex fide eius geniti rationabiliter uiuant ac diuinas leges et praecepta custodiant. Audi amplius aliquid Saluatorem ad discipulos dicentem: *Vos estis lux mundi.* Dubitasne esse intra te solem et lunam, ad quem dicitur quia *lux* sis *mundi*?

Vis adhuc amplius aliquid de te ipso audire, ne forte parua de te et humilia cogitans tamquam uilem negligas uitam tuam? Habet hic mundus gubernatorem suum, habet qui eum regat et habitet in ipso, omnipotentem Deum, sicut ipse per prophetam dicit: *Nonne caelum et terram ego repleo, dicit Dominus?* Audi ergo, ipse omnipotens Deus quid etiam de te, hoc est quid de hominibus dicat. *Habitabo*

de aceia care oferă, desigur. Dar nu de către toți fiii lui Israel, ci doar de către cei ce sunt *curați*: căci doar celor *curați* li se poruncește să mănânce din sacrificii. *Cf.* Lv. 7,19

Însă nu vreau ca tu, care ești *în ascuns iudeu*, să cauți toate aceste jertfe, care trebuie oferite lui Dumnezeu, în însuflețitele vizibile ori să crezi că le descoperi în turmele mute. Caută aceste jertfe înlăuntrul tău și le vei găsi în sufletul tău! Înțelege că ai înlăuntrul tău cirezi de boi, acelea care sunt binecuvântate în cazul lui Avraam! Înțelege că ai și turme de oi, și turme de capre, în care au fost binecuvântați și înmulțiți patriarhii! Înțelege că în tine sunt și păsările cerului! Să nu te miri că spunem că acestea sunt înlăuntrul tău: înțelege că tu ești o altă lume, în mic, și înlăuntrul tău sunt soarele, luna și stelele. Căci dacă n-ar fi așa, niciodată Domnul nu i-ar fi spus lui Avraam: *„Privește spre cer și vezi stelele, dacă pot fi numărate, din cauza mulțimii; astfel va fi urmașul tău!"*. Să nu te miri, zic, dacă i se spune lui Avraam că: *„Astfel va fi urmașul tău, cum sunt stelele cerului"*: vorbește, desigur, despre cei ce, născuți din credința lui, trăiesc în mod rațional și păzesc legile și preceptele dumnezeiești. Mai mult, ascultă ce spune Mântuitorul către ucenici: *„Voi sunteți lumina lumii"*. Oare te îndoiești că înlăuntrul tău sunt soarele și luna, când se și spune că tu ești *lumina lumii*? *Cf.* Rom. 2,29 Gn. 15,5 *Cf.* Rom. 3,26 Mt. 5,14

Vrei să auzi ceva mai mult, în această chestiune, despre tine însuți, ca nu cumva, gândindu-te la tine ca la ceva neînsemnat și josnic, să-ți neglijezi viața, ca fiind fără mare preț? Această lume are administratorul ei, îl are pe Cel ce o stăpânește și locuiește în ea, pe Atotputernicul Dumnezeu, după cum Însuși spune prin profet: *„Oare nu umplu Eu cerul și pământul?", spune Domnul.* Ascultă, așadar, ce spune despre tine, adică despre oameni, chiar Atotputernicul Ier. 23,24

inquit *in iis et inter ipsos ambulabo.* Plus aliquid adhuc addit erga personam tuam. *Et ero* inquit *iis in Patrem, et ipsi erunt mihi in filios et filias, dicit Dominus.* Habet hic mundus Filium Dei, habet Spiritum sanctum, secundum quod dicit propheta: *Verbo Domini caeli firmati sunt, et Spiritu oris eius omnis uirtus eorum*; et item alibi: *Spiritus enim Domini repleuit orbem terrarum.* Audi et tibi quid dicit Christus: *Et ecce, ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.* Et de Spiritu sancto dicitur: *Et effundam de Spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt.* Cum ergo uideas habere te omnia, quae mundus habet, dubitare non debes quod etiam animalia, quae offeruntur in hostiis, habeas intra te et ex ipsis spiritaliter offerre debeas hostias.

3. Sed de his, prout potuimus, in superioribus explanauimus; nunc uero illud addimus, quod dicit quia: *In loco, in quo iugulantur holocausta, ibi etiam hostiae pro peccato.* Vide quam multa misericordia et benignitas Dei est, ut, ubi *holocaustum* iugulatur illud, quod soli Deo offertur, ibi etiam *hostia*, quae *pro peccato* est, immolari iubeatur; quo scilicet intelligat se, qui peccauit et paenitet *conuersus ad Deum* et *contribulati spiritus* hostiam iugulat, in *loco* iam *sancto* stare et sociari his, quae pertinent ad Deum. Ibi ergo immolatur *hostia pro peccato*, ubi et *holocaustum: in conspectu* inquit *Domini.* Est fortassis *in conspectu Domini* offerre sacrificium et offerre non *in conspectu Domini.* Quis ergo est, qui offert *in conspectu Domini*? Ille, opinor, qui non *exiit a conspectu Domini*, sicut Cain, et effectus est *timens et tremens.* Și qui ergo est, qui habet fiduciam adstare *in conspectu Domini* et non fugit *a facie*

Dumnezeu: *„Voi locui în ei și voi umbla întru ei".* El adaugă în plus ceva, ce privește persoana ta: *„Și voi fi lor ca Tată, și ei îmi vor fi Mie ca fii și fiice", spune Domnul.* Această lume îl are pe Fiul lui Dumnezeu, îl are pe Duhul Sfânt, urmând ceea ce profetul spune: *Prin Cuvântul Domnului au fost întărite cerurile, și prin Duhul gurii Lui toată puterea lor*; și la fel în alt loc: *Căci Duhul Domnului a umplut rotundul pământului.* Auzi ce-ți spune și Hristos: *„Și, iată, Eu sunt cu voi în toate zilele, până la împlinirea veacului".* Și despre Duhul Sfânt se spune: *„Și voi răspândi din Duhul Meu deasupra întregii cărni, și vor profeți".* Când vezi, prin urmare, că tu le ai pe toate pe care lumea le are, nu trebuie să te îndoiești că și pe însuflețitele care sunt oferite ca jertfe le ai înlăuntrul tău și că din ele trebuie să oferi jertfe în mod duhovnicesc[36].

Cf. 2Cor. 6,16

2Cor. 6,18

Ps. 32,6

Înț.1,7

Mt. 28,20

Ioel 2,28

3. Dar despre acestea am explicat mai înainte, atât cât am putut; să adăugăm însă enunțul *„în locul în care se înjunghie arderile de tot, acolo [vor ucide] și jertfele pentru păcat".* Vezi cât de mare este milostivirea și bunătatea lui Dumnezeu: acolo unde este înjunghiată acea *ardere de tot* care se oferă doar lui Dumnezeu, tot acolo se poruncește să fie adusă *jertfa pentru păcat*! De aici se înțelege că cel care a păcătuit și se pocăiește, *întors spre Dumnezeu*, înjunghie jertfa *duhului zdrobit*, stând *în loc* de acum *sfânt* și asociindu-se celor potrivite lui Dumnezeu. Așadar, *jertfa pentru păcat* se aduce acolo unde este și *ardere de tot*: *în privirea Domnului.* Poate există sacrificiu oferit *în privirea Domnului* și sacrificiu oferit, dar nu *în privirea Domnului.* Așadar, cine este cel ce oferă *în privirea Domnului*? Acela, socotesc, care nu *a ieșit de la privirea Domnului*, cum a făcut Cain, devenind *temător și înfiorat.* Așadar, dacă cineva are tăria să stea *în privirea Domnului*, și nu

Lv. 6,18

Cf. 1Tes. 1,9

Cf. Ps. 50,19

Cf. Lv. 6,18

Cf. Gn. 4,14-16

eius nec adspectum eius peccati conscientia declinat, iste *in conspectu Domini* offert sacrificium. Hanc ergo *hostiam*, quae offertur *pro peccatis*, dicit esse *sancta sanctorum*.

Maius aliquid audere uult sermo, si tamen et uester sequatur auditus. Quae est *hostia*, quae *pro peccatis* offertur et est *sancta sanctorum*, nisi *unigenitus Filius Dei*, Dominus meus Iesus Christus? Ipse solus est *hostia pro peccatis* et ipse est *hostia sancta sanctorum*. Sed quod addidit: *Sacerdos* inquit *qui offert illud, edet illud*, uidetur difficile esse ad intellectum. Illud enim, quod edendum dicit, ad peccatum referri uidetur; sicut et alibi dicit de sacerdotibus propheta quia: *Peccata populi mei manducabunt*. Vnde et hic ostendit sacerdotem peccatum offerentis comedere debere. Saepe ostendimus ex diuinis Scripturis Christum esse et hostiam, quae pro peccato mundi offertur, et sacerdotem, qui offerat hostiam; quod uno uerbo Apostolus explicat, cum dicit: *Qui se ipsum obtulit Deo*. Hic ergo est sacerdos, qui *peccata populi* comedit et consumit, de quo dictum est: *Tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedech*. Saluator ergo et Dominus meus *peccata populi* edit. Quomodo edit *peccata populi*? Audi quid scriptum est: *Deus* inquit *noster ignis consumens est*. Quid consumit *Deus ignis*? Numquid tam inepti erimus, ut putemus quod *Deus ignis ligna* consumat aut *stipulam* aut *fenum*? Sed consumit *Deus ignis* humana peccata, illa absumit, illa deuorat, illa purgat, secundum quod et alibi dicit: *Et purgabo te igni ad purum*. Hoc est *manducare peccatum* eius, qui offert sacrificium *pro peccato*. *Ipse* enim *peccata nostra suscepit* et in semet ipso ea tamquam ignis comedit et absumit. Sic denique e contrario eos, qui permanent in peccatis, *mors* dicitur *deglutisse*,

fuge *de la fața Lui*, iar conștiința păcatului nu îi coboară privirea, acesta oferă sacrificiu *în privirea Domnului*. Această *jertfă*, care se oferă *pentru păcate*, [Scriptura] spune că este *sfântă a sfintelor*. *Cf.* Lv. 6,18

Discursul vrea să îndrăznească chiar mai mult, dacă, desigur, și auzul vostru îl urmează. Care este *jertfa* care se oferă *pentru păcate* și este *sfântă a sfintelor*, dacă nu *Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu*, Domnul meu Iisus Hristos? Doar El este *jertfă pentru păcate*, și El este *jertfa sfântă a sfintelor*. Dar ceea ce a adăugat, „*Preotul care îl oferă îl va mânca*", se pare că este dificil de înțeles. Căci acela indicat că trebuie mâncat pare a se referi la păcat, așa cum și în alt loc profetul spune despre preoți: „*Păcatele poporului Meu le vor mânca*". De unde se arată că și aici preotul trebuie să mănânce păcatul celui ce-l oferă. Adesea am arătat, din Scripturile sfinte, că Hristos este și jertfa care se oferă pentru păcatul lumii, și preotul care oferă jertfa, ceea ce apostolul explică într-un cuvânt: *Care S-a oferit pe Sine lui Dumnezeu*. Așadar, El este preotul care mănâncă și consumă *păcatele poporului*, El, despre care s-a spus: *Tu ești preot în veac, după rânduiala lui Melchisedec*. Prin urmare, Mântuitorul și Domnul meu mănâncă *păcatele poporului*. Cum le mănâncă? Ascultă ce s-a scris: *Dumnezeul nostru este foc care consumă*. Ce consumă *Dumnezeul [care este] foc*? Oare să fim atât de nerozi încât să considerăm că *Dumnezeul [care este] foc* consumă *lemne, paie* ori *fân? Dumnezeul [care este] foc* consumă păcatele omenești, pe ele le mănâncă, pe ele le devorează, pe ele le mistuie, după cum spune și în alt loc: „*Și te voi mistui în foc, pentru [a te face] pur*". Aceasta înseamnă *a mânca păcatul* celui ce oferă sacrificiu *pentru păcat*. Căci *El a ridicat păcatele noastre*, și în Sine Însuși, ca focul, le-a mâncat și le-a distrus. Astfel, în cele din urmă, se spune că, dimpotrivă, *moartea i-a înghițit* pe cei

Cf. In. 3,18 — Lv. 6,19 — Os. 4,8 — Evr. 9,14 — Ps. 109,4 — Dt. 4,24 — Cf. 1Cor. 3,12 — Is. 1,25 — Cf. Mt. 8,17

sicut scriptum est: *Deglutiet mors praeualens.* Hoc puto esse quod in Euangelio Saluator dicebat: *Ignem ueni mittere in terram, et quam uolo ut accendatur.* Atque utinam et mea terra *accendatur* igni diuino, ut ultra non adferat *spinas et tribulos.* Sic intelligere debes et illud, quod scriptum est: *Ignis accensus est ab ira mea, comedet terram et generationes eius.*

Dicit ergo lex: *Sacerdos qui obtulerit, edet illud in loco sancto, in atrio tabernaculi testimonii.* Consequens enim est, ut secundum imaginem eius, qui sacerdotium Ecclesiae dedit, etiam ministri et sacerdotes Ecclesiae *peccata populi* accipiant et ipsi imitantes magistrum remissionem peccatorum populo tribuant. Debent ergo et ipsi Ecclesiae sacerdotes ita perfecti esse et in officiis sacerdotalibus eruditi, ut *peccata populi in loco sancto, in atriis tabernaculi testimonii* ipsi non peccando consumant.

Quid autem est *in loco sancto manducare peccatum?* *Locus* erat *sanctus,* in quem peruenerat Moyses, secundum quod dictum est ad eum: *Locus enim, in quo tu stas, terra sancta est.* Similiter ergo et in Ecclesia Dei *locus sanctus* est *fides perfecta et caritas de corde puro et conscientia bona.* Qui in his stat in Ecclesia, *in loco sancto* se stare cognoscat. Neque enim in terra quaerendus est *locus sanctus,* in quam semel data sententia est a Deo dicente: *Maledicta terra in operibus tuis.* Fides ergo integra et sancta conuersatio *locus* est *sanctus.*

In hoc itaque loco positus sacerdos Ecclesiae *populi peccata* consumat, ut hostiam iugulans uerbi Dei et *doctrinae sanae* uictimas offerens purget a peccatis conscientias auditorum. Edet ergo sacerdos carnes sacrificii *in atrio tabernaculi testimonii,* cum intelligere potuerit, quae sit

care rămân în păcate, după cum s-a scris: *Moartea biruitoare [îi] va înghiți.* Consider că aceasta spunea și Mântuitorul în Evanghelie: *„Am venit să arunc un foc pe pământ, și cât vreau ca el să fie aprins!".* O, de *s-ar aprinde* și pământul meu de focul dumnezeiesc, ca să nu mai ofere *spini și mărăcini*! Așa trebuie să înțelegi și ceea ce s-a scris: *„Foc a fost aprins de mânia Mea, el va mânca pământul și generările lui".*

Cf. Ps. 48,15
Lc. 12,49
Cf. Gn. 3,18
Dt. 32,22

Așadar, legea spune: *„Preotul care îl va oferi îl va mânca în loc sfânt, în curtea cortului mărturiei".* Este coerent: după chipul Celui ce a dat preoția Bisericii, și slujitorii, și preoții Bisericii să primească *păcatele poporului* și, imitându-și Învățătorul, să dăruiască iertare de păcate poporului. Prin urmare, și preoții Bisericii trebuie să fie atât de desăvârșiți și instruiți în privința îndatoririlor preoțești, încât ei, fără a păcătui, să consume *păcatele poporului în loc sfânt, înlăuntrul curților cortului mărturiei.*

Lv. 6,19

Dar ce semnifică faptul că *mănâncă păcatul în loc sfânt*? Sfânt era locul în care ajunsese Moise, urmând ceea ce i s-a spus: *„Căci locul în care stai este pământ sfânt".* Așadar, la fel și în Biserica lui Dumnezeu: *locul sfânt* este *credința desăvârșită și iubirea din inimă pură și din conștiință bună.* Cine în acestea stă în Biserică, să afle că stă *în loc sfânt*! Căci *locul sfânt* nu trebuie căutat pe pământ, despre care a fost dată, odată pentru totdeauna, sentința de către Dumnezeu: *„Blestemat [să fie] pământul în lucrările tale!".* Prin urmare, credința întreagă și locuirea sfântă sunt *locul sfânt.*

Cf. Os. 4,8
Ex. 3,5
Cf. 1Tim. 1,5
Gn. 3,17

Astfel, pus în acest loc, preotul Bisericii consumă *păcatele poporului*: înjunghiind jertfa cuvântului lui Dumnezeu și oferind victimele *învățăturii sănătoase,* el curăță de păcate conștiințele auditorilor. Prin urmare, va mânca preotul cărnurile sacrificiilor *înlăuntrul curții cortului mărturiei* când va putea înțelege

Cf. 1Tim. 1,10
Cf. Lv. 6,19

ratio in his, quaeue mysteria, quae describuntur de atriis tabernaculi testimonii. Ad haec enim atria secreta et recondita nullus accedit, nulli haec nisi sacerdotibus patent; si tamen pateant, si scientia sua et intellectu mystico potuerint eorum secreta penetrare.

Scio autem esse et alia quaedam in Ecclesia dogmata secretiora, quae adire nec ipsis sacerdotibus liceat. Illa dico, ubi arca reconditur, ubi urna mannae et tabulae testamenti. Illic nec ipsis quidem sacerdotibus datur accessus, sed *uni tantum pontifici*, et huic *semel in anno* certis quibusque et mysticis purificationibus conceditur istud intrare secretum.

Sunt et alia Ecclesiae dogmata, ad quae possunt peruenire etiam leuitae, sed inferiora sunt ab his, quae sacerdotibus adire concessum est.

Scio et alia esse, ad quae possunt accedere etiam filii Istrahel, hoc est laici; non tamen alienigenae, nisi si adscripti iam fuerint in Ecclesia Domini: *Aegyptius enim tertia generatione intrabit in Ecclesiam Dei.* Credo fidem Patris et Filii et Spiritus sancti, in quam credit omnis, qui sociatur Ecclesiae Dei, tertiam generationem mystice dictam.

Verum tamen sciendum est quod ex hostiis, quae offeruntur, licet concedatur sacerdotibus ad edendum, non tamen omnia conceduntur; sed pars ex ipsis aliqua Deo offertur et altaris ignibus traditur, ut sciamus etiam nos quod, etsi conceditur nobis aliqua ex diuinis Scripturis apprehendere et agnoscere, sunt tamen aliqua, quae Deo reseruanda sunt; quae cum intelligentiam nostram superent, sensusque eorum supra nos sit, ne forte aliter a nobis quam se habet ueritas, proferantur, melius igni ista seruamus. Et ideo etiam in hoc loco, quae quidem concessa sunt hominibus

care este raţiunea, care sunt tainele descrise despre curţile cortului mărturiei. Căci nimeni nu ajunge până la aceste curţi secrete şi ascunse, nimănui nu i se deschid, decât numai preoţilor; dacă, desigur, le vor putea deschide, dacă vor putea pătrunde în secretele lor cu ştiinţa lor şi cu înţelegerea tainică.

Dar ştiu că există şi alte dogme[37] în Biserică, mai secrete, la care nu le e permis să ajungă nici măcar preoţilor. Vorbesc de acelea unde este ascunsă arca, unde se află vasul cu mană şi tablele legământului. Nici măcar preoţilor nu li s-a dat acces până acolo, ci *doar unicului arhiereu*, şi acestuia *doar o dată în an* i se îngăduie să pătrundă secretul, după unele purificări stricte şi tainice. *Cf.* Evr. 9,4 *Cf.* Evr. 9,7

Sunt şi alte dogme ale Bisericii, la care pot ajunge şi leviţii, dar ele sunt inferioare faţă de cele la care s-a îngăduit preoţilor să ajungă.

Ştiu că există şi altele, până la care pot ajunge şi fiii lui Israel, adică laicii, dar nu şi străinii, decât dacă au fost deja înscrişi în Biserica Domnului: *Căci un egiptean va intra în Biserica lui Dumnezeu la a treia generaţie.* Cred că credinţa Tatălui şi a Fiului şi a Duhului Sfânt, în care crede oricine se alătură Bisericii lui Dumnezeu, a fost numită tainic „a treia generaţie". *Cf.* Dt. 23,8

Trebuie totuşi ştiut că dintre jertfele care se oferă, deşi li se îngăduie preoţilor să mănânce, totuşi nu li se îngăduie să le mănânce pe toate: o anume parte dintre acestea se oferă lui Dumnezeu şi se predă focurilor altarului, ca să ştim şi noi că, deşi ni se îngăduie să percepem şi să cunoaştem câteva din Scripturile divine, sunt totuşi unele care trebuie rezervate lui Dumnezeu. Pe acestea, ce depăşesc înţelegerea noastră, iar înţelesul lor este deasupra noastră, ca nu cumva să fie înfăţişate de către noi altfel decât adevărul o cere, este mai bine să le destinăm focului. De aceea, chiar şi în privinţa acestui loc, le-am

ad edendum, prout potuimus, intra tabernaculum Domini consumpsimus ; si qua uero supersunt et uel uos in audiendo uel nos superant in dicendo, seruemus igni altaris tamquam eam partem, quae *pro peccato* super altare Domini iubetur offerri.

4. *Et haec est* inquit *lex arietis, qui pro delicto est; sancta sanctorum. In loco, in quo iugulant holocaustomata, iugulabunt et arietem, qui pro delicto est, contra Dominum* et cetera.

Videtur quidem in Scripturis diuinis frequenter peccatum pro delicto et delictum pro peccato indifferenter et absque aliqua distinctione nominari; in hoc tamen loco inuenitur esse discretum. Nam cum superius in hostia *pro peccato* ritum sacrificii atque ordinem tradidisset, nunc separatim mandat sacrificium *pro delicto*, et quamuis eodem ordine atque eadem obseruantia cuncta mandentur et addat in nouissimis : *Sicut id, quod pro peccato est, ita et id, quod pro delicto est; lex una erit eorum*, tamen uoluit ostendere esse aliquid differentiae in his, quibus sacrificia diuisa mandauit. In quo ego puto delictum quidem commissum esse leuius aliquanto quam peccatum. Nam inuenimus de peccato dici quod sit *peccatum ad mortem*, de delicto non legimus quod esse dicatur ad mortem. Scio tamen et illam differentiam, quae nonnullis sapientium uisa est, quod delictum quidem sit, cum non facimus ea, quae facere debemus; peccatum uero sit, cum committimus ea, quae committere non debemus. Sed haec quoniam non semper in Scripturis diuinis sub ista distinctione inuenimus, idcirco generaliter affirmare non possumus. Igitur eodem modo atque eadem traditione de sacrificio, quod *pro delicto* offertur accipiendum est, quo et supra exposuimus de eo, quod *pro peccato* est.

consumat, atât cât am putut, înlăuntrul cortului Domnului pe cele ce au fost îngăduite oamenilor ca mâncare; dacă unele sunt însă de prisos şi ne depăşesc, vouă auzul, iar nouă graiul, să le destinăm focului altarului ca pe acea parte care se porunceşte a fi oferită *pentru păcat* deasupra altarului Domnului.

4. *„Şi aceasta este legea berbecului, care este pentru greşeală; sfintele sfintelor. În locul în care se înjunghie arderile de tot va fi înjunghiat şi berbecul, care este pentru greşeală, dinaintea Domnului*" etc. Lv. 7,1

Se pare că în Scripturile dumnezeieşti adesea „păcatul" este numit „greşeală", iar „greşeala" „păcat", fără nici o diferenţă sau distincţie; în acest loc totuşi se descoperă că există o diferenţă. Căci după ce a transmis rânduiala şi ordinea sacrificiului *pentru păcat*, acum porunceşte, separat, un sacrificiu *pentru greşeală*. Şi deşi toate sunt poruncite în aceeaşi ordine şi cu aceeaşi regulă, deşi adaugă la urmă: *„După cum acesta care este pentru păcat, tot aşa şi acesta care este pentru greşeală: o singură lege va fi a acestora*", a vrut totuşi să arate că există o diferenţă Lv. 7,7 între ele, pentru care a şi poruncit sacrificii distincte. În această privinţă, consider că greşeala săvârşită este mai puţin grava, întrucâtva, decât păcatul. Căci găsim că s-a spus, despre păcat, *păcat spre moarte*, dar despre greşeală nu citim că s-ar fi spus că este „spre moarte". Ştiu bine şi acea diferenţă observată de unii dintre înţelepţi: greşeala apare când nu săvârşim cele pe care trebuie să le săvârşim, iar păcatul când comitem ceea ce nu trebuie comis. Dar fiindcă nu le descoperim totdeauna sub această distincţie în Cărţile dumnezeieşti, nu putem afirma aceasta în general. Aşadar, despre sacrificiul oferit *pentru greşeală* trebuie explicat în acelaşi fel şi după aceeaşi predanie după care am expus mai înainte despre sacrificiul *pentru păcat*.

Cf. Lv. 6,17 *sqq.*

Cf. 1In. 5,16-17

Similiter enim iubentur *adipes arietis hi, qui circa renes sunt, et hi, qui interiora operiunt*, imponi super altare; ut et tu, qui haec audis, scias, omne quod est intra te crassius et operit *interiora* tua, debere te offerre igni altaris, ut purgentur omnia *interiora* tua et dicas et tu, sicut et Dauid dicebat: *Benedic anima mea Dominum, et omnia interiora mea nomen sanctum eius.* Nisi enim ablata fuerit crassitudo illa, quae tegit *interiora* tua, non possunt subtilem et spiritalem capere sensum nec possunt intellectum capere sapientiae et ideo Dominum laudare non possunt. Quod si ablatum fuerit omne quod pingue est de renibus et de omnibus interioribus uiscerum, tunc uere purgatus omni uitio libidinis iugulasti hostiam *pro delicto* et obtulisti sacrificium *Deo in odorem suauitatis.*

Sacerdotis inquit *qui offert illud et repropitiabit pro delicto, ipsius erit.* Discant sacerdotes Domini, qui Ecclesiis praesunt, quia pars iis data est cum his, quorum delicta repropitiauerint. Quid autem est *repropitiare delictum*? Si assumpseris peccatorem et monendo, hortando, docendo, instruendo adduxeris eum ad paenitentiam, ab errore correxeris, a uitiis emendaueris et effeceris eum talem, ut ei conuerso propitius fiat Deus, *pro delicto repropitiasse* diceris. Si ergo talis fueris sacerdos et talis fuerit doctrina tua et sermo tuus, pars tibi datur eorum, quos correxeris; ut illorum meritum tua merces sit et illorum salus tua gloria. Aut non et Apostolus haec ostendit, ubi dicit quia: *Quod superaedificauerit quis, mercedem accipiet?* Intelligant igitur sacerdotes Domini, ubi est eis data portio, et in hoc uacent atque his operam

Căci la fel se porunceşte: *Aceste grăsimi ale berbecului, cele care sunt în jurul rinichilor şi cele care acoperă cele lăuntrice*, să fie puse pe altar, ca şi tu, *Cf.* Lv. 7,3
care asculţi acestea, să ştii că trebuie să oferi focului altarului tot ceea ce este înlăuntrul tău mai gras şi acoperă *cele lăuntrice* ale tale, ca toate *cele lăuntrice* ale tale să fie curăţate şi să spui şi tu cum spunea şi David: *„Binecuvântează, sufletul meu, pe Domnul, şi toate cele lăuntrice ale mele numele sfânt al Lui!"*. Ps. 102,1
Căci dacă nu a fost dată la o parte acea grăsime care acoperă *cele lăuntrice* ale tale, ele nu vor putea cuprinde înţelesul subtil şi duhovnicesc, nici nu vor putea cuprinde înţelegerea înţelepciunii, şi de aceea nu-l vor putea lăuda pe Domnul. Iar dacă a fost dat la o parte tot ceea ce este gras de pe rinichi şi de pe toate organele tale interne, atunci, cu adevărat curăţat de orice viciu al poftei, ai înjunghiat jertfă *pentru greşeală* şi ai oferit sacrificiu lui Dumnezeu *în mireasmă suavă.* *Cf.* Ef. 5,2

„A preotului care oferă aceea şi va face reîmpăcare pentru greşeală, a lui va fi!" Să înveţe preoţii Lv. 7,5,7-8
Domnului, care stau înaintea Bisericii, că le-a fost dată parte cu cei pentru ale căror greşeli vor face reîmpăcare! Dar ce înseamnă *a face reîmpăcare pentru greşeală*? Dacă vei lua un păcătos şi, prin sfat, prin îndemn, învăţându-l, instruindu-l, îl vei aduce la pocăinţă, dacă îl vei readuce din eroare, îl vei elibera de vicii şi îl vei face astfel încât Dumnezeu i se va face lui, celui întors, favorabil, atunci se va spune despre tine că *ai făcut reîmpăcare pentru greşeală*[38]. Dacă, aşadar, un astfel de preot vei fi, şi astfel vor fi învăţătura ta şi cuvântul tău, ţi se va da partea celor pe care i-ai readus: meritul lor va fi plata ta, iar mântuirea lor, slava ta. Oare nu le arată pe acestea şi Apostolul: *Ceea ce va zidi deasupra cineva, [aceea] va primi plată*? Să înţeleagă, aşadar, *Cf.* 1Cor. 3,14
preoţii Domnului unde li s-a dat porţie: de ea să se

dent. Non se inanibus et superfluis actibus implicent, sed sciant se in nullo alio partem habituros apud Deum, nisi in eo quod offerunt *pro peccatis*, id est quod a uia peccati conuerterint peccatores. Notandum etiam illud est quod, quae offeruntur in *holocaustum, interiora* sunt; quod uero exterius est, Domino non offertur. Pellis Domino non offertur nec cedit in *holocaustomata*. Talis fuit et ille filius Iuda, qui dicebatur Her, quod interpretatur pellis. Propterea et *pessimus erat et occidit eum Deus*, quia isti tales Domino non offeruntur.

5. *Et omne sacrificium, quod fiet in clibano, et omne quod fiet in craticula uel in sartagine, sacerdotis, qui offert illud, ipsius erit.* Quid dicimus? Putamusne quod omnipotens Deus, qui responsa Moysi caelitus dabat, de *clibano* et *craticula* et *sartagine* praeceperit, ut disceret populus per Moysen quia per haec Deus iis propitius fiet, si quaedam *in sartagine* frixerint, quaedam *in clibano* coxerint, quaedam *in craticula* assauerint? Sed *non ita* Ecclesiae pueri *Christum didicerunt* nec ita *in eum* per Apostolos *eruditi sunt*, ut de *Domino maiestatis* aliquid tam humile et tam uile suscipiant. Quin potius secundum spiritalem sensum, quem Spiritus donat Ecclesiae, uideamus, quod sit istud *sacrificium, quod coquatur in clibano*, uel quis iste *clibanus* intelligi debeat.

Sed ubi inueniam modo ad subitum Scripturam diuinam, quae me doceat, quid sit *clibanus*? Dominum meum Iesum inuocare me oportet, ut quaerentem me faciat inuenire et pulsanti aperiat, ut inueniam in Scripturis *clibanum*, ubi possim coquere sacrificium meum, ut suscipiat illud Deus. Et quidem inuenisse me puto in Osee propheta, ubi dicit:

preocupe şi pentru aceştia să se străduiască! Să nu se implice în fapte zadarnice şi inutile, ci să ştie că nu vor avea parte lângă Dumnezeu, de nimic altceva decât de aceea că oferă *pentru păcate*, adică întorc pe păcătoşi din calea păcatului. Trebuie reţinut şi că cele oferite ca *ardere de tot* sunt *cele lăuntrice*, iar ceea ce este exterior nu este oferit Domnului. Pielea nu se oferă Domnului, şi nici nu este dată spre *ardere de tot*. Astfel a fost şi acel fiu al lui Iuda, cel numit Her, care se tâlcuieşte „piele". De aceea şi *era foarte rău şi l-a ucis pe el Dumnezeu*, fiindcă cei de acest fel nu sunt oferiţi Domnului. *Cf.* Gn. 38,7

5. *„Şi orice sacrificiu care se va face în cuptor, şi orice [sacrificiu] care se va face pe grătar sau în tigaie va fi al preotului care îl oferă, al lui [va fi]!"* Lv. 7,9 Ce vom spune? Să considerăm că Atotputernicul Dumnezeu, care dădea spuse din cer lui Moise, a hotărât despre *cuptor* şi despre *grătar* şi despre *tigaie*, ca poporul să înveţe prin Moise că Dumnezeu li se va face favorabil dacă unele vor fi fripte *în tigaie*, altele vor fi coapte *în cuptor*, pe când altele vor fi rumenite *pe grătar*? Însă *nu astfel l-au învăţat* copiii Bisericii *pe Hristos, nu* astfel *au fost instruiţi* întru El prin Apostoli, ca despre *Domnul măreţiei* să socotească ceva aşa de josnic şi aşa de ordinar. De ce să nu vedem mai degrabă după înţelesul duhovnicesc, pe care Duhul l-a dăruit Bisericii, care este acest *sacrificiu care se coace în cuptor*, ori ce trebuie înţeles prin acest *cuptor*? *Cf.* Ef. 4,20 *sqq.* *Cf.* Ps. 28,3

Dar unde voi găsi, pe loc, o Scriptură dumnezeiască să mă înveţe ce este un *cuptor*? Trebuie să-L invoc pe Domnul meu Iisus, ca să mă facă pe mine, cel ce caut, să găsesc şi să-mi deschidă mie, celui ce bat, ca să găsesc în Scripturi un *cuptor* unde să pot coace sacrificiul meu, ca Dumnezeu să-l primească. Consider, dar, că eu l-am găsit în profetul Osea, *Cf.* Lc. 11,10

Omnes moechantes, sicut clibanus succensus ad comburendum, et iterum: *Incaluerunt* inquit *sicut clibanus corda eorum*. Cor ergo est hominis *clibanus*. Istud autem cor si uitia succenderint uel diabolus inflammauerit, non coquet, sed exuret. Si uero ille id succenderit, qui dixit: *Ignem ueni mittere in terram*, panes Scripturarum diuinarum et sermonum Dei, quos in corde suscipio, non exuro ad perditionem, sed coquo ad sacrificium. Et fortassis illa coqui dicuntur *in clibano*, quae *interiora* sunt et recondita nec proferri facile ad uulgus possunt; sunt enim multa in Scripturis diuinis huiusmodi, sicut apud Ezechielem, cum uel de Cherubin uel de Deo et de illa magnifica uisione describitur. Haec si *in clibano* non coquantur, comedi ita, ut sunt cruda, non possunt. Neque enim credendum est quod sit animal quoddam in forma leonis positum, quo uehatur Deus uel aliud in forma uituli aut aquilae. Haec ergo et si qua huiusmodi sunt, non sunt cruda proferenda, sed in cordis *clibano* sunt coquenda.

Tria itaque sunt haec, in quibus dicit sacrificia debere praeparari, *in clibano, in sartagine, in craticula*, et puto quod *clibanus* secundum sui formam profundiora et ea, quae sunt inenarrabilia, significet in Scripturis diuinis; *sartago* uero ea, quae si frequenter ac saepe uersentur, intelligi et explicari possunt; *craticula* autem ea, quae palam sunt et absque aliqua obtectione cernuntur. Triplicem namque in Scripturis diuinis intelligentiae inueniri saepe diximus modum: historicum, moralem, mysticum; unde et corpus inesse ei et animam ac spiritum intelleximus. Cuius intelligentiae triplicem formam sacrificiorum triplex hic apparatus ostendit.

Sed et alibi inuenimus, id est in his ipsis, quae de sacrificiis memorantur, dici *canistrum sanctum perfectionis*, in quo tres panes haberi mandantur. Vides consonare sibi

unde spune: *Toți adulterii ca un cuptor încins spre ardere*; și iarăși: *Au fost pârjolite ca un cuptor inimile lor*. Os. 7,4 Os. 7,6 Așadar inima omului este *cuptorul*. Iar această inimă, dacă viciile o vor ațâța ori dacă o va umfla diavolul, nu va coace, ci va arde. Dacă însă o ațâță cel ce a spus: *„Am venit să arunc foc pe pământ"*, nu voi arde spre pierzare, ci voi coace spre sacrificiu Lc. 12,49 pâinile dumnezeiești Scripturi și ale cuvintelor lui Dumnezeu, pe care le primesc în inimă. Și poate cele indicate a fi coapte în *cuptor* sunt *cele lăuntrice* și ascunse și nu pot fi înfățișate ușor vulgului. Căci în Scripturile divine sunt multe de acest fel, cum este în Iezechiel, când se descrie despre heruvimi și despre Dumnezeu și despre acea arătare măreață. Dacă acestea nu sunt coapte *în cuptor*, nu pot fi mâncate, pentru că sunt crude. Căci nu trebuie crezut că există vreun însuflețit, pus în forma leului, sau un altul, cu formă de vițel sau de vultur, ce L-ar transporta pe Dumnezeu. Prin urmare, acestea, dacă sunt de acest fel, nu trebuie înfățișate crude, ci trebuie coapte în *cuptorul* inimii. *Cf.* Iez.1,1 *sqq.*; 10,1 *sqq.*

Astfel, trei sunt cele în care spune că trebuie pregătite sacrificiile: *în cuptor, în tigaie, pe grătar*. Consider că *cuptorul*, urmând forma lui, le semnifică pe cele mai adânci și pe cele de nespus din Scripturile divine, *tigaia* le semnifică pe cele care, dacă sunt întoarse adesea și de multe ori, pot fi înțelese și explicate, iar *grătarul* pe cele ce sunt fățișe și pot fi văzute fără vreun obstacol. Căci adesea, am spus-o deja, în Scrierile divine se găsește un întreit mod al înțelegerii: istoric, moral și mistic, de unde am înțeles că se află în ea și trup, și suflet, și duh. Această triplă dispoziție a înțelegerii indică tripla formă a sacrificiilor.

Dar și în alt loc descoperim, în privința acestora amintite despre sacrificii, că se spune *un coș sfânt al desăvârșirii*, în care se poruncește să se afle trei *Cf.* Lv. 8,26

sacramentorum omnium formas? *Canistrum perfectionis*, in quo tres panes poni iubentur, quid aliud debemus accipere nisi Scripturas diuinas cibos auditoribus tripliciter apponentes? Vis tibi et de Euangeliis similis mysterii proferamus exempla? Recolamus Domini uoces, ubi dicit quia *medio noctis* uenit quidam ad amicum suum pulsans ostium eius et ait: *Amice, commoda mihi tres panes, quoniam amicus mihi superuenit de uia, et non habeo quod adponam ei.* In quibus, ut breuiter perstringamus, nox est tempus hoc uitae, et tres panes sunt unus, qui *in clibano*, alius, qui *in sartagine*, tertius, qui *in craticula* coquitur.

6. Post haec: *Et omne* inquit *sacrificium factum in oleo siue non factum omnibus filiis Aaron erit, singulis aequaliter.* Quod sacrificium est *factum in oleo* uel quod est *non factum in oleo? Sacrificium salutaris in oleo* fieri iubetur, sicut supra iam diximus. *Sacrificium* uero *pro peccato* non fit *in oleo*; dicit enim: *Non superponet ei oleum, quoniam pro peccato est.* Quod ergo *pro peccato est*, nec *oleum laetitiae* ei nec *tus* suauitatis imponitur; de peccantibus enim dicit Apostolus: *Et lugeam eos, qui ante peccauerunt et non egerunt paenitentiam.* Nec *odor* in eo *suauitatis* est, quia ex persona peccatoris dicitur: *Computruerunt et corruptae sunt cicatrices meae.*

Haec interim a nobis obseruata sunt de superiori capitulo, ubi lex sacrificii scribitur *pro delicto.* Non autem dubito multa esse, quae nos lateant et sensum nostrum superent. Non enim sumus illius meriti, ut et nos dicere possimus: *Nos autem sensum Christi habemus.* Ipse enim solus est *sensus*, cui pateant uniuersa, quae in legibus sacrificiorum intra litterae continentur arcanum. Si enim mererer, ut daretur mihi *sensus Christi*, etiam ego in his dicerem: *Ut sciamus,*

pâini. Vezi armonia dintre formele tuturor tainelor? Ce altceva trebuie să înţelegem prin *coşul desăvârşirii*, în care se porunceşte să fie puse trei pâini, decât Scripturile divine, care pun înaintea auditorilor hrană în întreit fel? Vrei să-ţi înfăţişăm exemple ale unei taine asemănătoare şi din Evanghelii? Să chemăm în minte vorbele Domnului, când spune că unul vine *la miezul nopţii* la prietenul său, bătând la uşă, şi spune: *„Prietene, pregăteşte-mi trei pâini, fiindcă mi-a sosit un prieten de pe cale şi nu am ce să-i pun în faţă!"*. Aici, narez pe scurt, noaptea este Lc. 11,5
această vreme a vieţii, iar cele trei pâini sunt una din *cuptor*, alta din *tigaie* şi, a treia, cea coaptă pe *grătar.*

6. După acestea spune: *„Şi întregul sacrificiu făcut în ulei sau nefăcut [în ulei] va fi pentru toţi fiii lui Aaron, pentru fiecare în mod egal!"*. Care sacrificiu Lv. 7,10
este *făcut în ulei* şi care este *cel nefăcut în ulei*? Se porunceşte ca *sacrificiul mântuitor* să se facă *în ulei*, după cum am spus deja mai sus. Iar *sacrificiul pentru păcat* nu se face *în ulei.* Căci spune: *„Nu îi vor adăuga ulei, fiindcă este pentru păcat"*. Aşadar, Lv. 5,11
ceea ce *este pentru păcat* nu are adaos al *uleiului veseliei*, şi nici *tămâie* suavă, căci spune Apostolul despre păcătoşi: *Şi să-i plâng pe cei care înainte au păcătuit şi nu au făcut pocăinţă.* Şi nu este în el nici *mireasmă suavă*, căci s-a spus din partea păcătosului: *„Au putrezit şi s-au stricat cicatricile mele"*. Cf. Ps. 44,8 2Cor. 12,21 Cf. Lv. 2,9 Ps. 37,6

Acestea au fost succint observate despre capitolul anterior, unde este scrisă legea sacrificiului *pentru greşeală.* Însă nu mă îndoiesc că sunt multe care Cf. Lv. 7,1
rămân ascunse şi depăşesc gândul nostru. Căci nu avem meritul celui ce spunea *Iar noi avem gândul lui Hristos*: doar acesta este *gândul* care le deschide 1Cor. 2,16
pe toate cele care, în legile sacrificiilor, conţin mister înlăuntrul literei. Căci dacă aş fi vrednic să mi se dea *gândul lui Hristos*, şi eu aş spune despre acestea:

quae a Deo ***donata sunt*** *nobis; quae et loquimur.* Sed nunc contenti paruitate **sensus** nostri, secundi capitis uideamus exordium.

7. *Haec est* inquit *lex sacrificii salutaris, quod offerent Domino. Si quidem pro laudatione offeret illud, et adferet ad sacrificium panes laudationis ex simila factos in oleo, et lagana azyma uncta oleo, et similaginem conspersam in oleo. Super panes fermentatos offeret munera sua, quia sacrificium laudationis salutaris eius est. Et offeret ab eo unum de omnibus muneribus suis separationem Domino; sacerdoti, qui effundit sanguinem salutaris et carnes sacrificii laudationis salutaris, ipsi erunt; et in qua die donum offertur, manducabunt, et non derelinquent ex eo in mane.*

Sacrificium hoc, quod *salutare* appellatur, in duas diuidi partes, et unam quidem *laudationis* nominat, alteram *uoti*, utrumque tamen *sacrificium salutare* nominatur. Verum quoniam non est nobis nunc secundum litteram instaurare sacrificia, requiramus in nobis, quisnam est tantus ac talis, qui *sacrificium salutare* et *sacrificium laudis* offerat Deo. Ego illum esse arbitror, qui in omnibus actibus suis facit laudari Deum et impletur per eum illud, quod Dominus et Saluator noster dicit: *Ut uideant homines opera uestra bona et magnificent Patrem uestrum, qui in caelis est.* Ille ergo obtulit *sacrificium laudis*, pro cuius actibus, pro cuius doctrina, pro cuius uerbo et moribus et disciplina laudatur et benedicitur Deus, sicut e contrario sunt illi, de quibus dicitur quia: *Per uos nomen meum blasphematur inter gentes.* Obserua tamen et hic, quomodo *panes ex simila facti in oleo* et *lagana azyma uncta oleo* et *simila conspersa in oleo*

Ca să ştim cele ce ne-au fost dăruite de Dumnezeu; pe care le şi rostim. Acum însă, constrânşi de micimea gândului nostru, să vedem începutul celui de-al doilea capitol. 1Cor. 2,12

7. *„Aceasta este legea sacrificiului de mântuire, pe care îl vor oferi Domnului. Dacă cineva îl va oferi pentru laudă, va şi adăuga la sacrificiu pâinile laudei, făcute din făină fină în ulei, şi prăjituri, azime, unse cu ulei, şi făină fină frământată în ulei. Deasupra pâinilor dospite va oferi darurile lui, fiindcă este sacrificiul laudei, al mântuirii lui. Şi va oferi de la el unul din toate darurile lui, separare pentru Domnul; preotul care răspândeşte sângele de mântuire şi cărnurile sacrificiului de laudă, de mântuire, le va avea; şi în care zi se oferă dăruire vor mânca şi nu vor lăsa din ea până dimineaţa."* Lv. 7,11-15

Acest sacrificiu, care se numeşte *mântuitor*, a fost divizat în două părţi: pe una o numeşte *de laudă*, iar pe alta *a votului*, deşi ambele sunt numite *sacrificiu mântuitor*. Fiindcă însă noi nu avem a instaura sacrificii după literă, să căutăm în noi: cine este atât de mare şi atât de important încât să-I ofere lui Dumnezeu *sacrificiul mântuitor* şi *sacrificiul laudei*? Eu sunt de părere că este acela care, în toate faptele lui, face ca Dumnezeu să fie lăudat, împlinindu-se prin el ceea ce Domnul şi Mântuitorul nostru spune: *„Ca să vadă oamenii faptele voastre bune şi să-L mărească pe Tatăl vostru, Care este în ceruri"*. Aşadar, a oferit *sacrificiul laudei* acela care, pentru faptele lui, pentru învăţătura lui, pentru cuvântul, moravurile şi disciplina lui, face ca Dumnezeu să fie lăudat şi binecuvântat, după cum opuşi sunt cei despre care se spune: *„Prin voi numele Meu este blestemat între neamuri"*. Observă totuşi şi în ce fel se pun *pâinile făcute din făină fină în ulei* şi *prăjiturile, azime, unse cu ulei* şi *făina fină frământată în ulei*, oferindu-se

Cf. Lv. 7,16

Cf. Ps. 49,23

Mt. 5,16

Rom. 2,24; Is. 52,5

Cf. Lv. 7,13

ponitur et triplici iterum sacramento hostia salutaris offertur et ad ultimum: *Sacerdoti* inquit *qui effundit sanguinem salutaris, ipsi erit.* Superius dixit: *Sacerdoti, qui repropitiabit, ipsi erit*; hic: *Sacerdoti, qui effundit sanguinem sacrificii salutaris, ipsi erit.* Digno ordine utitur; prius enim repropitiatio quaerenda est et post haec offerendum *sacrificium salutaris.* Neque enim salus esse cuiquam potest, nisi prius sibi propitium faciat Dominum.

Sed et carnes inquit *sacrificii laudationis salutaris ipsi erunt.* Saepe iam diximus quod carnes in Scripturis *solidum* indicant *cibum* perfectamque doctrinam. Secundum Scripturas enim scio esse animae cibum quendam *lactis* et alium cibum animae *olerum* et alium carnis, sicut ipse Apostolus de quibusdam dicit quia: *Lacte uos potaui, non esca. Nondum enim poteratis, sed nec adhuc potestis. Adhuc enim estis carnales*; et iterum alibi dicit: *Alius quidem credit manducare omnia; qui autem infirmus est, olera manducet*; et rursum alibi: *Perfectorum autem est cibus solidus* et cetera. Hic ergo carnes *sacrificii salutaris, quod offertur pro laudatione,* ipsius iubentur esse sacerdotis.

Ex simila uero tripliciter oblata, ut supra diximus, unum tantum, quod placuerit, sacerdoti deputatur; cetera offerentis sunt laici, ita tamen ut sub die comedantur nec remaneat ex his aliquid *in mane.* Carnes ergo, in quibus *solidus cibus* est et perfecta scientia, sacerdotibus deputantur, quia debent in omnibus esse perfecti, in doctrina, in uirtutibus, in moribus. Si enim hoc in se non habuerint, de sacrificiorum carnibus non edent. Vnum uero illud, quod separatur tamquam praecipuum ex tribus, quae ex simila praecepta sunt, in hoc illam partem scientiae arbitror

din nou jertfă de mântuire într-un triplu sacrament, şi cum se spune la sfârşit: *„Preotul care răspândeşte sângele de mântuire îl va avea!"*. Mai înainte a spus: *„Preotul care va face reîmpăcare îl va avea!"*; aici zice: *„Preotul care răspândeşte sângele sacrificiului de mântuire îl va avea!"*. Se foloseşte ordinea potrivită: căci mai întâi trebuie căutată reîmpăcarea, şi după aceasta trebuie oferit *sacrificiul de mântuire.* Căci nimeni nu poate obţine mântuirea dacă nu şi L-a făcut favorabil mai înainte pe Domnul. Lv. 7,14 Lv. 7,7 Lv. 7,14

„Dar şi cărnurile sacrificiului de laudă, de mântuire, le va avea!" Adesea am spus că termenul „cărnuri", în Scripturi, indică *hrana tare* şi învăţătura desăvârşită. Căci ştiu, urmând Scripturile, că există o hrană a sufletului, *laptele,* o altă hrană a sufletului, *legumele,* şi o alta, carnea, după cum însuşi Apostolul spune despre unele: *V-am dat să beţi lapte, nu mâncare. Căci încă nu puteaţi, dar nici acum nu puteţi. Căci încă sunteţi carnali*; şi iarăşi spune în altă parte: *Unul crede [că poate] mânca de toate; cine este însă lipsit de tărie, acela să mănânce legume,* şi iarăşi în alt loc: *Iar hrana tare este a celor desăvârşiţi* etc. Aşadar, aici se porunceşte să fie ale preotului însuşi cărnurile *sacrificiului de mântuire, care se oferă pentru laudă.* Lv. 7,15 *Cf.* Evr. 5,14 1Cor. 3,2-3 Rom. 14,2 Evr. 5,14

Din făina fină oferită în triplu mod, cum am spus mai sus, doar una anume este atribuită preotului, celelalte sunt ale laicului care oferă, şi totuşi în aşa fel încât să fie mâncate ziua şi să nu rămână din ele ceva *până dimineaţa.* Cărnurile, aşadar, în care se află *hrana tare* şi ştiinţa desăvârşită, sunt atribuite preoţilor, fiindcă ei trebuie să fie desăvârşiţi în toate, în învăţătură, în virtuţi, în moravuri. Căci dacă nu vor avea aceasta [*i.e.* desăvârşirea] în ei, nu vor mânca din cărnurile sacrificiilor. Iar prin acea parte unică, ce este separată, ca mai aleasă, din cele trei porunCite din făină fină, sunt de părere că este desemnată *Cf.* Lv. 7,15 *Cf.* Evr. 5,14

designari, de qua superius diximus, quae perfectam indicat profundamque doctrinam.

Sed requiras fortasse, cum superius fermentum penitus abiecerit de sacrificiis, quomodo nunc *super panes fermentatos* sacrificium mandat imponi? Verum diligentius intuere quia non ad sacrificium, sed ad ministerium sacrificii *fermentatus panis* assumitur. Quid ergo hoc sit, age, uideamus. Dominus in Euangeliis humanam doctrinam Pharisaeorum, *qui tradebant traditiones, praecepta hominum, fermentum* appellat, cum dicit discipulis: *Obseruate a fermento Pharisaeorum*. Similiter ergo humana doctrina est, uerbi causa, grammatica ars uel rhetorica uel etiam dialectica. Ex qua doctrina ad sacrificium quidem, hoc est in his, quae a Deo sentienda sunt, nihil suscipiendum est; sermo uero lucidus et eloquentiae splendor ac disputandi ratio ad ministerium uerbi Dei decenter iubetur admitti. Aut non super hoc fermentum habebat uerbi Dei sacrificium positum ille, qui dicebat: *Corrumpunt mores bonos colloquia mala* et: *Cretenses semper mendaces, malae bestiae, uentres pigri* et alia his similia ex fermento sumpta Graecorum?

8. Quod autem dicit: *Sub die comedetur, nec derelinquetur ab eo usque in mane*, conferamus cum ceteris sacrificiis et uideamus, quae sit ratio, quod in hoc quidem sacrificio salutari *eadem die, quae offeruntur*, praecepit *comedenda*, in alio uero sacrificio etiam in secundam diem seruari indulget et usque in tertiam, tertia uero iam die igni tradi, quae superfuerint, ne polluant offerentem. Quid ergo habeat ista differentia, uideamus. Sed uere indigemus auxilio Dei, qui omnes *adipes contegentes interiora* nostra dignetur abscidere et omne crassioris sensus uelamen auferre, ut

acea parte a ştiinţei despre care am vorbit mai înainte, ce indică învăţătura desăvârşită şi profundă.

Dar poate vei întreba: dacă mai sus drojdia a fost total exclusă dintre sacrificii, cum de porunceşte acum ca sacrificiul să fie *deasupra pâinilor dospite*? Priveşte mai atent: *pâinea dospită* nu este luată pentru sacrificiu, ci pentru îndeplinirea sacrificiului. Ei bine, să vedem ce înseamnă aceasta. Domnul numeşte *drojdie*, în Evanghelii, învăţătura omenească a fariseilor, *care transmiteau tradiţii, precepte ale oamenilor*, când spune ucenicilor: *„Feriţi-vă de drojdia fariseilor!"*. La fel, aşadar, este învăţătura omenească, gramatica, spre exemplu, retorica ori dialectica. Din această învăţătură nu trebuie luat nimic pentru sacrificiu, adică în cele ce trebuie gândite despre Dumnezeu; se porunceşte, aşa cum se cuvine, ca discursul clar, strălucirea elocinţei şi tehnica disputei să fie admise pentru slujirea cuvântului lui Dumnezeu. Oare nu pe această drojdie avea pus sacrificiul cuvântului lui Dumnezeu cel ce spunea *„Proastele însoţiri strică moravurile bune"*[39] şi *„Cretani veşnic mincinoşi, bestii groaznice, pântece leneşe"*[40] şi altele asemenea acestora, luate din drojdia grecilor?

Cf. Lv. 7,13

Cf. Mc. 7,3,7

Mt. 16,6

1Cor. 15,33

Tit 1,12

8. În privinţa enunţului *„În aceeaşi zi se va mânca, şi nu va rămâne din el până dimineaţa!"*, să-l comparăm cu celelalte sacrificii şi să vedem pentru ce raţiune porunceşte că, în cazul sacrificiului mântuitor, *trebuie să fie mâncate în aceeaşi zi în care sunt oferite*, pe când în alt sacrificiu se îngăduie să fie păstrate până a doua zi, şi chiar până în a treia, iar în a treia zi să fie predate focului cele ce vor prisosi, ca să nu-l întineze pe cel ce oferă. Să vedem ce semnifică această diferenţă. Dar avem cu adevărat nevoie de ajutorul lui Dumnezeu, care să binevoiască să îndepărteze toate *grăsimile ce acoperă cele lăuntrice* ale noastre şi să ridice vălul oricărui înţeles

Lv. 7,15

Cf. Lv. 19,6 *sqq.*

Cf. Lv. 4,8

haec secundum id, quod a Deo mandari dicitur, possimus aduertere.

Conferamus igitur ipsam sibi Scripturam diuinam et quam aperuerit nobis absolutionis semitam subsequamur. Inuenimus enim in sacrificio Paschae, quod *in uesperam* immolari iubetur, dari mandatum similiter, ut *nihil remaneat ex carnibus usque in mane*. Non est hoc otiosum quod hesternas carnes uesci non uult nos sermo diuinus, sed recentes semper et nouas, eos maxime, qui sacrificium Paschae uel *sacrificium laudis* immolant Deo; nouas eos carnes et recentes ipsius diei edere iubet, hesternas prohibet. Recordatus sum simile aliquid et prophetam Ezechielem dicere, cum ei Dominus praecepisset, ut coqueret sibi panes in *stercore humano*. Respondit enim Domino et dixit: *O Domine, numquam contaminata est anima mea, et morticinum aut immundum non introiuit in os meum. Sed neque caro hesterna introiuit in os meum*. De quo saepe apud memet ipsum requirebam, quaenam esset ista prophetae exsultatio, qua uelut magnum aliquid ante Deum proferret et diceret quia: *Numquam carnem hesternam manducaui*. Sed ut uideo, hinc edoctus et ex istis imbutus mysteriis haec propheta loquebatur ad Dominum quia: non ita abiectus et degener sum sacerdos, ut *hesternis*, id est ueteribus *carnibus uescar*.

Audite haec omnes Domini sacerdotes et attentius intelligite, quae dicuntur. Caro, quae ex sacrificiis sacerdotibus deputatur, *uerbum Dei* est, quod in Ecclesia docent. Pro hoc ergo figuris mysticis commonentur, ut, cum proferre ad populum sermonem coeperint, non *hesterna* proferant, non uetera, quae sunt secundum litteram, proloquantur, sed per gratiam Dei noua semper proferant et spiritalia semper inueniant. Si enim ea, quae didiceris a Iudaeis hesterno,

grosier, ca să le putem observa pe acestea urmând ceea ce s-a spus că este poruncit de Dumnezeu.

Să comparăm, aşadar, Scriptura cu sine şi să urmăm acea cărare a soluţiei pe care ea ne-o va deschide. Găsim şi în legătură cu sacrificiul Paştelui, care se porunceşte să fie adus jertfă *spre seară*, că se dă poruncă la fel, ca *nimic să nu rămână din cărnuri până dimineaţa*. Nu fără motiv vrea cuvântul divin să nu existe hrănire cu cărnurile de ieri, ci totdeauna cu cele proaspete şi noi, îndeosebi în cazul celor ce i se aduc jertfă lui Dumnezeu ca sacrificiu de Paşte sau ca *sacrificiu de laudă*; porunceşte ca aceste cărnuri să fie mâncate noi şi proaspete, în aceeaşi zi, interzicându-le pe cele de ieri. Îmi amintesc că ceva asemănător spune şi profetul Iezechiel, după ce Domnul i-a poruncit să-şi coacă pâini în *excrement omenesc*. Căci răspunde Domnului: *„O, Doamne, niciodată sufletul meu nu s-a spurcat şi mortăciune sau necurăţie nu a intrat în gura mea! Şi niciodată nu a intrat în gura mea carne de ieri!"*. Despre acest răspuns adesea mă întrebam: ce desfătare găsea în a spune înaintea lui Dumnezeu, ca un lucru mare, *„Niciodată nu am mâncat carne de ieri"*? Ca să văd că, instruit de aici şi îmbibat de aceste taine, profetul zicea Domnului: „Nu am fost un preot atât de decăzut şi degenerat, încât *să mănânc cărnurile de ieri"*, adică pe cele vechi.

Cf. Ex. 12,6,10

Cf. Ps. 49,23

Cf. Iez. 4,12

Iez. 4,14

Ascultaţi acestea, toţi preoţii Domnului, şi înţelegeţi mai pătrunzător cele spuse! Carnea, cea atribuită preoţilor din sacrificii, este *cuvântul lui Dumnezeu*, pe care îl învaţă în Biserică. Pentru aceasta, aşadar, sunt sfătuiţi, sub figuri tainice: când vor începe să spună către popor cuvântul, să nu le spună pe cele *de ieri*, să nu le rostească pe cele vechi, care sunt după literă, ci să le spună, prin harul lui Dumnezeu, totdeauna pe cele noi şi totdeauna să le descopere pe cele duhovniceşti. Căci dacă le-ai spus azi în

haec hodie in Ecclesia proferas, hoc est hesternam carnem sacrificii edere. Si meministis, etiam in oblatione primitiarum eodem sermone usus est legislator, ut sint, inquit, *noua recentia*. Vides ubique ea, quae ad laudes Dei pertinent – hoc enim est *sacrificium laudis* –, *noua et recentia* esse debere, ne forte, cum uetera profers in Ecclesia, labia tua loquantur et *mens* tua *sine fructu* sit. Sed audi quid dicit Apostolus: *Si* inquit *loquar linguis, spiritus meus orat, sed mens mea sine fructu est. Quid igitur est? Orabo* inquit *spiritu, orabo et mente, psalmum dicam spiritu, psalmum dicam et mente.* Ita ergo et tu si non ex eruditione spiritali, ex doctrina gratiae Dei praesentem et recentem protuleris sermonem in laudibus Dei, os quidem tuum offert *sacrificium laudis*, sed mens tua pro sterilitate hesternae carnis arguitur. Nam et Dominus panem, quem discipulis dabat dicens iis: *Accipite et manducate*, non distulit nec reseruari iussit in crastinum. Hoc fortasse mysterii continetur etiam in eo, quod *panem portari non iubet in uia*, ut semper recentes, quos intra te geris, uerbi Dei proferas panes. Denique Gabaonitae illi propterea condemnantur et *ligni caesores uel aquae gestatores* fiunt, quia panes ueteres ad Istrahelitas detulerunt, quibus lex spiritalis iubebat semper uti recentibus et nouis. Alia sane sacramentorum figura est, quae iubet etiam *in altera die*, quod superfuerit, edi, nihil uero *in tertiam* reseruari; de qua suis locis uidebimus.

Sed ne illud quidem nos lateat esse quoddam tempus, in quo benedictio sit ueteribus uesci. Nam de anno septimo,

Biserică pe cele pe care ieri le-ai învăţat de la iudei, atunci aceasta înseamnă că ai mâncat carnea de ieri a sacrificiului. Dacă vă amintiţi, legiuitorul a folosit aceeaşi sintagmă în privinţa ofrandei primiţiilor: să fie *noi, proaspete*! Observă că pretutindeni cele privitoare la laudele lui Dumnezeu – căci acesta este *sacrificiu de laudă* –, trebuie să fie *noi şi proaspete*, ca nu cumva, spunându-le pe cele vechi în Biserică, buzele tale să rostească, iar *mintea* ta să fie *fără rod*. Dar ascultă ce spune Apostolul: *Dacă aş grăi în limbi, duhul meu se roagă, dar mintea mea este fără rod. Aşadar, ce înseamnă aceasta? Mă voi ruga cu duhul, mă voi ruga şi cu mintea, voi spune psalm cu duhul, voi spune psalm şi cu mintea.* Aşadar, la fel şi tu: dacă nu vei oferi cuvânt prezent şi proaspăt spre laudele lui Dumnezeu din cultivare duhovnicească, din învăţătura harului lui Dumnezeu, gura ta oferă, desigur, *sacrificiul laudei*, dar mintea ta este acuzată pentru uscăciunea cărnii de ieri. Căci şi Domnul, când le dădea ucenicilor pâine spunându-le: *„Luaţi şi mâncaţi!"*, nu a menţionat şi nu a poruncit să fie păstrată pe a doua zi. Poate ceva tainic este cuprins şi în aceea că *porunceşte să nu fie luată pâine pe cale*, ca întotdeauna să înfăţişezi pâini proaspete ale cuvântului lui Dumnezeu, pe care le porţi înlăuntrul tău. Apoi, vestiţii gabaoniţi sunt condamnaţi şi devin *tăietori de lemne ori purtători de apă* pentru că au adus pâini vechi israeliţilor, cărora legea duhovnicească le poruncea ca totdeauna să folosească cele proaspete şi noi. Desigur, o altă figură a sacramentelor este cea care porunceşte să fie mâncat chiar şi ceea ce a prisosit *pe a doua zi*, însă nimic să nu fie păstrat pentru *cea de-a treia zi*; despre aceasta vom vedea la locul ei.

Cf. Lv. 2,14

Cf. Ps. 49,23

1Cor. 14,14-15

Mt. 26,26

Cf. Lc. 9,3

Cf. Iis. Nav. 9,21-23

Cf. Lv. 19,6

Dar să nu ne rămână ascuns că există un anume răstimp în care este o binecuvântare să fie mâncate cele vechi. Căci se spune despre cel de-al şaptelea

qui *remissionis annus* uel sabbaticus nominatur, ita dicitur: *Manducabis* inquit *uetera et uetera ueterum.* Tunc sub septimi anni mysterio, ut diximus, benedictio est *uetera manducare*, nunc uero prohibetur. Sed multum est excessus habere per haec singula et ex occasione testimoniorum longius euagari, cum explanatio nunc sacrificiorum habeatur in manibus.

9. Dicitur ergo in sequentibus: *Quod si uotum fuerit aut si uoluntarium sacrificauerit munus suum, quacumque die obtulerit sacrificium suum, edetur, et altera die. Et quod superfuerit de carnibus sacrificii usque in diem tertium, igne cremabitur. Si autem manducans manducauerit ex carnibus die tertio, non erit acceptum ei, qui offert illud, non reputabitur ei, coinquinatio est. Anima autem si qua manducauerit ex eo, peccatum accipiet.*

Hoc est nimirum quod et Dauid dicit in Psalmis: *Fiat oratio eius in peccatum*, quando non solum nihil meriti, sed etiam culpae multum ex sacrificiis quaeritur. Audis enim legislatorem decernere quia, si quis manducauerit ex eo, *quod superfuerit in tertiam diem, peccatum accipiet.* Vnde cognoscendum est, quanta humanae conditioni peccatorum labes immineat, cum oriatur etiam inde peccatum, ubi hostia propitiationis offertur. Haec, credo, considerans beatus Dauid dicebat in Psalmis: *Peccata quis intelligit? Voti* igitur uel *uoluntatis* sacrificium est, quod et *secunda* quidem *die* uesci fas est, penitus uero abiuratur in tertiam. Sed dat remedium negligentibus: si, inquit, inualidus fueris et non potueris omnes carnes sacrificii secunda die finire, nihil de his in die tertia comedas, sed igni trade *quod superest.* Si enim uolueris post duos dies manducare de sacrificio, peccatum accipies.

an, care este numit *anul iertării*, sau sabatic: „*Le vei mânca pe cele vechi şi pe cele vechi ale vechilor!*". Atunci, sub taina celui de-al şaptelea an, cum spuneam, este o binecuvântare *a le mânca pe cele vechi*; acum însă este interzis. Dar am făcut o mare digresiune amintind toate acestea şi ne-am depărtat prea mult amintind aceste mărturii, de vreme ce acum ne-am asumat explicarea sacrificiilor. *Cf.* Dt. 15,1-2 Lv. 26,10

9. Se spune, aşadar, în continuare: „*Dacă va fi vot ori dacă va sacrifica darul său voluntar, în orice zi va oferi sacrificiul său va fi mâncat şi a doua zi. Şi ceea ce va prisosi din cărnurile sacrificiului până în ziua a treia se va arde în foc. Iar dacă mâncând va mânca din cărnuri în ziua a treia, nu îi va fi primit, celui ce oferă, nu i se va socoti lui, este întinăciune. Iar un suflet, de va mânca din el, va primi păcat*". Lv. 7,16-18

Aceasta este ceea ce declară, desigur, David în Psalmi: „*Să se facă rugăciunea lui spre păcat*", când nu numai că nu rezultă vreun merit din sacrificii, ci apare o vină gravă. Căci îl auzi pe legiuitor: hotărăşte că, dacă cineva va mânca din *ceea ce va prisosi în a treia zi, va primi păcat.* De aici trebuie cunoscut ce mare dezastru ameninţă condiţia umană a păcătoşilor: păcatul se iveşte chiar şi de acolo de unde este oferită jertfa de împăcare! Considerându-le pe acestea, cred, fericitul David spunea în Psalmi: *Cine înţelege păcatele?* Aşadar, se permite ca sacrificiul *votului* sau *al voinţei* să fie mâncat şi *în a doua zi*, însă este interzis cu desăvârşire [să fie mâncat] în cea de-a treia zi. Dar dă remediu celor neglijenţi: dacă vei fi neputincios şi nu vei putea termina în cea de-a doua zi toate cărnurile sacrificiului, să nu mănânci nimic din ele în cea de-a treia zi, ci predă focului *ceea ce prisoseşte.* Căci dacă vei vrea să mănânci din sacrificiu după două zile, vei primi păcat. Ps. 108,7 Ps. 18,13

Ego, prout sensus mei capacitas habet, in hoc biduo puto duo Testamenta posse intelligi, in quibus liceat omne uerbum, quod ad Deum pertinet – hoc enim est sacrificium – requiri et discuti atque ex ipsis omnem rerum scientiam capi; si quid autem *superfuerit*, quod non diuina Scriptura decernat, nullam aliam tertiam scripturam debere ad auctoritatem scientiae suscipi, quia haec dies tertia nominatur, sed igni tradamus, *quod superest*, id est Deo reseruemus. Neque enim in praesenti uita Deus scire nos omnia uoluit, maxime cum id et Apostolus dicat, quia: *Ex parte scimus et ex parte prophetamus; cum uenerit autem quod perfectum est, destruentur illa, quae ex parte sunt.* Iste est ergo ignis, cui, quae *in tertium diem superfuerint*, seruare debemus, et non temeritate praesumpta assumamus nobis cunctorum scientiam, ut merito nobis dicatur ab eodem Apostolo: *Nescientes neque quae loquuntur neque de quibus affirmant.* Ne forte ergo non fiat acceptum sacrificium nostrum et hoc ipsum, quod ex diuinis Scripturis cupimus scientiam capere, uertatur nobis in peccatum, seruemus eas mensuras, quas nobis per legislatorem lex spiritalis enuntiat.

10. *Et carnes quaecumque tactae fuerint ab omni immundo, non manducabuntur, igni cremabuntur. Omnis mundus manducabit carnes; et anima quaecumque manducauerit carnes sacrificii salutaris, quod est Domino, et immunditia eius in eo fuerit, peribit anima illa de populo suo. Et anima quaecumque tetigerit omnem rem immundam uel ab immunditia hominis uel quadrupedum immundorum uel ab omni abominamento immundo, et manducauerit ex carnibus sacrificii salutaris, quod est Domini, peribit anima illa de populo suo.*

Eu, atât cât gândul meu poate cuprinde, consider că aceste două zile pot fi înţelese ca fiind cele două Testamente, în care se permite ca orice cuvânt privitor la Dumnezeu – căci acesta este sacrificiul – să fie cercetat şi despicat şi primită din acestea toată ştiinţa lucrurilor; iar dacă ceva *va prisosi*, pe care Scriptura divină nu l-a stabilit, nu trebuie să iei nici o altă a treia scriptură ca autoritate a ştiinţei, fiindcă aceasta este numită ziua a treia, ci să dăm focului *ceea ce prisoseşte*, adică să o rezervăm lui Dumnezeu. Căci nici Dumnezeu nu a vrut ca noi să ştim tot în prezenta viaţă, observând îndeosebi ceea ce şi Apostolul spune: *În parte ştim şi în parte profeţim; când va veni însă ceea ce este desăvârşit, vor fi distruse acelea care sunt în parte.* 1Cor. 13,9-10
Aşadar, acesta este focul căruia trebuie să-i încredinţăm *cele ce vor prisosi în a treia zi*: nu trebuie, printr-o temeritate nesăbuită, să ne atribuim ştiinţa tuturor, ca pe merit să ni se spună de către acelaşi Apostol: *Neştiindu-le nici pe cele pe care le zic, nici pe cele pe care le susţin ca adevărate.* 1Tim. 1,7
Aşadar, ca nu cumva sacrificiul nostru să fie refuzat şi dorinţa noastră, de a căpăta ştiinţa din Cărţile dumnezeieşti, să ni se întoarcă nouă în păcat, să păzim acele măsuri pe care le enunţă pentru noi, prin legiuitor, legea duhovnicească. *Cf.* Lv. 7,17

10. *„Şi orice cărnuri care vor fi atinse de către orice necurat nu vor fi mâncate, se vor arde în foc. Orice curat va mânca cărnurile; şi orice suflet [care] va mânca cărnurile sacrificiului de mântuire, care este pentru Domnul, şi necurăţia lui va fi în el, va pieri acel suflet din poporul său. Şi orice suflet [care] se va atinge de orice lucru necurat, sau de necurăţia omului sau a patrupedelor necurate sau de orice spurcăciune necurată, şi va mânca din cărnurile sacrificiului de mântuire, care este al Domnului, va pieri acel suflet din poporul său."* Lv. 7,19-21

Triplices immunditiae causas hic legislator exposuit. Vnam, ne *carnes* sacrificiorum aliqua *immunditia* contingantur. Aliam, ne is, qui edit *carnes sacrificii*, immundus sit et *immunditia eius in ipso sit*. Tertiam, quod, etsi carnes mundae sint et ipse, qui edit, mundus sit, tamen ne *contigerit aliquid immundum* uel a pecoribus uel ab auibus uel ex omnibus, quae immunda pronuntiata sunt. Et haec quidem uoluntas est legis de ritu sacrificiorum corporalium sancientis.

Secundum nostrae uero expositionis ordinem, ubi carnes sanctae uerba intelliguntur esse diuina, huiusmodi habenda est obseruatio, quia saepe accidit mundas carnes contingi ab aliquo immundo, ut uerbi causa dixerim, si quis de Deo Patre ac de Unigenito eius et Spiritu sancto digno Deitatis mysterio purum faciat sincerumque sermonem, similiter et de omnibus creaturis rationabilibus tamquam a Deo factis ad hoc, ut caperent et intelligerent eum, non autem consequenti mysterio adserat etiam carnis resurrectionem, primus quidem eius sermo, quoniam perfecte et sancte disseruit, *solidus cibus* est, carnes sanctae sunt, hoc uero, quod his addit resurrectionem carnis negando, quia alienum a fide est, superioribus iunctum perfectis et fidelibus uerbis sanctas carnes contaminauit et polluit. Ideo ergo praecepit legislator, ne manducentur huiusmodi carnes, quibus *immunditia* infidelitatis alicuius adiungitur. Propterea et Apostolus dicit: *Etenim diem festum celebremus non in fermento ueteri neque in fermento malitiae et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et ueritatis.*

Secundum *immunditiae* genus est, ne ipse, qui carnes edit, immundus sit, *et immunditia eius in ipso sit*, quod hoc modo intelligi potest, uerbi gratia, si sit aliquis naturae florentis et ardentis ingenii, non continuo aptus uidebitur ad suscipienda Verbi Dei mysteria, sed quaeritur etiam hoc,

Aici legiuitorul a expus întreitele cauze ale necurăției. Prima: *cărnurile* sacrificiilor să nu atingă vreo *necurăție*. A doua: cel care mănâncă *cărnurile sacrificiului* să nu fie necurat și *să* nu *fie în el necurăția lui*. Cea de-a treia: chiar dacă sunt curate cărnurile și cel ce mănâncă este curat, totuși să nu *atingă ceva necurat*, ori dintre turme, ori dintre păsări, ori dintre toate care au fost declarate necurate. Iată voința legii ce sancționează [prescripții] despre rânduiala sacrificiilor trupești.

Iar după ordinea expunerii noastre, unde cărnurile sfinte sunt înțelese a fi cuvintele dumnezeiești, trebuie urmată o astfel de regulă: adesea se întâmplă să fie atinse cărnurile curate de ceva necurat. Un exemplu: cineva alcătuiește un discurs curat și pur despre Dumnezeu Tatăl și despre Unul-Născut al Lui și Duhul Sfânt, despre taina demnă a dumnezeirii, și la fel și despre toate creaturile raționale, ca făcute de Dumnezeu pentru a-L primi și înțelege pe El, însă nu adaugă tainei ce urmează și învierea cărnii. Primul discurs, desigur, fiindcă a expus desăvârșit și sfânt, este *hrană tare*; însă ceea ce adaugă acestora, negând învierea cărnii, fiind străin de credință, dar conectat cuvintelor desăvârșite și credincioase, a spurcat și a întinat sfintele cărnuri ale cuvântului. De aceea, așadar, a hotărât legiuitorul să nu fie mâncate cărnurile de acest fel, cărora li se adaugă *necurăția* vreunei necredințe. De aceea și Apostolul spune: *Și astfel să serbăm ziua de sărbătoare, nu în drojdie veche, și nici în drojdia răutății și a răului, ci în azimile curăției și ale adevărului.*

Cf. Evr. 5,14

1Cor. 5,8

Al doilea gen al *necurăției*: cel care mănâncă cărnurile să nu fie necurat și *necurăția lui să* nu *fie în el*. Aceasta se poate astfel înțelege, spre exemplu: dacă cineva are o fire efervescentă și cu un spirit ardent, nu se va arăta apt a primi imediat tainele Cuvântului lui Dumnezeu, ci se caută ca mai întâi să

Cf. Lv. 7,20

ut prius a profanis actibus et immundis operibus separetur et ita demum eruditionis capax fiat, si prius capax fuerit sanctitatis. Simile his in Numeris legimus scriptum, ubi Dominus carnes caelitus dedit filiis Istrahel et dicit: *Sanctificamini in crastinum, ut manducetis carnes*, hoc ostendens quod, nisi sanctificati essent prius et mundi effecti, carnes iis non daret Deus. Bene autem clementiam Domini legislator ostendit, ut non diceret quia: non manducet carnes, in quo fuit immunditia, sed ait: *In quo immunditia eius in ipso est.* Nemo etenim fere inuenitur, in quo non fuit immunditia. Inueniri autem potest, in quo fuerit quidem, sed audita lege Dei ultra iam non sit. Quod si permanet in eo immunditia sua et his auditis conuerti non uult et emendari, *peribit* inquit *anima illa de populo suo.*

Tertia est immunditiae species, qua is, qui mundus est, *aliquid contingit immundum* et non tam suo peccato quam aliena contagione polluitur; ut puta, si quis societur amicitiis et consortio hominis liuidi uel iracundi uel adulteri, et ipse quidem propriis actibus non inseratur sceleribus eius, uideat tamen eum et intelligat, quomodo fratrem suum odit et homicida est, uel quomodo insidiatur alienae mulieri et adulter est, uel quomodo in ceteris quibusque sacrilegus est, nec deprehensis his discedat ab eius consortio: iste est, qui *contingit immundum* uel animal uel auem uel *morticinum* et aliena immunditia ipse pollutus est. De diuersitatibus autem immundorum, prout occurrere potuit, in superioribus diximus. Aut non et Apostolus secundum hanc eandem praecepit formam, cum dicit: *Nunc autem scribo uobis in epistola, ut non commisceamini, si qui frater*

fie despărțit de actele profane și de faptele necurate, și doar astfel să devină primitor al instrucției, după ce va fi fost mai înainte primitor al sfințeniei. Citim ceva asemănător în *Numere*[41], unde Domnul a dat din cer cărnuri fiilor lui Israel și spune: *„Să vă sfințiți pentru mâine, ca să mâncați cărnurile!"*. Aceasta arată că dacă nu se vor fi sfințit mai înainte și dacă nu vor fi devenit curați, Dumnezeu nu le va da cărnurile. În mod potrivit legiuitorul arată îndurarea Domnului: nu a spus: „Să nu mănânce cărnuri cel în care a fost necurăția!", ci zice: *„Să nu mănânce cărnuri cel în care necurăția lui este în el!"*. Într-adevăr, aproape nimeni nu este găsit în care să nu fi fost necurăție. Dar poate fi descoperit unul în care să fi fost, dar în care, după ce Legea lui Dumnezeu a fost auzită, să nu mai fie de acum înainte. Iar dacă necurăția lui va rămâne în el și nu vrea să se întoarcă și să se îndrepte după ce acestea au fost auzite, *va pieri acel suflet din poporul său.*

Nm. 11,18

Cf. Lv. 7,20

Lv. 7,21

Al treilea gen de necurăție: cel prin care cineva, care este curat, *atinge ceva necurat* și este întinat nu atât prin păcatul său, cât prin atingere a ceva străin. Exemplu: dacă cineva leagă prietenie și întovărășire cu un om invidios sau mânios sau adulter. Acesta nu se implică prin fapte proprii în crimele lui, dar nici nu iese din întovărășirea cu el, deși vede și înțelege că acela își urăște fratele și este ucigaș de oameni, sau că întinde capcane unei femei străine și este adulter, sau că violează alte legi. Acesta este cel ce *a atins necurăție* ori însuflețit, ori pasăre, ori *mortăciune* și a fost întinat de necurăție străină: cel ce nu renunță la însoțirea cu un criminal, deși îi cunoaște crimele. Iar despre deosebirile dintre necurate am vorbit mai înainte, atât cât ne-au putut apărea. Oare nu hotărăște și Apostolul după una și aceeași formă când spune: *Acum însă vă scriu în scrisoare să nu vă amestecați [cu] vreun frate dacă este numit desfrânat,*

Cf. Lv. 7,21

Cf. 1In. 3,15

Cf. Lv. 7,21

Cf. Lv. 5,2

nominatur fornicator aut auarus aut idolis seruiens aut ebriosus aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere? In quibus omnibus quid est aliud, quod praecepit, nisi ne alienis peccatis et immunditiis polluamur?

11. *Et locutus est* inquit *Dominus ad Moysen dicens: loquere ad filios Istrahel dicens: omnem adipem boum et ouium et caprarum non edetis. Et adeps morticinorum, et a fera captum non erit ad omne opus, et in esca non edetur. Omnis qui edet adipem ex pecoribus, ex quibus offertis ab iis hostiam Domino, peribit anima illa de populo suo. Et omnem sanguinem non edetis in omni habitatione uestra a pecoribus et a uolatilibus. Omnis anima quaecumque manducauerit sanguinem, peribit anima illa de populo suo.*

Adipes quidem eorum animalium, quae in sacrificiis offeruntur et aliorum nonnullorum edi uel in usu haberi abnegat legislator, *sanguinem* uero omnis carnis comedi uetat. In superioribus locum mysticum petractantes, ubi *uitulus* in holocaustum dabatur *pro peccato* et adipes imponebantur altari, sanguinem quidem, quo ex parte aliqua *cornua* liniebantur, reliquus uero *ad basim* effundebatur *altaris*, in eorum accepimus figuram, qui *residuus* dicitur *Istrahel*, et postquam *plenitudo gentium subintroierit*, salutem in nouissimis sperat. *Adipes* uero animam diximus Christi, quae est Ecclesia *amicorum eius, pro quibus animam suam ponit.* Potest ergo fieri et in hoc loco, ut, quod mandatur, ne qui adipes edat ex his, quae Domino offeruntur, hoc sit quod et Dominus dicit: *Ne qui scandalizet unum ex his minimis, qui credunt in me.* Quod autem *sanguis* nullius animalis edi iubetur, illud fortasse sit, quod de Istrahelitis dicit Apostolus: *Dicis ergo: si fracti sunt rami, ut ego insererer.*

sau avar, sau slujitor al idolilor, sau beţiv, sau răpitor, nici să nu luaţi hrană împreună cu [unul] de acest fel? În toate acestea ce altceva se hotărăşte decât să ne ferim de întinarea cu păcate străine şi necurate? 1Cor. 5,9-11

11. *Şi a zis Domnul către Moise spunând: „Zi-le fiilor lui Israel, spunând: «Nu veţi mânca nici o grăsime a boilor, a oilor şi a caprelor! Nici grăsimea mortăciunilor, nici ceea ce este prins de sălbăticiune nu va fi de nici un folos, şi nu se vor mânca între bucate! Oricine care va mânca grăsimea din turme, din care oferiţi de la ele jertfă pentru Domnul, va pieri acel suflet din poporul său. Şi nu veţi mânca nici un sânge, în vreun sălaş al vostru, de la turme şi de la zburătoare! Orice suflet care va mânca sânge, va pieri acel suflet din poporul său!»".* Lv. 7,22-27

Legiuitorul opreşte să fie mâncate sau folosite *grăsimile* acelor însufleţite care se oferă în sacrificii sau ale altora, şi interzice să fie mâncat *sângele* oricărei cărni. Discutând în aria tainică mai sus, acolo unde se dădea *viţel* în ardere de tot *pentru păcat* şi grăsimile erau aşezate pe altar, sângele, din care în parte erau unse *coarnele altarului*, iar restul era răspândit *la baza altarului*, a fost considerat că figurează ceea ce se numeşte *restul lui Israel*, care nădăjduieşte mântuirea în cele din urmă, după ce *plenitudinea gentililor va fi intrat.* Am numit *grăsimile* sufletul lui Hristos, care este Biserica[42] *prietenilor Săi, pentru care îşi pune sufletul Lui.* Aşadar, s-ar putea întâmpla, şi în acest loc, ca ce este poruncit, să nu mănânce cineva grăsimile din cele oferite Domnului, să fie ceea ce şi Domnul spune: *„Să nu scandalizeze pe unul dintre aceştia preamicuţi, care cred în Mine!"*. Iar faptul că se porunceşte ca *sângele* nici unui însufleţit să nu fie mâncat este poate ceea ce Apostolul spune despre israeliţi: *Spui aşadar:*

Cf. Lv. 4,3-8

Cf. Is. 10,20

Cf. In. 15,13

Mt. 18,6

Bene, propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas. Noli altum sapere, sed time; et iterum: *Noli gloriari aduersus ramos*, quo scilicet casui eorum nullus insultet; ne forte, sicut idem Apostolus dicit, *et tu excidaris et illi, si non permanserint in incredulitate, inserantur. Sanguis* autem puto quod populus ille competenter intelligatur. Non enim ex fide neque ex spiritu Abraham, sed tantum ex sanguine eius descendunt.

12. Post haec: *Et locutus est Dominus ad Moysen dicens: et filiis Istrahel loquere dicens: qui offert sacrificium salutaris sui Domino, offeret munus suum Domino in sacrificio salutaris sui. Manus eius offerent hostiam Domino, adipem, qui super pectusculum est et pinnam iecoris, offeret ea ita, ut ponantur donum contra Dominum. Et imponet sacerdos adipem, qui est super pectusculum, super altare, et erit pectusculum Aaron et filiis eius. Et bracchium dextrum dabitis separationem sacerdoti a sacrificiis salutaribus uestris. Qui offert sanguinem salutaris et adipem ex filiis Aaron, ipsi erit bracchium dextrum in parte. Pectusculum enim impositionis et bracchium demptionis accepi a filiis Istrahel a sacrificiis salutaribus uestris, et dedi ea Aaron sacerdoti et filiis eius, legitimum aeternum a filiis Istrahel.*

Est sacrificium, quod dicitur *salutare*. Quod sacrificium nemo offert Domino, nisi qui sanus est et salutis suae conscius gratias Domino refert. Nemo ergo, qui aeger est animo et languidus in operibus, offerre potest *sacrificium salutare*. Vis uidere quia nemo aeger et languidus potest istud offerre sacrificium? Leprosus ille, quem in Euangelio

„Dacă ramurile au fost frânte a fost pentru ca eu să fiu altoit". Bine, din cauza necredinței au fost rupte. Tu însă stai tare în credință! Nu te considera superior, ci teme-te!; și iarăși: *Să nu te slăvești împotriva ramurilor!*, adică nimeni să nu insulte căderea lor, ca nu cumva, după cum același Apostol spune, *și tu să fii tăiat, iar aceia, dacă nu vor rămâne în necredință, să fie altoiți.* Consider că *sângele* indică în mod potrivit acel popor. Căci ei coboară nu din credința sau din duhul lui Avraam, ci doar din sângele lui.

Rom. 11,19-20
Rom. 11,18
Rom. 11,22-23

12. *Și a zis Domnul către Moise spunând: „Și fiilor lui Israel zi-le, spunând: «Cel ce oferă sacrificiu de mântuire a sa pentru Domnul va oferi darul său Domnului în sacrificiul de mântuire a sa. Mâinile lui vor oferi jertfă Domnului grăsimea care este deasupra pieptișorului și excrescența ficatului, le va oferi pe ele astfel încât să fie puse dar dinaintea Domnului. Și preotul va așeza grăsimea care este pe pieptișor deasupra altarului, și pieptișorul va fi pentru Aaron și pentru fiii lui. Și șoldul drept îl veți da separare preotului din sacrificiile voastre mântuitoare. Cine oferă sângele de mântuire și grăsimea, dintre fiii lui Aaron, al lui va fi ca parte șoldul drept. Căci pieptișorul așezării și șoldul luării le-am primit de la fiii lui Israel, din sacrificiile voastre mântuitoare, și le-am dat preotului Aaron și fiilor lui, legiuire veșnică de la fiii lui Israel»".*

Lv. 7,28-34

Există un sacrificiu care se numește *mântuitor*[43]. Acest sacrificiu nu-l oferă nimeni dacă nu este sănătos[44] și, conștient de sănătatea lui, dacă nu aduce mulțumire. Prin urmare, nimeni care este bolnav cu spiritul și neputincios cu fapta nu poate oferi *sacrificiu mântuitor*. Vrei să vezi că nici un bolnav și nici un neputincios nu pot oferi acest sacrificiu? Acel lepros, descris în Evanghelie ca însănătoșit de

Dominus curasse describitur, non poterat offerre hostiam, donec leprae aegritudine tenebatur; cum autem accessit ad Iesum *et mundatus est*, tunc iubetur a Domino offerre munera ad altare: *Quod praecepit* inquit *Moyses in testimonium illis.* Audisti qui sit, qui offerre debeat *hostiam salutaris*; audi nunc, quomodo debeat offerre.

Manus inquit *eius offerent hostiam Domino.* Numquid non euidenter clamat legislator quia non homo est, qui offert hostiam, sed *manus eius*, id est, opera eius? Opera namque sunt, quae commendant hostiam Deo. Si enim attracta sit manus tua ad dandum et expansa ad accipiendum, intra te est adhuc lepra tua et offerre non potes *hostiam salutaris. Manus* ergo *eius offerent sacrificium salutaris* et *manus eius* offerent ea, quae Domino offerenda sunt, id est *adipem, qui super pectusculum est* et *pinnam iecoris.* In hoc loco, ubi nos habemus: *Manus eius offerent hostiam Domino*, in Graecis habetur pro hostia: ὁλοκαρπώματα, quod intelligitur omnem fructum; per quod ostendit non posse Domino offerre omnem fructum eum, qui infructuosus est, qui non affert *fructum iustitiae*, fructum misericordiae uel etiam *fructus Spiritus*, quos enumerat Apostolus, *caritatem, gaudium, pacem, patientiam, unanimitatem* et cetera his similia. Vnde et in alio loco propheta dicit: *Et holocaustum tuum pingue fiat.*

Offert ergo *adipes, qui super pectusculum sunt* et *pinnam iecoris*, quae superponantur altari. De adipibus saepe iam diximus. Quod autem dicit: *Adipes, qui super pectusculum sunt, pectusculum* tuum intellige esse cor tuum, de quo tibi auferendae sunt omnes *malae cogitationes* – inde enim procedunt – et altaris igni tradendae sunt, ut possit cor tuum mundum effectum Deum uidere. Sed et *pinnam iecoris*

Domnul, nu a putut oferi jertfă câtă vreme era cuprins de boala leprei; după ce însă s-a apropiat de Iisus *şi a fost curăţat*, atunci se porunceşte de către Domnul să ofere la altar daruri: *„Ce a hotărât Moise ca mărturie pentru ei"*. Ai auzit cine este cel ce trebuie să ofere *jertfa de mântuire*; ascultă acum în ce fel trebuie să ofere. Mt. 8,3-4

Mâinile lui vor oferi jertfă Domnului. Oare nu spune clar legiuitorul că cel ce oferă jertfa nu este omul, ci *mâinile lui*, adică faptele lui? Căci faptele sunt cele ce încredinţează lui Dumnezeu jertfa: dacă mâna ta este strânsă la dat şi deschisă la luat, lepra ta este încă înlăuntrul tău şi nu poţi oferi *jertfa de mântuire.* Prin urmare, *mâinile lui vor oferi sacrificiul de mântuire* şi *mâinile lui* vor oferi cele ce trebuie oferite Domnului, adică *grăsimea care este deasupra pieptişorului şi excrescenţa ficatului.* În acest loc, unde noi avem: *Mâinile lui vor oferi jertfă Domnului*, în versiunile greceşti în loc de „jertfă" apare ὁλοκαρπώματα, ceea ce înseamnă „întregul rod"[45]. Prin aceasta arată că nu poate oferi Domnului întregul rod acela ce este neroditor, care nu aduce *rodul dreptăţii*, rodul milostivirii ori chiar *roadele Duhului* pe care Apostolul le enumeră: *iubirea, bucuria, pacea, răbdarea, înţelegerea* şi celelalte asemenea lor. De unde şi profetul spune, în alt loc: *Şi arderea de tot a ta să se facă grasă!* Lv. 7,30 — *Cf.* Lv. 7,29 *sqq.* — Lv. 7,30 — *Cf.* Iac. 3,18 — *Cf.* Gal. 5,22 — Ps. 19,4

Oferă, aşadar, *grăsimile care sunt deasupra pieptişorului* şi *excrescenţa ficatului*, care se pun deasupra altarului. Despre *grăsimi* am vorbit adesea până acum. Din expresia *grăsimile care sunt deasupra pieptişorului*, trebuie să înţelegi că *pieptişorul* tău este inima ta, din care tu trebuie să îndepărtezi toate *cugetările rele* – căci de acolo provin –, care trebuie predate focului altarului, pentru ca inima ta, devenită curată, să-L poată vedea pe Dumnezeu. Dar hotărăşte că trebuie oferită şi *excrescenţa ficatului.* Am spus şi *Cf.* Lv. 7,30 — *Cf.* Mc. 7,21 — *Cf.* Mt. 5,8 — *Cf.* Lv. 7,30

praecepit offerendam. Diximus et ante iecoris partem loca iracundiae uel cupiditatis exponi; offert ergo *pinnam iecoris*, qui ex se omne uitium irae et furoris excidit.

Adipes igitur, *qui sunt super pectusculum*, imponuntur altari, *ipsum* uero *pectusculum Aaron et filiis eius*. Sed et *bracchium dextrum* separari praecepit et esse iis muneris loco *ex sacrificio salutari*. Vide quibus muneribus honoratur sacerdos. *Pectusculum* accipit et *bracchium*, sed *bracchium dextrum*. Putamus non esse aliquid rationis quod ex omnibus membris animalium, quae iugulantur in sacrificiis, haec potissimum membra delecta sint? Ego puto quod, si qui dicit se esse sacerdotem Dei, nisi habeat pectus ex omnibus membris electum, non est sacerdos; et nisi habeat *bracchium dextrum*, non potest adscendere ad altare Domini nec sacerdos nominari. Quod ergo est sacerdotis pectus aut quale? Ego tale puto esse, quod plenum sit sapientia, plenum scientia, plenum omni diuina intelligentia. Et quid dico plenum intelligentia? Immo quod plenum sit Deo; quale est et bracchium sacerdotis, quod ei offerunt filii Istrahel pro salute sua, qua saluantur.

Formae sunt singula ista, quae scribuntur in lege, eorum, quae in Ecclesia geri debeant. Alioquin nec fuisset necessarium legi haec in Ecclesia, nisi ex his aedificatio aliqua audientibus praeberetur. Si ergo sacerdos Ecclesiae per uerba et doctrinam et multam sollicitudinem suam et laborem uigiliarum conuertere potuerit peccatorem et docere eum, ut meliorem uiam sequatur, ad timorem Dei redeat, cogitet spem futuram, a malis actibus desinat et conuertatur ad bonos; si, inquam, tale opus fecerit, consequens est eum,

mai înainte că această parte a ficatului este indicată ca sediu al mâniei sau al poftei. Oferă, aşadar, *excrescenţa ficatului* cel care taie de la sine orice viciu al mâniei sau al furiei.

Prin urmare, *grăsimile care sunt deasupra pieptişorului* sunt aşezate pe altar, însă *pieptişorul însuşi este pentru Aaron şi fiii lui*. Dar hotărăşte ca şi *şoldul drept* să fie separat şi ca acesta să fie pentru ei ca dar *din sacrificiul mântuitor*. Observă prin câte daruri este onorat preotul! Primeşte *pieptişorul* şi *şoldul*, dar *şoldul drept*. Să credem că nu există vreun temei ca din toate mădularele însufleţitelor care se înjunghie în sacrificii să fi fost alese tocmai acestea? Eu consider că dacă cineva spune că este preot al lui Dumnezeu şi nu are pieptul ales, dintre toate mădularele, acela nu este preot, iar dacă nu are *şoldul drept* nu poate urca la altarul Domnului şi nici preot nu poate fi numit. Aşadar, care este, şi de ce fel, pieptul preotului? Eu consider că este astfel: încărcat de înţelepciune, încărcat de ştiinţă, încărcat de orice înţelegere dumnezeiască. Dar ce spun eu, încărcat de înţelegere? Mai degrabă încărcat de Dumnezeu; de acest fel este şi şoldul preotului, pe care fiii lui Israel îl oferă lui pentru sănătatea lor, prin care sunt însănătoşiţi.

Cf. Lv. 7,30 *sqq.*

Cf. Lv. 7,32

Fiecare dintre cele scrise în Lege este formă a celor ce trebuie să se petreacă în Biserică. Altfel, n-ar fi fost necesar ca ele să fie citite în Biserică dacă nu ar rezulta din ele edificare. Aşadar, dacă preotul Bisericii va putea, prin cuvinte, învăţătură şi multă insistenţă, şi prin efortul vegherilor, să întoarcă un păcătos şi să-l înveţe să urmeze o cale a vieţii mai bună, să se întoarcă la frica de Dumnezeu, să gândească la nădejdea viitoare, să renunţe la fapte rele şi să se întoarcă la cele bune, dacă, zic, va face o asemenea faptă, este logic ca cel care a fost mântuit prin efortul aceluia să aducă mulţumire lui Dumnezeu

qui ipsius labore saluatur, Deo gratias agere et offerre *hostiam salutaris* pro eo quod salutem consecutus sit.

In qua hostia pars efficitur sacerdotis *pectusculum* et *bracchium dextrum*, ut sit indicium, quod pectus eius et cor, quod ante mala cogitabat, sacerdotis labore conuersum recepit cogitationes bonas et ita mundatum est, ut etiam Deum possit uidere. Similiter et in bracchio illud indicium est quod mala eius opera et sinistra, quae sunt utique praua et non bona, conuertit in dextra, ut essent secundum Deum; et hoc est dextrum bracchium, in quo pars esse dicitur sacerdotis. Sed et uos deprecamur, qui haec auditis, detis pectuscula, offeratis pectora uestra sacerdotibus Dei, ut auferant ex his omne quod crassum est, ut sacerdotalem eam faciant portionem. Date nobis etiam bracchia, sed dextra a uobis poscimus bracchia; sinistrum nihil uolumus, dextra a uobis opera requirimus.

Sed et hoc, quod addidit, *pectusculum* dici *appositionis* et *bracchium demptionis*, non mihi sine causa dictum uidetur. Et ideo uelim requirere, quid est quod apponendum est pectusculo, ut fiat *pectusculum appositionis*. Posteaquam ablatum fuerit a corde tuo omne, quod crassum est, et emundatum fuerit ab omni operimento, quod igni tradendum est, restat, ut apponatur ei gratia Spiritus sancti, et tunc fiet *pectusculum appositionis*, sed et *bracchium separationis* siue *demptionis*. Quomodo erit et *bracchium separationis?* Si scias et intelligas discernere, quae sint opera lucis et quae sint *opera tenebrarum*, et separes actus tuos de tenebris, ut sint opera tua in lumine, bracchium tuum efficitur *bracchium separationis*, uel cum separaueris te ab omni fratre *inquiete ambulante*, uel certe cum secundum prophetam *separant se et exeunt de medio peccatorum, qui portant uasa Domini*. Denique uernacula quadam consuetudine Scripturae *commune* esse dicitur, quod immundum est; sicut et ad Petrum uox de caelo dicit: *Quod Deus mundauit, tu commune ne dixeris*. Consequenter ergo si

și să ofere *jertfa de mântuire* pentru că a ajuns la mântuire[46].

În această jertfă partea preotului se fac *pieptișorul* și *șoldul drept*: indiciu că pieptul și inima lui, care înainte cugetau rele, primesc, întoarse de efortul preotului, cugetările bune, și astfel a fost curățit, încât îl poate vedea chiar pe Dumnezeu. Și în șold, la fel, este acel indiciu: faptele lui rele și stângace, care sunt desigur depravate și nebune, le întoarce spre dreapta, ca să fie după Dumnezeu. Acesta este șoldul drept, în care se spune că este partea preotului. Vă rugăm și pe voi, care auziți acestea, să dați pieptișorii, să oferiți piepții voștri preoților lui Dumnezeu, ca să îndepărteze de ei tot ceea ce este gras, ca să o facă parte preoțească! Dați-ne nouă și șoldurile, dar noi vi le cerem pe cele drepte; căci nu voim nimic stângaci, cerem cele drepte de la voi.

Cf. Lv. 7,28 *sqq.*

Cf. Mt. 5,8

Dar și faptul că adaugă, spunând *pieptișorul punerii înainte* și *șoldul luării*, nu mi se pare a fi spus fără motiv. Și de aceea aș vrea să caut ce trebuie adăugat pieptișorului, ca el să fie *pieptișor al punerii înainte*. După ce a fost îndepărtat din inima ta tot ceea ce este gras, și a fost curățată de orice înveliș, care trebuie predat focului, rămâne să i se pună înainte harul Duhului Sfânt, și atunci să devină *pieptișor al punerii înainte*, dar și *șold al separării* sau *al luării*. În ce fel va fi și *șold al separării*? Dacă știi și înțelegi să deosebești faptele luminii de *faptele întunericului*, dacă separi faptele tale de întuneric, ca faptele tale să fie în lumină, șoldul tău devine *șold al separării*: când te vei separa de orice frate ce *umblă în dezordine*, și, desigur, când, după profet, *cei ce poartă vasele Domnului se separă și ies din mijlocul păcătoșilor*. În fine, este o habitudine specifică Scripturii a numi *comun* ceea ce este necurat, după cum și vocea din cer îi spune lui Petru: „*Ceea ce Dumnezeu a făcut curat, tu să nu numești comun*".

Cf. Lv. 7,34

Cf. Rom. 13,12

Cf. 2Tes. 3,11

Cf. Is. 52,11

Fp. 10,15

id, quod immundum est, *commune* appellatur, quod sanctum est, nominabitur *separatum.*

Sed et illud addimus. Si quis Dei solius seruus est, communis non potest dici. Si qui autem communis est, dubium non est quod multorum sit et ideo *communis* dicatur. Grande est in hoc sermone mysterium, quod Istrahel secundum carnem in usu quidem habet, sed intellectum non habet. *Communem* dicunt et illi hominem immundum, sed cur *communis* dicatur, ignorant. Discant ergo ab Ecclesia Dei quia, qui sanctus est, solius Dei est et cum nullo ei communis est. Qui autem peccator est et immundus, multorum est. Multi enim daemones possident eum et ideo communis appellatur. Denique ille, qui in Euangeliis a Domino curatus est, cum interrogatus esset: *Quod tibi nomen est? dixit: legio, multi enim sumus.*

Haec licet in excessu quodam, necessario tamen addita uidentur, ut mysterium *pectusculi impositionis* et *bracchii separationis* quare scriptum sit, disceremus; quae est aeterna portio sacerdotibus data, in qua dignos nos facere dignetur, ut pro cordis puritate et operum probitate in diuino sacrificio habere participium mereamur, per aeternum pontificem Dominum et Saluatorem nostrum Iesum Christum, per quem est Deo Patri cum Spiritu sancto *gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.*

În mod logic, aşadar, dacă ceea ce este necurat se numeşte *comun*, ceea ce este sfânt se numeşte *separat.*

Mai adăugăm ceva. Dacă cineva este sclav doar al lui Dumnezeu, el nu poate fi numit „comun"[47]. Căci dacă cineva este comun, fără îndoială că este al mai multora, şi de aceea se numeşte *comun.* Mare este taina şi în acest cuvânt: Israel, cel după carne, îl are în uz, dar nu are înţelegerea. Căci şi ei îl numesc *comun* pe omul necurat, dar de ce îl numesc *comun* ei nu ştiu. Să înveţe, prin urmare, de la Biserica lui Dumnezeu că cine este sfânt este doar al lui Dumnezeu şi nu îi este *comun* nimănui altcuiva. Iar cine este păcătos şi necurat este al multora. Căci mulţi demoni îl stăpânesc şi de aceea el se numeşte „comun". În fine, cel însănătoşit de Domnul în Evanghelii, după ce a fost întrebat: *„Care-ţi este numele?", a spus „Legiune, căci suntem mulţi".*

Cf. Fp. 10,28

Mc. 5,9

Acestea, deşi în digresiune, par necesare a fi adăugate ca să învăţăm de ce s-a scris taina *pieptişorului aşezării* şi a *şoldului separării*: aceasta este partea veşnică dată preoţilor. Să binevoiască să ne facă pe noi demni de aceasta, ca pentru curăţia inimii şi cinstea faptelor să fim vrednici a avea parte în sacrificiul divin, prin veşnicul arhiereu, Domnul şi Mântuitorul nostru Iisus Hristos, prin Care Dumnezeu Tatăl, împreună cu Duhul Sfânt, are *slava şi stăpânirea în vecii vecilor. Amin.*

Cf. Lv. 7,34

Cf. 1Pt. 4,11; Ap. 1,6

Homilia VI

De indumentis pontificis et sacerdotum.

1. Causam, qua haec, quae nobis recitantur, intelligi possint aut non intelligi, breuiter ostendit Apostolus dicens ab eius oculis posse *Veteris Testamenti uelamen auferri, qui conuersus ad Dominum fuerit*; ex quo sciri uoluit quod quanto minus haec nobis plana sunt, tanto minor est ad Deum nostra conuersio. Et ideo omni uirtute nitendum est, ut ab occupationibus saeculi et a mundanis actibus liberi et ipsas etiam, si fieri potest, superfluas sodalium fabulas relinquentes uerbo Dei operam demus et *in lege eius meditemur die ac nocte*, ut toto corde conuersi reuelatam et apertam Moysi faciem possimus adspicere et maxime in his, quae nunc recitata sunt uel de sacerdotalibus indumentis uel de consecratione pontificis, in quibus talia quaedam dicuntur, ut etiam illum ipsum carnalem Istrahel ab historica intelligentia penitus excludant; et ideo nobis ad haec exponenda non humani ingenii uiribus nitendum est, sed orationibus et precibus ad Deum fusis. In quo etiam uestri adiutorio indigemus, ut Deus, Pater Verbi, det nobis uerbum *in apertionem oris* nostri, ut possimus considerare mirabilia de lege eius.

Omilia VI

Despre veşmintele arhiereului şi ale preoţilor

1. Motivul pentru care cele citite nouă pot fi înţelese sau nu este arătat lapidar de Apostol: *Celui ce se va întoarce spre Domnul* i se poate *îndepărta* de pe ochi *vălul Vechiului Testament*. A vrut să se ştie astfel că, cu cât ne sunt mai neclare acestea, cu atât mai neînsemnată este întoarcerea noastră spre Dumnezeu. Şi de aceea trebuie să ne străduim din toate puterile ca, liberi de preocupările veacului şi de fapte pământeşti, părăsind, dacă e posibil, poveştile inutile ale amicilor, să ne dedicăm cuvântului lui Dumnezeu şi *să medităm întru Legea Lui ziua şi noaptea*, ca, întorşi cu toată inima, să putem privi faţa descoperită şi dezvelită a lui Moise. Şi aceasta îndeosebi în cele ce ne-au fost citite acum, atât despre veşmintele preoţeşti, cât şi despre consacrarea arhiereului, în care sunt spuse unele ce exclud cu desăvârşire chiar şi pe acel Israel carnal de la înţelegerea istorică. De aceea trebuie să ne străduim, explicându-le pe acestea, să folosim nu atât puterile spiritului omenesc, cât rugăciuni şi rugi revărsate în faţa lui Dumnezeu. Pentru aceasta avem nevoie şi de ajutorul vostru, ca Dumnezeu, Tatăl Cuvântului, să ne dea cuvânt *în deschiderea gurii* noastre, ca să putem privi minunăţiile din Legea Sa.

Cf. 2Cor. 3,14,16

Cf. Ps. 1,2
Cf. 2Cor. 3,7

Cf. Ef. 6,19

2. Est ergo initium eorum, quae hodie recitata sunt, in his uerbis: *Haec unctio Aaron et unctio filiorum eius ab hostiis Domini, qua die applicuit eos sacrificare Domino, sicut praecepit Dominus dare illis, qua die unxit eos a filiis Istrahel, legitimum aeternum in progenies eorum. Haec lex holocaustorum et pro peccato et pro delicto, et consummationis et sacrificii salutaris, sicut mandauit Dominus Moysi in monte Sina, qua die praecepit filiis Istrahel offerre munera sua coram Domino in deserto Sina.*

Cum proposuerit dicere legislator: *Haec unctio Aaron et unctio filiorum eius*, non subiunxit, quae esset unctio, nec, qualiter unxisset, exposuit, sed hoc quidem in sequentibus facit, nunc uero posteaquam dixit: *Haec unctio Aaron et filiorum eius*, nihil de unctione subiunxit. Profecto ut ostenderet quia haec, quae supra dixerat, id est *pectusculum impositionis et bracchium separationis*, ipsa essent unctio Aaron et filiorum eius, ne putaremus illa pro carnibus dicta, sed ut doceret etiam ipsa sub sacramento unctionis inserta. Denique in sequentibus repetit ea, quae superius exposuerat, et dicit: *Haec lex holocaustorum et sacrificii et pro peccato*. Haec, id est quae supra exposita est, et uidetur esse ἀνακεφαλαίωσις, id est recapitulatio, sacramentorum, quae in superioribus latius fuerant enarrata.

Post haec uero subiungit: *Et locutus est* inquit *Dominus ad Moysen dicens: sume Aaron et filios eius et stolas et oleum unctionis et uitulum qui est pro peccato, et duos arietes et canistrum azymorum; et omnem synagogam conuoca ad ianuam tabernaculi testimonii. Et fecit Moyses, sicut praecepit ei Dominus, et conuocauit synagogam ad ianuam tabernaculi testimonii. Et dixit Moyses ad synagogam: hoc est uerbum, quod mandauit Dominus facere. Et applicuit Moyses Aaron fratrem suum et filios eius, et*

2. Începutul celor citite astăzi este în aceste cuvinte: *Aceasta este ungerea lui Aaron şi ungerea fiilor lui de la jertfele Domnului, în ziua în care i-a hărăzit să sacrifice Domnului, după cum a hotărât Domnul să le dea lor, în ziua în care i-a uns pe ei din fiii lui Israel, legiuire veşnică pentru descendenţii lor. Aceasta este legea arderilor de tot şi pentru păcat, şi pentru greşeală, a împlinirii şi a sacrificiului de mântuire, după cum a poruncit Domnul lui Moise în muntele Sinai, în ziua în care a dat precept fiilor lui Israel să ofere darurile lor în faţa Domnului în deşertul Sinai.* Lv. 7,35-38

Când legiuitorul a spus: *„Aceasta este ungerea lui Aaron şi ungerea fiilor lui"*, nu a adăugat care sau de ce fel este ungerea; el face aceasta în cele ce urmează, dar acum, după ce a spus: *„Aceasta este ungerea lui Aaron şi a fiilor lui"*, nu a adăugat nimic despre ungere. Aceasta pentru a arăta, desigur, că cele ce le spusese mai sus, adică *pieptişorul aşezării şi şoldul separării*, au fost ungerea lui Aaron şi a fiilor lui, ca să nu considerăm că acelea au fost spuse despre cărnuri, ci ca să înveţe ce este ascuns în sacramentul ungerii. Mai apoi, în cele ce urmează, le repetă pe cele expuse mai sus, şi spune: *„Aceasta este legea arderilor de tot şi a sacrificiului şi pentru păcat"*. Aceasta, adică cele expuse anterior, par a fi ἀνακεφαλαίωσις[48], adică recapitulare, a sacramentelor care fuseseră explicate pe larg mai sus.

Lv. 7,35

Cf. Lv. 7,34

Lv. 7,37

După acestea adaugă: *Şi a zis Domnul către Moise spunând: „Ia-l pe Aaron şi pe fiii lui, straiele, uleiul ungerii şi viţelul care este pentru păcat, şi doi berbeci şi un coş cu azime; şi convoacă toată adunarea*[49] *la intrarea cortului mărturiei!". Şi a făcut Moise după cum îi dăduse precept Domnul, şi a convocat adunarea la intrarea cortului mărturiei. Şi a spus Moise către adunare: „Acesta este cuvântul pe care Domnul a poruncit a-l face". Şi i-a hărăzit Moise pe Aaron,*

lauit eos aqua et uestiuit eum tunicam et praecinxit eum zonam; et uestiuit eum tunicam interiorem et imposuit ei humeralem, et cinxit eum secundum facturam humeralis et constrinxit eum in ipso; et imposuit super eum logium, et imposuit super logium manifestationem et ueritatem; et imposuit mitram super caput eius, et posuit super mitram ante faciem eius laminam auream sanctificatam sanctam, sicut praeceperat Dominus Moysi.

Intentis auribus et uigilanti corde consecrationem pontificis uel sacerdotis audite, quia et uos secundum promissa Dei sacerdotes Domini estis: *Gens enim sancta et sacerdotium estis.* Accepit, inquit, Moyses secundum praeceptum Domini *Aaron et filios eius* et primo quidem lauat, postea uero induit eos. Considerate diligentius ordinem dictorum: primo lauat, postea induit. Non enim potes indui, nisi ante lotus fueris. *Lauamini* ergo *et mundi estote, et auferte nequitias uestras ab animis uestris.* Nisi enim hoc modo lotus fueris, non poteris induere Dominum Iesum Christum, secundum quod dicit Apostolus: *Induite Dominum Iesum Christum, et carnis curam ne feceritis in concupiscentiis.* Lauet te igitur Moyses, ipse te lauet et ipse te induat.

Quomodo te lauare potest Moyses, frequenter audisti. Saepe enim diximus quod Moyses in Scripturis sanctis pro lege ponatur, sicut in Euangelio dictum est: *Habent Moysen et prophetas; audiant illos.* Lex ergo Dei est, quae te lauat, ipsa sordes tuas diluit, ipsa, si audias eam, peccatorum tuorum maculas abstergit; ipse est Moyses, hoc est lex, quae sacerdotes consecrat, nec potest sacerdos esse, quem non lex constituerit sacerdotem. Multi enim sunt sacerdotes, sed quos non lauit lex neque puros reddidit uerbum Dei neque abluit a peccatorum sordibus sermo diuinus.

fratele său, şi pe fiii lui, şi i-a spălat cu apă şi l-a îmbrăcat cu tunică şi l-a încins cu cingătoare, şi l-a îmbrăcat cu tunica lăuntrică şi a pus pe el humeral, şi l-a încins după facerea humeralului şi l-a strâns cu el, şi a pus deasupra lui logion, *şi a pus deasupra* logion*-ului clarificarea şi adevărul; şi a pus deasupra capului său mitră, şi a pus deasupra mitrei, în faţa lui, o foiţă de aur sfinţită, sfântă, după cum dăduse Domnul precept lui Moise.* Lv. 8,1-9

Ascultaţi cu urechi atente şi cu inimă veghetoare consacrarea arhiereului şi a preotului, fiindcă şi voi sunteţi, după făgăduinţele lui Dumnezeu, preoţi ai Domnului: *Căci sunteţi neam sfânt şi preoţie.* Moise 1Pt. 2,9
îi ia, după preceptul Domnului, *pe Aaron şi pe fiii lui* şi mai întâi îi spală, şi abia apoi îi îmbracă. Observaţi cu mare grijă ordinea celor spuse: mai întâi spală, şi după aceea îmbracă. Căci nu poţi fi îmbrăcat dacă nu vei fi fost spălat înainte. Prin urmare, *Spălaţi-vă şi fiţi curaţi, şi depărtaţi răutatea voastră de sufletele voastre.* Căci dacă nu vei fi fost Is. 1,16
spălat în acest fel, nu îl vei putea îmbrăca pe Domnul Iisus Hristos, după cum spune Apostolul: *Îmbrăcaţi-vă cu Domnul Iisus Hristos şi grija cărnii să nu o faceţi spre poftiri.* Să te spele, aşadar, Moise, el să Rom. 13,14
te spele şi el să te îmbrace!

În ce fel te poate spăla Moise adesea ai auzit. Căci adesea am spus că Moise este pus, în sfintele Cărţi, în locul Legii, după cum s-a spus în Evanghelie: *„Îi au pe Moise şi pe Profeţi; să-i asculte pe aceia!"*. Aşadar, Legea lui Dumnezeu este cea care Lc. 16,29
te spală, ea dizolvă mizeriile tale, ea, dacă o asculţi, şterge petele păcatelor tale. Moise însuşi, adică Legea, consacră preoţii: nu poate fi preot cel pe care Legea nu l-a stabilit preot. Căci mulţi sunt preoţii pe care însă Legea nu îi spală, pe care cuvântul lui Dumnezeu nu i-a redat puri, pe care discursul divin nu i-a spălat de mizeriile păcatelor.

Sed et uos, qui sacrum baptisma desideratis accipere et gratiam Spiritus promereri, prius debetis ex lege purgari, prius debetis audito uerbo Dei uitia genuina resecare et mores barbaros ferosque componere, ut mansuetudine et humilitate suscepta possitis etiam gratiam sancti Spiritus capere. Sic enim dicit Dominus per prophetam: *Super quem requiescam, nisi super humilem et quietum et trementem sermones meos.* Si *humilis* non fueris *et quietus*, non potest habitare in te gratia Spiritus sancti, si non cum tremore susceperis uerba diuina. Superbam namque et contumacem animam et fictam refugit Spiritus sanctus. Debes ergo prius meditari legem Dei, ut, si forte actus tui intemperati sunt et mores inconditi, lex Dei te emendet et corrigat. Vis uidere quia Moyses semper cum Iesu est, hoc est lex cum Euangeliis? Doceat te Euangelium quia, cum *transformatus esset* in gloriam Iesus, etiam *Moyses et Elias* simul cum ipso *apparuerunt* in gloria, ut scias quia lex et prophetae et Euangelia in unum semper ueniunt et in una gloria permanent. Denique et Petrus, cum uellet iis *tria* facere *tabernacula*, imperitiae notatur, tamquam *qui nesciret quid diceret.* Legi enim et prophetis et Euangelio non tria, sed unum est tabernaculum, quae est Ecclesia Dei.

Lauat ergo primo Moyses sacerdotem Domini et, cum eum lauerit et purgatum reddiderit a sordibus uitiorum, post haec induit eum. Sed consideremus, quae sunt ista indumenta, quibus induit Moyses *fratrem suum* Aaron pontificem primum; si forte possibile sit etiam tibi indui iisdem indumentis et esse pontificem. Est quidem unus pontifex magnus Dominus noster Iesus Christus; sed ille non sacerdotum est pontifex, sed pontificum pontifex, nec sacerdotum princeps, sed princeps principum sacerdotum, sicut

Dar şi voi, care doriţi a primi sfântul botez şi a merita harul Duhului[50], trebuie să fiţi mai întâi curăţaţi de Lege, trebuie să curmaţi mai întâi, după ce cuvântul lui Dumnezeu a fost auzit, viciile înnăscute şi să înăbuşiţi moravurile barbare şi sălbatice, ca, după ce blândeţea şi umilinţa au fost asumate, să puteţi primi şi harul Duhului Sfânt. Căci aşa spune Domnul prin profet: *„Deasupra cui Mă voi odihni, dacă nu deasupra celui umil, celui liniştit, care tremură de cuvintele Mele?"*. Dacă nu vei fi *umil* şi *liniştit*, harul Duhului Sfânt nu va putea locui în tine, dacă nu vei primi cu tremur cuvintele divine. Căci de sufletul semeţ, insolent şi închipuit fuge Duhul Sfânt. Prin urmare, trebuie mai întâi să meditezi Legea lui Dumnezeu, ca, dacă cumva faptele îţi sunt nedomolite, iar moravurile neîmblânzite, Legea lui Dumnezeu să te corijeze şi să te îndrepte. Vrei să vezi că Moise este totdeauna cu Iisus, adică Legea este cu Evangheliile? Să te înveţe Evanghelia că, atunci când Iisus *s-a preschimbat* în slavă, *Moise* însuşi *şi Ilie*, împreună cu el, *au apărut* în slavă, ca să ştii că Legea, Profeţii şi Evanghelia vin totdeauna dimpreună şi rămân într-o singură slavă. Pe urmă şi lui Petru, când voia să facă pentru ei *trei corturi*, i se taxează nepriceperea, *ca neştiind ce spune.* Căci cortul Legii, al Profeţilor şi al Evangheliei este unul, Biserica lui Dumnezeu, nu sunt trei.

Is. 66,1-2

Cf. Mc. 9,2 *sqq.*

Aşadar, mai întâi Moise îl spală pe preotul Domnului şi, după ce l-a spălat şi l-a redat curat de mizeriile viciilor, după acestea îl îmbracă. Să vedem însă care sunt aceste veşminte cu care Moise l-a îmbrăcat pe *fratele lui*, Aaron, primul arhiereu, dacă nu cumva este posibil să te îmbrace şi pe tine cu aceleaşi veşminte şi să fii arhiereu. Căci există, desigur, un singur mare arhiereu, Domnul nostru Iisus Hristos, dar El nu este arhiereul preoţilor, ci arhiereul arhiereilor, nici căpetenia preoţilor, ci căpetenia căpeteniilor

et rex non dicitur plebis, sed *regum rex*, et Dominus non seruorum, sed *Dominus Dominorum*. Potest ergo fieri, si et tu lotus fueris per Moysen et fueris ita mundus, quasi quem Moyses lauerit tantus ille ac talis, possis etiam peruenire ad haec indumenta, quae profert Moyses, et stolas istas, quibus induit *Aaron fratrem suum et filios eius*. Sed non solum indumentis opus est ad sacerdotales infulas, uerum et cingulis.

Sed priusquam de specie ipsa indumentorum dicere incipiamus, uelim conferre illa infelicia indumenta, quibus primus homo, cum peccasset, indutus est, cum his sanctis et fidelibus indumentis. Et quidem illa dicitur Deus fecisse: *Fecit enim* inquit *Deus tunicas pellicias, et induit Adam et mulierem eius*. Illae ergo tunicae de pellibus erant ex animalibus sumptae. Talibus enim oportebat indui peccatorem, *pelliciis*, inquit, *tunicis*, quae essent mortalitatis, quam pro peccato acceperat, et fragilitatis eius, quae ex carnis corruptione ueniebat, indicium. Si uero iam lotus ab his fueris et purificatus per legem Dei, induet te Moyses indumento incorruptionis, ita ut nusquam *appareat turpitudo tua* et *ut absorbeatur mortale hoc a uita*.

3. Videamus ergo, quali ordine pontifex constituitur. *Conuocauit* inquit *Moyses synagogam, et dicit ad eos: hoc est uerbum, quod praecepit Dominus*. Licet ergo Dominus de constituendo pontifice praecepisset et Dominus elegisset, tamen conuocatur et synagoga. Requiritur enim in ordinando sacerdote et praesentia populi, ut sciant omnes et certi sint quia qui praestantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in omni uirtute eminentior, ille

preoților, după cum nu este numit rege al mulțimii, ci *rege al regilor*, și nu Domn al sclavilor, ci *Domn al Domnilor*. Așadar, și tu te poți face [astfel], dacă și tu ai fost spălat prin Moise și ai fost atât de curățat ca și cel pe care ilustrul și mărețul Moise l-a spălat: și tu poți ajunge până la acele veșminte pe care le prezintă Moise, și la aceste straie cu care îi îmbracă pe Aaron, *fratele său, și pe fiii lui*. Dar nu este nevoie numai de veșminte spre a îndeplini cele preoțești, ci și de cingători. *Cf.* 1Tim. 6,15

Mai înainte însă de a începe să vorbim despre acest soi de veșminte, aș vrea să compar acele nefericite veșminte cu care a fost îmbrăcat primul om după ce a păcătuit, cu aceste veșminte sfinte și credincioase. Desigur, se spune că Dumnezeu le-a făcut pe acelea: *Căci a făcut Dumnezeu tunici de piele și i-a îmbrăcat pe Adam și pe femeia lui*. Așadar, acele tunici din piei erau luate de la însuflețite[51]. Căci cu astfel de tunici trebuia să fie îmbrăcat păcătosul, cu *tunici de piele*, care erau indiciu al condiției muritoare, pe care-o primise pentru păcat, și al fragilității lui, care venea din stricăciunea cărnii. Căci dacă ai fost spălat și curățat de acestea prin Legea Domnului, Moise te va îmbrăca cu haina nestricăciunii, astfel încât niciodată să nu *apară rușinea ta, astfel încât ceea ce este muritor să fie absorbit de viață*. Gn. 3,12 *Cf.* Ex. 20,26 *Cf.* 2Cor. 5,4

3. Să vedem, așadar, în ce ordine este instituit arhiereul: *A convocat Moise adunarea și a spus către ei: „Acesta este cuvântul pe care Domnul l-a poruncit"*. Așadar, deși Domnul dăduse precept despre cum trebuie instituit arhiereul și deși Domnul îl alesese, totuși este convocată și adunarea. Căci este cerută, atunci când se rânduiește un preot, și prezența poporului, ca toți să știe și să fie siguri că cine este mai remarcabil din tot poporul, cine este mai învățat, mai sfânt, mai distins în orice virtute, acela Lv. 8,4-5

eligitur ad sacerdotium et hoc adstante populo, ne qua postmodum retractatio cuiquam, ne quis scrupulus resideret. Hoc est autem quod et Apostolus praecepit in ordinatione sacerdotis dicens: *Oportet autem et testimonium habere bonum ab his, qui foris sunt.*

Ego tamen et amplius aliquid uideo in eo, quod dicit: quia *conuocauit Moyses omnem synagogam* et puto quod *conuocare synagogam* hoc sit colligere omnes animi et in unum congregare uirtutes, ut, cum sermo de sacerdotalibus sacramentis habetur, uigilent omnes animi uirtutes et intentae sint, nihil in his sapientiae, nihil scientiae, nihil desit industriae, sed adsit omnis multitudo sensuum, adsit omnis congregatio sanctarum cogitationum, ut quid sit pontifex, quid unctio, quid indumenta eius, conferens intra sacrarium cordis sui possit aduertere.

Lauit ergo eum et induit. Quali indumento? *Tunica* inquit *et praecinxit eum zona et iterum uestiuit eum tunicam talarem* uel, ut alibi legimus, *interiorem*. Duabus, ut uideo, tunicis per Moysen induitur pontifex. Sed quid facimus, quod Iesus sacerdotes suos, Apostolos nostros, prohibuit uti duabus tunicis? Et dixeramus quod Moyses et Iesus, id est lex et Euangelia sibi inuicem consonarent. Posset fortasse dicere aliquis quia, quod praecepit Iesus duas tunicas non habendas, non est contrarium legi, sed perfectius lege, sicut et cum lex homicidium uetat, Iesus autem etiam iracundiam resecat, et cum lex prohibet adulterium, Iesus etiam concupiscentiam cordis abscidit. Sic ergo uidebitur et duabus ibi tunicis pontificem, hic una Apostolos induisse. Sit quidem etiam iste sensus probabilis, si uidetur; ego tamen non intra huius intelligentiae angustiam pontificalia sacramenta concludo.

Amplius mihi aliquid ex ista forma uidetur ostendi; pontifex est, qui scientiam legis tenet et uniuscuiusque

este ales pentru preoție, și aceasta în fața poporului, ca să nu existe mai apoi vreo părere de rău, vreo îndoială[52]. Aceasta hotărăște și Apostolul în privința rânduirii unui preot: *Căci trebuie să aibă bună mărturie de la cei ce sunt afară.* 1Tim. 3,7

Eu văd totuși ceva mai mult în aceste enunț, *a convocat Moise întreaga adunare*, și consider că a *convoca adunarea* semnifică a strânge și a aduna laolaltă toate potențele spiritului: atunci când se tratează despre sacramentele preoțești, să vegheze și să fie încordate toate potențele spiritului, să nu lipsească, în acestea, deloc înțelepciunea, deloc știința, deloc zelul, ci să fie de față toată mulțimea gândurilor, să fie de față toată obștea sfintelor cugetări, ca să poată observa, privind înlăuntrul naosului inimii lui, care este arhiereul, care este ungerea, care sunt veșmintele lui. *Cf.* Lv. 8,4-5

L-a spălat, așadar, și l-a îmbrăcat. Cu ce veșmânt? *Cu tunică și l-a încins cu cingătoare și iarăși l-a îmbrăcat cu tunică până la gleznă*, sau, cum se spune altminteri, *cu tunică lăuntrică*. După cum văd, arhiereul este îmbrăcat de Moise cu două tunici. Dar ce vom face, că Iisus a interzis ca preoții Lui, apostolii noștri, să folosească două tunici? Și mai spuneam că Moise și Iisus, adică Legea și Evangheliile, sunt în acord. Cineva ar putea spune, eventual, că preceptul lui Iisus de a nu avea două tunici nu este contrariu Legii, ci desăvârșire a Legii, după cum Legea interzice uciderea unui om, iar Iisus curmă mânia, Legea interzice adulterul, iar Iisus stârpește poftirea inimii. Așadar, în acest fel se va putea înțelege că acolo arhiereul a îmbrăcat două tunici, iar aici apostolii au îmbrăcat numai una. Fie aceasta semnificația probabilă, dacă se dorește; eu totuși nu închid sacramentele arhierești înlăuntrul îngustimii acestei înțelegeri! Lv. 8,7 *Cf.* Lc. 3,11 *Cf.* Mt. 5,21-22 *Cf.* Mt. 5,27-28

Mi se pare că se arată ceva mai mult din această formă: arhiereul este cel ce deține știința Legii și

mysterii intelligit rationes et, ut breuiter explicem, qui legem et secundum spiritum et secundum litteram nouit. Sciebat ergo pontifex ille, quem tunc ordinabat Moyses, quia esset circumcisio spiritalis, seruabat tamen et circumcisionem carnis, quia incircumcisus pontifex esse non poterat. Habebat ergo iste duas tunicas: unam ministerii carnalis et aliam intelligentiae spiritalis. Sciebat quia et sacrificia spiritalia offerri debent Deo, offerebat tamen nihilominus et carnalia. Non enim poterat esse pontifex eorum, qui tunc erant, nisi hostias immolaret. Ita ergo conuenienter ille pontifex duabus indutus tunicis dicitur. Apostoli uero, qui dicturi erant quia: *Si circumcidamini, Christus uobis nihil proderit,* et qui dicturi erant quia: *Nemo uos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei festi aut neomenia aut sabbato; quae sunt umbra futurorum,* isti ergo ut huiusmodi secundum litteram legis obseruantias penitus repudiarent nec occuparent discipulos *iudaicis fabulis* et *imponerent his iugum, quod neque ipsi neque patres eorum portare potuerunt,* merito duas tunicas habere prohibentur, sed sufficit iis una et haec *interior.* Nam istam, quae foris est et quae desuper apparet, legis tunicam nolunt; unam namque iis Iesus et ipsam *interiorem* habere permittit.

Imponit tamen Moyses pontifici et *humeralem,* qui est humerorum quidam ex circumductione uestis ornatus. Humeri autem operum tenent ac laboris indicia. Vult ergo pontificem esse etiam in operibus ornatum nec sufficit sola scientia, quia *qui fecerit et docuerit, hic magnus uocabitur in regno coelorum.*

4. *Et cinxit* inquit *eum secundum facturam humeralis.* Iam et superius dixerat quia *cinxit eum zonam* super tunicam, et modo iterum cingitur *secundum facturam humeralis.*

înțelege rațiunile fiecărei taine, el fiind, ca să explic pe scurt, cel ce știe Legea și după duh, și după literă. Așadar, acel arhiereu, pe care Moise îl rânduia atunci, știa că există o circumcizie duhovnicească, dar păzea și circumcizia cărnii, fiindcă un netăiat-împrejur nu putea fi arhiereu. Prin urmare, el avea două tunici: una a slujirii carnale și o alta, a înțelegerii duhovnicești. Știa că și sacrificii duhovnicești trebuie oferite lui Dumnezeu, dar le oferea și pe cele carnale. Căci nu putea fi arhiereul lor, al celor ce erau atunci, dacă nu ar fi adus jertfe. Astfel, așadar, este spus în mod potrivit că acel arhiereu fusese îmbrăcat cu două tunici. Apostolii însă, care urmau să spună: *Dacă vă veți tăia împrejur, Hristos nu vă va folosi la nimic,* Gal. 5,2
care urmau să spună: *Nimeni să nu vă judece pentru mâncare ori pentru băutură sau în chestiunea zilei de sărbătoare ori pentru sărbătoarea lunii noi ori pentru sabat, care sunt umbra celor viitoare,* Col. 2,16
aceștia, așadar, pentru că respingeau în totalitate respectarea în acest fel, după litera Legii, și nu predau ucenicilor *Cf.* Tit 1,14
povești iudaice, nici nu *așezau deasupra lor jugul pe care nici ei, nici părinții lor nu putuseră să-l poarte,* Fp. 15,10
pe drept cuvânt sunt opriți să aibă două tunici: lor le este de ajuns una singură, și aceea *lăuntrică.* Căci pe aceasta, care se poartă pe dinafară și care se vede din afară, tunica Legii, o refuză: Iisus le permite să *Cf.* Lv. 8,7
aibă doar una, și aceea *lăuntrică.*

Totuși Moise așază pe arhiereu și un *humeral,* *Cf.* Lv. 8,7
care este un strai împodobit ce înconjoară umerii. Umerii sunt indiciu al efortului și al faptelor. Așadar, vrea ca arhiereul să fie împodobit și în fapte: nu ajunge doar știința, fiindcă *cel care va face și va învăța, acesta „mare" se va chema în împărăția cerurilor.* Mt. 5,19

4. Spune apoi: *Și l-a încins după facerea humeralului.* Spusese deja mai înainte că *l-a încins pe el* Lv. 8,7
cu cingătoare peste tunică, și acum iarăși este încins

Quod est istud duplex cingulum, quo constrictum uult esse ex omni parte pontificem? Constrictus sit in uerbo, constrictus in opere, expeditus ad omnia, nihil remissum, nihil habeat dissolutum. Accinctus sit animi uirtutibus, constrictus sit a corporalibus uitiis, nullum animae lapsum, nullum corporis timeat, utroque cingulo semper utatur, *ut sit castus corpore et spiritu.* Bene autem quod et *secundum facturam humeralis* cingitur. Secundum facta enim sua et secundum opera sua cingulo uirtutis utetur.

Et post haec inquit *imposuit super eum logium* – quod est rationale – *et imposuit super logium manifestationem et ueritatem; et imposuit mitram super caput eius.* Sed uideamus, quid *logium*, quod est rationale, significet. Posteaquam nuditas tecta est et indumentis turpitudo uelata, posteaquam munitus operibus et cingulo utroque firmatus est, *logium* ei, id est rationale, tunc traditur. *Logium* sapientiae indicium est, quia sapientia in ratione consistit. Sed quae sit sapientiae huius et rationis uirtus, ostendit.

Imponit enim *super rationale manifestationem et ueritatem.* Non enim sufficit pontifici habere sapientiam et scire omnium rationem, nisi possit etiam populo manifestare quae nouit. Ideo ergo imponitur *rationali* et *manifestatio*, ut possit respondere omni poscenti se rationem de fide et ueritate. Ponitur autem super illud et *ueritas*, ut non illa adstruat, quae proprio excogitare quiuit ingenio, sed quae *ueritas* habet, nec umquam a ueritate discedat, ut in omni sermone eius semper *ueritas* maneat. Hoc est ergo *superposuisse rationali manifestationem et ueritatem.* Infelices

după facerea humeralului. Ce semnifică această dublă cingătoare, prin care vrea ca arhiereul să fie strâns de jur împrejur? Să fie strâns la vorbă, strâns în faptă, grabnic în toate, să nu aibă nimic relaxat, nimic neglijent. Să fie încins cu virtuţile spiritului, să fie restrâns de la viciile trupeşti, să nu se teamă de nici o alunecare a sufletului, de nici o alunecare a trupului, să poarte mereu ambele cingători, *ca să fie cast şi cu trupul, şi cu duhul.* Este încins, şi aceasta în mod adecvat, şi *după facerea humeralului.* Căci după cele făcute de el şi după faptele lui va purta cingătoarea virtuţii. *Cf.* Lv. 8,7 *Cf.* 1Cor. 7,34

Şi după acestea spune: *A pus deasupra lui* logion – care înseamnă raţional –, *şi a pus deasupra* logion*-ului clarificarea şi adevărul; şi a pus deasupra capului său mitră.* Dar să vedem ce semnifică *logion*-ul, care înseamnă raţional. După ce goliciunea a fost acoperită şi ruşinea ascunsă cu veşminte, după ce a fost consolidat cu fapte şi întărit cu ambele cingători, după toate acestea i se transmite *logion*-ul, adică raţionalul. *Logion*-ul este indiciul înţelepciunii, fiindcă înţelepciunea se întemeiază în raţiune. Dar arată şi care este potenţa acestei înţelepciuni şi raţiuni. Lv. 8,8-9

Căci *pune deasupra raţionalului clarificarea şi adevărul.* De bună seamă, arhiereului nu îi este suficient să aibă înţelepciune şi să cunoască orice raţiune dacă nu poate să-i clarifice şi poporului ceea ce ştie. Aşadar, se pune deasupra *raţionalului* şi *clarificarea*, ca să poată răspunde oricui îl întreabă despre raţiunea credinţei şi a adevărului. Se pune însă deasupra acestuia şi *adevărul*, ca să le adauge [la *clarificare*] nu pe cele pe care le poate născoci cu propriul spirit, ci pe cele pe care *adevărul* le deţine, ca să nu se depărteze niciodată de adevăr, ca în orice discurs al lui totdeauna să rămână *adevărul.* Aceasta înseamnă, aşadar, că *a aşezat deasupra raţionalului clarificarea şi adevărul.* Nefericiţi sunt cei *Cf.* Lv. 8,8

illos, qui haec legentes omnem intelligentiam suam erga sensum uestimenti corporalis effundunt; dicant nobis, quale est uestimentum *manifestationis*, aut indumentum quale est *ueritatis*. Si qui umquam uidit, si quis audiuit *manifestationem et ueritatem* uestimenta nominari, dicant nobis quae sint mulieres, quae ista texuerint, in quo haec umquam sint confecta textrino. Sed si uerum uultis audire, sapientia est, quae huiusmodi conficit indumenta. Illa occultorum manifestationem, illa texit rerum omnium ueritatem. Hanc ergo oremus a Domino ut accipere mereamur, et ipsa nos talibus circumdabit indumentis.

Sed et ipse ordo rerum quam sanctus sit et quam mirabilis, intuere. Non ante *logium* et postea *humerale*, quia non ante sapientia quam opera, sed prius opera haberi debent et postea quaerenda sapientia est. Tum deinde non ante *manifestatio* quam *rationale*, quia non ante alios docere quam nos instructi et rationabiles esse debemus. Super haec autem additur *ueritas*, quia *ueritas* est summa sapientia. Denique et propheta hunc eundem ordinem seruat, cum dicit: *Seminate uobis ad iustitiam, et metite fructum uitae, illuminate uobis lumen scientiae.* Vides quomodo non dicit primo: *illuminate uobis lumen scientiae*, sed primo: *seminate uobis ad iustitiam*, et non sufficit seminare, sed *metite* inquit *fructum uitae*, ut post haec possitis implere quod sequitur: *illuminate uobis lumen scientiae.* Sic ergo etiam hic imponitur *humeralis* ornatus et non sufficit, sed et *zona* constringitur. Sed ne hoc quidem satis est; secundo adhuc cingitur, ut ita demum *rationale* possit imponi, ut post haec *manifestatio* subsequatur et *ueritas*. His indumentis pontifex utitur; tali ornatu debet indui, qui sacerdotium gerit.

care, citind acestea, își risipesc toată inteligența lor în privința semnificației hainei trupești! Să ne spună ce fel de haină este haina *clarificării* sau de ce fel este veșmântul *adevărului*! Dacă cineva nu le-a văzut vreodată, dacă cineva a auzit că *clarificarea și adevărul* sunt numite „haine", să ne spună nouă *Cf.* Lv. 8,1
care sunt femeile ce le țes, în ce țesătorie au fost vreodată confecționate acestea! Dacă însă vrei să auzi adevărul, înțelepciunea este cea care confecționează astfel de veșminte. Ea țese clarificarea celor ascunse, ea țese adevărul tuturor realităților. Să-L rugăm, așadar, pe Domnul să fim vrednici să o primim, și ea ne va înconjura cu astfel de veșminte.

Dar observă cât de sfântă și de minunată este și ordinea lucrurilor! Nu trebuie să aibă mai întâi *logion* și apoi *humeral*, fiindcă înțelepciunea nu este înaintea faptelor: mai întâi trebuie să se arate faptele, și după aceea trebuie cerută înțelepciunea. Apoi, *clarificarea* nu este înaintea *raționalului*: nu trebuie să-i învățăm pe alții înainte ca noi să fim instruiți și raționali. Deasupra acestora se adaugă *adevărul*: *adevărul* este suprema înțelepciune. Apoi și profetul respectă aceeași ordine când spune: *Semănați-vă spre dreptate, și culegeți rodul vieții, luminați-vă cu lumina științei.* Observă că nu spune mai întâi: Os. 10,12
Luminați-vă cu lumina științei, ci mai întâi *semănați-vă spre dreptate.* Și nu este suficient să semene, ci spune: *Culegeți rodul vieții*, ca după acestea să puteți împlini ce urmează: *Luminați-vă cu lumina științei.* Astfel, așadar, și aici se pune *humeral* împodobit, dar nu este suficient: se strânge și cu *cingătoare.* Dar nici acest lucru nu e suficient: se încinge pentru a doua oară, ca astfel să poată fi pus de acum *rațional*, ca după acestea să urmeze *clarificarea și adevărul.* Astfel de veșminte folosește arhiereul, cu *Cf.* Lv. 8,7-8
o asemenea podoabă trebuie îmbrăcat cel care săvârșește preoția.

5. Sed nondum finiuit et alius adhuc addendus ornatus est : necesse est, ut accipiat etiam coronam. Propterea accipit primo *cidarim*, quod est uel operimentum quoddam capitis uel ornamentum. Et post haec superponitur ei *mitra. Ante faciem*, id est a fronte pontificis, *lamina aurea sanctificata*, in qua sculptum dicitur uocabulum Dei. Verum iste capitis ornatus, ubi nomen Dei impositum dicitur, post illa omnia, quibus inferiora corporis membra fuerant exornata, superponitur. In quo mihi indicari uidetur, quod super omnia, quae uel de mundo uel de ceteris creaturis sentiri aut intelligi possunt, eminentior tamquam auctoris omnium scientia Dei sit. Et quia ipse *caput est omnium*, ideo et ornatus iste super omnia capiti superponitur; nihil enim post haec adicitur pontificis capiti. Et ideo miseri sunt illi, de quibus dicit Apostolus quia non tenent *caput, ex quo omnis iunctura conexa et compaginata crescit in incrementum Dei in Spiritu.*

Sed nos si bene intelleximus, qui sit sacerdotis ornatus, quiue super omnia honor capitis eius, mysteriorum diuinorum profunda mirantes non scire tantum haec et audire, sed et implere desideremus et facere, quia *non auditores legis iustificabuntur apud Deum, sed factores.* Potes enim et tu, ut saepe iam diximus, si studiis et uigiliis tuis huiuscemodi tibi praeparaueris indumenta, si te abluerit et mundum fecerit sermo legis et unctio chrismatis et gratia in te baptismi incontaminata durauerit, si indutus fueris indumentis duplicibus, litterae ac spiritus, si etiam dupliciter accingaris, ut carne et animo castus sis, si *humerali* operum et sapientiae *rationali* orneris, si etiam *mitra* tibi et *lamina aurea* plenitudo scientiae Dei, caput coronet, scito te, etiamsi apud homines lateas et ignoreris, apud Deum tamen agere

5. Dar tot nu a terminat: altă podoabă trebuie adăugată de acum. Este necesar să primească şi cunună. Pentru aceasta primeşte mai întâi *cidaris*[53], care este atât acoperământ, cât şi podoabă a capului. Şi după acestea se aşază deasupra ei *mitra. În faţă*, adică în faţa arhiereului, *o foiţă de aur sfinţită*, pe care se spune că este înscris numele [lui] Dumnezeu. Însă această podoabă a capului, unde se spune că este pus numele lui Dumnezeu, este adăugată după toate podoabele mădularelor inferioare ale trupului. În aceasta mi se pare a se arăta că deasupra tuturor celor ce pot fi înţelese sau gândite despre lume ori despre celelalte creaturi se află, mai presus, ştiinţa lui Dumnezeu, ca cea a autorului tuturor. Şi fiindcă El *este capul tuturor*, de aceea şi această podoabă a capului se pune deasupra tuturor. Căci după acestea nu se mai adaugă nimic capului arhiereului. Şi de aceea sunt nefericiţi cei despre care Apostolul spune că nu-şi ţin *capul, din care creşte fiecare încheietură, unită şi legată întru înălţarea lui Dumnezeu în Duh.*

Dar dacă noi am înţeles care este podoaba preotului sau care este, deasupra tuturor, cinstirea capului lui, mirându-ne de adâncimile tainelor divine, să dorim nu doar a le şti şi auzi, ci şi a le împlini şi a le face, fiindcă *nu auditorii Legii vor fi făcuţi drepţi în faţa lui Dumnezeu, ci făcătorii [ei].* Căci şi tu poţi, cum am spus deja, dacă îţi vei pregăti veşminte de acest fel prin studiile şi vegherile tale, dacă discursul Legii te va spăla şi te va face curat, dacă ungerea *hrismei* şi harul botezului vor rămâne în tine neatinse, dacă vei fi îmbrăcat cu veşminte duble, ale literei şi ale duhului, şi dacă te vei încinge de două ori, ca să fii cast în carne şi în spirit, dacă vei purta *humeralul* faptelor şi *raţionalul* înţelepciunii, şi dacă *mitra* şi *tăbliţa de aur*, plinirea ştiinţei lui Dumnezeu, îţi vor încorona capul, să ştii că, chiar ascuns între oameni şi ignorat, în faţa lui Dumnezeu tu împlineşti arhieria

Cf. Lv. 8,9
Cf. Ex. 28,32,36
Cf. 1Cor. 11,3
Col. 2,19
Rom. 2,13
Lv. 8,7 *sqq.*

pontificatum intra animae tuae templum. *Vos enim estis templum Dei uiui*, si *Spiritus Dei habitat in uobis*. Post haec quae de consecratione eius dicuntur et de unctione, sparsim a nobis et saepe disserta sunt.

6. Quod autem dicit: *Et applicuit Moyses filios Aaron, et induit eos tunicas et praecinxit eos zonas et imposuit iis cidaras, sicut praecepit Dominus Moysi*, attendendum est, quae sit differentia minorum sacerdotum ad maiora sacerdotia. Istis neque bina indumenta traduntur neque *humeralis* neque *rationalis*, neque *capitis ornatus*, nisi tantum *cidaris* et *zonae*, quae tunicam stringant. Et isti ergo accipiunt sacerdotii gratiam, et isti funguntur officio, sed non ut ille, qui et *humerali* et *rationali* ornatus est, qui *manifestatione et ueritate* resplendet, qui *aureae laminae* ornamento decoratur. Vnde arbitror aliud esse in sacerdotibus officio fungi, aliud instructum esse in omnibus et ornatum. Quiuis enim potest sollemni ministerio fungi ad populum; pauci autem sunt <qui> ornati moribus, instructi doctrina, sapientia eruditi, ad manifestandam ueritatem rerum peridonei et qui scientiam fidei non sine ornamento sensuum et adsertionum fulgore depromant, quod *aureae laminae* capiti impositus designat ornatus. Vnum igitur est sacerdotii nomen, sed non una uel pro uitae merito uel pro animi uirtutibus dignitas. Et ideo in his, quae lex diuina describit, ueluti in speculo inspicere se debet unusquisque sacerdotum et gradus meriti sui inde colligere, si se uideat in his omnibus, quae supra exposuimus, positum pontificalibus ornamentis; si conscius sibi sit, quod uel in scientia uel in actibus uel in doctrina tantus ac talis sit, sciat se summum sacerdotium non solum nomine, sed et meritis obtinere.

înlăuntrul templului sufletului tău. *Căci voi sunteți templul Dumnezeului viu, dacă Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi.* În afară de acestea, cele spuse despre consacrarea și ungerea lui au fost explicate de noi ici și colo, adesea. *Cf.* 2Cor. 6,16; 1Cor. 3,16

6. *Și i-a hărăzit Moise pe fiii lui Aaron și i-a îmbrăcat pe ei cu tunici și i-a încins cu cingători și le-a pus lor* cidares, *după cum dăduse Domnul precept lui Moise.* Trebuie observată diferența dintre preoții inferiori și preoțiile superioare. Nu li se dau nici veșminte duble, nici *humeral*, nici *rațional*, nici *podoaba capului*, ci doar podoaba *cidaris* și *cingătorile* care strâng tunica. Și aceștia primesc, așadar, harul preoției, și aceștia împlinesc slujirea, dar nu ca acela ce a fost împodobit cu *humeral* și cu *rațional*, care strălucește de *clarificare și adevăr*, care este gătit cu podoaba *foiței de aur*. De unde sunt de părere că una este, pentru preoți, să-și împlinească slujirea, și alta să fie instruiți și împodobiți în toate. Oricine poate împlini slujirea solemnă pentru popor, însă puțini sunt [cei] împodobiți în moravuri, instruiți în învățătură, cultivați în înțelepciune, prea potriviți în a clarifica adevărul lucrurilor, care comunică știința credinței fără a neglija podoaba înțelesurilor și strălucirea enunțurilor, ceea ce se desemnează prin podoaba *foiței de aur* așezată pe cap. Așadar același este numele preoției, dar nu aceeași demnitatea, fie pentru vrednicia vieții, fie pentru virtuțile spiritului. Și de aceea fiecare dintre preoți trebuie să se privească în cele descrise de legea divină ca în oglindă și să recunoască de acolo măsura vredniciei sale, dacă se vede îmbrăcat cu toate aceste podoabe arhierești pe care le-am expus mai înainte; dacă se va încredința că este remarcabil atât în știință, cât și în fapte și în învățătură, să știe că el deține suprema preoție nu numai cu numele, ci și după vrednicie. Lv. 8,13 *Cf.* Lv. 8,7 *sqq*.

Alioquin inferiorem sibi gradum positum nouerit, etiamsi primi nomen acceperit.

Non nos sane debet praeterire etiam hoc, quod potest ab studioso lectore proferri, in quo et ego saepe mecum ipse haesitaui. In Exodo enim legens, ubi de sacerdotalibus mandatur indumentis, inuenio octo esse species, quae pontifici praeparantur; hic uero septem tantummodo numerantur. Requiro ergo quid sit, quod omissum est. Octaua species ibi ponitur *campestre*, siue, ut alibi legimus, *femoralia linea*, de quo hic inter cetera siluit indumenta. Quid ergo dicemus? Obliuionem dabimus in uerbis Spiritus sancti, ut, cum cetera omnia secundo enarrauerit, una eum species superius dicta latuerit? Non audeo haec de sacris sentire sermonibus. Sed uideamus, ne forte, quoniam in superioribus diximus hoc genus indumenti indicium castitatis uideri, quo uel femora operiri uel constringi renes uidentur ac lumbi, ne forte, inquam, non semper in illis, qui tunc erant sacerdotes, has partes dicat esse constrictas; aliquando enim et de posteritate generis et successu subolis indulgetur. Sed ego in sacerdotibus Ecclesiae huiusmodi intelligentiam non introduxerim; aliam namque rem uideo occurrere sacramento.

Possunt enim et in Ecclesia sacerdotes et doctores filios generare, sicut et ille, qui dicebat: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in uobis.* Et iterum alibi dicit: *Tametsi multa milia paedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Iesu per Euangelium ego uos genuit.* Isti ergo doctores Ecclesiae in huiusmodi generationibus procreandis aliquando constrictis femoralibus utuntur et abstinent a generando, cum tales inuenerint auditores, in quibus sciant se fructum habere non posse. Denique et in Actibus Apostolorum refertur de quibusdam quod *non potuimus* inquit *in Asia uerbum Dei loqui*, hoc

Dacă nu, va ști că s-a pus într-un rang inferior, deși a primit numele primului [rang].

Nu trebuie să trecem, desigur, peste ceea ce poate fi arătat de un cititor atent, lucru în care am ezitat și eu adesea. Căci citind în Exod locul unde se poruncește în privința veșmintelor preoțești, descopăr că sunt opt specii pregătite pentru arhiereu; aici însă sunt enumerate doar șapte. Caut ceea ce s-a omis. Acolo cea de-a opta specie este pusă ca fiind *nădragii* sau, cum citim altminteri, *acoperitoarele de in moale*, despre care aici se păstrează tăcerea când sunt amintite veșmintele. Ce vom spune? Să acuzăm uitarea în cuvintele Duhului Sfânt: atunci când le-a enumerat pe toate celelalte a doua oară, să fi uitat o specie enunțată mai sus? Nu îndrăznesc a crede acestea despre cuvintele dumnezeiești. Să vedem dacă nu cumva, fiindcă mai înainte spuneam că acest gen de veșmânt se arată a fi indiciul castității, prin care se arată a fi acoperite șoldurile sau încinși rărunchii și șalele, să vedem, zic, dacă nu cumva spune că aceste părți nu erau totdeauna încinse la cei ce erau atunci preoți, căci li se îngăduia câteodată [să se descingă], pentru descendența neamului și succesiunea urmașilor. Dar eu nu aș vrea să propun o asemenea înțelegere pentru preoții Bisericii. Căci văd că un alt lucru apare în sacrament.

Cf. Ex. 28,2 *sqq.*

Cf. Ex. 28,42

Căci și în Biserică preoții și învățătorii pot genera, la fel ca și cel ce spunea: *Fiii mei, pe care vă nasc din nou, până ce Hristos se va forma în voi.* Și iarăși spune în alt loc: *Căci deși aveți multe mii de pedagogi în Hristos, nu aveți mulți părinți. Căci eu v-am născut în Hristos Iisus prin Evanghelie.* Așadar, acești învățători ai Bisericii au câteodată șoldurile strânse în generările de acest fel, ale procreării, și se abțin de la a genera când găsesc auditori din care știu că nu pot avea rod. Apoi, și în Faptele Apostolilor se relatează despre unii cărora *nu le-am putut grăi în*

Gal. 4,19

1Cor. 4,15

est imposita habuisse femoralia et continuisse se, ne filios generarent, quia scilicet tales erant auditores, in quibus et semen periret et non posset haberi successio. Sic ergo Ecclesiae sacerdotes, cum incapaces aures uiderint aut cum simulatos inspexerint et hypocritas auditores, imponant *campestre*, utantur *femoralibus*, non pereat semen uerbi Dei, quia et Dominus eadem mandat et dicit: *Nolite mittere sanctum canibus neque margaritas uestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus et conuersi dirumpant uos.*

Propterea ergo si qui uult pontifex non tam uocabulo esse quam merito, imitetur Moysen, imitetur Aaron. Quid enim dicitur de iis? Quia *non discedunt de tabernaculo Domini*. Erat ergo Moyses indesinenter in *tabernaculo Domini*. Quod autem opus eius erat? Ut aut a Deo aliquid disceret aut ipse populum doceret. Haec duo sunt pontificis opera, ut aut a Deo discat legendo scripturas diuinas et saepius meditando aut populum doceat. Sed illa doceat, quae ipse a Deo didicerit, non *ex proprio corde*, uel ex humano sensu, sed quae Spiritus docet.

Est et aliud opus, quod facit Moyses. Ad bella non uadit, non pugnat contra inimicos. Sed quid facit? Orat et, donec ille orat, uincit populus eius. Si *relaxauerit et dimiserit manus*, populus eius uincitur et fugatur. Oret ergo et sacerdos Ecclesiae indesinenter, ut uincat populus, qui sub ipso est, hostes inuisibiles Amalechitas, qui sunt daemones, impugnantes eos, *qui uolunt pie uiuere in Christo.*

Et ideo nos in his meditantes et haec *die ac nocte* ad memoriam reuocantes et orationi instantes ac uigilantes in ea deprecemur Dominum, ut nobis ipse horum, quae

Asia cuvântul lui Dumnezeu, adică au avut şoldurile acoperite şi s-au abţinut să genereze fii, fiindcă, de bună seamă, auditorii erau astfel încât în ei sămânţa ar fi pierit şi nu ar fi putut avea descendenţă. Astfel, aşadar, să-şi pună preoţii Bisericii *nădragi*, când vor vedea urechi neprimitoare ori când vor observa auditori prefăcuţi şi ipocriţi, să folosească *acoperitoare*, ca să nu piară sămânţa cuvântului lui Dumnezeu, fiindcă şi Domnul porunceşte: *„Să nu aruncaţi [ceva] sfânt câinilor şi nici mărgăritarele voastre înaintea porcilor, ca nu cumva să le calce în picioare şi, întorşi, să vă rupă pe voi!"*. *Cf.* Fp. 16,6 Mt. 7,6

Pentru aceasta, aşadar, dacă cineva vrea să fie arhiereu nu atât cu cuvântul, cât prin vrednicie, să-l imite pe Moise, să-l imite pe Aaron! Ce se spune despre ei? Că *nu se depărtează de cortul Domnului*. Aşadar, Moise era în continuu *în cortul Domnului*. Şi care era ocupaţia lui? Ori ca să înveţe ceva de la Dumnezeu, ori ca el să înveţe poporul. Acestea două sunt faptele arhiereului, fie să înveţe de la Dumnezeu, citind Scripturile dumnezeieşti şi adesea meditând, fie să înveţe poporul. Dar să le înveţe pe cele învăţate de la Dumnezeu, nu pe cele *din propria inimă*, sau pe cele din gândul omenesc, ci pe cele pe care Duhul le învaţă. *Cf.* Lv. 10,7 *Cf.* Iez. 13,2

Şi mai este o faptă pe care Moise o face. Nu merge la războaie, nu luptă împotriva vrăjmaşilor. Ce face, dar? Se roagă, şi cât timp el se roagă, poporul lui învinge. Dacă *a coborât şi a lăsat jos mâinile*, poporul lui este învins şi fugărit. Să se roage aşadar şi preotul Bisericii, în continuu, ca poporul care este sub el să învingă oştile nevăzute ale amaleciţilor, demonii adică, care îi asaltează pe *cei ce vor a trăi cuviincios în Hristos*. *Cf.* Ex. 17,11 *Cf.* 2Tim. 3,12

De aceea şi noi, meditând întru acestea şi aducându-ni-le în memorie *ziua şi noaptea*, stând în rugăciune şi veghind în ele, să-L rugăm pe Domnul *Cf.* Ps.1,2

legimus, scientiam reuelare dignetur et ostendere, quomodo spiritalem legem non solum in intelligentia, sed et in actibus obseruemus, ut et spiritalem gratiam consequi mereamur illuminati per legem Spiritus sancti, in Christo Iesu Domino nostro, *cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.*

ca Însuşi să binevoiască a ne revela şi a ne arăta ştiinţa celor pe care le citim, în ce fel să urmăm Legea duhovnicească nu numai în înţelegere, ci şi în fapte, ca să fim vrednici, luminaţi prin Legea Duhului Sfânt, să atingem şi harul duhovnicesc în Hristos Iisus, Domnul nostru, Care are *slava şi stăpânirea în vecii vecilor. Amin.*

Cf. 1Pt. 4,11; Ap. 1,6

Homilia VII

De eo, quod mandatum est Aaron et filiis eius, ut *uinum et siceram non bibant, cum ingrediuntur tabernaculum testimonii, uel cum accedunt ad altare,* et de *pectusculo appositionis et bracchio separationis* et de mundis et immundis animalibus uel cibis.

1. Plura quidem superiori lectione fuerant recitata, ex quibus temporis breuitate constricti pauca admodum diximus. Non enim nunc exponendi Scripturas, sed aedificandi Ecclesiam ministerium gerimus, quamuis et ex his, quae a nobis ante tractata sunt, prudens quisque auditor euidentes ad intelligendum possit semitas inuenire. Et ideo ex his quoque, quae nunc lecta sunt, quoniam cuncta non possumus, aliqua tamen, quae aedificent auditores, uelut *agri pleni, quem benedixit Dominus*, flosculos colligemus.

Quid ergo sit, quod nunc nobis lectum est, uideamus. *Et locutus est Dominus ad Aaron dicens: uinum et siceram non bibetis tu et filii tui tecum, cum intrabitis in tabernaculum testimonii, aut cum acceditis ad altare, et non moriemini. Legitimum aeternum in progenies uestras, discernere inter medium sanctorum et contaminatorum et inter medium immundorum et inter medium mundorum et instruere filios Istrahel omnia legitima, quae locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.*

Omilia VII

Despre aceea că s-a poruncit lui Aaron și fiilor lui *să nu bea vin și sicheră*[54] *când intră în cortul mărturiei și când se apropie de altar*, și *despre pieptișorul punerii înainte și despre șoldul separării*, și despre însuflețitele ori hrana curate și necurate

Cf. Lv. 10,9,14 *sqq.* *Cf.* Lv. 11,1 *sqq.*

1. În lectura precedentă au fost citite mai multe, dar constrânși de scurtimea timpului am explicat doar foarte puține. Căci acum nu îndeplinim slujirea explicării Scripturilor, ci aceea a edificării Bisericii, chiar dacă și din cele tratate de noi mai înainte fiecare auditor atent poate descoperi cărări limpezi pentru înțelegere. Și, de aceea, chiar și din cele tocmai citite vom culege câteva, ca floricele *ale câmpului plin, pe care l-a binecuvântat Domnul*, care să edifice auditorii, fiindcă nu le putem culege pe toate.

Cf. Gn. 27,27

Să vedem, așadar, ce ni s-a citit. *Și a zis Domnul către Aaron spunând: „Tu și fiii tăi cu tine nu veți bea vin și sicheră când veți intra în cortul mărturiei, sau când vă veți apropia de altar și nu veți muri. Legiuire veșnică pentru descendenții voștri, [ca să] fie deosebire între cele sfinte și cele spurcate, între cele necurate și cele curate și ca fiii lui Israel să învețe toate legiuirile pe care Domnul le-a zis către ei prin mâna lui Moise".*

Lv. 10,8-11

Lex euidens datur et sacerdotibus et principi sacerdotum, ut, *cum accedunt ad altare, uino abstineant, et omni potu, quod inebriare potest*, quod Scripturae diuinae appellatione uernacula *sicera* moris est nominare. Vult ergo sermo diuinus sobrios in omnibus esse Domini sacerdotes, utpote qui *accedentes ad altare* Dei *orare pro populo* debeant et pro alienis interuenire delictis, qui portionem in terra non habeant, sed ipse *Dominus portio eorum* sit. Sic enim dicit de eis Scriptura: *Filiis* inquit *Leui non dabitis partem in medio fratrum suorum, quia ego portio eorum Dominus Deus ipsorum.* Vult ergo istos, quibus ipse *Dominus portio* est, sobrios esse, ieiunos, uigilantes in omni tempore, maxime autem cum ad exorandum Dominum et sacrificandum in conspectu eius altaribus praesto sunt.

Quae mandata in tantum uim sui seruant et omni obseruantia custodienda sunt, ut et Apostolus haec eadem Noui Testamenti legibus firmet. In quo similiter etiam ipse sacerdotibus uel principibus sacerdotum uitae regulas ponens dicit eos *non* debere esse *uino multo* seruientes, sed *sobrios* esse. Sobrietas uero omnium uirtutum mater est, sicut e contrario ebrietas omnium uitiorum. Aperte etenim pronuntiauit Apostolus dicens: *Vinum, in quo est luxuria*, ut ostenderet ex ebrietate ueluti primogenitam filiam generari luxuriam.

Tum praeterea et Saluator Domini et regis auctoritate sacerdotibus simul et populis leges ac iura constituens: *Attendite* inquit *ne forte grauentur corda uestra in ebrietate et crapula et in sollicitudinibus saeculi, et ueniat super uos subitaneus interitus.* Audistis edictum regis aeterni et lamentabilem finem *ebrietatis* uel *crapulae* didicistis. Si quis uobis peritus et sapiens medicus his ipsis uerbis praeciperet et diceret: attendite uobis, ne qui, uerbi gratia, de illius uel illius herbae suco auidius sumat; quod si fecerit, subitus ei

O lege limpede se dă şi preoţilor şi căpeteniei preoţilor, ca, atunci *când se apropie de altar, să se abţină de la vin şi de le orice băutură care poate îmbăta*, ceea ce Scriptura dumnezeiască obişnuieşte să numească în mod comun „sicheră". Aşadar, enunţul divin vrea ca preoţii lui Dumnezeu să fie sobri[55] în toate, având în vedere că cei *ce se apropie de altarul lui Dumnezeu pentru a se ruga pentru popor* trebuie să intermedieze şi pentru greşeli străine: vrea ca ei să nu aibă porţie pe pământ, ca însuşi *Domnul* să le fie *porţie*. Căci aşa spune despre ei Scriptura: *„Fiilor lui Levi nu le veţi da parte în mijlocul fraţilor lor, fiindcă Eu, Domnul Dumnezeul lor, sunt porţia lor"*. Vrea, aşadar, ca aceştia, cărora *Domnul* le este *parte*, să fie sobri, abstinenţi, veghind în orice vreme, dar îndeosebi atunci când sunt în faţa altarelor pentru a-L ruga şi a-I sacrifica Domnului în privirea Lui.

Cf. Lv. 9,7

Nm. 18,20

Aceste porunci îşi păstrează puterea şi trebuie păzite cu toată grija: şi Apostolul le întăreşte prin legile Noului Testament. Acolo, la fel, punând el reguli de viaţă preoţilor sau căpeteniilor preoţilor, spune că ei *nu* trebuie să slujească *vinului mult*, ci să fie *sobri*. Căci sobrietatea este maica tuturor virtuţilor, după cum, invers, beţia este maica tuturor viciilor. Căci şi pe faţă spune Apostolul: *Vinul, în care este excesul*, ca să arate că din beţie este generat, ca prim fiu, excesul.

Cf. 1Tim. 5,23

Cf. Tit 1,7-8; 2,2-3

Ef. 5,18

În afară de aceasta, şi Mântuitorul, cu autoritatea stăpânului şi a regelui, dă legi şi decizii, atât preoţilor, cât şi poporului: *„Luaţi seama ca nu cumva să se îngreuneze inimile voastre în îmbătare, în beţie şi în grijile veacului şi să vină peste voi pe loc sfârşitul"*. Aţi auzit edictul regelui veşnic şi aţi învăţat sfârşitul jalnic *al îmbătării* ori *al beţiei*. Dacă vreun medic priceput şi înţelept v-ar sfătui şi v-ar spune aceleaşi cuvinte: „Luaţi seama să nu bea cineva dintre voi prea mult suc din acele ierburi, spre exemplu, sau

Lc. 21,34

ueniet interitus: non dubito quod unusquisque propriae salutis intuitu praemonentis medici praecepta seruaret. Nunc uero animarum et corporum medicus simulque Dominus iubet *ebrietatis* herbam et *crapulae* uitandam, similiter et sollicitudinum saecularium uelut mortiferos sucos cauendos. Et nescio si quis nostrum non in his consumitur, uti ne dixerim sauciatur.

Est ergo ebrietas uini perniciosa in omnibus; sola namque est, quae simul cum corpore et animam debilem reddat. In ceteris etenim potest fieri, ut secundum Apostolum, cum *infirmatur* corpus, tunc *magis potens sit* spiritus, et ubi *is, qui deforis est, homo corrumpitur, ille, qui intus est, renouetur.* In ebrietatis uero aegritudine corpus simul et anima corrumpitur, spiritus pariter cum carne uitiatur. Omnia membra debilia, pedes manus, lingua resoluta; oculos tenebrae, mentem uelat obliuio, ita ut hominem se nesciat esse nec sentiat. Habet ergo istud primo dedecoris corporalis ebrietas.

Iam uero si discutiamus, quot modis mens inebriatur humana, inueniemus ebrios etiam eos, qui sibi sobrii uidentur. Iracundia inebriat animam, furor uero eam plus quam ebriam facit, si quid tamen esse ebrietate amplius potest. Cupiditas et auaritia non solum ebrium, sed et rabidum hominem reddunt. Et obscenae concupiscentiae inebriant animam, sicut e contrario et sanctae concupiscentiae inebriant eam, sed ebrietate sancta illa, de qua dicebat quidam sanctorum: *Et poculum tuum inebrians quam praeclarum est.* Sed postmodum de ebrietatis diuersitate uidebimus; nunc interim uide quanta sunt, quae inebriant animam: et formido inebriat eam et uana suspicio; inuidia autem et liuor supra omnem ebrietatem macerant eam. Sed enumerari non

din celelalte, căci dacă va face astfel, pe loc îi va veni sfârşitul!", nu mă îndoiesc că fiecare, din grijă pentru sănătate, ar păzi preceptele medicului care avertizează. Acum însă medicul şi, totodată, stăpânul sufletelor şi al trupurilor, Domnul, porunceşte că iarba *îmbătării* şi a *beţiei* trebuie evitată şi că trebuie să ne păzim de grijile veacului ca de nişte licori ucigaşe. Şi nu ştiu dacă nu cumva vreunul dintre noi nu se refugiază tocmai în acestea, ca să nu spun că „este mort"[56].

Aşadar, îmbătarea cu vin este distrugătoare în toate: ea este singura care face slabe deopotrivă trupul şi sufletul. Căci în celelalte se poate întâmpla, după Apostol, ca trupul *să fie lipsit de tărie*, iar atunci, *cu atât mai mult*, duhul *să fie puternic*: *Acest om ce este afară este distrus, iar cel ce este înlăuntru se reînnoieşte.* Căci în boala îmbătării trupul împreună cu sufletul sunt distruse, duhul este păgubit la fel precum carnea. Toate mădularele sunt slabe, mâinile, picioarele, limba este slobodă, întunericul învăluie ochii, uitarea acoperă mintea, aşa încât omul nici nu ştie, nici nu simte. Îmbătarea aduce, mai întâi, această înjosire a trupului.

Cf. 2Cor. 12,10

Cf. 2Cor. 4,16

Iar dacă examinăm în câte feluri se îmbată mintea omenească, vom descoperi că sunt îmbătaţi chiar şi cei ce se consideră sobri. Mânia îmbată sufletul, furia îl face mai ceva ca îmbătarea, dacă poate exista ceva mai mare decât îmbătarea. Pofta şi avariţia îl fac pe om nu numai beat, dar şi turbat. Şi poftirile obscene îmbată sufletul, după cum, dimpotrivă, şi sfintele poftiri îl îmbată, dar de o beţie sfântă, despre care unul dintre sfinţi spunea: *Şi pocalul tău îmbătător, cât este de strălucitor!* Dar vom vedea mai apoi despre acest fel deosebit al beţiei; deocamdată observă câte sunt cele ce îmbată sufletul! Şi frica îl îmbată, şi bănuiala zadarnică, iar invidia şi pizma îl macină mai mult decât orice beţie. Dar nu pot fi enumerate

Ps. 22,5

possunt, quanta sunt, quae infelicem animam uitio ebrietatis afficiant.

Nunc interim de sacerdotibus uideamus, quos accedentes ad altare uino lex praecipit abstinere. Et quidem quantum ad historicum pertinet praeceptum, sufficiant ista quae dicta sunt. Quantum autem ad intelligentiam mysticam spectat, in superioribus nostra tenetur professio quod secundum auctoritatem Pauli Apostoli Dominus et Saluator noster *futurorum bonorum pontifex* dicitur. Ipse est ergo *Aaron, filii* uero *eius* Apostoli eius sunt, ad quod ipse dicebat: *Filioli, adhuc modicum uobiscum sum.* Quod ergo praecepit lex *Aaron et filiis* eius, ut *uinum et siceram non bibant cum accedunt ad altare*, uideamus, quomodo id uero pontifici Iesu Christo Domino nostro et sacerdotibus eius ac filiis, nostris uero Apostolis, possimus aptare.

Et perspiciendum primo est, quomodo prius quidem quam *accedat ad altare* uerus hic pontifex cum sacerdotibus suis bibit uinum; cum uero incipit *accedere ad altare et ingredi in tabernaculum testimonii*, abstinet uino. Putas possumus inuenire tale aliquid ab eo gestum? Putas possumus ueteris instrumenti formas Noui Testamenti gestis et sermonibus coaptare? Possumus, si non ipsum Dei Verbum et iuuare et inspirare dignetur. Quaerimus ergo, quomodo Dominus et Saluator noster, qui est uerus pontifex, cum discipulis suis, qui sunt ueri sacerdotes, antequam *accedat ad altare* Dei, bibat uinum, cum uero *accedere* coeperit, non bibat.

Venerat in hunc mundum Saluator, ut *pro peccatis nostris* carnem suam *offerret hostiam Deo.* Hanc priusquam offerret, inter dispensationum moras uinum bibebat. Denique dicebatur *homo uorax et uini potator, amicus publicanorum et peccatorum.* Vbi uero tempus aduenit crucis suae et *accessurus erat ad altare*, ubi immolaret hostiam carnis suae: *Accipiens* inquit *calicem benedixit et dedit discipulis suis*

toate cele ce afectează un suflet nenorocit de viciul îmbătării.

Acum deocamdată să vedem cazul preoților care se apropie de altar, cărora legea le poruncește să se abțină de la vin. Desigur, cât privește preceptul istoric, cele spuse pot fi suficiente. Cât privește însă înțelegerea tainică, există mai sus mărturia că, după autoritatea Apostolului Pavel, Domnul și Mântuitorul nostru este numit *arhiereul bunurilor viitoare.* Așadar, El este *Aaron*, iar apostolii Lui sunt *fiii acestuia*, cărora El le spunea: *„Fiii [Mei], pentru puțin mai sunt cu voi"*. Să vedem, așadar, în ce fel putem potrivi acest fapt, că Legea dă precept *lui Aaron și fiilor lui* să nu *bea vin și sicheră când se apropie de altar*, arhiereului Iisus Hristos, Domnul nostru, și preoților și fiilor Lui, apostolii noștri.

Cf. Evr. 9,11

In. 13,33

Cf. Lv. 10,9

Mai întâi trebuie sesizat în ce fel, mai înainte de *a se apropia de altar*, acest adevărat arhiereu bea vin, împreună cu preoții Lui. Când începe însă să *se apropie de altar și să intre în cortul mărturiei*, se abține de la vin. Consideri că putem descoperi ceva de acest fel săvârșit de El? Consideri că putem potrivi formele Vechiului Instrument cu faptele și enunțurile Noului Testament? Putem, dacă Însuși Cuvântul lui Dumnezeu va binevoi să ne ajute și să ne inspire. Să căutăm, așadar, în ce fel Domnul și Mântuitorul nostru, care este adevăratul arhiereu, bea vin, împreună cu ucenicii Săi, care sunt adevărații preoți, înainte de *a se apropia de altarul* lui Dumnezeu, iar după ce începe să *se apropie*, nu bea.

Mântuitorul venise în această lume ca Să *ofere* carnea Sa *jertfă lui Dumnezeu pentru păcatele noastre.* Înainte de a o oferi, între răgazurile iconomiilor, a băut vin. Și astfel era numit *om lacom și băutor de vin, prieten al vameșilor și al păcătoșilor.* Când însă a sosit vremea crucii Sale și urma *să se apropie de altarul* unde să aducă jertfă carnea Sa, *luând pocalul*

Cf. Ef. 5,2; Gal. 1,4

Cf. Mt. 11,19

dicens: accipite, et bibite ex hoc. Vos, inquit, *bibite*, qui modo accessuri non estis ad altare. Ipse autem tamquam *accessurus ad altare* dicit de se: *Amen dico uobis quia non bibam de generatione uitis huius, usquequo bibam illud uobiscum nouum in regno Patris mei.*

Si quis uestrum auribus ad audiendum purificatis accedit, ineffabilis mysterii intueatur arcanum. Quid est quod dicit: *Quia non bibam ex generatione uitis huius, usquequo bibam illud uobiscum nouum in regno Patris mei?* Dicebamus in superioribus promissionem sanctis bonae huius ebrietatis datam, cum dicunt: *Et poculum tuum inebrians, quam praeclarum est.* Sed et in aliis multis Scripturae locis similia legimus, ut ibi: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuae, et torrentem uoluptatis tuae potum dabis illis.* In Ieremia quoque dicit Dominus: *Et inebriabo populum meum.* Et Esaias dicit: *Ecce, qui seruiunt mihi bibent, uos autem sitietis.* Et multa de huiuscemodi ebrietate in Scripturis diuinis inuenies memorari. Quae ebrietas sine dubio pro gaudio animae et laetitia mentis accipitur, sicut et alibi distinxisse nos memini aliud esse nocte inebriari et aliud die inebriari.

2. Si ergo intelleximus, sanctorum quae sit ebrietas, et quomodo haec pro laetitia sanctis in promissionibus datur, uideamus nunc, quomodo Saluator noster non bibit uinum, *usquequo bibat illud* cum sanctis *nouum in regno* Dei.

Saluator meus luget etiam nunc peccata mea. Saluator meus laetari non potest, donec ego in iniquitate permaneo. Quare non potest? Quia ipse est *aduocatus pro peccatis nostris apud Patrem*, sicut Iohannes symmista eius pronuntiat dicens quia *et si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum; et ipse est repropitiator pro*

a binecuvântat și l-a dat ucenicilor lui, spunând, „Luați și beți din acesta!”. Spune: *„Beți* voi, fiindcă nu sunteți acum aproape de altar”. El însă, ca *apropiat de altar*, spune despre Sine: *„Amin spun vouă, că nu voi bea din zămislirea acestei vițe până când nu voi bea acel [vin] nou cu voi în împărăția Tatălui Meu”.* Mt. 26,27 Mt. 26,29

Dacă cineva dintre voi se apropie cu urechi curățate, spre auzire, să privească misterul tainei de nespus! Ce semnifică enunțul *„Că nu voi bea din zămislirea acestei vițe până când nu voi bea acel [vin] nou cu voi în împărăția Tatălui Meu”*? Aminteam mai înainte făgăduința dată sfinților, cea a acestei beții bune: *Și pocalul tău îmbătător, cât este de strălucitor!* Dar și în alte multe locuri ale Scripturii citim unele similare, ca acolo: *Au fost îmbătați de belșugul casei Tale și le vei da lor băutură torentul desfătării Tale.* Iar în Ieremia spune Domnul: *„Și voi îmbăta poporul Meu”.* Și [în] Isaia spune: *„Iată, cei ce Îmi slujesc Mie vor bea, iar voi veți înseta”.* Și vei descoperi că în Scrierile divine sunt amintite multe despre îmbătarea de acest fel. Care îmbătare, fără îndoială, se consideră bucuria sufletului și veselia minții, așa cum și în altă parte îmi amintesc că am distins între a fi îmbătat noaptea și a fi îmbătat ziua. Ps. 22,5 Ps. 35,9 *Cf.* Ier. 38,14 Is. 65,13 *Cf.* 1Tes. 5,7

2. Dacă am înțeles, așadar, care este îmbătarea celor sfinți și în ce fel se dă ea în făgăduințe pentru veselie, să vedem acum în ce fel Mântuitorul nostru nu bea vin *până nu va bea acel [vin] nou*, cu sfinții, *în împărăția lui Dumnezeu.* *Cf.* Mt. 26,29

Mântuitorul meu tânguiește și acum păcatele mele. Mântuitorul meu nu se poate veseli câtă vreme eu rămân în nelegiuire. De ce nu poate? Fiindcă El este *avocat pentru păcatele noastre pe lângă Tatăl*, după cum spune Ioan, împreună-inițiatul[57] lui: *Dacă cineva va păcătui, avem avocat pe lângă Tatăl, pe Iisus*

peccatis nostris. Quomodo ergo potest ille, qui *aduocatus* est *pro peccatis* meis, bibere uinum laetitiae, quem ego peccando contristo? Quomodo potest iste, qui *accedit ad altare*, ut repropitiet me peccatorem, esse in laetitia, ad quem peccatorum meorum maeror semper adscendit? *Vobiscum* inquit *illud bibam in regno Patris mei.* Quamdiu nos non ita agimus, ut adscendamus ad regnum, non potest ille uinum bibere solus, quod nobiscum se bibere promisit. Est ergo tamdiu in maerore, quamdiu nos persistimus in errore. Si enim Apostolus ipsius *luget quosdam, qui ante peccauerunt et non egerunt paenitentiam in his, quae gesserunt,* quid dicam de ipso, qui *Filius* dicitur *caritatis,* qui *semet ipsum exinaniuit* propter caritatem, quam habebat erga nos et *non quaesiuit quae sua sunt,* cum *esset aequalis Deo,* sed quaesiuit, quae nostra sunt, et propter hoc *euacuauit se?* Cum ergo ita, quae nostra sunt, quaesierit, nunc iam nos non quaerit nec quae nostra sunt cogitat nec de erroribus nostris maeret nec perditiones nostras et contritiones deflet, qui fleuit super *Ierusalem* et dixit ad eam: *Quotiens uolui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos, et noluisti?* Qui ergo uulnera nostra suscepit et propter nos doluit tamquam animarum et corporum medicus, modo uulnerum nostrorum putredines negligit? *Computruerunt* enim, ut ait propheta, *et corruptae sunt cicatrices nostrae a facie insipientiae nostrae.*

Pro his ergo omnibus *adsistit nunc uultui Dei interpellans pro nobis,* adsistit altari, ut repropitiationem pro nobis offerat Deo; et ideo dicebat tamquam accessurus ad istud altare: *Quia iam non bibam de generatione uitis huius, donec bibam illud uobiscum nouum.* Exspectat ergo, ut

Hristos, cel drept, şi El este cel ce ne împacă iarăşi pentru păcatele noastre. Aşadar, cum ar putea El, care este *avocat pentru păcatele* mele, să bea vinul veseliei câtă vreme eu Îl întristez păcătuind? În ce fel ar putea El, care *se apropie de altar* ca să mă împace iarăşi pe mine, păcătosul, să fie vesel când jalea păcatelor mele urcă mereu spre El? Spune: *„Voi bea cu voi acel [vin] în împărăţia Tatălui Meu".* Atâta vreme cât noi nu acţionăm astfel încât să urcăm spre împărăţie, El nu poate bea singur vinul pe care a promis să-l bea cu noi. El este în jale atâta vreme cât noi persistăm în eroare. Căci dacă Apostolul Lui *îi tânguieşte pe unii, care au păcătuit înainte şi nu şi-au făcut pocăinţă pentru cele înfăptuite,* ce voi spune despre El Însuşi, Cel numit *Fiul iubirii,* care *pe Sine Însuşi S-a deşertat,* din cauza iubirii pe care o avea faţă de noi, şi *nu a căutat cele ce sunt ale Sale,* de vreme ce *era egal cu Dumnezeu,* ci a căutat cele ce sunt ale noastre, şi pentru aceasta *S-a golit?* Aşadar, de vreme ce le-a căutat pe cele ce sunt ale noastre, cum să nu ne mai caute, cum să nu mai cugete la cele ce sunt ale noastre, cum să nu jelească greşelile noastre, cum să nu deplângă pierderea şi măcinarea noastră, El, Care a plâns asupra *Ierusalimului* şi i-a spus: *„De câte ori am vrut să-i adun pe fiii tăi, cum îşi adună o găină puii ei, şi nu ai vrut"?* Cine a luat, aşadar, rănile noastre şi a suferit pentru noi, ca un medic al sufletelor şi al trupurilor, poate neglija mai apoi putreziciunea rănilor noastre? Căci, cum spune profetul, *au putrezit şi s-au stricat cicatricile mele de la faţa nesăbuinţei mele.*

Pentru acestea toate, aşadar, *stă acum în faţa privirii lui Dumnezeu, mijlocind pentru noi,* stă în faţa altarului ca să ofere lui Dumnezeu [jertfă de] reîmpăcare pentru noi. Şi de aceea spunea, ca apropiindu-se de acest altar, *„că nu voi mai bea din zămislirea acestei viţe până când nu voi bea acel [vin]*

1In. 2,1-2

Cf. Lv. 10,9

Cf. Mt. 26,29

Cf. 2Cor. 12,21

Cf. Col. 1,13

Cf. Flp. 2,7

Cf. 1Cor. 13,5

Cf. Flp. 2,6-7

Mt. 23,37

Ps. 37,5

Cf. Evr. 9,24; 7,25

conuertamur, ut ipsius imitemur exemplum, ut sequamur uestigia eius et laetetur nobiscum et *bibat uinum nobiscum in regno Patris sui.* Nunc enim quia *misericors est et miserator Dominus*, maiore affectu ipse quam Apostolus suus *flet cum flentibus et cupit gaudere cum gaudentibus.* Et multo magis *ipse luget eos, qui ante peccauerunt et non egerunt paenitentiam.* Neque enim putandum est quod Paulus quidem lugeat pro peccatoribus et fleat pro delinquentibus, Dominus autem meus Iesus abstineat fletu, cum accedit ad Patrem, cum adsistit altari et repropitiationem pro nobis offert; et hoc est *accedentem ad altare* non bibere uinum laetitiae, quia adhuc peccatorum nostrorum amaritudines patitur. Non uult ergo solus *in regno* Dei bibere uinum; nos exspectat; sic enim dixit: *donec bibam illud uobiscum.* Nos sumus igitur, qui uitam nostram negligentes laetitiam illius demoramur.

Exspectat nos, ut bibat *de generatione uitis huius.* Cuius *uitis*? Illius, cuius ipse erat figura: *Ego sum uitis, uos palmites.* Vnde et dicit quia: *Sanguis meus uere potus est, et caro mea uere cibus est.* Vere enim *in sanguine uuae lauit stolam suam.* Quid ergo est? Exspectat laetitiam. Quando exspectat? *Cum consummauero*, inquit, *opus tuum.* Quando *consummat* hoc *opus*? Quando me, qui sum ultimus et nequior omnium peccatorum, consummatum fecerit et perfectum, tunc *consummat opus eius*; nunc enim adhuc imperfectum est opus eius, donec ego maneo imperfectus. Denique donec ego non sum subditus Patri, nec ipse dicitur Patri esse *subiectus.* Non quo ipse subiectione indigeat apud Patrem, sed pro me, in quo opus suum nondum consummauit,

nou cu voi". Aşteaptă, aşadar, să ne întoarcem, să-I imităm exemplul, să păşim pe urmele Lui ca să se bucure cu noi şi *să bea vin cu noi în împărăţia Tatălui Său.* Acum *milostiv şi miluitor este Domnul*: cu un afect mai mare decât Apostolul Său, El *plânge cu cei ce plâng şi doreşte să se veselească cu cei ce se veselesc.* Şi cu mult mai mult *El îi tânguieşte pe cei care au păcătuit înainte şi nu au făcut pocăinţă.* Căci nu trebuie considerat că Pavel se tânguieşte pentru păcătoşi şi plânge pentru cei ce greşesc, iar Domnul meu Iisus se abţine de la plâns când se apropie de Tatăl, când stă în faţa altarului şi oferă [jertfă de] reîmpăcare pentru noi. Aceasta înseamnă că *cel ce se apropie de altar* nu bea vinul veseliei: el pătimeşte încă amărăciunile păcatelor noastre. Aşadar, nu vrea să bea singur vinul *în împărăţia* lui Dumnezeu: ne aşteaptă pe noi. Căci aşa a spus: *„Până ce voi bea acel [vin] cu voi"*. Prin urmare noi suntem cei care, neglijându-ne viaţa, Îi întârziem veselia.

Cf. Mt. 26,29

Cf. Ps. 102,8

Cf. Rom. 12,15

Cf. 2Cor. 12,21

Cf. Mt. 26,29

Ne aşteaptă pe noi ca să bea *din zămislirea acestei vie.* A cărei *vie*? A Celei căreia îi era figură: *„Eu sunt viţa, voi mlădiţele"*. De unde şi spune că *„sângele Meu este cu adevărat băutură, iar carnea Mea este cu adevărat hrană"*. Căci cu adevărat *în sângele strugurelui Şi-a spălat straiul Său.* Ce înseamnă aceasta? Aşteaptă veselia. Până când aşteaptă? *„Până când voi împlini lucrarea ta."* Când *împlineşte* această *lucrare*? Când pe mine, care sunt cel din urmă şi mai nelegiuit decât toţi păcătoşii, mă va face împlinit şi desăvârşit: atunci *îşi împlineşte lucrarea Lui.* Căci lucrarea Lui este încă nedesăvârşită câtă vreme eu rămân nedesăvârşit. În fine, câtă vreme eu nu sunt supus Tatălui, nici despre El nu se spune că este *supus* Tatălui. Nu pentru aceea că i-ar lipsi supunerea faţă de Tatăl, ci pentru mine, în care nu şi-a împlinit încă lucrarea, se spune că El nu este supus, căci

In. 15,5

In. 6,55

Cf. Gn. 49,11

Cf. In.17,4

Cf. 1Cor. 15,28

ipse dicitur non esse subiectus; sic enim legimus, quoniam *corpus sumus Christi et membra ex parte.*

Quid autem est, quod dixit *ex parte*, uideamus. Ego nunc, uerbi gratia, *subiectus* sum Deo secundum spiritum, hoc est proposito et uoluntate; sed quandiu in me *caro concupiscit aduersus spiritum et spiritus aduersus carnem* et nondum potui subicere carnem spiritui, *subiectus* quidem sum Deo, uerum non ex integro, sed *ex parte.* Si autem potuero etiam carnem meam et omnia membra mea in consonantiam spiritus trahere, tunc perfecte uidebor esse *subiectus.*

Si intellexisti, quid sit *ex parte* et quid sit ex integro esse *subiectum*, redi nunc et ad id, quod de subiectione Domini proposuimus, et uide quia, cum omnes corpus ipsius et membra esse dicamur, donec sunt aliqui in nobis, qui nondum perfecta subiectione subiecti sunt, ipse dicitur non esse *subiectus.* Cum uero *consummauerit opus* suum et uniuersam creaturam suam ad summam perfectionis adduxerit, tunc ipse dicitur *subiectus* in his, quos subdidit Patri, et in quibus *opus, quod ei Pater dederat, consummauit ut sit Deus omnia in omnibus.*

Verum haec quorsum spectant? Ut intelligeremus id, quod supra tractauimus, quomodo non bibit uinum uel quomodo bibit; bibit, antequam *intraret in tabernaculum, antequam accederet ad altare*; non bibit autem nunc, quia adsistit altari et luget peccata mea; et rursum bibet post haec, *cum subiecta ei fuerint omnia* et saluatis omnibus ac destructa morte peccati ultra iam necessarium non erit offerre *hostias pro peccato.* Tunc enim erit gaudium et laetitia et tunc *exsultabunt ossa humiliata* et implebitur illud, quod scriptum est: *Aufugit dolor et tristitia et gemitus.*

Sed et illud non omittamus, quod non solum de Aaron dicitur, ut *non bibat uinum*, sed et de filiis eius, cum

astfel citim: *suntem trupul lui Hristos şi mădulare în parte.* *Cf.* 1Cor. 12,27

Să vedem însă ce înseamnă sintagma *în parte.* Spre exemplu, eu sunt acum *supus* lui Dumnezeu după duh, adică prin intenţie şi prin voinţă, dar atât cât în mine *carnea pofteşte împotriva duhului, iar duhul împotriva cărnii*, atât cât încă nu am putut să supun carnea duhului, sunt, desigur, *supus* lui Dumnezeu, dar nu în întregime, ci *în parte.* Dacă însă voi putea să-mi tărăsc şi carnea mea, şi toate mădularele mele în armonie cu duhul, atunci mă voi arăta cu desăvârşire *supus.* Gal. 5,17

Dacă ai înţeles ce înseamnă a fi *supus în parte* şi a fi *supus* în întregime, întoarce-te acum la ceea ce am explicat despre supunerea Domnului, şi observă că, de vreme ce noi toţi suntem numiţi trupul şi mădularele Lui, câtă vreme există unii dintre noi care încă nu s-au supus cu desăvârşită supunere, se spune că El nu este *supus.* Când însă *îşi va împlini lucrarea* Lui şi va aduce întreaga Sa creatură la cea mai înaltă desăvârşire, atunci El va fi numit *supus* în cei pe care i-a pus sub Tatăl şi în care s-a împlinit *lucrarea, pe care Tatăl i-o dăduse, ca Dumnezeu să fie toate în toţi.* *Cf.* 1Cor. 15,28 *Cf.* In.17,4; 1Cor. 15,28

Dar spre ce tind toate acestea? Ca să înţelegem ceea ce am tratat mai sus, în ce fel nu bea vin şi în ce fel îl bea: îl bea înainte *să intre în cort, înainte de a se apropia de altar*, dar nu îl bea acum, fiindcă stă în faţa altarului şi jeleşte păcatele mele. Şi iarăşi va bea după aceasta, *când toate îi vor fi fost supuse*, după ce toţi vor fi mântuiţi, iar moartea adusă de păcat va fi nimicită, când nu va mai fi necesar să ofere *jertfe pentru păcat.* Căci atunci va fi bucurie şi veselie, atunci *vor sălta oasele umilite*, atunci se va împlini ceea ce s-a scris: *A fugit durerea şi tristeţea şi geamătul*[58]. *Cf.* Lv. 10,9 *Cf.* 1Cor. 15,26-28; Rom. 6,6 *Cf.* Lv. 6,30 Ps. 50,10 Is. 35,10

Dar să nu omitem faptul că nu se spune numai despre Aaron *să nu bea vin*, ci şi despre fiii lui, când

ingrediuntur ad sancta. Nondum enim receperunt laetitiam suam ne Apostoli quidem, sed et ipsi exspectant, ut et ego laetitiae eorum particeps fiam. Neque enim discedentes hinc sancti continuo integra meritorum suorum praemia consequuntur; sed exspectant etiam nos, licet morantes, licet desides. Non enim est illis perfecta laetitia, donec pro erroribus nostris dolent et lugent nostra peccata. Hoc fortasse mihi dicenti non credas; quis enim ego sum, qui confirmare sententiam tanti dogmatis audeam? Sed adhibeo horum testem, de quo non potes dubitare: *Magister* enim *gentium* est *in fide et ueritate* Apostolus Paulus. Ipse igitur ad Hebraeos scribens, cum enumerasset omnes sanctos patres, qui per fidem iustificati sunt, addit post omnia etiam hoc: *Sed isti* inquit *omnes testimonium habentes per fidem nondum adsecuti sunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, uti ne sine nobis perfectionem consequerentur.* Vides ergo quia exspectat adhuc Abraham, ut, quae perfecta sunt, consequatur. Exspectat et Isaac et Iacob et omnes prophetae exspectant nos, ut nobiscum perfectam beatitudinem capiant.

Propter hoc ergo etiam mysterium illud in ultimam diem dilati iudicii custoditur. V*num* enim *corpus* est, quod iustificari exspectatur; *unum corpus* est, quod resurgere dicitur in iudicio. *Licet enim sint multa membra, sed unum corpus; non potest dicere oculus manui: non es mihi necessaria.* Etiam si sanus sit oculus et non sit turbatus, quantum pertinet ad uidendum, si desint et reliqua membra, quae erit oculo laetitia? Aut quae uidebitur esse perfectio, si manus non habeat, si pedes desint aut reliqua membra non adsint? Quia et si est praecellens aliqua oculi gloria, in eo maxime est, ut uel ipse dux sit corporis uel ceterorum membrorum non deseratur officiis. Hoc autem nos et per illam Ezechiel prophetae uisionem doceri puto, cum dicit *congregandum esse os ad os, et iuncturam ad iuncturam et*

intră în sfinte. Căci încă nu au primit veselia lor nici apostolii: și ei așteaptă ca și eu să mă fac părtaș al veseliei lor. Nici plecând de aici sfinții nu-și capătă pe loc premiile depline ale meritelor lor: ne așteaptă și pe noi, deși întârziem, deși trândăvim. Căci veselia nu le este desăvârșită câtă vreme jelesc și plâng pentru păcatele noastre. Poate nu ai încredere în mine, cel ce vorbesc: cine sunt eu de îndrăznesc să susțin enunțul unei asemenea dogme? Dar aduc în față un martor al acestora, de care nu te poți îndoi, căci este *învățătorul neamurilor în credință și adevăr*, Apostolul Pavel. Acesta, așadar, scriindu-le evreilor, după ce i-a enumerat pe toți Părinții sfinți care au fost făcuți drepți prin credință, adaugă după toate acestea: *Dar aceștia toți, având mărturie prin credință, nu își dobândesc încă făgăduința, Dumnezeu prevăzând pentru noi ceva mai bun, ca să nu-și capete fără noi desăvârșirea.* Vezi, așadar, că Avraam așteaptă încă pentru a căpăta cele ce sunt desăvârșite. Așteaptă și Isaac, și Iacob așteaptă, și toți profeții ne așteaptă pe noi, ca să primească cu noi fericirea desăvârșită.

Cf. Lv. 10,9

Cf. 1Tim. 2,7

Evr. 11,39-40

Pentru aceasta, așadar, este păzită acea taină a judecății diferite în ultima zi. Căci există *un [singur] trup* care se așteaptă să fie făcut drept, *un [singur] trup* care, se spune, înviază la judecată. *Căci deși sunt multe mădulare, există un [singur] trup; ochiul nu poate zice mâinii: „Nu-mi ești de folos"*. Chiar dacă ochiul este sănătos și nu este tulburat, în privința văzului, dacă celelalte mădulare lipsesc, care va fi, pentru ochi, veselia? Sau ce desăvârșire se va arăta dacă nu are mâini, dacă-i lipsesc picioarele ori dacă celelalte mădulare nu-i sunt de față? Iar dacă ochiul are o slavă aparte, o are fie prin faptul că este conducătorul trupului, fie prin faptul că nu face inutile funcțiile celorlalte mădulare. Consider că aceasta ne învață pe noi și acea arătare a profetului Iezechiel, când spune că *trebuie să fie adunat os lângă os,*

Cf. Rom. 12,5

1Cor. 12,20-21

neruos et uenas et pellem ac singula locis suis esse reparanda. Denique uide, quid addit propheta: *Ossa* inquit *ista* (non dixit: omnes homines sunt, sed dixit: *Ossa ista*) *domus Istrahel sunt.* Habebis ergo laetitiam de hac uita discedens, si fueris sanctus. Sed tunc erit plena laetitia, cum nullum tibi membrum corporis deest. Exspectabis enim et tu alios, sicut et ipse exspectatus es.

Quod si tibi, qui membrum es, non uidetur esse perfecta laetitia, si desit aliud membrum, quanto magis Dominus et Saluator noster, qui *caput* et auctor est totius corporis, non sibi perfectam ducit esse laetitiam, donec aliquid ex membris deesse corpori suo uidet! Et propterea forte orationem fundebat ad Patrem dicens: *Pater sancte, glorifica me illa gloria, quam habui apud te, priusquam mundus esset.* Non uult ergo sine te recipere perfectam gloriam suam, hoc est sine populo suo, qui est corpus eius et qui sunt membra eius. Vult enim in isto corpore Ecclesiae suae et in istis membris populi sui ipse uelut anima habitare, ut omnes motus atque omnia opera secundum ipsius habeat uoluntatem; ut uere compleatur in nobis illud prophetae dictum: *Habitabo in iis et inambulabo.*

Nunc autem, donec *perfecti* non sumus omnes, sed *adhuc sumus in peccatis, ex parte* in nobis est et ideo *ex parte scimus et ex parte prophetamus,* donec quis peruenire mereatur ad illam mensuram, quam dicit Apostolus: *Viuo autem iam non ego, uiuit uero Christus in me. Ex parte* ergo, ut dicit Apostolus, nunc *membra eius sumus* et *ex parte ossa eius sumus.*

Cum autem *coniuncta fuerint ossa ad ossa et iuncturae ad iuncturas,* secundum hoc quod supra diximus, tunc etiam ipse dicet de nobis illud propheticum: *Omnia ossa*

încheietură lângă încheietură, și nervi, și vine, și piele și că fiecare trebuie restabilit la locul lui. Vezi, apoi, ce adaugă profetul: *Oasele acestea* (nu a spus „toți oamenii sunt", ci *oasele acestea*) *sunt casa lui Israel.* Așadar, vei avea veselie ieșind din această viață dacă vei fi sfânt. Dar veselia ta va fi deplină când nici un mădular al trupului nu-ți va lipsi. Căci și tu îi vei aștepta pe alții, după cum și tu ai fost așteptat[59].

Cf. Iez. 37,7-8

Iez. 37,11

Iar dacă ție, care ești un mădular, nu ți se va arăta veselia desăvârșită, în cazul în care un alt mădular lipsește, cu cât mai mult nu va exista veselie desăvârșită pentru Domnul și Mântuitorul nostru, care este *capul* și autorul întregului trup, câtă vreme vede că vreunul dintre mădularele trupului Său lipsește! Și poate pentru aceasta vărsa rugăciune către Tatăl, spunând: *„Tată sfinte, slăvește-Mă cu acea slavă pe care am avut-o de la Tine mai înainte ca lumea să fie!".* Așadar, nu vrea să primească slava Sa desăvârșită fără tine, adică fără poporul Său, care este trupul Lui, care sunt mădularele Lui. Căci vrea să locuiască în acest trup al Bisericii Sale și în aceste mădulare ale poporului Său ca sufletul, ca să aibă toate mișcările și toate faptele după voința Lui, încât cu adevărat să se împlinească în noi acea spusă a profetului: *„Voi locui în ei și voi preumbla"*[60].

Cf. Ef. 4,15-16

In. 17,5

Cf. 2Cor. 6,16

Acum însă, cât încă nu suntem toți *desăvârșiți,* cât *încă suntem în păcate,* El este în noi *în parte,* și de aceea *în parte știm și în parte profețim,* până când cineva va fi vrednic să ajungă la măsura spusă de Apostol: *De acum nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine.* Așadar, *în parte,* cum spune Apostolul, *suntem* acum *mădularele Lui* și *în parte suntem oasele Lui.*

Cf. Flp. 3,15; Rom. 5,8 1Cor. 13,9

Gal. 2,20

Cf. 1Cor. 12,27

Când însă *vor fi adunate oase lângă oase și încheieturi lângă încheieturi,* așa cum am spus mai înainte, atunci și El va spune acel [cuvânt] profetic despre

Cf. Iez. 37,7-8

mea dicent: Domine, quis similis tibi? Omnia namque *ossa* ista loquuntur et hymnum dicunt et gratias agunt Deo. Meminerunt enim beneficii eius et ideo *omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi? Eripiens pauperem de manu fortioris eius.* De istis ossibus, cum adhuc essent dispersa, antequam ueniret, qui ea *colligeret et congregaret in unum*, dictum est et illud propheticum: *Dispersa sunt ossa nostra secus infernum.* Quia ergo dispersa erant, propterea dicit per alium prophetam: *Congregetur os ad os et iunctura ad iuncturam et nerui et uenae et pelles.* Cum enim hoc factum fuerit, tunc *omnia ista dicent: Domine, quis similis tibi? Eripiens inopem de manu fortioris eius.* Vnumquodque enim os *ex istis ossibus* inops erat et atterebatur *fortioris* manu. Non enim habebat *iuncturam* caritatis, non *neruos* patientiae, non *uenas* uitalis animi et fidei uigorem. Vbi uero uenit, qui *dispersa colligeret* et qui *dissipata coniungeret* consocians *os ad os et iuncturam ad iuncturam*, aedificare coepit sanctum corpus Ecclesiae.

Haec inciderunt quidem extrinsecus huic disputationi, sed necessario explanata sunt, ut manifestior fieret pontificis mei ingressus in sancta non bibentis uinum, usquequo sacerdotio fungitur. Post haec tamen bibet uinum, sed *uinum nouum*; et *uinum nouum* in *caelo nouo et in noua terra* et in *nouo homine* cum *hominibus nouis* et cum his, qui *cantant* ei *canticum nouum*. Vides ergo quia impossibile est de noua uite nouum poculum bibi ab eo, qui adhuc *indutus est ueterem hominem cum actibus suis. Nemo enim* inquit *mittit uinum nouum in utres ueteres.* Si uis ergo et tu bibere de hoc *nouo uino*, innouare et dic quia: *Et si exterior homo noster corrumpitur, sed qui intus est, renouatur de die in diem.* Et quidem de his sufficienter dictum.

noi: „*Toate oasele Mele vor spune: «Doamne, cine este asemenea Ţie?»*". Deoarece *toate* aceste *oase* grăiesc şi rostesc imn şi aduc mulţumire lui Dumnezeu. Căci îşi amintesc facerea Lui de bine, şi de aceea „*Toate oasele Mele vor spune: «Doamne, cine este asemenea Ţie, Cel ce smulgi săracul din mâna celui mai puternic decât el?»*". Despre aceste oase, cât încă erau împrăştiate, înainte să vină Cel ce *le strânge şi le adună în unul*, s-a spus şi acel enunţ profetic: *Împrăştiate au fost oasele noastre lângă iad.* Aşadar, fiindcă erau împrăştiate, de aceea spune prin alt profet: *Să se adune os lângă os, încheietură lângă încheietură, şi nervi, şi vine, şi piei.* Iar după ce se va face astfel, atunci toate acestea vor spune: „*Doamne, cine este asemenea Ţie, Cel ce smulgi pe cel slab din mâna celui mai puternic decât el?*". Căci fiecare os *din aceste oase* era slab, era rupt de mâna *celui mai puternic*. Căci nu avea *încheietura* iubirii, nici *nervii* răbdării, nici *vinele* spiritului vieţii şi nici vigoarea credinţei. Dar când vine cel ce putea *să le strângă pe cele împrăştiate* şi *să le adune pe cele despărţite*, punând *os lângă os şi încheietură lângă încheietură*, începe să edifice trupul sfânt al Bisericii[61].

Ps. 34,10
Cf. In. 11,52
Ps. 140,7
Cf. Iez. 37,7-8

Acestea sunt oarecum în afara subiectului, dar era necesar să fie explicate, ca să fie mai evidentă intrarea în sfinte a arhiereului meu, a celui ce nu bea vin, cât timp împlineşte preoţia. După aceasta bea vin totuşi, dar *vin nou*: *vin nou* în *cer nou şi pe pământ nou* şi în *om nou, cu oameni noi* şi cu cei ce Îi *cântă cântare nouă*. Vezi, aşadar, că este imposibil să bea pocal nou din viţă nouă cel care *este* încă *îmbrăcat cu omul vechi, împreună cu faptele lui. Căci nimeni nu pune vin nou în burdufuri vechi.* Prin urmare, dacă şi tu vrei să bei din acest *vin nou*, înnoieşte-te şi spune: „*Chiar dacă omul nostru din afară este distrus, cel ce este înlăuntru se înnoieşte din zi în zi*". Dar despre acestea s-a spus suficient.

Cf. Mt. 9,17; 2Pt. 3,13; Ef.2,15; Ap. 5,9
Col. 3,9; Mt. 9,17; 2Cor. 4,16

3. Multa sunt et alia, quae recitata sunt. Sed quoniam cuncta non possumus, eligendum est, de quibus dicere debeamus. Et quoniam quid esset bibere et non bibere uinum, pro uiribus diximus, nunc quid sit etiam comedere *pectusculum separationis et bracchium ablationis*, uideamus. Et post haec de mundis et immundis uel cibis uel animalibus, in quantum Dominus dederit et temporis spatium fuerit, disseremus.

Dicit ergo Scriptura: *Pectusculum segregationis et bracchium ablationis manducabis in loco sancto, tu et filii tui et domus tua tecum; legitimum enim tibi et legitimum filiis tuis datum est de sacrificiis salutaribus filiorum Istrahel, bracchium ablationis et pectusculum segregationis.* Non omne pectusculum *segregationis* est *pectusculum* nec omne bracchium *ablationis* uel *separationis* est *bracchium*. Sed quoniam ad Dominum meum Iesum personam pontificis reuocauimus et ad filios eius sanctos Apostolos, uideamus, quomodo ipse quidem *pectusculum segregationis* manducat et filii eius, alii autem non omnes possunt *segregationis pectusculum* manducare.

Quid igitur est, quod a rebus omnibus segregatur nec est commune cum reliquis, nisi sola substantia Trinitatis? Si ergo intelligam quidem rationem mundi, non possim autem etiam de Deo intelligere, sicut dignum est, neque reuelata mihi fuerit scientia Dei, manduco quidem pectusculum, sed non *pectusculum segregationis*. Etiam si potuero dicere: *Ipse enim mihi dedit omnium, quae sunt, scientiam ueram, ut sciam rationem mundi et uirtutem elementorum, initium et finem et medietatem temporum, permutationum uicissitudines et conuersiones temporum, anni circulos et stellarum positiones*; horum omnium scientia quia rationabilis est, pectusculi cibus est, sed non *pectusculi segregationis*. Si autem potuero de Deo sentire quae magna, quae sancta, quae uera sunt et secreta, tunc *manducabo pectusculum segregationis*, cum id, quod ab omni creatura eminet et

3. Multe altele au fost citite. Dar fiindcă nu le putem rosti pe toate, trebuie ales despre care ar trebui să vorbim. Şi pentru că am spus, după putere, ce ar însemna a bea vin şi a nu bea vin, să vedem acum şi ce înseamnă a mânca *pieptişorul separării* şi *şoldul luării*. Iar după aceasta vom discuta, atât cât va da Domnul şi cât timp va mai fi, despre hrana ori însufleţitele curate şi necurate.

Aşadar, Scriptura spune: „*Vei mânca pieptişorul deosebirii şi şoldul luării în loc sfânt, tu şi fiii tăi şi casa ta cu tine; căci a fost dată legiuire ţie şi legiuire fiilor tăi, din sacrificiile mântuitoare ale fiilor lui Israel, şoldul luării şi pieptişorul deosebirii*". Nu orice pieptişor este *al deosebirii*, după cum nu orice şold este *şold al luării* sau *al separării*. Dar fiindcă am atribuit rolul arhiereului Domnului meu Iisus, iar pe cel al fiilor lui l-am atribuit sfinţilor apostoli, să vedem în ce fel mănâncă El şi fiii Lui *pieptişorul deosebirii*, pe când ceilalţi nu pot mânca *pieptişorul deosebirii*.

Cf. Lv. 10,14-15

Aşadar, ce este deosebit de toate lucrurile şi nu este comun cu celelalte, dacă nu doar substanţa Treimii? Prin urmare, dacă voi înţelege raţiunea lumii, dar nu voi putea să înţeleg despre Dumnezeu, aşa cum se cuvine, şi nici nu mi-a fost revelată ştiinţa lui Dumnezeu, mănânc bineînţeles pieptişor, dar nu *pieptişorul deosebirii*. Şi chiar dacă voi putea spune: „*Căci El mi-a dat ştiinţa adevărată a tuturor celor ce sunt, ca să ştiu raţiunea lumii şi potenţa elementelor, începutul şi sfârşitul şi mijlocul perioadelor, alternanţa schimbărilor şi revenirea perioadelor, ciclurile anului şi poziţiile astrelor*", fiindcă ştiinţa tuturor acestora este raţională, ea este hrană a pieptişorului, dar nu a *pieptişorului deosebirii*. Dacă însă voi putea percepe cât de mari, cât de sfinte, cât de adevărate şi de secrete sunt cele despre Dumnezeu, atunci *voi mânca pieptişorul deosebirii*: voi recunoaşte ceea ce

Înţ. 7,17-19

segregatur, agnouero. Primus ergo *pectusculum* istud uerus pontifex meus *comedit*. Quomodo *comedit*? *Nemo*, inquit, *nouit Patrem, nisi Filius*. Secundo in loco *manducant et filii eius. Nemo enim* inquit *nouit Patrem, nisi Filius, et cui uoluerit Filius reuelare*. Quibus autem aliis nisi Apostolis suis reuelat?

Sed et *bracchium separationis* uel *ablationis*, sicut et superius diximus, actus sunt et opera eminentioria ceteris, quae utique primus ipse Saluator et Dominus meus impleuit. Quomodo impleuit? *Meus* inquit, *cibus est, ut faciam uoluntatem eius, qui me misit, et perficiam opus eius*. Cum ergo facit *uoluntatem eius, qui misit* eum, in hoc non pectusculum, sed *bracchium separationis* comedit. Similiter autem et Apostoli eius, cum faciunt opus Euangelistae et efficiuntur *operarii inconfusibiles, recte tractantes sermonem ueritatis separationis* – uel *ablationis* – *bracchium comedunt*. Vis adhuc planius uidere, quomodo Saluator *separationis bracchium* comedat? Audi quid dicit ad Iudaeos: *Si feci* inquit *in uobis opera, quae nullus alius fecit, pro quo horum uultis me occidere?* Vides, quomodo ipse uere *manducat bracchium separationis*, qui opera tam segregata et tam sublimia fecit quam *nullus alius fecit*.

4. Sed iam uideamus aliqua etiam ex his, quae de mundis atque immundis uel cibis uel animalibus lecta sunt; et sicut in explanatione poculi de umbra adscendimus ad ueritatem spiritalis poculi, ita etiam de cibis, qui per umbram dicuntur, adscendamus ad eos, qui per spiritum ueri sunt cibi. Sed ad haec inuestiganda Scripturae diuinae testimoniis indigemus, ne qui putet – amant enim homines *exacuere linguas suas ut gladium* – ne qui, inquam, putet quod ego uim faciam

depăşeşte şi se deosebeşte de toată creatura. Prin urmare, primul care *a mâncat* acest *pieptişor* este adevăratul arhiereu al meu. În ce fel *l-a mâncat*? Spune: *„Nimeni nu-L ştie pe Tatăl, decât numai Fiul"*. În al doilea rând *îl mănâncă şi fiii lui*. *„Căci nimeni nu-L ştie pe Tatăl, decât numai Fiul, şi cel căruia Fiul va vrea să-i reveleze."* Cui le revelează, dacă nu apostolilor Lui?

Cf. Lv. 10,14

Mt. 11,27

Dar şi *şoldul separării* sau *al luării*, după cum am spus şi mai înainte, semnifică acţiunile şi faptele ce le depăşesc pe celelalte: şi pe acestea Mântuitorul şi Domnul meu le-a împlinit primul. În ce fel le-a împlinit? Spune: *„Hrana Mea este să fac voia Celui ce M-a trimis şi să duc la capăt lucrarea Lui"*. Aşadar, când face *voia Celui ce* L-*a trimis*, El mănâncă nu pieptişor, ci *şoldul separării*. Şi la fel şi apostolii Lui: când fac lucrare de evanghelist şi devin *zilieri ce nu pot fi încurcaţi, bine lucrând cuvântul adevărului* ei *mănâncă şoldul separării* – sau *al luării*. Vrei să vezi mai limpede cum mănâncă Mântuitorul *şoldul separării*? Ascultă ce le spune iudeilor: *„Dacă am făcut în voi fapte pe care nici un altul nu le-a făcut, pentru care dintre ele vreţi să mă ucideţi?"*. Observă în ce fel El *mănâncă* cu adevărat *şoldul separării*, El, care a făcut fapte atât de deosebite şi atât de sublime, pe care *nici un altul nu le-a făcut*.

In. 4,34

Cf. 2Tim. 2,15

Cf. In. 10,32

4. Dar să vedem de acum şi câteva dintre cele ce au fost citite despre hrana sau însufleţitele curate ori necurate, şi după cum în explicaţia pocalului am urcat de la umbră la adevărul pocalului duhovnicesc, la fel şi de la hrană, cea numită prin umbră, să urcăm la cea care este hrană adevărată prin duh. Dar avem nevoie, cercetând aceasta, de mărturiile Scripturii dumnezeieşti, încât cineva să nu considere – căci oamenilor le place *să-şi ascută limbile lor ca sabia* –, ca nu cumva cineva să considere că violentez sfintele

Cf. Ps. 63,4

Scripturis diuinis et ea, quae de animalibus, quadrupedibus uel etiam auibus aut piscibus mundis siue immundis in lege referuntur, ad homines traham et de hominibus haec dicta esse confingam. Fortassis enim dicat quis auditorum: cur uim facis Scripturae? Animalia dicuntur, animalia intelligantur. Ne ergo aliquis haec deprauari humano credat ingenio, apostolica in iis auctoritas euocanda est.

Audi ergo primo omnium Paulus de his qualiter dicat. *Omnes enim* inquit, *per mare transierunt, et omnes in Moysen baptizati sunt in nube et in mari, et omnes eandem escam spiritalem manducauerunt, et omnes eundem potum spiritalem biberunt. Bibebant enim de spiritali sequenti petra; petra autem erat Christus.* Paulus haec dicit *Hebraeus ex Hebraeis, secundum legem Pharisaeus, edoctus secus pedes Gamalielis,* qui utique numquam auderet *spiritalem escam* et *spiritalem potum* appellare, nisi hunc esse sensum legislatoris per traditam sibi uerissimae doctrinae scientiam didicisset. Vnde et illud addit, tamquam confidens et certus de ciborum ratione mundorum uel immundorum quod non secundum litteram, sed spiritaliter obseruanda sint, et dicit: *Ne qui ergo uos iudicet in cibo aut in potu aut in parte diei festi aut neomeniae aut sabbatorum, quae sunt umbra futurorum.* Vides ergo, quomodo haec omnia, quae de cibis uel potu loquitur Moyses, Paulus, qui melius ista didicerat quam hi, qui nunc iactant se esse doctores, omnia haec *umbram* dicit esse *futurorum.* Et ideo, sicut diximus, ab hac umbra ad ueritatem debemus adscendere. Christiani <et> ad Christianos sermo est, quibus apostolicorum dictorum cara esse debet auctoritas; si qui uero arrogantia tumidus apostolica dicta contemnit aut spernit, ipse uiderit. *Mihi autem,* sicut *Deo* et

Cărți și că le silesc pe cele relatate despre însuflețite, patrupede, ori despre păsări și pești, curați sau necurați în Lege, că le silesc a le apropia de oameni și că inventez că acestea spuse sunt despre oameni. Căci cineva dintre auditori ar putea zice: „De ce violentezi Scriptura? Se spune «însuflețite», să se înțeleagă «însuflețite»!". Așadar, ca nu cumva cineva să creadă că acestea sunt pervertite de spiritul uman, trebuie evocată în această chestiune autoritatea apostolică[62].

Ascultă, așadar, înainte de toate în ce fel vorbește Pavel despre acestea. *Căci toți au trecut prin mare, și toți întru Moise au fost botezați, în nor și în mare, și toți au mâncat aceeași mâncare duhovnicească și toți au băut aceeași băutură duhovnicească. Căci au băut din piatra duhovnicească care urma; iar piatra era Hristos.* Pavel spune acestea, el, *evreu din evrei, fariseu după Lege, învățat lângă picioarele lui Gamaliel,* care n-ar fi îndrăznit niciodată să spună *mâncare duhovnicească* și *băutură duhovnicească* dacă nu ar fi fost învățat, prin știința doctrinei preaadevărate, transmisă lui, că aceasta este intenția legiuitorului. De unde adaugă și aceasta, ca încredințat și sigur, despre tâlcul hranei curate sau necurate, că acestea trebuie păzite nu după literă, ci după duh: *Așadar, nimeni să nu vă judece pentru hrană ori pentru băutură ori în chestiunea zilei de sărbătoare ori a sărbătorii lunii noi ori a sabatelor, care sunt umbra celor viitoare.* Vezi, așadar, în ce fel toate acestea, pe care Moise le spune despre hrană sau despre băutură, Pavel, care le învățase mai bine decât cei care se pretind acum învățători, le numește *umbră a celor viitoare.* Și de aceea, după cum spuneam, trebuie să urcăm de la această umbră la adevăr. Acest cuvânt este al unui creștin [și] către creștini, cărora trebuie să le fie dragă autoritatea spuselor apostolice. Dacă însă cineva, îmbuibat cu aroganță, disprețuiește sau respinge spusele apostolice, el va

1Cor. 10,1-4
Flp. 3,5
Cf. Fp. 22,3
Col. 2,16 *sqq.*
Cf. Col. 2,17

Domino nostro Iesu Christo, ita et Apostolis eius *adhaerere bonum est* et ex diuinis Scripturis secundum ipsorum traditionem intelligentiam capere.

Erit autem opportunum fortasse tempus, si tamen Dei uoluntas in hoc fuerit et rerum tranquillitas siuerit – *nescimus enim, quid pariat superuentura dies* – ut etiam ex Veteri Testamento adsignemus secundum ea, quae Apostolis uisum est, ciborum mundorum uel immundorum, sed et animalium uel auium uel piscium, de quibus in lege scribitur, intelligentiam ad homines referendam. Sed nunc quoniam latiore uti explanatione non est temporis, duobus luminibus Apostolorum, Paulo et Petro, testibus contenti simus. Et quidem Paulus quae senserit, iam protulimus.

Petrus uero Apostolus, *cum* esset in Ioppe, et *orare uellet, adscendit in superiora.* Ego statim et hoc ipsum, quod noluit in inferioribus orare, sed *adscendit ad superiora*, non frustra dici accipio. Neque enim tanti Apostoli consilium ex superfluo *superiora* delegit ad orandum, sed quantum ego arbitror, ut ostenderetur quod Petrus, quia *mortuus erat cum Christo, quae sursum sunt quaerebat, ubi Christus est in dextera Dei sedens*, et *non quae super terram.* Illuc *adscendebat*, ad illa *tecta*, ad illa fastigia, de quibus dicit et Dominus: *Qui in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo.* Denique ut scias quia non haec suspiciose de Petro dicimus quia *ad superiora conscenderit*, ex consequentibus approbabis. *Adscendit* inquit *ad superiora, ut oraret, et uidit caelum apertum.* Nondum tibi uidetur Petrus *ad superiora* non solum corpore, sed et mente ac spiritu conscendisse? *Vidit* inquit *caelum apertum et uas quoddam deponi sicut linteum in terra, in quo erant omnia quadrupedia,*

da seamă! *Pentru mine însă*, după cum *îmi este bine să mă alătur Dumnezeului* și Domnului nostru Iisus Hristos, la fel *îmi este bine să mă alătur* și apostolilor Lui și să capăt înțelegere din Cărțile divine urmând tradiția lor. *Cf.* Ps. 72,28

Va veni însă poate un timp potrivit, dacă, desigur, voința lui Dumnezeu va fi aceasta și dacă o va permite calmul – *căci nu știm ce naște ziua ce vine* – ca să le semnalăm din chiar Vechiul Testament, în conformitate cu ceea ce li s-a arătat apostolilor, că înțelegerea hranei curate ori necurate, dar și a însuflețitelor, a păsărilor ori a peștilor, despre care se scrie în Lege, trebuie să privească oamenii. Dar acum, fiindcă nu e timp de o explicație mai extinsă, să ne mulțumim cu martorii, cu cele două lumini ale apostolilor, Pavel și Petru. Desigur, tocmai am expus ceea ce a gândit Pavel. Prov. 27,1

Iar apostolul Petru, *când* era în Ioppe și *voia să se roage, a urcat pe cele de sus.* Eu consider că nici acest lucru, că nu a voit să se roage în cele de jos, ci *a urcat pe cele de sus*, nu a fost spus inutil. Căci nici hotărârea unui atât de mare apostol, care a ales *cele se sus* pentru a se ruga, nu este superfluă: atât cât pot eu înțelege, se arată că Petru, fiindcă *murise împreună cu Hristos, căuta cele ce sunt deasupra, unde Hristos este șezând de-a dreapta lui Dumnezeu*, și nu *cele ce sunt pe pământ. Urca* într-acolo, spre acele *acoperișuri*, spre acele terase despre care și Domnul spune: „*Cine este pe acoperiș, să nu coboare să-și ia ceva din casă!*". În fine, ca să cunoști că nu spunem acest lucru, că *s-a ridicat spre cele de sus*, într-un mod care ar putea naște suspiciuni, urmarea te va convinge: *A urcat spre cele de sus ca să se roage, și a văzut cerul deschis.* Tot nu îți este evident că Petru a urcat *spre cele de sus* nu numai cu trupul, ci și cu mintea și cu duhul? *A văzut cerul deschis și un vas ca o țesătură fină era pus pe pământ, în care* *Cf.* Fp. 10,9 *sqq.* *Cf.* Rom. 6,8; Col. 3,1-2 Mt. 24,17 Fp. 10,9-11

reptilia et uolatilia caeli. Et audiuit uocem dicentem sibi: surge, Petre, occide et manduca, de his sine dubio imperans manducandis *quadrupedibus et serpentibus et uolatilibus,* quae superposita linteo ad eum caelitus sunt delata. At ille: *Domine* inquit *tu scis quia numquam commune aut immundum introiuit in os meum. Et uox* inquit *ad eum secundo: quod Deus mundauit, tu commune ne dixeris. Et hoc factum est per ter. Et post haec* inquit *receptum est linteum in caelis.*

De mundis hic et immundis animalibus ratio est; de quibus rerum scientiam caelitus docetur Apostolus, quoniam quidem eminentiorem se et maiorem non habebat in terris, et docetur non una uoce nec una uisione, sed trina. Ego nec hoc ipsum, quod *tertio* haec dicuntur, otiose dictum suscipio. *Tertio* ei dicitur et per illum omnibus nobis: *Quod Deus mundauit, tu commune ne dixeris.* Quae enim mundantur, non sub una appellatione mundantur neque sub secunda, sed nisi et tertia appellatio nominetur, nemo mundatur. Nisi enim in Patre et Filio et Spiritu sancto fueris mundatus, mundus esse non poteris. Propterea ergo quae pro emundatione ostendebantur, non semel neque iterum, sed *tertio* ostenduntur et *tertio* praecipiuntur. Erant ergo *omnia* in illo linteo *quadrupedia et reptilia et uolucres caeli.*

Et post haec *cogitabat* inquit *intra semet ipsum Petrus, quid hoc esset.* Et adhuc eo cogitante *superuenerunt* inquit *hi, qui a Cornelio centurione missi fuerant* ex hac ciuitate, id est a Caesarea in Ioppen. Ibi namque erat Petrus et *hospitabatur apud Simonem quendam coriarium.* Bene autem quod Petrus *apud coriarium* manet, illum fortasse, de quo

erau toate patrupedele, târâtoarele şi zburătoarele cerului. Şi a auzit un glas spunându-i: „Ridică-te, Petre, ucide şi mănâncă!", poruncind, fără îndoială, în legătură cu *patrupedele, şerpii şi zburătoarele* ce trebuiau mâncate, care, puse pe ţesătura fină, i-au fost coborâte din cer. Şi el răspunde: *„Doamne, tu ştii că niciodată nu a intrat în gura mea [ceva] comun sau necurat". Şi glasul* i-a spus *apoi: „Ceea ce Dumnezeu a curăţat, tu nu vei numi «comun»!". Şi acest lucru s-a făcut de trei ori. Şi după aceasta ţesătura fină a fost luată înapoi în ceruri.*

Fp. 10,11-13

Fp. 10,14-16

Aici tâlcul este despre însufleţitele curate şi necurate: despre acestea este învăţat din cer Apostolul ştiinţa lucrurilor. Şi fiindcă nu exista ceva mai înalt şi mai mare pe pământ, este învăţat nu cu un singur glas, şi nici cu o singură arătare, ci acestea sunt întreite. Eu bănuiesc că nici acest lucru, că acestea sunt rostite *a treia oară*, nu este inutil. Şi *a treia oară* i se spune, şi prin el ni se spune şi nouă, tuturor: *„Ceea ce Dumnezeu a curăţat, tu nu vei numi «comun»!"*. Căci cele ce sunt făcute curate nu se fac astfel printr-un singur enunţ, nici prin al doilea enunţ: nimeni nu este făcut curat dacă enunţul nu se pronunţă şi a treia oară. Căci dacă nu vei fi făcut curat întru Tatăl şi întru Fiul şi întru Duhul Sfânt, nu vei putea fi curat. De aceea, aşadar, cele ce erau arătate pentru curăţare nu se arată doar o dată, nici doar de două ori, ci sunt arătate şi *a treia oară* şi se dă precept şi *a treia oară*. Prin urmare, toate erau în acea ţesătură fină, *patrupede, târâtoare şi păsările cerului.*

Fp. 10,16

Fp. 10,15

Cf. Fp. 10,16

Fp. 10,12

Şi după aceasta spune: *S-a gândit în sine însuşi Petru ce să fie aceasta.* Şi pe când se gândea el, *au ajuns cei ce fuseseră trimişi de centurionul Corneliu* din acea cetate, din Cezareea, la Ioppe. Căci acolo se afla Petru şi *era găzduit la unul Simon, tăbăcar.* În mod potrivit Petru stă *la un tăbăcar*, poate chiar

Cf. Fp. 10,17

Cf. Fp. 10,6

dicit Iob quia *pellem me et carnem induisti.* Sed haec in excessu dicta sint. Interim *superueniunt, qui missi fuerant a Cornelio* ad Petrum; quos ille suscipiens audit ab iis, quae sibi Cornelius mandat.

Et *descendens* de superioribus uenit huc ad Cornelium. *Descendit*: adhuc enim deorsum erat Cornelius et in inferioribus manebat. Venit ergo Caesaream, *inuenit multos* hic apud Cornelium *congregatos et ait ad eos* post multa: *Et mihi* inquit *ostendit Deus neminem communem aut immundum dicere hominem.* Videturne tibi Petrus Apostolus *quadrupedia* illa *omnia et reptilia et uolatilia* dilucide ad hominem transtulisse et homines intellexisse ea, quae sibi in linteo caelitus lapso fuerant demonstrata?

5. Sed fortasse dicat aliquis: de quadrupedibus quidem et reptilibus et auibus reddidisti rationem quod homines intelligi debeant; da etiam de *his, quae in aquis sunt.* Quoniam quidem lex etiam de ipsis munda esse quaedam et alia designat immunda, nihil in his, ut meis uerbis credatur, exposco, nisi testes idoneos dedero. Ipsum uobis Dominum et Saluatorem nostrum Iesum Christum testem horum et auctorem dabo, quomodo pisces homines esse dicantur. *Simile est* inquit *regnum caelorum retiae missae in mare, quae ex omni genere piscium colligit; et cum repleta fuerit, sedentes supra litus condunt eos, qui boni sunt, in uasis; qui autem mali, foras mittuntur.* Euidenter edocuit eos, qui *retibus colligi* dicuntur *pisces*, uel *bonos* homines esse uel *malos.* Isti ergo sunt, qui secundum Moysen pisces uel mundi uel immundi nominantur.

His igitur ex auctoritate apostolica atque euangelica comprobatis uideamus, quomodo unusquisque hominum uel mundus uel immundus possit ostendi. Omnis homo

la acela despre care Iov spune că „*m-ai îmbrăcat cu piele şi carne*". Dar aceasta este o paranteză. Între timp *au ajuns cei ce fuseseră trimişi de Corneliu* la Petru; primindu-i, aude de la ei ce îi cerea Corneliu. *Cf.* Iov 10,11

Şi *coborând* din cele de sus, vine până la Corneliu. *Coboară*: căci până atunci Corneliu era jos şi stătea în cele de jos. Vine, aşadar, în Cezareea, *găseşte* acolo *pe mulţi adunaţi* la Corneliu *şi*, după multe, *le spune*: „*Şi mi-a arătat Dumnezeu să nu numesc pe nimeni «comun» sau [să numesc pe vreun] om «necurat»*". Oare nu ţi se pare că Apostolul a făcut o transpoziţie clară a *tuturor patrupedelor, târâtoarelor şi zburătoarelor* la om şi a înţeles ca oameni toate cele ce-i fuseseră arătate în ţesătura fină coborâtă din cer? *Cf.* Fp. 10,21 Fp. 10,27-28

5. Dar poate vreunul va spune: „Ai prezentat temeiul pentru care trebuie să înţelegem cele despre patrupede, târâtoare şi păsări în legătură cu oamenii; dă-mi temei şi pentru *cele care sunt în ape*!". Desigur, fiindcă Legea le desemnează şi pe acestea ca fiind, unele, curate, şi altele necurate, nu solicit nimănui să se încreadă în vorbele mele, dacă nu voi înfăţişa martori de încredere. Vi-l voi înfăţişa ca martor şi autor al acestora pe Însuşi Domnul şi Mântuitorul nostru: veţi vedea cum îi numeşte pe oameni „peşti". El spune: „*Împărăţia cerurilor este asemenea unui năvod aruncat în mare, care culege din tot soiul de peşti, şi când va fi umplut, şezând pe mal, cei buni sunt strânşi în vase, iar cei răi sunt aruncaţi afară*". I-a învăţat pe ei în mod clar că cei numiţi *peşti prinşi în năvod* sunt fie oamenii *buni*, fie oamenii *răi.* Prin urmare, aceştia sunt cei numiţi după Moise peşti curaţi sau necuraţi. *Cf.* Lv. 11,9 Mt. 13,47-48

Să vedem, aşadar, după ce le-am dovedit pe acestea prin autoritatea apostolică şi evanghelică, în ce fel fiecare om poate fi arătat fie curat, fie necurat.

habet aliquem in se cibum, quem accedenti ad se proximo praebeat. Non enim potest fieri, ut, cum accesserimus ad inuicem nos homines et conseruerimus sermonem, non aliquem uel ex responsione uel ex interrogatione uel ex aliquo gestu aut capiamus inter nos gustum aut praebeamus. Et si quidem mundus homo est et bonae mentis is, de quo gustum capimus, mundum sumimus cibum; si uero immundus sit, quem contingimus, immundum cibum secundum ea, quae supra dicta sunt, sumimus. Et propterea, puto, Apostolus Paulus de talibus uelut immundis animalibus dicit: *Cum huiusmodi nec cibum sumere.*

Verum ut euidentius tibi patescant ad intellectum, quae dicimus, de maioribus sumamus exemplum, ut inde paulatim descendentes usque ad inferiora ueniamus. Dominus et Saluator noster dicit: *Nisi manducaueritis carnem meam et biberitis sanguinem meum, non habebitis uitam in uobis ipsis. Caro enim mea uere cibus est, et sanguis meus uere potus est.* Iesus ergo quia totus ex toto mundus est, tota eius *caro cibus est* et totus *sanguis* eius *potus est*, quia omne opus eius sanctum est et omnis sermo eius uerus est. Propterea ergo et *caro* eius *uerus est cibus et sanguis* eius *uerus est potus.* Carnibus enim et sanguine uerbi sui tamquam mundo cibo ac potu potat et reficit omne hominum genus.

Secundo in loco post illius carnem mundus cibus est Petrus et Paulus omnesque Apostoli: tertio loco discipuli eorum. Et sic unusquisque pro quantitate meritorum uel sensuum puritate proximo suo mundus efficitur cibus. Haec qui audire nescit, detorqueat fortassis et auertat auditum secundum illos, qui dicebant: *Quomodo dabit nobis hic carnem suam manducare? Quis potest audire eum? Et*

Orice om are în el o hrană anume, pe care i-o oferă aproapelui când se apropie. Căci nu se poate întâmpla ca atunci când noi, oamenii, ne apropiem reciproc şi conversăm, să nu căpătăm sau să oferim, între noi, un anume gust, când răspundem ori când întrebăm, ori când facem un anume gest. Iar dacă omul din care căpătăm gust este curat şi cumpănit, luăm hrană curată; dacă însă este necurat cel pe care îl atingem, luăm hrană necurată, urmând celor spuse mai înainte. Şi pentru aceasta, consider, apostolul Pavel spune despre unele ca acestea ca despre însufleţite necurate: *Să nu luaţi hrană împreună cu [unul] de acest fel.* 1Cor. 5,9-11

Însă ca cele spuse să devină şi mai clare intelectului tău, să luăm exemplu, ca plecând de la cele de sus, să coborâm, puţin câte puţin, până vom ajunge la cele de jos. Domnul şi Mântuitorul nostru spune: *„Dacă nu veţi mânca carnea Mea şi nu veţi bea sângele Meu, nu veţi avea viaţă în voi înşivă. Căci carnea Mea este cu adevărat hrană, iar sângele Meu este cu adevărat băutură".* Prin urmare, în cazul lui Iisus, fiindcă este în întregime curat, întreaga Lui *carne este hrană* şi întregul Lui *sânge este băutură*: toată lucrarea Lui este sfântă şi orice cuvânt al Lui este adevărat. Pentru aceasta, aşadar, *carnea* Lui *este hrană adevărată*, iar *sângele* Lui *este băutură adevărată.* Căci din cărnurile şi din sângele cuvântului Său, ca din hrană curată şi băutură curată, El dă băutură şi reface întregul neam omenesc. In. 6,53,55

În al doilea rând, după carnea Lui, hrană curată sunt Petru, Pavel şi toţi apostolii; în al treilea rând, ucenicii Lui sunt hrană curată. Şi astfel, fiecare, după cantitatea meritelor sau curăţia gândurilor se face hrană curată aproapelui său. Cine nu ştie să le asculte pe acestea, dă îndărăt poate şi îşi întoarce auzul, la fel cu cei ce spuneau: *„Cum ne va da Acesta să mâncăm carnea Lui? Cine Îl poate asculta pe Acesta?".*

discesserunt ab eo. Sed uos si filii estis Ecclesiae, si euangelicis imbuti mysteriis, si *Verbum caro factum habitat in uobis*, agnoscite quae dicimus quia Domini sunt, ne forte *qui ignorat, ignoretur.* Agnoscite quia figurae sunt, quae in diuinis uoluminibus scripta sunt, et ideo tamquam spiritales et non tamquam carnales examinate et intelligite quae dicuntur. Si enim quasi carnales ista suscipitis, laedunt uos et non alunt.

Est enim et in Euangeliis *littera*, quae *occidit.* Non solum in Veteri Testamento *occidens littera* deprehenditur; est et in Nouo Testamento *littera*, quae *occidat* eum, qui non spiritaliter, quae dicuntur, aduerterit. Si enim secundum litteram sequaris hoc ipsum quod dictum est: *Nisi manducaueritis carnem meam et biberitis sanguinem meum, occidit* haec *littera.* Vis tibi et aliam de Euangelio proferam *litteram*, quae *occidit*? *Qui non habet* inquit *gladium, uendat tunicam et emat gladium.* Ecce et haec littera Euangelii est, sed *occidit.* Si uero spiritaliter eam suscipias, non occidit, sed est in ea *spiritus uiuificans.* Et ideo siue in lege siue in Euangeliis quae dicuntur, spiritaliter suscipe, quia *spiritalis diiudicat omnia, ipse uero a nemine diiudicatur.*

Vt ergo diximus, omnis homo habet aliquem in se cibum, ex quo qui sumpserit, si quidem bonus est et *de bono thesauro cordis sui profert bona*, mundum cibum praebet proximo suo. Si uero malus et *profert mala*, immundum cibum praebet proximo suo. Potest enim quis innocens et rectus corde mundum animal ouis uideri et praebere audienti se cibum mundum tamquam ouis, quae est animal mundum. Similiter et in ceteris. Et ideo omnis homo, ut diximus, cum loquitur proximo suo et siue prodest ei ex sermonibus suis siue nocet, mundum ei aut immundum efficitur animal, ex quibus uel mundis utendum uel immundis praecipitur abstinendum.

Şi s-au depărtat de El. Voi însă, dacă sunteţi fiii Bisericii, dacă sunteţi îmbibaţi cu tainele evanghelice, dacă *Cuvântul, făcut carne, locuieşte în voi,* înţelegeţi că cele pe care le spunem sunt ale Domnului, ca nu cumva [să vi se aplice enunţul] *cine ignoră să fie ignorat*! Înţelegeţi că cele scrise în Cărţile sfinte sunt figuri: examinaţi şi cunoaşteţi cele spuse ca duhovniceşti şi nu carnale! Căci dacă le veţi lua drept carnale, ele vă rănesc, nu vă hrănesc.

Căci şi în Evanghelii există *literă* care *ucide.* Nu doar în Vechiul Testament se află *litera care ucide*, există şi în Noul Testament *literă* care îl *ucide* pe cel ce percepe cele spuse într-un mod neduhovnicesc. Căci dacă vei urma după literă chiar această spusă, *„Dacă nu veţi mânca carnea Mea şi nu veţi bea sângele Meu..."*, această *literă ucide.* Vrei să-ţi înfăţişez din Evanghelie şi o altă *literă* care *ucide*? *„Cine nu are sabie să-şi vândă tunica şi să-şi cumpere sabie."* Iată, şi această *literă* este a Evangheliilor, dar *ucide.* Dacă însă o vei lua pe ea duhovniceşte, nu ucide, ci este în ea *duhul care dă viaţă.* Şi de aceea ia-le pe cele spuse fie în Lege, fie în Evanghelii în mod duhovnicesc, fiindcă *cel duhovnicesc pe toate le judecă, dar el nu este judecat de nimeni.*

Cum spuneam, aşadar, orice om are în el o hrană anume, din care cel ce va lua, dacă, desigur, acela e bun şi *scoate bune din comoara bună a inimii lui*, va oferi hrană curată aproapelui său. Dacă însă este rău şi *scoate rele*, oferă aproapelui său hrană necurată. Căci cineva nevinovat şi drept la inimă poate fi privit ca o oaie, însufleţit curat, şi poate oferi celui ce-l ascultă hrană curată, ca din oaie, care este însufleţit curat. Şi la fel şi în celelalte. Şi, de aceea, orice om, cum spuneam, când vorbeşte aproapelui său îi devine însufleţit curat sau necurat, după cum îi este de folos sau îl vatămă prin cuvintele sale: este dat precept că trebuie folosite cele curate şi trebuie evitate cele necurate.

In. 5,52,60,66
In. 1,14
Cf. 1Cor. 14,38
Cf. 2Cor. 3,6
In. 6,53
Lc. 22,36
Cf. 2Cor. 3,6
1Cor. 2,15
Cf. Lc. 6,45

Si secundum hanc intelligentiam dicamus Deum summum leges hominibus promulgasse, puto quod digna uidebitur diuina maiestate legislatio. Si uero adsideamus litterae et secundum hoc, uel quod Iudaeis uel uulgo uidetur, accipiamus quae in lege scripta sunt, erubesco dicere et confiteri quia tales leges dederit Deus. Videbuntur enim magis elegantes et rationabiles hominum leges, uerbi gratia, uel Romanorum uel Atheniensium uel Lacedaemoniorum. Si uero secundum hanc intelligentiam, quam docet Ecclesia, accipiatur Dei lex, tunc plane omnes humanas supereminet leges et uere Dei lex esse credetur. Itaque his ita praemissis spiritali, ut commonuimus, intelligentia de mundis et immundis animalibus aliqua perstringamus.

6. *Omne* inquit *pecus, quod ungulam diuidit, et ungulas habet, et reducit ruminationem in pecoribus, haec manducabitis. Praeterea ab his non manducabitis, quae reducunt ruminationem, et non diuidunt ungulas, et habent ungulas. Camelus, quoniam reducit ruminationem, et ungulam non diuidit, immundum hoc uobis. Et lepus, quoniam reducit ruminationem, et ungulam non diuidit, immundum hoc uobis; et erinacius, quia reducit ruminationem hic, et ungulam non diuidit, immundum hoc uobis; et sues* et cetera. Decernit ergo, ne manducentur huiusmodi animalia, quae ex parte uidentur esse munda et ex parte immunda; sicut *camelus ex eo quod ruminat*, mundus uidetur, ex eo autem *quod ungulas diuisas non habet, immundus* dicitur. Post haec iam nominat et *leporem* et *erinacium*, sed et ipsos dicit *ruminare* quidem, sed *ungulas non diuidere*. Alium uero ordinem facit eorum, qui e contrario *ungulam* quidem *diuidunt*, sed *non ruminant*.

Iar dacă după această înţelegere vom spune că Dumnezeul cel Preaînalt a stabilit legi oamenilor, consider că legislaţia va apărea demnă de măreţia divină. Dacă însă ne vom ţine de literă şi vom primi cele scrise în Lege fie aşa cum li se pare iudeilor, fie aşa cum i se pare vulgului, mi-e ruşine să spun şi să mărturisesc că astfel de legi a dat Dumnezeu. Căci vor arăta mai multă eleganţă şi mai multă raţiune legile oamenilor, spre exemplu cele ale romanilor, ale atenienilor ori ale lacedemonienilor. Dacă însă legea lui Dumnezeu va fi primită după această înţelegere, pe care Biserica o învaţă, atunci este evident că depăşeşte toate legile omeneşti şi cu adevărat va fi considerată Legea lui Dumnezeu. Astfel, după ce au fost expuse cele preliminare cu înţelegere duhovnicească, readucându-le în minte, să tratăm pe scurt câteva chestiuni despre însufleţitele curate şi necurate.

6. *„Orice [animal de] turmă, care îşi desparte copita, şi are copite, şi care duce înapoi rumegarea, în turme, pe acestea le veţi mânca! În afară de acestea nu veţi mânca din cele care îşi duc rumegarea înapoi şi nu îşi despart copitele şi au copite. Cămila, căci ea îşi duce rumegarea înapoi şi nu îşi desparte copita, [lucru] necurat să vă fie! Şi iepurele, căci duce înapoi rumegarea, şi nu îşi desparte unghia, necurat să vă fie; şi ariciul, căci el îşi duce rumegarea înapoi şi nu îşi desparte unghia, necurat să vă fie; şi porcii"* etc. Se decretează, aşadar, să nu se mănânce însufleţitele de acest fel, care se arată a fi în parte curate şi în parte necurate, după cum *cămila, prin aceea că rumegă*, se arată curată, dar prin aceea *că nu are copitele despărţite*, este numită necurată. După aceasta numeşte şi *iepurele* şi *ariciul*: spune că şi ei *rumegă*, dar nu *îşi despart unghiile*. Face însă şi o altă listă, a celor care, dimpotrivă, *îşi despart copita*, dar *nu rumegă*. Lv. 11,3-7

Primo ergo uideamus, qui sunt isti, qui *ruminent et ungulam diuidunt*, quos mundos appellat. Ego arbitror illum dici ruminare, qui operam dat scientiae et *in lege Domini meditatur die ac nocte*. Sed audi, quomodo dictum est: *Qui diuidit* inquit *ungulam, et reuocat ruminationem. Reuocat* ergo *ruminationem*, qui ea, quae secundum litteram legit, reuocat ad sensum spiritalem et ab infimis et uisibilibus ad inuisibilia et altiora conscendit. Sed si mediteris legem diuinam et ea, quae legis, ad subtilem et ad spiritalem intelligentiam reuoces, uita autem tua et actus tui non sint tales, ut habeant discretionem uitae praesentis et futurae, huius saeculi et *saeculi superuenturi*, si non ista competenti ratione discernas et diuidas, camelus es tortuosus; qui cum intellectum acceperis ex meditatione legis diuinae, non diuidis neque segregas praesentia et futura nec *angustam uiam* a *uia spatiosa* secernis.

Sed adhuc manifestius, quod dicitur, explanemus. Sunt qui adsumunt testamentum Dei per os suum et, cum legem Dei in ore habeant, uita et actus sui longe a uerbis, eorum et sermonibus discrepant; *Dicunt enim et non faciunt*. De quibus et propheta dicit: *Peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas, et adsumis testamentum meum per os tuum?* Vides ergo, quomodo iste ruminat, qui testamentum Dei habet in ore suo. Sed quid in sequentibus ad eum dicitur? *Tu autem odisti disciplinam, et abiecisti sermones meos post te*. In quo euidenter ostendit istum *ruminantem* quidem, sed *ungulam non diuidentem*, et ideo immundus est quicumque est talis.

Et iterum est alius uel ex his, qui extra religionem nostram sunt, uel ex his, qui nobiscum sunt, qui *diuidunt*

Să vedem mai întâi cine sunt cei ce *rumegă* și *își despart unghia*, pe care îi numește „curați". Eu sunt de părere că „rumegă" cel ce se dedică științei și *meditează întru Legea Domnului ziua și noaptea.* *Cf.* Ps. 1,2
Dar ascultă în ce fel este spus: *„Care își desparte unghia și cheamă înapoi rumegarea"*. Așadar, *cheamă înapoi* Lv. 11,3
rumegarea cel care le recheamă pe cele citite după literă spre semnificația duhovnicească și urcă de la cele neînsemnate și vizibile la cele invizibile și înalte. Dar dacă vei medita la Legea dumnezeiască, iar pe cele pe care le citești le vei chema înapoi, spre înțeles fin și duhovnicesc, dar viața ta și faptele tale nu vor fi astfel încât să conțină deosebire între viața prezentă și cea viitoare, a acestui veac și *a veacului ce va veni*, dacă nu le vei distinge și diferența *Cf.* Ef. 2,7
printr-un temei potrivit, ești cămilă sinuoasă: după ce ai primit înțelegere din meditația Legii dumnezeiești, nu deosebești și nu desparți cele prezente și cele viitoare, și nici nu discerni *calea îngustă* de *Cf.* Mt. 7,13-14
calea cea largă.

Dar să explicăm mai clar ceea ce am spus până acum. Sunt unii care își asumă testamentul lui Dumnezeu prin gura lor și, în timp ce au în gură Legea lui Dumnezeu, viața și faptele lor sunt în dezacord flagrant cu discursurile și cuvintele lor: *Căci spun și nu fac*. Despre aceștia și profetul spune: Mt. 23,3
Iar Dumnezeu îi spune păcătosului: „De ce tu explici îndreptările Mele și iei testamentul Meu prin gura ta?". Vezi, așadar, în ce fel rumegă cel care are Ps. 49,16
testamentul lui Dumnezeu în gura lui. Dar ce i se spune în continuare? *„Tu însă ai urât disciplina, și ai aruncat cuvintele Mele în spatele tău."* În aceasta Ps. 49,17
se arată, în mod evident, că acesta este *rumegător*, dar *nu-și desparte unghia*: de aceea este necurat oricine este astfel.

Și iarăși, există alții, ori dintre cei ce sunt în afara religiei noastre, ori dintre cei care sunt cu noi, care

quidem *ungulam* et ita incedunt in uiis suis, ut actus suos ad futurum saeculum praeparent. Multi enim ita et ex philosophis sapiunt et futurum esse iudicium credunt. Immortalem namque animam sentiunt et remunerationem bonis quibusque positam confitentur. Hoc et haereticorum nonnulli faciunt et quantum exspectant, timorem futuri iudicii gerunt et actus suos tamquam in diuino examine requirendos cautius temperant. Sed horum uterque non *ruminat* nec *reuocat ruminationem.*

Non enim ea, quae in lege Dei scripta sunt, audiens meditatur ac reuocat ad subtilem et spiritalem intelligentiam; sed statim ut audierit aliquid, aut contemnit aut despicit nec requirit, qui in uilioribus uerbis pretiosus lateat sensus. Et abeunt isti *diuidentes* quidem *ungulam*, sed *ruminationem non reuocantes.* Tu autem, qui uis esse mundus, conuenientem habeto et consonam uitam scientiae et actus intellectui, ut sis in utroque mundus, ut et *reuoces ruminationem* et *ungulam diuidas*, sed et ungulas ut *producas* siue *abicias.*

Requiramus et huius rei testimonium, quomodo ungulas producimus, uel, ut alibi legitur, abicimus. Scriptum est in Deuteronomio: *Si* inquit *exieris ad bellum aduersum inimicos tuos, et uideris ibi mulierem decora specie, et concupieris eam, adsumes eam, et rades omnem pilum capitis eius et ungulas eius, et indues eam uestimentis lugubribus; et sedebit in domo lugens patrem suum et matrem suam et domum paternam suam; et post triginta dies erit tibi uxor.* Sed nunc non est propositum, ut haec, quae in testimonium uocata sunt, explanentur; sed propterea diximus, quia et hic de ungulis mentio facta est.

Verum tamen et ego frequenter *exiui ad bellum contra inimicos meos et uidi ibi* in praedam *mulierem decora specie.* Quaecumque enim bene et rationabiliter dicta inuenimus

își despart unghia și astfel merg pe căile lor, încât își orientează faptele lor spre veacul viitor. Căci și mulți filosofi gândesc astfel și cred că există o judecată viitoare. Ei opinează că sufletul este nemuritor și mărturisesc că celor buni li s-a rezervat răsplată. Pe acestea le săvârșesc și unii eretici și, în măsura în care așteaptă, arată teamă față de judecata viitoare și își cumpănesc faptele cu grijă, ca cercetate cu balanța divină. Dar nici unul dintre aceștia nu *rumegă* și nu *cheamă înapoi rumegarea.*

Căci, auzindu-le pe cele ce au fost scrise în Legea dumnezeiască, nu meditează și nici nu le cheamă înapoi spre înțelegere fină și duhovnicească, ci, când aude ceva, îndată le neglijează sau le disprețuiesc, necercetându-le: nu caută înțelesul prețios ascuns în vorbe ieftine. Și se depărtează aceștia, *despărțindu-și unghia*, dar *nechemând înapoi rumegarea.* Tu însă, dacă vrei să fii curat, să-ți faci viață potrivită și în armonie cu știința, iar faptele în armonie cu înțelegerea, ca să fii în ambele curat, ca și tu *să chemi înapoi rumegarea* și *să-ți desparți unghia*, dar și ca *să înfățișezi* sau *să arunci unghiile.* **Ps. 68,32**

Să căutăm și mărturia acelui lucru, în ce fel înfățișăm sau, după cum citim în alt loc, aruncăm unghiile. Este scris în Deuteronom: *„Dacă vei ieși la război împotriva vrăjmașilor tăi, și vei vedea acolo o femeie cu înfățișare aleasă, și o vei pofti, o vei lua și îi vei tăia tot părul capului ei și unghiile ei și o vei îmbrăca cu haine de doliu; și va ședea în casă jelindu-și tatăl ei, mama ei și casa ei părintească, și după treizeci de zile îți va fi soție!"*. Dar acum nu ne-am propus să explicăm cele care au fost chemate ca mărturie: le-am spus fiindcă și aici s-a făcut mențiune despre unghii. Dt. 21,10-13

Însă și eu *am ieșit* adesea *la război împotriva vrăjmașilor mei și am văzut acolo*, în pradă, *o femeie cu înfățișare aleasă.* Căci orice găsim bine și rațional *Cf.* Dt. 21,10-11

apud inimicos nostros, si quid apud illos sapienter et scienter dictum legimus, oportet nos mundare id et ab scientia, quae apud illos est, auferre et resecare omne quod emortuum et inane est – hoc enim sunt omnes capilli capitis et ungulae mulieris ex inimicorum spoliis adsumptae – et ita demum facere eam nobis uxorem, cum iam nihil ex illis, quae per infidelitatem mortua dicuntur, habuerit, nihil in capite habeat mortuum, nihil in manibus, ut neque sensibus neque actibus immundum aliquid aut mortuum gerat. Nihil enim mundum habent mulieres hostium nostrorum, quia nulla est apud illos sapientia, cui immunditia aliqua non sit admixta.

Velim tamen dicerent mihi Iudaei, quomodo apud eos ista seruentur. Quid causae, quid rationis est *decaluari* mulierem et *ungulas eius demi*? Verbi causa, si ponamus quod ita inuenerit eam is, qui dicitur inuenisse, ut neque capillos neque ungulas habeat: quid habuit quod secundum legem demere uideretur? Nos uero, quibus militia spiritalis est et *arma non carnalia, sed potentia Deo ad destruenda consilia, decora* mulier si repperta fuerit apud hostes et rationabilis aliqua disciplina, hoc modo purificabimus eam, quo superius diximus. Oportet ergo eum, qui mundus est, non solum *diuidere ungulam* et non solum praesentis et futuri saeculi actus et opera discernere, sed et *ungulas producere* uel, ut alibi legimus, *abicere*, ut *purificantes nos ab operibus mortuis* permaneamus in uita.

7. Haec quidem generaliter dicta sint de animalibus; illa uero, *quae in aquis sunt*, quia dicuntur, siquidem habeant *pinnas et squamas*, munda esse, si uero non habeant, immunda nec edi debere: illud in his ostenditur, ut, si quis est in aquis istis et in mari uitae huius atque in fluctibus saeculi positus, tamen debeat satis agere, ut non in profundis iaceat aquarum, sicut sunt isti pisces, qui dicuntur *non*

spus la vrăjmașii noștri, dacă citim la ei vreun enunț scris cu înțelepciune și cu știință, trebuie ca noi să-l facem curat: trebuie luat de la știința care se află la ei și tăiat de orice lucru mort și inutil – aceștia sunt toți perii capului și unghiile femeii luate dintre prăzile vrăjmașilor – și doar astfel să ne-o facem soție, când nu va mai avea nimic din cele care sunt numite moarte din pricina necredinței: nu va avea nimic mort pe cap, și nici pe mâini, astfel încât să nu săvârșească ceva necurat sau mort nici cu gândul, nici cu fapta. Căci femeile vrăjmașilor noștri nu au nimic curat: nu există la ei înțelepciune care să nu fie amestecată cu vreo necurăție.

Aș vrea totuși să-mi spună iudeii: în ce fel sunt păzite acestea la ei? Care este cauza, care este rațiunea pentru care femeia *este tunsă*, iar *unghiile ei îndepărtate*? Să presupunem, spre exemplu, că el, cel indicat că o va găsi, a aflat-o fără peri sau fără unghii: ce ar trebui să-i taie, după Lege? Noi însă, cei a căror luptă este duhovnicească și ale căror arme nu sunt *carnale, ci puternice în fața lui Dumnezeu, spre distrugerea planurilor*, dacă o femeie aleasă și o disciplină rațională va fi găsită la vrăjmași, o vom purifica în acel fel pe care l-am expus mai înainte. Așadar, cel curat nu trebuie doar *să-și despartă unghia* și să deosebească faptele și acțiunile veacului prezent de cele ale celui viitor, ci și să *înfățișeze unghii*, sau, cum citim altminteri, *să arunce unghiile*, ca să rămânem în viață, *curățindu-ne de faptele moarte.*

2Cor. 10,4

Cf. Dt. 21,12
Cf. Evr. 9,14

7. Fie acestea spuse despre însuflețite, în general; despre *cele ce sunt în ape* se spune că dacă au *aripi și solzi* sunt curate, iar dacă nu au, sunt necurate și nu trebuie mâncate. Prin acestea se înțelege că dacă cineva este în aceste ape și în marea acestei vieți, aflat în valurile veacului, trebuie totuși să acționeze suficient pentru a nu zace în adâncul apelor, după

Cf. Lv. 11,9 *sqq.*

habere pinnas neque squamas. Haec namque eorum natura perhibetur, ut in imo semper et circa ipsum caenum demorentur; sicut sunt anguillae et huic similia, quae non possunt adscendere ad aquae summitatem neque ad eius superiora peruenire. Illi uero pisces, qui *pinnulis* iuuantur ac *squamis* muniuntur, adscendunt magis ad superiora et aeri huic uiciniores fiunt, uelut qui libertatem spiritus quaerant. Talis est ergo sanctus quisque, qui intra *retia* fidei conclusus *bonus piscis* a Saluatore nominatur et mittitur *in uas*, ueluti *pinnas* habens et *squamas*. Nisi enim habuisset *pinnas*, non resurrexisset de caeno incredulitatis nec ad *rete* fidei peruenisset. Quid autem est quod et *squamas* habere dicitur, tamquam qui paratus sit uetera indumenta deponere? Hi enim, qui *squamas* non habent, uelut ex integro carnei sunt et toti carnales, qui deponere nihil possint. Si qui ergo habet *pinnas*, quibus ad superiora nitatur, mundus est; qui uero non habet *pinnas*, sed in inferioribus permanet et in caeno semper uersatur, immundus est.

Similiter autem de auibus. *Non manducabis* inquit *haec, quia immunda sunt: aquilam et uulturem* et cetera his similia. His etenim auibus semper mortuorum corporum cibus est et ex mortuis cadaueribus uiuunt. Omnes ergo, qui huiusmodi uitam gerunt, immundi habendi sunt. Ego puto et illos in his numerari, qui alienas incubant mortes et arte uel fraude testamenta subiciunt. Huiusmodi enim homines uultures et aquilae merito appellabuntur, uelut mortuorum cadaueribus inhiantes. Scio et alia uolatilia, quae raptu uiuunt. Hae sunt animae, quae secundum hoc quidem, quod rationabiles sunt et imbutae liberalibus institutis uel rationabilibus disciplinis, uolatilia uidentur – legunt enim et

cum sunt acei peşti despre care se spune că *nu au aripi şi nici solzi.* Căci această natură a lor le destinează ca mereu să zăbovească în adâncime şi în jurul mâlului; astfel sunt ţiparii şi cei asemenea lor, care nu pot urca la suprafaţa apei şi nici nu pot ajunge până la cele de sus ale acesteia. Acei peşti care se ajută însă de *aripioare* şi sunt apăraţi *de solzi* urcă degrabă spre cele de sus şi devin mai apropiaţi acestui aer, ca şi cum ar căuta libertatea suflării[63]. Prin urmare, astfel este orice sfânt, care, prins în *năvodul* credinţei, este numit *peşte bun* de către Mântuitorul şi este pus *în vas*, ca având *aripi* şi *solzi.* Căci dacă nu ar fi avut *aripi* nu s-ar fi ridicat din mâlul neîncrederii şi nici nu ar fi ajuns la *năvodul* credinţei. Şi ce altceva semnifică indicaţia că are şi *solzi*, dacă nu faptul că el este ca şi pregătit să se dezbrace de vechile veşminte? Căci cei ce nu au *solzi* sunt ca dintr-un întreg carne şi sunt în întregime carnali: ei nu se pot dezbrăca de nimic. Prin urmare, dacă cineva are *aripi*, prin care urcă spre cele de sus, acela este curat; cine însă nu are *aripi*, ci rămâne în cele de jos şi se rostogoleşte neîncetat în mâl, este necurat.

Cf. Mt. 13,47-48

Cf. Ef. 4,22

La fel şi despre păsări. Spune: *„Nu le vei mânca pe acestea, fiindcă sunt necurate: vulturul, vultanul"* şi celelalte asemenea lor. Şi, într-adevăr, aceste păsări au totdeauna ca hrană trupurile moarte şi trăiesc din leşuri moarte. Prin urmare, toţi cei ce trăiesc o viaţă de acest fel trebuie priviţi ca necuraţi. Eu consider că între aceştia se numără şi cei ce urmăresc moartea altora şi substituie meşteşugit, prin fraudă, testamentele. Căci oamenii de acest fel vor fi numiţi pe drept cuvânt „vulturi" şi „vultani", ca privind lung după leşurile celor morţi. Ştiu şi alte zburătoare, care trăiesc din răpiri. Acestea sunt sufletele care, prin faptul că sunt raţionale şi îmbibate de ştiinţe liberale sau de discipline raţionale, se arată

Cf. Lv. 11,13

requirunt uel de ratione caeli uel quomodo mundus Dei prouidentia gubernetur; secundum haec ergo uolatilia nominantur; si uero huiusmodi homines inique agant, contra legem faciant, diripiant proximos et, cum in uerbis esse uideatur eruditio caelestis, in actibus carnalia et mortua opera gerant, recte uultures uel aquilae dicendi sunt, quae de excelsis ad carnes mortuas ac foetidas delabuntur. Ad hoc referenda est et accipitris rapacitas et ceterorum omnium; ex quibus quaedam quidem sunt uolatilia rapacitati studentia, quaedam uero non tam rapacia quam obscuritatem et tenebras amantia. *Omnis enim qui male agit, odit lucem et non uenit ad lucem*, ut sunt *noctuae et uespertiliones* et cetera, quae lex pronuntiauit immunda.

A quibus omnibus spiritali nos obseruantia custodientes et cibum ex mundis animalibus appetentes etiam ipsi puri efficiemur et mundi, per Christum Dominum nostrum, per quem est Deo Patri cum Spiritu sancto *gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.*

zburătoare: citesc şi cercetează despre raţiunea cerului sau în ce mod lumea este guvernată de providenţa lui Dumnezeu. Aşadar, în urmarea acestora sunt numite „zburătoare". Dacă însă oamenii de acest fel acţionează nedrept, făptuiesc împotriva legii, îşi jefuiesc aproapele şi, părând a fi în vorbe mierea învăţăturii, în fapte lucrează cele carnale şi muritoare, pe drept cuvânt sunt numiţi „vulturi" sau „vultani", aruncându-se de sus asupra cărnurilor moarte şi urât mirositoare. Spre aceasta trebuie apropiată şi rapacitatea şoimului şi a tuturor celorlalte: unele dintre ele sunt zburătoare dedicate rapacităţii, pe când altele nu sunt atât rapace cât iubitoare de beznă şi întuneric. Căci *oricine făptuieşte răul urăşte lumina şi nu vine la lumină*, cum sunt *bufniţele* şi *liliecii*, pe care Legea îi declară necuraţi.

In. 3,20
Cf. Lv. 11,17,19

Păzindu-ne cu veghere duhovnicească de toate acestea şi poftind hrană din însufleţitele curate, să devenim şi noi puri şi curaţi, prin Hristos, Domnul nostru, prin care Dumnezeu Tatăl, împreună cu Duhul Sfânt, are *slava şi stăpânirea în vecii vecilor. Amin.*

Cf. 1Pt. 4,11; Ap. 1,6

Homilia VIII

De eo, quod scriptum est: *Mulier quaecumque conceperit semen et pepererit masculum, immunda erit septem diebus* et de diuersitatibus leprae ac purificationibus leprosi

1. Medicum dici in Scripturis diuinis Dominum nostrum Iesum Christum etiam ipsius Domini sententia perdocemur, sicut dicit in Euangeliis: *Non indigent sani medico, sed qui male habent. Non enim ueni iustos uocare, sed peccatores in paenitentiam.*

Omnis autem medicus ex herbarum sucis uel arborum uel etiam metallorum uenis aut animantium naturis profutura corporibus medicamenta componit. Sed herbas istas si qui forte, antequam pro ratione artis componantur, adspiciat, si quidem in agris aut montibus, uelut fenum uile conculcat et praeterit. Si uero eas intra medici scholam dispositas per ordinem uiderit, licet odorem tristem forte et austerum reddant, tamen suspicabitur eas curae uel remedii aliquid continere, etiamsi nondum, quae uel qualis in eis sit sanitatis ac remedii uirtus, agnouerit. Haec de communibus medicis diximus.

Veni nunc ad Iesum caelestem medicum, intra ad hanc stationem medicinae eius Ecclesiam, uide ibi languentium

Omilia VIII

Despre ceea ce s-a scris: *Orice femeie care va primi sămânța și va naște parte bărbătească va fi necurată șapte zile* și despre varietățile leprei și despre purificările celui lepros

Lv. 12,2

Lv. 13; 14

1. Medic este numit Domnul nostru Iisus Hristos în Scripturile divine și suntem învățați despre aceasta prin enunțul Domnului Însuși, după cum spune în Evanghelii: *„Nu cei sănătoși au nevoie de medic, ci cei care suferă. Căci nu am venit să-i chem pe cei drepți, ci pe cei păcătoși la pocăință".*

Mt. 9,12-13

Iar orice medic își compune medicamentele ce vor fi utile trupurilor din sucurile ierburilor sau ale copacilor, ori chiar din vinele metalelor sau din organele animatelor. Dacă însă cineva, înainte eventual de a fi combinate după rațiunea artei, zărește aceste ierburi, pe câmp sau în munți, le culcă la pământ și trece peste ele ca peste verdeață fără valoare. Dacă le va vedea însă înlăuntrul sălii medicului așezate în ordine, chiar dacă emană o mireasmă foarte grea și neplăcută, va bănui totuși că ele conțin ceva curativ sau vindecător, chiar dacă încă nu înțelege care sau ce fel de potență igienică și tămăduitoare este în ele. Pe acestea le-am spus despre medicii comuni.

Vino acum la Iisus, medicul ceresc, intră în acest salon medical al Lui, Biserica, vezi, întinsă acolo,

iacere multitudinem. Venit mulier, quae ex partu *immunda* effecta est, uenit *leprosus*, qui *extra castra* separatus est pro immunditia leprae, quaerunt a medico remedium, quomodo sanentur, quomodo mundentur; et quia Iesus hic, qui medicus est, ipse est et Verbum Dei, aegris suis non herbarum sucis, sed uerborum sacramentis medicamenta conquirit. Quae uerborum medicamenta si qui incultius per libros tamquam per agros uideat esse dispersa, ignorans singulorum dictorum uirtutem ut uilia haec et nullum sermonis cultum habentia praeteribit. Qui uero parte ex aliqua didicerit animarum apud Christum esse medicinam, intelliget profecto ex his libris, qui in Ecclesia recitantur, tamquam ex agris et montibus salutares herbas adsumere unumquemque debere, sermonum dumtaxat uim; ut, si qui ille est in anima languor, non tam exterioris frondis et corticis, quam suci interioris hausta uirtute sanetur. Videamus ergo aduersum immunditiam partus et contagionem leprae praesens haec lectio quam diuersa et quam uaria purificationum medicamenta conficiat.

2. *Et locutus est* inquit *Dominus ad Moysen dicens: loquere filiis Istrahel et dices ad eos: mulier quaecumque conceperit semen et pepererit masculum, immunda erit septem diebus.* Primo consideremus secundum historiam, si non uidetur quasi ex superfluo additum: *Mulier quae conceperit semen et pepererit masculum*, quasi possit aliter masculum parere nisi semine concepto. Sed non ex superfluo additur.

Ad discretionem namque illius, quae sine semine *concepit et peperit*, istum sermonem pro ceteris mulieribus legislator adiecit, ut non omnem mulierem, quae peperisset,

mulțimea bolnavilor! Vine femeia care s-a făcut necurată din pricina nașterii, vine *leprosul* care a fost separat *în afara taberelor* pentru necurăția leprei: cer un remediu de la medic, [întreabă] în ce fel să se însănătoșească, în ce fel să fie curățați. Și fiindcă acest Iisus, Care este medic, este și Cuvântul lui Dumnezeu, El le adună medicamente suferinzilor Lui nu din sucuri de ierburi, ci din sacramentele cuvintelor. Aceste medicamente ale cuvintelor, dacă cineva mai incult le va vedea împrăștiate prin cărți ca pe câmpuri, ignorând potența fiecăruia dintre ele, va trece peste ele ca fără valoare și neavând nici o grijă pentru eleganță. Cine însă va învăța, fie și în parte, că medicina sufletelor este pe lângă Hristos, acela va înțelege, cu siguranță, că fiecare trebuie să-și ia din aceste cărți, care se citesc în Biserică, puterea potrivită a cuvintelor ca pe ierburi vindecătoare din câmpuri și munți. Aceasta pentru ca, dacă este suferind cu inima, să fie însănătoșit nu atât de acoperământul și învelișul exterior, cât de potența extrasă a sucului lăuntric. Să vedem, așadar, ce diversitate și ce varietate de medicamente purificatoare pregătește această citire împotriva necurăției nașterii și a infecției cu lepră.

Mc. 5,25; Lv. 12,2 *sqq.* *Cf.* Mc. 1,40; Lv. 13,46

2. *Și a zis Domnul către Moise spunând: „Zi-le fiilor lui Israel și spune către ei: «Orice femeie care va primi sămânță*[64] *și va naște [prunc de] parte bărbătească va fi necurată șapte zile»*". Să vedem mai întâi după istorie, dacă nu apare ceva inutil adăugat: *femeia care va primi sămânța și va naște [prunc de] parte bărbătească.* Ca și cum ar putea naște altfel un prunc de parte bărbătească, fără să fi primit sămânță! Și totuși adaosul nu este inutil.

Lv. 12,1-2

Căci legiuitorul a adăugat acest enunț spre distincția celei ce *a zămislit* și *a născut* fără sămânță, prin comparație cu celelalte femei: nu o desemnează ca

designaret *immundam*, sed eam, quae *concepto semine peperisset*. Addi quoque ad hoc etiam illud potest, quod lex ista, quae de immunditia scribitur, ad mulieres pertinet; de Maria autem dicitur quia *Virgo* concepit et peperit. Ferant ergo legis onera mulieres, uirgines uero ab his habeantur immunes.

Sed si nobis aliquis occurrat argutus et dicat quia et Maria *mulier* in Scripturis nominatur – sic enim dicit Apostolus: *Ubi autem uenit plenitudo temporum, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret* –, respondebimus ei quia in hoc Apostolus mulierem non pro corruptela, sed pro sexus indicio nominauit; ut, quia dicebat *Filium Deum missum*, simul et illud, quod communi omnium ingressu in hunc mundum uenisset, exponeret.

Est porro et aetatis istud uocabulum, eius scilicet, qua feminino sexui de annis pubertatis exceditur et ad id temporis, quo habilis uiro uideatur esse, transitur. Sicut et econtra uir appellatur is, qui adolescentiae tempus excesserit, etiamsi uxorem nondum habeat, cuius uir esse dicatur; quo nomine appellari solent etiam hi, quos femineae admixtionis macula nulla perstrinxit. Si ergo recte dicitur uir pro sola uirili aetate etiam is, qui nullius admixtionem feminae nouerit, quomodo non eadem consequentia etiam uirgo, quae intemerata permansit, pro sola aetatis maturitate mulier nominetur? Denique et Abraham cum puerum mitteret Mesopotamiam in domum Bathuelis, ut *inde acciperet Isaac filio suo uxorem* et *puer* curiosius percontaretur, *ait ad eum: Quod si noluerit mulier sequi me, reducam filium tuum illuc?* et non dixit: quod si noluerit uirgo sequi me.

Haec ergo dicta sint nobis de eo, quod obseruauimus scriptum quia non superfluo addidit legislator: *Mulier si*

necurată pe orice femeie care a născut, ci pe aceea care *a născut după ce sămânța a fost primită*. Se poate adăuga încă: legea aceasta, care este scrisă despre necurăție, privește femeile. Despre Maria se spune însă: *Fecioara* a zămislit și a născut. Așadar, femeile să poarte poverile legii, iar fecioarele să fie scutite! *Cf.* Mt. 1,23

Iar dacă ni se va opune vreunul scormonitor și va spune că și Maria este numită *femeie* în Scripturi – căci astfel spune Apostolul: *Când însă a venit plinirea vremurilor, Dumnezeu L-a trimis pe Fiul Său, făcut din femeie, făcut sub Lege, ca să-i răscumpere pe cei ce erau sub Lege* –, îi vom răspunde lui că Apostolul nu a numit-o aici „femeie" din pricina stricăciunii, ci pentru a indica sexul; la fel, când spunea *Dumnezeu Fiul [a fost] trimis*, el spune și că a venit în această lume prin intrarea comună tuturor. Gal. 4,4-5

Apoi, acest cuvânt indică și vârsta celei care, de sex feminin, iese din anii pubertății și trece la aceea în care este se arată potrivită bărbatului. După cum, respectiv, este numit „bărbat" cel care a ieșit din perioada adolescenței, chiar dacă nu are încă femeie față de care să se numească „bărbat". Cu acest nume se obișnuiește a fi numiți chiar și cei pe care nu i-a atins vreo pată a amestecăturii feminine. Așadar, dacă este numit pe drept „bărbat" doar pentru vârsta bărbătească, chiar și cel ce nu a cunoscut amestecătura vreunei femei, de ce să nu fie numită, urmând același raționament, și fecioara care a rămas în nestricăciune „femeie", doar din pricina maturității? Căci și [în cazul lui] Avraam[65], când și-a trimis sluga în Mesopotamia, la casa lui Bathuel, ca *de acolo să-i ia lui Isaac, fiul său, soție*, iar *sluga*, foarte grijulie, *îi zice: „Iar dacă femeia nu va vrea să mă urmeze îl voi duce înapoi pe fiul tău în acel loc?"*, sluga nu a spus: „Dacă fecioara nu va vrea să mă urmeze"[66]. *Cf.* Gn. 24,4-5

Acestea să ne fie spuse, așadar, despre faptul că am observat că nu inutil a adăugat legiuitorul enunțul

conceperit semen et pepererit filium, sed esse exceptionem mysticam, quae solam Mariam a reliquis mulieribus segregaret, cuius partus non ex conceptione seminis, sed ex praesentia *sancti Spiritus et uirtute Altissimi* fuerit.

3. Nunc ergo requiramus etiam illud, quid causae sit, quod mulier, quae in hoc mundo nascentibus ministerium praebet, non solum, cum *semen suscepit, immunda* fieri dicitur, sed et cum *peperit*. Vnde et pro purificatione sua iubetur offerre *pullos columbinos aut turtures pro peccato ad ostium tabernaculi testimonii*, ut *repropitiet pro ipsa sacerdos*, quasi quae repropitiationem debeat et purificationem peccati pro eo, quod nascenti in hoc mundo homini ministerium praebuit. Sic enim scriptum est: *Et repropitiabit pro ipsa sacerdos, et mundabitur*. Ego in talibus nihil audeo dicere, sentio tamen occulta in his quaedam mysteria contineri et esse aliquid latentis arcani, pro quo et *mulier, quae conceperit ex semine et pepererit, immunda* dicatur et tamquam peccati rea offerre iubeatur hostiam *pro peccato* et ita purificari.

Sed et ille ipse, qui nascitur, siue uirilis siue feminei sexus sit, pronuntiat de eo Scriptura quia non sit *mundus a sorde, etiamsi unius diei sit uita eius*. Et ut scias esse in hoc grande nescio quid et tale quod nulli sanctorum ex sententia uenerit, nemo ex omnibus sanctis inuenitur diem festum uel conuiuium magnum egisse in die natalis sui, nemo inuenitur habuisse laetitiam in die natalis filii uel filiae suae; soli peccatores super huiusmodi natiuitate laetantur. Inuenimus etenim in Veteri quidem Testamento Pharaonem, regem Aegypti, diem natalis sui cum festiuitate celebrantem, in Nouo uero Testamento Herodem. Vterque tamen eorum

femeia, dacă va primi sămânța și va naște fiu și că există o excepție tainică, ce o separă de celelalte femei doar pe Maria, a cărei naștere a fost nu din primirea seminței, ci din prezența *Sfântului Duh și din puterea celui Preaînalt.* Lv. 12,2 Lc. 1,35

3. Acum să căutăm, așadar, cauza pentru care femeia, care îndeplinește slujirea pentru cei ce se nasc în această lume, nu s-a făcut *necurată* numai când *a luat sămânța*, ci și când *a născut*. De unde se și poruncește ca, pentru purificarea ei, să ofere *pui de porumbel sau turturele pentru păcat la intrarea cortului mărturiei*, ca *preotul să facă reîmpăcare pentru ea*, ca și când ea ar avea nevoie de reîmpăcare și de purificare pentru că a îndeplinit slujire pentru omul născut în această lume. Căci astfel s-a scris: *„Și preotul va face reîmpăcare pentru ea, și va fi făcută curată"*. Eu, în unele ca acestea, nu îndrăznesc a spune nimic[67]; gândesc totuși că sunt cuprinse în ele unele taine acoperite și că există un mister ascuns pentru care se spune și că *femeia care va zămisli din sămânță și va naște* se va numi *necurată*, și că se poruncește să ofere, ca vinovată de păcat, jertfă *pentru păcat*, și astfel să fie purificată. *Cf.* Lv. 12,2 *Cf.* Lv. 12,6 *Cf.* Lv. 12,7 *Cf.* Lv. 12,7

Dar chiar și despre cel care se naște, fie de sex masculin, fie de sex feminin, se pronunță Scriptura: *nu este curat de murdărie, chiar dacă viața lui ar fi de o zi*. Și ca să știi că există în aceasta ceva important, nu știu ce și de ce fel, care nu apare, după enunț, în cazul nici unui sfânt, nici unul dintre sfinți nu este descoperit că a făcut zi de sărbătoare sau petrecere mare în ziua lui de naștere, nici unul nu este găsit veselindu-se în ziua nașterii fiului sau fiicei sale: doar păcătoșii se bucură de nașterea de acest fel. Căci găsim, în Vechiul Testament, că faraonul, regele Egiptului, își serbează ziua de naștere cu o sărbătoare, iar în Noul Testament Irod face același Iov 14,4-5 *Cf.* Gn. 40,20

ipsam festiuitatem natalis sui profusione humani sanguinis cruentauit. Ille enim *praepositum pistorum*, hic sanctum prophetam Iohannem obtruncauit *in carcere*. Sancti uero non solum non agunt festiuitatem in die natalis sui, sed et Spiritu sancto repleti exsecrantur hunc diem.

Neque enim tantus ac talis propheta – Ieremiam dico, qui *in utero* matris *sanctificatus est* et *propheta in gentibus consecratus* – libris in aeternum mansuris aliquid inaniter condidisset, nisi secretum quid contineret et ingentibus mysteriis plenum, ubi dicit: *Maledictus dies, in quo natus sum, et nox, in qua dixerunt: ecce masculus. Maledictus, qui adnuntiauit patri meo dicens: natus est tibi masculus. Laetetur homo ille sicut ciuitates, quas Dominus destruxit in furore, et non paenituit.* Videturne tibi haec tam grauia et tam onerosa imprecari propheta potuisse, nisi sciret esse aliquid in ista natiuitate corporea, quod et huiusmodi dignum maledictionibus uideretur et pro quo legislator tot immunditias accusaret, quibus congruas purificationes consequenter imponeret? Longum est autem et alterius temporis, ut testimonia, quae de propheta adsumpsimus, explanemus; quia nunc non Ieremiae, sed Leuitici nobis propositum est disserere lectionem.

Sed et Iob non sine Spiritu sancto loquens *maledicebat diem natiuitatis suae dicens: Maledicta dies, in qua natus sum, et nox, in qua dixerunt: ecce, masculus. Nox illa sit tenebrae, et non requirat eam Dominus denuo, neque ueniat in dies anni, nec numeretur inter dies mensuum.* Quod si non tibi uidetur haec Iob diuino et prophetico Spiritu loqui, ex his considera, quae sequuntur; addit enim: *Sed maledicat eam, qui maledixit illum diem, in quo magnum cetum interempturus est.* Vides ergo, quomodo in Spiritu sancto praedixit de *magno ceto*, quem *interfecturus esset* Dominus,

lucru[68]. Totuşi, amândoi şi-au însângerat chiar sărbătoarea naşterii lor prin vărsare de sânge omenesc. Căci primul l-a decapitat pe *şeful brutarilor*, iar cel de-al doilea pe sfântul profeţ Ioan, *în închisoare*. Iar sfinţii nu numai că nu petrec solemn în ziua naşterii lor, dar, umpluţi de Duh Sfânt, chiar blestemă această zi. *Cf.* Mc. 6,21 *Cf.* Gn. 40,22 *Cf.* Mc. 6,27

Căci un atât de mare profet – mă refer la Ieremia, care *a fost sfinţit în pântecele* mamei şi *consacrat profet pentru neamuri* – nu ar fi scris ceva inutil în cărţile ce vor rămâne în veac dacă nu ar fi cuprins ceva secret şi plin de taine uriaşe: *Blestemată ziua în care m-am născut şi noaptea în care au spus: „Iată parte bărbătească!". Blestemat e cel ce i-a anunţat tatălui meu, spunând: „Ţi s-a născut parte bărbătească". Acel om să se veselească precum cetăţile pe care Domnul le-a distrus în furie şi nu s-a pocăit!* Ţi se pare că profetul ar fi putut folosi imprecaţii atât de grave şi atât de grele dacă nu ar fi ştiut că există ceva în această naştere trupească ce pare a fi demn de blesteme de acest fel şi pentru care legiuitorul acuză de atâtea necurăţii, cărora le impune, în consecinţă, purificări echivalente? Însă ar trebui multă vreme, şi o altă vreme, să explicăm mărturiile luate din profet, căci acum ne-am propus să lămurim citirea din Levitic, nu din Ieremia. *Cf.* Ier. 1,5 *Cf.* Ier. 20,14-16; Iov 3.3

Dar şi Iov, vorbind nu fără Duh Sfânt, *îşi blestema ziua naşterii lui spunând: Blestemată ziua în care m-am născut şi noaptea în care au spus: „Iată parte bărbătească!". Acea noapte să fie întuneric şi să nu o ceară Domnul din nou, şi nici să vină ca zi a anului, şi nici să fie numărată între zilele lunii!* Dacă nu ţi se va părea că Iov a zis acestea prin Duhul divin şi profetic, priveşte-le pe cele ce urmează: *Dar să o blesteme pe ea cine a blestemat acea zi în care va fi nimicită balena cea mare.* Vezi, aşadar, în ce fel a prezis, în Duhul Sfânt, despre *balena cea* Iov 3,1-2 Iov 3,3,4,6 Iov 3,8

cuius typus erat *cetus* ille Ionae. Vnde et Dominus, qui *interfecturus erat cetum* istum diabolum, dicit: *Sicut enim Ionas tres dies et tres noctes fuit in uentre ceti, ita oportet et Filium hominis esse tribus diebus et tribus noctibus in corde terrae.*

Quod si placet audire, quid etiam alii sancti de ista natiuitate senserint, audi Dauid dicentem: *In iniquitatibus* inquit *conceptus sum, et in peccatis peperit me mater mea,* ostendens quod quaecumque anima in carne nascitur, *iniquitatis et peccati* sorde polluitur; et propterea dictum esse illud, quod iam superius memorauimus quia: *Nemo mundus a sorde, nec si unius diei sit uita eius.* Addi his etiam illud potest, ut requiratur, quid causae sit, cum baptisma Ecclesiae pro remissione peccatorum detur, secundum Ecclesiae obseruantiam etiam paruulis baptismum dari; cum utique, si nihil esset in paruulis, quod ad remissionem deberet et indulgentiam pertinere, gratia baptismi superflua uideretur.

Mulier ergo *quaecumque conceperit semen et pepererit masculum, immunda erit septem diebus,* sicut et illa, quae *secundum dies purgationis suae septem diebus* segregatur ab omni mundo. Quia *in sanguine immundo* facit septem dies, *in sanguine* autem *mundo triginta et tres dies.* Sed hoc in masculi natiuitate; duplos autem dies facit in natiuitate feminae. Incipit ergo esse in sanguine mundo ab octaua die et est in sanguine mundo diebus triginta tribus, hoc est tribus decadis et tribus monadis. Et cum coeperit esse in sanguine mundo illa, *quae peperit,* tunc circumcidit infantem: *Octaua enim die circumcides* inquit *carnem praeputii eius.*

Haec est lex litterae, sed require tu, quam circumcisionem Apostolus praedicet, quam nos et suscipere et habere iubet. *Nos enim* inquit *sumus circumcisio, qui spiritu Deo seruimus.* Sed et quod ait in Psalmo: *Alienati sunt peccatores*

mare, pe care Domnul o *va ucide,* al cărei *typos* era faimoasa balenă a lui Iona. De unde şi Domnul, care urma *să ucidă* această *balenă,* diavolul, spune: *„După cum Iona a fost trei zile şi trei nopţi în pântecele balenei, astfel trebuie ca şi Fiul omului să fie trei zile şi trei nopţi în inima pământului".* Mt. 12,40

Dacă vreţi să ştiţi ce au gândit şi alţi sfinţi despre această naştere, ascultă-l pe David: *În nelegiuiri am fost zămislit şi în păcate m-a născut mama mea,* Ps. 50,7 arătând că orice suflet care se naşte în carne este întinat de murdăria *nelegiuirii şi a păcatului.* De aceea s-a spus ceea ce aminteam mai sus: *nimeni nu este curat de murdărie, nici dacă viaţa lui ar fi de o zi.* Se poate adăuga la aceasta că se cere aflată Iov 4,4-5 cauza pentru care, botezul fiind dat Bisericii pentru iertarea păcatelor, este dat ca regulă şi pruncilor. Desigur, dacă în prunci nu ar fi nimic care să trebuiască a obţine iertarea şi clemenţa, harul botezului ar părea inutil.

Aşadar, *orice femeie care va primi sămânţa şi va naşte [prunc de] parte bărbătească va fi necurată şapte zile,* ca şi aceea care este separată *după ziua curăţirii sale şapte zile* de orice lucru curat. Fiindcă face şapte zile *în sânge necurat,* iar *în sânge curat* petrece *treizeci şi trei de zile.* Aceasta la naşterea unui prunc de parte bărbătească; la naşterea unui prunc de parte femeiască zilele sunt dublate. Începe, aşadar, a fi în sânge curat dintr-a opta zi şi este *în sânge curat* treizeci şi trei de zile, adică trei decade şi trei monade. Şi când începe a fi în sânge curat *cea care a născut,* atunci circumcide copilaşul: *„Căci în a opta zi vei circumcide carnea prepuţului său!".* Lv. 12,3

Cf. Lv. 12,2; Nm. 12,15

Cf. Lv. 12,4

Cf. Lv. 12,2-5

Aceasta este Legea literei, dar tu caută ce circumcizie predică Apostolul, pe care el porunceşte ca noi şi să o primim, şi să o avem: *Căci noi suntem circumcizia, cei care Îi slujim lui Dumnezeu în duh.* Flp. 3,3 Dar observă şi ceea ce spune în Psalm: *Păcătoşii au*

a uulua, considera, si non de illis hoc dicit, qui illam circumcisionem suscipiunt, qua nos circumcidi Apostolus uetat, et tunc est quando *alienantur peccatores a uulua*, cum non spiritu, sed carne circumciduntur. Quia *qui in lege circumciduntur, a gratia exciderunt.*

Igitur *immunda* fieri *mulier* dicitur, *quae concepto semine peperit masculum; quae autem feminam pepererit*, non solum immunda erit, sed dupliciter immunda. *Bis* enim *septenis diebus in immunditia* scribitur permanere.

4. Sed interim *quae peperit masculum, octaua die* et qui natus est circumciditur et illa fit munda. Satis operosa res est in hac breuitate temporis ista contingere, tamen ut in transcursu aliqua dicamus, septimana haec praesentis uitae tempus uideri potest; in septimana namque dierum consummatus est mundus. In quo donec sumus in carne positi, ad liquidum puri esse non possumus, nisi octaua uenerit dies, id est nisi futuri saeculi tempus affuerit. In quo tamen die qui masculus est et uiriliter egerit, statim in ipso aduentu futuri saeculi purgatur et statim munda efficitur mater, quae genuit eum; purgatam namque uitiis carnem ex resurrectione recipiet. Si uero nihil in se habuit uirile aduersum peccatum, sed remissus et effeminatus fuit in actibus suis, cuius peccatum tale est, quod *non remittatur neque in praesenti saeculo neque in futuro*: iste transit et unam et alteram septimanam in immunditia sua et tertia demum incipiente oboriri septimana purgatur ab immunditia, quam feminam pariendo contraxit.

Hostiae uero, quae pro huiusmodi immunditia iubentur adhiberi, dupliciter distinguuntur. Primo iubetur *agnus* offerri

fost înstrăinați din pântece: nu spune oare aceasta despre cei ce iau acea circumcizie de la care ne oprește Apostolul? Atunci sunt înstrăinați păcătoșii din pântece, când sunt tăiați împrejur nu în duh, ci în carne. Fiindcă *cei ce sunt circumcișI în lege, au fost depărtați de la har.* Ps. 57,4 *Cf.* Gal. 5,2-4

Așadar, se spune că devine *necurată femeia care a născut [prunc de] parte bărbătească după ce sămânța a fost primită*; *iar cea care va naște [prunc de] parte femeiască*, nu numai că va fi necurată, ci de două ori necurată. Căci este scris că rămâne *de două ori câte șapte zile în necurăție.* *Cf.* Lv. 12,2,5

4. Dar deocamdată despre cea *care a născut [prunc de] parte bărbătească*: *în cea de-a opta zi* și cel născut este circumcis, și aceea devine curată. Este lucru suficient de laborios să discutăm aceasta într-atâta scurtime de timp. Totuși, ca să spunem câteva în trecere, această săptămână poate fi văzută ca timpul prezentei vieți, căci lumea a fost desăvârșită într-o săptămână. În care, câtă vreme suntem puși în carne, nu putem fi de o puritate transparentă dacă nu va veni ziua a opta, adică dacă nu va sosi timpul veacului viitor. Totuși, cine este de parte bărbătească în această zi și s-a purtat bărbătește, este curățat pe loc chiar la venirea veacului viitor, și pe loc este făcută curată mama care l-a născut, căci va primi din înviere o carne curățată de vicii. Dacă însă în el nu se află nimic bărbătesc împotriva păcatului, ci a fost moale și efeminat în faptele lui, păcatul lui este de așa fel că *nu i se iartă nici în veacul prezent, nici în cel viitor*: el petrece și prima, și a doua săptămână în necurăția sa, și doar în zorile celei de-a treia săptămâni răsare curățarea de necurăție pe care a contractat-o femeia născând. *Cf.* Mt. 12,32

Iar jertfele poruncite a fi aduse pentru necurăția de acest fel se împart în două. Mai întâi se poruncește

anniculus sine macula in holocaustum et pullus columbinus aut turtur pro peccato. Secunda uero mandatur hostia: *Si* inquit *non inuenerit manus eius quod sufficiat ad agnum, accipiet duas turtures aut duos pullos columbarum, unum ad holocaustum et alium pro peccato.*

Unde et mirum uidetur quod oblatio Mariae non habuerit hostiam primam, id est *agnum anniculum*, sed secundam, tamquam cuius *manus non suffecerit* ad primam. Sic enim scriptum est de ea: uenerunt, inquit, parentes eius, *ut offerrent* pro eo *hostiam, secundum quod scriptum est in lege Domini, par turturum aut duos pullos columbarum.* Sed et in hoc ostenditur uerum esse illud, quod scriptum est quia Christus Iesus *cum diues esset, pauper factus est.* Ideo ergo et matrem, de qua nasceretur, elegit pauperem et patriam pauperem, de qua dicitur: *Et tu, Bethleem, minima es in milibus Iuda* et reliqua. Verum haec breuiter transcurrere cogimur nec singula, quae sunt scripta, discutere, quoniam quidem festinamus aliquid etiam de legibus leprae, quae recitata sunt, petractare.

5. Inuenimus ergo sex species propositas esse de hominum lepra, quae sex species hoc modo describuntur. Aut enim in *cute corporis fit cicatrix et signum exalbidum fit in cute corporis eius contagio leprae.* Aut *efflorens efflorebit lepra et conteget omnem cutem contagio a capite usque ad pedes eius.* Vel tertia species: *In carnis cute fit ulcus et sanatur; et fit in loco ipso ulceris cicatrix alba.* Aut *in carnis cute fit adustio ignis, et* post haec *sanata adustio erit lucida alba aut cum rubore candida.* Quinta species, *cum uiro aut mulieri fit in capite aut in barba contagio leprae.* Vltima uero scribitur species, *cum fit in caluitie uel in recaluatione contagio leprae rubicundae,* quae est *lepra efflorens in caluitio uel in recaluatione.*

să fie oferit un *miel de un an, fără cusur, ca ardere de tot, și un pui de porumbel sau de turturică pentru păcat.* Se poruncește însă o a doua jertfă: *Dacă nu-i va da mâna [să aibă] de ajuns pentru miel, va lua două turturele sau doi pui de porumbel, unul spre ardere de tot și celălalt pentru păcat.* *Cf.* Lv. 12,6 Lv. 12,8

De unde și este de mirare că ofranda Mariei nu a avut prima jertfă, adică un *miel de un an,* ci a doua, ca și cum *nu i-ar fi dat mâna [să aibă] de ajuns* pentru prima. Căci așa s-a scris despre ea: au venit părinții ei *ca să ofere jertfă* pentru el, *după ceea ce s-a scris în Legea Domnului, o pereche de turturele sau doi pui de porumbel.* Și în acest loc se arată că este adevărat ceea ce s-a scris: Hristos Iisus, *din bogat ce era, S-a făcut sărac.* De aceea, așadar, și-a ales o mamă săracă din care să se nască și o patrie săracă, despre care se spune: *Și tu, Betleem, ești cel mai mic între miile lui Iuda* etc. Însă ne-am străduit să le parcurgem repede pe acestea și să nu analizăm fiecare cuvânt, fiindcă ne grăbim să tratăm ceva și despre legile leprei, care au fost citite. *Cf.* Lv. 5,7 Lc. 2,23-24 *Cf.* 2Cor. 8,9 Mih. 5,2

5. Găsim propuse șase specii de lepră a oamenilor; ele sunt descrise în acest fel. Ori *se face o cicatrice pe pielea corpului și se face un semn albicios în pielea trupului său, infecție de lepră.* Ori *lepra, înflorind, va înflori și va acoperi toată pielea, infecție de la cap până la picioare.* Fie, a treia specie, *în pielea cărnii se face o ulcerație și se însănătoșește, și se face în chiar locul ulcerației o cicatrice albă.* Ori *în pielea cărnii se face o inflamație de foc, și* după aceasta, *inflamația, însănătoșită, va fi albă strălucitoare sau dalbă cu roșeață.* A cincea specie *când bărbatului sau femeii i se face pe cap sau în barbă infecție de lepră.* Iar ultima specie este scrisă *când se face în chelie sau în chelia din față infecție de lepră roșie,* care este *lepra ce înflorește în chelie sau în chelia din față.* *Cf.* Lv. 13,2 *Cf.* Lv. 13,12 *Cf.* Lv. 13,18-19 *Cf.* Lv. 13,24 *Cf.* Lv. 13,29 *Cf.* Lv. 13,42

Haec, ut compendio expositionis utamur (quoniamquidem nunc propositum nobis est breuiter auditores ex his, quae recitata sunt, admonere nec est temporis ad liquidum singula quaeque discutere), referenda mihi uidentur ad unamquamque speciem peccatorum et in his animae maculae, quae ex peccatis ei accidunt, intuendae. Dicendum igitur primo est designari per haec peccata, quae in hac uita positi committimus; ex quibus aliqua curari nunc possunt, aliqua uero non possunt. Secundo uero et de illis ipsis, quae post hanc uitam nobiscum transeunt, significari intelligendum est, esse et in ipsis quaedam ita animabus infixa, ut nequeant aboleri; alia uero esse, quae purgationem possint recipere secundum inspectionem et iudicium pontificis illius, quem occulta latere non possunt, quique dispensabit animas singulorum secundum hoc, quod in iis maculas leprae aut expiabiles aut inexpiabiles uiderit.

Cuius rei differentias de praesenti lectione colligere et per singula, secundum Scripturae huius indicium, quae possunt nos mouere, rimari extemporaneus, ut iam superius dixi, iste sermo non patitur. Vix enim haec multis possent uoluminibus digesta componi ab his, quibus Dominus de lectione Veteris Testamenti *uelamen* abstraxit. Nos ergo pro uiribus nostris, quantum proferri in medium conuenit, exsequemur, Apostolo nobis Paulo pandente intelligentiae uiam, qua dicit *legem umbram habere futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum*, et secundum id, quod ea, quae de bobus in lege uidentur scripta, non de *bobus, quorum Deo cura non sit*, sed de Apostolis aduertenda pronuntiat. In quo consequenti utique ratione edocemur quod et ea, quae de lepra scribuntur, *umbra* sit in aliis habens imaginem ueritatis. Igitur adhibeamus primo, si uidetur, ipsam Scripturae *umbram* et tunc de eius ueritate requiramus.

Acestea, ca să folosim un rezumat al expunerii (fiindcă acum ne-am propus să reamintim auditorilor pe scurt cele citite, şi nu este timp să le analizăm până la capăt pe fiecare dintre acestea), mi se par a se referi la fiecare specie a păcatului: în acestea trebuie văzute petele sufletului, care îi apar din păcatele lui. Prin urmare, trebuie spus mai întâi că prin ele sunt desemnate păcatele pe care le comitem aflaţi în această viaţă: dintre ele, de unele putem fi vindecaţi acum, de altele, nu. Dar trebuie înţeles, în al doilea rând, că cele ce ne însoţesc pe noi după această viaţă semnifică faptul că există, şi între acestea, unele atât de înrădăcinate, încât nu pot fi anihilate. Există însă şi altele, care pot primi curăţire după examinarea şi judecata acelui arhiereu căruia nu-i pot scăpa cele ascunse şi care va împărţi după cum va vedea, în fiecare suflet, petele leprei, în cele care pot fi ispăşite sau care nu pot fi ispăşite.

Dar acest discurs improvizat nu suportă, cum am spus mai înainte, adunarea diferenţelor, provocatoare, ale acestui lucru din prezenta citire şi examinarea atentă a fiecăruia, după indicaţia acestei Scripturi. Căci cu greu ar putea fi ele puse în ordine, în multe volume, de către cei cărora Domnul le-a luat *vălul* de pe citirea Vechiului Testament. Noi însă, după puterile noastre, în măsura în care se potriveşte a înfăţişa, vom urma calea înţelegerii pe care Apostolul ne-o deschide spunând că *legea are umbra bunurilor viitoare, nu însăşi imaginea lucrurilor*, şi după indicaţia că cele scrise în Lege despre boi nu trebuie înţelese ca fiind despre *boi, a căror grijă Dumnezeu nu o are*, ci despre apostoli. În care, prin consecvenţă logică, suntem învăţaţi că şi cele scrise despre lepră sunt *umbră*, având în altele imaginea adevărului. Să ne ţinem, mai întâi, de *umbră*, de umbra *Scripturii*, dacă doriţi, şi apoi să-i căutăm adevărul.

Cf. 2Cor. 3,16

Cf. Evr. 10,1

Cf. 1Cor. 9,9

In uulneribus corporum, posteaquam curata fuerint, remanet interdum ipsius uulneris signum, quod cicatrix appellatur. Vix enim est, qui ita curetur, ut nullum suscepti uulneris residere uideatur indicium. Transi nunc ab ista *legis umbra* ad ueritatem eius et intuere, quomodo anima, quae peccati uulnus acceperit, etiamsi curetur, tamen habet *cicatricem in loco uulneris* residentem. Quae *cicatrix* non solum a Deo uidetur, sed et ab his, qui acceperunt ab eo gratiam, qua peruidere possint animae languores et discernere, quae sit anima ita curata, ut omni genere uestigium illati uulneris abiecerit, et quae curata sit quidem, sed ferat adhuc ueteris morbi in ipso uestigio cicatricis indicia.

Quod autem sint quaedam animae uulnera, Esaias docet dicens: *A pedibus usque ad caput non est uulnus neque liuor neque plaga cum feruore*, de delictis haec procul dubio populi loquens, quia sint aliqui, quibus possit adhuc medicamentum malagmae imponi. Alii uero quod sint in tantum peccatores, ut iis nec cura possit adhiberi, hoc modo idem propheta designat: *Non est* inquit *malagma imponere neque oleum neque alligaturas.*

Quod autem *contritio* et *plaga doloris per correptionem* curae causa imponatur animae, Hieremias docet dicens: *Sic dixit Dominus: suscitaui contritionem, plaga tua cum dolore, non est qui iudicet iudicium tuum, cum dolore curata es, utilitas non est in te. Omnes amici tui obliti sunt tui, nec iam interrogabunt de te; quia plaga inimici percussi te, correptione ualida, pro omni iniquitate tua, quoniam multiplicata sunt peccata tua. Quid uociferaris super contritione tua? Violentus est dolor tuus, propter multitudinem iniquitatum tuarum praeualuerunt peccata tua et fecerunt tibi haec. Propterea omnes, qui deuorant te, deuorabuntur, et omnes inimici tui carnes suas deuorabunt; et erunt qui te*

În cazul rănilor trupești, după vindecare, rămâne câteodată semnul rănii, care se numește „cicatrice". Căci este dificil să se vindece cineva astfel încât să nu se poată vedea nici un semn rămas după rana primită. Treci acum de la această *umbră a Legii* spre adevărul ei și observă în ce fel sufletul, care a primit rana păcatului, chiar dacă s-a vindecat, are totuși o *cicatrice* care stă *în locul rănii.* Această *cicatrice* nu e văzută doar de Dumnezeu, ci și de cei care au primit de la El harul prin care pot observa suferințele sufletului și pot distinge sufletul care este atât de vindecat, încât a respins orice gen de urmă a rănii provocate, de sufletul care este vindecat, dar care poartă încă indiciile vechii boli în chiar urma cicatricii. *Cf.* Lv. 13,19

Iar Isaia ne învață ce înseamnă rănile sufletului: *De la picioare până la cap nu este rană, nici vânătaie, nici plagă cu febră*: vorbește, negreșit, despre greșelile poporului, fiindcă există unii cărora li se poate aplica încă medicamentul unguentului. Alții însă sunt atât de păcătoși, încât nu li se poate aduce nici o îngrijire. Aceasta este astfel indicat de profet: *Nu se poate aplica unguent, nici ulei, nici pansamente.* Is. 1,6 Is. 1,6

Iar Ieremia ne învață că *zdrobirea* și *plaga durerii prin mustrare* se aplică sufletului pentru vindecare: *Așa a spus Domnul: „Am ridicat zdrobire, plaga ta cu durere, nu este cine să judece judecata ta, tu ai fost vindecat cu durere, nu este nici un folos în tine. Toți prietenii tăi te-au uitat, și nici nu vor mai întreba de acum de tine, fiindcă te-am lovit cu plaga celui vrăjmaș, mustrare tare pentru orice nelegiuire a ta, fiindcă păcatele tale s-au înmulțit. De ce ridici glas din cauza zdrobirii tale? Violentă este durerea ta, păcatele tale au biruit din cauza mulțimii nelegiuirilor tale și ți-au făcut ție acestea. Pentru aceasta toți care te devorează vor fi devorați, și toți vrăjmașii tăi își vor devora cărnurile lor; și vor fi în*

afflixerunt in afflictione, et omnes, qui deuastauerunt te, dabo in depraedationem; quoniam reuocabo sanitatem tuam, et a uulneris tui dolore reuocabo te, dixit Dominus. Memento diligentius quae audieris a propheta de uulneribus et de cicatricibus et de tumoribus dici. Haec enim nobis necessaria erunt ad expositionem cicatricum uel uulnerum uel aliorum huiuscemodi, quae in leprae inspectionibus memorantur.

Addemus tamen adhuc quae et in alio loco idem Hieremias ad animae uulnera et curas, in quibus tamen uestigia uulnerum resederint post obductam cicatricem, his sermonibus memorat: *Ecce, ego adducam cicatricem eius, et simul curabo eos et manifestabo iis pacem et fidem; et conuertam captiuitatem Iuda et captiuitatem Hierusalem.* Si ergo sufficienter a propheta didicimus de uulneribus et cicatricibus animarum et curis ac sanitatibus, quae Deo medicante inferuntur, intuere nunc illam animam, de qua dicit Deus quia *ego adduxi cicatricem eius.* Post uulnera sine dubio *cicatricem adducit et sanitatem. Et curaui eos, et manifestabo iis pacem et fidem.* Si ergo post cognitionem et medicinam Dei, si post *manifestationem pacis et fidei,* quam per Christum suscepimus, rursum in ista cicatrice adscendat aliquod peccati prioris indicium aut signum aliquod erroris ueteris innouetur, tunc *fit in cute corporis* nostri *contagio leprae* inspicienda per pontificem, secundum ea quae legislator exposuit.

6. Secunda uero species est leprae, si *efflоruerit* inquit *in cute, ita ut tegat omnem cutem corporis a capite usque ad pedes, per omnia quaecumque sacerdos inspexerit.* Cum ergo *omnem cutem corporis* obtexerit, tunc *mundum* eum esse sacerdos a contagione pronuntiat. Sed *in quacumque*

întristare cei ce te întristează, şi pe toţi care te-au jefuit îi voi da spre prăduire; fiindcă voi chema înapoi sănătatea ta şi te voi chema înapoi de la durerea rănii tale", a spus Domnul. Aminteşte-ţi cu mare grijă ce ai auzit că se spune de către profet despre răni, cicatrici şi umflături. Căci acestea ne vor fi necesare în expunerea cicatricilor, a rănilor sau a altora de acest fel, care sunt amintite în examinările leprei. Ier. 37,12-17

Să adăugăm, încă, ceea ce acelaşi Ieremia, în alt loc, aminteşte despre rănile şi tratamentul sufletului în care totuşi au rămas urmele rănilor, după ce cicatricea a fost închisă: *„Iată, Eu voi aduce cicatricea lui, şi în acelaşi timp îi voi trata şi le voi arăta pacea şi credinţa, şi voi întoarce robia lui Iuda şi robia Ierusalimului".* Aşadar, dacă am învăţat îndeajuns de la profet despre rănile şi cicatricile sufletelor şi despre îngrijirile şi tratamentele lor, care sunt aduse de medicul Dumnezeu, priveşte acum acel suflet, despre care Dumnezeu spune: *„Eu am adus cicatricea lui".* Fără îndoială, după răni *aduce cicatrice şi tratament. Şi i-am tratat şi le voi arăta pacea şi credinţa.* Aşadar, dacă după cunoaşterea şi medicina lui Dumnezeu, dacă după *arătarea păcii şi a credinţei,* pe care am primit-o prin Hristos, iarăşi se iveşte în această cicatrice vreun indiciu al păcatului dinainte sau se înnoieşte vreun semn al vechii greşeli, atunci *se face în pielea trupului* nostru *infecţie de lepră,* care trebuie inspectată de către arhiereu, după cele pe care legiuitorul le-a expus. Ier. 40,6-7 **Ier. 33,6** *Cf.* Lv. 13,2

6. Cea de-a doua specie de lepră este aceea: *Dacă va înflori în piele, astfel încât să acopere toată pielea trupului, de la cap până la picioare, preotul va privi peste tot.* Aşadar, când [lepra] va acoperi *toată pielea trupului,* atunci preotul îl va declara *curat* de infecţie. Dar *în orice zi va apărea pe el o* *Cf.* Lv. 13,12 *Cf.* Lv. 13,13

die apparuerit in eo color uiuus, rursum *iudicatur immundus* per hoc, quod *color in eo uiuus apparuit*, quem ante non habuit.

De hoc quidam etiam ante me dixerunt *colorem uiuum* indicare rationem uitae, quae in homine est; qua nondum in anima posita si quid illud peccati fiat, non reputatur, pro eo quod uideatur nondum rationis capax esse is, qui delinquit; cum autem ratio in eo locum ac tempus inuenerit, si quid iam contra rationem agat, uideri eum iure culpabilem. Nos autem diligentius, quae scripta sunt, contuentes arbitramur magis haec de illis accipienda, quibus uel phrenesi uel furore uel quocumque ex pacto occupatus uel oppressus est sensus et agunt contra rationem. Mundi ergo isti a lepra, id est immunes appellantur a peccato, quia actus sui uel motus non habent sensum. Quod si forte *apparuerit in eo uiuus color* corporis, hoc est sensus sui reparata in eo fuerit sanitas et post haec aliquid contra rationem recti iustique gerat, reputari ei peccatum dicitur ex ea parte, qua *uiuus color*, id est sensus in eo uiuae rationis, *apparuit*.

7. Tertia lex de leprosis est, *cum in cute corporis ulcus efficitur et in loco ulceris cicatrix alba cum rubore inuenitur.*

Ulceris autem causa est, cum in corpore humor sordidus abundat et noxius. Ita ergo et in anima ulcera intelliguntur ea, quae ex immundis cupiditatibus uel sordidis cogitationibus efferuescunt. Quae si forte per fidei gratiam et remissionem curata sunt peccatorum et sana facta est anima, residet tamen *cicatrix* et ipsa *cicatrix* non habet similem corporis colorem, sed est *albidior*, *lepra* esse pronuntiatur. Ita enim lucida est et clara cupiditas, ut etiam porro uidentibus peccati in se residentis ostendat indicia, et fortassis

culoare vie, iarăşi *este judecat necurat*, pentru aceea că *o culoare vie*, pe care nu o avusese mai înainte, *a apărut pe el.* *Cf.* Lv. 13,14

Chiar şi înaintea mea au spus despre aceasta: *culoarea vie* indică raţiunea vieţii care se află în om. Cât încă nu a fost pusă în suflet, dacă va săvârşi ceva păcătos, nu i se va socoti, pentru aceea că se arată că cel ce a greşit nu a primit încă raţiune. Când însă raţiunea a găsit în el loc şi timp, dacă mai săvârşeşte ceva împotriva raţiunii, el va fi socotit culpabil după lege. Noi însă, privind mai atent cele scrise, suntem de părere că acestea trebuie înţelese ca fiind mai degrabă despre cei care au gândirea ocupată sau prigonită de delir, de nebunie ori de orice altceva de acest fel şi acţionează împotriva raţiunii. Aşadar, aceştia sunt curaţi de lepră, adică sunt numiţi scutiţi de păcat, fiindcă acţiunile sau mişcările lor sunt lipsite de gândire. Dacă cumva *va apărea pe el o culoare vie* a trupului, adică dacă sănătatea gândirii lui a fost restabilită în el şi săvârşeşte după aceasta ceva împotriva raţiunii dreptului, justului, se spune că i se socoteşte păcat din aceea că o *culoare vie*, adică gândul raţiunii vii, *a apărut* în el.

7. A treia lege despre leproşi: *în pielea trupului se face o ulceraţie şi se descoperă în locul ulceraţiei o cicatrice albă cu roşeaţă.* *Cf.* Lv. 13,18-19

Cauza ulceraţiei: în trup abundă o umoare fetidă şi vătămătoare. Astfel, aşadar, în suflet sunt înţelese ca ulceraţii cele care mustesc de pofte necurate şi de cugetări murdare. Dacă acestea, eventual, prin harul credinţei şi iertarea păcatelor, au fost tratate, iar sufletul a devenit sănătos, rămâne totuşi o *cicatrice*, dar această *cicatrice* nu are o culoare similară trupului, ci este *mai albă*, se declară că este *lepră*. Căci atât de evidentă şi de vădită este dorinţa, încât indiciile păcatului, ce se află în el, li se arată chiar şi celor ce *Cf.* Lv. 13,20

peccati talis, quod *ad mortem* sit; et ideo non solum *alba cicatrix* esse, sed et *rubicunda* describitur. Quod uero *humiliorem* ipsam cicatricem dicit *uideri*, certum est quia huiusmodi macula peccati humilem et deiectam animam faciat.

8. Quarta erat lex, ubi dicitur quia *si in cute fiat adustio ignis* et post haec, *cum sanata fuerit adustio, ipsa splendida fiat et alba cum rubore uel certe exalbida, et uisio eius humilior a reliqua cute*: et hoc dicit esse *lepram, quae in adustione efflоruerit.*

Vide ergo, si non *adustio* est in omni anima, quaecumque recipit *iacula maligni ignita*; aut si non *igni aduritur* omnis, qui ardet in amore carnali. Istae sunt ergo *adustiones* et succesiones *ignis*. Sed et ille *adustionem* patitur, qui gloriae humanae cupiditate succenditur et qui irae uel furoris aestibus inflammatur. Quod si forte curetur ab his uulneribus anima per fidem et post sanitatem receptam contempto eo, qui dixit: *Ecce, iam sanus factus es, noli peccare, ne quid tibi deterius contingat*, incipiat ueteris uitii fructus ex obducta cicatrice proferre nec exaequetur cicatrix ad reliqui corporis cutem, sed sit *humilior* et illum adhuc retineat colorem, quem habuit leprae tempore: *lepra* eius *in adustione refloruit* et ideo *immundus* a sacerdote iudicatur.

9. Quinta species leprae est, cum *in capite contagio efficitur aut in barba uiri siue mulieris, ita ut uisio contagionis ipsius humilior sit a cute corporis; et haec est lepra capitis uel barbae.*

Vide ergo, si potest fieri, ut *lepra capitis* putetur in eo, qui non habet *caput Christum*, sed alium aliquem, uerbi causa, Epicurum uoluptatem summum bonum praedicantem;

îl văd de departe, şi poate este [indiciu] că astfel este *păcatul*, încât este *spre moarte*. De aceea *cicatricea* nu este descrisă ca fiind doar *albă*, ci şi *roşie*. Spune că cicatricea *este văzută mai jos*: este sigur că pata unui păcat de acest fel face sufletul josnic şi căzut.

Cf. 1In. 5,16
Cf. Lv. 13,19
Cf. Lv. 13,20

8. A patra lege: *dacă în piele se face o inflamaţie de foc*, şi după aceasta, *după ce inflamaţia a fost însănătoşită, va fi albă strălucitoare ori dalbă cu roşeaţă sau cel puţin albicioasă, şi vederea ei este mai jos decât restul pielii.* Şi [despre] aceasta se spune că este *lepră, care a înflorit în inflamaţie.*

Cf. Lv. 13,24-25

Vezi, aşadar, dacă nu apare *inflamaţie* în orice suflet care primeşte *săgeţile aprinse ale celui rău*, ori dacă nu *e ars de foc* oricine care arde cuprins de iubire carnală. Acestea sunt, aşadar, *inflamaţiile* şi urmările *focului*. Dar pătimeşte *inflamaţie* şi cel ars de pofta slavei omeneşti, şi cel aprins de văpăile mâniei şi ale furiei. Dacă sufletul este, eventual, vindecat de aceste răni prin credinţă, şi, după însănătoşire, dispreţuindu-L pe Cel ce a spus: *„Iată, ai fost făcut sănătos, să nu mai păcătuieşti, ca să nu ţi se întâmple ceva mai rău!"*, începe să dea la iveală roadele vechiului viciu din cicatricea închisă, iar cicatricea nu stă la acelaşi nivel cu restul pielii, ci este *mai jos* şi reţine încă acea culoare pe care a avut-o la vreme de lepră, *lepra* lui *a reînflorit în inflamaţie*, şi de aceea este judecat *necurat* de către preot.

Cf. Ef. 6,16
In. 5,14
Cf. Lv. 13,25

9. A cincea specie de lepră: când *se face infecţie pe cap sau în barba bărbatului sau a femeii, astfel încât vederea infecţiei este mai joasă*[69] *decât pielea trupului; şi aceasta este lepra capului sau a bărbii.*

Cf. Lv. 13,29-30

Vezi, aşadar, de se poate, că *lepra capului* este atribuită celui ce nu îl are *cap pe Hristos*, ci pe altcineva, spre exemplu pe Epicur, cel ce predică

Cf. 1Cor. 11,3

non tibi et caput et barba talis hominis uidetur immunda? Sed et is, qui cum debeat esse uir et agere tamquam perfectus, si forte facile et tamquam puer uincatur a peccato, etiam ipse *lepram barbae* habere dicendus est, quia cum uincere deberet malignum et sacerdotali honore, qui in barba designatur, incedere, adolescentiae uitiis impeditus *lepram barbae* perpetitur. Mulierem autem animam in Scripturis indicari eam, quae non tam proferre semen uerbi quam suscipere potest, saepe dictum est; quae *lepram* habere designatur *in capite*, si uirum, qui *caput mulieris* est, id est doctorem pollutum habeat et immundum, aut Marcionem aut Valentinum aut aliquem eiusmodi sequens.

10. Sexta iam et ultima species leprae ponitur, quae fit in caluitie uel recaluitie; quae res, quantum ex se ipsis, mundae sunt. Sic enim dicit et lex: *Si cuius* inquit *defluxerint capilli capitis, caluus est, mundus est. Si autem a fronte eius defluxerint, recaluus est, mundus est.*

Et conuenienter haec referuntur ad animam, ut, cum ea, quae sui natura mortua sunt, abicit ac deponit, munda esse dicatur. Sed post hoc si ea, quae prius purificata fuerant, repullulare sordidius et humilius quam dignitas puritatis expetit, uidebuntur, immundam ac leprosam animam reddent.

Ex hoc iam generaliter de omni leproso, in quo fuerit *contagio leprae* et *humilior* uidebitur *a reliqua cute* – humilius namque est omne animae uitium a reliquis eius uirtutibus – lex, quae *spiritalis est*, talia quaedam decernit: *Vestimenta* inquit *eius dissuta sint et caput eius reuelatum et os eius adopertum.*

desfătarea drept supremul bine: nu ți se vor părea și ție necurate barba și capul unui asemenea om? Dar și cel care ar trebui să fie bărbat și să acționeze ca unul desăvârșit, dacă este cumva învins de păcat, ca un copil, trebuie declarat că are *lepra bărbii*: deși ar trebui să-l învingă pe cel rău și să înainteze în demnitate preoțească, indicată prin barbă, el suportă *lepra bărbii*, încercuit de viciile adolescenței. Iar prin femeie s-a spus adesea că este indicat, în Scripturi, acel suflet care poate primi mai degrabă sămânța cuvântului decât să o scoată în afară. Ea este declarată că are *lepră pe cap* dacă va avea de bărbat, care este *capul femeii*, vreun învățător întinat și necurat, urmându-l pe Marcion, ori pe Valentin, ori pe altul de acest fel.

Cf. 1Cor. 13,11

Cf. 1Cor. 11,3

10. În fine, cea de-a șasea și ultima specie de lepră este stabilită cea care se face în chelie sau în chelia din față; acestea, în ele însele, sunt curate. Căci așa spune și legea: *Dacă vor cădea perii capului cuiva, va fi chel, este curat. Dacă însă vor cădea [perii] din față ai lui, este chel în față, este curat.*

Cf. Lv. 13,42

Lv. 13,40

Și acestea se referă în mod potrivit la suflet: când el renunță și lasă jos cele ce sunt moarte prin natura lor, se spune că este curat. Dar dacă, după aceasta, cele ce au fost purificate mai înainte par a reapărea mai murdare și mai josnice decât le-o cere demnitatea purității, ele vor face din nou sufletul necurat și lepros.

De acum, în mod general, despre orice lepros în care va fi *infecție de lepră*, iar ea va fi văzută *mai jos decât restul pielii* – căci orice viciu al sufletului este mai jos decât restul virtuților lui – legea, care *este duhovnicească*, stabilește unele ca acestea: „*Hainele lui să fie descusute, iar capul lui descoperit și gura lui acoperită*".

Cf. Lv. 13,30

Cf. Rom. 7,14

Lv. 13,45

Per quae designat eum, qui in anima leprosus est, id est qui peccatis confixus est, non oportere assuere sibi tegumenta et turpitudines operire peccati. Sicut enim is, cuius *uestimenta dissuta* sunt, nudam atque intectam gerit turpitudinem corporis, ita oportet eum, qui peccatis aliquibus obsaeptus est, mala sua et flagitia nullis uerborum assumentis, nullis excusationum uelaminibus operire; uti ne fiat *sepulcrum dealbatum, quod deforis quidem apparet hominibus speciosum, intus autem plenum est ossibus mortuorum et omni immunditia.*

Vult ergo lex diuina peccatorem non solum *uestimenta* non assuere, sed et *caput* non contegere, ut, si quod est capitis delictum, id est si in Deum aliquid commissum est, si in fide peccatum est, ne haec quidem habeantur obtecta, sed omnibus publicentur, ut interuentu et correptione omnium emendetur et ueniam mereatur.

Verum tamen leprosus iste *os* tantummodo iubetur obtegere: quid est hoc quod omnes corporis partes nudas habere praecipitur et *os* solum iubetur operire? Nonne palam est et in aperto positum quod ei, qui in lepra peccati est, clauditur sermo, clauditur ei *os*, ut fiducia sermonis et docendi auctoritas excludatur? *Peccatori* enim *dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas, et adsumis testamentum meum per os tuum.* Clausum ergo habeat *os* peccator, quia, qui se ipsum non docuit, docere alium non potest; et ideo *os* suum iubetur operire, qui male agendo loquendi perdidit libertatem.

Immundus inquit, *erit, et separatus sedebit foris, extra castra erit conuersatio eius.* Clarum est quod omnis *immundus* abiciatur a conuentu bonorum et segregetur a coetu castrique sanctorum; et ideo dicit quia: *extra castra erit*

Prin acestea indică: cel care este lepros în suflet, adică bătucit de păcate, nu trebuie să-şi coasă acoperămintele şi să-şi acopere ruşinile păcatelor. Căci aşa cum cel ale cărui *haine* au fost *descusute* îşi poartă goală şi descoperită ruşinea trupului, la fel de necesar este ca şi cel ce a fost împresurat de anume păcate, neasumându-şi cu nici un cuvânt relele şi nenorocirile lui, să nu se acopere cu nici un văl de scuze, ca să nu devină *mormânt văruit, care apare pe dinafară oamenilor ales, iar pe dinăuntru este plin de oase ale morţilor şi de toată necurăţia.* *Cf.* Mt. 23,27

Aşadar, legea divină vrea ca păcătosul nu numai să nu-şi coase *hainele*, dar nici *capul* să nu şi-l acopere: dacă există vreo greşeală capitală, adică dacă a fost săvârşit ceva împotriva lui Dumnezeu, dacă păcatul este în credinţă, să nu le ţină acoperite, ci să le facă publice în faţa tuturor, ca prin mijlocirea şi mustrarea tuturor să se îndrepte şi să fie vrednic de dezlegare.

Totuşi se porunceşte ca acest lepros să îşi acopere doar *gura*: ce înseamnă faptul că se hotărăşte ca să aibă toate părţile trupului goale, şi doar *gura* acoperită? Oare nu este evident şi clar că celui care este în lepra păcatului i se ia cuvântul, i se închide gura, încât credibilitatea discursului şi autoritatea de a învăţa să-i fie oprite? Căci *păcătosului i-a spus Dumnezeu: „De ce tu explici îndreptările Mele şi iei testamentul Meu prin gura ta?"*. Aşadar, cel păcătos să aibă *gura* închisă, fiindcă cel ce nu s-a învăţat pe sine nu-i poate învăţa pe alţii. De aceea se porunceşte să-şi acopere *gura* cel care, făcând rău, şi-a pierdut libertatea de a vorbi. *Cf.* Lv. 13,45 Ps. 49,16 *Cf.* Rom. 2,21

„Necurat va fi şi separat va şedea în afară, în afara taberelor va fi locuirea lui!" Este clar că orice *necurat* este îndepărtat din adunarea celor buni şi este separat de ceata şi de taberele sfinţilor: de aceea spune că *„în afara taberelor va fi locuirea* Lv. 13,46

conuersatio eius. Quod si forte mundatus fuerit, sponte quidem et a semet ipso non uenit ad sacerdotem, sed offertur, inquit, ab alio nec intrat in castra. Neque enim conueniens erat, ut *eadem die, qua mundabatur,* priusquam fierent pro eo, quae competebant, *introiret in castra.*

Propter quod *sacerdos* inquit *exibit ad eum foras extra castra.* Semper enim ad eum, qui nondum potest *introire in castra, exit* ille, qui potest *exire extra castra,* qui dicit: *Ego a Deo exiui et ueni in hunc mundum. Exit* ergo *ad eum sacerdos* et considerat, si iam recipit sanitatem, si a leprae contagione purgatur. Cum autem uiderit eum sacerdos, praecipit, ut *accipiantur gallinae duae uiuae ei, qui mundatur, et lignum cedrinum et coccum tortum et hyssopum.*

Videntur mihi etiam hic *duae* istae *gallinae* habere similitudinem quandam duorum hircorum, ex quibus unus Domino offertur, alius *in eremum* emittitur, ita enim et hic ex duabus gallinis una immolatur et alia *in campum* dimittitur. Dat ergo et hic, qui purgatur a lepra, aliquam partem, quae abiciatur *in eremum*; alia autem pars Domino offertur pro eo. Nondum tamen hic, qui purgatur a lepra et offert gallinas, etiam illam ipsam, quae pro eo Domino offertur, ad altare offert, sicut *turtures aut columbas.* Nondum enim *eadem die* is, qui purgatur a lepra, diuino altari dignus efficitur. Propter quod mandat legislator, ut *eadem die, qua purgatur, accipiantur duae gallinae* ad purificationem eius. Puto autem quod et hic illius gallinae intellectus latenter habeatur, per quam purificatio efficitur peccatoris, de qua scriptum est: *Quotiens uolui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alis suis, et noluisti!*

Indiget tamen, ut et per *lignum cedrinum* purificetur is, qui purificatur. Impossibile namque est sine *ligno* crucis

lui". Iar dacă, eventual, va fi făcut curat, nu vine la preot din proprie inițiativă și de la sine, ci se oferă [jertfă], spune Scriptura, de către altul, și nici nu intră în tabere. Căci nici nu era potrivit ca *în aceeași zi în care era făcut curat,* înainte de a se face pentru el cele cerute, *să intre în tabere.* *Cf.* Lv. 14,4 *Cf.* Lv. 14,2 *Cf.* Lv. 14,8

Pentru care și spune: „*Preotul va ieși la el în afară, în afara taberelor*". Căci totdeauna spre cel ce nu poate încă *intra în tabere iese* cel care poate *ieși din tabere,* cel ce spune: „*Eu de la Dumnezeu am ieșit și am venit în această lume*". Deci *preotul iese la el* și examinează dacă și-a recuperat sănătatea, dacă s-a curățit de infecția leprei. Iar după ce preotul îl va vedea, dă precept *să fie luate două păsări*[70] *vii, pentru cel ce a fost făcut curat, și lemn de cedru, și purpuriu tors și isop.* Lv. 14,3 In. 16,28 Lv. 14,4

Aceste *două păsări* mi se par a avea o similitudine cu cei doi țapi, dintre care unul este oferit Domnului, iar celălalt este trimis *în deșert*: și aici, la fel, una dintre cele două păsări este adusă jertfă, iar cealaltă este dată afară, *în câmp.* Așadar, și aici cel ce este curățit de lepră dă o parte care este îndepărtată *în pustie,* iar cealaltă parte se oferă Domnului pentru el. Totuși, aici cel curățat de lepră, oferind păsări, nu o oferă, încă, pe cea care se oferă Domnului pentru el, la altar, ca *turturelele și porumbeii.* Căci încă nu s-a făcut demn de altarul dumnezeiesc, în *aceeași zi* în care a fost curățit de lepră. Pentru aceasta legiuitorul poruncește ca *în aceeași zi în care este curățat, să fie luate două păsări* pentru purificarea lui. Însă consider că și aici semnificația acelei păsări prin care se face purificarea păcătosului, despre care s-a scris: „*De câte ori am vrut să-i adun pe fiii tăi, așa cum pasărea își adună puii sub aripile ei, și nu ai vrut!*", este înfățișată în mod ascuns. *Cf.* Lv. 14,4 *Cf.* Lv. 14,2,4 Mt. 23,37

Dar cel ce este purificat are nevoie să fie purificat și prin *lemn de cedru.* Căci este imposibil să poată fi *Cf.* Lv. 14,4

peccati lepram posse purgari, nisi adhibeatur et *lignum*, in quo Saluator, sicut Apostolus Paulus dicit, *exuit principatus et potestates, triumphans eos in ligno.*

Iungitur tamen ad emundationem leprae huius etiam *coccum tortum*, sociatur et *hyssopum*. *Coccum tortum* figuram sacri sanguinis continet, qui de eius latere per *lanceae* uulnus extortus est. *Et hyssopum.* Hoc genus herbae naturam habere medici ferunt, ut diluat et expurget, si quae illae pectori hominum sordes ex corruptione noxii humoris insederint. Vnde et necessario in expurgatione peccatorum huiuscemodi graminis figura suscepta est. Coccum uero quod saepe sumptum sit ad salutis subsidia, in diuinis referri uoluminibus inuenimus, sicut in partu Thamar, cum *unus* inquit *prior protulit manum. Accipiens autem obsetrix coccum alligauit in manu eius dicens: hic exibit prior.* Sed et Raab meretrix, cum exploratores suscepisset et pactum ab iis salutis acciperet, et illi: *Et pones* inquiunt *signum resticulam coccineam, et alligabis eam in fenestra ista, per quam deposuisti nos.*

Obserua tamen illud, quod non ipse sacerdos immolare gallinam dicitur; nondum enim dignus est hic, qui fuit leprosus, ut ipse sacerdos pro eo immolet. Propter quod nec sanguis gallinae offertur ad altare, sed dicit quia *occidetur gallina in uasculo fictili, in quo uase aqua uiua sit missa*, ut et aqua adsumatur ad purificationem et compleatur plenitudo mysterii in *aqua et sanguine*, quod dicitur *exisse de latere* Saluatoris, et nihilominus, quod Iohannes in epistola sua ponit et dicit purificationem fieri *in aqua et sanguine et Spiritu.* Vnde et hic uideo omnia ista compleri. *Spiritus* enim est gallinae istius, quae occiditur, et *aqua uiua*, quae in uase est, et *sanguis*, qui super eam diffusus est; non quo per haec iterandam baptismi gratiam sentiamus, sed quod omnis purificatio peccatorum, etiam haec,

curățată lepra păcatului fără *lemnul* crucii, dacă nu este adus și *lemnul* în care Mântuitorul, după cum spune Apostolul Pavel, *despuiază conducerile și puterile, triumfând asupra lor în lemn.* *Cf.* Col. 2,14-15

Se adaugă totuși pentru curățarea leprei lui și *purpuriu tors*, se pune și *isop. Purpuriul tors* conține figura sfântului sânge care a șiroit din coasta Lui prin rana lăncii. *Și isop.* Medicii evidențiază acest gen de plantă: natura isopului spală și elimină mizeriile care s-au fixat în pieptul oamenilor din cauza distrugerii provocate de o umoare nocivă. De unde și folosirea inevitabilă a unei asemenea plante ca figură în curățirea păcatelor. Descoperim că purpuriul a fost considerat, în sfintele Cărți, ca însoțitor al sănătății, așa cum, când a născut Tamara, *unul și-a întins primul mâna. Iar moașa, luând purpuriu, a legat mâna lui, spunând: „Acesta a ieșit primul"*. Dar și prostituata Raab, după ce i-a primit pe spioni, când primea de la ei pactul salvării, a auzit de la ei: *„Și vei pune semn o sfoară purpurie, și o vei lega la această fereastră, prin care ne-ai coborât pe noi"*. *Cf.* Lv. 14,4 *Cf.* In. 19,34 Gn. 38,28 Iis. Nav. 2,18

Observă totuși și că se spune că nu preotul însuși aduce jertfă pasărea, căci cel ce a fost lepros nu este încă demn ca însuși preotul să aducă jertfă pentru el. Pentru aceasta nici nu se oferă sângele păsării la altar, ci spune că *„pasărea va fi ucisă într-un vas mic de lut, în care vas să fie pusă apă vie"*, ca și apa să se adauge la purificare și să se împlinească plenitudinea tainei în *apă și sânge*, care *au ieșit*, se spune, *din coasta* Mântuitorului și care, nu mai puțin, sunt puse de Ioan în epistola sa, spunând că purificarea se face *în apă și în sânge și în Duh.* De aici observ că toate acestea au fost împlinite. Căci *duhul* este al acestei păsări, care este ucisă, *apa vie* este cea din vas, iar *sângele* este cel ce s-a stropit peste ea. Nu că am gândi că prin acestea trebuie înnoit harul botezului: gândim însă că orice purificare de păcate, *Cf.* Lv. 14,5 *Cf.* In. 19,34 *Cf.* 1In. 5,6,8

quae per paenitentiam quaeritur, illius ope indiget, de cuius latere *aqua* processit *et sanguis*. Vide ergo, quomodo et *uiua gallina et lignum cedrinum et coccum tortum et hyssopum tingitur in sanguine pulli et aqua uiua*, ut ex hoc aspersus et purificatus ex *aqua et sanguine*, in quo tincta est et illa *gallina*, quae *in campum* emittitur, et *septiens contra Dominum* respersus, is, qui purificatur, mundus efficiatur ab omni immunditia, qua fuerat ex leprae contagione possessus.

11. Sed et illud aduerte, quomodo, cum superius dixerit: *Haec lex leprosi; in qua die mundatus fuerit*, nunc his omnibus addit et dicit: *et mundus erit*. Si enim semel abiecta lepra *mundatus est*, quomodo adhuc *mundus erit*? Sed uide quia, etiamsi mundetur quis a peccato et non sit iam in opere peccati, ipsa tamen uestigia sceleris commissi purificatione indigent, et ea, quam exposuimus, et aliis nihilominus, quae mandantur in consequentibus. Obseruauimus enim ad hoc, quod scriptum est de lepra: *in qua die mundatus fuerit*, post haec inter cetera, quae mandantur, tertio dictum esse: *et mundus erit*, et iterum ad ultimum scriptum esse: *et mundabitur*. Vnde mihi uidetur esse quasdam et in ipsa purificatione differentias et, ut ita dixerim, profectus quosdam purgationum. Potest enim et de illo, qui cessat a peccato, dici: *et mundus erit*, sed non statim ita *mundus* uidebitur, ut ad summam puritatis accesserit.

Denique addit his, quae dixerat: *In quacumque die mundatus fuerit: Et emittetur* inquit *uiua gallina in campum, et lauabit uestimenta sua is, qui purificatur*; post haec autem *omnem* inquit *pilum radet*; et addit: *et lauabitur in aqua*; et post haec additur: *et mundus erit*. Neque enim sufficit quod in respersione dixerat: *mundus erit*, nisi adiecisset etiam haec.

chiar și aceasta care se caută prin penitență, are nevoie de ajutorul Celui din a cărui coastă a ieșit *apă și sânge*. Observă, așadar, în ce fel și *pasărea vie, lemnul de cedru, purpuriul tors și isopul se înmoaie în sângele puiului și în apa vie*: din aceasta stropit și purificat *din apă și din sânge*, în care a fost înmuiată și acea *pasăre* care este trimisă în câmp, și stropit *de șapte ori dinaintea Domnului*, cel ce este purificat se face curat de orice necurăție, de care fusese ținut prin infecția leprei. *Cf.* Lv. 14,6 *Cf.* Lv. 14,7,16

11. Observă însă și în ce fel, după ce s-a spus mai înainte: *„Aceasta este legea leprosului: în care zi va fi curat"*, acum adaugă acestora și spune: *„Și va fi curat"*. Căci dacă, odată îndepărtată lepra, *a fost curat*, în ce fel trebuie înțeles că de acum *va fi curat*? Observă dar că, chiar dacă cineva este făcut curat de păcat și nu se mai află în lucrarea păcatului, totuși chiar urmele crimei comise au nevoie de purificare, atât cele pe care le-am expus, cât și altele, care sunt expuse în continuare. Căci am observat, în această privință, că după ce s-a scris *„în care zi va fi curat"*, după acestea, între altele care se poruncesc, se spune de trei ori *„și va fi curat"*, și iarăși este scris la sfârșit *„și va fi făcut curat"*. De aici mi se pare că există și în purificare unele deosebiri și, ca să zic așa, unele progrese în curățire. Căci se poate spune despre cel ce s-a tăiat de la păcat *„și va fi curat"*, dar nu se va arăta pe loc într-atât de *curat*, încât să fi ajuns la culmea purității. Lv. 14,2 Lv. 14,7 Lv. 14,2 *Cf.* Lv. 14,7,8,9 *Cf.* Lv. 14,20 *Cf.* Lv. 14,7

În fine, la ceea ce zisese, *„în oricare zi va fi curat"*, adaugă *„și pasărea vie va fi trimisă în câmp, și își va spăla hainele lui cel ce este purificat"*; după aceasta, adaugă *„își va rade tot părul"*, și adaugă *„și se va spăla în apă"*, și după acestea se adaugă *„și va fi curat"*. Căci nu era suficient să spună la stropire *„va fi curat"* dacă nu le-ar fi adăugat și pe acestea. Lv. 14,2 Lv. 14,7-8 Lv. 14,8-9 *Cf.* Lv. 14,7

Sordida ergo uestimenta habuit usque adhuc iste, qui purificatur a lepra, etiam post aspersionem et nunc *lauare* ea iubetur. Quae tamen uestimenta non mihi per omnia malae texturae uidentur fuisse: alioquin abici ea magis quam lauari praeciperet. In quo ostenditur neque per omnia alienam fuisse a Deo conuersationem eius neque pure in Domino et integre custoditam. Non enim lauaret uestimenta, nisi fuissent sordida, nec iterum lotis iis uteretur, si fuissent textrini in omnibus alieni.

Quod autem *radi* iubetur *omnem pilum*, puto quod omne quidquid emortui operis animae positae in peccatis exortum est – hoc enim nunc pili nominantur – iubeatur abicere. Peccator enim omne, quod ei siue in consilio natum est siue in uerbo siue in opere, expedit, si uere purificari uult, ut eradat et abiciat nec residere aliquid patiatur. Sanctus autem seruare debet omnem capillum et, si possibile est, *nec adscendere* debet *ferrum super caput eius*, ne abscidere aliquid de cogitationibus eius sapientibus aut dictis aut operibus possit. Inde denique est quod et Samueli *ferrum* dicitur *non adscendisse super caput*; sed et omnibus Nazareis, qui sunt iusti, quia iustus sicut scriptum est, *omnia quaecumque fecerit, prosperabuntur, et folia eius non decident.* Hinc et discipulorum Domini etiam *capilli capitis* dicuntur *esse numerati*, hoc est omnes actus, omnes sermones, omnes cogitationes eorum seruantur apud Deum, quia iustae, quia sanctae sunt. Peccatorum uero omne opus, omnis sermo, omnis cogitatio debet abscidi. Et hoc est quod dicitur: *Ut omnis pilus corporis eius radatur et tunc erit mundus.*

Sed et hoc obserua quod non sufficit ei post purificationem uel *uestimenta lauisse* uel *omnem pilum rasisse*, nisi et *lotus fuerit in aqua.* Oportet namque eum abicere omnes sordes, omnem immunditiam non solum de uestimentis,

Aşadar, cel ce este purificat de lepră a avut haine murdare până acum, chiar şi după stropire: acum se porunceşte *să le spele.* Totuşi, aceste haine nu mi se par a fi fost dintr-o ţesătură proastă; dacă ar fi fost aşa, i s-ar fi poruncit mai degrabă să le arunce decât să le spele. Prin aceasta se arată că locuirea lui nu fusese în toate destrămată, desprinsă de Dumnezeu, dar nici păzită în Domnul în mod pur şi pe deplin. Căci nu şi-ar spăla hainele dacă n-ar fi murdare, şi nici nu le-ar mai folosi, spălate, dacă ar fi dintr-o ţesătură cu totul destrămată. *Cf.* Lv. 14,8

Porunceşte ca *orice păr să fie ras*: porunceşte să fie aruncat orice este mort, care a ieşit din sufletul aflat în păcate – aceasta se numeşte acum „peri". Căci este preferabil pentru păcătos, dacă vrea cu adevărat să fie purificat, să radă şi să arunce tot ce i se iveşte în gând, ori în cuvânt, ori în faptă; el nu suportă ca să rămână ceva. Sfântul însă trebuie să-şi păstreze tot părul şi, dacă e posibil, *fierul* nu trebuie *să urce pe capul lui*, ca să nu poată tăia ceva din cugetările lui înţelepte sau din spusele lui sau din faptele lui. În fine, de aici se spune că fierul *nu a urcat pe capul* lui Samuel; dar şi în privinţa tuturor nazareilor, care sunt drepţi, căci dreptul, după cum s-a scris, *toate pe care le va face vor prospera şi frunzele lui nu vor cădea.* Pentru aceasta se şi spune că *perii capului*, în cazul ucenicilor Domnului, *sunt număraţi*: toate faptele, toate replicile, toate cugetările lor sunt păstrate lângă Dumnezeu, fiindcă sunt drepte, sunt sfinte. Dimpotrivă, orice faptă, orice cuvânt, orice cugetare a păcătoşilor trebuie tăiată. Aceasta semnifică ceea ce Scriptura spune: *„Ca tot părul trupului lui să fie ras şi atunci va fi curat".* *Cf.* Lv. 14,9 1Rg. 1,11 *Cf.* Nm. 6,5 *Cf.* Ps. 1,3 *Cf.* Mt. 10,30 *Cf.* Lv. 14,9

Observă şi aceasta: nu-i este de ajuns, după purificare, că *şi-a spălat hainele* sau că *şi-a ras tot părul* dacă nu *se va spăla în apă.* Căci este necesar ca el să arunce toate murdăriile, toată necurăţia, nu numai *Cf.* Lv. 14,9

sed et de proprio corpore, ut ne qua in eo macula exstinctae leprae resideat.

Tertio ergo nunc purificatus ita demum dignus efficitur *ingredi castra* Domini; non tamen continuo permittitur ei introire domum suam, sed dicitur ut *extra domum suam maneat septem diebus et radatur omnem pilum capitis et barbae et superciliorum*, quasi non suffecerit quod prius *omnem pilum raserat*, nunc additur ut *omnem pilum capitis et barbae et superciliorum radat.* Idem namque uidebatur dictum in eo, quod dixerat *omnem pilum radendum.* Sed non mihi uidetur inanis esse ista repetitio. Vult enim peccatorem, posteaquam fuerit mundatus, posteaquam remissionem per paenitentiam acceperit peccatorum, de purgatione *capitis* admonere *et barbae et superciliorum*, uelut si diceret ei: *Ecce iam sanus factus es*, uide ne ultra capitis contrahas culpam. *Capitis* enim *peccatum* est aliter quam fides Ecclesiae continet de diuinis sentire dogmatibus. In barba uero, ut meminerit se uirilis aetatis deposuisse peccata et conuersus fiat sicut infans. In superciliis autem arrogantiam deicit et male elatum ad humilitatem Christi inclinat supercilium. Secundo ergo ad hunc modum *omnis pilus corporis raditur.* Et sicut haec geminantur, ita et *uestimenta* semel in prima purificatione *lauisse* non sufficit, sed secundo praecipitur, *ut lauet uestimenta sua et corpus suum aqua*, et tunc quarto additur: *et mundus erit.*

Haec autem fiunt intra castra quidem posito eo, adhuc tamen *extra domum suam.* Dicit enim post septem dies: *In die octaua assumet sibi duos agnos.* Iam non alius *assumit*, sed ipse *sibi assumit. Duos* inquit *agnos immaculatos, et ouem unam anniculam immaculatam, et tres decimas similaginis conspersae in oleo, et cyathum olei unum*, ut post haec quinta purificatione purificatus consummetur.

de pe haine, ci și din propriul trup, ca să nu rămână în el vreo pată a leprei dispărute.

Așadar, purificat pentru a treia oară, el se face în sfârșit demn de *a intra în taberele* Domnului; totuși nu i se permite să intre pe loc în casa lui, ci se spune *să rămână în afara casei lui șapte zile și să-și radă de tot părul capului, al bărbii și al sprâncenelor*; ca și cum nu ar fi fost de ajuns că mai înainte *și-a ras tot părul*, acum se adaugă *să-și radă tot părul capului, al bărbii și al sprâncenelor.* Căci pare că s-a spus același lucru mai înainte: *„Orice păr trebuie să fie ras"*. Mie însă nu mi se pare neglijabilă această repetiție. Căci [Scriptura] vrea ca păcătosul, după ce a fost făcut curat, după ce a primit iertarea păcatelor prin penitență, să treacă la curățirea *capului, a bărbii și a sprâncenelor*, ca și cum i-ar spune: *„Iată, de acum te-am făcut sănătos"*, vezi să nu mai contractezi vinovăția capului. Căci *păcatul capului* înseamnă a gândi despre dogmele dumnezeiești altfel decât credința Bisericii. Iar barba și-o rade ca să-și amintească că el a părăsit păcatele vârstei bărbătești și, întors, se face ca un copilaș. Și sprâncenele și le rade: respinge aroganța și înclină spre umilința lui Hristos sprânceana rău sumețită[71]. Așadar, în acest fel *este ras* a doua oară *orice păr al trupului.* Și astfel, se dublează acestea, încât nu e suficient să-și fi spălat *hainele* o singură dată, la prima purificare, ci se dă precept *ca să-și spele* pentru a doua oară *hainele lui și trupul lui cu apă*, și atunci se adaugă pentru a patra oară: *„Și va fi curat"*.

Iar acestea se fac după ce el a fost pus înlăuntrul taberelor, deși este încă *în afara casei sale.* Căci spune după șapte zile: *„În ziua a opta își va lua doi miei"*. De acum nu mai *ia* un altul, ci el *își ia.* Spune: *„Doi miei fără cusur, și o oaie de un an fără cusur, și trei zecimi de făină fină frământată în ulei, și un pahar*[72] *cu ulei"*, ca, după acestea, printr-o a cincea purificare, să fie pe deplin purificat.

Cf. Lv. 14,8-9
Cf. Lv. 14,8
Lv. 14,8-9
In. 5,14
Cf. 1In. 5,16
Cf. Lv. 14,8
Lv. 14,9
Cf. Lv. 14,9
Lv. 14,10

Ex his ergo *duobus agnis* unus quidem immolatur et dicitur *pro delicto: In loco*, inquit *in quo iugulatur pro peccato, et ubi holocaustomata fiunt, in loco sancto.* Ecce iam dignus efficitur, ut offerat sacrificium, qui potuit ad quintam purificationem peruenire, et hostia eius *sancta sanctorum* fit. Alius autem agnus *holocaustum* efficitur, in quo et *propitiari pro ipso sacerdos* dicitur, *ut purgetur.* Igitur primus *agnus*, qui *pro delicto* est, uidetur mihi uirtutis ipsius formam tenere, quam assumpsit is, qui erat in peccatis, per quam potuit propellere a se affectum peccandi et malorum ueterum paenitudinem gerere; secundus uero *agnus* figuram tenere illius iam recuperatae uirtutis, per quam abiectis et procul fugatis omnibus uitiis integrum se et ex integro obtulit Deo et dignus exstitit diuinis altaribus.

Ouis autem, quae post agnos assumitur, quantum conicere in tam difficilibus locis ualemus, fecunditatem puto quod designet eius, qui conuersus est a peccato et totum se obtulit Deo, qua post omnia in bonorum operum foetibus utitur et innocentiae fructibus pollet.

In tria ergo purificationis huius, id est conuersionis a peccato, ratio diuiditur. Prima est hostia, qua peccata soluuntur; secunda est, qua anima conuertitur ad Deum; tertia est fecunditatis et fructuum, quos in operibus pietatis is, qui dicitur conuersus, ostendit. Et quia tres istae sunt hostiae, idcirco subiungit et *tres mensuras decimae similaginis* assumendas, ut ubique intelligamus purificationem fieri non posse sine mysterio Trinitatis.

Vide autem quod hic in quinta purificatione non assumitur farina, sed iam *similam* habet iste, qui purificatur a peccatis; *simila* ei adscribitur, unde habeat iam panem mundum, et haec *oleo conspergitur.* Sed et *oleum* eius ad

Aşadar, din aceşti *doi miei* unul este oferit jertfă şi este numit *pentru greşeală*: *„În locul în care se înjunghie pentru păcat şi unde se fac arderile de tot, în loc sfânt"*. Iată că de acum s-a făcut demn să ofere sacrificiu cel ce a putut ajunge la a cincea purificare, iar jertfa lui se face *sfântă a sfintelor.* Iar celălalt miel se face *ardere de tot*, în care se spune că preotul *face împăcare pentru el, ca să fie curăţat.* Prin urmare, primul *miel*, care este *pentru greşeală* mi se pare a indica, formal, virtutea lui, prin care cel ce era în păcate, luând-o, a putut îndepărta de la sine dispoziţia păcătoasă şi a putut săvârşi pocăinţă pentru relele din vechime. Cel de-al doilea *miel* indică, figurat, virtutea redobândită a aceluia prin care toate viciile au fost aruncate şi alungate departe: el s-a oferit total şi cu totul lui Dumnezeu şi stă demn în faţa dumnezeieştilor altare.

Lv. 14,13

Cf. Lv. 14,13

Cf. Lv. 14,19-20

Iar *oaia*, care se ia după miei, atât cât putem presupune în atât de dificile locuri, consider că desemnează rodnicia celui care s-a întors de la păcat şi s-a oferit cu totul lui Dumnezeu, rodnicie prin care dă viaţă, după toate acestea, faptelor bune şi prisoseşte în roadele nevinovăţiei.

Cf. Lv. 14,10

Aşadar, raţiunea acestei purificări, adică a întoarcerii de la păcat, se divide în trei. Prima este jertfa prin care se şterg păcatele; a doua jertfă este cea prin care sufletul se întoarce spre Dumnezeu; cea de-a treia este a rodirii şi a roadelor, pe care cel ce se numeşte „întors" le arată în faptele pietăţii. Şi fiindcă trei sunt aceste jertfe, de aceea adaugă că trebuie luate şi *trei măsuri de o zecime de făină fină*, ca să înţelegem că purificarea nu se poate face nicidecum fără taina Treimii.

Cf. Lv. 14,10

Observă însă că aici, în a cincea purificare, nu se ia făină: cel care este purificat de păcate are de acum *făină fină.* I se prescrie *făină fină*, de unde să aibă de acum pâine curată, şi aceasta *este frământată*

duos usus diuiditur; unum, quo *simila conspergitur*, alium, quo sacerdos accipit *integram mensuram cyathi*, ut ait. In quo, ut ego sentio, et panis eius pinguis efficitur pro misericordia et oleum, quo lux uera et scientiae ignis accenditur, *per manus sacerdotis capiti eius imponitur.*

Ita enim dicit: *Et statuet* inquit *eum sacerdos, qui mundat eum, in conspectu Domini, ad ostium tabernaculi testimonii.* Vide quia sacerdotis est *statuere* eum, qui conuertitur a peccato, ut stabilis esse possit et ultra non fluctuare nec *moueri omni uento doctrinae.* Statuit ergo eum non solum intra castra, sed *ad ipsum ostium tabernaculi testimonii ante Dominum.* Et posteaquam secundum ea, quae superius dicta sunt, offeruntur hostiae pro purificatione, adhibet, inquit, et *cyathum olei* et separat illud *ante Dominum. Et accipiet* inquit *sacerdos de sanguine, et ponet super extremam auriculam eius dextram et super extremam manum eius dextram et super extremum pedem eius dextrum.* Et post haec, inquit, *accipiet sacerdos* non ipsum cyathum olei, sed *ex* ipso et *diffundet* inquit *in manum suam sinistram, et intinget digitum suum sacerdos in oleo, quod est in manu eius sinistra, et adsperget septiens ante Dominum*; et iterum: *Ex eo, quod superest in manu eius sinistra, imponet super auriculam eius, qui purificatur, dextram et super extremam manum eius dextram et super extremum pedem eius dextrum*; et post haec: *Id quod relictum fuerit ex oleo, imponet* inquit *sacerdos de manu sua super caput eius, qui purificatur.*

Vides quomodo ultimae et summae purificationis est aurem purificari, ut purus et mundus seruetur auditus, et manum dextram, ut munda sint opera nostra nec aliquid immundum his admisceatur et sordidum. Sed et *pedes* purificandi sunt, ut ad opus bonum tantummodo dirigantur nec ultra lapsus iuuentutis incurrant.

cu ulei. Dar și *uleiul* lui se împarte pentru două folosințe: una, cu care *este frământată făina*, și cealaltă, prin care preotul primește *o măsură întreagă a paharului*, după cum spune. Prin aceasta, mă gândesc, și pâinea lui se face grasă prin milostivire și uleiul, prin care se aprinde adevărata lumină și focul științei, *este pus pe capul lui prin mâna preotului.* *Cf.* Lv. 14,10 *Cf.* Lv. 14,18

Căci astfel spune: *„Preotul care îl face curat îl va așeza în privirea Domnului, la ușa cortului mărturiei".* Observă că este propriu preotului să-l așeze pe el, care se întoarce de la păcat, ca să poată fi stabil și să nu mai unduiască și *să fie mișcat de orice vânt al învățăturii.* Așadar, îl așază pe el nu numai în interiorul taberelor, ci *chiar la intrarea cortului mărturiei, înaintea Domnului.* Și după ce sunt oferite jertfe pentru purificare, așa cum s-a spus mai înainte, el ia *paharul cu ulei* și îl pune deoparte *înaintea Domnului.* *„Și va primi preotul din sânge, și va pune pe lobul urechii lui drepte, pe vârful mâinii lui drepte și pe vârful piciorului drept al lui."* Și după acestea *preotul va primi* nu chiar paharul de ulei, ci va primi *din* el, și *va turna în mâna sa stângă, și preotul va întinge degetul lui în uleiul care este în mâna sa stângă și va stropi de șapte ori înaintea Domnului.* Și iarăși: *„Din acela care a prisosit în mâna lui stângă, va pune pe urechea lui dreaptă, [a celui] care este purificat, pe vârful mâinii lui drepte și pe vârful piciorului drept al lui".* Și după acestea: *„Ceea ce va fi rămas din ulei, preotul va pune din mâna sa pe capul lui, al celui ce este purificat".* *Cf.* Ef. 4,14 *Cf.* Lv. 4,10-11 Lv. 14,11 Lv. 14,14 Lv. 14,15-16 Lv. 14,17 Lv. 14,18

Tu observi că este specific ultimei și celei mai înalte purificări ca urechea să fie purificată, ca auzul să fie păzit pur și curat, ca și mâna dreaptă să fie purificată, pentru ca faptele noastre să fie curate și să nu se amestece în ele ceva necurat și murdar. Dar și *picioarele* trebuie purificate, ca să se îndrepte doar spre fapte bune și să nu i se mai întâmple vreo căzătură a tinereții.

Septiens autem *respergit sacerdos contra Dominum ex oleo.* Post omnia etenim, quae pro purificato celebrata sunt, postquam conuersus et reconciliatus est Deo, post immolatas hostias ordinis erat, ut et uirtutem super eum septemplicem sancti Spiritus inuitaret, secundum eum, qui dixerat: *Redde mihi laetitiam salutaris tuis, et spiritu principali confirma me.* Vel certe quoniam peccatorum corda Dominus in Euangelio testatur a *septem daemonibus* obsideri, competenter *septiens ante Dominum sacerdos* in purificatione *respergit*, ut expulsio *septem spirituum malignorum* de purificati corde *septiens excusso digitis oleo* declaretur.

Sic ergo conuersis a peccato purificatio quidem per illa omnia datur, quae superius diximus, donum autem gratiae Spiritus per *olei* imaginem designatur, ut non solum purgationem consequi possit is, qui conuertitur a peccato, sed et Spiritu sancto repleri, quo et recipere priorem *stolam et anulum* possit et per omnia reconciliatus Patri in locum filii reparari, per ipsum Dominum nostrum Iesum Christum, *cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.*

De şapte ori stropeşte preotul dinaintea Domnului din ulei. Într-adevăr, după toate cele săvârşite pentru cel purificat, după ce s-a întors şi s-a împăcat iarăşi cu Dumnezeu, după jertfele aduse, ordinea cerea să cheme asupra lui şi virtutea înşeptită a Sfântului Duh, urmându-l pe cel ce spusese: *„Întoarce-mi veselia mântuirii Tale şi cu duh de căpetenie mă întăreşte"*. Sau, desigur, fiindcă Domnul mărturiseşte că inimile păcătoşilor sunt asediate *de şapte demoni*, în mod potrivit *de şapte ori stropeşte preotul înaintea Domnului* spre purificare, ca alungarea celor *şapte duhuri rele* din inima purificată să fie evidentă *prin uleiul aruncat cu degetul de şapte ori.*

Cf. Lv. 14,16

Ps. 50,14

Lc. 11,26

Aşadar, dacă prin toate cele spuse mai înainte se dă celor întorşi de la păcat purificare, darul harului Duhului este indicat prin imaginea *uleiului*: cel care se întoarce de la păcat poate nu doar să urmeze curăţirea, ci şi să se umple de Duh Sfânt, prin care poate să-şi primească *straiul* de dinainte *şi inelul*, şi, împăcat iarăşi în toate cu Tatăl, să fie restabilit în locul său de fiu, prin însuşi Domnul nostru Iisus Hristos, *Care are slava şi stăpânirea în vecii vecilor. Amin.*

Cf. Lc. 15,22

Cf. 1Pt. 4,11; Ap. 1,6

Homilia IX

De sacrificiis repropitiationis, et de *duobus hircis*, quorum *unus sors est Domini et unus apopompaei*, qui *dimittitur in eremum*, et de ingressu pontificis in sancta sanctorum.

1. Die propitiationis indigent omnes qui peccauerunt, et ideo inter sollemnitates legis, quae figuras continent caelestium mysteriorum, una quaedam sollemnitas habetur, quae dies propitiationis appellatur. Haec ergo, quae nunc recitata sunt, legislatio est sollemnitatis ipsius, quae dies, ut diximus, propitiationis uocitata est. Sed uideamus primo quid sibi uelit litterae ipsius continentia, ut orantibus uobis – si tamen ita Domino supplicetis, ut exaudiri mereamini – possimus accipere gratiam Spiritus, per quam explanare ualeamus mysteria, quae continentur in lege.

Defuncti sunt duo filii Aaron, Nadab et Abiud, cum offerrent ignem alienum ad altare Domini. Necesse erat, ut caelesti doctrina instrueretur Aaron, quomodo eum ad altare oporteret accedere et quo supplicationum ritu propitium faceret Deum, uti ne etiam ipse incurreret haec, quae incurrerant filii sui incaute et inconuenienter accedentes ad altare

Omilia IX

Despre sacrificiile reîmpăcării şi despre cei *doi ţapi*, dintre care *unul este sorţul Domnului*[73], *iar celălalt al trimiterii afară*[74], care *este alungat în deşert*, şi despre intrarea arhiereului în sfintele sfintelor

Cf. Lv. 16,8 *sqq.*

1. Toţi cei ce au păcătuit au nevoie de o zi a împăcării, şi de aceea între ceremoniile Legii, care conţin figurile tainelor cereşti, se află o ceremonie care se numeşte „ziua împăcării". Aşadar, cele ce ne-au fost citite acum sunt legiuirea ceremoniei înseşi, care a fost proclamată, cum spuneam, drept zi a împăcării. Dar să vedem mai întâi ce ar vrea [să ne arate] coaja literei, ca, prin rugăciunile voastre – dacă, desigur, astfel veţi aduce rugăciune, încât să fiţi vrednici să fiţi auziţi –, să putem primi harul Duhului, prin care să fim în stare a explica tainele cuprinse în Lege.

S-au sfârşit cei doi fii ai lui Aaron, Nadab şi Abiud, în timp ce ofereau foc străin la altarul Domnului. Era necesar ca Aaron să fie instruit printr-o învăţătură cerească cum trebuie să se apropie de altar şi prin care rânduială a rugăciunii să-L facă favorabil pe Dumnezeu, ca nu cumva şi lui să i se întâmple cele ce s-au întâmplat fiilor lui, care s-au apropiat neglijent şi necuviincios de altarul lui Dumnezeu,

Cf. Lv. 16,1

Dei, *alienum ignem* et non illum, qui diuinitus datus fuerat, offerentes. Propterea ergo de his hoc modo praefata est lex: *Et locutus est Dominus ad Moysen, posteaquam defuncti sunt duo filii Aaron, dum offerrent ignem alienum ante Dominum, et defuncti sunt. Et dixit Dominus ad Moysen: loquere ad Aaron fratrem tuum, ut non intret omni hora in sancta interiora, quod est intra uelum ante conspectum propitiatorii, quod est supra arcam testimonii, et non morietur.*

Ex quo ostenditur quod, si *omni hora introeat sancta* non praeparatus, non indutus pontificalibus indumentis neque hostiis, quae statutae sunt, praeparatis neque propitiato prius Deo, morietur. Et iuste quidem, tamquam qui non fecerit ea, quae conuenit fieri antequam accedatur ad altare Dei. Omnes nos iste sermo contingit, ad omnes pertinet, quod hic loquitur lex; praecepit enim ut sciamus, quomodo accedere debeamus ad altare Dei. Altare est enim, super quod orationes nostras offerimus Deo, ut sciamus, quomodo debeamus offerre, scilicet ut deponamus *uestimenta sordida*, quae est carnis immunditia, morum uitia, inquinamenta libidinum. Aut ignoras tibi quoque, id est omni Ecclesiae Dei et credentium populo, sacerdotium datum? Audi, quomodo Petrus dicit de fidelibus: *Genus* inquit *electum, regale, sacerdotale, gens sancta, populus in acquisitionem.* Habes ergo sacerdotium, quia *gens sacerdotalis* es, et ideo *offerre debes Deo hostiam laudis*, hostiam orationum, hostiam misericordiae, hostiam pudicitiae, hostiam iustitiae, hostiam sanctitatis. Sed ut haec digne offeras, indumentis tibi opus est mundis et segregatis a reliquorum hominum communibus indumentis et ignem diuinum necessarium habes, non aliquem *alienum* a Deo, sed illum, qui a Deo hominibus datur, de quo Filius Dei dicit: *Ignem*

oferind un *foc străin* și nu pe acela care fusese dat în mod dumnezeiesc. De aceea, așadar, legea a fost introdusă astfel: *Și a zis Domnul către Moise, după ce s-au sfârșit cei doi fii ai lui Aaron, pe când ofereau un foc străin înaintea Domnului și s-au sfârșit. Și a spus Domnul către Moise: „Zi către Aaron, fratele tău, să nu intre în orice ceas în sfintele lăuntrice, care se află în interiorul vălului înaintea vederii [capacului] de împăcare, care este deasupra chivotului mărturiei și nu va muri".* Lv. 16,1-2

Din aceasta se arată că dacă *va intra în orice ceas în sfinte*, fără a fi pregătit, fără a fi îmbrăcat în veșmintele arhierești, fără ca jertfele care sunt hotărâte să fie pregătite și fără să-l facă mai înainte favorabil pe Dumnezeu, va muri. Și aceasta pe drept, desigur, ca unul ce nu a făcut cele ce se cuvin a fi făcute înainte de a se apropia de altarul lui Dumnezeu. Pe noi toți ne interesează acest cuvânt, pe noi toți ne privește: se dă precept despre modul în care trebuie să ne apropiem de altarul lui Dumnezeu. Căci există un altar deasupra căruia oferim rugăciunile noastre lui Dumnezeu: [este necesar] să știm în ce mod trebuie să oferim, adică să dăm jos *hainele murdare*, care sunt necurăția cărnii, viciile moravurilor, gunoiul poftelor. Ori ignori că și ție, adică întregii Biserici a lui Dumnezeu și poporului celor ce cred, ți s-a dat preoție? Auzi în ce fel vorbește Petru despre credincioși: *Seminție aleasă, împărătească, preoțească, neam sfânt, popor agonisit.* Prin urmare, ai preoție, fiindcă ești *neam preoțesc*, și de aceea *trebuie să oferi lui Dumnezeu jertfa laudei*, jertfa rugăciunilor, jertfa milostivirii, jertfa pudiciției, jertfa dreptății, jertfa sfințeniei. Dar ca să le oferi pe acestea cum se cuvine, ai trebuință de haine curate și separate de hainele comune ale celorlalți oameni, trebuie să ai un foc divin, nu vreunul *străin* de Dumnezeu, ci pe acela care este dat oamenilor de către Dumnezeu,

Cf. Zah. 3,4

1Pt. 2,9

Cf. Evr. 13,15

ueni mittere in terram, et quam uolo ut accendatur. Si enim non hoc, sed alio et huic contrario igni utamur, illo, qui *se transfigurat sicut angelum lucis,* eadem sine dubio patiemur, quae *Nadab* passus est *et Abiud.* Praecepit ergo mandatum diuinum, ut instruatur Aaron, *ne omni hora intret in sancta* ad altare, sed cum fecerit prius ea, quae fieri mandantur, ne forte moriatur.

2. Sed primo omnium ostendamus, quomodo haec, quae de sacrificiis conscribuntur, *figuras* esse Apostolus dicit et *formas,* quarum ueritas in aliis ostendatur, ne forte auditores praesumere nos arbitrentur et legem Dei in alium sensum, quam scripta est, uiolenter inflectere, quippe si nulla in his, quae asserimus, apostolica praecedat auctoritas. Paulus ergo ad Hebraeos scribens, eos scilicet, qui legem quidem legerent et haec meditata haberent et bene nota, sed indigerent intellectu, qualiter sentiri de sacrificiis debeat, hoc modo dicit: *Non enim in sancta manu facta introiuit Iesus, exemplaria uerorum, sed in ipsum caelum, ut appareat nunc uultui Dei pro nobis.* Et iterum dicit de hostiis: *Hoc enim fecit semel, se ipsum hostiam offerendo.* Sed quid de his singulatim quaerimus testimonia? Omnem epistolam ipsam ad Hebraeos scriptam si qui recenseat et praecipue eum locum, ubi pontificem legis confert pontifici repromissionis, de quo scriptum est: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech,* inueniet, quomodo omnis hic locus Apostoli *exemplaria* et *formas* ostendit esse rerum uiuarum et uerarum illa, quae in lege scripta sunt.

Oportet ergo nos quaerere pontificem, qui *semel in anno,* id est per omne hoc praesens saeculum, sacrificium

despre care Fiul lui Dumnezeu spune: *„Am venit să arunc un foc pe pământ, şi cât vreau ca el să fie aprins!"*. Căci dacă nu îl folosim pe acesta, ci un altul, potrivnic acestuia, acela care *se preschimbă ca înger al luminii,* vom pătimi ceea ce şi *Nadab şi Abiud* au pătimit. Prin urmare, porunca divină hotărăşte ca Aaron să fie instruit, ca *să nu intre în orice ceas în sfinte,* lângă altar, ci după ce va fi făcut mai înainte cele poruncite a fi făcute, ca nu cumva să moară.

Lc. 12,49

Cf. 2Cor. 11,14

Cf. Lv. 16,2

2. Dar înainte de toate să arătăm în ce fel cele consemnate despre sacrificii sunt numite de Apostol *figuri* şi *forme,* al căror adevăr se arată în altele, ca nu cumva auditorii să considere că noi ne hazardăm şi că deturnăm Legea lui Dumnezeu, prin violenţă, spre alt înţeles decât cel în care a fost scrisă, ca şi cum nici o autoritate apostolică nu ne-ar preceda în cele pe care le susţinem. Aşadar, Pavel, scriindu-le evreilor, celor care, desigur, citeau Legea, meditând acestea şi cunoscându-le bine, dar aveau nevoie de înţelegere, despre cum trebuie gândit despre sacrificii, spune astfel: *Căci nu în Sfintele făcute de mână, copii ale celor adevărate, a intrat Iisus, ci în cerul însuşi, ca să apară acum înaintea feţei Domnului pentru noi.* Şi iarăşi spune despre jertfe: *Căci a făcut aceasta o singură dată, oferindu-Se pe Sine jertfă.* Dar de ce să căutăm una câte una mărturiile? Dacă cineva va parcurge întreaga epistolă scrisă evreilor, şi mai cu seamă acel loc unde arhiereul Legii este comparat cu arhiereul noii făgăduinţe, despre care s-a scris: *„Tu eşti preot în veac după rânduiala lui Melchisedec"*, va descoperi în ce fel Apostolul arată pretutindeni că cele scrise în Lege sunt *copii* şi *forme* ale realităţilor vii şi adevărate.

Cf. 1Cor. 10,6

Evr. 9,24

Evr. 7,27

Evr. 5,6

Şi noi trebuie, aşadar, să căutăm arhiereul care *o singură dată în an,* adică în intervalul întreg al

Cf. Lv. 16,34

obtulit Deo indutus ueste, cuius Domino iuuante, quae sit qualitas, ostendemus.

Tunica inquit *linea sanctificata induetur.* Linum de terra oritur, *tunica* ergo *sanctificata linea* induitur uerus pontifex Christus, cum naturam terreni corporis sumit; de corpore enim dicitur quia *terra sit et in terram ibit.* Volens ergo Dominus et Saluator meus hoc, quod *in terram* ierat, resuscitare terrenum suscepit corpus, ut id eleuatum de terra portaret ad caelum. Et huius mysterii tenet figuram hoc quod in lege scribitur, ut *linea tunica* pontifex induatur. Sed quod addidit: *sanctificata,* non otiose audiendum est. *Sanctificata* namque fuit *tunica* carnis Christi; non enim erat ex semine uiri concepta, sed ex sancto Spiritu generata.

Et femoralia inquit *linea sint super corpus eius. Femoralia* indumentum est, quo pudenda corporis contegi et constringi solent. Si ergo adspicias Saluatorem nostrum suscepisse quidem corpus et in corpore positum egisse humanos actus, id est uescendi et bibendi et cetera similia, hoc autem solum opus non egisse, quod ad pudenda corporis pertinet, carnemque eius neque nuptiis neque filiorum procreationi patuisse, inuenies, qualiter *femoralia linea* sanctificata habuerit, ut uere de ipso dici debeat quia: *Inhonestiora nostra abundantiorem habent honorem.* Considera tamen et ipsum pontificis habitum, quia, quod per naturam minus in eo honestum uidetur, indutis femoralibus lineis et zona constrictis etiam secundum litteram de eo conuenit dici quia: *Inhonestiora nostra abundantiorem honestatem habent.* Ita ergo et omnis, qui in castitate uiuens imitatur Christum, hoc solum de humanis actibus

acestui veac, a adus sacrificiu lui Dumnezeu, îmbrăcat cu o haină a cărei calitate o vom arăta, cu ajutorul Domnului.

Scriptura spune: *„Va îmbrăca o tunică sfințită de in moale".* Inul se ivește din pământ, prin urmare *tunică sfințită de in moale* îmbracă adevăratul arhiereu, Hristos, când ia natura trupului pământesc. Căci despre trup se spune că *pământ este și în pământ va merge.* Vrând, așadar, Domnul și Mântuitorul meu să înalțe înapoi ceea ce mergea *în pământ,* a luat trup pământesc, ca pe acesta, ridicat de la pământ, să-l poarte spre cer. Ceea ce este scris în Lege, că arhiereul se îmbracă cu *tunică de in moale,* indică, figurat, taina acestuia. Iar ceea ce a adăugat, *„sfințită",* nu trebuie primit ca inutil. Căci *sfințită* a fost *tunica* cărnii lui Hristos: nu era zămislită din sămânța bărbatului, ci generată din Duhul Sfânt.

Lv. 16,4

Cf. Gn. 3,19

Cf. Lv. 16,4

„Și acoperitoare de in moale să fie pe trupul lui." *Acoperitoarele* sunt un veșmânt cu care se obișnuiește să se acopere și să se strângă cele rușinoase ale trupului. Prin urmare, dacă vei observa că Mântuitorul nostru a luat, desigur, trup și a săvârșit, aflat în trup, acte omenești, adică a mâncat, a băut și altele asemenea, observând că doar această singură faptă nu a săvârșit-o, care privește cele rușinoase ale trupului, iar carnea Lui nu s-a deschis nici nuntirii, nici procreării de fii, vei descoperi în ce fel a avut *acoperitoare de in moale* sfințite, încât despre El să se spună cu adevărat că *cele lipsite de cinste ale noastre au mai multă cinste.* Privește totuși și ținuta însăși a arhiereului: ceea ce se arată prin natură mai puțin *de cinste* în el, după ce au fost îmbrăcate acoperitoarele de in moale și au fost strânse cu cingătoare, se potrivește chiar și după literă a fi spus despre El că *cele lipsite de cinste ale noastre au mai multă integritate.* Astfel, așadar, Îl imită pe Hristos și oricine trăiește în castitate, necunoscând doar acest act dintre

1Cor. 12,23

nescientem, etiam ipse *lineis femoralibus sanctificatis* indutus est et *inhonestioribus* suis *abundantiorem* circumdedit *honestatem*.

Tunica ergo *linea sanctificata* induitur et *femoralia linea* super corpus eius sunt. Sed ne forte *femoralia* haec, quibus pudenda conteguntur, resoluta defluant et turpitudinem reuelent ac retegant – *non enim* inquit *facies gradus ad altare, ne forte reueletur in his turpitudo tua* –, ne ergo *turpitudo tua* defluentibus femoralibus *reueletur, zona,* inquit, *femoralia constringantur.* Quodam tempore exponentes Iohannem baptistam et alias Hieremiam, quod Hieremias quidem zonam, Iohannes uero pelliciam zonam circa lumbos habuisse diceretur, sufficienter ostendimus, quomodo per haec declaretur indicia pars illa corporis apud huiusmodi uiros ita emortua, ut neque *leuis* neque alius quisquam *in lumbis* eorum fuisse crederetur, sed sola castitas et pura pudicitia.

Zona ergo pontifex *linea cingitur et cidarim lineam ponit super caput suum,* omnia linea. *Cidaris* quod dicitur, ornatus quidam est, qui capiti superponitur, quo utitur pontifex in offerendis hostiis uel ceteri sacerdotes. Sed et unusquisque nostrum ornare debet caput suum sacerdotalibus ornamentis. Etenim quoniam *omnis uiri caput Christus est,* quicumque ita agit, ut ex actibus suis conferat gloriam Christo, *caput* suum, *qui est Christus,* ornauit. Potest et alio modo in nobis intelligi capitis ornatus. Quoniam quidem quod est in nobis primum ac summum et caput omnium, mens est, ad dignitatem pontificis excolet caput suum, si qui mentem suam adornauerit sapientiae disciplinis. Ista igitur sunt, quibus indui praecipitur pontifex, et *ita* demum *introire in sancta,* ne haec non habens moriatur.

cele omeneşti: şi el s-a îmbrăcat cu *acoperitoare sfinţite de in moale* şi şi-a înconjurat *cu mai multă integritate cele lipsite de cinste* ale lui.

Aşadar, se îmbracă cu *tunica sfinţită de in moale* şi pe trupul lui se află *acoperitoare de in moale.* Dar, ca nu cumva aceste *acoperitoare,* prin care se acoperă cele ruşinoase, să cadă, nefiind strânse, şi să descopere şi să dezvelească ruşinea – *Căci nu vei face paşi spre altar, ca nu cumva să se descopere prin aceştia ruşinea ta* –, aşadar, ca nu cumva *ruşinea să fie descoperită* de acoperitoarele ce cad, spune: *„Acoperitoarele să fie strânse cu cingătoare".* Mai demult, sesizând aceasta despre Ioan Botezătorul şi altădată despre Ieremia (se spune că Ieremia a avut cingătoare, iar Ioan, cingătoare de piele în jurul şalelor), am arătat îndeajuns în ce fel se proclamă prin aceste indicii că acea parte a trupului, la bărbaţi de acest fel, este într-atât de moartă, încât nu trebuie să se creadă că *în şalele* lor ar fi fost Levi[75] sau vreun altul, ci doar fecioria şi pura pudicitate.

Ex. 20,26

Cf. Evr. 7,5,10

Aşadar, arhiereul *se încinge cu cingătoare de in moale şi îşi pune* cidaris *de in moale pe capul lui*: toate sunt de in moale. Se numeşte *cidaris* o anume podoabă care se pune deasupra capului, pe care arhiereul sau ceilalţi preoţi o folosesc în oferirea jertfelor. Dar şi fiecare dintre noi trebuie să-şi împodobească capul său cu podoabe preoţeşti. Într-adevăr, deoarece *capul oricărui bărbat este Hristos,* oricine acţionează astfel încât din faptele lui să-I aducă slavă lui Hristos, acela şi-a împodobit *capul* său, *care este Hristos.* Se poate înţelege şi în alt fel podoaba capului în noi. Fiindcă ceea ce este în noi prim, cel mai important şi cap al tuturor, este mintea: va împodobi capul lui pentru demnitatea arhierească cel care îşi va înfrumuseţa mintea cu disciplinele înţelepciunii. Acestea sunt, aşadar, cele poruncite arhiereului pentru îmbrăcare: doar *astfel să intre* de acum *în sfinte,* ca să nu moară în lipsa lor.

Cf. Lv. 16,4

Cf. 1Cor. 11,3

Cf. Ef. 4,15

Cf. Lv. 16,3

3. Iam uero de hostiis quaedam quidem ipsius mandantur debere esse pontificis, quaedam uero *a populo sumendae*. Ipsius dicitur *uitulus*, quod est in animalibus pretiosius et robustius; et secundum animal *aries*, quod in ouibus sine dubio pretiosius est. A populo uero munera iubentur offerri: *aries* a principibus et *hirci duo* a populo; unus, qui dimittatur *in eremum*, qui et *apopompaeus* nominatur, et unus, qui Domino efferatur.

Si esset omnis populus Dei sanctus et omnes essent beati, non fierent duae sortes super hircis et unus quidem sortem ferret, ut dimitteretur *in eremum*, alius uero ut *Domino* offerretur, sed esset sors una et hostia una Domino soli. Nunc uero quoniam in multitudine eorum, qui accedunt ad Dominum, sunt quidam Domini, alii autem sunt, qui mitti *ad eremum* debeant, id est qui abici merentur et separari ab hostia Domini: propterea pars hostiae, quae offertur a populo, id est unus solus hircus Domino immolatur, alius autem abicitur et *in eremum* dimittitur et *apopompaeus* nominatur. Sors tamen cadit super utrumque, et ille quidem, qui *in eremum* mittitur, dicitur quod ipse *auferat super se peccata filiorum Istrahel et iniustitias eorum et iniquitates ipsorum*. Non enim ille *hircus*, qui *Domini sors* efficitur, sed ille, cuius sors est, ut *in eremum* dimittatur, auferre ea dicitur, secundum illud, credo, quod scriptum est: *Dedi commutationem tuam Aegyptum, et Aethiopiam, et Soenen pro te, ex quo tu honorabilis factus es in conspectu meo.*

Peccata igitur eorum, qui paenitentiam egerunt, et eorum, qui dereliquerunt malitiam, super capita sua suscipiunt hi, qui effecti sunt in sorte eius, qui *in eremum* dimittitur, qui se ipsos dignos tali ministerio uel huiusmodi sorte fecerunt. Conueniet autem uelut e contrario aptari his et illud, quod dictum est: *Qui habet, dabitur ei.* Sicut enim qui habet

3. De acum însă se porunceşte în legătură cu jertfele: unele trebuie să fie ale arhiereului însuşi, iar altele *trebuie primite de popor.* Al preotului este numit *viţelul*, care este, între însufleţite, cel mai de preţ şi mai rezistent; al doilea însufleţit este un *berbec*, care este cel mai de preţ în turme. Iar poporului i se porunceşte să ofere daruri: un *berbec* de către căpetenii şi *doi ţapi* de către popor. Unul dintre ei, care este alungat *în deşert*, este numit şi *apopompaeus*, iar celălalt este oferit Domnului. *Cf.* Lv. 16,3,5 *Cf.* Lv. 16,8 *sqq.*

Dacă tot poporul lui Dumnezeu ar fi sfânt şi toţi ar fi fericiţi, nu s-ar trage doi sorţi deasupra ţapilor, încât unul să fie sortit alungării *în deşert*, iar altul să fie sortit ca jertfă *Domnului*: ar fi un sorţ şi o jertfă singurului Domn. Acum însă, fiindcă în mulţimea celor care se apropie de Domnul, unii sunt ai Domnului, dar alţii trebuie să fie trimişi *în deşert*, adică merită să fie respinşi şi separaţi de jertfa Domnului, de aceea o parte a jertfei care se oferă de popor, adică un singur ţap, este jertfită Domnului, iar celălalt ţap este respins şi alungat *în deşert*, fiind numit *apopompaeus* [*i.e.* „trimis afară"]. Totuşi sorţul cade pe fiecare dintre cei doi, şi se spune că cel trimis *în deşert ia asupra lui păcatele fiilor lui Israel, nedreptăţile lor şi nelegiuirile lor.* Căci se spune că nu acel *ţap* ce se face *sorţul Domnului* le ia pe acestea asupra lui, ci cel al cărui sorţ este să fie alungat *în deşert*, după ceea ce, cred eu, s-a scris: *„Am dat Egiptul în schimbul tău, Etiopia şi Soene pentru tine, din care tu te-ai făcut mai de cinste în faţa Mea"*. *Cf.* Lv. 16,21-22 *Cf.* Lv. 16,8-10 Is. 43,3

Aşadar, păcatele celor ce au făcut pocăinţă şi ale celor care au părăsit răutatea le primesc pe capetele lor cei care au căzut în sorţul celui ce este alungat *în deşert*, în sorţul celor care s-au făcut pe ei înşişi demni de o asemenea slujire sau de un astfel de sorţ. Se va potrivi acestora, deşi dimpotrivă, şi enunţul: *„Celui care are i se va da"*. Căci după cum celui ce **Mt. 13,12**

iustitias, additur ei, ita et qui habet peccata in tantum, ut *in sorte apopompaei* inueniatur illius, qui *in eremum* emittitur, addentur ei ea, quae abstergentur a sanctis, ut et in ipsis compleatur, quod scriptum est: *Ab eo autem, qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo*, ut ei addatur, *qui habet multas mnas* peccatorum.

Verum quoniam is, qui *in sorte Domini* est, spem gerit non in praesenti saeculo, sed in futuro, et cuius *sors Dominus* est, *cotidie moritur*: propterea is quidem, super quem *sors Domini* ceciderit, iugulatur et moritur, ut sanguine suo purificet populum Dei; ille autem, qui in sortem contrariam ceciderit, non est dignus, ut moriatur, quia qui *in sorte Domini* est, *non est de hoc mundo*, ille uero *de hoc mundo est* et *mundus, quod suum est, diligit.* Ideo non occiditur, nec dignus est iugulari ad altare Dei nec sanguis eius *ad basim altaris* meretur effundi.

4. Sed uideamus, quis est hic, qui accipit eum, cuius *sors apopompaei* facta est, ut eum eiciat *in eremum*. *Homo* inquit *paratus accipiet hircum, qui uenerit in sortem eius, cui ceciderit sors apopompaei, et abducet eum in eremum.* Finis sortis istius *eremus* est, id est locus desertus, desertus uirtutibus, desertus Deo, desertus iustitia, desertus Christo, desertus omni bono.

Et nos ergo singulos manet sors una e duabus. Aut enim bene agentes *sors Domini* sumus aut male agentes sors nostra nos ducit *ad eremum*. Vis tibi euidenter ostendam, quomodo duae istae sortes semper operentur et unusquisque nostrum aut *sors Domini* aut *sors apopompaei* uel *eremi* fiat? Considera in Euangeliis illum *diuitem* uiuentem *splendide* et luxuriose et *Lazarum ad ianuam eius iacentem ulceribus plenum et cupientem saturari de micis, quae*

are fapte drepte i se vor adăuga [altele bune], tot așa, celui ce are atâtea păcate încât va fi aflat *în sorțul celui trimis afară*, care este trimis *în deșert*, i se vor adăuga cele ce sunt șterse de către sfinți, ca și în ei să se împlinească ceea ce s-a scris: *„Iar de la cel ce nu are se va lua de la el și ceea ce are"*, ca să i se adauge celui ce *are multe mine* ale păcatelor. Lc. 19,24-26

Fiindcă însă cel ce este *în sorțul Domnului* poartă nădejde nu în veacul de față, ci în cel viitor, și el, cel al cărui *sorț* este *Domnul, moare zi de zi*: cel asupra căruia a căzut sorțul Domnului este înjunghiat și moare pentru ca, prin sângele său, să purifice poporul lui Dumnezeu. Cel asupra căruia a căzut sorțul contrar nu este demn să moară, fiindcă cel ce este *în sorțul Domnului nu este din această lume*, pe când celălalt *este din această lume*, iar *lumea iubește ce este al ei.* De aceea nu este ucis, și nici nu este demn de a fi înjunghiat la altarul lui Dumnezeu, și nici sângele lui nu este vrednic să fie răspândit *la baza altarului.* *Cf.* 1Cor. 15,31 *Cf.* In. 15,19 *Cf.* Lv. 1,15

4. Dar să vedem cine este cel care îl ia pe cel care s-a făcut *sorțul celui trimis în afară*, ca să-l alunge *în deșert*: *Un om pregătit va lua țapul, care a venit în sorțul lui, căruia i-a căzut sorțul celui „trimis afară" și îl va conduce pe el în deșert.* Sfârșitul acestui sorț este *deșertul*, adică locul pustiu, pustiu de virtuți, pustiu de Dumnezeu, pustiu de dreptate, pustiu de Hristos, pustiu de orice bun. *Cf.* Lv. 16,10,21

Și nouă ne rămâne, așadar, unul singur dintre cei doi sorți. Căci ori suntem *sorțul Domnului*, acționând bine, ori sorțul nostru ne duce *în deșert*, acționând rău. Vrei să-ți arăt, limpede, în ce fel acești doi sorți veșnic lucrează și fiecare dintre noi se face fie *sorțul Domnului*, fie sorțul celui *„trimis afară"*, adică al *deșertului*? Privește-l, în Evanghelii, pe acel *bogat* ce trăiește *în strălucire* și în excese, dar și *pe Lazăr, zăcând la poarta lui, plin de ulcerații și dorind să se*

cadebant de mensa diuitis, qui finis designatur utriusque: *Mortuus est* inquit *Lazarus et abductus est ab angelis in sinus Abraham. Similiter autem et diues, et abductus est in locum tormenti.* Animaduertis euidenter loca sortis utriusque distincta.

Vide etiam qui sunt, qui abducunt; *angeli*, inquit, qui semper *parati* sunt ad abducendum. Ministri enim Dei sunt ad hoc ipsum destinati, qui impleant sortem, quam tibi ipse praueris. Si enim bene uixeris, si *fregeris esurienti panem tuum ex animo*, nudum uestieris, *rectum iudicium iudicaueris*, iniquo aduersum iniquitatem suam restiteris nec posueris consilium tuum cum his, qui laqueos innocentibus parant, *sortem* tuam facies *Dominum*. Si uero libidini seruias, *uoluptatis amator sis magis quam Dei, saeculum diligas*, malitiam non oderis, *sortem* tuam fecisti *apopompaei*, ut abducaris *in eremum* per manus ministri Dei, qui in hoc ipsum ordinatus a Deo est; et ideo *paratus* appellatur, quia personam nullius erubescit nec diuitis nec potentis nec regis nec sacerdotis.

Vis autem scire quia ad nos pertinent quae dicuntur? Animalia haec, quae sortes istas excipiunt, non sunt immunda nec aliena ab altaribus Dei, sed munda sunt et quae in sacrificiis offerri solent; ut scias haec figuram tenere non eorum, qui extra fidem sunt, sed eorum, qui in fide sunt; hircus enim animal mundum est et diuinis altaribus consecratum. Et tu ergo per gratiam baptismi consecratus es altaribus Dei et animal factus es mundum. Sed si non custodias mandatum illud Domini, quod dixit: *Ecce, sanus factus es; iam noli peccare, ne quid tibi deterius contingat*, sed, cum esses mundus, rursum te peccati inquinamento

sature din fărâmiturile ce cădeau de la masa bogatului, şi vezi ce sfârşit este indicat pentru fiecare: *A murit Lazăr şi a fost condus de îngeri în sânurile lui Avraam. Şi bogatul la fel, şi a fost condus la locul de tortură.* Tu observi fără dificultate deosebirile locurilor fiecăruia dintre cei doi. *Cf.* Lc. 16,19-21 Lc. 16,22-23

Vezi şi care sunt cei ce conduc: *îngerii*, care sunt întotdeauna *pregătiţi* să conducă. Căci aceştia sunt slujitori ai lui Dumnezeu destinaţi tocmai acestui lucru: ei duc la împlinire sorţul pe care ţi-l vei fi pregătit. Căci dacă vei trăi onest, dacă *vei frânge celui flămând pâinea ta, din inimă*, dacă îl vei îmbrăca pe cel gol, dacă *vei judeca cu dreaptă judecată*, dacă vei rezista celui nelegiuit, împotriva nelegiuirii lui, iar sfatul tău nu va fi cu cei ce pregătesc capcane celor nevinovaţi, atunci îl vei face pe *Domnul sorţul* tău. Dacă însă slujeşti poftei, *dacă eşti mai degrabă iubitor al desfătării decât al lui Dumnezeu, dacă iubeşti veacul*, dacă nu urăşti răutatea, atunci te-ai făcut *sorţ* al celui *„trimis afară"*: vei fi condus *în deşert* de mâna slujitorului lui Dumnezeu, care a fost însărcinat cu aceasta de Dumnezeu. Este numit *egal pregătit*[76] fiindcă nu roşeşte în faţa nimănui, bogat, potentat, rege, preot. *Cf.* Is. 58,7,10 *Cf.* In. 7,24 *Cf.* Ps. 93,16 *Cf.* Ps. 56,7 *Cf.* 2Tim. 3,4; 4,10 *Cf.* Ps. 44,8

Vrei să afli că pe noi ne privesc cele spuse? Aceste însufleţite, pe care cad aceşti sorţi, nu sunt necurate ori străine de altarele lui Dumnezeu, ci curate şi oferite de obicei în sacrificii: ca să ştii că ele nu îi figurează pe cei ce sunt în afara credinţei, ci pe cei ce sunt în credinţă (ţapul este un însufleţit curat şi dedicat dumnezeieştilor altare). Şi tu ai fost consacrat, aşadar, prin harul botezului, altarelor lui Dumnezeu, şi tu ai fost făcut însufleţit curat. Dacă însă nu păzeşti acea poruncă a Domnului, care a spus: *„Iată, ai fost făcut sănătos, să nu mai păcătuieşti, ca să nu ţi se întâmple ceva mai rău!"*, ci, în vreme ce erai curat, iarăşi te-ai murdărit cu întinăciunea păcatului, căzând In. 5,14

maculasti et ex uirtute ad libidinem, ex puritate ad immunditiam declinasti, tuo uitio, cum animal mundum fueris, *sorti* te *apopompaei eremique* tradidisti.

5. Potest fortassis et alio modo *homo paratus* et mundus, qui *abducit eum, cuius sors uenit, in eremum*, et eo ipso, quo educit eum, quasi qui immundum contigerit, dicitur *lauare uestimenta sua* ad uesperam et esse mundus, etiam ipse Dominus et Saluator noster intelligi ex ea parte, qua naturae nostrae, id est carnis et sanguinis *uestimenta* suscepit, quae *in uesperam lauerit*; propter quod et dudum propheta de eo dixerat: *Et uidi Iesum sacerdotem magnum, indutum uestimenta sordida, et diabolum stantem a dextris eius, ut contradiceret ei. Lauit* ergo *in uino* – id est in sanguine suo – *stolam suam in uesperam* et factus est *mundus*. Et inde fortassis erat quod post resurrectionem Mariae uolenti pedes eius tenere dicebat: *Noli me tangere.*

Vis autem adhuc uidere et aliam duarum sortium formam? Considera duos illos, qui tempore crucis eius *unus a dextris eius et unus a sinistra, pependerunt latrones*; et uide illum, qui confitebatur Dominum, *sortem* factum esse *Domini* et abductum esse sine mora *ad paradisum*, illum uero alium *blasphemantem sortem* factum esse *apopompaei*, qui *in eremum* abduceretur inferni. Sed et in eo, quod dicitur quia *affixit cruci suae principatus et potestates contrarias et triumphauit eas, sortem* in his *apopompaei* compleuit et tamquam *homo paratus abduxit eas in eremum.* Denique et in Euangelio Dominus dicit: *Quia cum exierit de homine immundus spiritus, uadit per loca deserta quaerens requiem et non inuenit.* Sic ergo potest et Saluator noster *homo paratus* intelligi, qui *sortem* quidem *Domini* Ecclesiam suam fecerit eamque diuino consecrarit altari, *sortem* uero *apopompaei* contrarias fecerit potestates, *spiritus nequitiae et mundi huius rectores tenebrarum harum,*

din virtute în plăcere, din puritate în necurăţie, te-ai predat, prin viciul tău, *sorţului* celui *„trimis afară" şi deşertului*, tu, însufleţit ce erai curat.

5. Dar poate că este posibil să înţelegem şi în alt fel: *omul pregătit* şi curat, care îl *conduce pe cel al cărui sorţ i-a venit în deşert*, şi despre care, prin faptul că l-a dus pe el, ca şi cum ar fi atins ceva necurat, se spune că *îşi spală hainele* lui spre seară şi că este curat, este chiar Domnul şi Mântuitorul nostru. El a luat *hainele* naturii noastre, adică cele ale cărnii şi sângelui, pe care *le-a spălat spre seară.* Pentru aceasta şi profetul spunea odinioară despre El: *Şi L-am văzut pe Iisus, marele preot, îmbrăcat cu haine murdare, şi pe diavol stând la dreapta Lui, ca să I se opună. Îşi spală*, aşadar, *în vin* – adică în sângele Său – *straiul lui spre seară*: s-a făcut *curat.* Şi de aici era poate ce îi spunea, după înviere, Mariei, care voia să-I cuprindă picioarele: *„Nu Mă atinge!"*.

Cf. Lv. 16,10,21
Cf. Lv. 16,26
Cf. Lv. 11,25
Zah. 3,1,3
Cf. Gn. 49,11
In. 20,17

Vrei să vezi încă o formă a celor doi sorţi? Priveşte-i pe cei *doi tâlhari*, care *atârnau, unul la dreapta Lui, şi celălalt la stânga*; observă că cel care Îl mărturisea pe Domnul s-a făcut *sorţul Domnului* şi a fost condus fără întârziere *în rai*, pe când celălalt, *blasfemiind*, s-a făcut *sorţul celui „trimis afară"*, fiind condus în *deşertul* iadului. Dar şi prin faptul că *a pus pe cruce conducerile şi puterile potrivnice şi le-a purtat în triumf* a împlinit în ei *sorţul celui „trimis afară"* şi, ca un *om pregătit, i-a condus în deşert.* Apoi şi Domnul spune în Evanghelie: *„Fiindcă după ce duhul necurat a ieşit de la om, el umblă prin locuri pustii, căutând odihnă şi nu o găseşte"*. Prin urmare, astfel poate fi înţeles şi Mântuitorul nostru ca *om pregătit*, care a făcut *sorţul Domnului* Biserica Sa şi a consacrat-o altarului dumnezeiesc, iar pe puterile potrivnice, pe *duhurile nelegiuirii şi pe cei ce stăpânesc peste această lume a acestui întuneric* i-a

Cf. Lc. 23,33
Cf. Lc. 23,39-43
Cf. Col. 2,14-15
Mt. 12,43
Cf. Ef. 6,12

quos, sicut dicit Apostolus, *cum potestate traduxit triumphans eos in semet ipso. Traduxit.* Quo *traduxit,* nisi *ad eremum,* ad loca deserta?

Sicut enim illi, qui confessus est, aperuit paradisi ianuas dicendo: *Hodie mecum eris in paradiso* et per hoc omnibus credentibus et confitentibus ingrediendi aditum dedit, quem prius Adam peccante concluserat – quis enim alius *romphaeam flammeam uersatilem, quae apposita est custodire lignum uitae* et fores paradisi, poterat dimouere? Quis alius *Cherubim* peruigili excubans custodia ualebat inflectere, nisi ipse solus, cui *data est omnis potestas in caelo et in terra*? – ut, inquam, praeter ipsum nemo alius haec facere potuit, ita *principatus ac potestates* et *rectores mundi,* quos enumerat Apostolus, nemo alius poterat *triumphare* et abducere *in eremum* inferni nisi ipse solus, qui dixit: *Confidite, ego uici mundum.*

Idcirco ergo necessarium fuit Dominum et Saluatorem meum non solum inter homines hominem nasci, sed etiam ad inferna descendere, ut *sortem apopompaei* tamquam *homo paratus in eremum* inferni deduceret atque inde regressus opere consummato adscenderet ad Patrem ibique plenius apud altare illud caeleste purificaretur, ut carnis nostrae pignus, quod secum euexerat, perpetua puritate donaret. Hic ergo est uerus dies propitiationis, cum propitiatus est Deus hominibus; sicut et Apostolus dicit: *Quoniam Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi*; et iterum de Christo dicit: *Pacificans per sanguinem crucis suae, siue quae in caelo sunt, siue quae in terra.*

Mandatur ergo in lege, ut in die repropitiationis omnis populus *humiliet animam* suam. Quomodo *humiliat* populus

făcut *sorțul celui „trimis afară"*, și, după cum spune Apostolul, *cu putere i-a tras, purtându-i în triumf în El Însuși. I-a tras.* Încotro *i-a tras,* dacă nu *spre deșert,* spre locurile pustii? *Cf.* Col. 2,15

Căci după cum celui ce a mărturisit i-a deschis ușile raiului, spunând: *„Astăzi vei fi cu Mine în rai"*, Lc. 23,43 și prin aceasta le-a dat tuturor credincioșilor și celor ce se încred în El acces la intrarea pe care Adam o închisese mai înainte păcătuind – căci cine altul putea să dea la o parte *sabia de foc ce se învârtea, care fusese pusă să păzească lemnul vieții* și porțile raiului? Ce altă sentinelă avea puterea să-i îndepărteze de *heruvimi* de la garda lor continuă, dacă nu Cel căruia *I s-a dat toată puterea în cer și pe pământ?* –, *Cf.* Gn. 3,24 *Cf.* Mt. 28,18 încât nimeni altcineva, în afară de El, nu a putut face acestea, astfel încât nimeni altcineva decât El, Care a spus: *„Aveți încredere, Eu am biruit lumea"*, nu a In. 16,33 putut *să poarte în triumf* și să conducă *în deșertul* iadului *conducerile și puterile și pe cei ce stăpânesc peste lume,* pe care îi enumeră Apostolul. *Cf.* Col. 2,15; Ef. 6,12

Pentru aceasta, așadar a fost necesar ca Domnul și Mântuitorul meu nu numai să se nască om între oameni, ci și să coboare la iad, ca să ducă *în deșertul* iadului, *ca om pregătit, sorțul celui „trimis afară"* și, întors de acolo, după împlinirea lucrării, să urce la Tatăl și acolo să Se purifice pe deplin, lângă acel altar ceresc, astfel încât garanția cărnii noastre, pe care o adusese cu Sine, să o facă dar în puritate veșnică. Prin urmare, aceasta este adevărata zi a împăcării, când Dumnezeu a fost făcut favorabil oamenilor, după cum spune și Apostolul: *Fiindcă Dumnezeu era în Hristos, reîmpăcând lumea cu Sine,* și iarăși spune despre Hristos: *Făcând pace prin sângele crucii Lui fie în cele care sunt în cer, fie în cele care sunt pe pământ.* 2Cor. 5,19 Col. 1,20

Se poruncește, așadar, în Lege ca în ziua reîmpăcării tot poporul *să-și umilească sufletul* lui. În ce fel *Cf.* Lv. 16,29

animam suam, ipse dicit: *Venient* inquit *dies, cum auferetur ab iis sponsus, et tunc ieiunabunt in illis diebus.* Plures ergo aguntur dies festi secundum legem. Est quidam sollemnis dies in *mense primo*, est et alius in *secundo*. Sed et in *mense primo* alia sollemnitas Paschae, alia azymorum, licet coniuncta uideatur *azymis Paschae* sollemnitas; principium etenim azymorum ad finem Paschae coniungitur. Pascha autem ille solus dies appellatur, in quo *agnus* occiditur, reliqui uero azymorum dies appellantur; sic enim dicit: *Facies sollemnitatem azymorum septem diebus.* Haec ergo est prima sollemnitas.

Post haec *cum* inquit *demessueris messem tuam, et congregaueris natiuitates ex agro tuo, facies diem festum de initiis fructuum tuorum.* Qui dies est post septem septimanas Paschae, id est Pentecoste, cum etiam dici iubetur: *Et mundabis sancta de domo mea.*

Post haec in septimo mense aliae aguntur sollemnitates. *Prima die mensis* numenia tubarum, sicut dicit in Psalmo: *Tuba canite in initio mensis. Decima* uero *die septimi mensis* ista est sollemnitas repropitiationis. *In hac* sola *die* pontifex induitur omnibus pontificalibus indumentis, tunc induitur *manifestationem et ueritatem*, tunc ingreditur ad illa inaccessibilia, quo *semel in anno* accedi tantummodo licet, id est in *sancta sanctorum. Semel* enim *in anno* populum pontifex derelinquens ingreditur ad eum locum, ubi est *propitiatorium* et super *propitiatorium Cherubim*, ubi est et *arca testimonii* et *altare incensi*, quo nulli introire fas est nisi pontifici soli.

Si ergo considerem uerum *pontificem* meum Dominum *Iesum* Christum, quomodo in carne quidem positus per totum annum erat cum populo, annum illum, de quo ipse

își umilește poporul *sufletul* lui Însuși spune: „*Vor veni zile când li se va lua mirele, și atunci vor posti, în acele zile*". Așadar, după Lege se țin mai multe zile de sărbătoare. Există o zi de sărbătoare în *prima lună*, și o alta în a *doua*. Dar există în *prima lună* o sărbătoare, a Paștelui, și o alta, a azimelor, deși sărbătoarea Paștelui pare legată de cea a azimelor, căci începutul sărbătorii azimelor coincide cu sfârșitul Paștelui. Paște este numită doar acea zi în care se ucide *mielul*, iar celelalte se numesc „zilele azimelor". Căci așa spune: „*Vei face sărbătoare a azimilor șapte zile*". Așadar, aceasta este prima sărbătoare.

Mt. 9,15
Cf. Ex. 12,3,18
Cf. Nm. 9,11
Cf. Ex. 12,15,18
Cf. Ex. 12,6
Cf. Ex. 23,15

După acestea spune: „*După ce vei recolta recolta ta și vei aduna zămislirile din câmpul tău, vei face zi de sărbătoare despre începuturile roadelor tale*". Această zi este la șapte săptămâni de la Paște, adică Cincizecimea, când se poruncește să li se spună: „*Și vei face curate sfintele din casa Mea*".

Ex. 23,16
Cf. Ex. 29,36

După acestea le sunt date alte sărbători, în a șaptea lună. *În prima zi a lunii*, luna nouă a trompetelor, după cum spune în Psalm: *Cântați din trompete la începutul lunii!* Iar *în ziua a zecea a lunii a șaptea* este această sărbătoare a reîmpăcării. Doar *în această zi* arhiereul se îmbracă cu toate veșmintele arhierești, atunci îmbracă *clarificarea și adevărul*, atunci intră în cele inaccesibile, în care este permis să se ajungă *doar o singură dată în an*, adică în *sfintele sfintelor*. Căci *doar o singură dată în an* arhiereul, părăsind poporul, intră în acel loc unde se află [capacul] *împăcării*, și, deasupra acestuia, *heruvimi*, unde este și *chivotul mărturiei* și *altarul pentru tămâie*, unde nimănui nu-i este îngăduit să intre, decât numai arhiereului.

Cf. Nm. 29,1
Ps. 80,4
Cf. Lv. 16,29
Cf. Ex. 28,30
Cf. Ex. 30,10
Cf. Ex. 25,18-21; 27,1; 29,37
Cf. Evr. 9,7

Prin urmare, dacă Îl voi privi pe adevăratul meu *arhiereu*, Domnul *Iisus* Hristos, în ce fel, aflat în carne, era cu poporul întregul an, acel an despre

Cf. Evr. 4,14

dicit: *Euangelizare pauperibus misit me et uocare annum Domini acceptum et diem remissionis,* aduerto quomodo *semel in* isto *anno,* in die repropitiationis intrat in *sancta sanctorum,* hoc est cum impleta dispensatione *penetrat caelos* et intrat ad Patrem, ut eum propitium humano generi faciat et exoret pro omnibus credentibus in se. Hanc repropitiationem eius, qua hominibus repropitiat Patrem, sciens Iohannes Apostolus dicit: *Haec dico, filioli, ut non peccemus. Quod et si peccauerimus, aduocatum habemus apud Patrem Christum Iesum iustum; et ipse est repropitiatio pro peccatis nostris.* Sed et Paulus similiter de hac repropitiatione commemorat, cum dicit de Christo: *Quem posuit Deus propitiatorium in sanguine ipsius per fidem.*

Igitur dies propitiationis manet nobis usque quo occidat sol, id est usque quo finem mundus accipiat. Stamus enim nos *pro foribus* opperientes pontificem nostrum commorantem intra *sancta sanctorum,* id est *apud Patrem,* et exorantem *pro peccatis* eorum, *qui se exspectant,* non pro omnium peccatis exorantem. Non enim exorat pro his, qui in sortem ueniunt eius hirci, qui emittitur *in desertum.* Pro illis exorat tantum, qui *sunt sors Domini,* qui eum *pro foribus exspectant,* qui *non recedunt de templo, ieiuniis et orationibus uacantes.* Aut tu putas, qui uix diebus festis ad Ecclesiam uenis nec intentus es ad audienda uerba diuina nec das operam ad implenda mandata, quod possit *sors Domini* uenire super te? Optamus tamen ut uel his auditis operam detis non solum in Ecclesia audire uerba Dei, sed et in domibus uestris exerceri et *meditari in lege Domini die ac nocte*; et ibi enim Christus est et ubique adest quaerentibus se. Propterea namque mandatur in lege ut

care El spune: *„M-a trimis să binevestesc celor săraci și să proclam anul de primire al Domnului și ziua iertării"*, observ în ce fel, *o singură dată în* acest *an,* în ziua reîmpăcării, intră *în sfintele sfintelor,* adică atunci când, iconomia fiind împlinită, *străbate cerurile* și intră la Tatăl, ca să-L facă favorabil neamului omenesc și să-L conjure pentru toți cei ce cred în El. Apostolul Ioan, cunoscând această reîmpăcare a Lui, prin care L-a făcut pe Tatăl din nou favorabil oamenilor, spune: *Acestea le spun, fiilor, ca să nu păcătuim. Că și dacă vom păcătui, avem avocat pe lângă Tatăl, pe Iisus Hristos, cel drept, și El este reîmpăcare din nou pentru păcatele noastre.* Dar și Pavel amintește în mod asemănător de această reîmpăcare, când spune despre Hristos: *Pe care Dumnezeu L-a pus de împăcare în sângele Lui prin credință.*

Is. 61,1-2
Cf. Ex. 30,10
Evr. 4,14
1In. 2,1-2
Rom. 3,25

Așadar, ziua împăcării rămâne pentru noi până când soarele apune, adică până când lumea ia sfârșit. Căci noi stăm *înaintea ușilor,* așteptându-L pe arhiereul nostru, care zăbovește înlăuntrul *sfintei sfintelor,* adică *pe lângă Tatăl,* și Îl conjură *pentru păcatele celor care Îl așteaptă*: nu Îl conjură pentru păcatele tuturor. Căci nu conjură pentru cei care ajung în sorțul acelui țap ce este trimis *în pustie.* Se roagă doar pentru cei ce *sunt sorțul Domnului,* care *Îl așteaptă înaintea ușilor,* care *nu părăsesc templul, îndeletnicindu-se cu postirile și cu rugăciunile.* Sau tu consideri, tu, cel care cu greu vii la Biserică, în zile de sărbătoare, care nu ești atent pentru a auzi cuvintele dumnezeiești, care nu te dedici împlinirii poruncilor, crezi tu că *sorțul Domnului* poate veni asupra ta? Noi am dori totuși să vă dedicați celor auzite: nu numai să ascultați în Biserică cuvintele lui Dumnezeu, dar să le și exersați în casele voastre și *să meditați întru Legea Domnului ziua și noaptea.* Căci și acolo este Hristos, și este pretutindeni de față pentru cei ce Îl caută. Căci pentru aceasta se

Cf. Iac. 5,9
Cf. 1In. 2,1-2
Cf. Evr. 9,28
Cf. Lv. 16,9-10
Cf. Lc. 2,37
Cf. Ps. 1,2

meditemur eam, cum imus in uia et cum sedemus in domo, et cum iacemus in cubili, et cum exsurgimus; et hoc est uere *pro foribus exspectare pontificem* morantem intra *sancta sanctorum* et effici in *sortem Domini.*

6. Quod autem dicimus de sorte, non sic accipiat auditor, quasi sors talis aliqua dicatur, quae inter homines casu et non iudicio agi solet. *Sors Domini* ita accipienda est, tamquam si diceretur electio Domini uel pars Domini, et rursum sors eius, qui *in eremum* mittitur, accipienda est ueluti pars illa, quae pro indignitate sui a Domino spernitur et abicitur. Magis enim et sermo ipse *apopompaei* abiecti ac refutati significantiam continet. Ex quo possumus etiam illud intellegere, uerbi gratia: adscendit in cor tuum mala cogitatio, concupiscentia mulieris alienae aut uicinae possesionis; intellige statim hanc esse de *sorte apopompaei*, abice confestim et expelle de corde tuo. Quomodo abicis? Si habeas tecum *parati hominis* manum, id est si lectio diuina sit in manibus tuis et praecepta Dei ante oculos habeantur, tunc uere inuenieris *paratus* ad abicienda et repellenda ea, quae sunt sortis alienae. Sed et ira si adscendit in cor tuum; si zelus, si inuidia, si malitia ad *supplantandum fratrem, paratus* esto, ut abicias ea et expellas et emittas *in eremum.* Si uero adscendat in cor tuum *cogitare quae Dei sunt*, de misericordia, de iustitia, de pietate, de pace, haec de *sorte* sunt *Domini*, haec offeruntur ad altare, haec pontifex suscipit et in his tibi reconciliat Deum.

porunceşte în Lege ca *să meditäm* la ea şi când mergem pe cale, şi când şedem acasă, şi când ne întindem în pat, şi când ne ridicăm: aceasta înseamnă cu adevărat *a-L aştepta înaintea uşilor pe arhiereul* ce întârzie înlăuntrul *sfintei sfintelor* şi se face în *sorţul Domnului.*

6. Ceea ce spunem însă despre sorţ să nu fie astfel primit de auditor: că s-ar vorbi de vreun sorţ care se obişnuieşte a fi aruncat între oameni, la întâmplare şi fără judecată. *Sorţul Domnului* trebuie înţeles ca şi cum s-ar spune „alegerea Domnului" sau „partea Domnului". Invers, sorţul celui care este trimis *în deşert* trebuie înţeles ca acea parte care, din pricina lipsei ei de demnitate, este îndepărtată şi alungată de Domnul. Căci chiar acest termen, *apopompaeus* [*i.e.* „trimis afară"], conţine mai degrabă semnificaţia alungării şi a respingerii. Din aceasta putem înţelege şi altceva: în inima ta urcă, spre exemplu, o cugetare rea, vreo poftire după femeie străină sau după vreo proprietate vecină. Înţelege pe loc că aceasta este *din sorţul celui „trimis afară"*: alung-o iute şi dă-o afară din inima ta! În ce fel îl alungi? Dacă ai cu tine sprijinul *omului pregătit*, adică dacă textul dumnezeiesc este în mâinile tale şi preceptele lui Dumnezeu se află în faţa ochilor [tăi], atunci cu adevărat vei fi găsit *pregătit* să le alungi şi să le respingi pe cele ce sunt ale sorţului străin. Dar şi dacă ura urcă în inima ta, dacă gelozia, dacă invidia, dacă răutatea urcă în inima ta spre *a pune piedică fratelui*, fii *pregătit* să le alungi, să le dai afară şi să le trimiţi *în deşert.* Dacă însă urcă în inima ta *să cugeţi la cele care sunt ale lui Dumnezeu*, despre milostivire, despre dreptate, despre cuviinţă, despre pace, acestea sunt *din sorţul Domnului*, acestea se oferă la altar, pe acestea arhiereul le ia şi prin ele îl împacă iarăşi pe Dumnezeu cu tine.

Cf. Lv. 16,21

Cf. Os. 12,3

Cf. 1Cor. 7,34

Propterea ergo et is, qui *eicit* eum, in quo *sors apopompaei est*, hoc est malas cogitationes, malas cupiditates, non est homo piger nec occupatus negotiis saecularibus, sed *paratus* est et promptus ac uigilans; qui etiamsi sordescere uideatur pro eo quod contigerit immundum, *lauabit* statim *uestimenta sua* et *erit mundus*.

Quod intelligere possumus, quantum ad unumquemque nostrum pertinet, secundum moralem locum esse *hominem paratum* rationem ipsam, quae intra nos est, per quam discretio nobis boni malique est, quae etiam si uidetur sordescere, dum discutit et pertractat ipsa, quae mala sunt, tamen si ea abiciat et expellat a corde ac procul effuget, tunc melioribus cogitationibus uelut purificata ac diluta *munda* uidebitur rationabilis mens.

Nec sane mireris quod etiam ad personam Saluatoris traximus hunc, qui eicit hircum et expellit *in eremum*, quia dicitur *lauare uestimenta sua* et *fieri mundus* propter illud, quod legimus in propheta dici de Domino, sicut supra diximus: *Et uidi Iesum sacerdotem magnum indutum uestimenta sordida*. Quod si utique pro assumptione carnis dici pie intelligitur, etiam hic in lauandis uestimentis potest eadem figura seruari.

7. Videamus post haec, quae sunt, quae pontifex faciat: *Et sumet* inquit *plenum batillum carbonibus ignis de altari, quod est contra Dominum*.

Legimus et in Esaia quia igni purgatur propheta per *unum ex Seraphim, quod missum est ad eum, cum accepit forcipe carbonem unum ex his, qui erant super altare, et contigit labia prophetae et dixit: Ecce, abstuli iniquitates tuas*. Mihi uidentur mystica haec esse et hoc indicare quod unicuique secundum id, quod peccat, si dignum fuerit

Pentru aceasta, aşadar, şi cel care îl alungă pe cel în care *se află sorţul celui „trimis afară"*, adică relele cugetări, relele poftiri, nu este om leneş sau ocupat cu afacerile veacului, ci este *pregătit*, prompt şi veghetor: chiar dacă pare a se murdări (căci atinge necurăţia), pe loc *îşi va spăla hainele lui* şi *va fi curat*. *Cf.* Lv. 16,10 *Cf.* Lv. 16,26; 13,21

Putem înţelege că, atât cât ne priveşte pe fiecare dintre noi, după aria morală[77], *omul pregătit* este raţiunea însăşi, care este în noi, prin care există deosebire a binelui şi a răului: ea, deşi pare a se murdări când le analizează şi le investighează pe cele ce sunt rele, dacă desigur le alungă şi le dă afară din inimă, punându-le pe fugă departe, atunci, ca purificată şi spălată de cugetări mai bune, mintea raţională se va arăta *curată*. *Cf.* Lv. 16,21 *Cf.* 3Rg. 3,9

Nu te mira, sunt sigur, că l-am dus pe cel ce alungă ţapul şi îl dă afară *în deşert* spre persoana Mântuitorului: se spune că *îşi spală hainele lui* şi *se face curat* pentru aceea că citim în profet enunţul despre Domnul, după cum spuneam mai înainte, *Şi l-am văzut pe Iisus, marele preot, îmbrăcat cu haine murdare*. Desigur, dacă se înţelege în mod pios că aceasta s-a spus despre asumarea cărnii, şi aici, în chestiunea hainelor ce trebuie să fie spălate, poate fi urmată aceeaşi figură. *Cf.* Zah. 3,1,3

7. Să vedem după aceasta care sunt cele pe care le face arhiereul: *„Şi va lua cădelniţa plină de cărbuni de foc din altarul care este dinaintea Domnului"*. Lv. 16,12

Citim şi în Isaia că profetul este curăţat prin intermediul focului de către *unul dintre serafimi, care a fost trimis la el, când a primit cu un cleşte un cărbune dintre cei ce erau deasupra altarului şi a atins buzele profetului şi a spus: „Iată, ţi-am luat nelegiuirile tale"*. Mi se pare că acestea sunt tainice: fiecăruia, dacă va fi demn de a fi purificat, i se pun Is. 6,6-7

purificari eum, inferantur carbones membris eius. Nam quoniam dicit propheta hic: *Immunda labia habeo, in medio quoque populi immunda labia habentis habito*, idcirco *carbo forcipe adsumptus* a Seraphim labia eius purgat, quibus solis se mundum non esse profitetur. Ex quo ostenditur quod usque ad uerbum tantummodo peccatum eius inueniretur, in facto uero uel opere nullo peccauerit; alioquin dixisset quoniam immundum corpus habeo, uel immundos oculos habeo, si peccasset in concupiscendo aliena, et dixisset: immundas manus habeo, si eas polluisset operibus iniquis. Nunc autem quoniam in solo fortasse sermone conscius sibi erat delicti illius, de quo dicit Dominus: *Quia etiam de uerbo otioso reddetis rationem in die iudicii*, pro eo quod difficile est etiam perfectis culpam uitare sermonis, idcirco indigebat etiam propheta sola purgatione labiorum.

Nos autem, si redeat unusquisque ad conscientiam suam, nescio si possumus aliquod membrum corporis excusare, quod non igni indigeat. Et propheta quidem quoniam ab omnibus mundus erat, idcirco meruit, ut *unus de Seraphim mitteretur ad eum*, qui eius sola labia purgaret. Nos uero uereor ne ignem non membris singulis, sed toto corpore mereamur. Cum enim lasciuiunt oculi uel per illicitas concupiscentias uel per spectacula diabolica, quid aliud nisi ignem sibi congregant? Cum aures non auertuntur ab auditu uano ac derogationibus proximorum, cum manus a caede nequaquam et a rapinis ac depraedationibus continentur, cum *pedes ueloces sunt ad effundendum sanguinem*, cumque corpus non Domino, sed fornicationi tradimus, quid aliud nisi totum corpus tradimus *in gehennam*?

Sed haec cum dicuntur, contemptui habentur. Quare? Quia fides deest. Alioquin si tibi hodie diceretur quia iudex saeculi uult te crastino uiuum exurere et his auditis si esset

cărbuni pe mădularele lui în concordanță cu ceea ce păcătuiește. Fiindcă profetul spune aici: *„Am buze necurate, locuiesc în mijlocul unui popor ce are buze necurate"*, de aceea *un cărbune luat cu cleștele* de către serafim îi curăță buzele, mărturisind că doar în privința lor nu este curat. De aici se arată că păcatul lui fusese descoperit doar până la cuvânt: nu păcătuise în nici o faptă sau lucrare. Altfel ar fi spus: „Am trup necurat" ori „Am ochi necurați", dacă ar fi păcătuit poftind cele străine, ori ar fi spus: „Am mâini necurate" dacă și le-ar fi întinat cu fapte nedrepte. Acum însă, fiindcă era poate conștient că doar în cuvânt era greșeala lui, despre care Domnul spune: *„Că până și de vorba inutilă veți da socoteală în ziua judecății"*, fiind dificil chiar și celor desăvârșiți să evite greșeala în cuvânt, de aceea chiar și profetul avea nevoie de o singură curățire, a buzelor.

Noi însă, dacă fiecare se va întoarce spre conștiința sa, nu știu dacă putem scuza vreun mădular al trupului, ca să nu aibă nevoie de foc. Profetul a fost vrednic ca *unul dintre serafimi*, care să-i curețe doar buzele, *să fie trimis la el* fiindcă era curat în toate. Mă tem însă că noi suntem vrednici de foc nu în câte un mădular, ci în întreg trupul. Căci când ochii ne joacă, ori în poftiri nepermise, ori în spectacole diabolice, ce altceva își adună, dacă nu foc? Când urechile nu se întorc de la auzul zadarnic și de la bârfirea aproapelui, când mâinile nu se opresc o clipă de la ucidere, de la răpiri, de la prăduiri, când *picioarele sunt grabnice spre vărsare de sânge*, când ne dăm trupul nu Domnului, ci curviei, ce altceva facem decât să ne dăm întregul trup *în gheenă*?

Dar când se spun acestea, se găsesc care să le disprețuiască. De ce? Fiindcă lipsește credința. Altfel, dacă ți s-ar spune astăzi că un judecător al veacului vrea să te ardă mâine de viu, și, după ce ai auzi

Is. 6,5

Cf. Mt. 12,36

Cf. Is. 6,6

Cf. Ps. 13,3

Cf. Mt. 5,29

tibi unius diei spatium liberum, quanta faceres? quomodo et per quos discurreres? quam humilis, quam lugens et sordidus oberrares? Nonne effunderes omnem pecuniam tuam in eos, quorum intercessione euadere posse te crederes? Nonne omnia, quae possides, redemptionem faceres animae tuae? Quod si etiam aliquis te retardare aut impedire temptaret, nonne diceres: pereant omnia pro salute mea nec quicquam remaneat, tantum ut ego uiuam? Hoc quare faceres? Quia inde non dubitares, hinc dubitas. Et ideo bene Dominus dicit: *Putas, ueniens Filius hominis inueniet fidem super terram*? Et quid ego dico de certis indubitatisque periculis? Tantummodo si causa dicenda sit apud iudicem terrenum, quae aliquem metum ex legibus habere uideatur, nonne omnibus uigiliis excubatur, aduocati patroni munera praeparantur, etiamsi anceps periculum sit aut etiam solius notae metus uel damni ratio?

Nos quare non credimus quod omnes adstabimus *ante tribunal Christi, ut reportet unusquisque propria corporis, prout gessit, siue bona siue mala*? Haec si integre crederemus, esset nobis, secundum quod scriptum est, *redemptio animae uiri diuitae eius*. Sed unde possumus haec uel sentire uel credere uel intelligere, cum ne ad haec ipsa quidem audienda conueniamus? Quis enim uestrum, cum recitantur Scripturae, praebet auditum? Deus per prophetam comminatur et quidem in ira magna: *Emittam famem super terram, non famem panis neque sitim aquae, sed famem audiendi uerbum Dei*. Sed nunc *famem* non misit Deus super Ecclesiam suam neque *sitim ad audiendum uerbum Dei*. Habemus enim *panem uiuum, qui de caelo descendit*, habemus *aquam uiuam salientem in uitam aeternam*. Cur

acestea, ţi-ar mai rămâne ca răgaz o singură zi, câte nu ai face! Cum şi pe la câţi ai alerga! Ce umil, ce plângător, ce jalnic ai mai rătăci! Oare nu ai împrăştia tot banul tău celor prin a căror mijlocire tu crezi că poţi scăpa? Oare nu le-ai da pe toate pe care le stăpâneşti ca răscumpărare pentru sufletul tău? Iar dacă cineva ar încerca să te întârzie sau să te oprească, oare nu i-ai spune: „De-ar fi să piară toate pentru salvarea mea, să nu mai rămână nimic, doar să fiu viu!"? De ce ai face aceasta? Fiindcă de acelea nu te îndoieşti: te îndoieşti de acestea. Şi de aceea în mod potrivit spune Domnul: „*Consideri că Fiul omului, venind, va găsi credinţă deasupra pământului?*". Lc. 18,8
Dar ce spun eu despre pericolele sigure şi neîndoielnice? De-ar fi vorba şi de o pledoarie pe lângă un judecător pământesc, una care pare a contraveni legilor, oare nu va sta treaz în fiece noapte, oare nu va pregăti daruri pentru avocatul pledant, chiar dacă pericolul ar fi îndoit, fie frica de simpla mustrare, fie proporţia amenzii?

Şi noi de ce nu credem că vom sta *în faţa tribunalului lui Hristos, ca fiecare să-şi primească cele proprii trupului, pe care le-a făcut mai înainte, fie bune, fie rele*? Dacă le-am crede pe acestea pe deplin, 2Cor. 5,10
ne-ar fi nouă după cum s-a scris: *Răscumpărarea sufletului unui bărbat, bogăţiile lui.* Dar cum le-am Prov. 13,8
putea auzi sau crede sau înţelege pe acestea dacă nici măcar nu ne adunăm să le auzim? Căci cine dintre voi, când sunt citite Scripturile, îşi foloseşte auzul? Dumnezeu ameninţă prin profet, cu mânie mare: „*Voi trimite foame peste pământ, nu foame de pâine, nici sete de apă, ci foame de auzirea cuvântului lui Dumnezeu*". Acum însă Dumnezeu nu a trimis Am. 8,11
foame peste Biserica Sa, şi nici *sete de auzire a cuvântului lui Dumnezeu*. Căci avem *pâinea vie, care a coborât din cer*, avem *apa vie care saltă spre viaţa veşnică*. De ce chiar noi, la vreme de belşug, ne *Cf.* In. 6,41 *Cf.* In. 4,10,14

nos ipsos fecunditatis tempore fame necamus ac siti? Pigrae est et desidis animae in abundantia omnium penuriam pati.

Non audistis ex diuinis Scripturis quia *certamen est* inter homines *carni aduersum spiritum et spiritui aduersus carnem*? Et nescitis quia, si carnem solam nutriatis et ipsam frequenti mollitie ac iugi deliciarum fluxu foueatis, insolescet necessario *aduersum spiritum* et *fortior* illo efficitur? Quod si fiat, sine dubio eum in ditionem suam redactum suis coget legibus ac uitiis oboedire. Si uero ad Ecclesiam frequenter uenias, aurem litteris diuinis admoueas, explanationem mandatorum caelestium capias, sicut cibis et deliciis caro, ita spiritus uerbis diuinis conualescet ac sensibus et robustior effectus carnem sibi parere coget ac suis legibus obsequi. Nutrimenta igitur spiritus sunt diuina lectio, orationes assiduae, sermo doctrinae. His alitur cibis, hic conualescit, his uictor efficitur. Quod quia non facitis, nolite conqueri de infirmitate carnis, nolite dicere quia uolumus, sed non possumus; uolumus continenter uiuere, sed carnis fragilitate decipimur et impugnamur stimulis eius. Tu das stimulos carni tuae, tu eam aduersus spiritum tuum armas et potentem facis, cum eam carnibus satias, uino nimio inundas, omni mollitie palpas et ad illecebras nutris. Aut nescitis quia non potest aedificium istud Ecclesiae ex leprosis lapidibus construi? Audi, quid dicit Apostolus: *Modicum fermentum totam massam corrumpit. Expurgate ergo uetus fermentum, ut sitis noua conspersio.* Sed ad propositum redeamus.

8. *Et accipiet* inquit *batillum plenum carbonibus.* Non omnes purgantur eo igni, qui *de altari* assumitur. Aaron purgatur illo igni et Esaias et si qui sunt similes illis; alii

ucidem prin foame și sete? Este specific sufletului leneș și delăsător să pătimească lipsă în belșug de toate.

Nu ați auzit din Scripturile dumnezeiești că, printre oameni, *există o luptă, a cărnii împotriva duhului, și a duhului împotriva cărnii*? Și nu știți că dacă hrăniți doar carnea și o săturați cu deasă moliciune și cu însoțitoarea curgere a desfătărilor, ea se ridică în mod necesar *împotriva duhului* și se face *mai puternică* decât el? Iar dacă aceasta se întâmplă, îl constrânge, negreșit, sub puterea ei adus, să asculte legilor și viciilor ei. Dacă vii însă adesea la biserică, dacă apropii urechea de literele divine, dacă primești explicarea poruncilor cerești, atunci duhul, așa cum carnea câștigă putere prin hrană și desfătări, tot așa își va lua putere din cuvintele și semnificațiile divine și, întărit, își va constrânge carnea să-l asculte și să se supună legilor lui. Așadar, alimentele spiritului sunt lectura divină, rugăciunile neîncetate, cuvântul învățăturii. Cu această hrană crește, cu această hrană se întărește, cu această hrană se face biruitor. Cum voi nu faceți aceasta, să nu vă plângeți de neputința cărnii, să nu spuneți: „Vrem, dar nu putem: vrem să trăim în moderație, dar suntem înșelați de slăbiciunea cărnii și suntem asaltați de atâtările ei"! Tu îți atâți carnea, tu o înarmezi împotriva duhului tău și o faci puternică când o saturi cu cărnuri, când o cufunzi în potop de vin, când o mângâi cu tot ce e molatec, când o hrănești spre a fi incitată. Ori nu știți că acest edificiu al Bisericii nu poate fi construit cu pietre depravate? Ascultă ce spune Apostolul: „*Puțină drojdie strică tot aluatul. Curățați-vă, așadar, de vechea drojdie, ca să fiți frământătură nouă*". Dar să ne întoarcem la subiect.

Cf. Gal. 5,17

Cf. Mc. 3,27,29

1Cor. 5,6-7

8. „*Și va primi cădelnița plină cu cărbuni.*" Nu toți sunt curățiți de acel foc care este luat *de la altar.* Aaron este curățat de acel foc, Isaia este curățat, și

Lv. 16,12

Cf. Lv. 16,12

uero, qui non sunt tales, de quibus etiam me ipsum computo, alio igni purgabimur; timeo ne illo, de quo scriptum est: *Fluuius ignis currebat ante ipsum.* Iste *ignis* non est *de altari.* Qui *de altari* est ignis, ignis est Domini; qui autem extra altare est, non est Domini, sed proprius est uniuscuiusque peccantium, de quo dicitur: *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur.* Iste ergo *ignis* ipsorum est, qui eum accenderunt, sicut et alibi scriptum est: *Ambulate in igni uestro et in flamma, quam accendistis uobis.* Esaiae autem non suus ignis apponitur, sed ignis altaris, qui *circumpurgabit labia* eius, et huic, de quo dicitur: *Et sumet batillum plenum carbonibus ignis de altari, quod est contra Dominum, et implebit manus suas incenso compositionis minuto.* Quod quidem plenius Dominus noster fecit. *Impleuit* enim *manus suas incenso minuto,* de quo scriptum est: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Impleuit* ergo *manus suas* sanctis operibus, quae pro humano genere operatus est.

Quare autem *compositionis incensum* dicitur? Quia non est una species operum, sed ex iustitia et ex pietate, ex continentia, ex prudentia et ex omnibus huiuscemodi uirtutibus componitur hoc quod placetur Deo. Sed et *minutum* quod addidit, non otiose intelligimus. Non enim uult eum, qui ad perfectionem tendit, uerbum Dei crasse et carnaliter intelligere, sed minutum in his sensum subtilemque perquirere, ut, si forte audiat scriptum esse: *Non obturabis os boui trituranti,* ille haec non de bobus intelligat – *neque enim de bobus cura est Deo* – sed de Apostolis dici. Sed et si qui de prouidentia Dei rationem, quae est minutissima et subtilissima, possit exponere, iste *minuto incenso manum suam replere* dicitur. Quis ergo nostrum ita promptus est et

cei asemenea lor. Alţii însă, care nu sunt astfel, printre care mă număr şi pe mine, vom fi curăţaţi de alt foc; mă tem să nu fie acela despre care s-a scris: *Un fluviu de foc curgea înaintea lui.* Acest *foc* nu este *de la altar.* Focul care este de la altar este al Domnului; cel care este din afara altarului nu este al Domnului, ci e propriu fiecăruia dintre păcătoşi, despre care se spune: *„Viermele lor nu va muri şi focul lor nu se va stinge".* Aşadar, acest *foc* este al celor care l-au aprins, după cum s-a scris în alt loc: *„Umblaţi în focul vostru şi în flacăra pe care v-aţi aprins-o!".* Lui Isaia însă nu i se aduce focul său, ci focul altarului, care *va curăţa de jur împrejur buzele* lui; la fel şi celui despre care s-a scris: *„Şi va lua cădelniţa plină de cărbuni de foc din altarul care este dinaintea Domnului, şi îşi va umple mâinile sale cu tămâie fină a compunerii*[78]". Ceea ce Domnul nostru a făcut pe deplin. Căci *Şi-a umplut mâinile Lui de tămâie fină,* despre care s-a scris: *Să se îndrepte rugăciunea mea ca tămâia în faţa Ta!* Aşadar, *Şi-a umplut mâinile sale* cu fapte sfinte, pe care le-a făcut pentru neamul omenesc.

Dan. 7,19
Is. 66,24
Is. 50,11
Cf. Is. 6,7
Lv. 16,12
Ps. 140,2

De ce se spune însă *tămâia compunerii?* Fiindcă nu există o unică specie a faptelor, ci din dreptate şi din pietate, din moderaţie, din înţelepciune şi din toate virtuţile de acest fel se compune ceea ce Îi place lui Dumnezeu. Şi faptul că a adăugat *fină* nu îl înţelegem ca inutil. Căci nu vrea ca cel ce tinde spre desăvârşire să înţeleagă cuvântul lui Dumnezeu în mod grosier şi carnal, ci să caute în acestea înţelesul fin şi subtil, ca, dacă va auzi cumva că s-a scris: *„Nu vei astupa gura boului care treieră!",* el să nu îl înţeleagă ca spus despre boi – *căci nu de boi are grijă Dumnezeu* –, ci ca spus despre apostoli. Dar şi despre cel ce poate înfăţişa raţiunea, foarte fină şi foarte subtilă, în legătură cu pronia lui Dumnezeu se spune că *şi-a umplut mâna sa cu tămâie fină.*

Cf. Lv. 16,12
1Cor. 9,9

paratus, ut ingressuro pontifici in *sancta sanctorum incensum compositionis* offerat *minutum*? Necesse est enim nos singulos aliquid offerre tabernaculo Dei, aliquid etiam pontificalibus indumentis, aliquid uero, quod per pontificis manus ad ipsum Deum per *odorem suauitatis* adscendat. Pontifex igitur noster Dominus et Saluator aperit manus suas et suscipere uult ab unoquoque nostrum *incensum compositionis minutum*; necesse est nos quaerere species incensi.

Libanum nobis quaerendum est et non qualecumque libanum, sed dilucidum. Non uult a te suscipere pontifex obscurum aliquid aut sordidum, dilucidum quaerit. Sed et *galbanum* a te poscit, cuius natura est, ut uehementia odoris sui serpentes noxios fuget. Quaerit et *stacten*; colata enim et defaecata uult esse uel uerba nostra uel opera. Quaerit et *onychem*, quo uelut scuto quodam obtegitur animal suum et illaesum permanet. Ita et te uult *scuto fidei* esse protectum, *quo omnia iacula maligni ignita restinguas.* Haec tamen omnia uult a te esse composita, nihil inordinatum, nihil inquietum, nihil indecens, sed hoc uult, *ut omnia nostra composite et honeste fiant.*

Stat ergo etiam nunc uerus *pontifex* noster Christus et repleri uult *manus suas incenso composito minuto*, et ab unaquaque Ecclesia, quae sub caelo est, considerat quid offeratur, quam integre *incensum* suum diligenterque componat, quam *minutum* id faciat, id est quomodo unusquisque nostrum opera sua ordinet et quomodo sensum ac uerba Scripturarum spiritali explanatione discutiat. Nec angelorum ministeria ab huiuscemodi officiis desunt; *Angeli enim Dei adscendunt et descendunt ad Filium hominis*, perquirunt et curiose agunt, quid in unoquoque nostrum

Cine dintre noi, aşadar, este atât de prompt şi de *pregătit* încât să-i ofere arhiereului ce va intra *în sfintele sfintelor tămâia fină a compunerii*? Căci este necesar ca fiecare dintre noi să ofere ceva cortului lui Dumnezeu, ceva şi pentru veşmintele arhiereşti, dar şi ceva care, prin mâinile arhiereului, să urce la Însuşi Dumnezeu *în mireasmă suavă.* Prin urmare, *Cf.* Lv. 2,9
arhiereul nostru, Domnul şi Mântuitorul, îşi deschide mâinile Sale şi vrea să primească de la fiecare dintre noi *tămâia fină a compunerii*: trebuie să căutăm speciile de tămâie. *Cf.* Sir. 39,14

Trebuie căutat *libanus*[79], şi nu orice fel de *libanus*, ci strălucitor. Arhiereul nu vrea să primească de la tine ceva întunecat sau murdar, cere ceva strălucitor. Dar şi *galbanum*[80] cere de la tine: el are o astfel de natură, încât tăria miresmei lui pune pe fugă şerpii vătămători. Solicită şi *stacte*[81]: el vrea să ne filtrăm şi să ne limpezim atât cuvintele, cât şi faptele noastre. Solicită şi *onyx*[82], de care însufleţitul care îl posedă se acoperă ca şi cu un scut şi rămâne fără rană: astfel te vrea apărat de *scutul credinţei, în care să stingi toate săgeţile aprinse ale celui rău.* *Cf.* Ex. 30,34
Vrea totuşi ca acestea să fie rânduite de tine: nu vrea nimic dezordonat, nimic tulburat, nimic nepotrivit, ci vrea *ca toate ale noastre să se facă în rânduială şi după cuviinţă.* Ef. 6,16 *Cf.* 1Cor. 14,40

Şi acum, aşadar, stă *arhiereul* cel adevărat, al nostru Hristos, şi vrea să-şi umple *mâinile Sale cu tămâia fină a compunerii* şi priveşte ce i se oferă de către fiecare Biserică ce este sub cer: cât de împlinit şi cât de îngrijit compune *tămâia* sa, cât de *fină* o face, adică în ce fel fiecare dintre noi îşi rânduieşte faptele şi în ce fel analizează înţelesul şi cuvintele Scripturii prin explicaţie duhovnicească. Nici slujirile îngerilor nu lipsesc de la îndatoririle de acest fel: *Căci îngerii lui Dumnezeu urcă şi coboară spre Fiul omului.* Ei examinează şi caută atent ce găsesc în *Cf.* Lv. 16,12 In. 1,51 *Cf.* Mt. 13,41

inueniant, quod offerant Deo. Vident et perscrutantur uniuscuiusque nostrum mentem, si habet aliquid tale, si tam sanctum aliquid cogitet, quod Deo mereatur offerri. Intuentur et considerant, si quis nostrum ex his, quae dicuntur in Ecclesia, *corde compungitur* et animum conuertit ad paenitentiam, si his auditis *corrigere* cogitet *uias suas* et *obliuisci praeterita ac praeparare se ad futura*, saltem secundum Achab illum impiissimum, de quo dicit Dominus: *Vidisti, quomodo compunctum est cor Achab?*

Sed in his omnibus quid de illis dicam, qui nec audiunt auribus haec nec corde recipiunt? Quae in illis compunctionis spes, quae conuersionis suspicio, quae emendationis uia? Si enim etiam de his, qui audiunt, dubitamus, quid speramus de his, qui omnino non audiunt? Sed utamur uerbis Domini et dicamus: *Qui habent aures audiendi, audiant* et qui audiunt, sciant scriptum esse quia *cum conuersus ingemueris, tunc saluus eris et scies ubi fueris.* Et si *dixeris tu peccata tua prior*, ego exaudiam te tamquam populum sanctum. Audisti quomodo, etiam si peccator fuisti, tantum si conuersus es et desisti a peccato, iam sanctus appellaris? Nihil ergo desperandum est his, qui compunguntur et conuertuntur ad Dominum; non enim superat bonitatem Dei malitia delictorum.

9. *Sumit* ergo pontifex *batillum plenum carbonibus ignis de altari, quod est contra Dominum, et implet manum suam de incenso compositionis minuto et infert in interiora uelaminis.* Intelligamus primo quid designat historia et tunc, quid sensus spiritalis habeat, requiramus.

Duplex aedes est tabernaculi testimonii uel templi Domini. Prima est, in qua *altare holocaustorum* est, quod

fiecare dintre noi, şi oferă aceasta lui Dumnezeu. Ei văd şi scrutează mintea fiecăruia dintre noi: dacă are ceva de acest fel, dacă cugetă ceva atât de sfânt, încât să fie vrednic a fi oferit lui Dumnezeu. Ei privesc şi observă dacă cineva dintre noi *îşi străpunge inima* cu cele ce se spun în biserică şi îşi întoarce spiritul spre pocăinţă, dacă, după ce le-a auzit, cugetă *să-şi îndrepte căile lui*, să le *uite pe cele trecute şi să se pregătească de cele viitoare*, urmându-l măcar pe acel Ahab, foarte necuviincios, despre care Domnul spune: *„Ai văzut cum a fost străpunsă inima lui Ahab?"*.

Cf. Ps. 118,9; Prov. 21,29 Flp. 3,13

Cf. 3Rg. 20,29

Dar ce să spun despre cei ce nici cu urechile nu aud toate acestea, nici cu inima nu le primesc? Ce nădejde de străpungere, ce speranţă de întoarcere, ce cale a îndreptării? Căci dacă ne îndoim şi de cei ce aud, ce să nădăjduim de la aceştia, care nici măcar nu aud? Dar să folosim cuvintele Domnului şi să spunem: *„Care au urechi de auzit să audă!"*, iar cei ce aud să ştie că s-a scris că *atunci când, întors, vei geme, te vei mântui şi vei şti unde ai fost.* Şi „dacă *vei spune tu mai întâi păcatele tale*, Eu te voi auzi ca pe un popor sfânt". Ai auzit în ce fel, chiar dacă ai fost păcătos, doar de te-ai întors şi ai renunţat la păcat, eşti de acum chemat „sfânt"? Aşadar, cu nimic nu trebuie să dispere cei ce se străpung şi se întorc spre Domnul: căci răutatea greşelilor nu covârşeşte bunătatea lui Dumnezeu.

Cf. Mt. 11,15 *Cf.* Is. 45,22 *Cf.* Is. 43,26

9. Aşadar, arhiereul *„ia cădelniţa plină de cărbuni de foc din altarul care este dinaintea Domnului, şi îşi umple mâna sa din tămâia fină a compunerii şi o duce în cele lăuntrice ale vălului"*. Să înţelegem mai întâi ce indică istoria şi apoi să căutăm ce înţeles duhovnicesc are.

Lv. 16,12

Un dublu sanctuar există în cortul mărturiei sau în templul Domnului. Primul este cel în care se află

perpetuis ignibus excitatur, in qua aede solis licet assistere sacerdotibus et sacrificiorum ritus ac ministeria celebrare et neque leuitis neque alii cuiquam praeterea indulgetur accessus. Secunda uero aedes interior est solo ab hac discreta *uelamine*. Intra quod uelamen *arca testamenti* et *propitiatorium*, super quod *Cherubim duo* statuta sunt, et *altare incensi* collocatum est. In hanc aedem *semel in anno* primus quicumque erat pontifex, oblatis prius hostiis propitiationis, de quibus supra exposuimus, ingrediebatur habens utramque manum repletam, unam *batillo carbonum* et aliam *compositionis incenso*, ut, cum fuisset ingressus, statim superposito incenso carbonibus *fumus* adscenderet totamque aedem repleret, ut adspectum sanctorum, quem ingressus pontificis reuelauerat, *nubes* uelaret incensi.

Si tibi sacrificiorum mos patuit antiquus, quid haec etiam secundum rationem mysticam contineant, uideamus. Duas audisti aedes, unam quasi uisibilem et patentem sacerdotibus, aliam uelut inuisibilem et inaccessam: excepto uno solo pontifice ceteri foris sunt. Prima aedes ista puto quod intelligi possit haec, in qua nunc sumus in carne positi Ecclesia, in qua sacerdotes ministrant *ad altare holocaustorum*, succenso illo igni, de quo dixit Iesus: *Ignem ueni mittere in terram, et quam uolo ut accendatur.* Et nolo mireris quod haec aedes solis sacerdotibus patet. Omnes enim, quicumque unguento sacri chrismatis delibuti sunt, sacerdotes effecti sunt, sicut et Petrus ad omnem dicit Ecclesiam: *Vos autem genus electum, regale sacerdotale, gens sancta.* Estis ergo *genus sacerdotale* et ideo acceditis ad sancta.

Sed et unusquisque nostrum habet in se holocaustum suum et holocausti sui ipse succendit altare, ut semper

altarul arderilor de tot, care este întreținut de focuri continue, în care sanctuar li se permite doar preoților să stea și să săvârșească slujirile și riturile: nici leviților și nici altora nu le este permis accesul. Cel de-al doilea sanctuar este lăuntric și despărțit de primul doar de acest *văl*. După acest văl au fost puse *chivotul mărturiei* și *[capacul] de împăcare*, deasupra căruia au fost puși *doi heruvimi*, și *altarul pentru tămâie*. În acest sanctuar, *o singură dată în an*, oricine era arhiereu, după ce erau mai întâi oferite jertfele de împăcare despre care am vorbit mai înainte, intra având fiecare mână plină, una cu *cădelniță de cărbuni*, iar cealaltă cu *tămâie a compunerii*, ca, după ce a intrat, pe loc, după ce tămâia a fost pusă pe cărbuni, *fumul* să se ridice și să umple întregul sanctuar, pentru ca vederea sfintelor, pe care intrarea arhiereului o descoperise, să fie învăluită de *norii* de tămâie.

Cf. Ex. 29,25

Cf. Ex. 26,33-34; 25,18; 30,6

Cf. Ex. 30,10; Lv. 16,34

Cf. Lv. 16,12

Cf. Lv. 16,13

Dacă ți s-a arătat obiceiul vechi al sacrificiilor, să vedem ce conțin acestea și după rațiunea tainică. Ai auzit că există două sanctuare, unul ca văzut și deschis preoților, iar altul ca nevăzut și nepătruns: cu excepția, unică, a arhiereului, ceilalți sunt afară. Consider că primul sanctuar poate fi înțeles ca fiind acesta, Biserica în care noi suntem acum puși în carne, în care preoții slujesc *la altarul arderilor de tot*, după ce a fost ațâțat acel foc despre care Iisus a spus: *„Am venit să arunc un foc pe pământ, și cât vreau ca el să fie aprins!"*. Și nu vreau să te miri că acest sanctuar este deschis doar preoților. Căci toți cei ce au fost unși cu ungerea sfintei hrisme[83] au devenit preoți, după cum și Petru spune întregii Biserici: *Iar voi sunteți semințe aleasă, preoție împărătească, neam sfânt.* Sunteți, prin urmare, *semințe preoțească* și de aceea vă apropiați de sfinte.

Cf. Ex. 29,25

Lc. 12,49

1Pt. 2,9

Dar și fiecare dintre noi are în el arderea sa de tot și fiecare aţâţă focul la altarul arderii sale de tot, ca

ardeat. Ego si renuntiem omnibus, quae possideo et tollam crucem meam et sequar Christum, holocaustum obtuli ad altare Dei; aut *si tradidero corpus meum, ut ardeam, habens caritatem* et gloriam martyrii consequar, holocaustum me ipsum obtuli ad altare Dei. Si diligam fratres meos, ita ut *animam meam ponam pro fratribus meis*, si *pro iustitia, pro ueritate usque ad mortem certauero*, holocaustum obtuli ad altare Dei. Si *membra* mea ab omni concupiscentia carnis *mortificauero*, si *mundus mihi crucifixus sit et ego mundo*, holocaustum obtuli ad altare Dei et ipse meae hostiae sacerdos efficior.

Hoc ergo modo sacerdotium geritur in prima aede et hostiae offeruntur et ex hac aede sanctificatis indutus uestimentis pontifex proficiscitur et ingreditur in interiora uelaminis, sicut iam superius Pauli uerba posuimus dicentis: *Non in manu facta sancta, sed in ipsum caelum penetrauit* inquit *Iesus et apparet uultui Dei pro nobis.* Caeli ergo locus et ipsa Dei sedes per interioris aedis figuram atque imaginem designatur.

Sed mirum contuere ordinem sacramentorum. Ingrediens pontifex in sancta sanctorum ignem secum de hoc altari portat et *incensum* de hac aede suscipit. Sed et uestimenta, quibus indutus est, de hoc loco sumpsit. Putasne dignabitur Dominus meus uerus pontifex et a me suscipere partem aliquam *incensi compositionis minuti*, quod secum deferat ad Patrem? Putasne inuenit in me aliquid igniculi et holocaustum meum ardens, ut dignetur ex eo *batillum suum implere carbonibus* et in ipsis Deo Patri *odorem suauitatis* offerre? Beatus est, cuius tam uiuos tamque ignitos holocausti sui carbones inuenerit, ut eos aptos iudicet, quos *altari* superponat *incensi*. Beatus, in cuius corde inuenerit

întotdeauna să ardă. Eu, dacă renunț la toate pe care le stăpânesc și iau crucea mea și Îl urmez pe Hristos, am oferit ardere de tot la altarul lui Dumnezeu. Ori dacă *am dat trupul meu, ca să ardă, având iubire*, și am obținut slava martiriului, m-am oferit pe mine însumi la altarul lui Dumnezeu. Dacă îi voi iubi pe frații mei, astfel încât *sufletul meu să-l pun pentru frații mei*, dacă *voi lupta până la moarte pentru dreptate, pentru adevăr*, am oferit ardere de tot la altarul lui Dumnezeu. Dacă *voi mortifica mădularele* mele de orice poftă a cărnii, dacă *lumea s-a răstignit pentru mine și eu pentru lume*, am oferit ardere de tot la altarul lui Dumnezeu și devin eu însumi preot al jertfei mele.

Cf. Lc. 14,33
Cf. Mc. 8,34
Cf. 1Cor. 13,3
Cf. 1In. 3,16
Sir. 4,28
Cf. Col. 3,5
Cf. Gal. 6,14

Așadar, astfel se săvârșește preoția în primul sanctuar, astfel se oferă jertfele, astfel iese arhiereul, îmbrăcat în veșminte sfințite, din acest sanctuar și intră în cele lăuntrice ale vălului, după cum am expus mai sus cuvintele lui Pavel: *Nu prin Sfintele făcute în mână, ci prin însuși cerul a străbătut Iisus și a apărut privirii lui Dumnezeu pentru noi.* Așadar, prin figura și imaginea sanctuarului lăuntric se desemnează locul cerului și tronul însuși al lui Dumnezeu. Evr. 9,24

Observă însă ordinea de admirat a sacramentelor! Arhiereul, intrând în sfânta sfintelor, poartă cu sine foc din acest altar și ia *tămâie* din acest sanctuar. Și hainele pe care le îmbracă le-a luat din acest loc. Consideri că Domnul meu, adevăratul arhiereu, va binevoi să ia și de la mine o parte anume din *tămâia fină a compunerii*, pe care să o ducă cu Sine la Tatăl? Consideri că găsește în mine vreun foc, cât de mic, și arderea mea de tot arzând, ca să binevoiască *să-și umple* din acela *cădelnița Sa cu cărbuni* și să ofere cu ajutorul lor *mireasmă suavă* lui Dumnezeu Tatăl? Fericit acela căruia îi va găsi cărbunii atât de vii și atât de înflăcărați, încât să-i socotească potriviți, punându-i pe *altarul pentru tămâie*! Fericit acela în

Cf. Lv. 17,6
Cf. Lv. 4,7

tam subtilem, tam minutum tamque spiritalem sensum et ita diuersa uirtutum suauitate compositum, ut *replere* dignetur ex eo *manus suas* Deoque Patri suauem odorem intelligentiae eius offerre. At contra infelix anima, cuius fidei ignis exstinguitur et refrigescit caritatis calor; ad quam cum uenerit caelestis pontifex noster quaerens ab ea ignitos et ardentes carbones, super quos incensum offerat Patri, inuenit in ea aridos cineres et frigidas fauillas. Tales sunt omnes, qui subtrahunt se et longe faciunt a uerbo Dei, ne audientes sermones diuinos accendantur ad fidem, incalescant ad caritatem, igniantur ad misericordiam.

Vis tibi ostendam, quomodo de uerbis Spiritus sancti ignis exeat et accendat corda credentium? Audi dicentem Dauid in psalmo: *Eloquium Domini igniuit eum.* Et iterum in Euangelio scriptum est, postquam Dominus locutus est ad Cleophan: *Nonne cor nostrum* inquit *erat ardens intra nos, cum adaperiret nobis Scripturas?* Tu ergo unde ardebis? Vnde inuenientur in te *carbones ignis*, qui numquam Domini igniris eloquio, numquam uerbis sancti Spiritus inflammaris? Audi et alibi ipsum Dauid dicentem: *Concaluit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescit ignis.* Vnde tu concalescis? Vnde in te ignis accenditur, qui numquam in diuinis meditaris eloquiis, immo, quod est infelicius, concalescis in spectaculis circi, concalescis in equorum contentionibus, in certamine athletarum? Atque iste ignis non est de altari Domini, sed hic est, qui dicitur *ignis alienus*, et audisti paulo superius quia, qui obtulerunt *alienum ignem ante Dominum, exstincti sunt.* Concalescis et cum te repleuerit iracundia et cum te inflammauerit furor, ureris interdum et amore carnali ac turpissimae libidinis iactaris incendiis. Sed omnis iste *ignis alienus* est et contrarius

a cărui inimă va găsi înțeles atât de subtil, atât de fin și atât de duhovnicesc, și astfel compus în suavă diversitate a virtuților, încât să binevoiască să-și *umple* din el *mâinile Sale* și să-i ofere lui Dumnezeu și Tatălui *mireasma suavă* a înțelegerii lui! Dimpotrivă, nefericit este sufletul în care focul credinței se stinge, iar căldura iubirii se răcește. Când va veni la el arhiereul nostru, căutând la el cărbuni înflăcărați și aprinși, pe care să ofere Tatălui tămâie, va găsi în el cenușă seacă și scântei stinse. Astfel sunt toți cei ce se sustrag și se îndepărtează de cuvântul lui Dumnezeu, temându-se să nu se aprindă de credință, să nu se învăpăieze spre iubire, să nu ardă spre dreptate ascultând discursurile dumnezeiești.

Vrei să-ți arăt în ce fel iese foc din cuvintele Duhului Sfânt și aprinde inimile celor ce cred? Ascultă ce spune David în psalm: *Spusa Domnului l-a înflăcărat.* Și iarăși s-a scris în Evanghelie, după ce Domnul a grăit lui Cleopa: „*Oare inima noastră nu ardea înlăuntrul nostru când ne deschidea nouă Scripturile?*". Dar tu de unde vei arde? Unde se vor găsi *cărbuni de foc* în tine, care niciodată nu ai fost ars de spusa Domnului, care niciodată nu ai fost înflăcărat de cuvintele Sfântului Duh? Ascultă ce spune în alt loc același David: *Inima mea s-a încălzit în mine și foc a ars în meditația mea.* De unde te încălzești tu? De unde este aţâţat foc în tine, care niciodată nu meditezi spusele dumnezeiești, ba dimpotrivă (caz mai nefericit), te încălzești în spectacole de circ, te încălzești în curse de cai, te încălzești în concursurile atleților? Acest foc nu este de la altarul Domnului: el este cel numit *foc străin.* Ai auzit puțin mai înainte că cei ce au oferit *foc străin înaintea Domnului s-au stins.* Te încălzești și atunci când te-a umplut mânia, și atunci când furia te-a înflăcărat, când, între timp, ești ars de iubirea carnală și te expui incendiilor celei mai rușinoase pofte. Dar tot

Cf. Ps. 118,140

Lc. 24,18,32

Ps. 38,4

Cf. Lv. 16,1

Deo; quem qui accenderit, sine dubio Nadab et Abiud perferet sortem.

10. Ait ergo eloquium diuinum: *Et imponet incensum super ignem in conspectu Domini, et operiet fumus incensi propitiatorium, quod est super testimonia, et non morietur. Et sumet de sanguine uituli et resperget digito suo super propitiatorium contra orientem.* Ritus quidem apud ueteres propitiationis pro hominibus, qui fiebat ad Deum, qualiter celebraretur edocuit; sed tu, qui ad Christum uenisti, pontificem uerum, qui sanguine suo Deum tibi propitium fecit et reconciliauit te Patri, non haereas in sanguine carnis; sed disce potius sanguinem Verbi et audi ipsum tibi dicentem quia: *Hic sanguis meus est, qui pro uobis effundetur in remissionem peccatorum.* Nouit, qui mysteriis imbutus est, et carnem et sanguinem Verbi Dei. Non ergo immoremur in his, quae et scientibus nota sunt et ignorantibus patere non possunt.

Quod autem *contra orientem respergit,* non otiose accipias. Ab oriente tibi propitiatio uenit; inde est enim uir, cui *Oriens nomen* est, qui *mediator Dei et hominum* factus est. Inuitaris ergo per hoc, ut *ad orientem* semper adspicias, unde tibi oritur *Sol iustitiae,* unde tibi lumen nascitur; ut numquam *in tenebris ambules* neque dies ille nouissimus te in tenebris comprehendat; ne tibi ignorantiae nox et caligo subripiat, sed ut semper in scientiae luce uerseris, semper habeas diem fidei, semper lumen caritatis et pacis obtineas.

11. Addit post haec Scriptura: *Et non erit* inquit *homo, cum ingredietur pontifex, intra uelamen interius in tabernaculo testimonii.* Quomodo *non erit homo*? Ego sic accipio

acest *foc* este *străin* şi potrivnic lui Dumnezeu: cine îl aprinde va avea, negreşit, sorţul lui Nadab şi Abiud. *Cf.* Lv. 10,1-2

10. Spusa divină zice aşadar: *„Şi va pune tămâia pe foc în privirea Domnului, şi fumul tămâiei va acoperi [capacul] de împăcare, care este deasupra mărturiilor, şi nu va muri. Şi va lua din sângele viţelului şi va stropi cu degetul lui deasupra [capacului] de împăcare, dinaintea răsăritului"*. S-a predat în ce fel era săvârşită rânduiala împăcării ce se făcea în faţa lui Dumnezeu, pentru oameni, la cei vechi. Tu însă, care ai venit la Hristos, adevăratul arhiereu, Care ţi l-a făcut favorabil pe Dumnezeu prin sângele Său şi te-a împăcat din nou cu Tatăl, nu te ţine în sângele cărnii, ci învaţă mai degrabă sângele Cuvântului, şi ascultă ce îţi spune: *„Acesta este sângele Meu, care se varsă pentru voi spre iertarea păcatelor"*. Cine este îmbibat de taine cunoaşte şi carnea, şi sângele Cuvântului lui Dumnezeu. Să nu zăbovim, aşadar, în cele care sunt cunoscute de cei ce ştiu şi care nu pot fi deschise ignoranţilor. Lv. 16,13-14 *Cf.* Rom. 5,11 Mt. 26,28

Să nu consideri fără noimă faptul că *stropeşte dinaintea răsăritului.* De la răsărit îţi vine împăcarea, căci de acolo este bărbatul al cărui *nume* este *Răsăritul,* care s-a făcut *mijlocitor între Dumnezeu şi oameni.* Prin urmare, eşti invitat prin aceasta să priveşti mereu *spre răsărit,* de unde îţi răsare *Soarele dreptăţii,* de unde ţi se iveşte lumina, ca niciodată să nu *umbli în întuneric* şi nici să nu te cuprindă întunericul în acea din urmă zi, ca să nu te fure noaptea şi întunecimea ignoranţei: mereu să te întorci spre lumina ştiinţei, mereu să fii în ziua credinţei, mereu să păstrezi lumina iubirii şi a păcii. *Cf.* Lv. 16,14 *Cf.* Zah. 6,12 *Cf.* 1Tim. 2,5 *Cf.* Bar. 4,36 *Cf.* Mal. 3,20 *Cf.* In. 12,35

11. Scriptura adaugă după aceasta: *„Şi nu va fi om, când arhiereul va intra, înlăuntrul vălului lăuntric în cortul mărturiei"*. În ce sens nu *va fi om*? Eu *Cf.* Lv. 16,17

quod, qui potuerit sequi Christum et penetrare cum eo interius tabernaculum et caelorum excelsa conscendere, iam *non erit homo*, sed secundum uerbum ipsius erit *tamquam angelus Dei*. Aut forte etiam ille super eum sermo complebitur, quem ipse Dominus dixit: *Ego dixi, dii estis et filii Excelsi omnes*. Siue ergo spiritalis effectus unus cum Domino spiritus fiat, siue per resurrectionis gloriam in angelorum ordinem transeat, recte iam *non erit homo*; sed unusquisque ipse sibi hoc praestat, ut uel excedat hominis appellationem uel intra conditionem huius uocabuli censeatur.

Si enim factus homo *ab initio* seruasset illud, quod ad eum Scriptura dicit: *Ecce, posui ante oculos tuos mortem et uitam, elige uitam*, si hoc fecisset, numquam profecto humanum genus mortalis conditio tenuisset. Sed quoniam derelinquens uitam mortem secutus est, homo factus est; et non solum homo, sed et terra, propter quod et *in terram redire* dicitur. Requiro tamen, quae sit ista mors, quam dicit: *Ante oculos tuos posui*. De uita enim non dubitatur quod semet ipsum indicet Deus, qui dixit: *Ego sum ueritas et uita*. Quae est ergo ista mors uitae contraria, quam *posuit* Deus *ante oculos* nostros? De illo dici puto, de quo Paulus dicit: *Nouissimus inimicus destruetur mors*. Iste est ergo *inimicus* diabolus, qui primo quidem *ante oculos* positus est, sed *nouissimus destruetur*. Positus autem fuerat *ante oculos*, non ut sequeremur eum, sed ut uitaremus. Vnde et arbitror quod ipsa per se anima humana neque mortalis neque immortalis dici potest. Sed si contigerit uitam, ex participio uitae erit immortalis (in uitam enim non incidit mors); si uero auertens se a uita participium traxerit mortis, ipsa se facit esse mortalem. Et ideo propheta dicit: *Anima quae*

înțeleg așa: cine va putea să-L urmeze pe Hristos și să pătrundă cu El înlăuntrul cortului, cine va putea urca în cele mai de sus ale cerurilor, *nu va* mai *fi om*, ci, după cuvântul Aceluiași, va fi *ca îngerul lui Dumnezeu*. Ori poate se va împlini în el acel cuvânt pe care Domnul l-a spus: „*Eu am spus: «Dumnezei sunteți și toți [sunteți] fiii celui Preaînalt»*". Prin urmare, fie, devenit duhovnicesc, se face un duh cu Domnul, fie trece, prin slava învierii, în ordinul îngerilor, pe drept *nu* mai *este om*. Dar fiecare este responsabil pentru sine: fie depășește numele de „om", fie este socotit în condiția acestui cuvânt.

Cf. Mt. 22,30

Ps. 81,6

Cf. Mc. 10,6

Căci dacă, făcut om *de la început*, ar fi păzit ceea ce Scriptura îi spune: „*Iată, am pus înaintea ochilor tăi moartea și viața, alege viața!*", dacă ar fi făcut aceasta, niciodată, cu siguranță, condiția muritoare nu ar fi slăbit neamul omenesc. Dar fiindcă, părăsind viața, a urmat moartea, s-a făcut om, și nu doar om, ci și pământ, pentru care se spune că *se întoarce în pământ*. Cercetează totuși care este moartea despre care spune: „*Înaintea ochilor tăi am pus-o*". Căci despre viață nu este îndoială că Dumnezeu Se indică pe Sine, El spunând „*Eu sunt adevărul și viața*". Care este, așadar, această moarte, opusă vieții, pe care Dumnezeu a pus-o *înaintea ochilor* noștri? Consider că se vorbește despre cel numit de Pavel: *Cel din urmă vrăjmaș va fi distrus, moartea*. Prin urmare, acesta este *vrăjmașul*, diavolul, care a fost pus înaintea ochilor mai întâi, dar *va fi distrus cel din urmă*. Căci fusese pus *înaintea ochilor* nu ca să-l urmăm, ci ca să-l evităm. De unde sunt de părere că sufletul omenesc nu poate fi numit în sine muritor ori nemuritor. Dacă însă se va lipi de viață, va deveni nemuritor prin părtășie la viață (căci moartea nu e cuprinsă în viață). Dacă însă, îndepărtându-se de viață, va provoca părtășia morții, el se face pe sine muritor. Și de aceea spune profetul: *Sufletul care păcătuiește*

Cf. Gn. 3,19

Cf. Dt. 30,15

In. 14,6

1Cor. 15,26

peccat, ipsa morietur, quamuis mortem eius non ad interitum substantiae sentiamus, sed hoc ipsum, quod aliena et extorris sit a Deo, qui uera uita est, mors ei esse credenda est.

Nulla ergo *participatio* sit *iustitiae cum iniquitate, nulla societas luci ad tenebras, nulla consonantia Christo cum Belial.* Si elegimus uitam, semper uiuemus, *mors nobis non dominabitur*, et complebitur in nobis sermo Domini, qui dixit: *Qui credit in me, etiamsi moriatur, uiuet.* Eligamus ergo uitam, eligamus lucem, ut *in die honeste ambulemus*, ut et nos sequentes Iesum intra uelamen tabernaculi interioris iam non simus ut homines mortales, sed ut angeli immortales, cum *nouissimum inimicum destruxerit mortem* ipse Dominus noster Iesus Christus, qui est *uia et ueritas et vita, cui gloria et imperium in saecula saeculorum! Amen.*

moare: nu gândim totuşi că moartea lui merge până la distrugerea substanţei, ci că moartea lui trebuie crezută ca înstrăinare şi depărtare de Dumnezeu, care este adevărata viaţă. Iez. 18,4

Prin urmare, *nu există nici o comuniune a dreptăţii cu nelegiuirea, nici o tovărăşie a luminii cu întunericul, nici o concordanţă între Hristos şi Belial.* 2Cor. 6,14-15 Dacă alegem viaţa, suntem mereu vii, *moartea nu ne va stăpâni* şi se va împlini în noi cuvântul Domnului, Care a spus: *„Cine crede în Mine, chiar de a murit, va fi viu"*. Să alegem, aşadar, viaţa, să alegem lumina, ca *să umblăm cinstit în zi*, ca şi noi, urmându-L pe Iisus înlăuntrul vălului cortului lăuntric, să nu mai fim ca oamenii muritori, ci ca îngerii nemuritori, când *cel din urmă vrăjmaş, moartea, va fi distrus* de Însuşi Domnul nostru Iisus Hristos, Care este *calea, adevărul şi viaţa, Care are slava şi stăpânirea în vecii vecilor. Amin.*

Cf. Rom. 6,9

In. 11,25

Cf. Rom. 13,13

Cf. 1Cor. 15,26

Cf. In. 14,6

Cf. 1Pt. 4,11; Ap. 1,6

Homilia X

De ieiunio, quod in die propitiationis fit, et de hirco, qui *in eremum* dimittitur.

1. Nos quidem, qui de Ecclesia sumus, merito Moysen recipimus et scripta eius legimus sentientes de eo quod propheta sit et Deo sibi reuelante in symbolis et figuris ac formis allegoricis conscripserit futura mysteria, quae in tempore suo docemus impleta. Qui uero huiusmodi in eo non recipit sensum, siue Iudaeorum quis siue etiam nostrorum est, is ne prophetam quidem eum docere potest; quomodo etenim prophetam probabit, cuius litteras asserat esse communes, futuri nullius conscias nec occulti aliquid mysterii continentes? Hunc itaque qui ita sentit, legentem haec arguit sermo diuinus et dicit: *Putasne intelligis quae legis?*

Est ergo lex et omnia, quae in lege sunt, secundum Apostoli sententiam *usque ad tempus correctionis imposita*, et, sicut hi, quibus artificium est signa ex aere facere et statuas fundere, antequam uerum opus aeris producant aut argenti uel auri, figmentum prius luti ad similitudinem futurae imaginis formant – quod figmentum necessarium quidem est, sed usquequo opus quod principale est, expleatur; cum autem fuerit effectum opus illud, propter quod figmentum luti fuerat formatum, usus eius ultra non quaeritur –,

Omilia X

Despre postul care se face în ziua împăcării și despre țapul care este alungat *în deșert*

Cf. Lv. 16,10

1. Noi, cei ce suntem din Biserică, pe drept îl primim pe Moise și citim scrierile lui, gândind despre el că este profet și că a consemnat, Dumnezeu revelându-i, în simboluri, figuri și forme alegorice, ca taine viitoare pe cele împlinite, după cum învățăm, în timpul lui. Cine însă nu primește în această chestiune un asemenea gând, fie vreunul dintre iudei, fie vreunul dintre ai noștri, acela nu poate învăța că el este profet. Căci în ce fel îl va dovedi profet pe cel ale cărui scrieri, afirmă el, sunt comune, care nu știu nimic de vreun eveniment viitor și care nu conțin nimic din taina ascunsă? Pe cititorul ce astfel gândește îl blamează cuvântul divin și spune: *Consideri că înțelegi ce citești?*

Fp. 8,30

Așadar, Legea și toate cele ce sunt în Lege sunt *puse până la vremea îndreptării* și, așa cum cei al căror meșteșug este să facă efigii din alamă și să ridice statui, înainte de a produce opera veritabilă din alamă, din argint sau din aur, fac mai întâi o formă, o plăsmuire de lut asemănătoare viitoarei imagini – desigur, plăsmuirea este necesară, dar numai până când este încheiată opera principală; după ce a apărut opera pentru care a fost făcută forma, plăsmuirea din lut nu mai este de nici un

Cf. Evr. 9,10

tale aliquid intellige etiam in his, quae *in typo* et figura futurorum in lege et prophetis uel scripta uel gesta sunt. Venit enim ipse artifex et auctor omnium et *legem, quae umbram habebat futurorum bonorum*, transtulit ad *ipsam imaginem rerum*. Sed ne forte difficile tibi probari posse, quae dicimus, uideantur, recognosce per singula.

Erat prius Ierusalem urbs illa magna regalis, ubi templum famosissimum Deo fuerat exstructum. Postea uero quam uenit ille, qui erat uerum templum Dei et dicebat de templo corporis sui: *Soluite templum hoc*, et qui *caelestis Ierusalem* coepit aperire mysteria: deleta est illa terrena, ubi *caelestis* apparuit, et in templo illo non remansit *lapis super lapidem*, ex quo uerum templum Dei facta est caro Christi. Erat prius pontifex *sanguine taurorum et hircorum* purificans populum; sed ex quo uenit uerus pontifex, qui *sanguine suo sanctificaret* credentes, nusquam est ille pontifex prior nec ullus ei relictus est locus. Altare fuit prius et sacrificia celebrabantur; sed ut uenit uerus agnus, qui *se ipsum hostiam obtulit Deo*, cuncta illa uelut pro tempore posita cessauerunt.

Non tibi ergo uidetur quod secundum figuram, quam supra posuimus, ueluti formae fuerint quaedam e luto fictae, per quas ueritatis exprimerentur imagines? Propterea denique diuina dispensatio procurauit, ut et ciuitas ipsa et templum et omnia illa pariter subuerterentur; ne qui forte adhuc *paruulus et lactans in fide*, si uideret illa constare, dum sacrificiorum ritum, dum ministeriorum ordinem attonitus stupet, ipso diuersarum formarum raperetur intuitu. Sed prouidens Deus infirmitati nostrae et uolens multiplicari

folos –, tot așa înțelege-le pe acestea, care au fost scrise sau făptuite în Lege și Profeți *ca typos* și figură a celor viitoare. Căci a venit Însuși meșteșugarul și autorul tuturor și a dus *Legea, care avea umbra bunurilor viitoare*, spre *însăși imaginea realităților*. Dar, ca nu cumva să ți se pară dificil de dovedit cele pe care le spunem, recunoaște-le una câte una!

Cf. 1Cor. 10,11

Cf. Evr. 10,1

A existat mai întâi Ierusalimul, acel mare oraș împărătesc, unde fusese ridicat lui Dumnezeu preafaimosul templu. Apoi însă a venit Cel care era adevăratul templu al lui Dumnezeu și spunea despre templul trupului Său: *„Distrugeți acest templu!"*: El a început să descopere tainele *Ierusalimului ceresc*. Cel pământesc, în care cel *ceresc* a apărut, a fost dărâmat; din acel templu nu a mai rămas *piatră peste piatră*: adevăratul templu al lui Dumnezeu s-a făcut carnea lui Hristos. A existat mai întâi arhiereul care purifica poporul cu *sânge de tauri și de țapi*: a venit însă adevăratul arhiereu, care îi *sfințește prin sângele Său* pe cei ce cred. Niciunde nu mai există acel prim arhiereu, nici un loc nu i-a fost lăsat. A existat mai întâi un altar și se săvârșeau sacrificii: când a venit adevăratul Miel, care *S-a oferit pe Sine jertfă lui Dumnezeu*, toate acelea, ca stabilite temporar, au încetat.

In. 2,19
Cf. Evr. 12,22

Cf. Mt. 24,2

Cf. Evr. 10,4

Cf. Evr. 13,12

Cf. Ef. 5,2

Nu ți se pare, prin urmare, după figura pe care am utilizat-o mai înainte, că [toate acelea] au fost ca forme anume, plăsmuite din lut, prin care se exprimau imaginile adevărului? În fine, pentru aceasta iconomia dumnezeiască a avut grijă ca și cetatea, și templul, și toate acelea să fie nimicite în același timp, ca nu cumva vreunul, *prunc* încă *și alăptat în credință*, văzând că ele există, uimit când de rânduiala sacrificiilor, când de ordinea slujirilor, să fie entuziasmat și să fie răpit de chiar prevelișteа diverselor forme. Dar Dumnezeu, prevăzător al lipsei noastre de tărie și vrând ca Biserica Sa să se

Cf. Evr. 5,13; Rom. 14,1

Ecclesiam suam omnia illa subuerti fecit et penitus auferri, ut sine ulla cunctatione illis cessantibus haec esse uera, pro quibus in illis typus praecesserat, crederemus.

2. Vnde et nunc dicenda nobis sunt aliqua etiam ad eos, qui putant pro mandato legis sibi quoque Iudaeorum ieiunium ieiunandum, et primo omnium sermonibus utar Pauli dicentis quia, si qui uult unum aliquid custodire de obseruationibus legis, *obnoxius est uniuersae legis faciendae.* Qui ergo obseruat ista ieiunia, adscendat et *ter in anno* in Ierusalem, ut *appareat ante templum Domini*, ut offerat se sacerdoti; requirat altare, quod in puluerem uersum est, offerat hostias nulo adstante pontifice. Scriptum est enim, ut *duos hircos* ieiunans populus offerat in sacrificium, super quos sortes mitti debeant, ut unus ex his fiat *Domini sors* et hostia Domino offeratur, alterius uero sors fiat, ut dimittatur *in eremum uiuus*, qui et habeat in se peccata populi. Haec tibi omnia consequenter explenda sunt, qui uis secundum praeceptum legis obseruare ieiunium; de quibus a nobis quidem, prout potuimus, superiori disputatione dissertum est.

Tamen quoniam diues est sermo Dei et secundum sententiam Salomonis non simpliciter, sed et dupliciter et *tripliciter describendus in corde est*, temptemus etiam nunc addere aliqua ad ea, quae dudum pro uiribus dicta sunt, ut ostendamus, quomodo *in typo futurorum* etiam hic unus hircus Domino oblatus est hostia et alius *uiuus* dimissus est. Audi in Euangeliis Pilatum dicentem ad sacerdotes et populum Iudaeorum: *Quem uultis ex duobus dimittam uobis, Iesum, qui dicitur Christus, aut Barabban?* Tunc clamauit omnis populus, ut *Barabban* dimitteret, Iesum uero morti traderet. Ecce habes hircum, qui dimissus est

înmulțească, le-a distrus și le-a nimicit cu totul pe toate acelea: ca să credem fără nici o șovăire, după ce acelea au dispărut, că acestea, pentru care în cele dinainte a precedat *typos*-ul, sunt adevărate.

2. Din această pricină și acum trebuie să spunem câteva și celor care consideră, din pricina poruncii Legii, că și ei trebuie să postească postul iudeilor. Înainte de toate, m-aș folosi de cuvintele lui Pavel, care spune că dacă cineva vrea să păzească ceva anume din Lege, *este ținut să facă toată Legea.* Așadar, cine ține aceste posturi să urce și de trei ori pe an în Ierusalim, ca *să apară înaintea templului Domnului*, ca să se arate preotului! Să caute altarul, care s-a făcut pulbere, să ofere jertfe acolo unde nu este de față nici un arhiereu! Căci s-a scris că poporul, postind, oferă *doi țapi* în sacrificiu, deasupra cărora trebuie aruncați sorți, ca unul dintre ei să fie *sorțul Domnului* și să fie oferit jertfă Domnului, iar celălalt să se facă sorțul celuilalt, ca să fie alungat *viu în deșert*; acesta din urmă are în sine și păcatele poporului. Acestea toate, în mod logic, trebuie împlinite de tine, care vrei să ții post după preceptul Legii; despre acestea s-a discutat de către noi, în expunerea anterioară, atât cât am putut.

Cf. Gal. 5,3

Cf. Ex. 23,17

Cf. Lv. 16,5

Cf. Lv. 16,9

Cf. Lv. 16,10

Totuși, cum cuvântul lui Dumnezeu este îmbelșugat și, după sentența lui Solomon, *trebuie scris în inimile noastre* nu o dată, ci de două și *de trei ori*, să încercăm și acum să adăugăm câteva la cele spuse mai înainte, după puterile noastre, ca să arătăm în ce fel, *ca* typos *al celor viitoare*, și acest țap a fost oferit Domnului ca jertfă, și celălalt a fost alungat *viu.* Ascultă-l pe Pilat, care spune în Evanghelii preoților și poporului iudeilor: *„Pe care vreți să vi-l las vouă pe Iisus care se numește Hristos, sau pe Baraba?"*. Atunci tot poporul a strigat ca să-l lase pe *Baraba*, iar pe Iisus L-a dat morții. Iată, așadar, ai țapul care

Cf. Prov. 22,18,20

Cf. 1Cor. 10,11; Evr. 10,1

Mt. 27,17

Cf. Mt. 27,21 *sqq*

uiuus in eremum peccata secum populi ferens clamantis et dicentis: *Crucifige, crucifige.* Iste est ergo hircus *uiuus* dimissus *in eremum* et ille est hircus, qui Domino oblatus est hostia ad repropitianda peccata et ueram propitiationem in se credentibus populis fecit. Quod et si hoc requiras, qui sit, qui hunc hircum perduxit *in eremum*, ut probetur in eo etiam quod lotus sit et mundus effectus, potest Pilatus ipse accipi *homo paratus.* Iudex quippe gentis ipsius erat, qui eum per sententiam suam emisit *in eremum.* Audi autem quomodo lotus sit et mundus effectus. Cum ad populum diceret: *Vultis dimittam uobis Iesum, qui dicitur Christus?* et acclamasset omnis populus dicens: *Si hunc dimittis, non es amicus Caesaris*, tunc *proposcit* inquit *Pilatus aquam et lauit manus suas coram populo, dicens: mundus ego a sanguine huius; uos uideritis.* Sic ergo uidebitur lotis manibus suis mundus effectus.

Nostra igitur, id est qui non *umbrae et exemplari seruimus*, sed ueritati, haec est propitiationis dies, in qua data est nobis remissio peccatorum, cum *Pascha nostrum immolatus est Christus. Quomodo* ergo cognita ueritate *conuertimur iterum ad infirma et egena elementa huius mundi, quibus rursus a capite seruire uultis dies obseruantes et menses et tempora et annos?* Audi quomodo etiam propheta huiusmodi ieiunium respuit et dicit: *Non hoc ieiunium elegi, dicit Dominus, neque diem, ut humiliet homo animam suam.* Tu si uis ieiunare secundum Christum et *humiliare animam tuam*, omne tibi tempus apertum est totius anni; immo totius uitae tuae dies habeto *ad humiliandam animam tuam*, si tamen *didicisti* a Domino Saluatore nostro *quia mitis est et humilis corde.* Quando ergo non est tibi humiliationis dies, qui Christum sequeris, qui est *humilis corde* et humilitatis magister?

e lăsat viu în deșert, purtând cu el păcatele poporului ce strigă și spune: *„Răstignește, răstignește!"*. Prin urmare, un țap este lăsat viu *în deșert*, iar un țap a fost oferit Domnului jertfă pentru a reîmpăca pentru păcate și a făcut adevărata împăcare în Sine pentru popoarele ce cred. Căci dacă vei căuta cine este cel care îl duce pe acest țap *în deșert*, ca să se dovedească că acela s-a spălat și s-a făcut curat, Pilat însuși poate fi considerat *omul pregătit.* În fapt, el era judecătorul neamului însuși, care pe el, prin sentința sa, l-a trimis *în deșert.* Ascultă în ce mod s-a spălat și s-a făcut curat! În vreme ce spunea poporului: *„Vreți să vi-l las pe Iisus, care se numește Hristos?"* și după ce tot poporul a strigat: *„Dacă îl lași pe el, nu ești prieten al Cezarului"*, atunci *Pilat a cerut apă și și-a spălat mâinile lui în fața poporului, spunând: „Curat sunt eu de sângele Lui; voi veți vedea"*. Astfel, prin urmare, se va arăta că s-a făcut curat, după ce și-a spălat mâinile.

Lc. 23,21

Cf. Lv. 16,21-22

Cf. Mc. 15,9; Mt. 27,17

In. 19,12

Mt. 27,24

Așadar, aceasta este ziua împăcării noastre, a celor care nu mai *slujim umbrei și copiei*, ci adevărului, aceasta este ziua împăcării, în care ne-a fost dată iertarea păcatelor, când *Paștele nostru, Hristos, a fost adus jertfă.* Prin urmare, *în ce fel*, după ce adevărul a fost cunoscut, *ne vom întoarce iarăși la elementele neputincioase și slabe ale acestei lumi, cărora vreți să le slujiți din nou de la capăt, ținând zile, luni, perioade și ani?* Auzi cum respinge și profetul postul de acest fel: *„Nu am ales acest post"*, *spune Domnul, „și nici ziua pentru ca omul să-și umilească sufletul lui"*. Dacă tu vrei să postești după Hristos și să-ți *umilești sufletul tău*, tot răstimpul întregului an îți este deschis; ba mai degrabă ziua întregii tale vieți să-ți fie prilej *de umilire a sufletului tău*, dacă, desigur, ai învățat de la Domnul, Mântuitorul nostru, *că este blând și umil cu inima.* Prin urmare, când nu vei avea zi de umilință, tu, care îl urmezi pe Hristos, Cel *umil cu inima* și învățător al umilinței?

Cf. Evr. 8,5

1Cor. 5,7

Gal. 4,9-10

Cf. Is. 58,5

Mt. 11,29

Tu itaque si uis ieiunare, ieiuna secundum praeceptum Euangelii et obserua in ieiuniis euangelicas leges, in quibus hoc modo Saluator de ieiuniis mandat: *Tu autem si ieiunas, unge caput tuum et laua faciem tuam.* Quod si requiris, quomodo *laues faciem tuam*, Paulus Apostolus docet, quemadmodum *reuelata facie gloriam Domini contempleris, ad eandem imaginem reformatus a gloria in gloriam, tamquam a Domini Spiritu. Vnge* etiam *caput tuum*, sed obserua ne oleo peccati: *oleum* enim *peccatoris non impinguet caput tuum.* Sed *unge caput* oleo exsultationis, *oleo laetitiae*, oleo misericordiae, ita ut secundum mandatum Sapientiae *misericordia et fides non deserant te.* Propterea enim et Apostolus Paulus uolens abstrahere nos ab his uisibilibus et terrenis et erigere animos sensusque nostros ad caelestia clamat et dicit: *Si resurrexistis cum Christo, quae sursum sunt quaerite, non quae super terram.* Nonne aperte tibi dicit: noli quaerere in terris Ierusalem nec obseruantias legis nec ieiunium Iudaeorum, sed ieiunium Christi? Ieiunans enim debes adire pontificem tuum Christum, qui utique non in terris requirendus est, sed in caelis, et per ipsum debes offerre hostiam Deo.

Vis tibi adhuc ostendam, quale te oportet ieiunare ieiunium? Ieiuna ab omni peccato, nullum cibum sumas malitiae, nullas capias epulas uoluptatis, nullo uino luxuriae concalescas. Ieiuna a malis actibus, abstine a malis sermonibus, contine te a cogitationibus pessimis. Noli contingere panes furtiuos peruersae doctrinae. Non concupiscas fallaces philosophiae cibos, qui te a ueritate seducant. Tale ieiunium Deo placet. *Abstinere* uero *a cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus* et hoc facere cum his, qui Christum crucifixerunt, acceptum esse non potest Deo. Indignati sunt aliquando et Pharisaei

Dacă tu vrei să postești astfel, postește după preceptul Evangheliei și ține în postiri legile evanghelice, în care Mântuitorul astfel poruncește despre post: „*Tu însă, dacă postești, unge capul tău și spală fața ta!*". Iar dacă cercetezi în ce fel să *speli fața ta,* Mt. 6,17
Apostolul Pavel te învață: când *vei contempla cu fața descoperită slava Domnului, transformat după aceeași imagine, din slavă în slavă, ca de la Duhul Domnului. Unge-ți* și *capul tău,* dar vezi să nu fie cu 2Cor. 3,18
uleiul păcatului: căci *uleiul păcătosului să nu îngrașe capul tău. Unge-ți capul,* așadar, cu uleiul săltării, *cu* Ps. 140,5
uleiul veseliei, cu uleiul milostivirii, așa încât, după *Cf.* Ps. 44,8
porunca Înțelepciunii, *milostivirea și credința să nu te părăsească*! Căci pentru aceasta și apostolul Pavel, Prov. 3,3
vrând să ne sustragă de la cele vizibile și pământești și să ridice spiritele și gândurile noastre la cele cerești, strigă: *Dacă v-ați ridicat iarăși cu Hristos, căutați-le pe cele ce sunt sus, nu pe cele ce sunt pe pământ.* Oare nu îți spune pe față: „Să nu cauți pe Col. 3,1-2
pământ Ierusalimul și nici obligațiile Legii, nici postul iudeilor, ci postul lui Hristos! Căci postind trebuie să te apropii de arhiereul tău, Hristos, care nu trebuie căutat, desigur, pe pământ, ci în ceruri, și prin El trebuie să oferi jertfă lui Dumnezeu"?

Vrei încă să-ți arăt ce fel de post trebuie să ții? Postește de la orice păcat, nu lua vreo hrană a răutății, nu participa la banchetele desfătării, nu te încălzi cu nici un vin al excesului! Postește de fapte rele, oprește-te de la cuvintele rele, abține-te de la cugetările mârșave! Nu atinge pâinile furate ale învățăturii perverse! Să nu poftești hrana înșelătoare a filosofiei, care te seduce de la adevăr! Un astfel de post place lui Dumnezeu. *A te abține* însă *de la hrana pe care Dumnezeu a creat-o credincioșilor pentru a fi luată cu mulțumire* și a face aceasta cu 1Tim. 4,3
cei care L-au răstignit pe Hristos nu poate fi acceptat de Dumnezeu. Odinioară și fariseii s-au indignat de

Domino, cur non ieiunarent discipuli eius. Quibus ille respondit quia: *Non possunt filii sponsi ieiunare, quamdiu cum ipsis est sponsus.* Illi ergo ieiunent, qui perdiderunt sponsum, nos habentes nobiscum sponsum ieiunare non possumus.

Nec hoc tamen ideo dicimus, ut abstinentiae christianae frena laxemus; habemus enim quadragesimae dies ieiuniis consecratos, habemus quartam et sextam septimanae diem, quibus sollemniter ieiunamus. Est certe libertas Christiano per omne tempus ieiunandi, non obseruantiae superstitione, sed uirtute continentiae. Nam quomodo apud eos castitas incorrupta seruatur nisi artioribus continentiae fulta subsidiis? Quomodo Scripturis operam nauant, quomodo scientiae et sapientiae student? Nonne per continentiam uentris et gutturis? Quomodo quis *se ipsum castrat propter regnum caelorum*, nisi ciborum affluentiam resecet, nisi abstinentia utatur ministra? Haec ergo Christianis ieiunandi ratio est. Sed est et alia adhuc religiosa, cuius laus etiam quorundam Apostolorum litteris praedicatur. Inuenimus enim in quodam libello ab Apostolis dictum: *Beatus est, qui etiam ieiunat pro eo, ut alat pauperem.* Huius ieiunium ualde acceptum est apud Deum et reuera digne satis; imitatur enim illum, *qui animam suam posuit pro fratribus suis.* Quid ergo ueteribus pannis noua indumenta miscemus? Quid in utres ueteres mittimus uinum nouum? *Vetera transierunt: ecce, facta sunt omnia noua*, per Christum Dominum nostrum, *cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.*

Domnul: de ce nu posteau ucenicii Lui? El le-a răspuns: *„Fiii mirelui nu pot posti câtă vreme mirele este cu ei"*. Aşadar, cei ce l-au pierdut pe mire postesc; noi, avându-l cu noi pe mire, nu putem posti. *Cf.* Mt. 9,15

Nu spunem totuşi aceasta pentru a slăbi frâiele abstinenţei creştine: căci avem patruzeci de zile consacrate postirilor, avem zilele a patra şi a şasea a săptămânii, în care postim solemn[84]. Pentru creştin există, desigur, libertatea să postească tot timpul: nu dintr-o atenţie excesivă arătată obligaţiilor, ci în virtutea moderaţiei. Căci în ce fel este păzită castitatea intactă de către ei dacă nu susţinută de strâmtorile protectoare ale moderaţiei? În ce fel se dedică Scripturilor, în ce fel se ataşează de ştiinţă şi de înţelepciune? Oare nu prin moderaţia pântecului şi a gâtului? În ce fel *se castrează* cineva *pe sine pentru împărăţia cerurilor* dacă nu taie afluenţa hranei, dacă nu se foloseşte de slujitoare, de abstinenţă? Aceasta este, prin urmare, raţiunea postului pentru creştini. Dar mai există încă una, religioasă, a cărei laudă este proclamată de scrierile unor apostoli. Căci găsim într-o cărticică de la apostoli: *Fericit cel care posteşte şi pentru aceasta, ca să-l crească pe cel sărac!* Postul acestuia este foarte plăcut la Dumnezeu, şi pe merit foarte vrednic: căci îl imită pe Cel *Care şi-a pus sufletul său pentru fraţii săi.* Aşadar, de ce să amestecăm vechile zdrenţe cu veşmintele noi? De ce să punem vin nou în burdufuri vechi? *Cele vechi au trecut, iată, toate s-au făcut noi* prin Hristos, Domnul nostru, *Care are slava şi stăpânirea în vecii vecilor. Amin.*

Cf. Mt. 19,12

Cf. 1In. 3,16

Cf. Mt. 9,16
2Cor. 5,17
Cf. 1Pt. 4,11; Ap. 1,6

Homilia XI

De eo quod scriptum est: *Sancti estote, quia et ego sanctus sum, dicit Dominus.*

1. Nuper in auribus Ecclesiae recitatus est sermo Dei dicens: *Estote sancti, quia et ego sanctus sum Dominus Deus uester.* Nomen hoc sanctus quid sibi uelit, quidue significet in Scripturis diuinis, diligentius requirendum est, ut, cum uim uerbi didicerimus, etiam opus eius possimus implere.

Congregemus ergo de Scripturis diuinis, super quibus *sanctum* dici inuenimus, et deprehendimus non solum homines, sed etiam muta animalia *sancta* appellata; inuenimus et uasa ministerii *sancta* uocitata et uestimenta *sancta* dici et loca nihilominus, quae in urbibus uel suburbibus posita sunt et sacerdotibus deputata. Ex mutis quidem animalibus *primogenita* boum uel pecorum sanctificari per legem Domino iubentur et dicitur: ne facias, inquit, in iis opus ullum, quoniam Domino sanctificata sunt. Super uasis uero, cum in tabernaculo testimonii uasa ministerii *turibula* uel *phialae* uel cetera huiusmodi *uasa sancta* appellantur. Super uestimentis etiam cum *stola* pontificis Aaron et *tunica linea* et cetera huiusmodi uestimenta *sancta* dicuntur.

Si ergo intueamur, quo sensu haec omnia *sancta* nominata sunt, aduertemus, quomodo etiam nos dare operam

Omilia XI

Despre ceea ce s-a scris: *„Fiţi sfinţi, fiindcă şi Eu sunt sfânt", spune Domnul.*

Cf. Lv. 20,7

1. Tocmai s-a citit, în urechile Bisericii, enunţul lui Dumnezeu: *„Fiţi sfinţi, fiindcă şi Eu, Domnul Dumnezeul vostru, sunt sfânt"*. Trebuie cercetat cu grijă ce vrea să semnifice în sine acest termen, „sfânt", ce semnificaţie are în Scrierile divine: învăţând puterea acestui cuvânt, să putem împlini şi lucrarea lui. Lv. 20,7

Să adunăm, aşadar, din Scripturile divine realităţile despre care găsim că s-a spus *sfânt*: aflăm astfel că nu numai oamenii, ci şi însufleţitele mute au fost numite *sfinte*, găsim şi vase ale slujirii chemate *sfinte*, şi [unele] haine sunt numite *sfinte*, la fel şi locurile, aflate în oraşe sau în proximitatea oraşelor, atribuite preoţilor. Se porunceşte şi se spune că, dintre însufleţitele mute, *întâii-născuţi* ai boilor sau ai turmelor sunt sfinţiţi prin Lege Domnului: „Să nu faci cu ei vreo lucrare, fiindcă au fost sfinţiţi pentru Domnul!". Iar în privinţa vaselor [se spune că sunt *sfinte*] atunci când sunt numite *vase sfinte* vasele slujirii din cortul mărturiei, *tămâierele* şi *recipientele*. Despre *straie* [se spune că sunt *sfinte*] când sunt desemnate *sfinte* straiele arhiereului Aaron, *tunica de in moale* şi celelalte haine de acest fel.

Cf. Ex. 13,2; *Cf.* Ex. 40,9; *Cf.* Ex. 28,2; *Cf.* Nm. 35,1 *sqq*. *Cf.* Ex. 13,2; Dt. 15,19; *Cf.* Ex. 25,28; 40,9; *Cf.* Lv. 16,32,4

Aşadar, dacă percepem în ce sens au fost numite *sfinte* toate acestea, să observăm în ce fel trebuie să

debeamus, ut sancti esse possimus. Natus est mihi primogenitus bos : non mihi licet occupare eum ad opus commune ; est enim Domino consecratus et ideo dicitur sanctus. Intelligimus ergo ex hoc muto animali, quomodo lex, quod sanctum uult esse, nulli alii id deseruire iubet nisi Domino soli. Iterum *pateras* uel *phialas* quas dicit sanctas, illae sunt, quae numquam iubentur exire de templo, sed esse semper in sanctis nec ullis penitus humanis usibus ministrare. Similiter et *uestimenta*, quae sancta nominantur, non iubentur intra domum usui deseruire pontificis, sed in templo esse et inde omnino numquam efferri, sed ad hoc tantum consecrata esse, ut iis Deo ministrans pontifex induatur et sint semper in templo, ad ceteros uero usus communes utatur communibus indumentis. Similiter et *pateris ac phialis* his, quae sancta appellantur, ad humanos et communes usus uti non licet, sed tantum ad diuina ministeria.

Quod si intellexisti, quomodo uel animal uel uas uel uestimentum sanctum appellatur, consequenter intellige quod his obseruationibus et legibus etiam homo sanctus appelletur. Si qui enim se ipsum deuouerit Deo, si qui nullis se negotiis saecularibus implicauerit, *ut ei placeat, cui se probauit*, si qui separatus est et segregatus a reliquis hominibus carnaliter uiuentibus et mundanis negotiis obligatis non *quaerens ea, quae super terram, sed quae in caelis sunt*, iste merito sanctus appellatur. Donec enim permixtus est *turbis* et in multitudine fluctuantium uolutatur nec uacat soli Deo segregatus a uulgo, non potest esse sanctus. Nam de his quid dicemus, qui cum gentilium turbis ad spectacula maturant et conspectus suos atque auditus impudicis et uerbis et actibus foedant? Non est nostrum

ne străduim ca să putem fi sfinţi. Mi se naşte un întâi-născut, un bou : nu mi se permite să-l pun la vreo lucrare comună, căci este dedicat Domnului şi, de aceea, se numeşte „sfânt". Prin urmare, înţelegem din cazul acestui însufleţit mut că Legea porunceşte ca ceea ce vrea să fie sfânt să nu-i slujească nimănui, decât numai Domnului. Iarăşi, *cupele* sau *recipientele* pe care le numeşte „sfinte" sunt cele despre care se porunceşte ca niciodată să nu părăsească templul, ci mereu să fie în sfinte, neslujind vreodată vreunei folosinţe omeneşti. La fel şi *hainele*, care sunt numite „sfinte" : nu se porunceşte a sluji folosului arhiereului în casă, ci se află în templu şi de acolo nu sunt scoase niciodată, nicidecum. Ele au fost dedicate doar pentru aceasta : arhiereul ce-I slujeşte lui Dumnezeu să se îmbrace cu ele şi să fie mereu în templu, iar pentru celelalte folosinţe comune se folosesc veşminte comune. La fel, nu este permis să fie folosite în vreo folosinţă comună şi omenească *cupele* şi *recipientele* care se numesc „sfinte", ci doar la slujiri divine.

Dacă ai înţeles în ce fel un însufleţit, ori un vas, ori o haină este numită „sfântă", înţelege, în mod logic, că urmând aceste obligaţii şi legi şi un om este chemat „sfânt". Căci dacă cineva s-a dedicat lui Dumnezeu, dacă cineva nu se implică în nici o afacere a veacului, *ca să-i placă celui ce îl încearcă*, dacă cineva s-a separat şi despărţit de ceilalţi oameni, ce trăiesc carnal şi sunt constrânşi de afaceri lumeşti, dacă cineva nu le *caută pe cele ce sunt pe pământ, ci pe cele care sunt în cer*, acesta pe merit va fi chemat „sfânt". Căci atâta vreme cât este amestecat *cu gloata* şi, frământat în mulţimea celor şovăielnici, nu se dedică doar lui Dumnezeu, separat de vulg, el nu poate fi sfânt. Ce să mai spun despre cei ce se grăbesc spre spectacole împreună cu mulţimile gentililor, spurcându-şi vederea şi auzul cu fapte şi cuvinte nerușinate? Nu ni s-a dat nouă să ne pronunţăm

Cf. 2Tim. 2,4

Cf. Col. 3,1-2

Cf. Mt. 13,34

pronuntiare de talibus. Ipsi enim sentire et uidere possunt, quam sibi delegerint partem.

Tu ergo, qui haec audis, cui lex diuina recitatur, quem ipsius etiam Dei sermo conuenit dicens: *Sancti estote, quia et ego sanctus sum Dominus Deus uester*, sapienter intellige quae dicuntur, ut sis beatus, cum feceris ea. Hoc est enim, quod dicitur tibi: *Separa te* ab omni non solum homine, sed et *fratre inquiete ambulante et non secundum traditiones* apostolicas. *Separamini* etenim *qui portatis* inquit *uasa Domini, et exite de medio eorum, dicit Dominus. Separa te* a terrenis actibus, *separa te* a concupiscentia mundi: *Omne enim quod in mundo est* secundum Apostolum *concupiscentia carnis est et concupiscentia oculorum, quae non est a Deo*. Cum ergo separaueris te ab his omnibus, deuoue te Deo tamquam primogenitum uitulum; non operetur per te peccatum nec iugum tibi imponat malitia, sed esto semotus et segregatus, usibus tantum sacerdotalibus tamquam primogenitum animal mancipatus. Segregare et secernere, tamquam *phialae* sanctae et sancta *turibula* solius templi usibus et Dei ministerio uacans. Separa te et semoue ab omni pollutione peccati et esto semotus et segregatus intra templum Dei tamquam sancta indumenta pontificis. In templo namque Dei est segregatus et separatus ille, *qui in lege Dei meditatur die ac nocte* et qui *in mandatis eius cupit nimis. Sancti* ergo *estote, dicit Dominus, quia et ego sanctus sum.* Quid est: *quia et ego sanctus sum?* Sicut ego, inquit, segregatus sum et longe separatus ab omnibus, quae adorantur uel coluntur siue in terra, siue in caelo; sicut ego excedo omnem creaturam atque ab uniuersis, quae a me facta sunt, segregor: ita et uos segregati estote ab omnibus, qui non sunt sancti nec Deo dicati.

despre cei de acest fel. Căci ei singuri pot percepe și vedea partea pe care și-au ales-o.

Tu, așadar, cel ce auzi acestea, căruia i se citește legea dumnezeiască, căruia i se adresează enunțul lui Dumnezeu: *„Fiți sfinți, fiindcă și Eu, Domnul Dumnezeul vostru, sunt sfânt"*, înțelege în mod înțelept cele spuse, ca să fii fericit făcându-le pe acestea. Căci aceasta înseamnă ceea ce ți se spune: *„Separă-te* nu numai de orice om, ci chiar și de *fratele* ce *umblă în dezordine și nu după tradițiile"* apostolice. *„Separați-vă, voi, cei ce purtați vasele Domnului și ieșiți din mijlocul lor!", spune Domnul. Separă-te* de faptele pământești, *separă-te* de poftirea lumii: *Căci,* după Apostol, *orice este în lume este poftire a cărnii și poftire a ochilor, care nu este de la Dumnezeu.* Așadar, odată separat de toate acestea, dedică-te lui Dumnezeu ca un viței întâi-născut: păcatul să nu lucreze prin tine, și nici răutatea să nu te pună sub jug. Așază-te deoparte și te deosebește, consacrat fiind doar folosințelor preoțești, ca un însuflețit întâi-născut! Deosebește-te și pune-te deoparte, fiind disponibil doar folosințelor templului și slujirii lui Dumnezeu, ca *recipientele* sfinte și ca sfintele *cădelnițe*! Separă-te și așază-te deoparte de orice întinare a păcatului; fii așezat deoparte și deosebit înlăuntrul templului lui Dumnezeu, ca sfintele veșminte ale arhiereului! Căci în templul lui Dumnezeu este deosebit și separat *cel ce meditează întru Legea Domnului ziua și noaptea* și *care râvnește în poruncile lui.* Prin urmare, *„Fiți sfinți", spune Domnul, „fiindcă și Eu sunt sfânt"*. Ce înseamnă *„fiindcă și Eu sunt sfânt"*? Spune: „Așa cum Eu sunt deosebit și separat foarte de toate cele ce sunt venerate sau cinstite fie pe pământ, fie în cer, așa cum Eu depășesc toată creatura și mă deosebesc de toate cele făcute de Mine, tot așa deosebiți-vă și voi de toate cele ce nu sunt sfinte sau închinate lui Dumnezeu!".

Lv. 20,7

Cf. 2Tes. 3,6

Cf. Is. 52,11; Ap. 18,4

Cf. 1In. 2,16

Cf. Ex. 25,29

Cf. Ps. 1,2

Cf. Ps. 111,1

Lv. 20,7

Segregari autem dicimus non locis, sed actibus, nec regionibus, sed conuersationibus. Denique et ipse sermo in graeca lingua, quod dicitur ἅγιος, quasi extra terram esse significat. Quicumque enim se consecrauerit Deo, merito extra terram et extra mundum uidebitur; potest enim et ipse dicere: super terram ambulantes *conuersationem in caelis habemus.* Solomon quoque in Prouerbiis dicit: *Laqueus est uiro forti cito aliquid de suis sanctificare; postea enim quam uouerit euenit paenitere.* Et hoc est utique quod dicit, ne quis forte, *cum fructus ex area aut uinum ex torcularibus colligit* et dixerit: uolo tantum offerre Ecclesiae uel in usum pauperum aut peregrinorum tantum praebere; si postea ex eo modo, quem uouit, aliquid ad usus proprios praesumat, iam non de suis fructibus praesumpsit, sed sancta Dei uiolauit. Et ideo *laqueus forti est sanctificare aliquid,* hoc est uouere Deo et postmodum paenitentia ductum ad usus proprios ea, quae consecrauerat, reuocare.

Sed et si nos ipsos consecramus et offerimus Deo aut etiam si alios uouemus, obseruemus hunc *laqueum,* ne forte, posteaquam nos Deo uouimus, iterum humanis usibus uel actibus subiugemur. Vouet autem se unusquisque, uerbi gratia, sicut Nazaraei faciebant tribus aut quattuor aut quot placuisset annis templo se consecrantes Dei, ut ibi semper uacarent obseruantes illa, quae de Nazaraeis scripta sunt; ut comam capitis nutrirent *nec adscenderet ferrum super caput eorum* toto uoti sui tempore, ut uinum non contingerent neque aliquid *ex uite* et cetera quaecumque complexa fuisset uoti professio. Sed et alium quis ita uouet Deo, sicut Anna fecit Samuelem; ante enim quam nasceretur, obtulit eum Deo dicens: *Et dabo eum Domino datum*

Însă spunem să se separe nu în sens local, ci în privința faptelor, nu în sens spațial, ci prin locuire. Căci chiar cuvântul ἅγιος, din limba greacă, semnifică faptul că este în afara pământului[85]. Căci oricine se va dedica lui Dumnezeu, pe merit se va arăta a fi în afara pământului și în afara lumii. Căci și el poate zice: „Umblând pe pământ, *avem locuire în ceruri*". *Cf.* Flp. 3,20

Și Solomon spune în Proverbe: *Capcană este pentru bărbatul puternic a sfinți la repezeală ceva din ale sale, căci după ce a dedicat, se întâmplă să se pocăiască.* Enunțul acesta înseamnă: cineva, *după ce își adună roadele din arie sau vinul din teascuri* și spune: „Vreau numai să ofer Bisericii, să fie numai spre folosul săracilor sau spre cel al călătorilor". Dacă după aceea ia spre folos propriu ceva din cele dedicate, nu a mai luat din roadele sale, ci a profanat sfintele lui Dumnezeu. Și de aceea *capcană este pentru cel puternic să sfințească,* adică să dedice lui Dumnezeu, *ceva,* iar după aceasta, mânat de regret, să rețină spre folos propriu cele pe care le dedicase. Prov. 20,25 *Cf.* Dt. 16,13

Dar chiar dacă ne dedicăm și ne oferim pe noi înșine lui Dumnezeu sau dacă-i consacrăm pe alții, să ne păzim de această *capcană,* ca nu cumva, după ce ne-am consacrat lui Dumnezeu, să cădem iarăși în jugul folosințelor sau faptelor omenești. Însă fiecare se consacră pe sine, spre exemplu cum făceau nazireii, care se consacrau în templu de trei ori, de patru ori sau de câte ori doreau pe an, ca să se dedice acolo mereu, îndeplinind cele scrise despre nazirei: lăsau să crească pleata capului, *fierul nu urca pe capul acestora* în tot timpul votului lor, nu atingeau vin și nici altceva *din viță* și toate celelalte câte sunt cuprinse în declarația votului. Dar cineva îl poate dedica pe un altul lui Dumnezeu, așa cum a făcut Ana cu Samuel. Căci, înainte de a-l naște, l-a oferit lui Dumnezeu, spunând: *„Și îl voi da pe el* *Cf.* Nm. 6,4-5

omnibus diebus uitae suae. Ex quibus omnibus clarum est, quomodo unusquisque nostrum, qui uult esse sanctus, consecrare se debeat Deo et nullis praeterea negotiis uel actibus, qui ad Deum minime pertinent, occupari.

2. Post haec scriptum est: *Seruate* inquit *praecepta mea et facite ea, ego Dominus* et his addidit: *Homo homo si maledixerit patrem aut matrem suam, moriatur*; et post multa, quae praecepit, quibus etiam poenas praeuaricationis adscripsit, addit in clausula: *Et seruate omnia praecepta mea et iustificationes meas et iudicia mea.* Vnde consequens mihi uidetur requirere, quid in his singulis indicetur.

Equidem secundum quod obseruare potui, *praeceptum* est siue *mandatum* illud, quod, uerbi gratia, in decalogo dicitur: *Non occides, non adulterabis*; hoc enim solum praecipitur et non adscribitur poena commissi. Nunc autem iterantur quidem eadem, sed additis poenis; dicitur enim: *Homo homo quicumque adulterauerit uxorem uiri et uxorem proximi sui, morte moriatur is, qui adulterat, et quae adulteratur. Et si quis dormierit cum uxore patris sui, turpitudinem patris sui detexit, morte moriantur, ambo rei sunt.* De his autem in prioribus iam data fuerant praecepta, sed non obseruantem quae maneret poena, non fuerat adscriptum. Nunc ergo eadem repetuntur et uniuscuiusque peccati poena decernitur; et ideo recte haec iustificationes et *iudicia* appellantur, quibus quod iustum est recipere iudicatur ille qui peccat.

Sed intuere ordinem diuinae sapientiae; non continuo poenas cum primis statuit praeceptis. Vult enim, ut non metu poenae, sed amore pietatis Patris praecepta custodias; sed si contempseris, non tam homini iam quam contemptori

Domnului ca dat pentru toate zilele vieții lui". Din toate acestea este clar în ce fel fiecare dintre noi, care vrea să fie sfânt, trebuie să se consacre lui Dumnezeu și să nu se mai ocupe cu alte afaceri sau fapte care nu au nici o legătură cu Dumnezeu. 1Rg. 1,11

2. După acestea s-a scris: „*Păziți preceptele Mele și le faceți, Eu [sunt] Domnul*", și a adăugat acestora: „*Om, om dacă va blestema pe tatăl sau pe mama sa, să moară!*". Și după ce dă mai multe precepte prin care se stabilesc pedepsele încălcării, adaugă în concluzie: „*Și să păziți toate preceptele Mele și îndreptările Mele și judecățile Mele!*". În consecință, mi se pare că se cere ce se indică prin fiecare din acestea. Lv. 20,8 Lv. 20,9 *Cf.* Lv. 20,22

Într-adevăr, din câte am putut observa, *precept* sau *poruncă* este ceea ce se spune, spre exemplu, în Decalog: „*Nu vei ucide! Nu vei săvârși adulter!*". Căci se hotărăsc doar acestea: nu se adaugă pedeapsa pentru fapta comisă. Acum însă se reiau aceleași, dar se adaugă pedepsele. Căci spune: „*Om, om oricare va săvârși adulter cu soția unui bărbat și cu soția aproapelui său, de moarte să moară acesta care săvârșește adulter și cea cu care s-a săvârșit adulter. Și dacă cineva va dormi cu soția tatălui său, a dezvelit rușinea tatălui său, de moarte să moară, amândoi sunt vinovați*". Despre acestea fuseseră deja date precepte, mai înainte, dar nu se adăugase pedeapsa rezervată celui ce nu le respectă. Așadar, acum aceleași sunt repetate și se stabilește pedeapsa pentru fiecare păcat: de aceea pe drept acestea se numesc îndreptări și *judecăți*: prin ele se judecă ce este drept să primească cel ce păcătuiește[86]. Dt. 5,17-18 Lv. 20,10-11

Observă însă ordinea dumnezeiești înțelepciuni: nu a fixat de îndată pedepsele, odată cu primele precepte. Căci vrea ca nu de frica pedepsei, ci de dragostea de cuviință să respecți preceptele Tatălui. Dacă le vei disprețui, pedeapsa este poruncită nu

poena mandatur. Primo ergo benignitate provocaris ut filius: *Ego enim dixi: dii estis, et filii Excelsi omnes.* Quod si filius esse obediens non uis, contemptor plecteris ut seruus. Post haec dicit: *Et si quis dormierit cum nuru sua, morte moriantur ambo, impietatem fecerunt, rei sunt.* Et has leges uel haec praecepta absque poenis superius dederat; dixerat enim: *Turpitudinem nurus tuae non denudabis, quoniam uxor filii tui est, non reuelabis turpitudinem eius,* et omnia quae subsequuntur. Et hunc locum simili modo ibi absque suppliciis, hic uero cum diuersis suppliciorum generibus adscripsit.

Quo in loco recordor sermonis illius, quem beatus Apostolus Paulus ad Hebraeos scribens dicit: *Irritam quis faciens legem Moysis sine ulla miseratione duobus aut tribus testibus moritur; quando maioribus suppliciis dignus putabitur, qui Filium Dei conculcauerit et sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, et Spiritui gratiae contumeliam fecerit?* Sed quam ob causam mentionem fecerim Scripturae huius, ausculta. Secundum legem adulter uel *adultera morte moriebantur* nec poterant dicere: paenitentiam petimus et ueniam deprecamur. Non erat lacrimis locus nec emendationi ulla concedebatur facultas, sed omnimodis puniri necesse erat, qui incurrisset in legem. Hoc autem seruabatur et in singulis quibusque criminibus, quibus erat poena mortis adscripta. Apud Christianos uero si adulterium fuerit admissum, non est praeceptum, ut *adulter uel adultera* corporali interitu puniantur, nec potestas data est episcopo Ecclesiae adulterum praesenti morte damnare, sicut tunc secundum legem fiebat a presbyteris populi. Quid igitur? Dicemus quod lex Moysi crudelis est quae iubet puniri *adulterum uel adulteram* et Euangelium Christi

atât pentru om, cât pentru cel ce disprețuiește. Așadar, mai întâi te invită cu bunătate, ca pe un fiu: *„Căci Eu am spus: «Dumnezei sunteți și toți [sunteți] fiii Celui Preaînalt»"*. Dacă nu vrei să fii un fiu ascultător, disprețuind, vei fi lovit ca sclav. Spune după acestea: *„Dacă cineva va dormi cu nora sa, amândoi de moarte să moară, au făcut necuviință, sunt vinovați"*. Și aceste legi sau aceste precepte le dăduse mai înainte fără pedepse, căci spusese: *„Rușinea nurorii tale nu o vei dezgoli, fiindcă este soția fiului tău, nu vei descoperi rușinea ei!"* și toate câte urmează. Și acest pasaj a fost scris în același fel: acolo fără sancțiuni, aici a adăugat însă diverse genuri de pedepse.

Ps. 81,6

Lv. 20,12

Lv. 18,15

În privința acestui loc, îmi amintesc acel cuvânt pe care fericitul apostol Pavel l-a spus evreilor: *Cine face fără valoare Legea lui Moise, cu doi sau trei martori, moare fără nici o milă: de ce pedepse, cât de mari, va fi considerat demn cel ce L-a călcat în picioare pe Fiul lui Dumnezeu, a întinat sângele testamentului în care a fost sfințit și a insultat Duhul harului?* Ascultă din ce cauză am menționat această Scriptură! După Lege, adulterul și *adultera de moarte mureau* și nu puteau spune: „Cerem pocăință, implorăm dezlegare". Nu era loc pentru lacrimi, nici nu se acorda vreo posibilitate de corijare, ci era necesar, fără preget, să fie pedepsiți cei ce au greșit împotriva Legii. Iar această [regulă] era păzită în orice crimă în care se adăuga pedeapsa cu moartea. La creștini însă, dacă a fost comis un adulter, nu există precept ca *adulterul și adultera* să fie pedepsiți cu moartea trupească, și nici nu a fost dată putere episcopului Bisericii să-l condamne pe adulter la moartea prezentă, așa cum se făcea atunci, după Lege, de către presbiterii poporului. Ce vom spune? Că Legea lui Moise este crudă, poruncind ca *adulterul și adultera* să fie pedepsiți, iar Evanghelia lui Hristos îi duce la

Evr. 10,28-29

Cf. Lv. 20,10

per indulgentiam resoluit auditores in deterius? Non ita est. Propterea enim sermonem Pauli protulimus in superioribus dicentis: *Quanto magis deterioribus suppliciis dignus est, qui Filium Dei conculcauerit* et cetera. Audi ergo, quomodo neque tunc crudelis fuerit lex neque nunc dissolutum uideatur Euangelium propter ueniae largitatem, sed in utroque Dei benignitas diuersa dispensatione teneatur.

Hoc quod secundum legem, uerbi causa, *adulter uel adultera* praesenti morte puniebatur: propter hoc ipsum, quod peccati sui pertulit poenam et commissi sceleris exsoluit digna supplicia, quid erit post haec, quod animabus eorum ultionis immineat, si nihil aliud deliquerunt, si aliud peccatum non est, quod condemnet eos, sed hoc solum commiserunt et tunc tantum, cum puniti sunt et legis pro hoc supplicium pertulerunt? *Non uindicabit Dominus bis in id ipsum*; receperunt enim peccatum suum et consumpta est criminis poena. Et ideo inuenitur hoc genus praecepti non crudele, sicut haeretici asserunt accusantes legem Dei et negantes in ea humanitatis aliquid contineri, sed plenum misericordia, idcirco quod per hoc purgaretur ex peccatis populus magis quam condemnaretur.

Nunc uero non infertur poena corpori nec purgatio peccati per corporale supplicium constat, sed per paenitentiam; quam utrum quis digne gerat, ita ut mereri pro ea ueniam possit, uideto. Multi sunt enim, qui nec ad hoc inclinantur nec paenitentiae refugium quaerunt, sed, cum ceciderint, surgere ultra nolunt; delectantur enim in eo luto, quo haeserint, uolutari. Nos tamen non obliuiscimur praecepti illius, quo dicitur: *Qua mensura mensi fueritis, eadem remetietur uobis.* Dicimus enim et ad Deum quoniam: *Dedisti nobis panem lacrimarum, et potasti nos in*

mai rău pe auditori, prin indulgență? Nu este așa. Pentru aceasta am pus mai înainte cuvântul lui Pavel: *De ce pedepse, cât de mari, va fi considerat demn cel ce L-a călcat în picioare pe Fiul lui Dumnezeu* etc. Evr. 10,29
Ascultă, așadar, în ce fel nici atunci Legea nu era crudă, nici acum Evanghelia nu este anulată din pricina generoasei dezlegări, ci în fiecare dintre ele bunătatea lui Dumnezeu este păstrată într-o iconomie diferită.

După Lege, *adulterul și adultera*, spre exemplu, erau pedepsiți cu moartea prezentă. Dar prin acest fapt, că a primit pedeapsa pentru păcatul său, că a suportat sancțiuni potrivite pentru crima comisă, ce se va întâmpla după aceasta, ce pedeapsă amenință sufletele lor, dacă nu au greșit cu nimic altceva, dacă nu mai există un alt păcat care să-i condamne, ci doar pe aceasta l-au săvârșit și doar atunci când au fost pedepsiți și au primit această sancțiune a Legii? *Domnul nu va pedepsi de două ori pentru același lucru*: au primit păcatul lor și pedeapsa crimei a fost Naum 1,9
împlinită. De aceea se descoperă că acest gen de precept nu este crud, așa cum afirmă ereticii, acuzând Legea lui Dumnezeu și negând că ea ar conține ceva uman: este plină de milostivire prin aceea că mai degrabă curăță poporul de păcate, decât îl condamnă.

Acum însă nu se introduce pedeapsă pentru trup, iar curățirea de păcat nu constă în sancțiune trupească, ci în pocăință. Ia seama cine o săvârșește în mod adecvat, astfel încât să poată fi vrednic, pentru ea, de dezlegare! Căci mulți sunt cei ce nici nu înclină spre aceasta, nici nu caută refugiu în pocăință, ci, odată căzuți, nu vor să se ridice: simt desfătare rostogolindu-se în mâlul în care s-au prins. Totuși, noi să nu uităm preceptul celui ce spune: *„Cu măsura cu care veți măsura, cu aceea vi se va măsura iarăși și vouă"*. Căci spunem către Dumnezeu: *„Ne-ai dat* Mt. 7,2

lacrimis in mensura. Sunt ergo ista *peccata*, quae dicuntur *ad mortem*; unde et consequens est, ut, quotiens commiserit quis tale peccatum, totiens moriatur. Multas enim esse peccati mortes significat etiam Apostolus Paulus, cum dicit: *Qui de tantis mortibus eripuit nos et eripiet; in quo speramus quia et adhuc eripiet.* Quas ergo hic mortes plures commemorat nisi peccatorum? Si enim haec non diceret de mortibus peccatorum, uidebatur Paulus secundum sententiam suam immortalis esse mansurus ab hac communi morte, qui dicit quia: *De tantis mortibus eripuit nos et eripiet; in quo speramus quia et adhuc eripiet.* Si enim et *eripuit* et *eripiet*, numquam erit quando moriatur, quem Dominus semper *eripiet.*

Et ideo secundum ea, quae discussimus, uidendum est ne forte aliquanto etiam grauius sit nobis, qui pro peccato communi hac morte minime punimur, quam illis, quos legis sententia corporaliter condemnabat; quia nobis ultio reponitur in futurum, illos absoluebant commissi sui persoluta supplicia. Quod et si aliquis est, qui forte praeuentus est in huiuscemodi peccatis, admonitus nunc uerbo Dei ad auxilium confugiat paenitentiae, ut, si semel admisit, secundo non faciat, aut, si et secundo iam aut etiam tertio praeuentus est, ultra non addat. Est enim apud iudicem iustum poenae moderatio, non solum pro qualitate, uerum etiam pro quantitate.

3. Inter cetera ergo peccata, quae morte puniuntur, refert diuina lex quod et *qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur.* Nomen patris grande mysterium est et nomen

pâinea lacrimilor, şi ne-ai dat să bem în lacrimi, cu măsură". Există aşadar aceste *păcate* care se numesc *spre moarte.* De unde rezultă că, ori de câte ori, cineva va săvârşi un asemenea păcat, tot de atâtea ori va muri. Căci şi apostolul Pavel indică faptul că există multe morţi ale păcatului: *Care ne-a smuls şi ne va smulge pe noi din atâtea morţi; din care nădăjduim că ne va mai smulge.* Prin urmare, de care „morţi", multiple, aminteşte, dacă nu de cele aduse de păcate? Căci dacă nu ar fi vorbit despre morţile păcătoşilor, ar rezulta că Pavel, după sentenţa sa, trebuia să rămână nemuritor, scutit fiind de moartea comună, el, care spune: *Ne-a smuls şi ne va smulge pe noi din atâtea morţi, din care nădăjduim că ne va mai smulge.* Căci dacă *l-a smuls* şi *îl va smulge*, nicicând nu va muri cel pe care Domnul mereu *îl va smulge.*

Ps.79,6
Cf. 1In. 5,16
2Cor. 1,10

Şi de aceea, urmând cele analizate, trebuie văzut dacă nu cumva este ceva mai grav pentru noi, care nu suntem pedepsiţi pentru păcat cu această moarte comună, decât pentru cei pe care hotărârea Legii îi condamna trupeşte. Căci pedeapsa este transferată, pentru noi, în viitor, pe când lor li se ierta după ce sancţiunile pentru fapta săvârşită erau administrate. Iar dacă există cineva care a fost surprins în astfel de păcate, sfătuit acum de cuvântul lui Dumnezeu, să se refugieze spre remediul pocăinţei, încât, dacă o dată a încuviinţat, a doua oară să nu mai facă, ori dacă a fost surprins deja pentru a doua sau a treia oară, să nu mai adauge în plus. Căci există, la dreptul judecător, cumpănire a pedepsei, observându-se nu numai calitatea, ci şi cantitatea.

3. Prin urmare, între celelalte păcate care se pedepsesc cu moartea, Legea dumnezeiască relatează că şi *cel ce va blestema pe tată sau pe mamă, de moarte să moară.* Numele tatălui este o mare taină, iar numele

Lv. 20,9

matris arcana reuerentia est. Pater tibi secundum spiritum Deum est; mater *Hierusalem caelestis* est. Propheticis haec et apostolicis testimoniis disce. Hic ipse Moyses scribit in cantico: *Nonne hic ipse Pater tuus acquisiuit te et possedit te?* Apostolus uero dicit de *Hierusalem caelesti* quia: *libera est, quae est* inquit *mater omnium nostrum.* Primo ergo tibi pater Deus est, qui genuit spiritum tuum, qui et dicit: *Filios genui et exaltaui.* Sed et Paulus Apostolus dicit: *Obtemperemus Patri spirituum et uiuemus.*

Secundo tibi pater est carnis pater, cuius ministerio in carne natus es atque in hunc mundum uenisti, qui te portauit *in lumbis*; sicut dicitur de Leui quia: *Adhuc in lumbis erat Abrahae, quando occurrit ei Melchisedech, regresso a caede regum, et benedixit eum, et decimas accepit ab eo.* Quia igitur tam sacratum nomen est patris et tam uenerabile, idcirco *qui maledixerit patri aut matri, morte morietur.* Similia etiam de matre aestimanda sunt, cuius labore, cuius cura, cuius ministerio et natus es et nutritus. Et oportet te secundum Apostolum parem gratiam referre parentibus. Si enim dehonoraueris patrem carnalem, huius contumelia ad *Patrem spirituum* redit; et si iniuriam feceris matri carnali, ad illam *matrem Hierusalem caelestem* redundat iniuria. Sic et seruus si domino irreuerens sit, per hunc corporalem dominum in *Dominum maiestatis* contumeliam iactat; ille enim huic carnali domino suum nomen imposuit.

Et ideo nullo genere aduersum patrem aut matrem, ne uerbo quidem, habendum certamen est aut mouenda contradictio. Pater est, mater est; ut ipsis uidetur, agant, faciant, dicant; ipsi nouerint. Quantumcumque detulerimus obsequii, nondum reddimus uicem gratiae, qua geniti sumus,

mamei este un mister respectat: tată îți este, după duh, Dumnezeu; mama este *Ierusalimul ceresc*[87]. Învață acestea din mărturiile profetice și apostolice! Același Moise scrie în cântare: *„Oare nu [este] chiar acesta Tatăl tău, Care te-a agonisit și Care te are în stăpânire?"*. Iar Apostolul spune despre *Ierusalimul ceresc* că *este liber; aceasta este mama noastră, a tuturor.* Așadar, mai întâi tată îți este Dumnezeu, care a născut duhul tău, care și spune: *„Am născut fii și am sălțat"*. Dar și Apostolul Pavel spune: *Să ne supunem Tatălui duhurilor și vom fi vii!*

Apoi, îți este tată tatăl cărnii, prin a cărui slujire te-ai născut în carne și ai venit în această lume, care te-a purtat *în șale*, după cum se spune despre Levi: *Era deja în șalele lui Avraam când Melchisedec i-a ieșit în întâmpinare, când el se întorcea de la măcelul regilor, și l-a binecuvântat și a primit zeciuială de la el.* Așadar, fiindcă numele tatălui este atât de sfințit și atât de venerabil, de aceea *cel ce va blestema pe tată sau pe mamă de moarte va muri.* Și despre mamă trebuie socotit la fel: te-ai născut și ai fost hrănit prin efortul ei, prin grija ei, prin slujirea ei. Și tu trebuie, după Apostol, să întorci părinților o mulțumire echivalentă. Căci dacă îl vei dezonora pe tatăl carnal, insulta adusă lui se întoarce la *Tatăl duhurilor*, iar dacă vei aduce jignire mamei carnale, jignirea se întoarce asupra acelei *mame, Ierusalimul ceresc.* La fel și sclavul: dacă este lipsit de respect față de stăpân, el aruncă insulta, prin acest stăpân trupesc, asupra *Stăpânului măreției.* Căci El a dat numele său acestui stăpân trupesc.

Și de aceea nu trebuie purtată vreo dispută sau încercată vreo contestare, de orice fel, fie și în cuvânt, împotriva tatălui sau a mamei. El este tatăl, ea este mama: acționează, fac, zic după cum consideră, ei știu. Și oricât de mare va fi supunerea pe care le-o arătăm, tot nu le-am întors o mulțumire corespunzătoare

Cf. Gal. 4,26; Evr. 12,22

Dt. 32,6

Gal. 4,26

Is. 1,2

Evr. 12,9

Cf. Evr. 7,10

Cf. Gn. 14,17 *sqq.*

Lv. 20,9

Cf. Rom. 1,30

Cf. Evr. 12,9

Cf. Gal. 4,26

Cf. Ps. 28,3

qua portati, qua hausimus lucem, qua nutriti sumus, fortassis et eruditi et honestis artibus instituti. Et ipsis fortasse auctoribus agnouimus Deum et ad Ecclesiam Dei uenimus et sermonem diuinae legis audiuimus. Propter haec ergo omnia *quicumque maledixerit patri aut matri, morte morietur.* Quod si haec de corporalibus parentibus decernuntur, quid illi facient, qui Deum Patrem maledicis uocibus lacessunt? qui eum negant conditorem esse mundi aut qui *caelestem Hierusalem, quae est mater omnium nostrum,* indignis sensibus intelligentes dicta prophetica ad conditionem terrenae alicuius urbis adducunt?

Bonum ergo est obseruare ne quando aut carnalem patrem aut caelestem minus digna honorificentia ueneremur, similiter et matrem; obseruare etiam omne mandatum, quod nobis pudicitiam castitatemque commendat, ut neque in praesenti uita secundum legem obnoxii simus morti neque secundum spiritalem legem futura nos poena maneat ignis aeterni; ex quo effugere et euadere omnibus nobis concedat Dominus noster Iesus Christus, *cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!*

pentru faptul că am fost născuți, am fost purtați, că am fost aduși la lumină, că am fost hrăniți, ba poate și educați și instruiți în disciplinele nobile. Și poate prin aceiași autori L-am înțeles pe Dumnezeu, am venit spre Biserica lui Dumnezeu și am ascultat cuvântul Legii dumnezeiești. Pentru toate acestea, așadar, *oricine va blestema pe tată sau pe mamă, de moarte va muri.* Iar dacă acestea sunt decretate în privința părinților trupești, ce vor face aceia care Îl irită, cu glasuri blasfemiatoare, pe Dumnezeu Tatăl, care neagă că El este Ziditorul lumii, care reduc *Ierusalimul ceresc, care este mama noastră, a tuturor,* la condiția unui oarecare oraș pământesc, înțelegând spusele profetice folosind gânduri nedemne?

Lv. 20,9

Cf. Gal. 4,26; Evr. 12,22

Prin urmare, bine este a lua aminte: să nu ne venerăm vreodată cu onoruri mai puțin demne pe tatăl carnal ori pe cel ceresc! Bine este să păzim orice poruncă, care ne conduce la pudicitate și castitate, ca nici în prezenta viață să nu fim pasibili de moarte, după Lege, și nici să nu ne rămână, după Legea duhovnicească, pedeapsa viitoare a focului veșnic. Din aceasta să ne îngăduie, nouă tuturor, să scăpăm și să ieșim Domnul nostru Iisus Hristos, *Care are slava și stăpânirea în vecii vecilor. Amin.*

Cf. 1Pt. 4,11; Ap. 1,6

Homilia XII

De magno sacerdote.

1. Omnis qui inter homines sacerdos est, ad illum sacerdotem, de quo dixit Deus: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech*, paruus est et exiguus. Ille est autem *magnus sacerdos*, qui potest *penetrare caelos* et uniuersam supergredi creaturam et adscendere ad eum, qui *lucem habitat inaccessibilem*, Deum et Patrem uniuersitatis. Propter quod et ille, qui apud Iudaeos *magnus* dicebatur *sacerdos*, introibat quidem in sancta, sed manu facta, sed lapidibus exstructa; non adscendebat in caelum nec adstare poterat apud *Patrem luminum*. Sed quia horum umbram implebat et imaginem, idcirco etiam *magni sacerdotis* nomen per umbram gerebat et imaginem. Vnde et Iudaei per hoc, quod ad fidem proximi esse debuissent, quia apud ipsos adumbratio quaedam et imago praeluxerat ueritatis, dum typos ueritatem putant, ueritatem ipsam tamquam mendacium respuerunt. Nos autem, qui recipimus *magnum sacerdotem*, intelligere debemus quomodo uere ipse sit *magnus sacerdos*. Vere *magnus sacerdos* est, qui peccata dimittit non *per sanguinem taurorum et hircorum, sed per sanguinem suum*. Quia ergo cognouimus, qui sit *magnus sacerdos*, et confitemur ea, quae in lege scripta sunt, de *magno sacerdote* scripta esse, id est Saluatore, quem uere *magnum sacerdotem* esse superior tractatus

Omilia XII

Despre marele preot

1. Oricine este, între oameni, preot, este mic şi neînsemnat, comparat cu acel preot despre care Dumnezeu a spus: „*Tu eşti preot în veac după rânduiala lui Melchisedec*". Căci *mare preot* este cel care poate *străbate cerurile*, care poate depăşi toată creatura şi urca la Cel care *locuieşte în lumina inaccesibilă*, la Dumnezeu şi Tatăl universului. Pentru aceasta şi cel care se numea la evrei *mare preot* intra în sfinte, desigur, dar în cele făcute de mână, construite din pietre: nu urca în cer şi nici nu putea sta pe lângă *Tatăl luminilor*. Dar fiindcă împlinea umbra şi imaginea acelora, de aceea purta, prin umbră şi prin imagine, şi numele *marelui preot*. De aici şi iudeii, care ar fi trebuit să fie cei mai aproape de credinţă, fiindcă la ei a strălucit înainte o anume configuraţie şi imagine a adevărului, considerând *typos*-urile adevăr, au batjocorit adevărul însuşi ca pe o minciună. Noi însă, care Îl primim pe *marele preot*, trebuie să înţelegem în ce fel El a fost cu adevărat *mare preot*. Este cu adevărat *mare preot* cel care iartă păcatele nu *prin intermediul sângelui de tauri şi ţapi, ci prin sângele Său*. Aşadar, fiindcă noi am cunoscut care este *marele preot* şi mărturisim că cele scrise în Lege au fost scrise despre *marele preot*, adică despre Mântuitorul, pe care expunerea anterioară L-a arătat

Ps. 109,4 *Cf.* Lv. 21,10 *Cf.* Evr. 4,14

1Tim. 6,16 *Cf.* Lv. 21,10 *Cf.* Ps. 105,7 *Cf.* Col. 2,17; Evr. 10,1

Cf. Evr. 9,12; 10,4

ostendit, uideamus nunc quae sint, quae de eo lex prophetico spiritu scribit.

2. *Et sacerdos* inquit *magnus ex fratribus suis, cui infusum est super caput eius oleum chrismatis et perfectas habet manus suas, ut induat sancta uestimenta, de capite cidarim non deponet, uestimenta sua non disrumpet, et ad omnem animam mortuam non intrabit; in patre suo, uel in matre sua non contaminabitur, et de sanctis non exibit et non coinquinabit nomen quod est sanctificatum Dei super se, quia sanctum oleum chrismatis Dei sui in ipso est; ego Dominus. Hic uxorem uirginem de genere suo accipiet. Viduam autem et eiectam et pollutam et meretricem, has non accipiet; sed uirginem ex genere suo accipiet uxorem; et non maculabit semen suum in populo suo; ego Dominus; qui sanctifico eum.*

Fuerit quidem etiam apud Iudaeos imago huius obseruantiae et custodita sint, quae lex statuit, a pontificibus Iudaeorum, sed et si diligenter cuncta seruata sint et si omnia, quae lex praecepit, impleta sint, nec sic quidem omnis haec obseruatio magnum potuit facere sacerdotem. Quomodo etenim *magnus* dici potest *sacerdos*, qui peccare potest? Quod autem sub peccato fuerint omnes etiam magni sacerdotes, et ex hoc ipso facile aduertimus quod lex praecipit *ut prius pro suis, post etiam pro populi peccatis offerat hostiam* sacerdos. Quomodo ergo *magnus* est sub peccato positus? Meus autem sacerdos magnus Iesus idcirco *magnus* est, quia *peccatum non fecit nec inuentus est dolus in ore eius* et quia uenit ad eum *princeps huius mundi et non inuenit in eo quicquam.* Ideo ergo et Gabriel archangelus natiuitatem eius adnuntians dicit: *Hic erit magnus et Filius Altissimi uocabitur.*

că este cu adevărat *marele preot*, să vedem acum ce s-a scris despre el în Lege, în duh profetic.

2. *„Şi preotul cel mare dintre fraţii lui, căruia i s-a turnat deasupra capului uleiul hrismei*[88] *şi care are mâini desăvârşite ca să îmbrace sfintele haine, nu îşi va da jos de pe cap* cidaris-*ul, nu îşi va sfâşia hainele şi nu va intra la nici un suflet mort; întru tatăl său sau întru mama sa nu va fi spurcat, şi nu va ieşi din sfinte şi nu va întina numele care este sfinţire a lui Dumnezeu deasupra sa, fiindcă uleiul sfânt al hrismei Dumnezeului lui este în el; Eu [sunt] Domnul. El va lua ca soţie o fecioară din neamul lui. Iar pe văduvă, pe cea alungată, pe cea întinată, pe prostituată, pe acestea nu le va lua, ci fecioară din neamul lui va lua ca soţie; şi nu va păta sămânţa sa în poporul său; Eu [sunt] Domnul, Care îl sfinţesc."* Lv. 21,10-15

Desigur, a existat şi la evrei imaginea acestei reguli, iar cele stabilite de Lege au fost păzite de către arhiereii iudeilor, dar chiar dacă toate ar fi fost urmate cu grijă, chiar dacă toate câte sunt date ca precept de Lege ar fi fost împlinite, nici în acest caz respectarea tuturor acestor reguli nu ar fi putut face „mare" un preot. Căci cum poate fi numit *mare* un *preot* care poate păcătui? Iar că toţi au fost sub păcat, chiar şi marii preoţi, aceasta aflăm uşor chiar din faptul că Legea dă precept ca preotul *să ofere mai întâi jertfă pentru ale sale, şi apoi pentru păcatele poporului.* Aşadar, cum este *mare*, câtă vreme este aflat sub păcat? Marele meu preot, Iisus, este *mare* pentru că *nu a făcut păcatul, şi nici nu s-a găsit înşelăciune în gura Lui*, pentru că a venit la El *căpetenia acestei lumi şi nu a găsit nimic în El.* De aceea, şi arhanghelul Gabriel spune, atunci când anunţă naşterea Lui: *„Acesta va fi mare şi va fi chemat «Fiul celui Preaînalt»".*

Cf. Evr. 7,27

Is. 53,9

Cf. In. 14,30

Lc. 1,32

Peccatum hominem paruum facit et exiguum, uirtus eminentem praestat et magnum. Sicut enim aegritudo corporis exile et exiguum facit corpus hominis, sanitas uero laetum reddit et ualidum, ita intellige quia et animam aegritudo quidem peccati humilem facit et paruam, sanitas uero interioris hominis et uirtutis opera magnam faciunt eam et eminentem et quanto in uirtutibus crescit, tanto prolixiorem reddit magnitudinem sui. Sic ego intelligo illud, quod de Iesu scriptum est quia: *Proficiebat sapientia et aetate et gratia apud Deum et homines.* Nam quis est hominum, qui non *proficiat aetate* in pueritia, ut hoc uelut egregium quiddam de Iesu scriberetur? Ad te haec dico, qui corporaliter audis quod Iesus *aetate proficeret.* Intellige ergo quia *aetate* animae *proficiebat* et magna fiebat anima eius propter magna et ingentia opera, quae faciebat. Denique sciens et Apostolus hanc aetatem de interiori homine sentiendam ita scribit: *Donec omnes occurramus in uirum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi.*

Nam secundum corpus crescere et magnum fieri non est in nobis. Corpus enim ex genitali origine quantitatis materiam sumit, ut uel magnum uel exiguum fiat; anima uero in nobis habet causas et arbitrii libertatem, ut uel magna uel parua sit. Si ergo *pusilla* et parua sit anima, etiam *scandalizari* potest; sic enim scriptum est in Euangelio quia: *Expedit praecipitari in profundum maris quam scandalizare unum de pusillis istis.* Qui magnus est, non *scandalizatur*, sed qui *pusillus* est. Qui magnus est, quodcumque uiderit, quodcumque passus fuerit, non declinat a fide. Qui autem *pusillus* est animo et paruus, occasiones quaerit, quomodo *scandalizetur*, quomodo in fide uideatur offendi. Propterea denique oportet nos maxime his consulere, qui parui sunt in fide, nec tantam curam circa magnos et fortes,

Păcatul îl face pe om mic și neînsemnat, virtutea îl evidențiază ca ales și mare. Căci după cum boala trupului face trupul omului slab și neînsemnat, iar sănătatea îi reface bunăstarea și tăria, tot așa trebuie să înțelegi că și boala păcatului face sufletul umil și mic, pe când sănătatea omului lăuntric și faptele virtuții îl fac mare și ales, și, cu cât crește în virtuți, cu atât arată mai impunătoare mărimea lui. Căci așa înțeleg ceea ce s-a scris despre Iisus: *Înainta în înțelepciune, în vârstă și în har în fața lui Dumnezeu și a oamenilor.* Căci cine dintre oameni nu *înaintează în vârstă* în copilărie, așa încât aceasta să fi fost scrisă ca ceva aparte despre Iisus? Ție îți spun eu aceasta, ție, care auzi trupește că Iisus *înainta în vârstă*! Înțelege, prin urmare, că *înainta în vârsta* sufletului, iar sufletul Lui se făcea mare din pricina faptelor nespus de mari pe care le făcea. Și Apostolul, apoi, cunoscând că această vârstă trebuie înțeleasă în privința omului lăuntric, scrie astfel: *Până ce vom ajunge la bărbatul desăvârșit, la măsura vârstei plenitudinii lui Hristos.* Lc. 2,52 Ef. 4,13

Căci a crește și a deveni mari după trup nu stă în puterea noastră: trupul ia din începutul său generativ materia cantității, prin care se face ori mare, ori mic. Sufletul, pentru a fi ori mare, ori mic, are însă în noi cauze ce stau în puterea noastră și libertate de alegere. Așadar, dacă sufletul este *preamicuț* și slab, el poate fi *scandalizat*, căci așa s-a scris în Evanghelie: *„Mai folositor îi este să se arunce în adâncul mării decât să-l scandalizeze pe unul din acești preamicuți".* Lc. 17,2 Nu este *scandalizat* cel care este mare, ci cel care este *preamicuț*. Cine este mare, orice va vedea, orice va suferi, nu se va abate de la credință. Cine însă este *preamicuț* cu spiritul și slab caută prilejuri de *scandal*, de a se arăta lovit în credință. Din această pricină, apoi, trebuie ca noi să veghem cu mare grijă asupra celor ce sunt mici în credință: nu trebuie să

quantam erga *paruulos* et incipientes debemus impendere. Fortis enim *omnia tolerat, omnia suffert et numquam cadit. Paruuli* uero et *infirmi in fide* obseruandum est, ne occasione nostri offendantur et recedant a fide ac decidant a salute.

Aut ostende mihi de Scripturis, ubi aliquis peccator aut parui meriti *magnus* appellatus sit. Nusquam, opinor, inuenies. Audi uero, qui sunt, qui *magni* appellantur. De Isaac dicitur quia *proficiebat ualde, usquequo factus est magnus, magnus ualde.* Moyses *magnus* dictus est et Iohannes baptista *magnus* dictus est, nunc autem Iesus *magnus* dicitur et post hunc iam nullus appellatus est *magnus.* Prius enim quam adesset, qui uere *magnus* est, ad comparationem reliquorum hominum *magni* appellati sunt sancti, quorum superius fecimus mentionem. Vbi uero aduenit ipse, qui non ex comparatione ceterorum, sed sui magnitudine uere *magnus* erat, de quo etiam scriptum est quia: *Exsultauit ut gigas ad currendam uiam,* ultra iam *magnus* nullus appellatus est. Hic est ergo, de quo scribitur: *Magnus sacerdos ex fratribus suis.* Quibus *fratribus*? De quibus dixit, cum resurrexisset a mortuis: *Vade ad fratres meos et dic iis: adscendo ad Patrem meum et ad Patrem uestrum et ad Deum meum et ad Deum uestrum.* Si autem uis et ex antiquis litteris discere fratres Iesu, lege uicesimum primum psalmum, ubi ex persona Christi dicitur: *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiae laudabo te. Ex fratribus* ergo *suis magnus* est Iesus, ex his, qui prius *magni* fuerant appellati; et sicut *pastorum pastor* est et *pontificum pontifex* et *dominantium Dominus* et *regum rex,* ita et magnorum magnus est; et ideo addidit: *magnus ex fratribus suis.*

cheltuim atâta grijă față de cei mari și puternici, cât trebuie să arătăm față de prunci și față de cei ce sunt la început. Căci cel puternic *le îndură pe toate, le suferă pe toate și niciodată nu cade.* Trebuie să veghem însă ca *pruncii* și *cei lipsiți de tărie în credință* să nu fie loviți, dându-le noi prilej să se întoarcă de la credință și să se desprindă de mântuire. *Cf.* 1Cor. 13,7-8 *Cf.* Evr. 5,13; Rom. 14,1

Ori arată-mi din Scripturi, unde a fost numit *mare* vreun păcătos sau vreun om nevrednic. Niciodată, socotesc, nu vei găsi! Ascultă însă care sunt numiți *mari.* Despre Isaac se spune că *înainta foarte, până s-a făcut mare, foarte mare.* Moise a fost numit *mare,* ca și Ioan Botezătorul. Iar acum Iisus este numit *mare*: după El nimeni nu a mai fost numit *mare.* Căci, mai înainte ca Cel ce este cu adevărat *mare* să fie prezent, sfinții, care tocmai au fost menționați, au fost numiți *mari* în comparație cu restul oamenilor. Când însă vine cel care este cu adevărat *mare,* nu prin comparație cu ceilalți, ci datorită mărimii sale, despre care s-a scris că *a săltat ca uriașul pentru a-și parcurge calea,* de acum nici unul nu mai este numit *mare.* Prin urmare, acesta este despre care se scrie: *Marele preot dintre frații lui.* Dintre care *frați?* Dintre cei despre care a spus, după ce s-a ridicat din morți, *„Mergi la frații mei și spune-le: «Urc la Tatăl Meu și la Tatăl vostru, la Dumnezeul Meu și la Dumnezeul vostru»".* Iar dacă vrei să afli și din scrierile vechi care sunt frații lui Iisus, citește cel de-al douăzeci și unulea psalm, unde se spune din partea Domnului: *„Voi povesti numele Tău fraților Mei, în mijlocul adunării*[89] *Te voi lăuda".* Așadar, *dintre frații Săi* este *mare* Iisus, dintre cei ce fuseseră numiți *mari* mai înainte. Și după cum este *păstorul păstorilor* și *arhiereul arhiereilor,* și *domn al celor ce domnesc,* și *rege al regilor,* la fel este și „marele celor mari"[90]: de aceea a adăugat *cel mare dintre frații tăi.* *Cf.* Gn. 26,13 *Cf.* Ex. 11,3 *Cf.* Lc. 1,15 *Cf.* Lc. 1,32 Ps. 18,6 Lv. 21,10 In. 20,17 Ps. 21,23 *Cf.* Evr. 4,14 *Cf.* Evr. 4,14 *Cf.* 1Tim. 6,15

3. Post haec uero: *Cui* inquit *infusum est oleum chrismatis super caput eius.* Istud *oleum* noli requirere in terris, quod *super caput* infunditur *magni sacerdotis,* ut fiat Christus; sed si uidetur, disce a propheta Dauid istud *oleum,* quale sit: *Dilexisti* inquit *iustitiam et odisti iniquitatem; propterea unxit te Deus Deus tuus oleo laetitiae prae participibus tuis.* Istud est ergo *oleum laetitiae,* quod *capiti eius infusum* fecit eum Christum.

Sed addit adhuc ad laudes eius: *Qui consummatas* inquit *habet manus.* Cuinam, quaeso, hominum hoc conuenit dici? In quo mortalium *perfectas* inuenire possumus *manus?* Etiamsi Aaron iste sit, cuius mentio fieri uidetur, quomodo *consummatas* putabitur *habuisse manus,* quibus *uitulum fabricauit,* quibus idolum sculpsit? Etiamsi ipsum Moysen proferas, quomodo *consummatas habuisse* uidebitur *manus,* qui non glorificauit Dominum *ad aquam contradictionis?* Pro quo delicto etiam uita iubetur excedere. Quod si et alium quem sanctorum memorare uelis, occurit tibi sermo Scripturae, qui dicit quia: *Non est homo super terram, qui faciat bonum et non peccet.* Merito ergo solus Iesus *consummatas habet manus,* qui solus *peccatum non fecit,* hoc est qui perfecta et integra opera manuum habet.

Et ideo de ipso recte dicitur: *Qui consummatas habet manus, ut induatur sancta.* Hic enim est qui uere *indutus est sancta,* non illa, quae *in typo* erant, sed ipsa, quae uere *sancta* sunt. Quod si uis audire de excelsioribus indumentis eius, accipe uerba prophetica: *Amictus* inquit *lumen sicut uestimentum, abyssus sicut amictum uestimentum eius.* Hic est mei magni pontificis habitus, quo indicatur profunda scientiae et sapientiae luce uestitus, quae uere *sancta* sunt indumenta.

3. Iar după aceasta spune: „*Căruia i s-a turnat uleiul hrismei*[91] *deasupra capului*". Nu căuta pe pământ acest *ulei* care se toarnă *deasupra capului marelui preot,* ca să se facă Hristos! Află, dacă vrei, de la profetul David acest *ulei,* de ce fel este: *Ai iubit dreptatea şi ai urât nelegiuirea: de aceea te-a uns Dumnezeu, Dumnezeul tău, cu uleiul veseliei înaintea părtaşilor tăi.* Acesta este, prin urmare, *uleiul veseliei* care, *turnat pe capul Lui,* L-a făcut pe El Hristos.

Cf. Lv. 21,10

Ps. 44,8

Dar adaugă încă la laudele lui: „*Care are mâini împlinite*". Întreb: cărui om i se potriveşte să i se spună aceasta? La care dintre muritori putem descoperi *mâini desăvârşite?* Chiar dacă Aaron ar fi cel despre care pare a se face menţiune, în ce fel se va considera că a avut *mâini împlinite,* cele prin care *a făcut viţelul,* cele prin care a plăsmuit idol? Chiar dacă îl propui pe însuşi Moise, în ce fel se va arăta ca *a avut mâini împlinite* el, care nu L-a slăvit pe Domnul *la apa contestării?* Pentru care greşeală i se şi porunceşte să părăsească viaţa. Iar dacă vei vrea să aminteşti pe vreun alt sfânt, ţi se va arăta cuvântul Scripturii: *Nu există om pe pământ care să facă binele şi să nu păcătuiască.* Aşadar, pe merit doar Iisus are *mâini împlinite,* El, singurul care *nu a făcut păcatul,* care are, adică, fapte desăvârşite şi împlinite ale mâinilor.

Cf. Lv. 21,10

Cf. Ex. 32,4

Cf. Nm. 20,24; 27,13 *sqq.*

Eccl. 7,20

Cf. 1Pt. 2,22

Şi de aceea se spune pe drept despre El: *care are mâini împlinite, ca să fie îmbrăcat cu sfintele.* Căci El *a fost îmbrăcat* cu adevărat *cu cele sfinte,* nu cu cele ce erau *în typos,* ci cu cele ce sunt cu adevărat *sfinte.* Dacă vrei să asculţi despre veşmintele preaînalte ale Lui, primeşte cuvintele profetice: *Acoperit cu lumina ca şi cu o haină, abisul ca o haină acoperitoare a lui.* Aceasta este ţinuta marelui meu preot, prin care se indică faptul că este îmbrăcat cu profunzimea ştiinţei şi cu lumina înţelepciunii, care sunt cu adevărat haine *sfinte.*

Cf. Lv. 21,10

Cf. 1Cor. 10,11

Ps. 103,2,6

Non inquit *auferet de capite suo cidarim.* Iam et prius diximus *cidarim* genus esse operimenti, quod capiti superpositum pontifici praestat ornatum. Hic ergo *magnus pontifex* meus numquam deponit sacri capitis ornatum. Quid sit autem *caput Christi*, ab Apostolo disce, qui dicit: *Caput autem Christi Deus.* Merito igitur istum capitis sui, qui *Deus* est, numquam deponit ornatum, quia semper *est Pater in Filio, sicut Filius* semper *in Patre.*

Et uestimenta sua non disrumpet. Vere hic est, qui *uestimenta sua non disrumpet*, sed semper ea munda, semper integra, semper casta seruabit.

Et ad omnem animam defunctam non intrabit. Quae est *anima defuncta*? Quae est mortua; propheta dicit: *Anima quae peccat, ipsa morietur.* Super hanc ergo animam mortuam Christus non superuenit, quia *sapientia* est et sapientia non intrat ad animam maliuolam. Ipsa est enim mortua, quia, cui inest malitia, inest et peccatum. *Peccatum autem cum consummatum* inquit *fuerit, generat mortem.* Et propter hoc Iesus *non intrat ad animam mortuam.* Si autem uiuat anima, hoc est si non habeat in se mortale peccatum, tunc Christus, qui est *uita*, uenit ad animam uiuentem; quia sicut *lux non potest esse cum tenebris nec cum iniquitate iustitia*, ita nec uita potest esse cum morte. Et ideo si quis sibi conscius est quod habeat intra se mortale peccatum neque id a se paenitentiam plenissimae satisfactionis abiecit, non speret quod *intret* Christus *ad animam* eius, qui *ad omnem animam defunctam non intrat*, quia *magnus sacerdos* est.

4. *In patre suo et in matre sua non contaminabitur.* Hic Scripturae locus difficillimus est ad explanandum, sed si orationibus uestris Deum Patrem Verbi deprecemini, ut nos

Spune apoi: *„Nu își va da jos de pe cap* cidaris-*ul".* Lv. 21,10
Tocmai am spus mai înainte că *cidaris* este un gen de acoperământ care, pus pe capul arhiereului, indică podoaba. Așadar, acest *mare arhiereu* al meu niciodată nu-și dă jos podoaba de pe sfântul cap. Iar care este *capul lui Hristos* învață de la Apostol, care spune: *Iar capul lui Hristos este Dumnezeu.* Prin 1Cor. 11,3
urmare, pe merit niciodată nu dă jos această podoabă a capului Său, care este *Dumnezeu*, fiindcă veșnic *Tatăl este în Fiul, după cum Fiul este* veșnic *în Tatăl.*

„Și nu își va sfâșia hainele." Cu adevărat El este Lv. 21,10
cel ce *nu își va sfâșia hainele*, ci le va păzi mereu curate, mereu întregi, mereu caste.

„Și nu va intra la nici un suflet sfârșit." Care este Lv. 21,10
sufletul *sfârșit*? Cel ce este mort; spune profetul: *Sufletul care păcătuiește moare.* Hristos nu vine, Iez. 18,4
așadar, asupra acestui suflet mort, fiindcă este *înțelepciune*, iar înțelepciunea nu intră la sufletul rău- 1Cor. 1,24
voitor. Căci sufletul în care locuiește răutatea, în care locuiește și păcatul, este mort. *Iar păcatul, după ce va fi fost împlinit, generează moarte.* Și pentru Iac. 1,15
aceasta Iisus *nu intră la sufletul mort.* Dacă însă sufletul este viu, adică dacă nu are în el vreun păcat *Cf.* In. 11,25
de moarte, atunci Hristos, care este *viața*, vine la sufletul care este viu: fiindcă așa cum *lumina nu poate fi cu întunericul, iar dreptatea cu nelegiuirea,* 2Cor. 6,14
tot așa nici viața nu poate fi împreună cu moartea. Și de aceea, dacă cineva este conștient că are înlăuntrul lui un păcat de moarte, și nu îl alungă de la el prin pocăința unei reparații depline, acela să nu spere că Hristos *va intra la sufletul* lui, El, care *nu intră la* *Cf.* Lv. 21,10
nici un suflet sfârșit, fiindcă este *mare preot.*

4. *„Întru tatăl său și întru mama sa nu va fi* Lv. 21,11
spurcat." Acest loc al Scripturii este extrem de dificil de explicat, dar dacă Îl veți implora, cu rugăciunile voastre, pe Dumnezeu, Tatăl Cuvântului, astfel încât

illuminare dignetur, ipso donante poterit explanari. Omnis qui ingreditur hunc mundum, in quadam contaminatione effici dicitur. Propter quod et Scriptura dicit: *Nemo mundus a sorde, nec si unius diei fuerit uita eius.* Hoc ipsum ergo quod *in uulua* matris est positus et quod materiam corporis ab origine paterni seminis sumit, *in patre et matre contaminatus* dici potest. Aut nescis quia, cum quadraginta dierum factus fuerit puer masculus, offertur ad altare, ut ibi purificetur, tamquam qui pollutus fuerit in ipsa conceptione uel paterni seminis uel uteri materni? Omnis ergo homo *in patre et in matre pollutus est*, solus uero Iesus Dominus meus in hanc generationem mundus ingressus est, *in matre non est pollutus.* Ingressus est enim *corpus incontaminatum.* Ipse enim erat, qui et dudum per Solomonem dixerat: *Magis autem cum essem bonus, ueni ad corpus incoinquinatum. Non est* ergo *contaminatus in matre*, sed ne *in patre* quidem. Nihil enim Ioseph in generatione eius praeter ministerium praestitit et affectum; unde et pro fideli ministerio patris ei uocabulum Scriptura concessit. Sic enim Maria ipsa dicit in Euangelio: *Ecce, ego et pater tuus dolentes quaerebamus te.* Sic ergo solus est hic *sacerdos magnus*, qui *neque in patre pollutus sit neque in matre.*

Videamus autem, si adhuc possumus aliquid sublimius et pro dignitate tanti pontificis inuenire. Pater omnium uerus dicitur Deus. *Matrem* autem Apostolus *Ierusalem* dicit esse *caelestem.* Omnes ergo qui peccant, *contaminantur in patre*, a quo creati sunt. Siue enim egimus aliquid impium siue locuti sumus siue cogitauimus contra Deum, cum non credidimus Deo, *contaminati sumus in patre.* Sed atque utinam tunc solum per incredulitatem factum sit, cessatum sit uero postquam credidimus! Sic ergo etiam *in matre contaminamur*, si credentes Deo uel Ecclesiam laedimus

să binevoiască a ne lumina, locul va putea fi explicat, grație darului Său. Se spune că oricine intră în această lume intră într-o anume spurcăciune. De aceea, și Scriptura spune: *Nimeni nu este curat de murdărie, chiar dacă viața lui ar fi de o zi.* Chiar și prin acest fapt, că este pus *în pântecele* mamei și că ia materia trupului din obârșia seminței tatălui, se poate spune că este *spurcat întru tată și întru mamă.* Oare nu știi că, după ce copilul de sex masculin a făcut patruzeci de zile, este oferit la altar, ca acolo să fie purificat, ca și cum ar fi fost întinat prin chiar faptul zămislirii, fie al seminței tatălui, fie al pântecelui mamei? Prin urmare, orice om *a fost întinat întru tată și întru mamă*: doar Iisus, Domnul Meu, a intrat în această generare curat, *nu a fost întinat întru mamă.* Căci a intrat într-un *trup nespurcat.* Căci El era Cel ce spusese odinioară prin Solomon: *„Mai degrabă însă, cum eram bun, am venit spre un trup nespurcat din ambele părți"*. Așadar, *nu este spurcat întru mamă*[92], dar nici *întru tată*, desigur. Căci Iosif nu a înfățișat în generarea lui nimic altceva decât slujire și afect: pentru aceasta, pentru slujirea credincioasă, Scriptura îi acordă numele de „tată". Căci așa spune chiar Maria în Evanghelie: *„Iată, eu și tatăl tău te căutam, neliniștiți"*. Așadar, astfel, *preot mare* este doar cel care *nici întru tată nu a fost întinat, nici întru mamă.*

Să vedem însă dacă nu mai putem găsi ceva mai sublim și potrivit unui arhiereu atât de mare. Adevăratul tată al tuturor se numește Dumnezeu. Iar Apostolul spune că *Ierusalimul ceresc* este *mamă.* Prin urmare, toți cei care păcătuiesc *se spurcă întru Tatăl*, de care au fost creați. Căci fie am săvârșit ceva necuviincios, fie am zis, fie am cugetat împotrivă, atât cât nu am crezut în Dumnezeu, *ne-am spurcat întru Tatăl.* O, de s-ar petrece aceasta doar în vremea necredinței, de-ar înceta după ce am crezut! Astfel, așadar, *ne spurcăm* și *întru mamă*, dacă, crezând în

Cf. Iov 14,4-5

Cf. Iov 3,11

Cf. Lv. 21,11

Cf. Lv. 12,2 *sqq.*

Înț. 8,20

Lc. 2,48

Cf. Gal. 4,26; Evr. 12,22

uel libertatem *matris caelestis* indigna peccati seruitute foedamus. Solus uero Dominus noster Iesus Christus, *qui peccatum nescit, neque in Patre neque in matre contaminatus est* et *de sanctis non exiuit.*

Fuerant quidem nonnulla et in superioribus proponenda Iudaeis, ad quae respondere non possent, sed omissis illis de hoc interim sermone quid nobis dicunt uel ipsi uel qui secundum ipsorum sensum intelligi legem uolunt: si haec ad pontificem nostrum et Saluatorem non referantur, quomodo secundum litteram probabitur quod *de sanctis non exiuit magnus sacerdos*, qui utique et uxorem accipiebat, sicut inferius dicitur, *uirginem de genere suo*? Si *de sanctis non exit*, si nusquam procedit, quomodo aut ad quos usus *accipere* iubetur *uxorem*? Neque enim putandum est quod cum uxore intra sancta manere potuerit. Sed haec putent illi, quibus placent *iudaicae fabulae.*

Nos autem habemus *sacerdotem magnum secundum ordinem Melchisedech* Christum Iesum *numquam de sanctis exeuntem*; semper enim in sanctis est et manet semper sanctus in uerbis suis, sanctus in actibus suis, sanctus in omnibus uoluntatibus suis et solus est, qui numquam inueniatur extra sancta. Qui enim peccat, *exit de sanctis* et quotiensque quis peccat, totiens efficitur extra sancta. Christus autem, *qui numquam peccauit, numquam exiit de sanctis.*

Sed et tu, qui sequeris Christum et imitator eius es, si permaneas in uerbo Dei, si *in lege eius mediteris die ac nocte*, si in mandatis eius exercearis, semper in sanctis es nec umquam inde discedis. Neque enim in loco sancta quaerenda sunt, sed in actibus et uita ac moribus. Quae si secundum Deum sint et secundum praeceptum Dei habeantur,

Dumnezeu, fie insultăm Biserica, fie strâmtăm libertatea *mamei cereşti* cu nedemna sclavie a păcatului. Însă doar Domnul nostru Iisus Hristos, *care nu ştie păcatul*, nu s-a spurcat *nici întru Tatăl, nici întru mamă* şi *din sfinte nu a ieşit.* *Cf.* 2Cor. 5,21

Au fost deja câteva întrebări care trebuiau puse iudeilor, mai înainte, la care nu ar putea răspunde, dar lăsându-le deoparte pe acelea, ce ne spun ei chiar acum, în privinţa acestui enunţ, ei sau cei ce vor să înţeleagă Legea după gândul lor: dacă acestea nu se referă la arhiereul şi Mântuitorul nostru, în ce fel se va dovedi, după literă, *că marele preot nu a ieşit din sfinte*, el, care şi-a luat soţie, după cum s-a spus mai înainte, o *fecioară din neamul său*? Dacă *nu iese din sfinte*, dacă nu merge nicăieri, în ce fel sau cu ce folos i se porunceşte *să-şi ia soţie*? Căci nu trebuie considerat că ar fi putut rămâne cu soţia înlăuntrul sfintelor. Pe acestea să le creadă cei cărora le plac *poveştile iudaice*! *Cf.* Lv. 21,12 *Cf.* Lv. 21,14 *Cf.* Tit 1,14

Noi însă avem un *mare preot după rânduiala lui Melchisedec*, pe Hristos Iisus, Care *nu iese niciodată din sfinte*, căci totdeauna este în sfinte şi rămâne totdeauna sfânt în cuvintele Lui, sfânt în faptele Lui, sfânt în toate voirile Lui: El este singurul care niciodată nu se află în afara sfintelor. Căci cine păcătuieşte *iese din sfinte*: de câte ori păcătuieşte cineva, tot de atâtea ori se pune în afara sfintelor. Hristos însă, *care niciodată nu a păcătuit, nu a ieşit niciodată din sfinte.* *Cf.* Ps. 109,4

Dar şi tu, care îl urmezi pe Hristos şi eşti imitatorul Lui, dacă rămâi în cuvântul lui Dumnezeu, dacă *meditezi întru Legea Lui ziua şi noaptea*, dacă te vei exersa în poruncile Lui, eşti mereu în sfinte şi niciodată nu te îndepărtezi de acolo. Căci cele sfinte nu trebuie căutate în vreun loc, ci în fapte, în viaţă şi în moravuri. Dacă acestea sunt după Dumnezeu şi conforme preceptului lui Dumnezeu, chiar dacă eşti în *Cf.* Ps.1,2

etiamsi in domo sis, etiamsi in foro – et quid dico in foro? – etiamsi in theatro inueniaris uerbo Dei deseruiens, in sanctis te esse non dubites. Aut non tibi uidetur Paulus, cum ingressus est theatrum uel cum ingressus est *Areum pagum* et praedicauit Atheniensibus Christum, in sanctis fuisse? Sed et cum perambularet aras et idola Atheniensium, ubi inuenit scriptum: *Ignoto Deo* et ex hoc uerbo sumpsit Christi praedicationis exordium, etiam ibi *aras* gentilium *lustrans in sanctis* positus erat, quia sancta cogitabat. Sed et quicumque custodit se post acceptam gratiam Dei ne incidat *in homicidium, in adulterium, in furtum, in falsum testimonium* et alia his similia, sed permanet mundus ab omni contagione peccati, *non exiuit* iste *de sanctis*, et non contaminauit sanctificationem Dei sui in semet ipso, quia sanctum *oleum chrismatis* Dei sui super ipsum est.

Illud *oleum*, de quo in Exodo scriptum est, quomodo potest secundum litteram proprie oleum Dei dici, quod arte myrepsica confectum est a pigmentario? Sed si uis uidere oleum Dei, audi quem propheta dicat unctum esse oleo Dei, illum sine dubio, de quo dicit: *Propterea unxit te Deus Deus tuus oleo laetitiae prae participibus tuis.* Hic ergo est *magnus sacerdos*, qui solus oleo Dei unctus est et in quo semper sanctum permansit diuini *chrismatis oleum.*

5. Sed quid additur post haec? *Hic uxorem uirginem de genere suo accipiet, uiduam autem et eiectam et meretricem non accipiet, sed uirginem de genere suo accipiet; et non contaminabit semen suum in populo suo; ego Dominus, qui sanctifico eum.* Quia ergo totius expositionis ordo ad uerum *sacerdotem magnum* reuocatus est Christum, uideamus nunc et de nuptiis eius intelligi debeat.

casă, chiar dacă eşti în for – ce spun eu, „în for"? –, chiar dacă te vei găsi în teatru slujind cuvântului lui Dumnezeu, să nu te îndoieşti că eşti în sfinte. Ori nu ţi se pare că Pavel, când a intrat în teatru sau când a intrat în Areopag şi L-a predicat atenienilor pe Hristos, a fost în sfinte? Dar şi când se plimba printre altarele şi idolii atenienilor, acolo unde a găsit scris „Zeului necunoscut", şi din această sintagmă a luat exordiul predicii lui Hristos, chiar *observând* acolo *altarele* gentililor, el se afla *în sfinte*, deoarece cugeta cele sfinte. Dar şi oricine se păzeşte, după ce a primit harul lui Dumnezeu, să cadă *în ucidere de om, în adulter, în furt, în falsă mărturie* şi în altele asemenea acestora, rămânând curat de orice infecţie a păcatului, acela *nu a ieşit din sfinte* şi nu a spurcat sfinţirea Dumnezeului său, care este în el însuşi, fiindcă sfântul *ulei al hrismei* Dumnezeului lui este pe el.

Cf. Fp. 17,19

Cf. Fp. 17,23

Cf. Mt. 15,19

Cf. Ex. 29,7 *sqq.*

Acel *ulei*, despre care s-a scris în Exod, cum ar putea fi numit în mod propriu, după literă, ulei al lui Dumnezeu, de vreme ce a fost făcut, urmând arta aromaticelor, de către parfumier? Dacă însă vrei să vezi uleiul lui Dumnezeu, ascultă [despre] cine spune profetul că a fost uns cu uleiul lui Dumnezeu, Cel despre care spune, fără îndoială: *„De aceea te-a uns Dumnezeu, Dumnezeul tău, cu uleiul veseliei înaintea părtaşilor tăi"*. Aşadar, *mare preot* este doar cel care a fost uns cu uleiul lui Dumnezeu şi în care rămâne veşnic *uleiul* sfânt *al hrismei* dumnezeieşti.

Ps. 44,8

5. Dar ce se adaugă după acestea? *„Acesta va lua ca soţie o fecioară din neamul lui; iar pe văduvă, pe cea alungată, pe prostituată nu le va lua, ci fecioară din neamul lui va lua; şi nu va spurca sămânţa sa în poporul său; Eu sunt Domnul, Care îl sfinţesc."* Aşadar, fiindcă ordinea întregii expuneri a condus la adevăratul mare arhiereu, Hristos, să vedem acum ce trebuie înţeles şi despre nuntirile lui.

Lv. 21,13-15

Paulus Apostolus dicit: *Volo autem uos omnes uni uiro uirginem castam exhibere, Christo. Timeo autem, ne sicut serpens seduxit Euam astutia sua, corrumpantur sensus uestri a simplicitate, quae in Christo est.* Vult ergo Paulus *omnes Corinthios uirginem castam exhibere Christo*; quod utique numquam uellet, nisi id possibile uideret. Vnde et mirum fortasse uideatur, quomodo hi, qui diversis peccatis corrupti ad fidem Christi uenerunt, omnes simul *uirgo casta* dicantur; quae uirgo tam sancta, tam casta sit, ut mereatur etiam Christi nuptiis copulari. Verum quoniam haec ad carnis integritatem referre non possumus, certum est quod ad integritatem animae spectent, cuius secundum ipsius Pauli sententiam *simplicitas fidei, quae in Christo est*, uirginitas eius appellata est, et per hoc, quoniam cessantibus uel philosophorum sophismatibus uel superstitionibus iudaicis in fide simplici Christus sibi adsumpsit Ecclesiam, *uirginem de genere suo accepit uxorem.* Huius namque fidem non corrumpit philosophicus sensus nec circumcisionis ambitio, sed in simplicitate confessionis tamquam in uirginali integritate permansit. Sic enim et dudum promiserat per prophetam dicens: *Desponsabo te mihi in fide.*

Omnis ergo secundum Apostolum, *qui in Christo est, noua creatura est.* Et sicut idem Apostolus dicit: *Ut exhibeat ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam aut rugam aut aliquid eiusmodi, sed ut sit sancta et immaculata.* Quomodo ergo eam, quae rugosa est, facit esse sine *ruga*, nisi quia *renouat* eam secundum quod scriptum est: *Nam etsi is, qui deforis est, homo noster corrumpitur, sed qui intus est, renouatur de die in diem?*

Viduam sane *et meretricem et eiectam non accipit* Christus nec intrat talis anima thalamos sponsi. Qui enim *ingressus*

Apostolul Pavel spune: *Vreau să vă prezint pe voi toţi ca pe o fecioară castă unui singur bărbat, Hristos. Însă mă tem ca, după cum şarpele a sedus-o pe Eva prin şiretenia lui, gândurile voastre să nu se strice din pricina simplităţii care este în Hristos.* Aşadar, Pavel vrea ca *pe toţi corintenii să-i prezinte ca pe o fecioară castă lui Hristos*, ceea ce niciodată nu şi-ar fi dorit dacă nu ar fi văzut că aceasta este posibil. De unde poate se va isca mirare: în ce fel cei ce, stricaţi de diverse păcate, au venit la credinţa lui Hristos, cu toţii împreună sunt numiţi *fecioară castă*, fecioară atât de sfântă, atât de castă, încât să fie vrednică să se unească în nuntire cu Hristos? Fiindcă însă acestea nu le putem raporta la neprihănirea cărnii, este sigur că vizează neprihănirea sufletului, a cărui *simplitate a credinţei, care este în Hristos*, după expresia lui Pavel însuşi, a fost numită „fecioria" lui; şi prin aceasta, fiindcă au încetat sofismele filosofilor şi superstiţiile iudaice, Hristos şi-a asumat în credinţă simplă Biserica Sa, *Şi-a luat ca soţie o fecioară din neamul Său.* Căci nici gândul filosofic, nici zelul circumciziei nu pervertesc credinţa ei, ci rămâne în simplitatea mărturisirii ca în inocenţă feciorească. Căci astfel a şi promis odinioară prin profet: *„Mă voi logodi cu tine în credinţă".*

Aşadar, după Apostol, *oricine este în Hristos este creatură nouă.* Şi după cum acelaşi Apostol spune: *Ca să-şi înfăţişeze Sieşi Biserică slăvită, neavând pată sau zbârcitură sau altceva de acest fel, ci ca să fie sfântă şi fără pată.* În ce fel, aşadar, o face pe ea, care este zbârcită, fără *zbârcitură*, dacă nu *înnoind-o* după cum s-a scris: *Căci chiar dacă omul nostru care este afară se distruge, cel care este înlăuntru se înnoieşte din zi în zi?*

În mod potrivit, *pe văduvă, pe cea alungată, pe prostituată nu le ia* Hristos: un asemenea suflet nu intră în cămara de nuntă a mirelui. Căci cine *va intra*

2Cor. 11,2-3

Cf. 2Cor. 11,3

Cf. Lv. 21,13

Os. 2,22

2Cor. 5,17

Ef. 5,27

2Cor. 4,16

Cf. Lv. 21,14

fuerit illuc non habens indumenta nuptialia, perferet illud, quod scriptum esse nostis in Euangelio. *Virginem* ergo accipiet, *uiduam non accipiet neque meretricem neque eiectam aut contaminatam. Meretricem* quidem *et abiectam* animam *et pollutam* cur *non suscipiat* Christus in coniugium, non est laboris exponere; *uidua* uero cur non recipiatur, diligentius intuendum est. Paulus Apostolus ad Romanos scribens *uirum animae legem* dicit *eamque, cum mortuus fuerit uir, solutam esse* pronuntiat *a lege uiri, ut iam non sit adultera, si nupserit Christo.* Quod si eueniat, ut lex quidem animae ipsi moriatur, id est ut anima discedat a lege nec tamen constringat se castioris conubii disciplinis et a lege discedens euangelici dogmatis non suscipiat iugum: haec *nubere Christo* non poterit, quae libertatis lasciuiam quaesierit, non fidei uirginalis et simplicis cultum.

Hic ergo *sacerdos magnus uxorem uirginem accipiet de genere suo.* Potest et propter hoc dictum uideri *de genere suo,* quod anima Christi ex genere et ex substantia fuerit humanarum omnium animarum. Potest et secundum hoc, quod fratres uocat credentes in se, *de genere suo* dici anima, quae ei in fide tamquam nuptiis sociatur. Illud tamen nolo nos lateat, quod Hebraei negant se scriptum habere, quod nos apud septuaginta interpretes inuenimus: *de genere suo.* Et recte illi non habent scriptum. Ablata est enim ab illis propinquitas Dei, ablata est adoptio filiorum et translata est ad Ecclesiam Christi. Illi ergo non habent scriptum quia *de genere* Christi sint, sicut nec esse meruerunt. Nos autem qui hoc scriptum habemus et legimus, gaudeamus quidem de dignatione Dei, sed caute et sollicite curemus, ne nos uita nostra et actus ac mores faciant aliquando degeneres, ne et hoc ipsum nobis ad condemnationem ducatur quod, *cum genus simus Christi,* indignis et foedis et diabolicis actibus

acolo neavând veşminte de nuntă va păţi ceea ce ştiţi că s-a scris în Evanghelie. *Fecioară* va lua, aşadar, *nu va lua văduvă, nici prostituată, nici alungată, nici spurcată.* De ce Hristos nu ia în căsătorie sufletul *prostituat* şi *alungat* şi *spurcat* nu este greu de explicat; de ce nu o primeşte pe *văduvă* trebuie cercetat mai atent. Apostolul Pavel, scriindu-le romanilor, spune că *Legea este bărbatul sufletului, iar el, după ce bărbatul i-a murit,* este declarat *de Lege dezlegat de bărbat, ca să nu mai fie adulter dacă se va nunti cu Hristos*[93]. Dacă aceasta se va întâmpla, ca Legea să moară pentru suflet, adică să se depărteze sufletul de Lege, fără ca el să fie constrâns de regulile unei căsătorii mai caste şi, depărtându-se de Lege, nu face casă cu dogma evanghelică, acest suflet nu poate *nunti cu Hristos*: el a căutat neastâmpărul libertăţii, nu cucernicia credinţei simple şi fecioreşti.

Cf. Mt. 22,12-13

Cf. Rom. 7,1-3

Prin urmare, acest *mare preot va lua ca soţie o fecioară din neamul lui.* Se poate considera că s-a spus aceasta, *din neamul lui,* fiindcă sufletul lui Hristos a fost din spiţa şi din substanţa tuturor sufletelor omeneşti. E posibil să spună aceasta şi pentru faptul că îi numeşte „fraţi" pe cei ce cred în El: este numit suflet *din neamul Lui* cel care i se asociază în credinţă ca în nuntire. Nu vreau totuşi să ne rămână ascuns faptul că evreii neagă că au scrisă [sintagma] găsită după Septuaginta, *din neamul lui.* Şi pe drept aceia nu o au scrisă. Căci proximitatea lui Dumnezeu le-a fost luată, luată le-a fost şi adoptarea ca fii şi transferată Bisericii lui Hristos[94]. Aşadar, aceia nu au scris că sunt *din neamul lui* Hristos: nici nu sunt vrednici de aceasta. Noi însă, care avem scris şi citim, să ne bucurăm de favoarea lui Dumnezeu, veghind însă atent şi cu grijă ca viaţa noastră, faptele şi moravurile să nu ne facă într-o zi degeneraţi şi depărtaţi de neamul[95] nostru şi ca aceasta să nu ne ducă la condamnare: *neamul lui Hristos fiind,* să

Cf. Lv. 21,13

Cf. Fp. 17,29

seruiamus. *Qui habet* ergo *sponsam, sponsus est.* Audis, quomodo *sponsus* dicitur Christus, *sponsa* uero eius anima dicitur, quae fidei simplicitate et actuum puritate incorrupta probatur et uirgo. Dicit enim Dominus et per Hieremiam prophetam: *Nonne sicut Dominum me uocasti et patrem et principem uirginitatis tuae?*

6. *Viduam autem et eiectam et contaminatam non accipiet.* Si quis nostrum peccauerit, *abiectus* est; etiamsi non abiciatur ab episcopo, siue quod lateat siue quod interdum ad gratiam iudicetur, *eiectus* est tamen ipsa conscientia peccati. Nec prode est hominis gratia, cum Christus huiusmodi animam tamquam *abiectam* non recipiat in coniugium. Igitur *neque uiduam*, sicut supra diximus, *accipiet neque eiectam neque pollutam. Polluta* dicitur, quae, etiamsi non ex integro compleuit peccatum, tamen hoc ipso quod cogitauit, quod uoluit, quod optauit, etiamsi non admisit, *polluta* est et a *magno pontifice* non eligitur. Valde enim puram, ualde mundam et sinceram requirit animam, quam sibi iungat, quia *qui se iunxerit Domino, unus spiritus est.* Vnde etiam hoc ostenditur quod sint differentiae peccatorum et qui peccauerit *peccatum ad mortem, abiectus* sit, qui autem non *peccat ad mortem*, sed inferius aliquid, *pollutus* sit. Sponsa autem Christi neque *abiecta* neque *polluta* potest esse, sed *uirgo* incontaminata, incorrupta, munda. Memento enim sermonis Apostoli, quem paulo ante proposuimus, dicentis: *Vt exhibeat ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam aut aliquid eiusmodi, sed ut sit sancta et immaculata.*

7. Sed et *meretricem non accipiet.* Quae est anima *meretrix*? Quae ad se recipit *amatores*, de quibus dicit propheta: *Meretricata es post amatores tuos.* Qui sunt isti *amatores*,

slujim faptelor nedemne, ruşinoase, diabolice. Prin urmare, *cine are mireasă este mire.* Tu înţelegi: *mire* este numit Hristos, iar *mireasă* este numit sufletul tău care este dovedit feciorelnic şi necorupt, prin simplitatea credinţei şi puritatea faptelor. Căci spune Domnul prin profetul Ieremia: *„Oare nu M-ai chemat pe Mine Domn şi Părinte şi căpetenie a fecioriei tale?".* In. 3,29 Ier. 3,4

6. *„Iar pe văduvă, pe cea alungată şi pe cea spurcată nu le va lua."* Dacă cineva dintre noi a păcătuit, a fost *depărtat*; şi chiar dacă nu a fost depărtat de către episcop (ori fiindcă a ascuns ceva, ori fiindcă adesea este judecat spre iertare), a fost totuşi *alungat* de însăşi conştiinţa păcatului. De nici un folos nu-i este iertarea omului când Hristos nu primeşte în căsătorie un suflet de acest fel, ca *depărtat.* Aşadar, nici *văduvă*, după cum spuneam mai înainte, nu va lua, nici *alungată*, nici *întinată. Întinat* se numeşte cel care, deşi nu a fost înghiţit în întregime de păcat, prin chiar faptul că a cugetat, că a vrut, că a dorit, chiar dacă nu a acceptat, a fost *întinat* şi nu este ales de *marele arhiereu.* Căci el cere un suflet foarte pur, foarte curat şi neprihănit, pe care să şi-L alipească: *cine s-a alipit de Domnul este un [singur] duh.* De unde se arată şi diferenţele dintre păcate: cine a păcătuit un *păcat spre moarte* a fost *depărtat*; cine însă nu *păcătuieşte spre moarte*, ci ceva mai puţin, este *întinat.* Iar mireasa lui Hristos nu poate fi nici *depărtată*, nici *întinată*, ci *fecioară* nespurcată, nestricată, curată. Căci aminteşte-ţi cuvântul Apostolului, pe care l-am înfăţişat mai înainte: *Ca să-şi înfăţişeze Sieşi Biserica slăvită, neavând pată sau zbârcitură sau altceva de acest fel, ci ca să fie sfântă şi fără pată.* Lv. 21,14 1Cor. 6,17 *Cf.* 1In. 5,16 Ef. 5,27

7. Dar nici *prostituată nu va lua.* Care este sufletul *prostituat*? Care îşi primeşte amanţii despre care profetul spune: *Te-ai prostituat după amanţii tăi.* Lv. 21,14 *Cf.* Iez. 16,33,28

qui intrant ad animam meretricem, nisi contrariae potestates et daemones, qui desiderium capiunt pulchritudinis eius? Pulchra namque a Deo creata est anima et satis decora. Audi, quomodo ipse Deus dicit: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.* Vide, cuius decoris, cuius pulchritudinis est anima; *imaginem* habet *et similitudinem* Dei. Hanc pulchritudinem contrariae potestates cum adspiciunt, id est *diabolus et angeli eius*, concupiscunt speciem ipsius; et quia non possunt sponsi eius fieri, meretricari cupiunt cum ea. Si ergo susceperis, o homo, in cubili animae tuae adulterum *diabolum*, meretricata est anima tua cum diabolo. Si receperis *angelos eius*, si spiritus diuersos, qui peccare te suadeant, meretricata est cum iis anima tua; si spiritus irae, si inuidiae, si superbiae, si impudicitiae ingressus fuerit ad animam tuam et receperis eum, consenseris ei loquenti in corde tuo, delectatus fueris his, quae tibi secundum suam mentem suggerit, meretricatus es cum eo.

Meretricem ergo *non accipiet sacerdos magnus et non contaminabit semen suum in populo suo.* Quod est istud *semen*, quod *contaminari* non uult? In Euangeliis scriptum est quia: *Qui seminat, uerbum seminat.* Non uult ergo *contaminari uerbum* Dei ab his, *qui seminant.* Qui sunt autem *qui seminant*? Qui uerbum Dei in Ecclesia proferunt. Audiant ergo doctores, ne forte animae *contaminatae*, animae *meretricanti*, animae infideli uerba Dei credant, ne forte mittant *sanctum canibus et margaritas ante porcos*, sed animas mundas, *uirgines in simplicitate fidei, quae in Christo est*, eligant, ipsis committant secreta mysteria, ipsis uerbum Dei et arcana fidei proloquantur, ut in ipsis *Christus formetur* per fidem. Aut nescis quia ex isto semine uerbi

Cine sunt aceşti *amanţi*, care intră la sufletul prostituat, dacă nu puterile potrivnice şi demonii, ce prind dorire de frumuseţea lui? Căci sufletul a fost creat de Dumnezeu frumos şi foarte împodobit. Ascultă cum Însuşi Dumnezeu spune: *„Să facem om după chipul şi asemănarea Noastră!"*. Observă ce aparte este podoaba sufletului, frumuseţea lui: are *chipul şi asemănarea* lui Dumnezeu. Această frumuseţe o poftesc puterile potrivnice, adică *diavolul şi îngerii lui*, când o privesc, şi fiindcă nu se pot face mirii lui, doresc să se desfrâneze cu el. Aşadar, dacă ai primit, omule, în cămara sufletului tău, pe *diavolul* adulter, sufletul tău s-a desfrânat cu diavolul. Dacă i-ai primit pe *îngerii lui*, deosebitele duhuri care te sfătuiesc să păcătuieşti, sufletul tău s-a prostituat cu aceştia; dacă duhul mâniei, ori al invidiei, ori al trufiei, ori al lascivităţii agaţă sufletul tău, iar tu îl primeşti, şi eşti de acord cu el când îţi vorbeşte, şi te-ai desfătat de cele pe care ţi le aduce, după mintea lui, te-ai prostituat cu el.

Gn. 1,26

Cf. Ap. 12,9

Aşadar, *marele preot nu va lua prostituată şi nu îşi va spurca sămânţa lui în poporul lui.* Care este această *sămânţă* pe care nu vrea să *o spurce*? În Evanghelii s-a scris: *Cine seamănă, seamănă cuvânt.* Aşadar, nu vrea să fie *spurcat* cuvântul lui Dumnezeu de cei *care seamănă*. Dar care sunt *cei ce seamănă*? Cei care înfăţişează cuvântul lui Dumnezeu în Biserică. Să audă, aşadar, învăţătorii, ca nu cumva să încredinţeze cuvintele lui Dumnezeu unui suflet *spurcat*, unui suflet *prostituat*, unui suflet necredincios, ca nu cumva să arunce ce este *sfânt câinilor şi mărgăritarele înaintea porcilor*, ci să aleagă sufletele curate, *fecioare în simplitatea credinţei, care este în Hristos*: lor să le încredinţeze tainele secrete, lor să le spună cuvântul lui Dumnezeu şi misterele credinţei, ca în ei *să se formeze*, prin credinţă, *Hristos*. Ori nu ştii că din această sămânţă a cuvântului lui

Cf. Lv. 21,14

Mc. 4,14

Cf. Mt. 7,6

Cf. 2Cor. 11,3

Dei, quod seminatur, Christus nascitur in corde auditorum? Hoc enim et Apostolus dicit: *Donec formetur Christus in nobis.* Concipit ergo anima ex hoc uerbi semine et conceptum format in se Verbum, donec pariat spiritum timoris Dei. Sic enim per prophetam dicunt animae sanctorum: *A timore tuo, Domine, concepimus in utero et parturiuimus et peperimus; spiritum salutis tuae fecimus super terram.* Iste est sanctarum animarum partus, iste conceptus, ista sunt sancta coniugia, quae conueniunt et apta sunt magno pontifici Christo Iesu Domino nostro, *cui gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!*

Dumnezeu se naşte Hristos în inima ascultătorilor? Căci aceasta spune şi Apostolul: *Până ce Hristos se va forma în noi.* Prin urmare, sufletul zămisleşte din această sămânţă a cuvântului şi dă formă zămislirii, Cuvântul, în sine, până ce naşte duhul fricii de Dumnezeu. Căci astfel spun, prin profet, sufletele sfinţilor: *„Din frica Ta, Doamne, am zămislit în pântece, am fost în durerile naşterii şi am născut; am făcut duhul mântuirii Tale deasupra pământului"*. Aceasta este naşterea sufletelor sfinte, aceasta este zămislirea lor, acestea sunt sfintele căsătorii, care se potrivesc şi corespund marelui arhiereu, lui Hristos Iisus, Domnul nostru, *Care are slava şi stăpânirea în vecii vecilor. Amin*!

Cf. Gal. 4,19

Is. 26,18

Cf. 1Pt. 4,11; Ap. 1,6

Homilia XIII

De diebus festis et lucerna et candelabro et oleo ad lumen et de mensa et panibus propositionis.

1. Qui *perfectus* est, ab ipso Deo docetur de sollemnitatum ratione et homine ad haec discenda magistro non utitur, sed a Deo discit, si qui potest capere Dei uocem. Qui autem non est talis, sed inferior, discit ab eo, qui didicerit a Deo. Est haec ergo de sollemnitatibus duplex quaedam ratio doctrinae. Vna, qua illuminata per Spiritum prophetica mens docetur, quae, ut ita dicam, magis intuitu mentis discitur quam sono uocis, per quam ueritas ipsa, non umbra et imago ueritatis agnoscitur. Hi uero, qui ipsam Dei claritatem capere non possunt nec totum fulgorem ueritatis intenta mentis acie conspicari, audiunt de sollemnitatibus secundo loco ab his, qui primo didicerunt; et cum illis ueritatem rerum ipsa inspectionis proprietas dederit, ad istos ueritatis umbram perfert solus auditus. Huius mysterii Apostolus conscius dicebat de Iudaeis quia: *Vmbrae et exemplari deseruiunt caelestium.* Ipsa enim caelestia Moyses uidisse describitur, typos autem et imagines eorum, quae uiderat, populo tradidisse; sic enim ad eum diuinum dicit

Omilia XIII

Despre zile de sărbătoare, despre candelă, candelabru, uleiul pentru lumină, despre masa și pâinile punerii înainte

1. Cine este *desăvârșit* este învățat de însuși Dumnezeu despre rațiunea sărbătorilor și nu folosește un om ca magistru spre a învăța acestea: este învățat de Dumnezeu, dacă poate percepe glasul lui Dumnezeu. Iar cine nu este astfel, ci inferior, învață de la cel care a fost învățat de Dumnezeu. Așadar, există o dublă metodă de învățare, în cazul sărbătorilor. Una, prin care mintea profetică, luminată prin Duh, este învățată mai degrabă prin intermediul vederii minții, ca să spun așa, decât prin sunetul glasului: astfel este cunoscut adevărul însuși, nu umbra și imaginea adevărului. Iar cei ce nu pot percepe însăși strălucirea lui Dumnezeu și nu pot contempla cu ascuțișul minții strălucirea adevărului, aud despre sărbători în al doilea rând, de la cei care au învățat mai întâi; pe când celor dintâi înșăși capacitatea privirii lăuntrice le-a atribuit adevărul realităților, în cazul celor din urmă singur auzul le aduce umbra adevărului. Cunoscând această taină, Apostolul spunea despre iudei că *slujesc umbrei și copiei celor cerești.* Căci se relatează că Moise le-a văzut pe cele cerești, dar a transmis poporului doar *typos*-urile și imaginile celor pe care le văzuse. Căci

Cf. Mt. 19,21

Cf. Evr. 10,1

Evr. 8,5

eloquium: *Vide* inquit *omnia facito secundum formam, quae ostensa est tibi in monte.* Tale ergo est, quod et in hoc loco recitatum est quia Dominus locutus fuerit de sollemnitatibus ad Moysen. Et post haec: *Et locutus est Moyses* inquit *dies sollemnes Domini Dei filiis Istrahel.*

Transacto uero de his sermone uideamus quid post haec edocetur Moyses. Primo de *lucerna* et *candelabro* et *oleo*, quod ei infunditur; secundo in loco de *mensa* et *panibus propositionis* ac numero eorum et qui iis uti debeant. Intendamus ergo animum diligentius his, quae scripta sunt, et ad haec dinoscenda concedi nobis gratiam Domini deprecemur, ut in his quae legimus litteris, quae sit uoluntas sancti Spiritus, agnoscamus. *Praecipe* inquit *filiis Istrahel, et deferant tibi oleum de oliuis mundum expressum ad lumen, ut ardeat lucerna semper extra uelum in tabernaculo testimonii, et accendent illam Aaron et filii eius a uespera usque in mane contra Dominum indesinenter, legitimum aeternale in progenies uestras. In candelabro mundo accendetis lucernas contra Dominum usque mane.*

Candelabrum mundum nominat; *lucernas* accendi per pontificem iubet et earum *lumen* ministrari ex *oleo*, quod datur a populo, praecipit. Itaque nisi dederit *oleum* populus, sine dubio exstinguetur *lucerna* et non erit *lumen* in sanctis. Secundum litteram ergo haec erat consequentia, ut conferret populus *oleum mundum de oliuis expressum*, ut ex eo ministraretur *lumen lucernae*; *et Aaron accendebat lucernas a uespera usque mane*, fomentis olei, quod contulerat populus, lumini pabulum praebens.

2. Verum *quoniam lex spiritalis est*, petamus a Domino – si tamen *conuersi sumus ad Dominum – auferri* nobis

aceasta îi spune cuvântul divin: „*Vezi să le faci pe toate după forma care ţi s-a arătat pe munte*". La fel se întâmplă, aşadar, şi cu ceea ce s-a citit în acest loc: Domnul i-a vorbit lui Moise despre sărbători. Şi după acestea: *Şi a rostit Moise zilele de sărbătoare ale Domnului Dumnezeu fiilor lui Israel*[96]. Ex. 25,40; Evr. 8,5 *Cf.* Lv. 23,1 *sqq.* Lv. 23,44

Lăsând însă deoparte cuvântul despre acestea, să vedem ce este învăţat Moise după ele. Mai întâi despre *candelă*, *candelabru* şi *uleiul* ce i se toarnă; apoi despre *masă* şi *pâinile punerii înainte*, despre numărul lor şi despre cei ce trebuie să le folosească. Să ne încordăm mai atent, aşadar, spiritul asupra celor scrise şi să ne rugăm să ni se dea nouă harul Domnului pentru a le cunoaşte, ca să recunoaştem care este intenţia Duhului Sfânt în cuvintele pe care le citim. Spune: „*Dă precept fiilor lui Israel şi să-ţi aducă ulei curat, din măsline stors, pentru lumină, ca să ardă mereu candela în afara vălului în cortul mărturiei, şi o vor aprinde Aaron şi fiii lui de seara până dimineaţa, fără încetare, dinaintea Domnului, legiuire veşnică pentru descendenţii voştri. Pe candelabrul curat veţi păstra aprinse candelele dinaintea Domnului până dimineaţa*". *Cf.* Lv. 24,1-4

Numeşte *candelabrul curat*; porunceşte ca prin intermediul arhiereului să fie păstrate aprinse *candelele* şi dă precept ca *lumina* lor să fie întreţinută din *uleiul* care este dat de către popor. Astfel, dacă poporul nu va da *ulei*, *candela* se va stinge, fără îndoială, şi nu va fi *lumină* în sfinte. Aşadar, după literă aceasta este logica: poporul aducea *ulei curat, stors din măsline*, ca *lumina candelei* să se slujească de el, *şi Aaron aprindea candelele de seara până dimineaţa*, furnizând, prin intermediul uleiului pe care îl adusese poporul, tain pentru foc. *Cf.* Lv. 24,3

2. Însă *fiindcă legea este duhovnicească*, să cerem Domnului – dacă, desigur, *ne-am întors spre Domnul* – *Cf.* Rom. 7,14

uelamen de lectione Veteris Testamenti, ut possimus aduertere, quae ratio sit *candelabri uel lucernarum* eius secundum intelligentiam spiritalem. Ante aduentum Domini mei Iesu Christi sol non oriebatur populo Istrahel, sed *lucernae lumine* utebatur. *Lucerna* enim erat apud eos sermo legis et sermo propheticus intra angustos conclusa parietes, quae non poterat in orbem terrae lumen effundere. Intra Iudaeam namque concludebatur scientia Dei, sicut et propheta dicit: *Notus in Iudaea Deus.* Vbi uero exortus est *Sol iustitiae* Dominus et Saluator noster et natus est uir, de quo scriptum est: *Ecce uir, Oriens nomen est ei*, per uniuersum mundum scientiae Dei lumen effusum est. Sermo ergo legis et sermo propheticus erat *lucerna ardens*, sed ardebat intra aedem nec ultra poterat emittere splendorem suum.

Quod autem sermo legis et prophetarum *lucerna* dicatur, Dominus ipse nos docuit dicens de Iohanne baptista: *Ille erat lucerna ardens et lucens, et uos uoluistis ad horam exsultare in lumine eius.* Et alibi dicit quia: *Lex et prophetae usque ad Iohannem. Lucerna* itaque *ardens* est *Iohannes*, in quo *lex* concluditur *et prophetae.* Donec ergo populus ille habebat *oleum*, quod *conferret ad lumen, lucerna* non est exstincta. Vbi uero defecit in iis oleum misericordiae, oleum operum bonorum nec inuenta est apud eos puritas – purum namque oleum quaerebatur ad lumen –, necessario exstincta *lucerna* est. Sed quid dicimus quia illis haec euenerunt, a nobis uero aliena sunt? Immo maior cura est Christiano olei conquirendi. Vide enim, quomodo Dominus in Euangeliis per parabolam *stultas uirgines* nominat, quae *oleum non portant in uasculis suis,* et in tantum stultas, ut, quoniam defuit iis oleum ad succendendas lampadas suas,

să ne *ia vălul de pe citirea Vechiului Testament*, ca să putem privi care este raţiunea *candelabrului* şi a *candelelor* lui după înţelegerea duhovnicească. Înainte de venirea Domnului meu Iisus Hristos, soare nu a răsărit poporului lui Israel: se folosea *lumina candelei.* Căci candelă închisă între pereţi strâmţi era la ei cuvântul Legii şi cuvântul profetic: lumina nu se putea răspândi pe rotundul pământului. Ştiinţa lui Dumnezeu era închisă înlăuntrul Iudeei, după cum spune profetul: *Dumnezeu [a fost] cunoscut în Iudeea.* După ce însă s-a ridicat *Soarele dreptăţii*, Domnul şi Mântuitorul nostru, şi S-a născut bărbatul despre care s-a scris: *„Iată bărbatul, Răsăritul este numele lui"*, lumina ştiinţei lui Dumnezeu s-a răspândit în întregul univers. Aşadar, cuvântul Legii şi cuvântul profetic erau *candelă ce ardea*, dar ardea înlăuntrul sanctuarului şi nu-şi putea trimite în afară strălucirea sa.

Cf. 2Cor. 3,14-16

Ps. 75,1
Cf. Mal. 3,20

Cf. Zah. 6,12

Că discursul Legii şi al profeţilor se numeşte *candelă* Însuşi Domnul ne-a învăţat, spunând despre Ioan Botezătorul: *„Acela era candelă ce ardea şi lumina, şi voi aţi vrut să vă bucuraţi o vreme în lumina lui"*. Şi în alt loc spune: *„Legea şi Profeţii până la Ioan"*. Astfel, *candelă ce arde* este *Ioan*, în care se împlinesc *Legea şi Profeţii.* Aşadar, câtă vreme acel popor a avut *ulei*, pe care să-l aducă pentru *lumină*, *candela* nu a fost stinsă. Când însă lipseşte în ei uleiul milostivirii, uleiul faptelor bune şi nu s-a mai găsit la ei puritate – căci pentru lumină se cere ulei pur –, *candela* s-a stins, în mod necesar. Dar ce spunem, că acestea li s-au întâmplat lor, iar nouă ne sunt străine? Mai degrabă creştinul are o mai mare grijă să caute ulei. Căci observă în ce fel Domnul le numeşte în Evanghelii, prin parabolă, *fecioare proaste* pe cele ce *nu poartă ulei în vasele lor mici*, şi într-atât de proaste, încât, fiindcă le lipsise uleiul ca să-şi păstreze aprinse lampele lor, au fost date afară din

In. 5,35
Lc. 16,16

thalamis exclusae sint nuptiarum nec pulsantibus, quae olei curam neglexerant, ultra aperiti iusserit sponsus.

Memini tamen dudum nos, cum centesimi octaui decimi psalmi exponeremus illum uersiculum, in quo scriptum est: *Lucerna pedibus meis lex tua, Domine, et lumen semitis meis*, diuersitatem *lucernae* et *lucis* pro uiribus ostendisse. Dicebamus enim quod *lucernam* quidam *pedibus*, id est inferioribus corporis partibus deputarit, *lucem* uero *semitis* dederit, quae *semitae* in alio loco *semitae aeternae* nominantur. Quia ergo secundum quandam mysticam rationem inferiores partes creaturae mundus hic intelligitur, ideo *lucerna* legis his, qui in hoc mundo tamquam totius creaturae pedes sunt, accensa memoratur. *Lux* autem aeterna erit illis *semitis*, per quas in futuro saeculo unusquisque pro meritis incedet. Sed de his in suo loco sufficienter pro nostris uiribus dictum est.

Nunc ergo quoniam uespera est et nox *usque ad consummationem saeculi* et usque quo nouus dies futuri saeculi et nouae lucis effulgeat, ardet unicuique nostrum *lucerna* haec in tantum splendorem luminis praebens, quantum olei copia ubertate operum fuerit ministrata. Denique et Iob in quodam loco, cum de bonis operum suorum exponeret, addidit etiam hoc: *Cum splenderet* inquit *lucerna super caput meum*. *Splendet* ergo unicuique nostrum *lucerna* haec, in quantum oleo bonorum operum fuerit accensa. Si autem male agamus et opera nostra mala sint, non solum non accendimus, sed exstinguimus nobis istam *lucernam* et completur in nobis illud, quod Scriptura dicit quia: *Qui male agit, in tenebris ambulat, et qui odit fratrem suum, in tenebris ambulat.* Exstinxit enim *lucernam* caritatis et ideo *in tenebris ambulat.* Aut non tibi uidetur exstinxisse *lucernam*, qui *lumen* caritatis exstinxit? *Qui autem diligit fratrem*, in caritatis luce perdurat et cum fiducia potest dicere: *Ego*

cămările nuntirilor, iar mirele porunceşte nici să nu li se deschidă celor care uitaseră de grija pentru ulei. *Cf.* Mt. 25,1 *sqq.*

Mi-am amintit totuşi că odinioară, pe când explicam acel rând din al o sută optsprezecelea psalm, în care s-a scris: *Candelă pentru picioarele mele este Legea Ta, Doamne, şi lumină pentru cărările mele*, Ps. 118,105 am arătat, după putere, deosebirea dintre *candelă* şi *lumină*. Căci spuneam că a repartizat *candela picioarelor*, adică părţilor inferioare ale trupului, iar *lumina* a dat-o *cărărilor*, care *cărări* sunt numite în alt loc *cărări veşnice*. *Cf.* Iov 22,15 Aşadar, fiindcă după o anume raţiune mistică, părţile inferioare ale creaturii semnifică această lume, de aceea se aminteşte că *candela* Legii este aprinsă celor care sunt în această lume, ca picioare ale întregii creaturi. *Lumina* veşnică va fi însă pentru acele *cărări* pe care fiecare va merge, după vrednicie, în veacul viitor. Dar despre acestea s-a vorbit suficient la locul respectiv, după puterile noastre.

Acum, aşadar, fiindcă este seară şi noapte *până la împlinirea veacului* şi până când va străluci ziua nouă a veacului viitor şi a luminii noi, pentru fiecare dintre noi arde această *candelă* şi înfăţişează atâta strălucire a luminii cât belşug de ulei a fost întreţinut prin prisosul faptelor. Şi Iov, apoi, adaugă într-un loc, când explică despre bunurile faptelor sale: *În vreme ce candela strălucea deasupra capului meu.* Iov 29,3 Aşadar, *candela străluceşte* pentru fiecare dintre noi atât cât a fost păstrată aprinsă prin *uleiul* faptelor bune. Dacă însă facem răul şi faptele noastre sunt rele, nu numai că nu o păstrăm aprinsă, dar ne şi stingem această *candelă*, împlinindu-se în privinţa noastră ceea ce Scriptura spune: *Cel care face răul, umblă în întuneric, iar care îl urăşte pe fratele său, umblă în întuneric.* *Cf.* 1In. 2,11 Căci a stins *candela* iubirii: de aceea *umblă în întuneric.* Ori nu ţi se pare că a stins *candela* cel care a stins *lumina* iubirii? *Care însă îşi iubeşte fratele* *Cf.* 1In. 4,21 rămâne în lumina iubirii şi poate spune

autem sicut oliua fructifera in domo Dei et: *Filii eius sicut nouella oliuarum in circuitu mensae* eius.

Oleum ergo offerri iubetur a populo et oleum non qualecumque, sed *mundum*, et non ex quibuscumque seminibus, ut fieri diuersis in regionibus mos est, sed *de oliuis* expressum, in quibus indicium pacis ostenditur. Neque enim accepta possunt esse Deo opera tua, nisi in pace peragantur; sicut et Iacobus Apostolus dicit: *Fructus autem iustitiae in pace seminatur.* Idcirco, credo, etiam Dominus discipulis suis tradebat fidele depositum dicens: *Pacem meam do uobis, pacem meam relinquo uobis.* De hac ergo *oliua* oleum premamus operum nostrorum, ex quo *lucerna* Domino possit accendi, *ut non in tenebris ambulemus.* Haec quidem nobis dicta sint, quantum ad *lucernam candelabri* et *oleum* eius spectat.

3. Nunc uero uideamus, quid etiam in consequentibus de panibus propositionis scriptum est. *Et sumetis* inquit *similaginem et facietis de ea duodecim panes, de duabus decimis erit unus panis; et imponetis eos duas positiones, sex panes una positio, super mensam mundam contra Dominum. Et imponetis super positionem tus mundum et salem, et erunt panes in commemorationem appositi Domino; die sabbatorum proponentur contra Dominum semper a filiis Istrahel, testamentum aeternum. Et erit Aaron et filiorum eius, et edent ea in loco sancto; sunt enim sancta sanctorum. Hoc erit illis de his, quae offeruntur Domino, legitimum aeternale.*

Secundum ea, quae scripta sunt, in duodecim panibus duodecim tribuum Istrahel uidetur *commemoratio ante Dominum* fieri et praeceptum dari, ut sine cessatione isti *duodecim panes in conspectu Domini proponantur*; ut et memoria duodecim tribuum apud eum semper habeatur,

cu încredere: *Eu însă ca un măslin roditor în casa lui Dumnezeu* și *Fiii lui ca mlădițele de măslin împrejurul mesei* lui. Ps. 51,10 Ps. 127,3

Așadar, se poruncește să se ofere *ulei* de către popor, dar nu orice fel de ulei, ci *curat*, și nu din oricare semințe, cum este obiceiul să se facă în varii zone, ci stors *din măsline*: în acestea este indiciul păcii. Căci faptele tale nu pot fi primite de Dumnezeu dacă nu sunt săvârșite în pace, după cum și apostolul Iacob spune: *Iar rodul dreptății se seamănă în pace.* Iac. 3,18 De aceea, cred, și Domnul le-a transmis ucenicilor Săi un gaj de încredere atunci când spune: „*Pacea Mea v-o dau, pacea Mea v-o las*". In. 14,27 Așadar, din acest *măslin* să extragem *uleiul* faptelor noastre, din care să poată fi aprinsă *candela* pentru Domnul, *ca să nu umblăm în întuneric.* Acestea fie-ne spuse cât privește *candela candelabrului* și *uleiul* ei. *Cf.* Ps. 24,2 *Cf.* 1In. 2,11 *Cf.* Lv. 24,1 *sqq.*

3. Să vedem însă acum ce s-a scris în continuare despre pâinile punerii înainte: „*Și veți lua făină fină și veți face din ea douăsprezece pâini, o pâine va fi din două zecimi, și le veți așeza pe ele în două poziții, șase pâini o poziție, deasupra mesei curate, dinaintea Domnului. Și veți pune deasupra poziției tămâie curată și sare, și vor fi pâinile puse în amintire pentru Domnul; în ziua sabatelor vor fi puse înainte, dinaintea Domnului, mereu de către fiii lui Israel, testament veșnic. Și va fi doar a lui Aaron și a fiilor lui, și le vor mânca în loc sfânt; căci sunt sfintele sfintelor. Aceasta va fi pentru ei din cele ce se oferă Domnului, legiuire veșnică*". Lv. 24,5-9

Urmând celor scrise, se arată că se face *amintire* de cele douăsprezece triburi ale lui Israel *înaintea Domnului*, prin douăsprezece pâini și se dă precept ca aceste *douăsprezece pâini să fie puse înainte, în privirea Domnului*, fără încetare, aceasta ca și amintirea celor douăsprezece triburi să fie mereu la El,

quo ueluti exoratio quaedam et supplicatio per haec pro singulis fieri uideatur. Sed parua satis et tenuis est huiuscemodi intercessio. Quantum enim proficit ad repropitiandum, ubi uniuscuiusque tribus per panem fructus, per fructus opera consideranda sunt?

Sed si referantur haec ad mysterii magnitudinem, inuenies *commemorationem* istam habere ingentis repropitiationis effectum. Si redeas ad illum *panem, qui de caelo descendit et dat huic mundo uitam*, illum panem propositionis, *quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine eius*, et si respicias illam *commemorationem*, de qua dicit Dominus: *Hoc facite in meam commemorationem*, inuenies quod ista est *commemoratio* sola, quae propitium facit hominibus Deum. Si ergo intentius ecclesiastica mysteria recorderis, in his, quae lex scribit, futurae ueritatis inuenies imaginem praeformatam. Sed de his non est plura disserere, quod recordatione sola intelligi sufficit.

Possumus uero et aliter dicere. Omnis sermo Dei panis est, sed est differentia in panibus. Est enim aliqui sermo, qui ad communem proferri possit auditum et edocere plebem de operibus misericordiae ac totius beneficentiae; et iste est panis, qui communis uidebitur. Est uero alius, qui secreta contineat et de fide Dei uel rerum scientia disserat. Iste panis mundus est et ex *simila* confectus. Iste *in conspectu Domini semper ponendus est et super mensam mundam proponendus*. Iste solis sacerdotibus sequestratus est et filiis Aaron aeterno munere condonatus. Verum ne putes haec nos propriis sensibus excogitata narrare et non in diuinis obseruasse uoluminibus, proferam tibi de Scripturis, quomodo apud diuersos uiros panis diuersitas pro merito uniuscuiusque seruata est. Refertur in Genesi quod Abraham patriarcha angelos suscepit hospitio, similiter autem et Lot.

astfel încât să pară că prin acestea se face pentru fiecare o rugă şi o implorare. Dar foarte neînsemnată şi slabă este mijlocirea de acest fel. Căci cât foloseşte reîmpăcării când rodul fiecărui trib trebuie socotit în pâine, iar faptele trebuie socotite prin roade?

Dacă însă acestea se raportează la mărimea tainei, vei descoperi că această *amintire* are un efect de reîmpăcare uriaş. Dacă te întorci la acea *pâine care a coborât din cer şi dă viaţă acestei lumi*, acea pâine a punerii înainte, *pe care Dumnezeu a pus-o înainte ca împăcare prin credinţă în sângele Lui*, şi dacă priveşti acea *amintire* despre care Domnul spune: *„Aceasta să o faceţi în amintirea Mea!"*, vei descoperi că doar această *amintire* îl face pe Dumnezeu favorabil oamenilor. Prin urmare, dacă îţi vei aminti mai grijuliu tainele bisericeşti, vei descoperi în cele scrise de Lege imaginea formată dinainte a adevărului viitor. Dar despre acestea nu trebuie explicat mai mult, fiindcă singură reamintirea ajunge spre înţelegere.

Cf. In. 6,33

Cf. Rom. 3,25

1Cor. 11,25

Cf. Lv. 24,7

Cf. Evr. 10,1

Dar putem spune şi altfel. Orice cuvânt al lui Dumnezeu este pâine, dar există diferenţe între pâini. Căci există cuvânt care poate fi spus celui comun, care poate învăţa plebea despre faptele milosteniei şi ale oricărei binefaceri: şi aceasta e pâine care se arată comună. Există însă alta, care cuprinde secrete şi tratează despre credinţa în Dumnezeu sau despre ştiinţa realităţilor. Această pâine este curată şi făcută din *făină fină*. Aceasta *trebuie pusă în privirea Domnului mereu şi pusă înainte pe masa curată*. Ea este rezervată doar preoţilor şi fiilor lui Aaron, fiindu-le dată ca dar veşnic. Ca să nu crezi însă că spusele mele povestesc cele cugetate cu propriile gânduri şi nu le-au urmat pe cele din sfintele volume, îţi voi înfăţişa din Scripturi în ce fel deosebirea pâinii a urmat, la diverşi bărbaţi, meritul fiecăruia. Se relatează în Geneză că patriarhul Avraam a primit în ospeţie

Cf. Lv. 24,5,6,8

Sed Abraham, qui meritis praecellebat, panes ex *simila* apposuisse describitur, quos et ἐγκρυφίας, id est occultos ac reconditos, nominauit. Lot uero, quod non habuit similam, ex farina panes hospitibus apposuit; non quo ita pauper esset, ut non habuerit similam, qui in diuitiis non inferior patruo scribitur, sed utriusque meritorum differentia per haec designatur indicia; quod is quidem, cui erant a Domino mysteria reuelanda et ad quem dicebatur: *Non celabo a puero meo Abraham quod facturus sum*, qui imbuendus erat et edocendus de occultis et secretis Dei, ille panes *ex simila* scribitur habuisse; ille uero, ad quem nihil sacramenti deferebatur, sed ratio praesentis salutis et uitae, panes communes ex sola *farina* scribitur habuisse confectos. Et tu ergo si habes scientiam secretorum, si de fide Dei, de mysterio Christi, de sancti Spiritus unitate potes scienter cauteque disserere, panes *ex simila* offers Domino; si uero communibus uteris ad populum monitis et moralem scis tantummodo locum tractare, qui ad omnes pertinet, communem te obtulisse noueris panem.

4. Sed uideamus iam, quae sit confectio in istis panibus propositionis, qui *ante Dominum poni semper* iubentur. *De duabus* inquit *decimis sit panis unus. Duas* quidem *decimas* dixit, sed cuius mensurae sint istae *decimae*, non comprehendit; cum utique consequens fuisset, si de quantitate similae uolebat agnosci, ipsam, cuius *duas decimas* sumi iubebat, nominare mensuram. Quae ergo ista res est, cuius mensura et modus nec comprehendi potuit nec nominari? Decem numerus ubique perfectus inuenitur; totius enim numeri ex ipso ratio et origo consurgit. Competenter igitur auctor et origo omnium, Deus, sub hoc numero uidetur

îngeri, ca și Lot. Avraam însă, care îl depășea în merite, le-a pus înainte pâini din *făină fină*, se spune, pe care Scriptura le numește și ἐγκρυφίας, adică „ascunse" și „acoperite". Lot însă, care nu avea făină fină, le pune înainte oaspeților pâini din făină simplă; nu că ar fi fost atât de sărac, încât să nu aibă făină fină, el, care este arătat cu nimic inferior în bogăție unchiului său, ci prin aceste indicii se desemnează deosebirea dintre meritele fiecăruia. Unul, căruia trebuiau să-i fie revelate tainele de către Domnul și căruia i se spunea: *„Nu voi ascunde de sluga mea, Avraam, ce voi face"*, care trebuia să fie îmbibat și învățat cu cele ascunse și secrete ale lui Dumnezeu, acela, este scris, a avut pâini *din făină fină*. Despre celălalt însă, căruia nu i se aducea nimic sacramental, ci doar planul izbăvirii prezente și al vieții, se scrie că a avut făcute pâini comune din simplă *făină*. Și tu, așadar, dacă ai știința secretelor, dacă poți explica cu știință și cu grijă despre credința în Dumnezeu, despre taina lui Hristos, despre unitatea Duhului Sfânt, oferi Domnului pâini *din făină fină*. Dacă însă folosești sfaturi comune pentru popor și știi să tratezi doar aria morală, care îi privește pe toți, află că ai oferit pâine comună.

Cf. Gn. 18,1 *sqq.*; 19,1 sqq
Cf. Gn. 18,6
Cf. Gn. 19,3
Cf. Gn. 13,5 *sqq.*
Gn. 18,17
Cf. Gn. 18,6; 19,3

4. Dar să vedem de acum înainte cum se fac aceste pâini ale punerii înainte, care se poruncește *a fi puse mereu înaintea Domnului. „O pâine să fie din două zecimi!"* A spus *două zecimi*, dar nu explică ale cărei măsuri sunt aceste zecimi. Dacă ar fi vrut să fie pe deplin logic, dacă voia să se cunoască despre cantitatea făinii fine, ar fi numit acea măsură din care poruncea să se ia *două zecimi*. Care este, așadar, această realitate a cărei măsură și al cărei fel nu au putut fi indicate sau explicate? Zece este descoperit pretutindeni ca număr desăvârșit, căci din el este izvorul și temeiul oricărui număr. Prin urmare, în mod potrivit, autorul și izvorul tuturor, Dumnezeu,

Cf. Lv. 24,8,5

ostendi. Sed si in Ecclesia de solo Patre loquar et ipsius solius laudes proferam, unius *decimae panem* feci. Aut si de Christo solo fecero sermonem et ipsius enumerauero passionem et resurrectionem praedicauero, unius *decimae* obtuli *panem*. Si uero dixero quia Pater semper cum Filio est et *ipse facit opera sua*, uel etiam si dixero quia *Pater in Filio est et Filius in Patre* et *qui uidit Filium, uidit et Patrem*, et quia Pater et Filius unum sunt, *ex duabus decimis similae* mundae obtuli unum *panem*, panem uerum, *qui uitam dat huic mundo*.

Haeretici non faciunt *de duabus decimis unum panem*, negant enim creatorem Deum Patrem Christi esse neque Vetus et Nouum Testamentum *unum* faciunt *panem* et unum Spiritum in utroque instrumento profitentur. Nos autem in lege et Euangeliis unum atque eundem inesse sanctum Spiritum dicimus et isto quoque modo *ex duabus decimis unum panem* propositionis offerimus. Qui ergo separant Christum a creatore Deo Patre suo haeretici et Iudaei, qui solum Patrem recipiunt et Verbum ac Sapientiam eius, Christum non recipiunt, non faciunt *ex duabus decimis unum panem*.

Nos autem mensurae quidem ipsius, id est substantiae, nomen uel rationem comprehendere aut inuenire non possumus; confitentes tamen Patrem et Filium *unum* facimus *panem ex duabus decimis*, non ut panis unus ex una decima fiat et alius ex alia, ut sint ipsae *duae decimae* separatae, sed ut sint *duae* istae *decimae* una massa et *unus panis*. Quomodo *duae decimae* una massa fit? Quia non separo Filium a Patre nec Patrem a Filio: *Qui enim uidit me* inquit *uidit et Patrem*.

Fiunt ergo panes singuli *ex duabus decimis et proponuntur duabus positionibus* id est duobus ordinibus. Si enim una positio fieret, confusus et permixtus esset sermo de Patre ac Filio. Nunc autem *unus* quidem est *panis* – una

se arată a fi indicat sub acest număr. Dar dacă în Biserică vorbesc doar de Tatăl, dacă doar Lui îi aduc laudă, am făcut o *pâine* de o *zecime*. Ori dacă voi alcătui discurs doar despre Hristos, şi voi istorisi patima Lui şi voi predica învierea Lui, am oferit *pâine* de o *zecime*. Dacă însă voi spune că Tatăl este totdeauna cu Fiul şi *El face lucrările Lui*, sau dacă voi spune, mai mult, că *Tatăl este în Fiul, iar Fiul în Tatăl*, şi că *cine vede pe Fiul, Îl vede şi pe Tatăl*, şi că Tatăl şi Fiul unul sunt, am oferit *o pâine din două zecimi de făină fină* curată, pâine adevărată, *care dă viaţă acestei lumi*.

Cf. In. 14,10
Cf. In. 14,9
Cf. In. 10,30
Cf. In. 6,33

Ereticii nu fac *o pâine din două zecimi*: neagă că Dumnezeu Creatorul este Tatăl lui Hristos, că Vechiul şi Noul Testament alcătuiesc *o pâine*, că un Duh este mărturisit în fiecare document. Noi însă spunem că în Lege şi în Evanghelii se află unul şi acelaşi Duh Sfânt, şi chiar în acest fel oferim *o pâine* a punerii înainte *din două zecimi*. Aşadar, ereticii, care îl separă pe Hristos de Dumnezeu Creatorul, Tatăl Său, şi iudeii, care îl primesc doar pe Tatăl, iar pe Cuvântul şi Înţelepciunea Lui, pe Hristos, nu Îl primesc, aceştia nu fac *o pâine din două zecimi*.

Cf. Lv. 24,5

Noi însă nu putem explica sau descoperi raţiunea sau numele acelei măsuri, adică a substanţei; mărturisind totuşi că Tatăl şi Fiul sunt unul, facem *pâine din două zecimi*. Nu se face o pâine dintr-o zecime, şi o alta din cealaltă zecime, încât să fie *două zecimi* separate, ci se face ca aceste *două zecimi* să fie un aluat şi *o pâine*. În ce fel *două zecimi* se fac un aluat? Pentru că nu separ pe Fiul de Tatăl, şi nici pe Tatăl de Fiul: *Căci cine Mă vede, Îl vede şi pe Tatăl*.

In. 14,9

Aşadar, fiecare pâine se face *din două zecimi şi se pune înainte în două poziţii*, adică în două şiruri. Căci dacă ar fi o singură poziţie, discursul despre Tatăl şi despre Fiul ar fi confuz şi amestecat. Acum însă este *o pâine* – căci este o singură voinţă şi o

Cf. Lv. 24,5 *sqq.*

enim uoluntas est et una substantia –, sed *duae* sunt *positiones*, id est duae personarum proprietates. Illum enim Patrem, qui non sit Filius, et hunc Filium dicimus, qui non sit Pater. Et hoc modo *duas decimas* in *uno pane* seruamus et *duas positiones ante Dominum* profitemur. Sed reuera magni, ut ita dicam, cuiusdam pistoris et ualde artificis est diligenter istas seruare mensuras et ita temperare de Patre et Filio sermonem, coniungere ubi oportet et rursum ubi competit separare, ut neque *duae mensurae* aliquando desint neque umquam non *unus panis* appareat.

Duodecim ergo *panes ex* ista *simila* fieri mandantur secundum numerum tribuum, quae tunc erant carnalis Istrahel. In quo mihi uidetur forma totius naturae rationabilis contineri; duodecim namque putantur esse generales ordines rationabilis creaturae, quorum figura erat in illis duodecim tribubus. In quibus erat unus quidam ordo regalis, qui *Iudas* nominatur. Alius erat ordo sacerdotalis et *Leui* appellatur. Erat et alius ordo Iudae uicinus, qui *Beniamin* dicitur, in quo ordine et templum Dei et altare collocatum est. Alius ordo *Isachar et Zabulon et Ephrem* aliique, quos nominatim designat Scriptura diuina, quorum rationem non est nunc temporis explicare. Est tamen uniuscuiusque tribus uel ordinis *panis ante Dominum*. Et licet sit aliqua tribus, quae non ex libera, sed ex concubina Istrahel descendat et ex parte libera, ex parte seruilis sit, tamen pro omnibus *ex duabus decimis panis proponitur ante Dominum* et in uniuersis *duae decimae similaginis* constant.

Proponi autem iubentur *supra mensam mundam*. Quis est nostrum, qui ita habeat *mensam mundam*, ut *panes* super eam Domino offerantur? *Si sederis* inquit Solomon *coenare ad mensam potentis, intelligibiliter intellige, quae*

singură substanță –, dar sunt *două poziții*, adică proprietățile a două persoane. Căci îl numim Tată pe Cel ce nu este Fiu, și Fiu pe cel ce nu este Tată[97]. Și astfel păstrăm *două zecimi* într-*o pâine* și mărturisim *două poziții* înaintea Domnului. Dar, desigur, este specific unui brutar important și foarte priceput, ca să spun așa, să păzească aceste măsuri cu grijă, și astfel să echilibreze discursul despre Tatăl și despre Fiul, când trebuie să le unească și când se cere să le despartă, astfel încât nici să nu lipsească vreodată cele *două măsuri*, dar nici să nu se arate vreodată *pâinea* ca nefiind *una*.

Poruncește așadar, să se facă *douăsprezece pâini din* această *făină fină* după numărul triburilor care alcătuiau atunci Israelul trupesc. În aceasta mi se pare a fi cuprinsă forma întregii naturi raționale. Căci se consideră că există douăsprezece ordine generale ale creaturii raționale, a căror figură era în acele douăsprezece triburi. În care exista și un ordin regal, care se numește *Iuda*. Altul era ordinul sacerdotal: el era chemat *Levi*. Exista și un alt ordin, vecin lui Iuda, care se numește *Beniamin*, în care ordin a fost așezat și templul lui Dumnezeu, și altarul. Alt ordin este *Isahar*, altele sunt *Zabulon* și *Efraim*, pe care Scriptura dumnezeiască le desemnează nominal: nu este acum timpul să explicăm rațiunea lor. Există însă *o pâine* a fiecărui trib sau ordin *înaintea Domnului*. Și, deși există un trib care coboară nu dintr-o femeie liberă, ci dintr-o concubină a lui Israel, și este în parte liber, în parte sclav, totuși pentru toate *se pune înaintea Domnului pâine din două zecimi*, și în toate există *două zecimi de făină fină*.

Cf. Gn. 35,23 *sqq.*

Cf. Gn. 30,5 *sqq.*

Se poruncește însă să fie puse înainte *pe o masă curată*. Cine dintre noi are o *masă* atât de *curată*, încât să ofere pe ea *pâini* Domnului? Solomon spune: *Dacă te-ai așezat să cinezi la masa unui puternic, înțelege în mod inteligent cele ce ți se pun înainte.*

Cf. Lv. 24,6

Prov. 23,1

apponuntur tibi. Quae est ergo *mensa potentis,* nisi mens illius, qui dicebat: *Omnia possum in eo, qui me confortat, Christo* et: *Cum infirmor, tunc potens sum?* In istius *potentis mensa munda,* hoc est in istius corde, in istius mente Domino *panis* offertur. Ad huius *potentis* Apostoli *mensam si sedeas coenaturus, intelligibiliter intellige, quae apponuntur tibi,* hoc est spiritaliter aduerte, quae dicuntur ab eo, ut et tu facere possis, quod additur; ait enim: *Sciens quia talia te oportet praeparare.*

5. Sed uideamus, quomodo hi *duodecim panes* proponantur: *Duae* inquit *positiones, in una positione sex panes.* Putasne, otiosa est ista diuisio? Quid est quod duodecimus numerus iterum partitur in sex? Habet enim propinquitatem quandam cum hoc mundo senarius numerus; in sex enim diebus factus est iste uisibilis mundus. Duo igitur ordines habentur in hoc mundo, id est duo populi, qui fidem Patris ac Filii in una Ecclesia tamquam in *una mensa munda* custodiunt.

Et superponetur inquit *super positionem tus mundum.* Turis species formam tenet orationum. Oportet ergo panibus fidei orationum uigilantiam puritatemque coniungere. Pura autem oratio est, sicut Apostolus dicit: *Leuantes puras manus sine ira et disceptatione.* Simul et odoris suauitas impleri facit illud, quod scriptum est: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* Si qui ergo orationes quidem offerat Deo, non tamen habeat mundam conscientiam ab operibus malis, hic *tus* quidem uidetur panibus *superponere,* sed non penitus *mundum.* Nam si omne tus *mundum* esset, non utique addidisset Scriptura *tus mundum* super panes propositionis *ponendum ante Dominum.* Nec enim putes quod omnipotens Deus hoc mandabat et

Care este, aşadar, *masa celui puternic,* dacă nu mintea celui ce spunea: *Pe toate le pot în Acela care mă întăreşte, Hristos,* şi: *Când sunt lipsit de tărie, atunci sunt tare?* Aşadar, pe această *masă curată a celui puternic,* adică pe inima acestuia, pe mintea acestuia se oferă *pâine* Domnului. La *masa* acestui *puternic* Apostol *dacă şezi ca să iei cină, înţelege în mod inteligent cele ce ţi se pun înainte,* adică observă în mod duhovnicesc cele spuse de el, ca şi tu să poţi face ceea ce se adaugă. Căci el zice: *Ştiind că unele de asemenea fel trebuie să pregăteşti.*

Flp. 4,13
2Cor. 12,10
Prov. 23,2

5. Să vedem însă în ce fel se pun înainte aceste *douăsprezece pâini*: *„Două poziţii, într-o poziţie şase pâini".* Consideri că este inutilă această diviziune? Ce semnifică faptul că numărul doisprezece este divizat de două ori în şase? Căci acest număr, şase, are o anume înrudire cu această lume: căci în şase zile s-a făcut această lume vizibilă. Prin urmare, în această lume se află două ordine, adică două popoare, care păzesc credinţa în Tatăl şi în Fiul într-o singură Biserică, ca pe *o singură masă curată.*

Cf. Lv. 24,6

„Şi se va pune deasupra poziţiei tămâie curată." Specia tămâiei închipuie rugăciunile. Aşadar, trebuie ca pâinilor credinţei să le adauge vegherea şi puritatea rugăciunilor. Iar rugăciunea pură este cea indicată de Apostol: *Ridicând mâini pure fără ură şi deliberare.* În acelaşi timp, mireasma suavă face să se împlinească ceea ce s-a scris: *Să se îndrepte rugăciunea mea ca tămâia în privirea Ta!* Prin urmare, dacă cineva îi oferă lui Dumnezeu rugăciuni, dar nu are totuşi conştiinţa curată de fapte rele, acesta se arată *a pune tămâie peste* pâini, dar ea nu este defel *curată.* Căci dacă toată tămâia ar fi *curată,* Scriptura n-ar mai fi adăugat că *trebuie pusă înaintea Domnului tămâie curată* deasupra pâinilor punerii înainte. Să nu consideri că Atotputernicul Dumnezeu

Lv. 24,7
1Tim. 2,8
Ps. 140,2

hoc lege sanciebat, ut tus ei ex Arabia deferretur. Sed hoc est tus quod Deus ab hominibus sibi quaerit offerri, ex quo capit *odorem suauitatis*, orationes ex corde puro et conscientia bona, in quibus uere Deus suscipit flagrantiam suauitatis.

Et erunt inquit *panes in commemorationem propositi ante Dominum. In die sabbatorum proponetis ea.* Si nondum tibi manifestum est quia *panes* isti uerbum Dei est, ex his nunc sermonibus confirmare. Quid est enim quod nobis *commemorationem* Dei faciat? Quid est quod nos ad memoriam iustitiae et totius boni reuocet nisi uerbum Dei? Ideo ergo dicit quia *erunt in commemorationem propositi ante Dominum*. Addit et *in die sabbatorum*, id est in requie animarum. Et quae maior fideli animae requies quam *memoria* Dei, quam *in conspectu Domini* uersari, quam in fide Patris ac Filii permanere, quam orationes Domino tamquam *odorem suauitatis* offerre?

Testamentum inquit *aeternum erit Aaron et filiis eius, et manducabunt ea in loco sancto. Aaron et filiis eius genus est electum, genus sacerdotale*, quibus haec portio sanctorum donatur a Deo, quod sumus omnes, qui credimus in Christo. *Locum* autem *sanctum* ego in terris non requiro positum, sed in corde. *Locus* enim dicitur *sanctus* rationabilis anima, propter quod et Apostolus dicit: *Nolite locum dare diabolo*. Anima ergo mea locus est, si male ago, diaboli, si bene, Dei. Denique et *spiritus malignus cum* inquit *exierit ab homine, et circuierit loca arida, et requiem non inuenerit, tunc dicit: reuertar ad locum meum, unde exiui. Locus* ergo *sanctus* anima est pura.

In quo loco edere nobis mandatur cibum uerbi Dei. Neque enim conuenit, ut sancta uerba anima non sancta suscipiat, sed cum purificauerit se ab omni inquinamento carnis et morum, tunc *locus sanctus* effecta cibum capiat

porunceşte aceasta şi sancţionează aceasta prin Lege: să-i fie adusă tămâie din Arabia[98]! Tămâia pe care Dumnezeu o solicită spre a-I fi oferită de oameni este cea din care percepe *mireasmă suavă*: rugăciunile din inimă pură şi din conştiinţă bună, în care Dumnezeu află cu adevărat parfum suav. *Cf.* Ex. 29,41

Spune: *„Şi vor fi puse în amintire înaintea Domnului; în ziua sabatelor le veţi pune înainte"*. Dacă încă nu îţi este clar că aceste *pâini* sunt cuvântul lui Dumnezeu, acum ai confirmare din aceste cuvinte. Căci ce ni se face nouă *amintire* a lui Dumnezeu? Ce ne aduce în amintire dreptatea şi orice bine, dacă nu cuvântul lui Dumnezeu? De aceea, aşadar, spune că *vor fi puse în amintire înaintea Domnului*. Adaugă şi *în ziua sabatelor*: adică în odihna sufletelor. Căci ce odihnă mai mare există pentru un suflet credincios decât *amintirea* lui Dumnezeu, decât să se întoarcă *în privirea Domnului*, decât să rămână în credinţa Tatălui şi a Fiului, decât să ofere, ca *mireasmă suavă*, rugăciuni Domnului? Lv. 24,7-8 *Cf.* Lv. 24,7 Lv. 24,8

Spune: *„Testament veşnic va fi pentru Aaron şi pentru fiii lui, şi le vor mânca în loc sfânt"*. *Lui Aaron şi fiilor lui: neamului ales, neamului preoţesc* le dă Dumnezeu această porţie a sfintelor, adică nouă tuturor, care credem în Hristos. Iar eu nu caut *locul sfânt* pe pământ, ci în inimă. Căci *loc sfânt* este numit sufletul raţional, pentru care şi Apostolul spune: *Să nu daţi loc diavolului!* Prin urmare, sufletul meu este loc: al diavolului, dacă fac rău, al lui Dumnezeu, dacă fac bine. Apoi şi *duhul necurat, după ce a ieşit de la om şi a umblat prin locuri uscate, şi nu a găsit odihnă, spune atunci: „Mă voi întoarce la locul meu, de unde am ieşit!"*. Aşadar, *locul sfânt* este inima pură. Lv. 24,8-9 *Cf.* 1Pt. 2,9 *Cf.* 1Pt. 2,25 Ef. 4,27; Iac. 4,7 Mt. 12,43-44

În acest loc ni se porunceşte să mâncăm hrana cuvântului lui Dumnezeu. Căci nu se potriveşte ca un suflet ce nu este sfânt să ia cuvintele sfinte: după ce s-a purificat de orice întinare a cărnii şi a moravurilor,

panis illius, *qui de caelo descendit.* Nonne melius sic intelligitur *locus sanctus* quam si putemus structuram lapidum insensibilium *locum sanctum* nominari? Unde simili modo etiam tibi lex ista proponitur, ut, cum accipis panem mysticum, in loco mundo manduces eum, hoc est ne in anima contaminata et peccatis polluta dominici corporis sacramenta percipias: *Quicumque* enim *manducauerit* inquit *panem et biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini. Probet autem se unusquisque, et tunc de pane manducet et de calice bibat.*

6. *Sancta enim sanctorum sunt.* Vides quomodo non dixit sancta tantummodo, sed *sancta sanctorum*, ut si diceret: cibus iste *sanctus* non est communis omnium nec cuiuscumque indigni, sed *sanctorum* est. Quanto magis hoc et de uerbo Dei recte meritoque dicemus: hic sermo non est omnium; non quilibet uerbi huius potest audire mysterium, sed sanctorum est tantummodo qui purificati sunt mente, *qui mundi sunt corde*, qui *simplices animo*, qui uita irreprehensibiles, qui conscientia liberi, ipsorum est de hoc audire sermonem, ipsis possunt explanari ista mysteria. *Vobis enim datum est* inquit *nosse mysteria regni Dei, illis autem*, id est qui non merentur, qui non sunt tales ut mereantur nec capaces esse possunt ad intelligentiam secretorum *illis non potest dari* iste sacerdotalis panis, qui est secretus et mysticus sermo, sed in *parabolis*, qui communis est uulgi.

Legitimum aeternale hoc erit. Legitimum namque *aeternum* est omne quod mysticum est. Nam praesentia haec et passim uisibilia temporalia sunt et finem cito accipiunt: *Praeterit enim habitus huius mundi.* Quod si *huius mundi*

atunci, devenit *loc sfânt*, ia hrana *pâinii Celui ce a coborât din cer.* Oare nu se înţelege astfel mai adecvat *locul sfânt* decât să considerăm că o construcţie din pietre lipsite de simţire este numită *loc sfânt*? De unde, într-un mod asemănător, şi ţie Legea îţi pune înainte acestea: când primeşti pâinea tainică, să o mănânci în loc curat, adică să nu atingi de suflet spurcat şi întinat de păcate sacramentele trupului domnesc. *Căci oricine va mânca pâinea şi va bea potirul Domnului în mod nedemn, este vinovat faţă de trupul şi sângele Domnului. Fiecare să se încerce pe sine şi atunci să mănânce din pâine şi să bea din potir.* *Cf.* In. 6,41 1Cor. 11,27

6. *„Căci sunt sfintele sfintelor."* Observă că nu a spus doar „sfintele", ci *sfintele sfintelor*, ca şi cum ar fi spus: „Această hrană *sfântă* nu este comună tuturor, şi nici vreunuia nedemn de ea, ci este a celor sfinţi". Cu cât mai mult spunem aceasta, pe drept şi pe merit, şi despre cuvântul lui Dumnezeu: acest discurs nu este al tuturor, nu oricine poate auzi taina acestui cuvânt, ci este doar al sfinţilor, care s-au purificat la minte, *care sunt curaţi cu inima*, care sunt *simpli în spirit*, care au o viaţă ireproşabilă, care sunt liberi în conştiinţă. Este specific doar lor să audă discursul despre aceasta, doar lor li se pot explica aceste taine. *Căci vouă vi s-a dat să ştiţi tainele împărăţiei lui Dumnezeu, iar acelora*, adică celor ce nu sunt vrednici, care nu sunt astfel încât să fie vrednici, şi nici nu pot primi înţelegerea secretelor, *acelora nu li se poate da* această pâine preoţească, adică discursul secret şi tainic, ci [li se vorbeşte] în *parabole*, care este pâinea comună a vulgului. Lv. 24,9 *Cf.* Mt. 5,8 *Cf.* Gn. 20,6 Mt. 13,11 *Cf.* Mt. 13,13

„Aceasta va fi legiuire veşnică." Căci *legiuire veşnică* este orice lucru tainic. Deoarece acestea prezente, pretutindeni vizibile, sunt temporale şi repede iau sfârşit: *Căci a trecut înfăţişarea acestei lumi.* Iar Lv. 24,9 1Cor. 7,31

praeterit, sine dubio et litterae *habitus* praeterit et manent illa, quae aeterna sunt, quae sensus continet spiritalis. Si ergo intelleximus primo quomodo Deus loquatur ad Moysen et Moyses filiis Istrahel, secundo etiam rationem *candelabri mundi* et *lucernarum* atque olei eius, tertio quoque *panes* propositionis *ex duabus decimis singulos quosque confectos* secundum uoluntatem Spiritus intelleximus : demus operam, quomodo et nos hoc tanto et tam sublimi intellectu non efficiamur indigni, sed ut anima nostra prius fiat *locus sanctus* et in *loco sancto* capiamus sancta mysteria per gratiam Spiritus sancti, ex quo sanctificatur omne quod sanctum est. *Ipsi gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen !*

dacă *a trecut înfăţişarea acestei lumi*, fără îndoială a trecut şi *înfăţişarea* literei şi rămân cele ce sunt veşnice, care conţin înţelesul duhovnicesc[99]. Aşadar, dacă am înţeles mai întâi în ce fel Dumnezeu îi vorbeşte lui Moise, iar Moise le vorbeşte fiilor lui Israel, am înţeles apoi raţiunea *candelabrului curat* şi a *candelelor* şi a uleiului lui, şi în al treilea rând *pâinile* punerii înainte, *cele făcute, fiecare, din două zecimi*, după voinţa Duhului, să ne străduim să nu ne facem nedemni de o atât de profundă şi de sublimă înţelegere, ci ca mai întâi sufletul nostru să se facă *loc sfânt*, şi în *loc sfânt* să primim sfintele taine, prin harul Duhului Sfânt, din Care este sfinţit orice lucru care este sfânt. *Lui slava şi stăpânirea în vecii vecilor. Amin !*

Cf. Lv. 24,1
Cf. Lv. 24,4
Cf. Lv. 24,5
Cf. 1Pt. 4,11 ; Ap. 1,6

Homilia XIV

De filio mulieris istrahelitidis et aegyptii patris, qui *nominans nomen maledixit* et de sententia Dei lata in eum.

1. Historia nobis recitata est, cuius quamuis uideatur aperta narratio, tamen nisi diligentius continentiam eius, quae est secundum litteram, consequamur, interior nobis sensus haud facile patebit. Est ergo sermo Scripturae, de quo disserendum est, hic: *Et exiit* inquit *filius mulieris istrahelitidis, et hic erat filius Aegyptii inter filios Istrahel; et litigauerunt in castris, is, qui erat ex Istrahelitide et homo istrahelita. Et nominans filius mulieris istrahelitidis nomen maledixit; et adduxerunt eum ad Moysen; et nomen matris eius Salomith filia Dabri, ex tribu Dan. Et miserunt eum in carcerem, ut iudicarent de illo per praeceptum Domini. Et locutus est Dominus ad Moysen dicens: eice illum, qui maledixit, extra castra, et imponent omnes, qui audierunt, manus suas super caput eius, et lapidabunt eum omnis synagoga.*

Videamus ergo primo quid sibi uelit historia, quam proposuimus, et, quamuis plana uideatur, tamen adhuc euidentius eam temptemus sub oculis ponere. Ponamus ergo unum ex patre et ex matre istrahelitici nominis generositate gaudentem, alium ex matre tantum, non etiam ex patre et

Omilia XIV

Despre fiul unei femei israelite şi al unui tată egiptean, care, *numind numele, a blestemat* şi despre sentinţa lui Dumnezeu dată lui

Cf. Lv. 24,11

1. O istorie ne-a fost citită, a cărei naraţiune, deşi pare clară, dacă totuşi nu-i urmăm atent conţinutul ei, cel după literă, atunci semnificaţia lăuntrică nu ni se va deschide foarte uşor. Textul Scripturii, despre care trebuie discutat, este acesta: *Şi a ieşit un fiu al unei femei israelite, şi acesta era fiu al unui egiptean între fiii lui Israel; şi au fost în dispută în tabere, acela care era din israelită şi omul israelit. Şi numind fiul femeii israelite numele a blestemat, şi l-au adus pe el la Moise; şi numele mamei lui era Salomith, fiica lui Dabri, din tribul lui Dan. Şi l-au pus în temniţă, ca să-l judece pentru aceasta prin preceptul Domnului. Şi a zis Domnul către Moise spunând: „Scoate-l pe cel ce a blestemat în afara taberelor, şi toţi care au auzit să-şi pună mâinile lor pe capul lui, şi îl vor omorî cu pietre toată adunarea*[100]*"*.

Lv. 24,10-14

Să vedem, aşadar, mai întâi, ce vrea [să spună] istoria propusă; deşi ea se arată clară, să încercăm de acum să ne-o punem sub un ochi mai atent. Să presupunem, aşadar, că unul se bucură de nobleţea numelui israelit atât prin tată, cât şi prin mamă, şi un altul doar prin mamă, nu şi prin tată, ca nobil în

uelut ex parte nobilem et ex parte non patris, quae utique melior uideretur, sed matris, quae inferior est. Si enim pater fuisset istrahelita et mater aegyptia, esset aliquid amplius; hoc enim fuerant Manasses et Ephrem. Nunc uero scriptum est quia filius sit mulieris istrahelitidis et aegyptii patris. Si ergo diligenter secutus es duos istos uiros, unum ex integro nobilem, alium ex parte, intuere nunc eos *litigantes ad inuicem*; in qua lite is, qui patre aegyptio et matre sola istrahelitide genitus uidetur, *nominans maledixerit* et ob hoc perductus sit is, qui maledixerat, ad Moysen, Moyses uero neque absoluere eum ausus neque condemnare sine Deo *tradiderit eum custodiae*, usquequo a Deo acciperet responsum, quid uelit fieri eum. Haec est historiae continentia; nunc iam uideamus, quae sit in ea spiritalis ratio, quae aedificare debet Ecclesiam.

2. Primo omnium sermo dicit quia *exiit filius mulieris istrahelitidis* et aegyptii patris; et unde uel quo exierit, non refert. Inueniuntur enim ambo in castris positi, sicut indicat sermo Domini, qui dicit: *Educ hominem, qui maledixit, foras extra castra.* Si ergo *de castris educitur*, necessario in castris erat. Quid ergo est quod, cum nondum exisset de castris, dicit de eo Scriptura diuina: *Et exiit filius mulieris istrahelitidis?* Ego puto quia docere nos uult sermo diuinus quod, qui peccat, dupliciter exire dicitur. Primo enim exit a proposito bono et recta sententia, exit a uia iustitiae, exit a lege Dei. Postmodum uero cum confutatus fuerit pro peccato, exit etiam de coetu et congregatione sanctorum. Vt si uerbi causa dicamus: peccauit aliquis fidelium, iste etiamsi nondum abiciatur per episcopi sententiam, iam tamen per

parte, dar nu din partea tatălui, care pare desigur mai importantă, ci a mamei, care este inferioară. Căci dacă tatăl ar fi fost israelit, iar mama egipteancă, condiția lui ar fi fost ceva mai bună, căci așa fuseseră Manase și Efraim. Acum însă s-a scris că este fiul unei femei israelite și al unui tată egiptean. Prin urmare, dacă i-ai urmat cu atenție pe acești doi bărbați, unul în întregime nobil, celălalt în parte, privește-i acum pe ei *în dispută unul cu altul*; în această ceartă cel ce se arată născut din tată egiptean și doar din mamă israelită, *numind, a blestemat* și pentru aceasta a fost dus cel ce blestemase la Moise, iar Moise, neîndrăznind nici să-l absolve, nici să-l condamne fără Dumnezeu, *l-a pus sub pază* până ce a primit răspuns de la Dumnezeu, ce vrea El să se facă cu acesta. Acesta este conținutul istoriei; să vedem de acum care este în acestea rațiunea duhovnicească care trebuie să edifice Biserica.

Cf. Lv. 41,50

Cf. Lv. 24,10 *sqq.*

2. Înainte de toate, spune că a ieșit *un fiu al unei femei israelite* și al unui tată egiptean: de unde a ieșit și încotro nu se relatează. Căci amândoi se găseau în tabere, după cum indică enunțul Domnului, care spune: *„Scoate-l pe omul care a blestemat în afara taberelor!"*. Așadar, dacă a fost scos *din tabere*, fusese, în mod necesar, în tabere. Prin urmare, ce semnifică faptul că, pe când încă nu ieșise din tabere, spune despre el Scriptura dumnezeiască: *Și a ieșit un fiu al unei femei israelite*? Eu consider că enunțul divin vrea să ne învețe că cel ce păcătuiește este indicat că a ieșit îndoit. Căci iese mai întâi din intenția bună și din opinia dreaptă, iese din calea dreptății, iese din Legea lui Dumnezeu. Mai apoi însă, după ce a fost dovedit de păcat, iese și din ceata și din adunarea sfinților. Cum am spune, de exemplu: unul dintre credincioși a păcătuit; el, chiar dacă încă nu a fost izgonit prin sentința episcopului,

Cf. Lv. 24,10

Lv. 24,14

ipsum peccatum, quod admisit, eiectus est; et quamuis intret Ecclesiam, tamen eiectus est et foris est segregatus a consortio et unanimitate fidelium.

Exiit ergo filius patris aegyptii et matris istrahelitidis. Qui penitus extra fidem est, totus aegyptius est. Qui autem inter nos est et peccat, ex una quidem parte, qua Deo credit, istraheliticae uidetur originis; ex ea uero parte, qua peccat, de Aegyptio genus ducit. Duos ergo Scriptura proposuit litigantes, unum ex integro Istrahelitam, qui litigauit quidem, sed non peccauit; istum uero, cuius peccatum designat, maxima ex parte mixtum esse aegyptio generi indicat, aduersum quem litigat Istrahelita et forte competenter et rationabiliter litigat. Nam et in Exodo Istrahelita et Aegyptius litigant, ubi Istrahelita superat et Aegyptius cadit.

Igitur et ego hodie si ueritatem defendam, si pugnem pro ecclesiastica fide aduersum eum, qui ex parte quidem credit Christo et recipit Scripturas, sed non integre sensum earum nec fideliter recipit, litigo aduersum eum, qui ex matre quidem Istrahelita est, ex patre uero Aegyptius. Si qui ergo et fidei credulitate et professione nominis Christianus est et Catholicus, iste ex utraque parte Istrahelita est. Qui uero professione quidem Christianus est, intellectu autem fidei haereticus et peruersus est, iste matrem quidem istrahelitidem, patrem uero aegyptium habet. Quomodo ergo hoc accidit? Cum Scripturas quis legit et litteram quidem sequitur, intellectum autem repudiat spiritalem, hic matrem quidem istraheliticam habet, id est litteram, sensum uero quia spiritalem non sequitur, sed carnalem, isti est aegyptius pater et ideo aduersum ecclesiasticum, aduersum catholicum litigat, eum, qui ex utraque parte Istrahelita est, qui et secundum litteram Istrahelita est et secundum spiritum

totuşi s-a scos afară de pe acum prin însuşi păcatul pe care l-a acceptat; deşi intră în Biserică, totuşi s-a scos afară şi este afară, separat de comuniunea şi acordul credincioşilor.

A ieşit, aşadar, un fiu al unui tată egiptean şi al unei mame israelite. Cine este cu totul în afara credinţei este pe deplin egiptean. Cine însă este între noi şi păcătuieşte se va arăta în parte de origine israelită, crezând în Dumnezeu, pe de altă parte, păcătuind, îşi trage neamul din egiptean. Prin urmare, Scriptura propune doi care sunt în dispută: unul pe deplin israelit, care a fost în dispută, dar nu a păcătuit, şi pe acesta, al cărui păcat îl numeşte, indicat ca amestecat în mare parte cu neamul egiptean. Împotriva lui dispută israelitul, şi dispută poate după dreptate şi raţional. Căci şi în Exod un israelit şi un egiptean sunt în dispută, acolo unde israelitul biruie şi egipteanul cade. *Cf.* Ex. 2,11

Prin urmare, şi astăzi, dacă eu apăr adevărul, dacă am dispută, pentru credinţa bisericească, împotriva celui care crede, în parte, lui Hristos şi primeşte Scripturile, dar nu primeşte pe deplin şi încredinţat sensul lor, am dispută împotriva celui care este din mamă israelită, dar din tată egiptean. Prin urmare, dacă cineva este creştin şi ortodox[101] atât prin încrederea dată credinţei, cât şi prin mărturisirea numelui, acesta este israelit din ambele părţi. Dacă însă cineva este creştin prin mărturisire, dar eretic şi pervertit în înţelegerea credinţei, acesta are mamă israelită, dar tată egiptean. În ce fel se întâmplă aceasta? Careva citeşte Scripturile şi urmează, desigur, litera, însă respinge înţelesul duhovnicesc: acesta are mamă israelită, litera adică, dar, fiindcă nu urmează înţelesul duhovnicesc, ci carnal, are tată egiptean. De aceea este în dispută împotriva celui din Biserică, împotriva ortodoxului, împotriva celui care este israelit din ambele părţi, care este israelit şi după literă, şi după *Cf.* Tit 3,10 *sqq.*

Istrahelita est, quia ipse secundum litteram quidem Istrahelita est, secundum spiritum uero Aegyptius. Quid ergo est utrisque litigantibus? Necessario ille, qui carnalem sequitur sensum, tamquam de Aegyptio genus ducens *nomen nominat et maledicit.* Nominat enim nomen Dei et cum maledicto nominat; negat enim eum creatorem esse mundi, negat esse Patrem Christi. Nos uero, qui ex utroque genere Istrahelitae sumus et litteram et spiritum in Scripturis sanctis defendimus et litigamus aduersum eos, qui ex media parte Istrahelitae uidentur, et dicimus quia neque secundum litteram maledici oportet neque secundum spiritalem intelligentiam blasphemari.

Maledicus enim non solum in Deum, sed etiam in proximum Apostoli Pauli sententia a regno Dei excluditur. Vide enim, quomodo dicit Apostolus: *Nolite errare: neque fornicarii neque adulteri neque molles neque masculorum concubitores neque fures neque auari neque maledici regnum Dei possidebunt.* Vide inter quae crimina, inter *adulteros*, inter *masculorum concubitores*, inter *auaros*, quos alibi dicit *idolis seruientes*, etiam *maledicos* posuit et a regno Dei cum illis pariter exclusit. Videant ergo, si qui os suum cotidiana paene consuetudine hoc uitio insuescunt, quid iis periculi immineat. Putantes enim leue et facile hoc esse peccatum non facile cauent, sed considerent Apostolum, quomodo *maledicum* a regno Dei excludit et Deus per Moysen quomodo *maledicum* puniri iubet.

Unde et ego ualde admiratus sum quod in hoc loco, quem habemus in manibus, Scriptura non aperte designauit quia iste, qui ex Aegyptio genus ducit, maledixerit Deum, sed tantum posuit quia *nominans maledixit*, et reliquit in medio uel de Deo uel de homine suspicandum. Vnde mihi

duh: acela este după literă israelit, dar după duh egiptean. Aşadar, la ce ajung cei doi care dispută? În mod necesar cel care urmează înţelesul carnal, ca provenind din egiptean, *numeşte numele şi blestemă.* Căci numeşte numele Domnului şi îl numeşte cu blestem: neagă că El este creatorul lumii, neagă că El este Tatăl lui Hristos. Noi însă, care suntem prin ambele spiţe israeliţi, apărând litera şi duhul în Scripturile sfinte, şi suntem în dispută împotriva celor care se arată pe jumătate israeliţi, noi spunem că nici nu trebuie să se blesteme după literă, nici nu trebuie să se blasfemieze după înţelegerea duhovnicească.

Cf. Lv. 24,11

Căci este exclus din împărăţia lui Dumnezeu nu numai *cel ce blestemă* împotriva lui Dumnezeu, ci şi *cel ce blestemă* împotriva aproapelui, după enunţul Apostolului Pavel: *Nu vă înşelaţi, fiindcă nici curvarii, nici adulterii, nici molatecii, nici cei ce îşi împart patul cu bărbaţii, nici hoţii, nici avarii, nici cei ce blestemă nu vor stăpâni împărăţia cerurilor.* Observă între ce crime i-a pus pe cei ce blestemă: între *adulteri*, între cei *ce îşi împart patul cu bărbaţii*, între *avari*, pe care îi numeşte în alt loc *slujitori ai idolilor*, şi, la fel ca şi pe aceştia, i-a exclus din împărăţia lui Dumnezeu. Să ia seama, aşadar, dacă există unii ce s-au obişnuit cu acest viciu printr-o practică aproape zilnică, ce primejdie îi păzeşte! Căci, considerând că acest păcat este uşor şi banal, ei nu se păzesc deloc: să ia aminte că Apostolul îl exclude pe *cel ce blestemă* din împărăţia lui Dumnezeu şi că Dumnezeu porunceşte prin Moise să fie pedepsit *cel ce blestemă.*

1Cor. 6,9-10

Cf. Ef. 5,5

Din această pricină eu m-am minunat foarte că în acest loc, pe care îl discutăm, Scriptura nu a indicat clar că acesta, care îşi trage neamul din egiptean, L-a blestemat pe Dumnezeu, ci doar atât a notat *numind a blestemat*, lăsând să ne gândim dacă este vorba despre Dumnezeu sau despre om. De unde mi se

uidetur idcirco noluisse aperte de Deo pronuntiare, ne de hominibus uideretur dedisse licentiam et ideo uel de Deo uel de homine siluisse, ut de utroque caueretur.

3. Verum quoniam sententiam Apostoli proposuimus, qua dicit maledicos a regno Dei excludendos, aliquid exposcit iste sermo solacii, ne omnimodis desperationem uideamur indicere his, qui cotidiana paene maledicendi consuetudine rapiuntur et ori suo adhibere custodiam uel ostium negligunt. Promissionis futurae non unus est modus neque simplex species; sed sicut docuit ipse Dominus in Euangelio, cum *beatos* dicit *pauperes spiritu* et *ipsorum* dicit *esse regnum caelorum*, et iterum *beatos* dicit *mites* nec tamen iis caelorum regna, sed *terrae haereditatem* promittit. Dicit *beatos* et *pacificos*, sed ne ipsis quidem caelorum regnum dedit, *filios* tamen eos *Dei* esse pronuntiat. Et cum diuersis diuersa repromittat, omnes *beatos* dicit, qui ad promissa perueniunt, non tamen omnibus caelorum regna concessit. Potest ergo fieri, ut aliquis in ceteris forte operibus et actibus emendatus sit et perfectus, subripiatur ei tamen in oris uitio lapsuque sermonis; huic etiamsi secundum Apostoli sententiam negantur regna caelorum, non tamen alterius beatitudinis absciditur locus. Verumtamen eo magis, si qui in ceteris perfectus est, elaborare etiam in hoc debet, ne ei subripiens prauae consuetudinis uitium *caelorum regna*, quod est omnium beatitudinum culmen, eripiat, quamuis Dominus dixerit: *In domo Patris mei mansiones multae sunt.*

pare că nu a vrut să spună clar că este vorba de Dumnezeu pentru a nu se părea că a îngăduit aceasta în privinţa oamenilor. De aceea a păstrat tăcerea, şi asupra lui Dumnezeu, şi asupra omului: de ambele să se păzească fiecare.

3. Fiindcă însă am folosit enunţul Apostolului, în care spune că cei ce blestemă trebuie excluşi din împărăţia lui Dumnezeu, acest cuvânt cere puţină consolare, ca să nu ni se pară că am provocat o cumplită deznădejde celor care sunt cuprinşi de obişnuinţa, aproape zilnică, de a blestema, neglijând a pune strajă şi poartă gurii lor. Tipul făgăduinţei viitoare nu este unul singur, şi nici nu are o simplă specie, ci, după cum Însuşi Domnul a învăţat în Evanghelie, îi numeşte *fericiţi* pe *cei săraci cu duhul*, spunând că *a lor este împărăţia cerurilor*, numindu-i iarăşi *fericiţi* pe *cei blânzi*, făgăduindu-le însă nu împărăţiile cerurilor, ci *moştenirea pământului*. Îi numeşte *fericiţi* şi pe *făcătorii de pace*, dar nici lor nu le-a dat împărăţia cerurilor: şi totuşi afirmă că ei sunt *fiii lui Dumnezeu*. Promiţând lucruri diferite celor diferiţi, îi numeşte *fericiţi* pe toţi cei care au ajuns la cele făgăduite: totuşi nu le acordă tuturor împărăţiile cerurilor. Se poate întâmpla, aşadar, ca cineva să fie îndreptat şi desăvârşit, poate, în celelalte fapte şi acte, şi să cadă totuşi în viciul gurii şi în greşeala cuvântului. Deşi acestuia îi sunt negate împărăţiile cerurilor, după cuvântul Apostolului, nu i se refuză, cu toate acestea, locul unei alte fericiri. Şi totuşi, cu cât cineva este desăvârşit în celelalte, cu atât mai mult trebuie să se străduiască şi în această privinţă, ca nu cumva, furându-l viciul proastei obişnuinţe, să-i răpească *împărăţiile cerurilor*, care sunt culmea tuturor fericirilor. Aceasta deşi Domnul a spus: *„În casa Tatălui Meu multe lăcaşuri sunt"*.

Cf. Ps. 140,3

Cf. Mt. 5,3

Cf. Mt. 5,4

Cf. Mt. 5,9

Cf. Mt. 5,3

In. 14,2

Possumus adhuc addere etiam illud, quod natura peccati similis est materiae, quae igni consumitur, quam aedificari Paulus Apostolus a peccatoribus dicit, qui *supra fundamentum* Christi *aedificant ligna, fenum, stipulam.* In quo manifeste ostenditur esse quaedam peccata ita leuia, ut *stipulae* comparentur, cui utique ignis illatus diu non potest immorari; alia uero *feno* esse similia, quae et ipsa non difficulter ignis absumat, uerum aliquanto tardius quam in *stipulis* immoretur; alia uero esse, quae *lignis* conferantur, in quibus pro qualitate criminum diutinum et grande pabulum ignis inueniat. Ita ergo unumquodque peccatum pro qualitate uel quantitate sui poenarum iusta persoluit. Verumtamen quid opus est fidelibus et his, qui cognouerunt Deum, de poenarum qualitatibus cogitare? Quid opus est *ligna*, quid *fenum*, quid uel ipsam *stipulam fundamento* Christi *superponere*? Cur non *aurum* magis uel *argentum* uel *pretiosos lapides* pretioso *superponimus fundamento*, ubi, cum ignis accesserit, nihil inueniat, quod absumat? Nam si accesserit ad *stipulam*, ex *stipula* fauillas reddet et cineres; si uero accesserit ad *aurum, aurum* purius reddet. Haec nobis dicta sint pro his, qui negligunt oris maledici consuetudinem resecare; qui etiamsi non ex corde maledicant, etiamsi non uoto et animo iniquo proferant maledicta, tamen immunditiam labiorum secundum Esaiae uerbum et inquinamenta oris incurrunt.

Iste tamen, qui licet matre istrahelitide, aegyptio tamen progenitus est patre, *exiit* et *nominans nomen maledixit.* De quo ego puto quod, nisi exisset, nec litigasset aduersum uerum Istrahelitem nec *nominans maledixisset. Exiit* enim a ueritate, *exiit* a timore Dei, a fide, a caritate, sicut superius diximus, quomodo per haec quis *exeat* de castris Ecclesiae,

Mai putem adăuga ceva: natura păcatului este similară materiei care este consumată de foc. Apostolul Pavel spune că ea este material de construcție pentru păcătoși, care *clădesc deasupra temeliei* lui Hristos *lemne, fân, paie.* Prin aceasta se arată clar că unele păcate sunt atât de ușoare, încât sunt comparate cu *paiele*, în care focul, dacă este pus, nu poate întârzia. Altele sunt similare *fânului*: nici acestea nu sunt consumate cu dificultate de foc, dar el durează puțin mai mult decât în paie. Altele sunt însă asimilate *lemnelor*: cele în care focul găsește nutreț îndelung și mult, după felul crimelor. Astfel, așadar, fiecare păcat suferă până la capăt ceea ce se potrivește pedepsei, după calitatea și cantitatea păcatului. Dar ce nevoie au credincioșii și cei ce L-au cunoscut pe Dumnezeu să cugete la felurile de pedepse? Ce nevoie este să punem *deasupra temeliei* lui Hristos *lemne, fân, paie*? De ce să nu punem *deasupra* prețioasei *temelii* mai degrabă *aur*, ori *argint*, ori *pietre prețioase*, ca focul, atunci când se va apropia, să nu găsească nimic de consumat? Căci dacă se va apropia de *pai*, va face *paiul* scântei și cenușă; dacă însă se va apropia de *aur*, îl va face *aur* mai curat. Să fie spuse de către noi acestea pentru cei ce neglijează să taie obișnuința gurii ce blestemă, pentru cei care, deși nu blestemă din inimă, deși nu dau la iveală cu râvnă, din spirit nelegiuit, blestemele, cad în necurăția buzelor, după spusa lui Isaia, și în întinarea gurii.

Cf. 1Cor. 3,12

Cf. 1Cor. 3,12

Cf. Is. 6,5

Totuși, acesta care, deși din mamă israelită, s-a născut din tată egiptean, *a ieșit* și *numind numele a blestemat.* Despre acesta eu consider că, dacă nu ar fi ieșit, dacă nu ar fi fost în dispută împotriva adevăratului israelit, atunci nici nu *ar fi blestemat, numind.* Căci *a ieșit* de la adevăr, *a ieșit* de la frica de Dumnezeu, de la credință, de la iubire, după cum spuneam mai înainte că iese cineva, prin acestea,

Cf. Lv. 24,10-11

etiamsi per episcopi uocem minime abiciatur. Sicut e contrario interdum fit, ut aliquis non recto iudicio eorum, qui praesunt Ecclesiae, depellatur et foras mittatur. Sed si ipse non ante *exiit*, hoc est si non ita egit, ut mereretur *exire*, nihil laeditur in eo, quod non recto iudicio ab hominibus uidetur expulsus. Et ita fit ut interdum ille, qui foras mittitur, intus sit et ille foris sit, qui intus retineri uidetur.

Vis tibi ostendam et alium, qui a nullo eiectus *exisse* dicitur? Scriptum est de Cain quia: *Exiit a facie Dei.* Quo *exiit a facie Dei*? Ubi enim non erat *facies Dei*? Sed *exisse* dicitur pro eo quod legem naturae egressus est et ignaram tanti sceleris terram fraterno sanguine primus infecit.

Sunt tamen et qui bene exeunt et beati sunt, quia exeunt. Ostendam etiam hoc de Scripturis. In Exodo scriptum est: *Omnes* inquit *qui quaerebant nomen Domini, exierunt foras ad Moysen extra castra.* Isti bene *exierunt extra castra*, quia sequebantur Moysen, id est legem Dei. Et de aliis dicitur: *Exite populus meus de medio eorum, et immundum nolite contingere.*

Exiit ergo inquit *filius mulieris istrahelitidis, et hic erat filius Aegyptii, inter filios Istrahel; et litigauerunt in castris ille, qui erat ex istrahelitide muliere et homo istrahelita.* Vide quanta cautela Scripturae diuinae, si tamen intendas, si diligenter inspicias: illum, qui de istrahelitide matre et de aegyptio patre natus est, non dixit *hominem*, illum uero, qui ex utroque genere Istrahelita erat, *hominem* nominauit. Putamus haec fortuitu scripta? Putamus casu adiectum, ut ille non diceretur *homo* et hic diceretur? Non sunt ista fortuita, ratio est. Nihil enim in uerbis Dei absque profunda

din taberele Bisericii, chiar dacă n-a fost izgonit prin glasul episcopului. După cum, dimpotrivă, se întâmplă câteodată să fie alungat cineva şi pus afară printr-o judecată nedreaptă a celor ce stau în faţa Bisericii. Dar dacă acela nu *a ieşit* mai înainte, adică nu a făptuit încât să fie vrednic să iasă, cu nimic nu este vătămat când se vede trimis afară de către oameni, după o judecată nedreaptă. Şi aşa se întâmplă ca adesea cel ce e trimis afară să fie înlăuntru, iar cel ce se arată a fi reţinut înlăuntru să fie afară[102].

Vrei să ţi-l arăt pe celălalt, care, nealungat de nimeni, se spune că *a ieşit*? S-a scris despre Cain: *A ieşit de la faţa lui Dumnezeu.* Încotro *a ieşit de la faţa lui Dumnezeu*? Căci unde nu se afla *faţa lui Dumnezeu*? Se spune că *a ieşit* pentru că s-a depărtat de la legea naturii şi, primul, a aruncat sânge de frate în pământul neştiutor de o asemenea crimă. Gn. 4.16

Există totuşi şi unii care ies cu bine şi sunt fericiţi că ies. Îţi voi arăta şi aceasta din Scripturi. În Exod s-a scris: *Toţi care caută numele Domnului vor ieşi afară, la Moise, în afara taberelor.* Aceştia *au ieşit* spre bine *în afara taberelor*, fiindcă îl urmau pe Moise, adică Legea Domnului. Şi despre alţii se spune: *„Ieşiţi, poporul Meu, din mijlocul lor, şi să nu atingeţi ce este necurat!"*. Ex. 33,7 Is. 52,11

A ieşit, aşadar, *un fiu al unei femei israelite, şi acesta era fiu al unui egiptean între fiii lui Israel; şi au fost în dispută în tabere, acela care era din femeie israelită şi omul israelit.* Observă cât de mare este migala Scripturii dumnezeieşti, dacă, desigur, eşti atent, dacă priveşti cu grijă: pe cel care s-a născut din mamă israelită şi din tată egiptean nu l-a numit *om*, pe când cel care este din ambele părţi israelit este numit *om*! Să considerăm că acestea au fost scrise la întâmplare? Să considerăm că din întâmplare aceluia nu i se spune *om*, iar acestuia i se spune? Acestea nu sunt întâmplătoare, ci există o raţiune. Lv. 24,10

ratione conscriptum est. Ille namque, qui ex parte Aegyptius, ex parte Istrahelita erat, nondum merebatur *homo* nominari; iste uero, qui ex integro Istrahelita erat, hoc est qui mente Deum uidebat, iste *homo* appellatur, ille homo interior, qui *ad imaginem Dei* factus est, et potest *uidere Deum.*

4. Post haec iam quae in posterioribus referuntur, non absque quadam quaestione sunt, de qua multi quaerentes non multi explicare potuerunt. Sed si uestris me orationibus iuueritis, temptabimus etiam nos in medium proferre, quae Dominus dederit. *Homo homo* inquit *si maledixerit Deum, peccatum accipiet; qui autem nominat nomen Domini, morte moriatur.* Quid est hoc? Qui *maledixerit Deum*, non habet poenam mortis, sed *qui nominauerit nomen Domini*? Nonne multo grauius est *maledicere Deum* quam *nominare*, quamuis in uanum nominasse dicatur? Et quomodo qui *maledicit*, peccatum suscipit tantum, *qui* autem *nominat, morte* multatur? Haec ergo sunt, quae in hoc loco solent quaestionem mouere, quae ignorantibus sensum Scripturarum inconsequenter dicta uidentur et incongrue. Putant enim quod ille, qui maledicit nomen Dei, statim puniri debeat; ille uero, *qui nominauerit nomen Domini*, hoc est superfluo et in uanum nominauerit, sufficiat *accepisse peccatum.*

Sed nos consequentiam sermonis tali quodam sensu temptemus aperire. Maius esse peccatum, in quo maledicitur Deus, quam in quo nominatur, dubitare non possumus. Restat, ut ostendamus multo esse grauius *accipere peccatum* et habere secum quam morte multari. Mors, quae poenae causa infertur pro peccato, purgatio est peccati ipsius, pro quo iubetur inferri. Absoluitur ergo peccatum

Căci nimic nu a fost scris, în cuvintele lui Dumnezeu, fără o profundă raţiune[103]. Deoarece acela care era în parte egiptean, în parte israelit încă nu era vrednic să fie numit *om.* Acesta însă, care era cu totul israelit, adică îl vedea cu mintea pe Dumnezeu, acesta este numit *om*: acel om lăuntric, care a fost făcut *după chipul lui Dumnezeu* şi-L poate *vedea pe Dumnezeu.* *Cf.* Gn. 1,27 *Cf.* Mt. 5,8

4. De acum, cele relatate în continuare nu pot evita o anume problemă, pusă de mulţi, dar de puţini lămurită. Dar dacă mă veţi ajuta cu rugăciunile voastre, vom încerca şi noi să dăm la iveală cele pe care Domnul le va da. Spune Scriptura: *Om, om dacă va blestema pe Dumnezeu va primi păcat; cine însă numeşte numele Domnului, de moarte să moară.* Lv. 24,15; Mt. 15,4 Ce să însemne aceasta? Va fi pedepsit cu moartea nu cel care-L *va blestema* pe Dumnezeu, ci acela care *va numi numele Domnului*? Oare nu este cu mult mai grav să-L *blestemi* pe Dumnezeu decât să-L *numeşti*, chiar dacă s-ar spune că a fost numit în van? Şi cum primeşte doar păcatul cel care *blestemă*, iar cel care *numeşte* este condamnat la *moarte*? Acestea sunt, aşadar, cele ce ridică de obicei probleme: celor ce ignoră înţelesul Scripturilor li se par spuse incoerent şi fără noimă. Căci ei consideră că cel ce *blestemă* numele lui Dumnezeu trebuie să fie pe loc pedepsit, iar celui ce *a numit numele Domnului*, adică l-a numit fără folos şi în van, îi este de ajuns că şi-a *primit păcatul.*

Noi vom încerca însă să descoperim coerenţa enunţului printr-un gând asemenea. Nu ne putem îndoi că mai mare este păcatul în blestemarea lui Dumnezeu decât în numirea Lui. Rămâne să arătăm că este cu mult mai grav *a primi păcat* şi a-l avea cu sine decât a fi condamnat la moarte. Moartea care vine ca pedeapsă pentru păcat este curăţirea păcatului însuşi, pentru care se porunceşte a fi adusă.

per poenam mortis nec superest aliquid, quod pro hoc crimine iudicii dies et poena aeterni ignis inueniat. Vbi uero quis *accipit peccatum* et habet illud secum ac permanet cum ipso nec aliquo supplicio poena, quae diluitur, transit, cum ipso est etiam post mortem; et quia temporalia hic non persoluit, ibi expendit aeterna supplicia. Vides ergo quanto grauius sit *accipere peccatum* quam morte multari. Hic enim mors pro uindicta datur et apud *iustum iudicem Dominum non uindicatur bis in id ipsum*, sicut propheta dixit; ubi autem non est soluta uindicta, peccatum manet illis aeternis ignibus exstinguendum.

Quia autem haec ita se habeant, possum tibi testes ex diuinis uoluminibus adhibere Ruben et Iudam patriarchas loquentes ad patrem suum Iacob, cum uellent adsumere secum Beniamin et ducere ad Aegyptum propter sponsiones, quas cum Ioseph fratre pepigerant. Ibi ergo Ruben quidem ita dicit ad patrem: *Ambos filios meos occide, nisi reduxero ad te Beniamin*; Iudas uero ait: *Peccator ero in te, nisi reduxero eum tibi.* Iacob ergo, pater ipsorum, sciens multo esse grauius, quod promiserat Iudas, qui dixerat: *peccator ero in te* ab eo, qui dixerat: *occide filios meos*, Ruben quidem non credidit filium, tamquam qui leuiorem elegerit poenam, Iudae uero tradidit sciens grauius esse quod elegerat. Hoc ergo modo conuenienter aptauit Scriptura diuina et quidem, qui *maledixerit Deum*, ut *peccatum sumat*, ei uero, qui leuius deliquit, quod *morte moriatur.*

Vis autem et de Euangeliis noscere quod qui *receperit in hac uita mala sua*, ibi iam non recipiat; qui autem hic non receperit, ibi seruentur ei omnia? Docet nos exemplum

Aşadar, păcatul este absolvit prin pedeapsa morţii: nu mai rămâne nimic pe care ziua judecăţii şi pedeapsa focului veşnic să-l găsească pentru această crimă. Însă cel care *primeşte păcatul*, avându-l cu el, rămâne cu el, iar pedeapsa, care nu este anulată prin vreo sancţiune, trece şi după moarte, însoţindu-l: fiindcă nu a suferit aici sancţiuni temporale, acolo îl aşteaptă sancţiuni veşnice. Vezi, aşadar, cu cât mai grav este *a primi păcatul* decât a fi condamnat la moarte. Căci această moarte se dă ca răzbunare, iar *la dreptul judecător, la Domnul, nu se răzbună de două ori pentru acelaşi lucru*, după cum a spus profetul. Când însă răzbunarea nu este asumată, păcatul rămâne să fie stins prin acele focuri veşnice.

Cf. 2Tim. 4,8
Cf. Naum 1,9

Îţi pot prezenta martori, din sfintele volume, că acestea se înfăţişează astfel, pe Ruben şi pe Iuda, patriarhi ce vorbesc tatălui lor, Iacob, pe când voiau să-l ia cu ei pe Beniamin şi să-l ducă în Egipt din cauza angajamentelor luate faţă de fratele Iosif. Acolo, aşadar, Ruben îi spune astfel tatălui: *„Ucide-i pe amândoi fiii mei, dacă nu-l voi aduce înapoi la tine pe Beniamin!"*. Iuda însă zice: *„Voi fi păcătos faţă de tine, dacă nu ţi-l voi aduce înapoi!"*. Prin urmare, Iacob, tatăl acestora, ştiind că este cu mult mai grav ce făgăduise Iuda, care spusese: *„Voi fi păcătos faţă de tine"*, decât ceea ce spusese celălalt: *„Ucide-i pe fiii mei"*, nu şi-a încredinţat fiul lui Ruben, ca celui ce şi-a ales o pedeapsă mai uşoară, ci i l-a dat lui Iuda, ştiind că este mai grav ce alesese acesta. În acest fel, aşadar, Scriptura dumnezeiască le-a potrivit în mod adecvat: cel care *L-a blestemat pe Dumnezeu* să-şi *ia păcatul*, iar cel care a greşit mai puţin *de moarte să moară*[104].

Cf. Gn. 42,20
Cf. Gn. 42,37
Gn. 43,9
Cf. Gn. 42,38
Cf. Gn. 43,13
Cf. Lv. 24,15 *sqq.*

Vrei însă să cunoşti şi din Evanghelii că cel ce *şi-a primit în această viaţă cele rele ale lui*, acolo nu le mai primeşte, iar celui care aici nu şi le-a primit, i s-au rezervat acolo toate? Ne învaţă pe noi exemplul

Lazari pauperis et illius diuitis, ad quem dicitur *in infernis* a patriarcha Abraham: *Memento, fili, quoniam tu recepisti bona tua in uita tua et Lazarus similiter mala. Nunc autem tu quidem cruciaris, hic uero requiescit.*

Et solent homines ignorantes iudicia Dei, quae sunt *abyssus multa*, conqueri aduersum Deum et dicere, cur homines iniqui et iniusti raptores, impii, scelesti in hac uita nihil patiantur aduersi, sed cuncta iis prosperis successibus cedant, honores, diuitiae, potentia, sanitas quoque iis ipsa et corporis habitudo famuletur; econtra innocentibus ac piis et colentibus Deum innumerabiles aerumnae superueniant, abiecti, humiles, contempti et sub colaphis potentium uiuant, nonnumquam etiam saeuius iis morbi quoque ipsi corporis dominentur. Sed haec ut dixi, conqueruntur ignorantes, qui sit ordo in diuinis iudiciis. Quanto enim grauius eos puniri uolunt, de uorum potentia et iniquitatibus ingemiscunt, tanto necessarium est differri poenas, quae si non differrentur, temporales utique et leuiores essent, quia finem cum morte reciperent; nunc uero quia differuntur, certum est quod aeternae erunt et cum saeculis extendentur. Econtra igitur si uelint iustis et innocentibus in praesenti saeculo bona reddi, essent etiam ipse bona temporalia et celeri termino concludenda; quanto autem magis differuntur in futurum, tanto erunt perpetua et nescient finem.

Hoc est ergo quod nos Scripturae huius locus paucis sermonibus comprehensus edocuit, ut sciamus multo esse grauius *accipere peccatum* et habere ac secum ad inferna deferre quam in praesenti poenas dare commissi. Et ideo haec sciens expedire fidelibus Apostolus Paulus dicit de eo,

săracului Lazăr și al acelui bogat căruia i se spune *în iad* de către patriarhul Avraam: *„Amintește-ți, fiule, că tu ai primit cele bune ale tale în viața ta, și la fel Lazăr cele rele. Acum însă tu ești chinuit, iar acesta se odihnește"*. *Cf.* Lc. 16,20-25

Și mai îndrăznesc oamenii necunoscători ai judecăților lui Dumnezeu, care sunt *abis preaadânc*, să se plângă fără încetare și să spună împotriva lui Dumnezeu: „De ce oamenii nelegiuiți și răpitorii nedrepți, cei lipsiți de cuviință, criminalii nu pățesc nimic rău în această viață, ci toate lucrurile, onorurile, bogățiile, puterea, sănătatea, bucurându-se și de o excelentă condiție fizică, toate li se întâmplă spre reușite nemaipomenite? Dimpotrivă, cei nevinovați, cei cuviincioși, cei ce-L cinstesc pe Dumnezeu, sunt loviți de nenorociri fără număr: trăiesc alungați, umiliți, disprețuiți, sub biciul celor puternici, ba adesea năuciți de loviturile sălbatice ale vreunei boli trupești". De acestea se plâng, cum spuneam, cei ce ignoră ordinea în judecățile dumnezeiești. Căci cu cât vor mai aprins să fie pedepsiți cei din pricina cărora gem, sub puterea și sub loviturile lor, cu atât mai necesar este ca pedepsele să fie diferite: dacă nu ar fi diferite, ar fi desigur temporale și ușoare, fiindcă ar lua sfârșit odată cu moartea. Acum însă, pentru că sunt diferite, este sigur că vor fi veșnice și se vor întinde cu veacurile. Dimpotrivă, așadar, dacă ei ar vrea să le întoarcă celor drepți și nevinovați cele bune în acest veac, aceste bunuri ar fi temporale și destinate unui sfârșit rapid: cu cât de mult sunt diferite în veacul viitor, cu atât vor fi nepieritoare și nu vor cunoaște sfârșit. *Cf.* Ps. 35,7

Iată ce ne-a învățat acest pasaj al Scripturii, în puține cuvinte: să știm că este cu mult mai grav *a primi păcatul* și a-l avea cu sine și a-l purta în iad decât a suferi în prezent pedepsele păcatului comis. De aceea, apostolul Pavel, știind că acestea sunt preferabile pentru credincioși, spune despre cel ce

qui peccauerat: *Quem tradidi* inquit *Satanae in interitum carnis*, hoc est morte multasse. Qui autem sit fructus mortis huius, ostendit in sequentibus dicens: *ut spiritus saluus fiat in die Domini nostri Iesu Christi.* Vides ergo quomodo aperte Apostolus utilitatem mortis huius exposuit. Quod enim dicit: *Tradidi in interitum carnis*, hoc est in afflictionem corporis, quae solet a paenitentibus expendi, eumque carnis interitum nominauit, qui tamen carnis interitus uitam spiritui conferat. Vnde et nunc si quis forte nostrum recordatur in semet ipso alicuius peccati conscientiam, si qui se obnoxium nouit esse delicto, confugiat ad paenitentiam et spontaneum suspiciat carnis interitum, ut expurgatus in praesenti uita spiritus noster mundus et purus pergat ad Christum Dominum nostrum, *cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!*

păcătuise: *Pe care l-am predat Satanei spre nimicirea cărnii*, adică l-a condamnat la moarte. Şi arată care este rodul morţii acestuia, în continuare: *Ca duhul să fie mântuit în ziua Domnului nostru Iisus Hristos.* Observă, aşadar, cum a explicat pe faţă Apostolul folosul morţii acestuia. Spune: *L-am predat spre nimicirea cărnii*, adică spre chinuirea trupului, care se obişnuieşte a fi suferită de către cei ce se pocăiesc. A numit aceasta „nimicire a cărnii": nimicirea cărnii aduce totuşi viaţă duhului. De unde şi acum, dacă cineva dintre noi are, eventual, în el însuşi conştiinţa vreunui păcat, dacă se ştie vinovat de vreo greşeală, să alerge spre pocăinţă şi să-şi asume nimicirea voluntară a cărnii, pentru ca duhul, curăţat în această viaţă, să se îndrepte curat şi pur spre Hristos, Domnul nostru, *Care are slava şi stăpânirea în vecii vecilor. Amin!*

1Cor. 5,5

Cf. 1Pt. 4,11; Ap. 1,6

Homilia XV

De uenditionibus domorum et redemptionibus.

1. Tres diuersas leges de domorum uenditionibus et redemptionibus per Moysen in Leuitico datas uidemus, quarum continentiam primo secundum historiam pertractemus, ut post hoc etiam ad spiritalem sensum possimus adscendere.

Domus quaedam sunt *in urbibus muratis*, quaedam *in uicis uel agris non habentibus muros.* Ait ergo, ut, *si in ciuitate murata uendiderit quis domum, per annum integrum habeat copiam redimendi, post annum uero potestas recuperandi nulla conceditur. Erit* enim, inquit *domus ipsius emptori certa possessio, si intra annum liberare eam non potuerit, qui distraxit.*

Secunda lex est, ut, *si domus, quae distracta est, in uico fuerit, qui murum non habet, cui tamen uico ager adiaceat, liceat uenditori et post annum et quandocumque potuerit, restituere pretium et recuperare quam distraxerat domum.*

Tertia lex est, ut, *si forte domus sit leuitae uel sacerdotis, ubicumque fuerit talis domus, siue in ciuitata murata, siue in uico, cui murus non est, liceat semper et in omni tempore, ut, quandocumque potuerit leuita uel sacerdos, redimat domum suam*; nec umquam sacerdotalem uel leuiticam

Omilia XV

Despre vânzările și răscumpărările caselor

1. Vedem că au fost date prin Moise trei legi diferite, în Levitic, despre vânzarea și răscumpărarea caselor: mai întâi să le tratăm conținutul lor după istorie, ca după aceasta să putem ajunge și la înțelesul duhovnicesc.

Unele case se află *în orașe înconjurate de zid,* altele *în sate sau pe câmpuri, neavând ziduri.* Spune, așadar: *„Dacă în cetatea înconjurată de zid cineva își va vinde casa, un an întreg să aibă drept de răscumpărare, iar după un an nu se acordă nici o putere de recuperare. Casa aceluia va fi posesiune sigură a cumpărătorului dacă cel ce a înstrăinat-o nu și-a putut-o elibera într-un an".* *Cf.* Lv. 25,29,31 Lv. 25,29-30

Cea de-a doua lege: *„Dacă casa care a fost înstrăinată va fi în sat, care nu are zid, cărui sat i se învecinează un câmp, să-i fie îngăduit vânzătorului, chiar și după un an și oricând va putea, să restituie prețul și să-și recupereze casa pe care o înstrăinase".* Lv. 25,31

Cea de-a treia lege: *„Dacă eventual casa este a unui levit sau a unui preot, oriunde va fi o asemenea casă, ori în cetate înconjurată de zid, ori în sat, care nu are zid, să-i fie îngăduit mereu și oricând ca, atunci când levitul sau preotul va putea, să-și răscumpere casa lui".* Dumnezeieștile decizii Lv. 25,32 nu permit ca proprietatea preoțească sau levitică să

possessionem confirmari in alium, qui non sit eiusdem ordinis, diuina iura permittunt.

Istae sunt ergo leges, quibus utebatur populus ille prior, etiam secundum hoc ipsum, quod per historiam designatur, religiose satis et pie sacerdotalibus uel leuiticis ordinibus consulentes.

2. Sed citius haec referamus ad nos, quibus lex Christi, si eam sequamur, nec possessiones in terra nec in urbibus domos habere permittit. Et quid dico domos? Nec plures tunicas nec multam concedit possidere pecuniam: *Habentes* enim, inquit *uictum et uestitum, hic contenti simus.* Quomodo ergo nos datas de domibus, siue *intra ciuitatem muratam* positis siue *in uicis, quibus muri non sunt,* obseruabimus leges?

Inuenimus in aliis Scripturae locis quod sermo diuinus maiore quodam sacramento nominet domum, ut cum dicit de Iacob et quasi pro laude eius ponit: *Erat enim* inquit *Iacob homo simplex, habitans domum.* Et iterum inuenio de obsetricibus Hebraeorum scriptum: *Et quia* inquit *timebant Deum obsetrices, fecerunt sibi domos.* Videmus ergo quod obsetricibus quidem faciendarum domorum causa fuerit timor Dei, Iacob uero simplicitas et innocentia causam dederit, ut *habitaret domum.* Denique Esau, quia malus fuit, non est scriptum de eo quia habitauerit domum, nec de alio aliquo scriptum est quia aedificauerit sibi domum, qui non habuerit timorem Dei.

Quae est ergo ista *domus* et quale aedificium est, Paulus Apostolus exponit apertius, cum dicit: *Domum habemus non manu factam, aeternam in caelis.* Haec ergo est *domus,* quam aedificare nemo potest nisi timeat Deum. Haec est *domus,* quam exstruere uel habitare nemo potest nisi in simplicitate mentis et puritate cordis. Sed quoniam accidere

fie garanție pentru un altul care nu este din același ordin.

Acestea sunt, așadar, legile de care se folosea poporul de mai înainte: chiar după ce se desemnează prin istorie, se reglementa într-un mod foarte religios și cuviincios pentru ordinele preoțești și levitice.

2. Dar să le aducem mai degrabă spre noi, cărora legea lui Hristos, dacă o urmăm, nu ne permite să avem posesiuni pe pământ, și nici case în orașe. Dar ce spun eu, „case"? Ea nu permite să deținem nici mai multe tunici, nici mulți bani: *Căci să fim mulțumiți când avem ce mânca și ce îmbrăca.* Așadar, cum vom respecta noi legile date despre case, cele aflate fie *în oraș înconjurat de zid,* fie *în sate, care nu au ziduri?*

Cf. Mc. 6,9

1Tim. 6,8

Descoperim și în alte locuri ale Scripturii că dumnezeiescul cuvânt numește „casa" printr-un sacrament mai mare, când spune despre Iacob, punând ca spre lauda sa, „*Căci era Iacob om simplu, locuind o casă*". Și iarăși găsesc scris despre moașele evreilor: *Și fiindcă moașele se temeau de Dumnezeu, și-au făcut case.* Vedem, așadar, că pricina pentru care s-au făcut case, în cazul moașelor, a fost frica de Dumnezeu, iar pentru Iacob simplitatea și nevinovăția au fost pricină ca să *locuiască o casă.* Despre Esau, apoi, fiindcă a fost rău, nu s-a scris despre el că locuia o casă, și nu este scris despre nici unul care nu a avut frică de Dumnezeu că și-ar fi clădit casă.

Gn. 25,27

Ex. 1,21

Prin urmare, Apostolul explică mai clar care este această *casă* și ce fel de clădire este: *Avem casă nefăcută de mână, veșnică, în ceruri.* Așadar, aceasta este *casa* pe care nimeni nu o poate edifica dacă nu se teme de Dumnezeu. Aceasta este *casa* pe care nimeni nu o poate ridica sau locui decât în simplitatea minții și în puritatea inimii. Dar fiindcă se

2Cor. 5,1

solet, ut etiam qui bene aedificauerit et domum sibi caelestem bene agendo et bene uiuendo ac recte credendo construxerit, incurrat alicuius peccati debitum et hanc a crudelissimo feneratore uenumdare cogatur ac labores suos transfundere in alium, pietas et clementia legislatoris occurrit, ut intra certum tempus redimi possit.

Si tamen inuenerit inquit *manus tua pretium, quod restituas.* Quale *pretium*? Paenitentiae sine dubio lacrimis congregatum et manibus, id est labore boni operis inuentum. *Annus* autem iste intelligi potest, quem uenit uocare Dominus *annum acceptum*, quo dimittat confractos in remissionem et salutem delicta sua confitentibus praebeat.

Quod autem dicit *domum in ciuitate murata*, recte, ut ego arbitror, *domus*, quae *in caelo* esse dicitur, *in ciuitate murata* intelligitur. Murus est enim huiuscemodi domibus ipsum caeli firmamentum. Sed talem domum rari quique habere possunt, illi fortassis, *qui super terram ambulantes conuersationem habent in caelis* et de quibus dicit Apostolus: *Dei aedificatio estis.*

Ceteri autem *in uicis* habent domos, *quibus non est murus*, est tamen iis adiacens ager fecundus, illi fortassis, qui sibi habitaculum praeparant *in terra uiuentium* et in illa terra, quam *mansuetis* Dominus promittit dicens: *Beati mites, quoniam ipsi haereditate possidebunt terram.* Istas ergo domos, si forte aliqui, sicut supra exposuimus, lapsus acciderit, *semper* est recuperandi facultas, ut uerbi gratia dicamus, si nos aliqua culpa <mortalis> inuenerit, quae non in crimine mortali, non in blasphemia fidei, quae muro ecclesiastici et apostolici dogmatis cincta est, sed uel in sermonis uel in morum uitio consistat; hoc est *uendidisse domum*, quae in agro est uel *in uico, cui murus non est.* Haec ergo uenditio et huiusmodi culpa semper reparari

obișnuiește să se întâmple ca și cel care a clădit bine și și-a edificat casă acționând bine, trăind bine, crezând drept, să se îndatoreze cu vreun păcat și să fie constrâns de un creditor nemilos să și-o vândă și să-și transfere ostenelile lui în altceva, cuviința și îndurarea legiuitorului intervin, astfel încât să o poată răscumpăra într-un interval de timp.

Dacă mâna ta va găsi totuși prețul, pe care să-l restitui. Ce fel de *preț*? Cel strâns, fără îndoială cu lacrimile pocăinței și procurat cu mâinile, adică prin lucrarea faptei bune. Iar acest *an* poate fi înțeles ca acela pe care Domnul a venit să-l numească *an de primire*, în care îi iartă pe cei frânți în căință și se dăruiește mântuire celor ce mărturisesc greșelile lor. *Cf.* Lv. 25,26; 2Cor. 6,2

Iar faptul că spune: *Casă în cetate înconjurată de ziduri* indică, pe drept, după opinia mea, aceasta: *casa* care se spune că este *în ceruri* se înțelege a fi *în cetate înconjurată de zid.* Căci casele de acest fel au zid însăși tăria cerului. Dar rari sunt cei ce pot avea o astfel de casă, poate aceia *care, umblând pe pământ, au locuire în ceruri* și despre care Apostolul spune: *Sunteți zidirea lui Dumnezeu.* *Cf.* Lv. 25,30 *Cf.* 2Cor. 5,1 Flp. 3,20 1Cor. 3,9

Ceilalți însă au case *în sate, care nu au zid*, și totuși li se învecinează câmpul fertil: poate sunt cei ce își pregătesc o încăpere *în pământul celor vii* și în acel pământ pe care Domnul l-a promis *celor blânzi*: *„Fericiți cei blânzi, că ei vor stăpâni pământul în moștenire!"*. Așadar, aceste case, dacă i se întâmplă eventual cuiva să cadă, așa cum am explicat mai înainte, pot fi recuperate *mereu.* Spre exemplu, dacă vreo vină [de moarte] se abate asupra noastră, care nu constă în vreo crimă de moarte, în vreo blasfemie a credinței, care este înconjurată de zidul bisericesc și apostolic al dogmei[105], ci ori în vreun viciu al cuvântului, ori în vreun viciu al moravurilor: aceasta înseamnă că *a vândut o casă* care se află în câmp ori *în sat, care nu are zid.* Prin urmare, această vânzare și vina de acest fel pot fi mereu remediate: nu-ți este *Cf.* Ps. 26,13 Mt. 5,5 *Cf.* Lv. 25,31

potest nec aliquando tibi interdicitur de commissis huiusmodi paenitudinem gerere. In grauioribus enim criminibus semel tantum paenitentiae conceditur locus; ista uero communia, quae frequenter incurrimus, semper paenitentiam recipiunt et sine intermissione redimuntur.

3. *Quod si sacerdotalis fuerit* inquit *ista domus uel leuitica, ubicumque fuerit, siue in ciuitate siue in agro, semper habet redemptionem.* In hoc loco sacerdotalem sensum et leuiticam intelligentiam quaero. Non enim inferior esse debet auditor horum, si fieri potest, illo ipso, qui haec scripsit et sanxit. Quid est ergo, quod sacerdos et leuita domus suae *semper* et ubicumque fuerit, *habet redemptionem*? Secundum spiritalem intelligentiam sacerdos mens Deo consecrata dicitur et leuita appellatur is, qui indesinenter adsistit Deo et uoluntati eius ministrat. Perfectio ergo in intellectu et opere, in fide et actibus sacerdos et leuita accipiendus est. Huic itaque perfectae menti si acciderit aliquando *domum, quam habet non manu factam, aeternam in caelis*, uendere et in manus alterius dare, sicut contigit aliquando magno patriarchae Dauid, cum *de tecto suo* Uriae Cetthaei *adspexit* uxorem, statim eam redimit, statim reparat; statim enim dicit: *Peccaui.*

Immo uero aliquid adhuc sublimius in hoc sensu debemus inspicere, quomodo domus sacerdotum et leuitarum, id est perfectarum mentium *semper* delicta *redimantur* semperque purgentur. Si quando Scripturas diuinas legimus et sanctorum patrum in his delicta aliqua recensemus, si secundum Apostoli Pauli sententiam dicimus quia: *Haec omnia in figura contingebant illis, scripta sunt autem propter commonitionem nostram*, hoc modo *semper domus eorum redimitur*, quia semper pro culpis eorum purgatio et satisfactio a doctoribus adhibetur ostendentibus ex diuinis Scripturis formas fuisse haec et imagines rerum futurarum, non quibus

nicicând interzis să te pocăiești de păcatele astfel comise. Căci în privința crimelor mai grave doar o dată se dă loc pentru pocăință; în privința celor comune însă, care se întâmplă adesea, mereu primesc pocăința și sunt răscumpărate fără răgaz.

3. „*Dacă această casă va fi preoțească sau levitică, oriunde va fi, ori în cetate, ori în câmp, mereu are răscumpărare.*" În acest loc cer gând preoțesc și înțelegere levitică. Căci auditorul acestora nu trebuie să fie, dacă se poate, inferior celui căruia i s-au scris și fixat acestea. Ce înseamnă, așadar, că preotul și levitul *au mereu răscumpărare* a casei lor, oriunde vor fi? După înțelegerea duhovnicească, „preot" este numită mintea consacrată lui Dumnezeu; „levit" este numit cel ce stă fără încetare în prezența lui Dumnezeu și slujește voinței Lui. Prin urmare, desăvârșirea în intelect și faptă, în credință și acțiuni trebuie considerată preot și levit. Așadar, această minte desăvârșită, dacă i se întâmplă vreodată să-și vândă *casa pe care o are nefăcută de mână, veșnică în ceruri*, și s-o dea pe mâna altuia, după cum i s-a întâmplat o dată marelui patriarh David, când *a privit de pe a sa terasă* pe femeia lui Urie Heteul, pe loc o răscumpără, pe loc o recuperează, căci pe loc spune: „*Am păcătuit*".

Lv. 25,32

2Cor. 5,1

Cf. 2Rg. 12,13

2Rg. 12,13

Mai mult însă, de acum trebuie să observăm ceva mai sublim în acest înțeles, în ce fel casele preoților și ale leviților, adică greșelile minților desăvârșite, *se răscumpără mereu* și se curăță *mereu.* Dacă, atunci când citim Scripturile divine, observăm în ele unele greșeli ale părinților sfinți, dacă spunem, urmând enunțul apostolului Pavel, că *toate acestea li se întâmplau acelora în figură, fiind însă scrise pentru avertizarea noastră*, în acest fel *se răscumpără mereu casele lor*: mereu pentru vina lor li se adaugă curățire și satisfacție de către învățători, arătând, din Cărțile sfinte, că acestea au fost forme și imagini ale realităților

1Cor. 10,11

arguerentur delicta sanctorum, sed quibus ostenderetur peccatores et impios in partem sanctorum societatemque conscisci.

Numquam ergo sacerdotalis possessio a sacerdote separatur, etiamsi ad tempus fuerit ablata, etiamsi fuerit distracta, *semper redimitur, semper* reparatur, uelut si diceret, *caritas*, quae *perfecta* est, *omnia patitur, omnia sperat, omnia tolerat, caritas numquam cadit.* Sic ergo et possessio ac domus sanctorum *numquam cadit*, numquam aufertur, numquam ab eorum iure separatur. Quomodo enim separari a sacerdotibus potest domus, quae aedificata est *supra fundamentum Apostolorum et prophetarum, in qua est ipse angularis lapis Christus Iesus*? Quod autem possit aliquando domus ista distrahi, hoc est huiusmodi aedificatio incidere peccatum, audi Apostolus Paulus quomodo de talibus dicit: *Ut sapiens architectus fundamentum* inquit *posui, alius superaedificat, unusquisque autem uideat, quomodo superaedificet. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere praeter id, quod positum est, qui est Christus Iesus. Si quis autem supra fundamentum hoc aedificat aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fenum, stipulam.* Vides ergo quia potest *supra fundamentum Christi aedificare ligna, fenum, stipula*, hoc est opera peccati; quae qui *aedificat*, sine dubio *uendidit domum suam* emptori pessimo, diabolo, a quo unusquisque peccantium peccati pretium consequitur, satisfactionem desiderii sui. Hoc si forte incurrerit aliquis, quod absit, cito redimat, cito reparet, dum tempus est reparandi, dum paenitentiae locus est, deprecantes in commune, ne aeternae domus habitatione fraudemur, sed digni habeamur *recipi in aeterna tabernacula*, per Christum Dominum nostrum, *cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!*

viitoare, [fiind scrise] nu cu scopul de a denunţa greşelile sfinţilor, ci de a le arăta păcătoşilor şi celor lipsiţi de cuviinţă că sunt primiţi la moştenirea şi în tovărăşia sfinţilor. *Cf.* Evr. 10,1

Aşadar, niciodată posesiunea preoţească nu este separată de preot, deşi a fost luată pentru un timp, deşi a fost înstrăinată: *mereu se răscumpără, mereu* este recuperată, ca şi cum ar spune că *dragostea*, care este *desăvârşită, pe toate le suferă, pe toate le nădăjduieşte, pe toate le rabdă, dragostea niciodată nu cade.* Aşadar, la fel nici posesia şi casa sfinţilor *niciodată nu cad*, niciodată nu se iau, niciodată nu sunt despărţite de dreptul lor. Căci în ce fel poate fi despărţită de preoţi casa care s-a edificat *pe temelia apostolilor şi a profeţilor, în care Hristos Iisus este chiar piatra unghiulară*? Că această casă poate fi înstrăinată uneori, că păcatul se poate întâmpla unei zidiri de acest fel, ascultă-l pe apostolul Pavel cum spune despre cele de acest fel: *Ca un arhitect înţelept am pus temelie, altul va zidi deasupra, însă fiecare să vadă în ce fel zideşte deasupra. Căci nimeni nu poate pune o altă temelie decât aceasta care a fost pusă, care este Hristos Iisus. Iar dacă cineva, pe această temelie, zideşte aur, argint, pietre preţioase, lemn, fân, pai.* Observă, aşadar, că poate zidi *deasupra temeliei lui Hristos lemne, fân, pai*, adică faptele păcatului. Cine zideşte acestea *şi-a vândut*, fără îndoială, *casa sa* prearăului cumpărător, diavolului, de la care fiecare dintre păcătoşi obţine ca preţ al păcatului satisfacerea dorinţei lui. Dacă cumva i se întâmplă aceasta cuiva (să nu fie aceasta!), să o răscumpere repede, repede să o recupereze, cât este vreme pentru recuperare, cât este loc pentru pocăinţă! Să ne rugăm în comun să nu rămânem fără locuirea casei veşnice, ci să fim găsiţi demni de *a fi primiţi în corturile veşnice*, prin Hristos, Domnul nostru, *Care are slava şi stăpânirea în vecii vecilor. Amin!*

Cf. 1Cor. 13,7-8

Cf. Ef. 2,20

1Cor. 3,10-12

Cf. Lc. 16,9

Cf. 1Pt. 4,11; Ap. 1,6

Homilia XVI

De benedictionibus Leuitici.

1. In agonibus corporalibus gradus quidam et differentiae singulorum quorumque obseruari ordinum solent, ut pro qualitate certaminum praemio remuneretur unusquisque uictoriae. Verbi gratia, si inter pueros quis habeat agonem, si inter iuuenes, si inter uiros, quae per singulos ordines obseruatio haberi debeat, quid fieri liceat quidue non liceat, et quae certaminis regula custodiri, quid etiam post haec remunerationis mereatur palma uincentis, ipsis nihilominus agonicis legibus cautum est.

Ita et nunc omnipotens Deus obseruandae legis suae in hoc mundo agonem mortalibus ponens posteaquam tradidit obseruanda quam plurima et quid fieri, quidue non fieri deberet, adscripsit, conuenienter ad ultimum iam Leuitici librum, in quo de singulis quibusque obseruationibus constitutum est, quid muneris reportet qui impleuerit et quid poenae subeat qui non obseruauerit, enuntiat.

Sed si lex, secundum quod Iudaei uolunt et hi, qui eorum sensu Scripturas intelligendas putant, non est *spiritalis*, sed carnalis, dubium non est quin obseruata carnaliter benedictiones quoque carnales obseruantibus tribuat. Si uero, ut Paulo uidetur Apostolo, *lex spiritalis est*, sine dubio et spiritaliter obseruanda est et spiritalis est ex ea

Omilia XVI

Despre binecuvântările Leviticului

1. În luptele trupești se obișnuiește să se respecte treptele și diferențele ordinelor de care fiecare ține, ca fiecare să fie răsplătit cu premiul victoriei după tipul de confruntare. Spre exemplu, dacă cineva luptă între copii, între tineri, între bărbați, trebuie să se observe pentru fiecare categorie ce este permis să se facă și ce nu este permis, care reguli ale confruntării trebuie respectate și, după acestea, de ce tip de răsplată este vrednică cununa învingătorului: acestea sunt fixate, la fel, prin legile luptei.

La fel și acum: Atotputernicul Dumnezeu, stabilind pentru muritori lupta respectării Legii Sale în această lume, după ce a transmis un mare număr de reguli, scriind apoi ce trebuie să se întâmple și ce nu trebuie să se întâmple, adaugă în mod potrivit, tocmai la sfârșitul cărții Levitic, în care a stabilit reguli pentru fiecare dintre acestea, ce dar primește cel ce le-a împlinit și ce pedeapsă suferă cel ce nu le-a respectat.

Dacă însă Legea, după cum vor iudeii și cei ce consideră că Scripturile trebuie înțelese după gândul lor, nu este *duhovnicească*, ci carnală, este în afara îndoielii că regulile potrivite cărnii le aduc celor ce le respectă binecuvântări carnale. Dacă însă, după cum i se pare apostolului Pavel, *legea este duhovnicească*, fără îndoială că acestea trebuie respectate și

Cf. Rom. 7,14

benedictionum speranda remuneratio. Totius namque consequentiae est *spiritalem legem* benedictiones dare spiritales et eiusdem nihilominus consequentiae est etiam maledicta et condemnationes *legis spiritalis* non esse corporeas. Sed ut indubitatum sit quod dicimus, ipsius Pauli Apostoli uoce utamur, qua ad Ephesios scribens de spiritalibus benedictionibus hoc modo pronuntiat: *Benedictus* inquit *Deus, et Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in caelestibus in Christo.* Quoniam quidem sciebat nonnullos legentes de benedictionibus posse in id prolabi, ut eas corporales putarent et terrenas, uoluit iis euidentius aperire, quae sit diuinarum benedictionum natura uel ubi quaerenda, et ideo ait: *Qui benedixit nos* inquit *in omni benedictione spiritali in caelestibus in Christo.*

Sed et hoc quod addidit: *in omni benedictione*, non est otiosum, sed apostolicae uehementiae plenum. Nam quia sciebat multa esse implenda, quae mandantur in lege, et in unoquoque mandato proprios existere agones, in quibus per singula benedictionem, qui uinceret, mereretur, ideo dixit: *qui benedixit nos in omni benedictione spiritali*, ut et plures eas ostenderet et spiritales. Potest autem in hoc sermone, quo ait: *in omni benedictione spiritali*, et illud intelligi, ut, uerbi gratia, iustus quique et perfectus capiat benedictiones Leuitici, de quibus nunc sermo est, capiat et eas, quae in libro Numerorum scriptae sunt, sed et illas, quae in libro Genesis continentur benedictiones Noe ad Sem et Iaphet et benedictiones Isaac ad Iacob et item Iacob

în mod duhovnicesc, răsplata binecuvântărilor trebuind a fi nădăjduită ca duhovnicească din acestea. Căci este de o logică desăvârşită ca *legea duhovnicească* să dea binecuvântări duhovniceşti, după cum, nu mai puţin, este de o logică riguroasă ca blestemele şi condamnările *legii duhovniceşti* să nu fie trupeşti. Dar ca ceea ce spunem să spulbere îndoiala, să folosim mărturia lui Pavel, a apostolului însuşi, care le vorbeşte efesenilor în acest mod despre binecuvântările duhovniceşti: *„Binecuvântat [este] Dumnezeu şi Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, care ne-a binecuvântat pe noi cu întreaga binecuvântare duhovnicească în cele cereşti, în Hristos"*. Fiindcă ştia, desigur, că unii, citind despre binecuvântări, pot luneca până la a le judeca trupeşti şi pământeşti, a vrut să le descopere mai clar care este natura binecuvântărilor dumnezeieşti şi unde trebuie căutate. Căci de aceea zice: *Care ne-a binecuvântat pe noi cu întreagă binecuvântare duhovnicească în cele cereşti, în Hristos.* *Cf.* Nm. 24,1 *sqq.*

Dar şi ceea ce a adăugat, *cu întreagă binecuvântare*, nu este inutil, ci plin de vehemenţă apostolică. Căci ştiind că multe care sunt poruncite în Lege trebuie împlinite, şi că pentru fiecare poruncă există lupte specifice, în care cel ce învinge este vrednic, pentru fiecare, de binecuvântare, de aceea a spus: *Care ne-a binecuvântat pe noi cu întreagă binecuvântare duhovnicească*: să arate că binecuvântările sunt mai multe şi duhovniceşti. Însă în privinţa acestei sintagme, *cu întreagă binecuvântare duhovnicească*, se poate înţelege şi altceva: spre exemplu, fiecare drept şi desăvârşit dobândeşte binecuvântările Leviticului, despre care este acum vorba, şi le primeşte şi pe cele care au fost scrise în cartea Numere, dar şi pe cele cuprinse în cartea Genezei, binecuvântările lui Noe pentru Sem şi Iafet, binecuvântările lui Isaac pentru Iacob, şi, iarăşi, binecuvântările *Cf.* Nm. 24,1 *sqq.* *Cf.* Gn. 9,26 *sqq.* *Cf.* Gn. 28,1

benedictiones ad Ioseph et ad Ephrem et Manassen, et post haec ad duodecim patriarchas. Quia ergo multae sunt benedictiones positae in diuinis Scripturis, quae uidentur quidem ad unumquemque sanctorum, uerbi gratia, ad Sem uel Iaphet aut Ioseph dirigi, non tamen, ut quibusdam uidetur, ita in illos solos diriguntur, ut alius ex his participare non possit, idcirco eas *spiritales* Apostolus nominauit, ut, quicumque effici potuerit in uirtute et spiritu, uerbi gratia, Sem uel Iaphet uel Ioseph aut Isaac aut Iacob, sicut et Iohannes fuit *in spiritu et uirtute Heliae*, possit etiam ipse benedictionis illius particeps fieri, cuius uirtutem et spiritum gesserit.

2. Sed uideamus nunc in Leuitico benedictionum quod sit exordium. *Si* inquit *in praeceptis meis ambulaueritis, et mandata mea custodieritis et feceritis ea.* Tria sunt, quae dicit: *in praeceptis ambulandum, mandata custodienda et facienda quae mandata sunt.* Vnde uidetur mihi praeceptum esse, uerbi gratia, cum iubetur, ut ille qui sabbatum non seruauit, *ab omni synagoga lapidetur,* aut *qui maledixit Deum, ut lapidibus perimatur*, et si qua iubentur huiusmodi. Mandata uero esse, quibus iubetur, uerbi causa, decimas offerri leuitis uel *ter in anno apparere Domino* uel *non apparere uacuum in conspectu Domini. Custodire* est ergo *mandatum* intelligere uel aduertere, quae iubentur; *facere* autem *mandatum* implere est, quae iubentur. Sic ergo intelligendum puto, quod dixit: *Si in praeceptis meis ambulaueritis, et mandata mea custodieritis et feceritis ea.*

Sed uideamus, quae sit prima bendictio his, qui ea, quae mandantur, impleuerint. *Dabo* inquit *pluuiam uobis in*

lui Iacob pentru Iosif şi pentru Efraim şi Manasse, şi după acestea pentru cei doisprezece patriarhi. Aşadar, fiindcă multe sunt binecuvântările puse în Cărţile dumnezeieşti, cele ce se arată adresate, desigur, fiecăruia dintre sfinţi, spre exemplu lui Sem sau lui Iafet sau lui Iosif, pentru ca totuşi să nu pară că sunt adresate doar acestora, încât altul să nu poată avea parte de ele, de aceea Apostolul le-a numit *duhovniceşti*: pentru ca fiecare să se poată face, în putere şi duh, Sem, spre exemplu, sau Iafet, sau Iosif, sau Isaac, sau Iacob. Şi, aşa cum şi Ioan a fost *în duhul şi puterea lui Ilie*, fiecare să se poată face şi el părtaş la binecuvântările celui ale cărui putere şi duh le poartă.

Cf. Gn. 48,15-20
Cf. Gn. 49,28 *sqq.*
Cf. Ef. 1,3
Cf. Lc. 1,17

2. Să vedem însă acum care este exordiul binecuvântărilor în Levitic: „*Dacă veţi umbla în preceptele Mele, şi veţi păzi poruncile Mele şi le veţi face*". Trei sunt cele pe care le spune: *trebuie umblat în precepte, trebuie păzite poruncile şi trebuie făcute cele poruncite.* De unde mi se pare că avem de-a face cu un precept când se porunceşte, spre exemplu, ca acela ce nu a ţinut sabatul *să fie omorât cu pietre de către întreaga adunare*[106], ori [când se porunceşte ca] *cel care L-a blestemat pe Dumnezeu să fie spulberat cu pietre* şi câte de acest fel se poruncesc. Iar porunci sunt cele în care se dispune, spre exemplu, ca o zecime să fie oferită leviţilor, ori ca *de trei ori pe an să se arate Domnului*, ori ca *să nu apară gol în faţa Domnului*[107]. Aşadar, *a păzi porunca* înseamnă a înţelege sau a lua seama la cele poruncite; *a face porunca* însă înseamnă a împlini ceea ce este poruncit. Prin urmare, consider că astfel trebuie înţeles ceea ce a spus: „*Dacă veţi umbla în preceptele Mele, şi veţi păzi poruncile Mele şi le veţi face*".

Lv. 26,3
Cf. Nm. 15,35
Cf. Lv. 24,15
Cf. Nm. 18,21
Cf. Ex. 23,17
Cf. Ex. 23,15

Lv. 26,3

Să vedem însă care este prima binecuvântare pentru cei care vor împlini cele poruncite. „*Vă voi*

tempore suo. Igitur primo ad Iudaeos dicamus et eos, qui simpliciter uel corporaliter haec intelligenda opinantur: si *pluuia* haec tamquam remuneratio pro laboribus datur his, qui *mandata custodiunt*, quomodo et his, qui mandata non seruant, una atque eadem datur *pluuia* temporibus suis et uniuersus mundus communibus utitur pluuiis a Deo datis? *Pluit* enim *super iustos et iniustos.* Quod si *iustis et iniustis* datur *pluuia*, non erit eximia remuneratio his, qui mandata seruauerint. Vide ergo quia, etiamsi Iudaei non adquiescunt uerbis Iesu Domini nostri, tu tamen, qui nomine eius censeris et Christianus appellaris, debes ei credere dicenti quia Pater suus caelestis communem hanc pluuiam *pluit super iustos et iniustos* et non debes putare quia *iustis* eximiam separauerit portionem hanc, quam communem possuit etiam cum *iniustis.*

Quaeramus ergo in Scripturis quae sit *pluuia*, quae sanctis tantummodo datur et de qua *mandatur nubibus, ne pluant pluuiam istam* super iniustos. Quae ergo sit ista *pluuia*, ipse nos Moyses horum legislator edoceat. Ipse enim dicit in Deuteronomio: *Attende, caelum, et loquar, et audiat terra uerba ex ore meo; exspectetur sicut pluuia eloquium meum.* Numquid mea uerba sunt ista? Numquid rhetoricis argumentis sensum diuinae legis uiolenter inflectimus? Nonne Moyses est, qui dicit *pluuiam* esse, quod loquitur? *Exspectetur* inquit *sicut pluuia eloquium meum, et descendant sicut ros uerba mea, sicut imber super gramen, et sicut nix super fenum.* Intende diligenter, auditor, ne putes nos uim facere Scripturae diuinae, cum docentes Ecclesiam dicimus uel aquas uel imbres uel alia, quae corporaliter dici uidentur, spiritaliter sentienda. Audi Moysen, quomodo uerbum legis nunc *pluuiam* nominat, nunc *rorem* uocat, nunc *imbrem*, nunc etiam *niuem* dicit.

da ploaie la vremea sa". Aşadar, mai întâi să le spunem iudeilor şi celor care cred că acestea trebuie înţelese simplu şi trupesc: dacă această *ploaie* se dă ca răsplată pentru cei ce *păzesc poruncile*, cum de se dă una şi aceeaşi *ploaie* la timpul ei şi celor ce nu urmează poruncile, astfel încât întreaga lume are folos de pe urma ploilor date de Dumnezeu? Căci *plouă peste drepţi şi nedrepţi.* Iar dacă *ploaia* se dă *celor drepţi şi celor nedrepţi*, nu va exista o răsplată aparte pentru cei ce păzesc poruncile. Ia seama, aşadar: chiar dacă iudeii nu aprobă cuvintele lui Iisus, ale Domnului nostru, tu totuşi, care eşti socotit în numele Lui şi te numeşti creştin, trebuie să te încrezi Lui când spune că Tatăl Său ceresc *plouă* această ploaie comună *peste drepţi şi nedrepţi*! Nu trebuie să crezi că a rezervat *celor drepţi* aparte această parte pe care a pus-o comună şi *celor nedrepţi.*

Lv. 26,4

Mt. 5,45

Să căutăm, prin urmare, în Scripturi care este *ploaia* care se dă doar sfinţilor şi în privinţa căreia se *porunceşte norilor să nu plouă această ploaie* deasupra celor nedrepţi. Chiar Moise, legiuitorul acestora, să ne înveţe care este această ploaie. Căci el spune în Deuteronom: *„Ia seama, cerule, şi voi zice, şi pământul să audă cuvintele din gura mea; spusa mea să fie aşteptată ca ploaie!"*. Oare ale mele sunt aceste cuvinte? Oare strâmb eu înţelesul Legii dumnezeieşti cu argumente retorice, cu forţa?[108] Oare nu Moise spune că ceea ce el zice este *ploaie*? El spune: *„Spusa mea să fie aşteptată ca ploaie, iar cuvintele mele să coboare ca rouă, ca ropotul [de ploaie] pe iarbă şi ca neaua pe fân"*. Ia seama cu grijă, ascultătorule, să nu consideri că noi facem silnicie Scripturii divine când spunem, învăţând Biserica, că apele, ropotul sau altele care par a fi spuse trupeşte, trebuie înţelese duhovniceşte! Ascultă-l pe Moise: el numeşte cuvântul Legii acum *ploaie*, acum *rouă*, acum *ropot*, acum *nea*!

Cf. Is. 5,6

Cf. Dt. 32,1-2

Dt. 32,2

Et sicut Moyses uaria et diuersa proloquitur tamquam ex gratia multiformis Dei sapientiae proloquens, ita et Esaias cum dicit: *Audi, caelum, et percipe auribus, terra, quoniam Dominus locutus est.* Sed et unusquisque prophetarum cum aperuerit os, imbres deducit *super faciem terrae*, hoc est auribus et cordibus auditorum.

Hoc sciens et Apostolus Paulus dicebat: *Terra enim uenientem saepius super se bibens imbrem et generans herbam opportunam his, a quibus colitur, accipit benedictiones a Deo; quae autem protulerit spinas et tribulos, reproba est et maledicto proxima, cuius finis ad exustionem.* Numquid haec Apostolus de terra hac dixit? Sed nec accipit terra benedictiones a Deo, *cum imbres biberit* et fructum produxerit; sed neque si *spinas ac tribulos* post pluuiam *protulerit*, consequitur maledictiones a Deo.

Sed nostra terra, id est nostrum cor, si suscipiat *frequenter uenientem super se pluuiam* doctrinae legis et attulerit fructum operum, accipit benedictiones. Si uero non opus spiritale, sed *spinas et tribulos* id est sollicitudines saeculi, habeat aut uoluptatum et diuitiarum cupiditates, *reproba est et maledicto proxima, cuius finis erit ad exustionem.* Propterea unusquisque auditorum cum conuenit ad audiendum, suscipit *imbrem* uerbi Dei; et si quidem fructum attulerit operis boni, *benedictionem* consequetur; si uero susceptum Dei uerbum contempserit et frequenter audita neglexerit ac sollicitudini se rerum saecularium libidinique subiecerit, tamquam qui *spinis* suffocauerit uerbum, *maledictionem* pro benedictione conquiret et pro beatitudinis fine *finem exustionis* inueniet.

Dabo ergo, inquit *uobis pluuiam in tempore.* Necessario addidit et *in tempore.* Sicut enim imber iste terrenus, si importune ueniat, id est cum messis colligitur, cum frumenta

Şi după cum Moise declară [prin expresii] diverse şi variate, ca declarând prin harul înţelepciunii multiforme a lui Dumnezeu, la fel şi Isaia: *„Ascultă, cerule, ia în urechi, pământule, fiindcă Domnul a zis!"*. Dar şi fiecare dintre profeţi, când a deschis gura, a adus *ropot deasupra feţei pământului*, adică asupra urechilor şi inimilor auditorilor. Is. 1,2 *Cf.* Iez. 34,26; Gn. 8,8

Ştiind aceasta, şi apostolul Pavel spunea: *Căci pământul ce bea ropotul ce adesea vine asupra sa şi care generează iarba potrivită celor ce îl cultivă primeşte binecuvântările de la Dumnezeu. Cel ce dă la iveală însă spini şi mărăcini a fost osândit, aproape de a fi blestemat, sfârşitul lui fiind în ardere.* Oare Apostolul despre acest pământ a spus acestea? Dar pământul nu primeşte binecuvântările de la Dumnezeu *când a băut ropotul* şi a produs rod, şi nici nu este consecinţă a blestemelor de la Dumnezeu dacă *dă la iveală spini şi mărăcini.* Evr. 6,7-8

Pământul nostru însă, adică inima noastră, dacă primeşte *ades ploaia* învăţăturii Legii *ce vine asupra sa*, oferă rodul faptelor: primeşte binecuvântări. Dacă are însă nu faptă duhovnicească, ci *spini şi mărăcini*, adică grijile veacului ori poftele bogăţiei, *a fost osândit, aproape de a fi blestemat, sfârşitul lui va fi în ardere.* Pentru aceasta fiecare auditor, când se adună spre a asculta, primeşte *ropotul* cuvântului lui Dumnezeu: dacă, desigur, oferă rodul faptei bune, urmează *binecuvântarea.* Dacă însă va dispreţui cuvântul primit al lui Dumnezeu şi adesea va neglija cele auzite, supunându-se grijii celor seculare şi tânjirii, ca şi cum ar fi sufocat cuvântul *cu spini*, va dobândi *blestem* în locul binecuvântării şi îşi va găsi *sfârşitul în ardere*, în locul sfârşitului în fericire.

Spune, aşadar: *„Vă voi da ploaie la timp"*. A fost necesar să adauge *la timp.* Căci după cum acest ropot pământesc, dacă vine la timp nepotrivit, adică atunci când se culeg recoltele, când se bat grânele la Lv. 26,4

teruntur in areis, obesse magis quam prodesse uidebitur, ita et hi, quibus *pluuia* uerbi Dei ministranda committitur, obseruare debent hoc, quod dicit Scriptura, ut *in tempore* praebeant, id est ne crapulato et ebrio uerbum Dei ingerant nec occupato in aliis animo, cum attentus esse non potest uel cum alicuius uitii languore constrictus est et non doctori, sed morbo proprio interior praestatur auditus. Prudenter ergo coniciat, ubi potest uacare mens, ubi sobrius, ubi uigilans, ubi intentus auditor est et ibi *pluuiam* ministret *in tempore*; sic et *tritici mensuram seruus fidelis et prudens* in Euangelio *conseruis dare* iubetur *in tempore.*

Sed et alio modo possumus intelligere hoc, quod mandatur *imber dandus in tempore.* Puer est aliquis et *paruulus in fide*: indiget pluuiam, sed *lactis pluuiam*; sic enim dicit ille, qui sciebat *pluuias in tempore* dispensare: *Lac uobis potum dedi, non escam; nondum enim poteratis.* Profecit post haec in fide, *creuit aetate et sapientia*: aptus sine dubio factus est, qui *solidiorem* percipiat *cibum.* Infirmatur aliquis et non pro tempore, sed pro infirmitate capere non potest quae robusta sunt; uerbi causa, non potest plene de castitate capere sermonem: oportet compati et metiri doctrinam pro uirium qualitate et concedi talibus nuptias. Hoc est *oleribus* pascere *infirmum* et ad huiuscemodi mensuras animae aptare uelut tenuem et *rori* similem *pluuiam* uerbi. Est autem alia terra, quae potest suscipere ualidos *imbres*, ferre etiam *flumina* uerbi Dei et rapidos portare *torrentes.* De his enim talibus propheta dicit in Psalmis: *Et torrentem uoluptatis tuae potum dabis illis.*

arie, se arată mai degrabă a dăuna decât a folosi, la fel şi aceştia, cărora le-a fost încredinţată administrarea *ploii* cuvântului lui Dumnezeu, trebuie să respecte ce spune Scriptura: să le ofere *la timp*, adică să nu i le lase beţivului şi celui îmbătat, şi nici vreunui spirit ocupat cu altele, care, neputând fi atent, ori fiind gâtuit de suferinţa vreunui viciu, nu îşi apleacă urechea lăuntrică la doctor, ci [şi-o dedică] bolii proprii. Să o arunce, aşadar, cu prudenţă, acolo unde mintea este disponibilă, acolo unde auditorul este treaz, veghetor, atent, şi acolo să administreze *ploaia la timp*; căci astfel i se porunceşte, în Evanghelie, şi *sclavului credincios şi prudent să dea la timp măsura de grâu celorlalţi sclavi.* *Cf.* Lc. 12,42

Dar putem înţelege aceasta, că se porunceşte că *ropotul trebuie să fie dat la timp*, şi în alt fel. Copil este unul, şi *prunc în credinţă*: are nevoie de ploaie, dar *ploaie de lapte.* Căci aşa spune cel ce ştia să distribuie *ploile la timp*: *V-am dat lapte, nu hrană tare; căci încă nu puteaţi.* După aceasta el a crescut în credinţă, *a înaintat în vârstă şi în înţelepciune.* Negreşit s-a făcut potrivit să ia *hrană mai tare.* Iată, cineva e slab şi nu poate cuprinde cele ce sunt solide, şi aceasta nu din pricina circumstanţelor, ci a lipsei de tărie. Spre exemplu, nu poate cuprinde cu totul cuvântul despre castitate: trebuie arătată înţelegere şi măsurată învăţătura, după felul puterilor, şi încuviinţate nuntirile unora ca aceştia. Aceasta înseamnă a-i da de mâncare *celui lipsit de tărie legume* şi a adapta la măsurile unui suflet de acest fel *ploaia* cuvântului, ce se face slabă şi ca *roua.* Există însă alt pământ care poate primi *ropot* des, care poate purta chiar şi *fluvii* ale cuvântului lui Dumnezeu şi poate suporta *torente* repezi. Despre cei de acest fel spune profetul în Psalmi: *Şi le vei da lor ca băutură torentul desfătării Tale.*

Cf. Rom. 14,1; 1Cor. 3,2

1Cor. 3,2 *Cf.* Lc. 2,52 *Cf.* Evr. 5,14

Cf. Rom. 14,2

Cf. In. 7,38

Ps. 35,9

3. *Dabo* ergo, inquit *uobis pluuiam in tempore suo, et dabit terra natiuitates suas.* Post primam benedictionem pluuiae ista secunda est, qua dicitur *terra* suscepta pluuia *dare natiuitates suas.* Inuenimus quia et Isaac benedicens Iacob: *Det tibi* inquit *Dominus a rore caeli et ab ubertate terrae plenitudinem frumenti et uini.* Putasne tale frumentum in benedictione dabat Isaac filio suo Iacob, quale habent et peccatores homines et quali abundabat etiam impius Pharao? Haecine erat tanti patriarchae benedictio? Vis tibi adhuc ostendam, quomodo et alii iniqui habeant multitudinem frumenti? Intuere illum in Euangelio, cuius *ager multos attulit fructus, qui dicit: Destruam horrea mea et maiora reaedificabo et dicam animae meae: anima, habes multa bona reposita in annos multos; manduca, bibe et laetare.* Talia ergo credimus esse bona, quae diuinis benedictionibus sanctis quibusque et fidelibus tradebantur?

Alios ego terrae fructus adspicio et aliter multitudinem *natiuitatis* intueor. Si enim *terra* mea afferat fructum, si *natiuitates suas* ex Domini benedictione producat, intelliget sensus meus et explicare poterit, quae qualisue sit ista *terra*, quae accepta caelesti pluuia *natiuitates* proferat rationabilium frugum. Testimonium de Euangeliis sume, quomodo *exiit qui seminat seminare et aliud quidem cecidit secus uiam, aliud autem super petram, aliud super spinas, aliud autem super terram bonam.* Si ergo ea, quae *ceciderunt super terram bonam*, attulerint fructum, *dedit terra fructum suum* et *natiuitates suas*, produxit *centesimum et sexagesimum et tricesimum.*

4. *Sed et ligna* inquit *camporum dabunt fructum suum.* Habemus intra nosmet ipsos et *ligna camporum, quae fructum suum producunt.* Quae sunt ista *ligna camporum,*

3. Spune aşadar: *„Vă voi da ploaie la timpul ei, şi pământul va da zămislirile lui".* După prima binecuvântare, a ploii, aceasta este a doua: *pământul,* după ce a primit ploaie, *dă zămislirile sale.* Găsim că şi Isaac, binecuvântându-l pe Iacob, spune: *„Să-ţi dea Domnul din roua cerului şi din belşugul pământului plinătate de grâne şi vin".* Consideri oare că Isaac îi dădea fiului său Iacob, în binecuvântare, acel fel de grâne pe care îl au şi oamenii păcătoşi, de care este plin şi faraonul cel lipsit de cuviinţă? Oare aceasta să fi fost binecuvântarea unui atât de însemnat patriarh? Vrei, încă, să-ţi arăt că şi alţi nedrepţi au mulţime de grâne? Priveşte-l, în Evanghelie, pe cel căruia *câmpul i-a adus multe roade,* pe cel ce *spune: „Voi dărâma hambarele mele şi le voi reclădi mai mari şi voi zice sufletului meu: «Suflete, ai multe bunătăţi, păstrate pentru mulţi ani: mănâncă, bea şi fii vesel!»".* Prin urmare, să credem că la fel sunt bunurile care se transmiteau, prin dumnezeieşti binecuvântări, fiecăruia dintre sfinţi şi dintre credincioşi?

Lv. 26,4

Gn. 27,28

Lc. 12,16,18-19

Eu percep alte roade ale pământului, eu privesc altfel mulţimea *zămislirii.* Căci dacă *pământul* meu aduce rod, dacă produce, din binecuvântarea Domnului, *zămislirile lui,* gândul meu înţelege şi poate explica de ce fel şi care este acest *pământ* care, după ce a primit ploaia celui ceresc, dă la iveală *zămislirile* rodirilor raţionale. Ia mărturie din Evanghelii: *A ieşit cel ce seamănă să semene, şi o parte a căzut lângă cale, alta pe piatră, alta pe spini, iar alta pe pământ bun.* Aşadar, dacă acelea ce *au căzut pe pământ bun* au adus rod, *pământul a dat rodul său* şi *zămislirile sale*: a produs *însutit, de şaizeci de ori şi de treizeci de ori.*

Mt. 13,3 *sqq.*

4. *„Dar şi copacii câmpurilor vor da rodul lor."* Avem în noi înşine şi aceşti *copaci ai câmpurilor, care produc rodul lor.* Care sunt aceşti *copaci ai*

Cf. Lv. 26,4

quae fructum suum producunt? Dicit fortassis auditor: quid iterum hic euresilogus agit? Quid undecumque uerba conquirit, ut explanationem lectionis effugiat? Quomodo intra nos esse *ligna* docebit et arbores? Si non temere obtrectes, iam nunc audies quia: *Non potest arbor bona malum fructum facere, neque arbor mala fructum bonum facere.* Habemus ergo arbores intra nos siue bonas siue malas; et quae bonae sunt, *fructus malos afferre non possunt*, sicut quae *malae* sunt, *fructus non afferunt bonos.* Vis tibi et arborum ipsarum, quae intra nos sunt, uocabula et appellationes expediam? Non est ficus nec malum nec uitis, sed una arbor iustitia uocatur, alia prudentia, alia fortitudo, alia temperantia nominatur. Et si uis, maiorem adhuc arborum multitudinem disce, quibus fortassis dignius putabitur consitus etiam paradisus Dei. Est enim ibi arbor pietatis, est et alia arbor sapientiae, est et alia disciplinae, est et alia *scientiae boni et mali.* Super omnia uero est *arbor uitae.* Non tibi magis uidetur quod *Pater* caelestis *agricola* huiusmodi arbores in anima tua excolat et huiusmodi plantaria in tua mente constituat?

Sic ergo dicit Saluator: *Non potest arbor mala bonos fructus facere, neque bona malos fructus facere.* Hoc est quod docet: arbor pudicitiae *bona* est, non potest afferre fructus impudicitiae; arbor iustitiae *bona* est et afferre fructus iniustitiae non potest. Sic et e contrario si habeas *malae arboris* radicem in tua mente plantatam, *bonos* reddere non potest *fructus.* Si enim sit in te radix malitiae, *fructus* non dabit *bonos*; si sit intra cor tuum stultitiae planta, numquam proferet sapientiae florem; si iniustitiae, si iniquitatis arbor sit, numquam huiusmodi ligna gaudere *bonis fructibus* possunt. Si ergo seruemus mandata Dei, suscepta

câmpurilor, care *produc rodul lor*? Auditorul va spune poate: „Ce face iarăşi acest născocitor de explicaţii[109]? Ce mai adună de peste tot cuvinte ca să scape de explicarea textului? Cum ne va învăţa că arborii şi *copacii* sunt înlăuntrul nostru?". Dacă nu te opui fără chibzuinţă, ascultă de acum că *Arborele bun nu poate face rod rău, iar arborele rău nu poate face rod bun*[110]. Aşadar, avem arbori înlăuntrul nostru, fie buni, fie răi: cei *buni nu pot da roade rele*, după cum cei *răi nu pot da roade bune.* Vrei să-ţi prezint şi numele şi denumirile arborilor care sunt înlăuntrul nostru? Nu există smochin, şi nici măr, nici viţă: un arbore se numeşte dreptate, un altul prudenţă, un altul tărie, un altul moderaţie[111]. Dacă vrei, află că există încă o mulţime mai mare de arbori: cu aceştia se va considera poate potrivit să fie plantată şi grădina lui Dumnezeu. Căci există acolo arborele pietăţii, există şi un altul al înţelepciunii, un altul al disciplinei, un altul al *ştiinţei binelui şi a răului.* Însă deasupra tuturor este *arborele vieţii.* Nu ţi se pare mai potrivit ca *Tatăl, agricultorul* ceresc, să cultive arbori de acest fel în sufletul tău şi să stabilească o astfel de pepinieră în mintea ta?

Mt. 7,18

Cf. Gn. 2,9

Cf. In. 15,1

Aşadar, astfel spune Mântuitorul: *„Arborele rău nu poate face roade bune, iar [arborele] bun nu poate face roade rele".* El învaţă aceasta: arborele pudicităţii este *bun*, nu poate oferi roadele lipsei de pudicitate, arborele dreptăţii este *bun* şi nu poate oferi roadele nedreptăţii. La fel şi dimpotrivă: dacă ai rădăcina *arborelui rău* plantată în mintea ta, nu poţi întoarce *roade bune.* Căci dacă rădăcina răutăţii este în tine, ea nu va da roade *bune*; dacă înlăuntrul inimii tale se află răsadul prostiei, niciodată nu va da la iveală floarea înţelepciunii; dacă se află arborele nedreptăţii, al nelegiuirii, nicicând copacii de acest fel nu se vor putea bucura de *bune roade.* Prin

Mt. 7,18

pluuia uerbi Dei, de qua superius diximus, etiam arbores, quae in campis animae nostrae et cordis nostri latitudine plantatae sunt, laetum et bonae suauitatis afferent fructum.

Vis autem tibi de Scripturis ostendam arbores uel ligna appellari has singulas quasque uirtutes, quas superius memorauimus? Adhibeo testem sapientissimum Solomonem dicentem de sapientia: *Lignum uitae est* inquit *omnibus, qui amplectuntur eam.* Si ergo *sapientia lignum uitae est*, sine dubio et aliud lignum est prudentiae et aliud scientiae et aliud iustitiae. Neque enim consequenter dicitur ex omnibus uirtutibus solam sapientiam meruisse, quae *lignum uitae* dicatur, ceteras autem uirtutes nequaquam similis sortis suscepisse uocabula. *Ligna* ergo *campi dabunt fructum suum.* Hoc, credo, de se sentiebat et beatus Dauid, cum dicebat: *Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei.* Ex quo manifeste ostendit lignum oliuae iustum et sanctum hominem dici.

5. *Et comprehendet uobis trituratio uindemiam.* Si seminatum est in anima mea semen bonum et suscepta a Deo *pluuia* creuit et uenit ad spicam, necessario consequetur et messis; et si messis, consequetur etiam *trituratio*, in qua frumenta purgentur. Etenim anima quae germinat ex uerbo Dei et caelesti *pluuia* rigata germen producit ad messem, necesse est, ut ipsa messis, quam profert, purgetur in area, id est ut sensus, quos genuerit anima, in medium proferat et siue cum ceteris doctoribus, siue etiam cum ipsis, quae sentit, diuinis uoluminibus conferat; ut, si quid in iis inane et superfluum, si quid paleae simile fuerit aut aristis, flante

urmare, dacă urmăm poruncile lui Dumnezeu, după ce a fost primită *ploaia* cuvântului lui Dumnezeu despre care am vorbit mai înainte, și arborii care au fost plantați în câmpiile sufletului nostru și în lățimea inimii noastre vor da rod bogat și înmiresmat.

Vrei să-ți arăt din Scripturi că virtuțile pe care le-am amintit mai sus sunt chemate, fiecare în parte, arbori sau copaci? Îl prezint ca martor pe preaînțeleptul Solomon, care spune despre înțelepciune: *Este copacul vieții pentru toți care o îmbrățișează.* Prov. 3,18
Dacă, așadar, *înțelepciunea este copacul vieții*, negreșit există și un copac al prudenței, un altul al științei, un altul al dreptății. Căci nu este logic ca, dintre toate virtuțile, doar înțelepciunea să fi meritat să fie numită *copac al vieții*, iar celelalte virtuți să nu primească deloc denumiri de un soi asemănător. Așadar, *copacii câmpului vor da rodul lor.* Cred că Lv. 26,4
aceasta spunea despre sine și fericitul David: *Eu însă ca măslinul roditor în casa lui Dumnezeu.* Din Ps. 51,10
acest enunț se arată clar că omul drept și sfânt este numit lemn de măslin.

5. *„Iar treieratul vă va prinde [până la] culesul strugurilor."* Dacă a fost semănată în sufletul meu sămânța bună, iar ploaia primită de la Dumnezeu a crescut-o și a ajuns la spic, în mod necesar urmează secerișul. Iar dacă este seceriș, urmează și *treieratul*, în care grânele sunt curățate. Căci și sufletul, care germinează din cuvântul lui Dumnezeu și este udat de *ploaia* cerească, produce spre seceriș: este necesar ca și secerișul, pe care îl dă la iveală, să fie curățat în arie, este necesar, adică, ca gândurile pe care sufletul le-a născut să le pună în față și să le compare fie cu ceilalți învățători, fie cu dumnezeiești volume pe care le-a gândit. Aceasta pentru ca, dacă este ceva slab și inutil în gânduri, dacă va fi ceva asemenea plevei sau tărnului, să se separe, suflând

in se spiritu discretionis excutiat et purum frumentum, quo solo queat nutrire conseruos et *mensuram tritici in tempore dispensare*, retineat.

Et consequetur inquit *uobis trituratio uindemiam.* Quia *panis*, ut Scriptura dicit, *confortat cor hominis et uinum laetificat*, quaecumque de continentia, de obseruantiis et custodia mandatorum dicuntur, haec possunt uideri frumentum, ex quo *panis* efficitur et auditorum *corda confortat.* Ea uero, quae ad scientiam pertinent et occultorum explanatione mentes *laetificant* audientium, *uino* ac uindemiae uidebuntur aptanda. Cordi etenim laetitia tribuitur, cum, quae occulta et obscura sunt, explicantur.

Et uindemia inquit *comprehendet sationem.* Vt si dicamus: primo seminaui quae legis sunt et, posteaquam seminatum est, oraui, ut *daret Dominus pluuiam in tempore*: facta est messis. Post hoc non maneo otiosus, sed iterum semino, accipio Scripturam propheticam et ex ea semino terras et noualia auditorum. Post haec semino et alia de euangelicis sermonibus. Diuersa sunt quae seminentur; per totum annum possumus seminare; possumus enim et de apostolicis litteris multa semina iacere. Semper est quod seminetur, in omni uita nostra otii nullum tempus est. Quamdiu respiramus, seminemus; tantum est, ut *in spiritu seminemus, ut de spiritu metamus uitam aeternam.*

Et manducabitis panem uestrum in satietate. Nec hoc ego corporalis esse benedictionis accipio, quasi qui custodiat legem Dei, panem istum communem in abundantia consequatur. Quid enim? Nonne impii et scelesti panem non solum in abundantia, sed et in deliciis comedunt? Magis ergo si respiciamus ad eum, qui dixit: *Ego sum panis uiuus, qui de caelo descendit; et qui manducauerit hunc*

în el duhul deosebirii: să reţină grâna curată, căci doar ea va permite hrănirea celorlalţi sclavi şi *distribuirea la timp a măsurii de grâu.* *Cf.* Evr. 5,14 *Cf.* Lc. 12,42

„Şi treieratul vă va fi continuat cu culesul strugurilor." Fiindcă *pâinea*, după cum spune Scriptura, *întăreşte inima omului, iar vinul o veseleşte*, toate care sunt spuse despre moderaţie, despre regulile şi păzirea poruncilor, pot fi văzute ca grână din care se face *pâine* şi *întăreşte inimile* auditorilor. Iar cele care privesc ştiinţa şi *veselesc* minţile auditorilor prin explicarea celor ascunse vor trebui, se pare, asimilate *vinului* şi culegerii strugurilor. Căci inimii i se aduce veselie atunci când sunt explicate cele ascunse şi întunecate. Lv. 26,5 *Cf.* Ps. 103,15

„Şi culesul strugurilor va prinde însămânţarea." Ca şi cum am spune: „Mai întâi am semănat cele ce sunt ale Legii, iar după ce am semănat m-am rugat *să dea Domnul ploaie la timp*; s-a făcut seceriş. După aceasta nu rămân trândav: semăn iarăşi, primesc Scriere profetică şi din ea semăn pământurile şi ţarinile auditorilor. După acestea semăn şi altele, din discursurile evanghelice". Diverse sunt cele semănate: putem semăna de-a lungul întregului an. Căci putem semăna multe seminţe şi din scrierile apostolice. Mereu este ceva de semănat: în viaţa noastră nu este vreme de răgaz. Cât timp respirăm, să semănăm: atât doar, ca *în duh să semănăm, ca din duh să secerăm viaţa veşnică.* Lv. 26,5 *Cf.* Lv. 26,4 *Cf.* Gal. 6,8

„Şi veţi mânca pâinea voastră până la îndestulare." Nici pe aceasta eu nu o înţeleg ca fiind binecuvântare trupească: că cel ce păzeşte Legea lui Dumnezeu primeşte, în mod necesar, această pâine comună din belşug. Cum adică? Oare cei lipsiţi de cuviinţă şi criminalii nu mănâncă pâine, şi nu numai din belşug, ci şi în desfătări? Mai degrabă să privim, aşadar, spre Cel ce a spus: *„Eu sunt pâinea cea vie, care a coborât din cer; şi cine va mânca această pâine va trăi în* Lv. 26,5

panem, uiuet in aeternum et aduertamus quia, qui haec dicebat *Verbum* erat, quo animae pascuntur, intelligimus, de quo pane dictum sit in benedictionibus a Deo: *Et manducabitis panem uestrum in satietate.* Similia his etiam Solomon in Prouerbiis pronuntiat de iusto dicens: *Iustus manducans replebit animam suam; animae autem impiorum in egestate erunt.* Hoc si secundum litteram accipias quia: *Iustus manducans replebit animam suam, animae uero impiorum in egestate erunt,* falsum uidebitur. Magis enim animae impiorum cum auiditate cibum sumunt et *satietati* student; iusti autem interdum et esuriunt. Denique Paulus iustus erat et dicebat: *Usque ad hanc horam et esurimus et sitimus et nudi sumus et colaphis caedimur.* Et iterum dicit: *in fame et siti, in ieiuniis multis.* Et quomodo dicit Solomon quia: *Iustus manducans satiet animam suam?* Sed si intuearis, quomodo *iustus* semper et *sine intermissione* manducet *de pane uiuo* et repleat animam suam ac satiet eam cibo caelesti, qui est Verbum Dei et Sapientia eius, inuenies, quomodo ex benedictione Dei *manducet* iustus *panem suum in satietate.*

Et habitabitis tuti super terram uestram. Iniquus numquam tutus est, sed semper mouetur et *fluctuat et circumfertur omni uento doctrinae in fallacia hominum ad deceptionem erroris.* Iustus uero, qui legem Dei custodit, *tutus habitat super terram suam.* Sensus enim eius firmus est dicentis ad Deum: *Confirma me, Domine, in uerbis tuis. Confirmatus* ergo et *tutus* et *radicatus habitat super terram, fundatus in fide,* quia *aedificium eius non est super arenam positum* neque radix eius *super petram* est, sed *domus* quidem *eius fundata est* super terram, planta uero eius radicata est *in profundo terrae,* hoc est in interioribus animae eius. Recte

veac", să luăm aminte că Cel ce spunea acestea era *Cuvântul* din care sufletele se hrănesc, ca să înţelegem despre care pâine s-a spus în binecuvântările date de Dumnezeu: *„Şi veţi mânca pâinea voastră până la îndestulare*". Şi Solomon spune în Proverbe unele asemănătoare despre cel drept: *Dreptul, mâncând, îşi va umple sufletul său, iar sufletele celor lipsiţi de cuviinţă vor fi în lipsă.* Dacă vei primi acest ultim enunţ după literă se va arăta ca fals. Căci mai degrabă sufletele celor lipsiţi de cuviinţă îşi iau pâinea cu aviditate şi se îndeletnicesc cu *îndestularea*: drepţii ajung câteodată să sufere foame. Apoi, Pavel era drept şi spunea: *Până la această vreme şi de foame suferim, şi suntem însetaţi, şi goi suntem, şi bătăi suferim.* Şi iarăşi spune: *În foame şi sete, în multe postiri.* Atunci cum de spune Solomon că: *Dreptul, mâncând, îşi satură sufletul său?* Dacă vei privi însă în ce fel *dreptul* mănâncă mereu şi *fără încetare* din *pâinea cea vie* şi îşi umple sufletul său, îndestulându-l cu hrana cerească care este Cuvântul lui Dumnezeu şi Înţelepciunea Lui, vei descoperi în ce fel, din binecuvântarea lui Dumnezeu, cel drept *mănâncă pâinea lui până la îndestulare.*

„Şi veţi locui în siguranţă pe pământul vostru." Niciodată cel nedrept nu este în siguranţă: mereu este mişcat şi *purtat şi înconjurat de orice vânt al învăţăturii în înşelătoria oamenilor spre a fi înşelat de greşeală.* Cel drept însă, cel care păzeşte Legea lui Dumnezeu, *locuieşte în siguranţă pe pământul său.* Căci are gând stabil cel ce spune lui Dumnezeu: *Întăreşte-mă, Doamne, în cuvintele Tale. Întărit,* aşadar şi *în siguranţă, înrădăcinat locuieşte pe pământ, întemeiat în credinţă,* fiindcă *zidirea lui nu este aşezată pe nisip,* şi nici rădăcina lui nu este *pe piatră,* ci *casa lui a fost întemeiată* pe pământ, iar răsadul lui a fost înrădăcinat *în adâncul pământului,* adică înlăuntrul sufletului lui. Aşadar pe drept se spune

In. 6,51 *Cf.* In. 1,1 Lv. 26,5 Prov. 13,25 1Cor. 4,11 2Cor. 11,27 Lv. 26,5 *Cf.* Ef. 4,14 Ps. 118,28 *Cf.* Ef. 3,17; Col. 1,23 *Cf.* Mt. 7,25 *sqq.* *Cf.* Mt. 13,5,21

ergo ad huiuscemodi animam dicitur in benedictionibus: *Et habitabitis tuti super terram uestram; et dabo pacem super terram uestram.*

Quam *pacem dat* Deus? Istam, quam habet mundus? Negat se istam dare Christus. Dicit enim: *Meam pacem do uobis, meam pacem relinquo uobis; non sicut hic mundus dat pacem, et ego do uobis.* Negat ergo se *pacem mundi* dare discipulis suis, quia et alibi dicit: *Quid putatis quia ueni pacem mittere in terram? Non ueni pacem mittere, sed gladium.* Vis ergo uidere, quam *pacem dat Deus super terram nostram?* Si terra sit *bona*, illa, quae *affert fructum centesimum aut sexagesimum aut tricesimum*, illam *pacem* suscipiet a Deo, quam dicit Apostolus: *Pax autem Dei, quae superat omnem mentem, custodiet corda uestra et sensus uestros.* Haec est ergo *pax*, quam *dat Deus super terram nostram.*

6. *Et dormietis et non erit, qui uos exterreat.* Et Solomon in Prouerbiis dixit: *Si enim sederis, sine timore eris; et si dormieris, libenter somnum capies; et non timebis terrorem superuenientem tibi neque impetus impiorum superuenientes.* Haec ille dixit de iusto et sapiente uiro et haec in benedictione dicuntur: *dormietis, et non erit, qui uos exterreat.* Si enim iustus efficiar, nemo me exterrere potest; nihil timeo aliud, si Deum timeam; *Iustus* enim, inquit *confidit ut leo* et ideo non timet leonem diabolum nec *draconem* Satanam nec *angelos eius*, sed dicit secundum Dauid: *Non timebo a timore nocturno, a iaculo uolante per diem et a negotio perambulante in tenebris, a ruina et daemonio meridiano.* Addit et illud: *Dominus illuminatio mea et Saluator meus, quem timebo? Dominus defensor*

unui astfel de suflet în binecuvântări: *„Și veți locui în siguranță pe pământul vostru și voi da pace asupra pământului vostru".* Lv. 26,5-6

Ce *pace* dă Dumnezeu? Pe aceasta pe care o are lumea? Hristos neagă că o dă pe aceasta. Căci spune: *„Pacea Mea v-o dau, pacea Mea v-o las; nu așa cum această lume dă pace v-o dau și Eu".* Neagă, așadar, că El dă ucenicilor lui *pacea lumii*, fiindcă și în altă parte spune: *„De ce credeți că am venit să aduc pace pe pământ? Nu am venit să aduc pace, ci sabie".* Vrei așadar să vezi ce *pace dă Dumnezeu asupra pământului nostru?* Dacă un pământ este *bun*, el, care *aduce rod însutit, ori de șaizeci de ori, ori de treizeci de ori*, va primi de la Dumnezeu acea pace despre care Apostolul spune: *Iar pacea lui Dumnezeu, care depășește toată mintea, va păzi inimile voastre și gândurile voastre.* Aceasta este, așadar, *pacea* pe care *Dumnezeu o dă pe pământul nostru.* In. 14,27 Lc. 12,51 *Cf.* Mt. 13,8 Flp. 4,7

6. *„Și veți dormi și nu va fi cine să vă îngrozească."* Și Solomon a spus în Proverbe: *Căci dacă vei ședea, fără teamă vei fi, și dacă vei dormi, vei avea somn plăcut, și nu te vei teme de groaza ce vine asupra ta, și nici ce atacurile ce vin asupra ta, ale celor lipsiți de cuviință.* El a spus acestea despre bărbatul drept și înțelept; iar acestea, *veți dormi și nu va fi cine să vă îngrozească*, se spun în binecuvântare. Căci dacă am devenit drept, nimeni nu mă poate îngrozi; nu mă tem de nimic altceva dacă mă tem de Dumnezeu. Căci *dreptul se încrede ca un leu*, și de aceea nu se teme de leul care este diavolul, nici de *șarpe*, Satana, nici de *îngerii lui*, ci spune după David: *Nu mă voi teme de teama de noapte, de săgeata ce zboară în zi și de lucrul ce străbate prin întuneric, de ruină și demonul de amiază.* Adaugă și aceasta: *Domnul este luminarea mea și Mântuitorul meu, de cine mă voi teme? Domnul este apărătorul vieții mele, de cine* Lv. 26,6 Prov. 3,24-25 Prov. 28,1 *Cf.* Ap. 12,7 Ps. 90,5-6

uitae meae, a quo trepidabo? Et iterum: *Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum.* Vides constantiam et uirtutem animae custodientis mandata Dei et habentis fiduciam libertatis ingenitae.

Post haec *Et exterminabo* inquit *bestias malas de terra uestra.* Bestiae istae corporales non sunt malae neque bonae, sed medium quiddam; sunt enim muta animalia. Sed illae bestiae malae sunt spiritales, quas Apostolus dicit *spiritales nequitias in caelestibus.* Et illa est mala bestia, de qua dicit Scriptura: *Serpens autem erat sapientior omnium bestiarum, quae sunt super terram.* Ipsa ergo est haec *mala bestia,* quam promittit Deus *exterminaturum se de terra nostra,* si eius mandata seruemus. Vis uidere et aliam bestiam malam? *Aduersarius* inquit *uester diabolus sicut leo rugiens circuit quaerens quem transuoret; cui resistite fortes in fide.*

Quod si adhuc plures bestias uis discere, docebit te Esaias propheta, qui sub *uisione,* quam attitulauit *quadrupedum in deserto,* talia quaedam prophetico spiritu de bestiis loquitur: *In tribulatione* inquit *et angustia leo et catulus leonis; inde et nati aspidum uolantium, qui portabant super asinos et camelos diuitias suas ad gentem, quae non proderit iis.* Numquid ullo modo uideri possunt haec de corporalibus bestiis dicta etiam his, qui ualde amici sunt litterae? Quomodo enim *leo et catulus leonis* uel *aspides uolantes* possunt *super camelos et asinos portare diuitias suas?* Sed euidenter contrarias potestates daemonum pessimorum propheta Spiritu sancto repletus enumerat eosque collocare *diuitias* deceptionum suarum super animas stolidas peruersasque, quas camelis et asinis per figuram comparat, designauit. Et his bestiis ne traderetur anima, Deum timens orabat dicens: *Non tradas bestiis animam confitentem tibi.*

mă voi înfricoşa? Şi iarăşi: *De se vor aduna împotriva mea tabere, inima mea nu se va teme.* Tu observi statornicia şi puterea sufletului ce păzeşte poruncile lui Dumnezeu şi are încredinţarea libertăţii nenăscute. Ps. 26,1 Ps. 26,3

Spune după aceasta: *„Şi voi nimici fiarele rele din pământul vostru".* Aceste fiare trupeşti nu sunt nici rele, nici bune, ci sunt lucru indiferent: căci sunt însufleţite fără grai. Aşa că acele fiare rele sunt duhovniceşti: Apostolul le numeşte *duhuri ale răutăţii în cele cereşti.* Fiară rea este şi cea despre care Scriptura spune: *Iar şarpele era mai iscusit decât toate fiarele ce sunt pe pământ.* Aşadar, *fiară rea* este şi cea pe care Dumnezeu promite că *o va nimici din pământul nostru,* dacă vom păzi poruncile Lui. Vrei să vezi o altă fiară rea? Spune Scriptura: *potrivnicul vostru este diavolul, ca un leu care, răcnind, ne împresoară, căutând pe cine să înghită; opuneţi-vă lui tari în credinţă!* Lv. 26,6 *Cf.* Ef. 6,12 *Cf.* Ef. 6,12 1Pt. 5,8-9

Iar dacă tu încă vrei să cunoşti fiare, mai multe, te va învăţa Isaia profetul, care în *arătare,* în cea pe care a intitulat-o *a patrupedelor în pustiu,* spune unele asemănătoare despre fiare, în duh profetic: *În strâmtorare şi primejdie leu şi pui de leu; de unde şi cei născuţi ai viperelor zburătoare, care purtau deasupra măgarilor şi cămilelor bogăţiile lor către un neam, căruia nu îi vor fi de nici un folos.* Oare pot părea acestea ca fiind spuse, în vreun fel oarecare, despre fiarele ce au trup, chiar şi celor care sunt prieteni buni ai literei? În ce fel *leul şi puiul de leu,* ori *viperele zburătoare* îşi pot *purta bogăţiile lor deasupra cămilelor şi măgarilor?* Dar este evident că profetul, plin de Duh Sfânt, enumeră puterile potrivnice, ale celor mai răi demoni, şi arată că ele îşi aşază *bogăţiile* înşelăciunilor lor deasupra sufletelor proaste şi perverse, pe care le compară, prin figură, cu cămilele şi măgarii. Şi ca sufletul să nu se dea acestor fiare, se ruga, temându-se de Dumnezeu: *Să nu dai fiarelor sufletul ce se încredinţează Ţie!* Is. 30,6 Ps. 73,19

Et exterminabo inquit *bestias malignas de terra uestra, et pugna non transibit per terram uestram.* Multae sunt *pugnae,* quae *transeunt per terram nostram,* si legem Dei non custodimus nec praecepta eius seruamus. Redeat unusquisque ad animam suam et ipse se interna recordatione discutiat et uideat, quomodo terra nostra, id est caro nostra, nunc spiritu fornicationis, nunc irae et furoris urgetur, nunc auaritiae iaculis agitatur nunc telis pulsatur inuidiae, nunc spiculis libidinis terebratur, et in quibuscumque *concupiscit caro aduersus spiritum et spiritus aduersus carnem,* internis proeliis semper agitatur. Quid autem dicam de cogitationum pugnis, quas cordi nostro suggerit inimicus, ut nos exuat a fide Christi et ab spe uocationis nostrae? Cum enim afflictiones tentationum et molestiarum saeculi suscitauerit nobis, consequenter iam suggerit cogitationi superfluum et ineptum esse haec tolerare pro Christo, multo esse melius securam et sine persecutionibus uitam ducere. Haec sciens et Apostolus Paulus dicebat: *Cogitationes destruentes et omnem altitudinem extollentem se aduersum scientiam Christi.* Qui ergo *diuina praecepta seruauerit et mandata eius custodierit et fecerit ea,* hanc pugnam et haec bella non patitur, sed Deus aufert ea *de terra* eius et non sinit ea *transire* per animam iusti.

Et persequemini inimicos uestros. Quos *inimicos,* nisi ipsum *diabolum et angelos eius* et spiritus malignos et *daemonia immunda*? Persequemur ea non solum, ut a nobis ipsis effugemus, sed et ab aliis, quos incursant, si diuina praecepta seruemus. *Persequemini* inquit *inimicos uestros, et cadent in conspectu uestro morte.* Si *conterat Satana sub pedes nostros uelociter Deus, cadent inimici in*

„Şi voi nimici fiarele rele din pământul vostru, şi luptă nu va trece prin pământul vostru." Multe sunt *luptele* care *trec prin pământul nostru,* dacă nu păzim Legea lui Dumnezeu şi dacă nu urmăm preceptele Lui. Să se întoarcă fiecare în sufletul lui şi, prin amintire lăuntrică, să se analizeze şi să vadă în ce fel pământul nostru, adică carnea noastră, este presat când de duhul curviei, când de cel al mâniei şi al furiei, când este agitat de săgeţile zgârceniei, când lovit de suliţa invidiei, când cutremurat de lancea tânjirii: mereu se agită în lupte lăuntrice, în toate cele în care *carnea poftește împotriva duhului şi duhul împotriva cărnii.* Ce să mai spun de luptele cugetărilor pe care vrăjmaşul le strecoară în inima noastră ca să ne lipsească de credinţa lui Hristos şi de nădejdea chemării noastre? Căci după ce a ridicat asupra noastră chinurile ispitelor şi ale tulburărilor veacului, de acum înainte ne strecoară în cuget că este inutil şi nepotrivit să le răbdăm pe acestea pentru Hristos: este cu mult mai bine să ducem o viaţă liniştită şi fără persecuţii. Ştiind aceasta, şi apostolul Pavel spunea: *Distrugând cugetările şi orice înălţime care se ridică împotriva ştiinţei lui Hristos.* Aşadar, cine *a urmat preceptele dumnezeieşti şi a păzit poruncile Lui şi le-a făcut* nu suferă această luptă şi aceste războaie: Dumnezeu le-a îndepărtat *din pământul* lui şi nu le permite *să treacă* prin sufletul celui drept.

Lv. 26,6

Gal. 5,17

2Cor. 10,5

Cf. Lv. 26,3

„Şi îi veţi urmări pe vrăjmaşii voştri." Pe care *vrăjmaşi,* dacă nu pe însuşi *diavolul şi pe îngerii lui,* pe duhurile rele şi pe *demonii necuraţi*? Îi vom urmări: nu numai ca să-i alungăm de la noi înşine, ci şi de la alţii pe care ei îi atacă, dacă urmăm preceptele dumnezeieşti. *„Îi veţi urmări pe vrăjmaşii voştri şi vor cădea în privirea voastră de moarte."* Dacă *Dumnezeu zdrobeşte grabnic pe Satana sub picioarele noastre, vrăjmaşii vor cădea în privirea noastră*

Lv. 26,7 *Cf.* Ap. 12,7 *Cf.* Lc. 4,33

Lv. 26,7 *Cf.* Rom. 16,20

conspectu nostro morte. Cuius *morte?* Ego arbitror quod nostra ; si enim nos *mortificemus membra nostra, quae sunt super terram, fornicationem, immunditiam,* si hanc mortem inferamus membris nostris, *illi cadent in conspectu nostro.* Quomodo *cadent in conspectu nostro?* Si tu iustus sis, cecidit iniustitia *in conspectu* tuo ; si castus sis, cecidit libido ; si pius, impietas corruit ante te.

7. *Et persequentur ex uobis quinque centum, et centum ex uobis persequentur multa milia.* Qui sunt isti *quinque,* qui possunt *persequi centum? Quinque* numerus et in laudabilibus ponitur et in culpabilibus. *Quinque* sunt *sapientes uirgines* et *quinque insipientes.* Sic ergo et centenarius numerus ad utramque partem accipi potest. Si itaque nos simus ex quinque laudabilibus, id est ex quinque sapientibus, persequemur insipientes centum. Si enim sapienter et probabiliter in uerbo Dei, si prudenter de lege Domini disseramus, conuincemus et fugabimus infidelium multitudinem. Sicut enim quinque numerus et sapientes indicat et insipientes, ita et centum numerus et fideles indicat et infideles. Nam sub centenario annorum numero Abraham Deo credidisse et iustificatus esse describitur, et *peccator qui moritur centum annorum, maledictus erit.* Et hic *centum* infideles a *quinque* sapientibus fugantur et rursum *centum* fideles, non tam numero centum quam perfectione signati, *multa milia* infidelium *persequentur.* Fugant enim fideles doctores innumeros daemones, ne animas credentium antiqua fraude decipiant.

Et cadent inimici uestri in conspectu uestro gladio. Qui sint *inimici,* supra diximus ; quo autem *gladio* dicantur *cadere,* requiramus. Apostolus Paulus nos docet, qui sit hic

de moarte. A cui *moarte?* Eu sunt de părere că a noastră : *Dacă noi vom mortifica mădularele noastre care sunt pe pământ, curvia, necurăţia,* dacă vom lua această moarte în mădularele noastre, *aceia vor cădea în privirea noastră.* Cum *vor cădea în privirea noastră?* Dacă tu eşti drept, nedreptatea a căzut *în privirea* ta ; dacă eşti cast, a căzut pofta, dacă eşti cuviincios, necuviinţa s-a aruncat înaintea ta.

Cf. Lv. 26,7
Col. 3,5

7. *„Şi cinci dintre voi vor urmări o sută, iar o sută dintre voi vor urmări multe mii."* Cine sunt aceşti *cinci* care pot urmări *o sută?* Cinci este un număr care se pune şi în cele de laudă, şi în cele blamabile. Există *cinci fecioare înţelepte* şi *cinci neînţelepte.* Aşadar, şi numărul o sută poate fi luat în ambele părţi. Astfel, dacă noi suntem dintre cele cinci de lăudat, adică dintre cele cinci înţelepte, vom urmări o sută de neînţelepţi. Căci dacă vom lupta înţelept şi cu statornicie pentru cuvântul lui Dumnezeu, dacă vom explica prudent despre Legea Domnului, vom învinge şi vom pune pe fugă mulţime de necredincioşi. Căci după cum numărul cinci indică atât pe cei înţelepţi, cât şi pe cei neînţelepţi, la fel şi numărul o sută îi indică atât pe credincioşi, cât şi pe necredincioşi. Căci la o sută de ani, după număr, Avraam i s-a încredinţat lui Dumnezeu şi se scrie că a fost făcut drept, iar *păcătosul care moare la o sută de ani va fi blestemat.* Şi aici *o sută* de necredincioşi sunt puşi pe fugă de *cinci* înţelepţi, şi, iarăşi, *o sută* de credincioşi, desemnaţi nu atât ca număr, cât ca desăvârşire, *vor urmări multe mii* de necredincioşi. Căci învăţătorii credincioşi pun pe fugă nenumăraţi demoni, ca să nu înşele sufletele credincioşilor prin vechiul vicleşug.

Lv. 26,8
Cf. Mt. 25,2
Cf. Gn. 21
Is. 65,20

„Şi vor cădea vrăjmaşii voştri în privirea voastră de sabie." Care sunt *vrăjmaşii* am spus mai înainte ; să cercetăm cu ce *sabie* se spune că *vor cădea.*

Cf. Lv. 26,8

gladius, cum dicit: *Viuus enim est sermo Dei et efficax et penetrabilior omni gladio utrimque acuto, pertingens quoque usque ad compagem animae ac spiritus, membrorum quoque et medullarum, et est discretor cogitationum et intentionum cordis.* Hic est *gladius*, cuius acie *cadent inimici nostri.* Sermo namque Dei est, qui prosternit *omnes inimicos* et ponit eos *sub pedibus suis, ut subditus fiat omnis mundus Deo.* Vis adhuc et de alia epistola Pauli discere quia gladius sermo Dei sit? Audi eum, cum arma praeparat militibus Christi, quomodo dicit: *Et galeam salutaris accipite, et gladium Spiritus, quod est uerbum Dei, per omnem orationem et obsecrationem,* euidentissime et per haec pronuntians quia per *uerbum Dei,* qui est *gladius utrimque acutus, cadent inimici nostri in conspectu nostro.*

Et respiciam super uos et augebo uos. Plenum beatitudinis est hoc ipsum, si quem *respiciat Deus.* Vis uidere, si *respiciat Dominus* ad hominem, quanta sit salus? Petrus aliquando paene perierat et ex consecratione apostolici numeri diabolo per os *ancillae pontificis* inspirante fuerat ereptus; sed ubi *respexit ad eum Iesus* tantum, ubi ad eum placidi uultus ora conuertit, statim reuersus in semet ipsum et prolapsum de praecipitio reuocans pedem, *fleuit* inquit *amarissime* atque ita respectus a Deo locum suum flendo recepit, quem negando perdiderat.

Respiciam ergo inquit *super uos, et augebo uos.* Tamquam si sol respiciat segetem et afferat fructus – quam utique si non respexisset, infructuosa mansisset – ita Deus segetem cordis nostri *respiciens* et radiis nos Verbi sui

Apostolul Pavel ne învață care este această sabie când spune: *Căci viu este cuvântul lui Dumnezeu, și lucrător, mai pătrunzător decât orice sabie cu două tăișuri, pătrunzând până la încheietura sufletului și a duhului, a mădularelor și a măduvei; și este deosebitor al cugetărilor și al pornirilor inimii.* Evr. 4,12
Aceasta este *sabia* sub al cărei ascuțiș *vor cădea vrăjmașii noștri.* Căci este cuvântul lui Dumnezeu, care așterne la pământ pe *toți vrăjmașii* și îi pune *sub picioarele Lui, pentru ca lumea întreagă să se facă supusă lui Dumnezeu.* Vrei încă să înveți, dintr-o altă epistolă a lui Pavel, că sabia este cuvântul lui Dumnezeu? Ascultă-l când pregătește armele pentru soldații lui Hristos: *Ia și coiful mântuirii, și sabia Duhului, care este cuvântul lui Dumnezeu, prin rugăciune întreagă și rugă.* Este mai mult decât evident și prin aceasta că el declară că prin *cuvântul lui Dumnezeu,* care este *sabie ascuțită cu două tăișuri, vor cădea vrăjmașii noștri în privirea noastră.*

Cf. 1Cor. 15,25
Cf. Rom. 3,19
Ef. 6,17-18
Cf. Evr. 4,12
Lv. 26,8

„Și voi privi asupra voastră și vă voi face să creșteți." Preaplin al fericirii este și acesta, dacă *Dumnezeu privește asupra* cuiva. Vrei să vezi cât de mare este salvarea adusă de *privirea Domnului* asupra unui om? Odinioară Petru aproape pierise și fusese smuls din consacrarea rangului apostolic prin gura *slujnicei arhiereului,* după ce diavolul îi insuflase. Când însă Iisus *a privit spre el,* doar atât, când și-a întors spre el chipul cu blândă privire, pe loc s-a întors în sine și, trăgându-și piciorul ce aluneca, din impetuozitate, *a plâns cu mare amar*: astfel, privit iarăși de Dumnezeu, și-a recăpătat plângând locul lui, pe care și-l pierduse negând.

Lv. 26,9
Cf. Lc. 22,56; Mc.14,66
Lc. 22,62

Spune așadar: *„Voi privi asupra voastră și vă voi face să creșteți".* Dacă soarele privește recolta, ea aduce rod – dacă nu ar fi privit-o, negreșit ar fi rămas fără rod: în același fel Dumnezeu, *privind* recolta inimii noastre și luminându-ne cu razele

Lv. 26,9

illuminans *auget nos* et multiplicat, ut ultra iam non simus *paruuli*, sed *magni* efficiamur, sicut *magnus factus est Isaac*, et *magnus* factus est Moyses et *magnus* Iohannes.

Et statuam testamentum meum uobiscum. Vide quantae benedictiones promittantur, si mandata seruemus. *Statuam* inquit *testamentum meum uobiscum. Et manducabitis uetera et uetera ueterum, et eicietis uetera a conspectu nouorum.* Quomodo *eicimus uetera a conspectu nouorum? Vetera habuimus legem et prophetas, uetera* autem *ueterum* ea, quae ante legem fuerunt ab initio, cum mundus factus est. Venerunt Euangelia noua, uenerunt et Apostoli. A conspectu horum eicimus *uetera*. Quomodo ea eicimus? Legem secundum litteram eicimus, ut statuamus legem secundum spiritum.

Possumus et hoc modo docere: antequam ueniret homo *de caelo* et nasceretur̄ *homo caelestis*, eramus omnes *terreni* et *portabamus imaginem terreni*, sed ubi uenit *homo nouus, qui secundum Deum creatus est*, eiecimus *a conspectu* eius *uetera, deponentes ueterem hominem et induentes nouum, qui secundum interiorem hominem renouatur de die in diem.*

Et ponam tabernaculum meum in uobis. Si haec habemus in nobis, quae supra dicta sunt, si abiecto *uetere homine* innouatum est cor nostrum, uenit ad nos Deus et habitat in nobis, qui dixit: *Et ponam tabernaculum meum in uobis, et non uos abominabitur anima mea.* Non nos *abominabitur anima Dei*, si obseruemus ea, quae scripta sunt. Verumtamen uelim requirere quid est *anima Dei.* Numquidnam putabimus quia Deus habeat animam sicut homo? Absurdum est hoc sentire de Deo. Ego autem audeo et dico quia anima Dei Christus est. Sicut enim *Verbum* Dei est Christus et *Sapientia Dei et uirtus Dei*, ita et anima Dei

Cuvântului Său *ne face să ne creştem* şi ne înmulţeşte, ca de acum să nu mai fim *prunci*, ci să ne facem *mari*, aşa cum *Isaac s-a făcut mare*, aşa cum Moise s-a făcut *mare*, aşa cum Ioan s-a făcut *mare.* *Cf.* Evr. 5,13 *Cf.* Gn. 26,13 Ex. 11,3

„*Şi voi stabili alianţa*[112] *Mea cu voi.*" Observă cât de mari sunt binecuvântările făgăduite, dacă vom urma poruncile! Spune: „*Voi stabili alianţa Mea cu voi! Şi veţi mânca vechi şi cele vechi ale vechilor, şi le veţi arunca pe cele vechi la privirea celor noi!*". Cum *le aruncăm pe cele vechi la privirea celor noi? Vechi avem Legea şi Profeţii*, iar *vechi ale vechilor* cele ce fuseseră înainte de Lege, la început, când s-a făcut lumea. Au venit Evangheliile noi, au venit şi apostolii. La privirea lor le aruncăm pe cele *vechi.* În ce fel le aruncăm? Aruncăm legea după literă ca să stabilim legea după duh. *Cf.* Lc. 1,15 Lv. 26,9 Lv. 26,9 *Cf.* Lc. 16,29

Putem spune şi astfel: înainte de a veni om *din cer*, înainte de a se naşte *omul ceresc*, eram cu toţii *pământeşti* şi purtam *chipul celui pământesc.* Când însă a venit *omul nou, care a fost creat după Dumnezeu*, le-am aruncat *pe cele vechi la privirea Lui: Dezbrăcându-ne de omul vechi şi îmbrăcându-l pe cel nou, care se înnoieşte, urmând omului lăuntric, din zi în zi.* 1Cor. 15,47 *sqq.* *Cf.* Ef. 4,24 Ef. 4,22 *sqq.*

„*Şi voi pune cortul Meu în voi.*" Dacă le avem în noi pe cele spuse mai înainte, dacă, după ce *omul vechi* a fost izgonit, inima noastră s-a înnoit, Dumnezeu vine la noi şi locuieşte în noi, El, care a spus: „*Şi voi pune cortul Meu în voi şi sufletul Meu nu se va spurca de voi!*". *Sufletul lui Dumnezeu nu se va spurca* de noi dacă le vom respecta pe cele scrise. Aş vrea totuşi că cercetez ce semnifică sintagma *sufletul lui Dumnezeu.* Vom considera, oare, că Dumnezeu are suflet, ca şi omul? Este absurd să socoteşti aceasta despre Dumnezeu. Eu însă îndrăznesc şi spun că sufletul lui Dumnezeu este Hristos. Căci după cum Hristos este *Cuvântul* lui Dumnezeu şi Lv. 26,11 *Cf.* In.1,1

est. Et hoc modo dicitur quia : *Non uos abominabitur anima mea*, id est Filius meus, sed *ambulabo inter uos.* Non mihi uidetur quod hoc promittat Deus quia in terra Iudaeorum ambulaturus sit, sed quia, si qui meruerit ita puri esse cordis, ut Dei capax sit, in eo se dicit *ambulare* Deus.

Et uos eritis mihi populus. Ego Dominus Deus uester, qui eduxi uos de terra Aegypti, cum essetis serui, et contriui iugum uinculi uestri. Vere *eduxit nos de domo seruitutis serui* enim *eramus peccati*, quia : *Omnis qui peccat, seruus est peccati.* Et *contriuit uinculum iugi nostri, iugi*, quod imposuerat super ceruices nostras ille, qui nos *in captiuitatem duxerat* et peccatorum uinculis colligarat. *Contriuit* ergo peccati *uinculum* et *iugum* nostrae captiuitatis excussit Dominus noster Iesus Christus et suum nobis suaue iugum fidei et caritatis et spei ac totius sanctitatis imposuit. Ipsi gloria in aeterna saecula saeculorum! Amen.

Înțelepciunea lui Dumnezeu și puterea lui Dumnezeu, 1Cor. 1,24
la fel este și sufletul lui Dumnezeu. Și în acest fel se spune : „*Nu se va spurca de voi Sufletul Meu*", adică Fiul Meu, ci „*voi umbla între*[113] *voi*". Nu mi se pare Lv. 26,12
că Dumnezeu promite că va umbla în pământul iudeilor, ci că, dacă cineva va fi vrednic să aibă o inimă atât de pură, încât să-L poată primi pe Dumnezeu, Dumnezeu spune că umblă în el.

„*Și voi Îmi veți fi Mie popor. Eu [sunt] Domnul Dumnezeul vostru, care v-am scos din pământul Egiptului, pe când erați sclavi, și am strivit jugul lanțului vostru!*" Cu adevărat *ne-a scos pe noi din casa sclaviei*, căci *eram sclavi ai păcatului*: *Oricine* *Cf.* Ex. 13,14
păcătuiește este sclav păcatului. Și *a zdrobit lanțul* *Cf.* In. 8,34
jugului nostru, al jugului pe care îl pusese pe grumazul nostru cel care ne *dusese în robie* și îl prinsese *Cf.* 2Cor. 10,5
cu lanțurile păcatului. *A zdrobit*, așadar, *lanțul* păcatului și a scuturat *jugul* robiei noastre Domnul nostru *Cf.* Mt. 11,30
Iisus Hristos și ne-a așezat sub jugul Său blând, al credinței, al dragostei, al nădejdii și al întregii sfințenii. Lui fie slava în veșnicele veacuri ale veacurilor! Amin! *Cf.* Rom. 11,36

Adnotări la Levitic

*

Adnotationes in Leuiticum

Adnotationes in Leuiticum

1. *Καὶ ἀνεκάλεσε Μωϋσῆν.*

Λευϊτικὸν ὠνόμασται, ἐπειδὴ τὸ τῆς ἱερωσύνης καὶ τὰ τῶν θυσιῶν καὶ ὅσα τοιαῦτα προσέταξεν ὁ Θεὸς, ἐν τούτῳ Λευϊτικῷ φέρεται. Ἔχει μὲν οὖν καὶ ἡ Ἔξοδος τοῦ Θεοῦ νομοθεσίας· ὅπως δὲ ἐτελέσθησαν οἱ ἱερεῖς χρισθέντες, καὶ ὅπως κατεσκευάσθη ἡ σκηνὴ καὶ σύμπηξιν ἔλαβεν ἁρμόνιον, καὶ ἄλλα πλείονα ἱστορεῖ τὸ Λευϊτικόν. Εἰ δὲ καὶ ἑτερά τινα περιέχει, οὐ θαυμαστὸν, ἐπιγραφὴ γάρ ἐστι, Λευϊτικὸν, τοῦ ἐν αὐτῷ καιριωτέρου δηλωτικόν.

Τοῦ αὐτοῦ. Τὸν περὶ θυσιῶν λόγον οἱ μὴ ὀρθῶς ἐνορῶντες καταφρονοῦσιν ἢ ὡς εὐτελοῦς νομοθεσίας, καὶ μηδὲν ἄξιον τοῦ Δημιουργοῦ ἐχούσης, ἢ αὐτοῦ τοῦ Δημιουργοῦ ὡς εὐτελῆ νομοθετοῦντος ἀσεβῶς καταψηφίζονται. Ὁ δὲ νοήσας τὸ τοῦ Δαυῒδ καὶ τοῦ Ἀποστόλου, τοῦ μὲν λέγοντος· *Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου*· τοῦ δὲ βοῶντος· *Ὁ νόμος πνευματικός ἐστι*, δύναται διαβλέψαι ὡς ἄξια Θεοῦ ἐστιν ἀποκεκρυμμένα ἐν τούτοις μαθήματα.

2. *Ἄνθρωπος ἐξ ὑμῶν, ἐὰν προσαγάγῃ δῶρα τῷ Κυρίῳ.*

Τετηρήκαμεν δὲ πολλαχοῦ τῶν Γραφῶν τὰ μὲν δῶρα ἐπὶ τῶν ζώων λέγεσθαι, τὰς δὲ θυσίας ἐπὶ τῶν ἀψύχων κατὰ

Adnotări la Levitic

1. *Şi l-a chemat pe Moise...* Lv. 1,1

[Cartea] fost numită „Levitic" deoarece cele privitoare la slujirea sfântă, cele privitoare la jertfe şi la câte de acest fel a stabilit Dumnezeu sunt cuprinse în acest Levitic[1]. Desigur, şi Exodul cuprinde legiuirea lui Dumnezeu; Leviticul istoriseşte cum au fost iniţiaţi preoţii unşi, cum a fost pregătit cortul şi cum a luat structură armonioasă şi câte altele. Iar dacă cuprinde şi altele, nu e de mirare; căci titlul, Leviticul, indică de la sine faptul că acum este cea mai potrivită ocazie [pentru expunere].

[La acelaşi loc]

Cei ce disprețuiesc raţiunea jertfelor, necăutând spre ea cum se cuvine, fie consideră legiuirea penibilă şi neavând nimic vrednic de Demiurg, fie Îl condamnă, fără cuviinţă, chiar pe Demiurg ca fiind un penibil legiuitor. Cel care se gândeşte însă la enunţul lui David şi al apostolului, al celui ce spune: *„Descoperă-mi ochii şi voi pricepe minunile din Legea Ta!"*, al celui ce strigă: *„Legea este duhovnicească"*, acela poate întrevedea ca demne de Dumnezeu învăţăturile ascunse în acestea. Ps. 118,18 Rom. 7,4

2. *Om dintre voi, de va aduce daruri Domnului...* Lv. 1,2

Am observat că în multe locuri ale Scripturilor darurile sunt legate de vieţuitoare, iar jertfele de cele neînsufleţite[2], după enunţul din Geneză: *„Şi a privit*

τὸ ἐν τῇ Γενέσει λεγόμενον· *Καὶ ἐπεῖδεν ὁ Θεὸς ἐπὶ Ἄβελ, καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ Κάϊν καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ οὐ προσέσχεν.* Ἔτι δὲ καὶ τοῦτο ῥητέον, ἐπὶ μὲν τῶν ἐμψύχων· *Ἄνθρωπος*, φησὶν, *ἐξ ὑμῶν, ἐὰν προσαγάγῃ δῶρα*· ἐπὶ δὲ τῶν ἀψύχων, *ἐὰν ψυχή*. Τὸ ἄψυχον ἡ ψυχή· ἵνα τοῦ μὲν ἀλόγου τὸ λογικὸν μόνον καταλείπηται, καὶ τοῦ ἀψύχου ὑπὸ τοῦ πυρὸς νενικημένου ἀπομείνοι τὸ ἔμψυχον μόνον.

3. *Προχεοῦσι τὸ αἷμα ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον.*

Θυσιαστήριον καρπώσεως ὁ βωμὸς λέγεται, ἐφ' οὗ θυσίαι ὁλοκαυτώσεως· θυσιαστήριον δὲ θυμιάματος, τὸ ἔσω θυσιαστήριον.

Τοῦ αὐτοῦ.· Ἐπειδὴ ἔχαιρον ταῖς θυσίαις οἱ Ἰουδαῖοι ἐν Αἰγύπτῳ ταύταις προσεθίσαντες, ὡς καὶ ἡ ἐν τῇ ἐρήμῳ μοσχοποιία μαρτυρεῖ, ἐπέτρεψεν ὁ Θεὸς ταύτας αὐτῷ προσαγαγεῖν, ταύτῃ χαλινώσας τῆς πολυθεΐας τὰς ἀτάκτους ὁρμὰς καὶ τοῦ μὴ θύειν δαίμοσι.

4. *Ἐὰν δὲ ψυχὴ μία ἁμάρτῃ ἀκουσίως...*

Ἀκούσιόν ἐστιν ὅπερ ἄν τις ποιῇ κακόν. Σημειωτέον ὅτι τὸ ἀγνόημα τὸ ἀκούσιον, ἁμαρτίαν καλεῖ ἡ Γραφή. Καὶ ἄλλων τινῶν μέμνηται ὁ μακάριος Παῦλος φάσκων· *Σκιὰν γὰρ εἶχεν ὁ νόμος τῶν μελλόντων.*

Τοῦ αὐτου. *Ψυχὴ ἐὰν ἁμάρτῃ ἀκουσίως*, φησὶ, *καὶ μὴ ποιήσῃ ἀπὸ πασῶν τῶν ἐντολῶν Κυρίου*, [εἰ δὲ] κατὰ φύσιν ἔχει. Ἔστι τάχα τινὰ προστάγματα Κυρίου, ἃ οὐ δεῖ ποιεῖν, κατὰ τό· *Ἔδωξαν αὐτοῖς προστάγματα οὐ καλά.* Ψυχὴ οὖν ἁμαρτάνει ἀκουσίως, ὅτε προφάσει εὐσεβείας τὸ μὴ δέον

Dumnezeu spre Abel şi spre darurile lui, dar nu a luat seamă spre Cain şi spre jertfele lui". Mai trebuie spus şi aceasta: despre însufleţite spune: „*Om din voi, dacă va aduce daruri*", iar despre neînsufleţite: „*Dacă un suflet*". Sufletul [oferă] ceva neînsufleţit, ca din iraţional să se păstreze doar raţionalul, iar din neînsufleţit, după ce a fost învins de foc, să rămână doar însufleţitul. Gn. 5,4-5 Lv. 1,2 Lv. 2,1

3. *Vor stropi sângele în jurul jertfelnicului.* Lv. 1,5

Jertfelnicul rodului[3] este numit altar, pe care se oferă jertfele arderii de tot. Iar jertfelnicul pentru tămâie este jertfelnicul din afară.

La acelaşi loc.

De vreme ce iudeii găseau bucurie în jertfe, fiind obişnuiţi cu ele în Egipt, după cum mărturiseşte facerea viţelului în pustie, Dumnezeu le-a îngăduit să-I fie aduse acestea, înfrânându-le astfel pornirile neaşezate spre politeism şi [oprindu-i] să jertfească demonilor.

4. *Iar de un suflet va păcătui involuntar...* Lv. 4,27

Involuntar este ceea ce este săvârşit rău de către cineva[4]. Trebuie semnalat că Scriptura numeşte „păcat" ignoranţa involuntară. Fericitul Pavel şi-a amintit de altele, diferite, spunând: *Căci Legea a avut umbra celor viitoare.* Evr. 10,1

La acelaşi loc.

Trebuie văzut [da]că enunţul[5] „De va păcătui involuntar un suflet şi nu va face din toate poruncile Domnului..." este firesc. Căci poate există şi unele precepte ale Domnului care nu trebuie făcute, după enunţul: „*Le-am dat precepte care nu sunt bune*". Iez. 20,25 Deci un suflet păcătuieşte involuntar când observă interdicţia, sub pretextul cuviinţei. Şi este nevoie de

τηρεῖ. Καὶ δεῖται θυσίας πρὸς ἄφεσιν, οὐ δεομένου θυσίας τοῦ δρῶντος ἐξεπίτηδες· ὡς ὁ γεγονὼς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερδήσῃ, καὶ περιτεμὼν τὸν Τιμόθεον.

5. *Καὶ γνωσθῇ αὐτῷ ἡ ἁμαρτία ἣν ἥμαρτεν ἐν αὐτῇ καὶ οἴσει χίμαιραν ἐξ αἰγῶν θήλειαν ἄμωμον οἴσει περὶ τῆς ἁμαρτίας ἧς ἥμαρτεν. Καὶ ἐπιθήσει τὴν χεῖρα ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἁμαρτήματος αὐτοῦ* ...

Σημαίνει οὖν, ὅτι ἁμαρτία καλεῖται καὶ αὐτὸ τὸ προσαγόμενον. Οὕτω νοητέον τό· *Ἁμαρτίας λαοῦ μου φάγονται.* Εἰ οὖν ὁ ἁμαρτάνων αὐτὴν δοκεῖ θύειν τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῷ μετανοεῖν, οὐκ ὀφείλει τοῖς αὐτοῖς περιπίπτειν, ἐπεὶ ἀναζῇ ἡ ἁμαρτία. Οὕτω δυνατὸν τὸν Χριστὸν καλεῖν ἁμαρτίαν, ὡς ὑπὲρ τῆς πάντων ἁμαρτίας τυθέντα.

6. *Ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἥτις ἐὰν ἅψηται παντὸς πράγματος ἀκαθάρτου, ἢ θνησιμαίου.*

Θνησιμαῖον δέ φησι τὸν ἀποθανόντα τῷ Θεῷ ἄνθρωπον, ᾧ χρὴ μηδὲ συνεσθίειν· ὁ γὰρ ἁπτόμενος αὐτοῦ ἀκάθαρτός ἐστι. Καὶ τοῦτο ἀκάθαρτόν ἐστι τὸ θηρευθὲν ὑπὸ τοῦ ἀντιδίκου ἡμῶν διαβόλου. Κτήνη ἀκάθαρτα εἴη ἂν, οἱ προσελθόντες μὲν τῷ λόγῳ κτηνώδεις, πρὸς θάνατον δὲ ἁμαρτήσαντες, καὶ μὴ γενόμενοι ἄξιοι σωθῆναι κἂν μετὰ κτηνῶν, κατὰ τὸ λέγον ῥητόν· *Ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώσεις, Κύριε.*

7. *Πᾶς ὃς ἐὰν ἅψηται αὐτῶν ἁγιασθήσεται.*

Τινὲς τὸ *ἁγιασθήσεται*, μολυνθήσεται, φασὶν, οὐ διὰ τὴν θυσίαν, οἶμαι, ἀλλὰ διὰ τὸ τολμηρὸν αὐτοῦ ἁπτομένου. Ἀγγαῖος γάρ φησιν· *Ὃς ἂν ἅψηται, μιανθήσεται.*

Τοῦ αὐτοῦ. Λέγομεν ὡς διατροφῆς ἀφορμὴ μᾶλλον τοῖς ἱερεῦσιν ἦσαν αἱ θυσίαι καὶ σκιὰ τῆς εὐσεβείας. Διπλοῦν δέ ἐστι τὸ κέρδος τὸ ἀπὸ τοῦ θύειν· καὶ ὅτι Θεῷ προσάγεται

jertfă pentru iertare. Pe când cel ce o face cu scop nu are nevoie de jertfă, ca cel ce s-a făcut iudeu ca pe iudei să-i câştige şi l-a tăiat împrejur pe Timotei.

5. *Şi îşi va cunoaşte păcatul, pe care l-a păcătuit în el, şi va aduce o capră dintre ţapi, parte femeiască, neprihănită, şi va aduce pentru păcatul pe care l-a păcătuit. Şi va pune mâna pe capul păcătuirii lui...* Lv. 4,28-29

Indică, aşadar, că *păcat* este numit şi ceea ce se oferă. Astfel trebuie gândit şi enunţul: *Vor mânca păcatele poporului Meu.* Aşadar, cel ce păcătuieşte pare a jertfi chiar păcatul în schimbarea cugetului[6]; nu este de folos a cădea în acestea, câtă vreme păcatul se întoarce la viaţă. Astfel este posibil ca Hristos să fie numit „păcat", ca Cel jertfit pentru păcatul tuturor. Os. 4,8

6. *Acel suflet care, de va atinge orice lucru necurat sau mortăciune...* Lv. 5,2

[Scriptura] numeşte *mortăciune* omul care, pentru Dumnezeu, a murit; cu acesta nu trebuie nici să fii părtaş la masă. Căci cel ce îl atinge este necurat. Această necurăţie este vânată de către oponentul nostru, diavolul. Turme necurate ar fi cei ce se apropie de Cuvânt ca turma, păcătuind spre moarte şi nefăcându-se demni să fie mântuiţi chiar şi cu turmele, după spusa: *„Pe oameni şi pe turme le vei mântui, Doamne".* Ps. 35,7

7. *Tot cel de se va atinge de ele va fi sfinţit.* Lv. 6,18

Unii spun că verbul „va fi sfinţit" semnifică [aici] „va fi spurcat"[7]: nu din cauza jertfei, consider, ci din cauza îndrăznelii atingerii lor. Căci Aggeu zice: *„Care se va atinge, va fi spurcat".* Ag. 2,13

La acelaşi loc.

Spunem că jertfele aduse de preoţi erau mai degrabă premisă a alimentului şi umbră a evlaviei.

τιμῇ, καὶ ὅτι ἃ θύει τις οὐκ ἂν προσκυνήσειεν, οὐδὲ ἂν ὀιηθείη Θεὸν εἶναι.

8. *Καὶ οὐ μὴ ἀποθάνητε.*

Θάνατον ὁ λόγος ἔοικεν ἀπειλεῖν ἱερεῦσιν, οἶνον καὶ σίκερα πίνουσιν, ἡνίκα ἂν εἰς τὴν σκηνὴν εἰσπορεύωνται. Δεῖ γὰρ τοὺς ὑπὲρ τοῦ λαοῦ εὐχομένους ἐπισκόπους ἀποστρέφεσθαι ἀπὸ μέθης, οὐ μόνον τῆς ἀπὸ οἴνου, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν πραγμάτων, καὶ διαλογισμῶν ἀνθρωπίνων. Οὐχ ὡς ἄτοπον δὲ ἀπαγορεύει τοῦτο, ἀλλ' ὅτι ἤδει τὸ ἀκρατὲς τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὅτι ὁπόταν ἅψοιντο, εἰς ἀμετρίαν ἐχώρουν. Ἵν' ὅτε εἰς τὰ ἅγια εἰσπορεύονται, νηφάλιον τὸ τῆς ψυχῆς ἀκριβὲς ἔχωσι, καὶ λεπτὸν τοῦ Θεοῦ μνημόσυνον.

9. *Διὰ τί οὐκ ἐφάγετε τὸ περὶ τῆς ἁμαρτίας ἐν τόπῳ ἁγίῳ;*

Δείκνυσι δὲ ὅτι μὴ τῶν ἱερέων ἐσθιόντων, ἀτέλεστος ἡ θυσία, καὶ ἡ ἁμαρτία μένει· ἐχρῆν γὰρ καὶ ἐκ τοῦ αἵματος εἰσενεχθῆναι, καὶ αὐτοὺς φαγεῖν.

10. *Εἰ σήμερον προσαγηόχασι τὰ περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν.*

Ἐπεὶ συνέβη, φησὶ, τοῖς περὶ Ναδὰβ καὶ Ἀβιοὺδ προσκρούσασι τῷ Θεῷ ἀποθανεῖν, ὅτε καιρὸς ἦν φαγεῖν αὐτοὺς τὸ περὶ ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ τοῦ ἀφεθῆναι ἃ ἥμαρτε, πῶς οἱ ἐν ἁμαρτίαις ἡμεῖς σήμερον ἐλεγχθέντες διὰ τοῦ φαγεῖν τὴν ἄφεσιν προξενήσομεν; Χρὴ γὰρ τὸν ἱερέα πρότερον περὶ αὐτοῦ ἐξιλάσασθαι.

11. *Ταῦτα τὰ κτήνη ἃ φάγεσθε.*

Θηρία μὲν οὖν οὐδαμῶς ἐστι καθαρά· πάντα γὰρ ἀκάθαρτα κατὰ τὸν εἰπόντα νόμον· *Πᾶν δὲ ἐὰν πορεύηται ἐπὶ χειρῶν αὐτοῦ ἐν πᾶσι τοῖς θηρίοις, ἀκάθαρτα ἔσται ὑμῖν.* Εἶη δ'

Iar câştigul, în urma jertfirii, este dublu: lui Dumnezeu I se aduce cinstire, iar celor jertfite nimeni nu se va închina şi nici nu li se vor părea că sunt Dumnezeu.

8. *Şi să nu muriţi cumva.* Lv. 10,9

Cuvântul pare a-i ameninţa cu moartea pe preoţii ce beau vin şi sicheră când vor intra în cort. Căci trebuie ca supraveghetorii ce se roagă pentru popor să fugă nu numai de beţia pricinuită de vin, dar şi de beţia lucrurilor şi a cugetărilor omeneşti. Iar această interdicţie nu este ilogică: ştia nestăpânirea israeliţilor, că de orice se atingeau duceau dincolo de măsură. [Această lege s-a dat] pentru ca, atunci când intră în sfinte, neîmbătat să aibă ascuţişul minţii şi facilă să aibă amintirea lui Dumnezeu.

9. *De ce nu aţi mâncat cel [jertfit] pentru păcat în loc sfânt?* Lv. 10,17

Arată că dacă preoţii nu mănâncă, jertfa este neîmplinită, iar păcatul rămâne. Căci trebuia ca şi din sânge să se introducă, iar ei să mănânce.

10. *Dacă astăzi au adus deasupra cele pentru păcatele lor.* Lv. 10,19

Spune [Scriptura]: „De vreme ce s-a întâmplat ca Nadab şi Abiud să-L ofenseze pe Dumnezeu, prin faptele lor, murind când era momentul ca ei să mănânce [jertfa] care era pentru păcatul poporului, ca să i se ierte cele pe care le păcătuise, noi, care suntem astăzi dovediţi de păcate, cum ne vom procura iertarea mâncând? Căci trebuie ca mai întâi preotul să şi-L facă favorabil [pe Dumnezeu]".

11. *Acestea sunt turmele pe care veţi mânca.* Lv. 11,2

Desigur, fiarele nu sunt nicidecum curate. Căci toate sunt necurate, urmând Legea care spune: *Tot cel ce merge pe labele lui, în toate fiarele, vă vor fi*

ἂν γενικῶς θηρία πάντες οἱ ὠμότατοι τῶν ἀνθρώπων, περὶ ὧν φησιν ὁ Προφήτης· *Ἐν τῷ ἐγγίζειν ἐπ' ἐμὲ κακοῦντας τοῦ φαγεῖν τὰς σάρκας μου* καὶ τὰ ἑξῆς.

12. *Πᾶν κτῆνος δικηλοῦν ὁπλήν.*

Δικηλῇ τὸν εὐσεβῶς ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ πολιτευόμενον καὶ διὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα ἐπ' ἐκεῖνον σπεύδοντα· πρὸς δὲ τὸ διχηλεῖν καὶ ὀνυχιστῆρας ὀνυχίζειν περιαιρούμενον τὰ περιττὰ καὶ νεκρὰ, ἀπὸ τῶν χειρῶν, τοῦτ' ἔστι πράξεων· καὶ ποδῶν, τουτέστι τῆς πορείας. Πρὸς τούτοις καὶ ἀνὰ μηρυκισμὸν οὐκ ἀποτιθέμενον μόνον τὴν πνευματικὴν τροφὴν, ἀλλὰ καὶ ἀναμιμνησκόμενον καὶ συνεχῶς αὐτὴν μελετῶντα.

13. *Οὗτος ὁ νόμος περὶ τῶν κτηνῶν καὶ τῶν πετεινῶν καὶ πάσης ψυχῆς.*

Πολὺν ποιεῖται λόγον περὶ καθαροῦ καὶ ἀκαθάρτου· πρῶτον ἁγίαν εἶναι τὴν ψυχὴν ἐκπαιδεύει. Εἰ γὰρ τὸ φυσικὸν τοιοῦτον οἷον ἐκ προστάγματος Θεοῦ γέγονεν, ἀκάθαρτον, πόσῳ μᾶλλον τὸ ἀπὸ μοχθηρᾶς προαιρέσεως, καὶ οὐκ ἐκ προστάγματος Θεοῦ γεγονός; Εἰ τὸ οὗ Θεὸς ποιητὴς ἀκάθαρτον εἶναι νομίζοι τις, πόσῳ μᾶλλον τὸ ἐναντίως ἔχον πρὸς τὸ τοῦ Θεοῦ βούλημα, καὶ ποιοῦν ὅπερ ἀπηγόρευσεν;

14. *Γυνὴ ἥτις ἐὰν σπερματισθῇ, καὶ τέκῃ ἄρσεν.*

Παρέλκειν δόξει τὸ, *ἐὰν σπερματισθῇ*, προτασσόμενον τοῦ· *καὶ τέκῃ ἄρσεν*. Ἀλλ' ἐφίστημι μήποτε ἵνα προφητικῶς ἡ Μαρία, οὐκ ἐκ τοῦ ἐσπερματίσθαι τεκοῦσα ἄρσεν, μὴ νομισθῇ ἀκάθαρτος εἶναι, γεγεννηκυῖα τὸν Σωτῆρα, εἴρηκεν ὅλον τοῦτο. Ἐδύνατο δὲ καὶ μὴ προκειμένου τοῦ, *Ἐὰν σπερματισθῇ*, νοεῖσθαι μὴ οὖσα ἀκάθαρτος ἡ Μαρία· οὐ γὰρ ἁπλῶς γυνὴ, ἀλλὰ παρθένος.

necurate. Iar fiarele ar fi, în general, toţi cei care sunt mai cruzi dintre oameni, despre care profetul spune: *Pe când se apropiau cei înrăiţi ca să mănânce cărnurile mele* etc. Lv. 11,27 Ps. 26,2

12. *Orice turmă care despică unghia...* Lv. 11,3

Cel ce locuieşte în acest veac în mod evlavios şi se grăbeşte spre veacul viitor este „despicat". Despicarea şi tăierea unghiilor: se înlătură cele de prisos şi moarte de pe mâini, adică din fapte. Şi de pe picioare, adică din pornirea sa. Şi, în plus, [îşi duce] şi rumegarea înapoi: nu numai că pune înapoi hrana duhovnicească, dar şi-o şi aminteşte şi în continuu se îndeletniceşte cu ea[8].

13. *Aceasta este legea despre turme şi despre zburătoare şi despre tot sufletul.* Lv. 11,46

Se face multă vorbire despre curat şi necurat. Mai întâi, învaţă că sufletul este sfânt. Căci dacă firea lui ar fi fost făcută necurată după preceptul lui Dumnezeu, cu cât mai mult s-a făcut astfel dintr-o proastă alegere şi nu după preceptul lui Dumnezeu? Dacă cineva ar considera că Dumnezeu Făcătorul este necurăţie pentru acesta, cu cât mai mult cel ce este potrivnic voinţei lui Dumnezeu şi care face ceea ce El a interzis?

14. *O femeie, de va primi sămânţa şi va naşte parte bărbătească*[9]... Lv. 12,2

Pare redundantă expresia *de va primi sămânţa*, pe lângă *şi va naşte parte bărbătească*. Mă gândesc însă dacă nu a spus întregul enunţ cu scop profetic: Maria, care a născut parte bărbătească fără a primi sămânţă, să nu fie considerată că este necurată, ea, care L-a născut pe Mântuitorul. Era însă posibil ca şi fără adăugirea *de va primi sămânţă* să se gândească că Maria nu este necurată: căci nu era femeie, în sens principal, ci fecioară.

15. *Ἀνθρώπῳ ἐάν τινι γένηται ἐν δέρματι χρωτὸς αὐτοῦ οὐλή.*

Ἀνάγεται ταῦτα ἐπί τινας μώμους τῆς ψυχῆς. Καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν τοῦ σώματος τραυμάτων μετὰ τὴν θεραπείαν ἔσθ' ὅτε ἴχνος τοῦ πεπονθέναι τοὺς τόπους καταλείπεται ἐν τῇ καλουμένῃ οὐλῇ' τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ λαβοῦσα τραῦμα ἁμαρτίας ψυχή, κἂν τύχῃ θεραπείας, οἱονεὶ οὐλὴν ἐνίοτε ἔχει καταλειπομένην. Δεῖ δὲ καὶ τὸν τρόπον τοῦ ἀπ' αὐτῆς καθαρισμοῦ ἢ οὐ καθαρισμοῦ ἐξεπίστασθαι.

16. *Ἀνδρὶ ἢ γυναικὶ ᾧ ἐὰν γένηται αὐτῷ ἀφὴ λέπρας.*

Παρατηρητέον ἐφ' ὧν μὲν λέγεται ἀνθρώπων· *Ἐάν τινι γένηται ἐν δέρματι χρωτὸς αὐτοῦ·* ἢ *Ἀνδρὶ ἢ γυναικί, ᾧ ἐὰν γένηται ἐν αὐτοῖς ἀφὴ λέπρας·* ἐφ' ὧν δέ· *Σὰρξ, ἐὰν γένηται ἐν τῷ δέρματι αὐτοῦ ἕλκος·* ἢ· *Σὰρξ ἐὰν γένηται ἐν τῷ δέρματι αὐτοῦ κατάκαυμα πυρός.* Ταῦτα δὲ θραῦμά ἐστιν.

17. *Καὶ ὁ λεπρὸς, ἐν ᾧ ἐστιν ἀφὴ, τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἔσται παραλελυμένα, καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἀκάλυπτος.*

Διατί τοῦ λεπροῦ ἀκάλυπτον εἶναι κελεύει τὴν κεφαλὴν, καὶ τὰ ἱμάτια παραλελυμένα; Ἵνα γνωριστὸς ᾖ, καὶ μὴ μεταλαγχάνωσι τῆς ἀκαθαρσίας οἱ προσπελάζοντες. Οὕτως ὁ Ἀπόστολος περὶ τῶν ἁμαρτανόντων ἔφη· *Στέλλεσθε ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος, καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν, ἣν παρελάβετε παρ' ἡμῶν·* καὶ *Ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος, ἢ πόρνος, ἢ πλεονέκτης, ἢ εἰδωλολάτρης, ἢ μέθυσος, ἢ λοίδορος, ἢ ἅρπαξ· τῷ τοιούτῳ μὴ συνεσθίειν.*

Τοῦ αὐτοῦ. Διὰ τούτων αἰνίττεται μὴ δεῖν συγκρύπτειν τὰ ἁμαρτήματα, καὶ σκεπάζειν αὐτὰ τὸν τὴν ψυχὴν λελεπρωμένον. Ὥσπερ τοῦ παραλελυμένου τὰ ἱμάτια οὐ [οὐκ] ἐσκέπασται ἡ ἀσχημοσύνη· οὕτως βούλεται πᾶσιν

15. *Unui om, de i se va face o cicatrice în pielița pielii*[10] *lui.*

Acestea se referă la unele vătămări ale sufletului. Lv. 13,2
Și după cum în rănile suferite de trup, după însănătoșire, rămâne o urmă a locurilor lovite, numită cicatrice, în același fel sufletul ce ia rana păcatului, chiar dacă își află îngrijire, păstrează câteodată ceva asemănător unei cicatrice. Trebuie să afle și modul în care el este curățat sau nu este curățat de ea.

16. *Bărbatului sau femeii, de i se va face lui atingere a leprei.*

Trebuie observat despre care dintre oameni se Lv. 13,29
spune: *De i se va face în pielița pielii lui,* sau *Bărbatului sau femeii, de se va face în ei atingere a leprei,* și despre care se spune: *Carnea, de se va face în pielița ei ulcerație,* sau: *Carnea, de se va face în pielița ei inflamație de foc.* Iar acestea sunt rană. Lv. 13,18 Lv. 13,24

Cf. Lv. 13,2

17. *Și leprosul, în care este atingere, hainele lui vor fi destrămate și capul lui descoperit.*

Pentru ce poruncește să fie descoperit capul leprosului, iar hainele să fie destrămate? Ca să fie cunoscut, și ca cei ce îi ies în cale să nu ia parte la necurăție. Astfel a spus Apostolul despre păcătoși: *Depărtați-vă de orice frate ce umblă în dezordine și nu după tradiția pe care ați primit-o de la noi* și *Dacă vreun frate este numit fie desfrânat, fie avar, fie slujitor al idolilor, fie bețiv, fie înjurător, fie răpitor, cu unul de acest fel să nu mănânci laolaltă.* Lv. 13,45 2Tes. 3,6 1Cor. 5,11

La același loc.

Prin acestea se spune în taină că nu trebuie să ne ascundem păcatele și că cel lepros la suflet nu trebuie să se acopere cu ele. Căci după cum cel ce și-a destrămat hainele lui [nu] și-a mai acoperit rușinea, la fel vrea ca cel ce nu se face mormânt văruit să se

ἐκκεῖσθαι μὴ γενόμενον τάφον κεκονιαμένον. Τὸ δέ γε περιβεβλῆσθαι τὸ στόμα, ἐστὶ τὸ μὴ ἔχειν παῤῥησίαν ἀνοῖξαι τὸ στόμα' τὸ δὲ τῆς παρεμβολῆς ἐξοίχεσθαι, τὸ μηκέτι τοῖς τῶν ἁγίων αὐτὸν συναυλίζεσθαι χοροῖς.

18. *Καὶ σφάξουσι τὸ ὀρνίθιον τὸ ἓν εἰς ἀγγεῖον ὀστράκινον.*

Θύεται τὸ ὀρνίθιον εἰς ἀγγεῖον ὀστράκινον, προεμβληθέντος εἰς αὐτὸ *ὕδατος ζῶντος*, ἵνα γένηται ὁ καθαρισμὸς ὕδατι καὶ αἵματι, ἅπερ ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Σωτῆρος. Ξύλον δὲ κέδρινόν φησι τὸ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ξύλον. Τὸ δὲ κεκλωσμένον κόκκινον τύπος ἦν τοῦ τιμίου αἵματος, δι' οὗ καθαίρεται ὁ κόσμος ὅλος. Οἶμαι δὲ τὸν ὕσσωπον, τὴν διὰ τοῦ πνεύματος θερμότητα' τὸ δὲ σπαρτίον τὸ κόκκινον τὴν πρὸς σάρκα σύμβασιν τοῦ Λόγου δηλοῦν.

19. *Τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ τὸν πώγωνα ξυρηθήσεται.*

Ξυρᾶται τὴν κεφαλὴν, κατὰ τὰ κεφαλαιωδέστερα καὶ ἀρχικώτερα τῶν δογμάτων' κατὰ δὲ τὸν πώγωνα, ὅπερ σύμβολόν ἐστι τοῦ ἀνδρὸς, ἀποτιθέμενος τὰ τοῦ ἀνδρὸς ἁμαρτήματα' κατὰ δὲ τὰς ὀφρῦς, πᾶσαν οἴησιν, καὶ ἵν' οὕτως ὀνομάσω, ὀφρύωσιν ἀποτιθέμενος. Σύμβολον δέ φησι ταῦτα προσφύντα καὶ ἐξανθήσαντα τῇ ψυχῇ, νεκρότητος τρίχες ὀνομαζόμενα.

20. *Λήψεται δύο ἀμνοὺς ἀμώμους ἐνιαυσιαίους.*

Εἰς τρία ὁ λόγος διαιρεῖ τὰ ἀναφερόμενα' ἓν μὲν τὴν λύσιν τῶν προημαρτημένων' ἓν δὲ, τὸ ὅλον ἀναφέρεσθαι τῷ Θεῷ' ἕτερον δὲ, τὸ ἀναφερόμενον ἐπ' αὐτὸν τὸν καθαριζόμενον τῶν ὑπ' αὐτοῦ γινομένων. Τάχα δὲ καὶ τὰ τρία τῆς σεμιδάλεως δέκατα παραλαμβάνεται, ἵν' ἓν μὲν τῶν δεκάτων τῷ σφαζομένῳ ἀμνῷ συναχθῇ, καὶ τὸ δεύτερον τῷ λοιπῷ, καὶ τὸ τρίτον τῷ προβάτῳ. Ἤδη τοίνυν ἐπὶ τῷ πέμπτῳ καθαρισμῷ ἔχει οὐχὶ ἄλευρον, ἀλλὰ σεμίδαλιν, ὅπερ σύμβολόν ἐστιν ὕλης ἄρτου καθαροῦ, καὶ ταύτην ἐλαίῳ πεφυραμένην' ὅπερ ὡς τρέφον φῶς, φωτὸς χρείαν καὶ οὐ

deschidă tuturor. Iar astuparea gurii semnifică lipsa îndrăznelii de a deschide gura[11]. Iar scoaterea în afara taberei înseamnă că nu mai rosteşte cântare în corurile sfinţilor[12].

18. *Şi vor înjunghia o pasăre mică în vasul de lut.* Lv. 14,5

Pasărea mică este jertfită în vasul de lut după ce *apa vieţii* a fost mai înainte vărsată în el, astfel încât curăţirea să se facă prin apă şi prin sânge, care din coasta Mântuitorului au ieşit. Şi numeşte lemnul de cedru lemnul mântuirii noastre. Iar stacojiul răsucit era *typos* al sângelui de mare preţ[13] prin care se curăţă lumea întreagă. Cred că isopul indică căldura cea prin Duhul, iar firul roşu corespondenţa[14] Cuvântului cu carnea[15]. *Cf.* Lv. 14,5

19. *Va fi ras capul lui şi barba.* Lv. 14,9

Se rade capul pentru [a elimina] opiniile de căpetenie şi principale. Iar barba, care este simbol al bărbatului, şi-o rade cel ce renunţă la păcatele bărbatului. Iar cel ce îşi rade sprâncenele renunţă la toată părelnicia şi, ca să spun aşa, la sprânceana sumeţită. Spune că acestea sunt simbol al celor ce cresc şi înfloresc în suflet, numite peri ai caracterului muritor[16].

20. *Va lua doi miei neprihăniţi de un an.* Lv. 14,10

Discursul divide cele oferite în trei[17]. Una este dezlegarea de cele păcătuite mai înainte. Alta este în întregime oferită lui Dumnezeu. Iar o alta este oferită pentru el, curăţindu-l de cele făcute de el. Poate şi cele trei zecimi de făină fină sunt luate ca una să se aducă împreună cu mielul înjunghiat, a doua cu celălalt miel, iar a treia cu oaia. De acum, aşadar, la a cincea curăţare nu mai are făină, ci făină fină, care este simbol al materiei pâinii curate: aceasta este frământată cu ulei. Care este luat ca hrană luminii şi

πυρὸς ἐπιτελοῦν παραλαμβάνεται. Ἔχει δὲ καθ' ἑαυτὸ χωρὶς τοῦ εἰς φύρασιν τῆς σεμιδάλεως παραλαμβανομένου ἐλαίου, ἔλαιον ὃ διὰ τοῦ ἱερέως ἀναφέρεται μέτρου κοτύλης τυγχάνον. Καὶ πάνυ δοκεῖ μοι ἱερέως δέεσθαι τό· *Στήσει ὁ ἱερεὺς ὁ καθαρίζων τὸν ἄνθρωπον τὸν καθαριζόμενον, καὶ ταῦτα ἔναντι Κυρίου.*

21. *Καὶ ἥξει τίνος αὐτοῦ ἡ οἰκία, καὶ ἀναγγελεῖ τῷ ἱερεῖ.*

Καὶ οὐδέποτέ φαμεν κατηγορήσοντα τῆς οἰκίας τῆς ἑαυτοῦ δεῖν ἰέναι τινὰ πρὸς τὸν ἱερέα, τὸν νομοθέτην εἰπεῖν· ἀλλ' ὥσπερ δὴ μᾶλλον ἐξ ἰατροῦ τῷ συμβεβηκότι φάρμακον ἐξαιτήσοντα. Λελεπρῶσθαι δὴ οὖν φαμεν τὴν τῶν Ἰουδαίων συναγωγήν. Τὸ δὲ τοῦ ἀναγγέλλοντός ἐστι πρόσωπον, ὁ τῶν ἁγίων προφητῶν χορός· οἳ καὶ ἐξαγγέλλονται τῷ μεγάλῳ ἀρχιερεῖ, τουτέστι πρὸ τῆς ἀγανακτήσεως, τῆς ἀπονοίας τῶν Ἰουδαίων τὰ πάθη, οὐ μίσει, οὐδὲ ἀπεχθείᾳ, ἀλλ' αἰδοῖ τῇ περὶ τὸν εὐεργέτην συνομολογοῦντες μὲν τὰ ἐκείνων πλημμελήματα, ἐλεεῖσθαι δ' οὖν ὅμως παρακαλοῦντες.

22. *Αὗται αἱ ἑορταὶ Κυρίου.*

Πᾶσα ἱλαρὰ ἡμέρα, ἐν ᾗ προτέτακται, ὡς ἐν ἁγίᾳ τάδε τινὰ ποιεῖν παρὰ τὰς λοιπὰς ἐξαίρετα, ἑορτὴ καλεῖται. Οὐ πᾶσα δέ ἐστι πανήγυρις· ἀλλὰ κατὰ τοὔνομα, ὅτε ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναθροίζονται πανταχόθεν. Ὥστε ἡ μὲν πανήγυρίς ἐστι καὶ ἑορτή· οὐκέτι δὲ ἑορτὴ, καὶ πανήγυρις· οἷον· Σάββατα καὶ Νουμηνίαι, ἑορταί εἰσιν· Ἄζυμα δὲ, καὶ ἡμέραι τῶν Ἑβδομάδων, καὶ Σκηνοπηγίαι οὐ μόνον ἑορταὶ, ἀλλὰ καὶ πανηγύρεις.

23. *Καὶ κάλλυντρα φοινίκων.*

Πάρεστι διὰ τούτων νοεῖν, καὶ πάλιν ἡμῖν ἐν Χριστῷ τὰς ἐν παραδείσῳ τρυφὰς ἀπονέμει Θεός. Φυτῶν δὲ τῶν ἀειθαλῶν οἱ κλάδοι, τὸ διηνεκὲς τῆς χάριτος καὶ τὸ ἀμάραντον τῆς ἐλπίδος ἐφ' ἑαυτοῖς σημαίνουσι.

nu ca materie a focului. Şi are, fără uleiul luat spre frământarea făinii, şi uleiul ce se oferă de către preot, în măsura unei *cotyle*[18]. Şi mi se pare că este nevoie de un preot: *Şi va sta preotul ce curăţă omul care este curăţit, şi acestea înaintea Domnului.* Lv. 14,11

21. *Şi va veni cel al căruia este casa şi va vesti preotului.* Lv. 14,35

Nicidecum nu zicem că legiuitorul ar spune: „Cel ce va acuza casa trebuie să meargă la preot"[19], ci mai degrabă că [va merge la preot] ca şi cum ar solicita de la medic medicament pentru cele întâmplate. Spunem, aşadar, că Sinagoga iudeilor s-a îmbolnăvit de lepră. Iar persoana celui ce vesteşte este corul sfinţilor profeţi. Care şi vestesc marelui arhiereu cu iritare patimile nebuniei iudeilor, nu cu ură, nu cu duşmănie, ci cu ruşine în faţa Binefăcătorului, mărturisind greşelile acelora, dar rugând totuşi să fie miluiţi.

22. *Acestea sunt sărbătorile Domnului.* Lv. 23,2

Orice zi a veseliei, în care s-a stabilit ca, în [zi] sfântă, să se facă unele anume este numită sărbătoare, deosebită fiind de celelalte zile. Dar nu în fiecare sărbătoare se face adunare de sărbătoare, ci doar atunci când, după nume, se adună într-un loc de pretutindeni. Aşa încât orice adunare de sărbătoare este sărbătoare, dar nu orice sărbătoare este adunare de sărbătoare. Spre exemplu, sabatele şi lunile noi sunt sărbători, iar Azima, zilele Cincizecimilor şi Punerile corturilor nu sunt numai sărbători, ci şi adunări de sărbătoare.

23. *Şi mătură toare*[20] *de finic.* Lv. 23,40

Se poate înţelege prin acestea că Dumnezeu ne împarte iarăşi desfătări în rai, în Hristos. Iar ramurile veşnic verzi de plante semnifică prin ele însele continuitatea harului şi nevestejirea nădejdii[21].

24.' *Ἐὰν δὲ ὁ ἁγιάσας αὐτὴν λυτρῶται τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, προσθήσει ἐπ' αὐτὸ τὸ ἐπίπεμπτον τοῦ ἀργυρίου τῆς τιμῆς, καὶ ἔσται αὐτῷ.*

Εἰ δὲ μὴ τιμὴν οἰκίας, ἢ ἀγροῦ τις, ἀλλ' αὐτὰ ἁγιάσαι Θεῷ, τὴν τιμὴν καθήσει μετὰ τοῦ πέμπτου λυτρούμενος αὐτὰ, καὶ καθέξει τὰς κτήσεις' ἑτέροις δὲ οὐκ ἀποδώσεται. Ἀλλὰ κἂν ἀποδῶται, μέχρι τοῦ Ἰωβηλαίου καθέξει ὁ πριάμενος, καὶ μετὰ τοῦτον ἔσται Θεοῦ.

25. *Ἐὰν δὲ ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ.*

Τὸν δὲ ἐξ ἀγορασίας ἀγρὸν ἀγοράσας, οὐκ ἀνακτήσεται τοῦτον ἑαυτῷ' ἀλλὰ πρὸς λόγον ἀποδοὺς τὸν καρπὸν τῷ Θεῷ, ἐν τῷ Ἰωβὴλ ἀποκαταστήσεται τὸν ἀγρὸν τῷ πεπρακότι.

24. *Iar de va răscumpăra casa lui cel ce a sfințit-o, va adăuga la acesta o supracincime*[22] *din argintul prețului, și va fi a lui.* Lv. 27,15

Dacă nu prețul casei sau al câmpului, ci pe acestea le-a sfințit lui Dumnezeu, va plăti prețul plus o cincime, răscumpărându-le pe acestea și va stăpâni posesiunile. Iar altora nu le va vinde. Iar dacă le va vinde, până la Jubileu le va stăpâni cumpărătorul, iar după acesta vor fi ale lui Dumnezeu.

25. *Iar dacă din câmp...* Lv. 27,22

Cine agonisește câmpul prin cumpărare, nu și-l va lua înapoi. Ci, întorcând lui Dumnezeu, după calcul, rodul, va restabili, în anul Iobel[23], câmpul vânzătorului[24].

Note la *Omilii*

1. A fost transliterat termenul latin *presbyteros*, care redă, la rându-i, elinul πρεσβυτέρους. Semnificaţiile curente ale termenului grec sunt „vârstnic, bătrân", ceea ce poate indica şi mozaicul, primul cititor al Legii (v. continuarea explicaţiei origeniene), dar şi „preotul". Rufin a preferat calcul termenului grec, indiciu al dificultăţii unei traduceri a acestuia în secolul al IV-lea.
2. S-ar mai putea traduce „gen uman". Am preferat echivalarea tradiţională a sintagmei.
3. Traducerea latină păstrează termenul grec, transliterându-l: *holocaustum*. Am preferat traducerea termenului compus, după echivalarea ce s-a impus în literatura de specialitate.
4. Latinescul *substantiam* redă grecescul οὐσίαν: ambivalenţa „substanţă"/„avere" este păstrată de traducerea rufiniană, indicând o tonalitate secundă a textului.
5. Rufin preia grecescul ἐκκλησία prin transliterare; traducerea în limba română redă semnificaţia termenului grecesc.
6. Pentru o discuţie despre potenţa vitală a trupului, v. Ps.-Galenus, *Ad Gaurum quomodo animetur fetus* 13,4-5.
7. Era de competenţa medicilor, în Antichitate, observarea stării de sănătate a atleţilor, inclusiv a gladiatorilor: existau medici stipendiaţi de către municipii, ei având ca obligaţie profesională îngrijirea sclavilor gladiatori. Despre experienţa unui astfel de medic ne vorbeşte Galenus, în *De compositione medicamentorum per genera* 7, *In Hippocratis librum de fracturis commentarium* 21.
8. Adjectivul *superbus* indică impulsul cărnii de a-şi depăşi menirea.
9. Dispoziţia ascetică nu este exclusiv creştină: polemica antiplatonică, antignostică îl obligă pe Origen la această afirmaţie.
10. Traducerea latină păstrează termenul grecesc *synagogae*. Referentul este „adunarea", „sinagoga" evreilor: de aici, echivalarea din traducerea românească.
11. Termenul latin preia fidel grecescul ῥῆμα, ce redă polisemanticul ebraic *dabar*: „cuvânt", „lucru".
12. Termenul latin *repropitiator* indică agentul acţiunii prin care cineva este făcut din nou favorabil, *propitius*, faţă de altcineva

(sau altceva). De aceeaşi familie lexicală ţine şi verbalul *(re)propitiare*, care înseamnă „a face (iarăşi) favorabil". Lipsa unei echivalări comode („a [re]favorabiliza" ar fi un bun candidat pentru traducerea verbului latin, însă termenul nu este recunoscut în dicţionarele limbii române) obligă la utilizarea perifrazei. Datorită perifrazei complicate, care produce dificultăţi semantice semnificative în traducere, acest verb a fost tradus în continuare „a (re)împăca", sugerându-se doar parţial semantica verbului latin.

13. O doctrină a vehicolului sufletului, ὄχημα τῆς ψυχῆς, care îi este „înveliş" acestuia, este evidentă în filosofia vremii (v. Proclus, *In Platonis Timaeum commentarium* ad 41d-e, *Theologia Platonica* 3,6, *In Platonis rem publicam commentarii* 2,167; (Ps.) Simplicius, *In Aristotelis libros de anima commentaria* ad 403a8 et 411a9; Damascius, *In Parmenidem, incipit*). Sunt indicate, eventual, şi corpurile cereşti.
14. Indicare a „băii" botezului.
15. Termenul latin *paenitentia* este tradus „pocăinţă". Alte echivalări: „penitenţă", „regret". Am preferat prima variantă, larg răspândită în literatura de profil.
16. Preiau, ca şi traducerea latină, termenul „presbiteri" (v. nota 1 pentru explicaţii suplimentare).
17. Interesantă discuţie asupra acestui loc biblic: el fundează, în dogmatica receptă, un alt ritual, al tainei ungerii, maslului, al extremei unc̦iuni. Or, aici Origen pare a-l corela, modificându-l minimal, tainei mărturisirii.
18. Grecescul εὐχαί este tradus în latină cu *vota*, care desemnează habitual votul dedicat unei divinităţi.
19. Latinescul *substantiam* redă elinul βίον. Am tradus „avere" fiind consecvent terminologiei latine (v. nota 4).
20. Sunt vizaţi de cuvântul predicatorului „cei simpli", οἱ ἁπλούστεροι, în continuu acuzaţi de Origen pentru indiferenţa lor spirituală: ceea ce îi remarcă este lectura literală a Scripturii.
21. Traducerea depinde de înţelegerea subiectului propoziţiei: două feminine, *anima* şi *materia*, candidează la această poziţie. Opţiunea valorifică alte locuri origeniene.
22. Grecescul ἄρτους ἀζύμους semnifică „pâinile fără drojdie". De aici, latinescul *panibus azymus*, tradus în română cu „pâini azime".
23. Notă utilă a traducătorului latin, ce introduce exegeza, foarte atentă, a lui Origen. Filologii au echivalat adesea „supracincimea" cu „cincimea" (v. Harpocration, *Lexicon in decem oratores Atticos*, *s.v.* ἐπιδέκατον, ἐπίπεμπτον, Suida, *s.v.* ἐπιδέκατον, ἐπίπεμπτον), pe când matematicienii consideră că „supracincimea" desemnează un tip special de număr: 6 este „supracincimea" lui 5 (Theon, *De utilitate mathematicae* 22; Asclepius, *Commentaria in Nicomachi Geraseni Pythagorei introductionem arithmeticam* 1,125; v. şi opinia, identică, a lui Olympiodorus, *In Platonis Gorgiam commentarium* ad 508a1), pe când 12 este „supracincimea" lui 10 (*Scholium in Euclidis Elementa* 6,6), iar 30 este „supracincimea" lui 25 (*Scholium in Euclidis Elementa* 10,246).

24. Latinescul *caput* poate fi echivalat: „cap", „capital". Am preferat traducerea ce valorifică semnificaţia de bază a termenului, urmând exegeza origeniană (v. secvenţa a cincea a acestei omilii). La fel, termenul *societas*, prezent în această secvenţă biblică, semnifică atât „comunitatea [de afaceri]", cât şi „comuniunea" (v. secvenţa a patra a acestei omilii).
25. Datorită presiunii lexicului consacrat, şi acest volum păstrează echivalarea *imago* – „chip", în instanţele în care textul trimite la episodul creaţiei omului (Gn. 1,26-27). Şi acest context, ca şi altele, face regretabilă lipsa unei traduceri adecvate: *imago* ar trebui tradus „imagine", pentru a reda inteligibil şi exact semnificaţia termenului latin (pentru o discuţie mai amplă, v. nota 37. din volumul Origen, *Omilii, comentarii şi adnotări la Geneză*).
26. Latinescul *catholice* a fost tradus „ortodox" pentru că adverbul insistă aici asupra ortodoxiei doctrinare: trebuie evitat anacronismul denominărilor moderne.
27. V. Origen, *Homiliae in Exodum* 9,3; 13,1-3.
28. Un scurt rezumat, păstrat în traducerea rufiniană, al tehnicii interpretative origeniene: cele imposibile şi iraţionale, cuprinse în Scriptură, obligă la un alt tip de lectură.
29. V. Origen, *Adnotationes in Exodum* 8,9, pentru un îndemn similar.
30. V. nota 1.
31. Rufin simte nevoia să tâlcuiască cititorului ce semnifică *holocaustum*, termen ce redă grecescul ὁλόκαυτος.
32. Renunţarea la „litera" Scripturii înseamnă renunţare la *acest* timp şi la *acest* loc: ceea ce este determinat somatic nu poate avea pretenţie de consistenţă.
33. *Filocalia* a conservat în originalul grec 20 de rânduri din această omilie, începând cu acest cuvânt: traducerea rufiniană pare a fi suficient de fidelă. Din raţiuni ce ţin de uniformitatea textului omiliilor, este reprodusă în continuare traducerea latină.
34. Aici este urmat strict textul latin, pentru a evidenţia distincţia originară dintre cele două tipuri de jertfe, *holocaustomata* şi *holocarpoma*.
35. Explicaţie rufiniană, utilă şi cititorului român, despre un alt tip de jertfă prezent în Levitic, *holocarpoma*.

36. Exegeza origeniană vine în continuarea unui *topos* clasic, ***de dignitate hominis***: rămâne ca cititorul să îi conceadă Alexandrinului sau altei perspective, datoare unei comparații superioare.
37. Latinescul *dogmata* preia servil elinul δόγματα. Ezitarea în privința semanticii este inteligibilă: Origen pare a sugera mai degrabă semnificația clasică a termenului, cea de „opinie doctrinară", pe când Rufin se adresează cititorului ce începe să asimileze semnificația eclesiastică a termenului, cea de „dogmă, decizie doctrinară". De aici și ezitarea traducătorului.
38. Acțiunea prin care Dumnezeu este făcut favorabil, *propitiare*, și atitudinea favorabilă, *propitius*, a Acestuia sunt desemnate prin termeni ce aparțin aceleiași familii de cuvinte (aici, dar și în alte locuri). Traducerea românească nu poate reda fidel, în această privință, originalul latin (pentru explicații, v. nota 12).
39. Citatul biblic apare mai întâi la Menandru, *Thais* fr. 75, de unde a fost preluat apoi de înțelepciunea comună a proverbelor.
40. Enunț al lui Calimah, ce deschide *Hymnum* 1; tradiția îi atribuie lui Epimenide Cretanul paternitatea secvenței.
41. Numele tratatului biblic îndeobște cunoscut sub forma *Numerii* (lat. *Numeri*).
42. Latinescul *Ecclesia*, păstrat prin calc de Rufin, ar putea fi tradus prin „adunare". Am preferat o altă echivalare, care sugerează doctrina psihologică origeniană.
43. În traducere latină textul origenian pierde din potența persuasivă. Ceea ce Rufin indică aici ca fiind „sacrificiu mântuitor", „sacrificiu de mântuire", *sacrificium salutare*, redă grecescul biblic θυσία σωτηρίου, ceea ce se poate traduce ca „sacrificiu al celui mântuit, însănătoșit". Această din urmă traducere face mai transparentă exegeza origeniană secventă.
44. Textul latin mizează pe apartenența la aceeași familie lexicală a termenilor *salutaris*, „mântuitor", și *salus*, „sănătos", preluând situația din greacă, unde σωτήριον, „mântuitor, sigur, izbăvitor", este dator semantic lui σῶς, „sigur, sănătos". Limba română prezintă o specializare semantică: „mântuitor" rămâne marcă pentru aria teologică a izbăvirii, iar neologicul „sănătos" indică izbăvirea în aria medicală. Un bun mediator, pentru limba română, ar fi adjectivul „izbăvitor", însă el nu este marcat teologic suficient. De aici, lipsa de transparență a traducerii în română.
45. Explicația rufiniană trădează o antică habitudine a recenzorilor (și a traducătorilor), simplificarea textului tradus, indicând o formă a textului biblic ce nu poate fi regăsită astăzi în textele recepte ale Septuagintei: acestea au, în locul indicat de către Rufin, doar καρπώματα.

46. Din păcate, specializarea semantică a termenilor „mântuire" și „însănătoșire", ce traduc un singur termen grecesc (v. nota 44) face aproape imperceptibilă cursivitatea exegezei origeniene.
47. Posibilă aluzie la doctrina celor „comune": exemplul sclavului comun este utilizat și de Boethius pentru a exemplifica una dintre cele patru semnificații ale termenului.
48. Termen grecesc în textul latin, urmat de traducerea rufiniană a acestuia.
49. Latinescul *synagogam* transliterează elinul συναγωγή. Am preferat traducerea termenul grecesc, utilizând sensul său de bază.
50. Indiciu privitor la publicul omiliilor origeniene, dar și semn despre momentul predicării.
51. Vezi o altă exegeză origeniană a locului biblic discutat aici în *Adnotatio in Genesim* 11.
52. Indiciu despre ritualul hirotonirii în secolul al III-lea d.Hr.
53. Termen grecesc transliterat de Rufin.
54. Termenul „sicheră" traduce latinescul *sicera*, ce urmează un calc al limbii grecești după ebraicul *șekhar* (v. pentru lămuriri suplimentare nota 10,9 a Leviticului, în *Septuaginta*, vol. 1). Semnificatul „sicherei" este lămurit imediat de către Origen, în cel de-al treilea paragraf al omiliei.
55. Termenul „sobrietate" (și familia lui lexicală) desemnează starea de luciditate, de trezie, de trezvie. S-a optat pentru această echivalare și pentru disponibilitatea lexicală a radicalului românesc, ce întemeiază această familie de cuvinte.
56. Indiciu despre publicul omiliilor origeniene, variat.
57. Am preferat să traduc un calc rufinian, *symmista*: „cel împreună inițiat, părtașul la misterii". Alte semnificații: „prieten", „camarad". Terminologia misteriilor antice pare a însoți explicația origeniană: Rufin observă aceasta și dorește păstrarea, fie și minimală, a aluziilor textului grecesc. De aici opțiunea transliterării.
58. Suferința lui Hristos este una prelungită: idee dezbătută în literatura teologică. Teologia contemporană, deși își asumă alte premise, pare a accepta perspectiva origeniană.
59. Exegeză origeniană limpede, ce susține restaurarea tuturor într-un unic trup ce va învia la Judecata finală. Altminteri precaut, Rufin traduce integral pasajul: retorica acestuia îl va fi impresionat covârșitor.
60. Acest lung pasaj explicativ dezvoltă eclesiologia origeniană. Pretinsa elipsă a doctrinei eclesiastice la Origen este doar rezultatul unei neînțelegeri: în scrierile Alexandrinului pot fi descoperite doar cu mare dificultate notele eclesiologiei seculare. Ceea ce, desigur, nu descurajează cercetarea.

61. Doctrinele eclesială, hristologică și cea a restabilirii sunt imposibil de distins în acest lung pasaj de exegeză a revelației: scrierea origeniană nu suportă, decât mutilată, sistematica modernă.
62. Obiecție a bibliografiei actuale origeniene: alegoria este considerată ca fiind „arbitrară". Întâmpinarea este mai veche, și Origen încearcă să răspundă spiritelor care citesc doar „însuflețite".
63. Sintagma *libertatem spiritus* este ambivalentă, descriind atât ținta animalului acvatic, posibilitatea de a ajunge la suflarea de aer proximă apei, cât și scopul individului uman, libertatea duhului (v. continuarea exegezei).
64. Sintagma *conceperit semen* a fost tradusă, în respectul semanticii, prin „va primi sămânța". În continuare, acolo unde apare doar primul termen al sintagmei, fără complinire, el a fost tradus ca derivat de la un alt verb, „a zămisli". Opțiunea este dictată de regimul verbului „a primi", care solicită, în aria discutată, complement direct.
65. Această omilie l-a influențat evident pe Procopiu (*Commentarium in Leuiticum* 12,2): autenticitatea origeniană a fragmentelor din comentariul procopian nu poate fi certificată.
66. Exemplul ales de Origen sugerează tipul de polemică la care face aluzie discuția legată de semnificația substantivului „femeie": personajele folosite în exemplificare, patriarhii, erau considerate, după Lege, ca sfinte.
67. Discuția, de bună seamă, ar trebui purtată în jurul semnificației nașterii, a apariției în această lume a unui suflet nou. Ceea ce Origen refuză să facă, mărginindu-se la a preda mai departe indicii despre propriile convingeri.
68. V. *Adnotatio in Genesim* 95 pentru o observație similară.
69. Comparativul *humilior* desemnează ceea ce se află „mai jos", „mai adânc" în piele.
70. Textul elin al Septuagintei are ὄρνις, iar *Vetus Latina*, cea utilizată de către Rufin, are *gallina*. Acest din urmă termen desemnează pasărea domestică, cel mai adesea găina. Am preferat o traducere a genului, și nu a speciei zburătoare, pe temeiul originalului grec.
71. O exegeză similară poate fi citită și în *Adnotatio in Leuiticum* 19.
72. Latinescul *cyathum* (care echivalează grecescul κοτύλη; pentru acest din urmă termen v. explicațiile oferite în nota 14,10 a Leviticului, în volumul *Septuaginta* 1) desemnează atât un recipient, cât și o unitate de măsură, așa cum se vede din comentariul ulterior al lui Origen.
73. Sintagma latină *sors Domini*, ce redă grecescul κλῆρον τῷ κυρίῳ, este tradusă „sorțul Domnului".

74. Textul latin al omiliei origeniene utilizează predilect transliterarea pentru adjectivul din sintagma septuagintală κλῆρος τοῦ ἀποπομπαίου: *sors apopompaei*. Am preferat traducerea termenului grecesc, oferind echivalarea „sorțul trimiterii afară" pentru a facilita lectura (v. și explicația rufiniană din debutul celei de-a treia secvențe a acestei omilii).
75. Am folosit cu majusculă, în traducere, termenul *leuis* pentru a face mai transparentă referința biblică, dar și pentru regularizarea formală a termenului latin.
76. Joc de cuvinte în textul latin: *paratus* derivă fie de la *paro*, „pregătesc", fie de la *paro*, „consider egal"; în greacă, posibil joc între ἑτοίμου (v. Lv. 16,21), și ἐτίμουν, imperfect de la τιμάω (proximitate fonetică).
77. Interesantă explicație a ceea ce înseamnă, la Origen, nivelul moral al înțelegerii: fiind cel dedicat actelor *fiecăruia*, el discută despre *fiecare* dintre noi, nu despre ceea ce ne este exterior (nivel „literal") sau despre ceea ce ne este „comun" (nivel „mistic").
78. Latinescul *compositionis* a fost tradus, sub presiunea explicației origeniene următoare, „a compunerii". Însă alte exegeze origeniene obligă la o altă echivalare, „rânduită" (de aici insuficiența traducerii încetățenite, „amestec", care neglijează aspectul ordonat, riguros al „compunerii").
79. Latinescul *libanum* transliterează grecescul λίβανος, ce numește generic tămâia.
80. Latinescul *galbanum* traduce, se pare, grecescul χαλβάνη, ce desemnează, la fel, o specie de tămâie obținută prin crestarea unui arbore.
81. Latinescul *stacte* transliterează grecescul στακτή, o altă specie de rășină.
82. Latinescul *onychem* transliterează grecescul ὄνυξ, ce desemnează, printre multe altele, și o substanță aromatică.
83. Latinescul *chrismatis* este tradus „hrisme", pentru a desemna caracterul special al acestei „ungeri" și pentru a evita o repetiție ce ar părea obositoare: aici este urmată soluția rufiniană.
84. Indicație importantă pentru programul liturgic al Bisericii din Răsărit, în secolul al III-lea d.Hr.
85. Exegeza origeniană se sprijină pe omofonia târzie a termenilor ἅγιος, „sfânt", și ἄγειος, „lipsit de pământ".
86. Despre semnificația poruncii, a preceptului, a îndreptării, v. și Origen, *Adnotatio in Exodum* 18.
87. În greacă, Ierusalimul este substantiv de gen feminin: ἡ Ἱερουσαλήμ. De aici, posibilitatea echivalării origeniene. Această exegeză poate sugera comentariul origenian, pierdut, la comandamentul corespondent din Decalog.

88. Traducerea rufiniană păstrează, prin calc, termenul grecesc: *chrismatis*, semnificând „ungerea" specific sacerdotală; traducerea românească urmează opțiunea lui Rufin (v. și nota 83).
89. Rufin transliterează grecescul ἐκκλησία în traducerea sa, pentru a da sugestia originalului latin.
90. Formulă intensivă ce sugerează superlativul situării.
91. Este preluat termenul *chrismatis*, după varianta latină, ce transliterează un termen grecesc (v. și notele 83 și 88). De această dată argumentul transliterării este altul: numele Hristos este derivat de la χρίω, „ung", semnalând ungerea mesianică: explicația secventă a lui Origen este lămuritoare.
92. Notă mariologică interesantă: chestiunea vredniciei Mariei era deja subiect de dispută.
93. Și aici diferența de gen, pierdută prin traducere, face aproape ininteligibilă asimilarea origeniană, dar și secvența biblică finală: dacă la începutul paragrafului Hristos Mirele se însoțea cu sufletul mireasă (ἡ ψυχή, în traducere latină *anima*, ambele de gen feminin), citatul biblic tocmai încheiat contrapune Legea, ὁ νόμος, un substantiv masculin în greacă, sufletului, un feminin, așa cum s-a observat.
94. Interesantă observație origeniană, ce pare confirmată de grija cu care Alexandrinul a dispus pronumele demonstrative în textele sale: cel al depărtării se aplică, habitual, celui depărtat de Dumnezeu, iar cel al apropierii este utilizat pentru cel ce caută proximitatea lui Dumnezeu. Iarăși, interesantă este propunerea unei similarități între stil și nootropie: un nou *lapsus*, incident ades.
95. Am tradus perifrastic adjectivul *degeneres*, luând seama la context: ne putem depărta, devenind degenerați, *degeneres*, noi, care suntem neamul, *genus*, lui Hristos.
96. Interesantă reflecție despre vedere și auzire: auzirea este intermediarul exclusiv pentru cei ce nu au vederea bună.
97. Aluzie la categoria relativului, mult utilizată ulterior pentru explicarea teologiei trinitare.
98. Cea mai bună tămâie era considerată a fi cea provenită din Arabia (în fapt dintr-o mică parte a Arabiei, din Yemenul de astăzi).
99. Solidaritatea dintre aparența acestei lumi și aparența literei Scripturii este axiomă pentru exegeza origeniană.
100. Textul latin păstrează, prin calc, termenul original, *synagoga*. Am preferat traducerea acestui termen.
101. În latină: *catholicus*. Nedesemnând confesiunea, ci caracterul ortodox al doctrinei împărtășite, termenul a fost tradus adecvat.

102. Interesantă sugestie, întărită și de experiența personală a autorului: disciplina eclesiastică, cea corect administrată, răspunde situării subiectului.
103. Încă o referire la stilul Scripturii, foarte contestat în Antichitate: logica textului, pare a spune Origen, este alta, iar „stilul" Scripturii este dat de această logică. Paragraful următor al acestei omilii cuprinde tocmai o probă, curentă, de ilogism.
104. Explicația acestui loc foarte complicat este oferită contextual: Origen argumentează că enunțul disputat trebuie raportat la conținutul revelației, nu la imperativul logicii comune.
105. Latinescul *dogmatis* preia grecescul δόγματος: ezitarea traducătorului este inteligibilă, având în vedere variația de semnificație a termenului în Antichitatea târzie.
106. Rufin păstrează și aici grecismul: termenul *synagoga* este transliterat datorită semnificației speciale a termenului în Vechiul Testament, dar și în tradiția mozaică.
107. Distincția dintre precept și poruncă este expusă de Origen și în *Adnotatio in Exodum* 18. Vezi totuși și explicațiile din *Homilia in Leuiticum* 11,2.
108. Încă o mențiune ce lasă transparentă acuza de arbitrar, adusă adesea exegezei origeniene: autorul era conștient de aceasta, susținând că Scriptura, document revelat, învață în fapt alegoria.
109. Aceeași obiecție, provenită adesea din partea publicului: Origen se predă arbitrariului, inventând explicații *ad hoc* pentru fiecare sintagmă biblică. De aici opțiunea lui Rufin pentru transliterarea adjectivului grecesc: *euresilogus* îl desemnează pe născocitorul de argumente.
110. Pentru a înțelege explicația origeniană este necesară citirea contextului biblic în care acest verset se plasează (Mt. 7,15-20).
111. Origen începe enumerarea cu virtuțile cardinale ale moralei antice: ele stau ca început și pentru cititor.
112. În rândurile ce urmează, exegeza origeniană se întemeiază pe polisemantismul termenului grecesc διαθήκη: „testament", „depozit", „înțelegere", „alianță".
113. Septuaginta greacă are prepoziția ἐν; *Vetus Latina* a tradus cu *inter*. În varianta latină, exegeza origeniană este atenuată.

Note la *Adnotări*

1. Explicarea titlului era necesară: acest tratat biblic își derivă numele de la λευίτης, care îl desemnează pe preotul evreilor. Prin urmare, Λευιτικόν [βιβλίον] ar putea fi tradus în română (așa cum s-a și întâmplat), *Carte preoțească*. Argument pentru această semnificație a titlului este și explicația origeniană oferită în această adnotare.
2. Încercare de clarificare contextuală a doi termeni prezenți în această carte biblică: „dar", δῶρον, și „jertfă", θυσία.
3. Sintagma θυσιαστήριον καρπώσεως este prezentă în Levitic (v. 4,10), fiind tradusă de obicei cu „altar al prinosului". Traducerea oferită aici urmează sensul de bază al termenilor ce compun sintagma.
4. Aluzie la definițiile clasice care asociau răul ignoranței; aici răul este corelat ignoranței involuntare. Continuarea textului origenian este edificatoare.
5. Forma complicată a acestui debut de enunț este dată de cele două variante oferite de PG (12,400 și 17,18).
6. Grecescul μετάνοια mai este echivalat în limba română cu „pocăință", „penitență", „regret".
7. Pentru a înțelege această exegeză trebuie reamintit că adjectivul ἅγιος, de la care derivă verbul discutat acum, poartă dualitatea semantică a multor termeni proveniți din fondul indo-european: semnificația de bază este de lucru „consacrat zeilor", având însă atât conotații pozitive („sfânt", „sfințit"), cât și conotații negative („blestemat", „spurcat").
8. Pentru înțelegerea exegezei origeniene este necesară recitirea pasajului biblic Lv. 11,3-6.
9. Traduc grecescul ἄρσεν cu „parte bărbătească", sub presiunea lexicului teologic consacrat. Perifraza românească, construită sub influența slavonei, este greoaie și arhaică. Echivalarea cu „mascul", deși ar solicita resemantizarea termenului românesc, este de dorit pentru conformitatea traducerilor din greacă.
10. Sintagma septuagintală ἐν δέρματι χρωτὸς a fost tradusă literal: ambii termeni desemnează învelișul trupului, pielea. Variante de traducere: „în pielea cărnii", „în pielea trupului".

11. Pentru a înțelege comentariul origenian trebuie citită continuarea textului biblic indicat aici parțial (Lv. 13,45).
12. La fel, pentru înțelegerea exegezei origeniene trebuie citită continuarea textului biblic, Lv. 13,46).
13. Expresia „al sângelui de mare preț" traduce o sintagmă elină ce poate fi echivalată și altfel: „al cinstitului sânge".
14. Termenul grec σύμβασις este utilizat cu această semnificație și de Plotin.
15. Pentru a înțelege ultimele trei enunțuri ale adnotării origeniene este necesară recitirea versetului Lv. 14,4.
16. O exegeză similară există la Origen și în *Homilia in Leuiticum* 8,11.
17. Pentru a înțelege explicația origeniană trebuie recitit Lv. 14,10.
18. Termenul transliterat aici poate semnifica „pahar mic", dar și o unitate de măsură a lichidelor (0,27 l.).
19. Pentru a înțelege comentariul origenian este necesară recitirea pasajului Lv. 14,34-55.
20. Termenul grec κάλλυντρα, care are puține ocurențe în limba greacă veche, a fost tradus prin „măturători", așa cum indică dicționarul. Alte traduceri (contextuale): „ramuri", „frunze".
21. Pentru înțelegerea pasajului origenian, a se reciti Lv. 23,40. Interesantă este și exegeza aceluiași autor, păstrată în traducere rufiniană, a finalului omiliei a noua la Exod.
22. O discuție despre termenul ἐπίπεμπτος este evidentă la Origen în *Homilia in Leuiticum* 3,6.
23. *I.e.* în anul Jubileului.
24. Pentru înțelegerea pasajului este necesară recitirea Lv. 27,16-25.

Bibliografie selectivă

I. Ediţii ale Bibliei

Septuaginta, edidit Alfred Rahlfs, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1979

Novum Testamentum Graece, ed. Eberhard Nestle, Barbara Aland, Kurt Aland, 27th edition, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1995

Biblia Sacra Vulgata, Würtembergische Bibelanstalt, Stuttgart, 1969

Biblia sau Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 1988

Septuaginta 1. Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul, Colegiul Noua Europă - Polirom, Iaşi, 2004

II. Instrumente de lucru

Greek - English Lexicon, ed. H. G. Liddell, R. Scott, revised by Sir Henry Stuart Jones, ninth edition, Clarendon Press, Oxford, 1996

Oxford Latin Dictionary, ed. P. G. W. Glare, reprinted, OUP, 1996

Suidae Lexicon, 1.1-1.4 (Lexicographi Graeci 1.1-1.4), ed. A. Adler, Leipzig, 1928-1935

Thesaurus Graecae Linguae (TGL), ab Henrico Stephano constructus, vol. I - IX, Didot, Paris, 1831 - 1865

The Encyclopedia of Religion, editor in chief Mircea Eliade, Macmillan, New York, 1987

Realencyclopaedie der classischen Altertumswissenschaft, ed. A. Pauly, G. Wissowa, Stuttgart/Munchen, 1894 - 1972 (add. supplementbanden)

III. Opere ale autorilor clasici citați în volum

Commentaria in Aristotelem Graeca, vol. XI, ed. M. Hayduck, Reimer, Berlin, 1882

Fragmenta comicorum Graecorum, vol. IV, ed. A. Meineke (repr.), De Gruyter, Berlin, 1970

Scholia in Euclidis Elementa (*Euclidis opera omnia 5-2*), ed. E. S. Stamatis, Teubner, Leipzig, 1977

Asclepius of Tralles, *Commentary to Nicomachus' introduction to arithmetic* (Transactions of the American Philosophical Society 59.4), ed. L. Tarán, American Philosophical Society, Philadelphia, 1969

Athanasius, *Expositiones in Psalmos*, PG 27, coll. 60-545, 548-589, Paris, 1862

Basile de Césarée, *Homélies sur l'Hexaéméron* (SC 26 bis), ed. Stanislas Giet, Cerf, Paris, 1950

Calimah, *Hymnum* 1 (*In Iouem*), în *Callimachus*, vol. 2, ed. R. Pfeiffer, Clarendon Press, Oxford, 1953

Damascius, *Dubitationes et solutiones* (vol. 2), ed. C. E. Ruelle, Klincksieck, Paris, 1899

Galenus, *De compositione medicamentorum per genera*, în *Claudii Galeni opera omnia*, vol. XIII, ed. C. G. Kuehn (repr.), Olms, Hildesheim, 1965

Galenus, *In Hippocratis librum de fracturis commentarium*, în *Claudii Galeni opera omnia*, vol. XVIII/2, ed. C. G. Kuehn (repr.), Olms, Hildesheim, 1965

Harpocration, *Lexicon in decem oratores Atticos*, ed. W. Dindorf, Oxford University Press, Oxford, 1853

Johannes Chrysostomus, *Commentarius in Epistulam ad Galatas*, PG 61, coll. 611-682, Paris, 1862

Johannes Damascenus, *Commentarii in Epistulas Pauli*, PG 95, coll. 441-1033, Paris, 1864

Numenius, *Fragments*, ed. Edouard des Places, Les Belles Lettres, Paris, 1973

Olympiodorus, *In Platonis Gorgiam commentarium*, ed. L. G. Westerink, Teubner, Leipzig, 1970

Plotin, *Ennéades* (avec Porphyre, *Vie de Plotin*), ed. E. Bréhier, 6 tomes (7 vol), (Budé), Les Belles Lettres, Paris, 1924 (I et II), 1925 (III), 1927 (IV), 1931 (V), 1936-1938 (VI)

Porphyry, *The cave of the nymphs in the Odyssey* (Arethusa Monographs), Department of Classics, State University of New York, Buffalo, 1969

Proclus, *In Platonis Timaeum commentarium* (vol. 1), ed. E. Diehl, Hakkert, Amsterdam, 1903

Proclus, *Théologie platonicienne* (vol. 3), ed. D. Saffrey, L. G. Westerink, Les Belles Lettres, Paris, 1978

Proclus, *In Platonis rem publicam commentarii* (vol. 2), ed. W. Kroll (repr.), Hakkert, Amsterdam, 1965

Procopius, *Commentaria in Octateuchum* (PG 87), coll. 21-992, Paris, 1862

Ps.-Galenus, *Die neuplatonische, fälschlich dem Galen zugeschriebene Schrift Πρὸς Γαῦρον περὶ τοῦ πῶς ἐμψυχοῦνται τὰ ἔμβρια* (Abhandlungen der königlichen Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Philol.-hist. Kl.), Reimer, Berlin, 1895

Theodoretus, *Interpretatio in XIV Epistulas sancti Pauli* (PG 82), coll. 36-877, Paris, 1863

Theodoretus, *Quaestiones in Octateuchum* (Textos y Estudios "Cardenal Cisneros" 17), ed. N. Fernández Marcos, A. Saenz Bádillos, Poliglota Matritense, Madrid, 1979

Theon Smyrnaeus, *Expositio rerum mathematicarum ad legendum Platonem utilium*, ed. E. Hiller, Teubner, Leipzig, 1878

IV. Ediții critice origeniene[1]

Origenis in sacras scripturas commentaria, quaecunque Graece reperiri potuerunt. Petrus Daniel Huetius graeca primus maxima ex parte in lucem edidit: quae iam extabant, uarias eorum editiones inter se contulit; Latinas interpretationes partim a se, partim ab aliis elaboratas graecis adiunxit; uniuersa notis et obseruationibus illustrauit, 2 uol., 1668

Origenous Ta Euriskomena panta. Origenis Opera omnia quae graece uel latine tantum exstant et eius nomine circumferuntur, ex uariis editionibus collecta. Opera & studio Caroli Delarue,

1. Pentru o bibliografie origeniană exhaustivă, v. *Bibliographie critique d'Origène* (Instrumenta Patristica 8), Brépols, Turnhout, 684 p., 1971, *Bibliographie critique d'Origène*, Supplément I, Brépols, Turnhout, 337 p., 1982, *Bibliographie critique d'Origène*, Supplément II, Brépols, Turnhout, 362 p., 1996.

Extremam imposuit Carolus-Vincentius Delarue, uol. 7, Parisiis, 1733-39

Opera omnia, ed. C. H. E. Lommatzsch, vol. 1-25, Berlin, 1831-48

Origenous Ta euriskomena panta, ex uariis editionibus et codicibus manu exaratis, gallicanis, italicis, germanicis et anglicis collecta atque adnotationibus illustrata, cum copiosi indicibus, uita auctoris et multis dissertationibus. Opera et studio dd. Caroli et Caroli Vincentii Delarue accurante et denuo recognoscente J.-P. Migne, uol. 7, Lutetiae Parisiorum, 1857-1862, în *Patrologiae cursus completus omnium ss. patrum, doctorum scriptorumque ecclesiasticorum, siue latinorum siue graecorum*, series graeca (PG) 11 - 17, accurante J.-P. Migne, Lutetiae Parisiorum

Origenes Werke I, *Contra Celsum* I, hg. v. Paul Koetschau (GCS 2), Leipzig, 1899

Origenes Werke II, *Contra Celsum* II, *De oratione*, hg. v. Paul Koetschau (GCS 3), Leipzig 1899

Origenes Werke III, *Homiliae in Ieremiam, Fragmenta in Lamentationes et al.*, hg. v. Erich Klostermann (GCS 6), Leipzig 1901

Origenes Werke IV, *Commentarius in Iohannem*, hg. v. Erwin Preuschen (GCS 10), Leipzig 1903

Origenes Werke V, *De principiis*, hg. v. Paul Koetschau (GCS 22), Leipzig 1913

Origenes Werke VI, *Homilien zum Hexateuch*, hg. v. W. A. Baehrens (GCS 29), Leipzig 1920

Origenes Werke VII, *Homilien zum Hexateuch*, hg. v. W. A. Baehrens (GCS 30), Leipzig 1921

Origenes Werke VIII, *Homiliae in Regn., Ez. et al.*, hg. v. W. A. Baehrens (GCS 33), Leipzig 1925

Origenes Werke IX, *Homiliae in Lucam*, hg. v. Max Rauer (GCS 35), Leipzig 1931

Origenes Werke X/2, *Commentarius in Matthaeum*, hg. v. Erich Klostermann, Ernst Benz (GCS 38), Leipzig 1933.

Origenes Werke X/1, *Commentarius in Matthaeum*, hg. v. Erich Klostermann, Ernst Benz (GCS 40), Leipzig 1935

Origenes Werke XI, *Commentarius in Matthaeum* (GCS 41/1), hg. v. Erich Klostermann, Ernst Benz, Leipzig 1941

Origenes Werke XII, *Commentarius in Matthaeum*, hg. v. Erich Klostermann, Ludwig Früchtel, Berlin 1955

Origenes, *Philocalie 21-27: sur le libre arbitre* (SC 226), ed. E. Junod, Cerf, Paris, 1976

Origen, *Commentarii in Epistula ad Romanos* (Fontes Christiani 2/1), Liber I, II, ed. Theresia Heither, Herder, Freiburg, 1990

Origenes, *Contre Celse* (SC 132, 136, 147, 150), 4 vols., ed. M. Borret, Cerf, Paris, 1967-1969

Origenes, *Commentaire sur saint Jean* (SC 120, 157, 222), ed. C. Blanc, Cerf, Paris, 1966-1975

Origenes, *Vier Buecher von den Prinzipien*, ed. H. Goergemanns, H. Karpp, Wissenschaftliche Buchgesellshaft, Darmstadt, 1976

Origenes, *De pascha* (Arbeiten zum spaetantiken und koptischen Aegypten IV), ed. B. Witte, Altenberge, Oros, 1993

Hammond Bammel, Caroline, *Der Roemerbriefkommentar des Origenes: kritische Ausgabe der Uebersetzung Rufins, Buch 1-3* (Vetus Latina: Die Reste der altlateinischen Bibel. Aus der Geschichte der lateinischen Bibel, 16), Herder, Freiburg, 1990

Hammond Bammel, Caroline, *Der Römerbriefkommentar des Origenes. Kritische Ausgabe der Übersetzung Rufins Buch 4-6* (Vetus Latina. Aus der Geschichte der lateinischen Bibel 33), 1997

Stanjek, H. (Hgg.), Caroline P. Hammond Bammel, *Der Römerbriefkommentar des Origenes. Kritische Ausgabe der Übersetzung Rufins Buch 7-10* (Vetus Latina. Aus der Geschichte der lateinischen Bibel 34), 1998

V. Traduceri în limbi moderne ale omiliilor origeniene la Levitic

Origène, *Homélies sur le Lévitique* (I-VII), tome I (SC 286), ed. M. Borret, Paris, 1981

Origène, *Homélies sur le Lévitique* (VIII - XVI), tome II (SC 287), ed. M. Borret, Paris, 1982

Origen, *Homilies on Leviticus* (Fathers of the Church 83), trans. Gary Wayne Barkley, Catholic University of America Press, Washington, 1990

Origene, *Omelie sul Levitico*, ed. M. I. Danieli, Città Nuova, Roma, 1985

VI. Cărți, articole, studii cu tematică origeniană

Allégorie des poètes. Allégorie des philosophes (Textes et traditions 10), ed. Gilbert Dahan, Richard Goulet, Vrin, Paris, 2005

Origeniana Secunda. Second colloque international des études origéniennes (Bari, 20-23 septembre 1977), Roma, 1980

Origeniana Quarta. Die Referate des vierten internationalen Origenes--Kongresses (Innsbruck 2.-7. September 1985), hr. v. Lothar Lies (Innsbrucker theologische Studien 19), Innsbruck/Wien, 1987

Origene e l'alessandrinismo cappadoce (III-IV secolo). Atti del Convegno del Gruppo italiano di ricerca su «Origene e la tradizione alessandrina» (Bari 20-22 settembre 2000), a cura di M. Girardi e M. Marin, Bari, 2002

Studia patristica (vol. 28), ed. Elisabeth A. Livingstone, Peeters, Leuven, 1993

The Westminster Handbook to Origen, ed. John Anthony McGuckin, Westminster John Knox, Louisville, 2004

Typologie biblique. De quelques figures vives (col. Lectio divina), ed. R. Kuntzmann, Cerf, 2002

Alviar, J. José, *Klesis. The Theology of the Christian Vocation according to Origen*, Four Courts Press, Dublin 1993

Coulter, James A., *The Literary Microcosm. Theories of Interpretation of the Later Neoplatonists*, Brill, Leiden, 1976

Dyckhoff, P., *Das Kosmische Gebet. Einübung nach Origenes*, Kösel, München 1994

Edwards, M.J., *Origen Against Plato* (Ashgate Studies in Philosophy and Theology in Late Antiquity), Ashgate, 2002

Fédou, Michel, *La sagesse et le monde: Essai sur la christologie d'Origène* ("Jésus et Jésus-Christ", 64), Desclée, Paris, 1995

Laporte, Jean, *Théologie liturgique de Philon d'Alexandrie et d'Origène* (Liturgie, 6), Cerf, Paris, 1995

Louth, Andrew, *The origins of the Christian mystical tradition*, Oxford University Press, Oxford, 1981

Villey, Lucile, *Origène, lecteur de l'Ecriture* (Suppl. aux "Cahiers Évangile", 96), Editions du Cerf, Paris, 1996

Indice de referințe biblice în traduceri

Geneza (Gn.)

1,1 – 169
1,26 – 69, 73, 457
1,26-27 – 133
1,27 – 501
2,9 – 533
3,12 – 233
3,17 – 181
3,18 – 181
3,19 – 77, 355, 397
3,24 – 367
4,14-16 – 177
4,16 – 499
5,4-5 – 559
8,8 – 527
9,26 – 521
13,2 – 121
13,5 – 473
14,17 – 429
15,5 – 175
18,1 – 473
18,6 – 473
18,17 – 473
19,1 – 473
19,3 – 473
20,6 – 483
21 – 547
22,13 – 121
24,4-5 – 307
25,27 – 511
26,13 – 439, 551
27,27 – 253
27,28 – 531
28,1 – 521
30,5 – 477
32,1-2 – 77
35,23 – 477
38,7 – 189
38,28 – 335
40,20 – 309, 311
42,20 – 503
42,37 – 503
42,38 – 503
43,9 – 503
43,13 – 503
48,15-20 – 523
49,11 – 265, 365
49,28 – 523

Exodul (Ex.)

1,21 – 511
2,11 – 491
3,5 – 181
11,3 – 439, 551
12,3 – 87, 369
12,6 – 201, 369
12,10 – 201
12,15 – 369
12,18 – 369
13,2 – 413
13,14 – 553
17,11 – 249
20,26 – 233, 357
23,15 – 369, 523
23,16 – 71, 369
23,17 – 405, 523
25,18 – 389
25,18-21 – 369
25,28 – 413
25,29 – 417
25,40 – 463
26,33-34 – 389
27,1 – 369
28,2 – 247, 413
28,30 – 369
28,32 – 243
28,36 – 243
28,42 – 247
29,7 – 449
29,25 – 389
29,36 – 369
29,37 – 369
29,41 – 481
30,6 – 389
30,10 – 369, 371, 389
30,29 – 147
30,34 – 385
32,4 – 441
33,7 – 499
40,9 – 413

Leviticul (Lv.)

1,1 – 173, 557
1,1-2,14 – 49
1,2 – 49, 65, 69, 557, 559
1,3 – 51, 53, 59, 75, 173
1,3-5 – 51
1,4 – 53, 55
1,4-5 – 53

1,5 – 53, 69, 75, 121, 559
1,6 – 61
1,6-8 – 57
1,6-9 – 55
1,9 – 59
1,10 – 65, 69
1,14 – 65, 69
1,15 – 361
2,1 – 49, 65, **69, 559**
2,3 – 173
2,4 – 71, 83
2,4-5 – 49, 65, 113
2,5 – 123
2,9 – 193, 385
2,11 – 49
2,13 – 49
2,14 – 49, 71, 203
2,14-15 – 65
3,1 – 49, 65, 73
3,3 – 111
3,6 – 65
3,6-7 – 49
3,12 – 49, 65
4,1-2 – 73
4,2-12 – 67
4,3 – 49, 65, **69, 75,** 77, 79, 91, 93
4,3-8 – 213
4,6 – 111
4,7 – 53, 75, **111,** 391
4,8 – 199
4,9 – 77
4,10-11 – 345
4,11 – 77
4,12 – 51, 77
4,13 – 51, 67, **69, 77**
4,17 – 111
4,18 – 111
4,22 – 51, 69
4,22-23 – 79
4,22-26 – 67
4,27 – 51, 65, 67, 69, 87, 559
4,27-28 – 79, 85
4,28 – 89
4,28-29 – 561
5,1 – 95, 97, 105
5,1-2 – 91
5,2 – 99, 103, 105, 211, 561
5,2-3 – 97, 101
5,4-5 – 109
5,4-6 – 105
5,6 – 113
5,7 – 69, 121, 317
5,7-11 – 113
5,10 – 173
5,11 – 69, 193
5,14-16 – 113
5,15 – 113, 119, **121,** 123, 125, 141
5,15-16 – 115
5,20 – 129
5,20-24 – 131
5,21 – 131, 135, **137**
5,21-22 – 139
5,22 – 139
5,22-24 – 141
5,23 – 133
5,24 – 141
5,25 – 131
5,25-26 – 141
6,1-6 – 145
6,7-11 – 151
6,8 – 151, 157, 159
6,9 – 157, 159
6,11 – 153, 155, 157
6,12-16 – 161
6,13 – 151
6,16 – 165
6,17 – 185
6,17-18 – 171
6,17-23 – 167
6,18 – 173, 177, **179,** 561
6,19 – 179, **181**
6,25 – 167
6,30 – 267
7,1 – 185, 193
7,3 – 187
7,5 – 187
7,7 – 185, 197
7,7-8 – 187
7,9 – 189
7,10 – 193
7,11-15 – 195
7,13 – 195, 199
7,14 – 197
7,15 – 197, 199
7,16 – 195
7,16-18 – 205
7,17 – 207
7,19 – 173, 175
7,19-21 – 207
7,20 – 209, 211
7,21 – 211
7,22-27 – 213
7,28 – 221
7,28-34 – 215
7,29 – 217
7,30 – 217, 219
7,32 – 219
7,34 – 221, 223, 227
7,35 – 227
7,35-38 – 227
7,37 – 227
8,1 – 241
8,1-9 – 229
8,4-5 – 233, 235
8,7 – 235, 237, 239, 243, 245
8,7-8 – 241
8,8 – 239
8,8-9 – 239
8,9 – 243
8,13 – 245
8,26 – 191

8,29 – 171
9,7 – 255
10,1-2 – 395
10,7 – 249
10,8-11 – 253
10,9 – 253, 259, **263,** 267, 269, 563
10,14 – 173, 253, 277
10,14-15 – 275
10,17 – 563
10,19 – 563
11,1 – 253
11,2 – 563
11,3 – 293, 565
11,3-7 – 291
11,9 – 285, 297
11,13 – 299
11,17 – 301
11,19 – 301
11,25 – 365, 371
11,27 – 565
11,46 – 565
12,1-2 – 305
12,2 – 303, 305, **309,** 313, 315, 445, **565**
12,2-5 – 313
12,3 – 313
12,4 – 313
12,5 – 315
12,6 – 309, 317
12,7 – 309
12,8 – 317
13 – 303
13,2 – 317, 323, 567
13,12 – 317, 323
13,13 – 323
13,14 – 325
13,18 – 567
13,18-19 – 317, 325
13,19 – 321, 327
13,20 – 325, 327
13,21 – 375
13,24 – 317, 567
13,24-25 – 327
13,25 – 327
13,29 – 317, 567
13,29-30 – 327
13,30 – 329
13,40 – 329
13,42 – 317, 329
13,45 – 329, 331, 567
13,46 – 305, 331
14 – 303
14,2 – 333, 337
14,3 – 333
14,4 – 333, 335
14,5 – 335, 569
14,6 – 337
14,7 – 333, 337
14,7-8 – 337
14,8 – 333, 339, 341
14,8-9 – 337, 341
14,9 – 337, 339, 341, 569
14,10 – 341, 343, 345, 569
14,11 – 345, 571
14,13 – 343
14,14 – 345
14,15-16 – 345
14,16 – 337, 347
14,17 – 345
14,18 – 345
14,19-20 – 343
14,20 – 337
14,22 – 333
14,35 – 571
16,1 – 349, 393
16,1-2 – 351
16,2 – 353
16,3 – 357, 359
16,4 – 355, 357, **413**
16,5 – 359, 405
16,8 – 349, 359
16,8-10 – 359
16,9 – 405
16,9-10 – 371
16,10 – 333, 361, 365, 375, 401, 405
16,12 – 375, 381, 383, 385, 387, 389
16,13 – 389
16,13-14 – 395
16,14 – 395
16,17 – 395
16,21 – 361, 365, 373, 375
16,21-22 – 359, **407**
16,26 – 375
16,29 – 367, 369
16,32 – 413
16,34 – 353, **389**
17,6 – 391
18,15 – 423
19,6 – 199, 203
20,7 – 413, 417
20,8 – 421
20,9 – 421, 427, 429, 431
20,10 – 423
20,10-11 – 421
20,12 – 423
20,22 – 421
21,10 – 433, 439, 441, 443
21,10-15 – 435
21,11 – 443, 445
21,12 – 447
21,13 – 451, 453
21,13-15 – 449
21,14 – 447, 451, 455, 457
23,1 – 463
23,2 – 571
23,40 – 571
23,44 – 463
24,1 – 463, **469, 485**

24,1-4 – 463
24,3 – 463
24,4 – 485
24,5 – 463, 473, **475**, 485
24,5-6 – 471
24,5-9 – 469
24,6 – 477, 479
24,7 – 471, 479, 481
24,7-8 – 481
24,8 – 471, 473, 481
24,8-9 – 481
24,9 – 483
24,10 – 489, 499
24,10-11 – 497
24,10-14 – 487
24,11 – 487, 493
24,14 – 489
24,15 – 501, 503, 523
25,26 – 513
25,29 – 509
25,29-30 – 509
25,30 – 513
25,31 – 509, 513
25,32 – 509, 515
26,3 – 523, 545
26,4 – 525, 527, 531, 535, 537
26,5 – 535, 537, 539
26,5-6 – 541
26,6 – 541, 543, 545
26,7 – 545, 547
26,8 – 547, 549
26,9 – 549, 551
26,10 – 205
26,11 – 551
26,12 – 553
27,15 – 573
27,22 – 573
41,50 – 489

Numerii (Nm.)

1,2 – 157
6,4-5 – 419
6,5 – 339
9,11 – 369
11,18 – 211
11,24 – 147
12,15 – 313
15,35 – 523
18,20 – 255
18,21 – 523
20,24 – 441
24,1 – 521
27,13 – 441
29,1 – 369
35,1 – 413

Deuteronomul (Dt.)

4,24 – 179
5,17-18 – 421
15,1-2 – 205
15,19 – 413
16,9 – 71
16,13 – 419
21,10-11 – 295
21,10-13 – 295
21,12 – 297
23,8 – 183
30,15 – 397
32,1-2 – 525
32,2 – 525
32,6 – 429
32,7 – 159
32,22 – 181
32,39 – 107
33,1 – 103

Iisus Nave (Ios.)

2,18 – 335
9,21-23 – 203

1 Regi (1Rg.)

1,11 – 339, 421
2,25 – 141
15,22 – 145

2 Regi (2Rg.)

12,13 – 515

3 Regi (3Rg.)

3,9 – 375
20,29 – 387

4 Regi (4Rg.)

1,10 – 103
13,21 – 99

Iov

3,1-2 – 311
3,3 – 311
3,4 – 311
3,6 – 311
3,8 – 311
3,11 – 445
4,4-5 – 313
10,11 – 285
14,4-5 – 309, 445
22,15 – 467
29,3 – 467

Psalmii (Ps.)

1,2 – 83, 159, 225, 249, 293, 371, 417, 447
1,3 – 339
6,7 – 81
11,7 – 123
13,3 – 377
18,6 – 439
18,13 – 205
19,4 – 217
21,23 – 439
22,5 – 257, 261
24,2 – 469
26,1 – 543
26,2 – 565
26,3 – 543
26,13 – 513
28,3 – 93, 189, **429**
31,5 – 81, 109
32,6 – 177
33,9 – 119
34,10 – 273
35,7 – 101, 505, **561**
35,9 – 261, 529
37,5 – 263
37,6 – 193
38,4 – 393
41,4 – 81
44,8 – 193, 363, **409**, 441, 449
48,15 – 181
49,14 – 89
49,16 – 293, 331
49,17 – 293
49,23 – 195, 201, 203
50,7 – 313
50,10 – 267
50,14 – 347
50,19 – 89, 143, 177
51,10 – 469, 535
56,7 – 363
57,4 – 315
63,4 – 277
68,32 – 295
72,28 – 281
73,19 – 543
75,1 – 465
79,6 – 427
80,4 – 369
81,6 – 397, **423**
90,5-6 – 541
93,16 – 363
101,4 – 83
102,1 – 187
102,8 – 265
103,2 – 441
103,6 – 441
103,15 – 537
105,7 – 433
108,7 – 205
109,4 – 97, 179, 433, 447
111,1 – 417
118,9 – 387
118,18 – 47, 557
118,28 – 539
118,105 – 467
118,106 – 107
118,140 – 393
127,3 – 469
140,2 – 383, **479**
140,3 – 495
140,5 – 409
140,7 – 273
143,4 – 119

Proverbele lui Solomon (Prov.)

3,3 – 409
3,18 – 535
3,24-25 – 541
9,9 – 47
13,8 – 119, 379
13,25 – 539
18,17 – 109
20,25 – 419
21,29 – 387
22,18 – 405
22,20 – 405
23,1 – 477
23,2 – 479
27,1 – 281
28,1 – 541

Ecleziastul (Ecl.)

7,20 – 441

Cântarea Cântărilor (Ct.)

1,10 – 69, 123
5,12 – 69, 123

Isaia (Is.)

1,2 – 429, 527
1,6 – 321
1,11 – 87, 143
1,16 – 229
1,16-18 – 143
1,25 – 179
3,14 – 137
5,6 – 525
6,5 – 377, 497
6,6 – 377
6,6-7 – 375
6,7 – 383
10,20 – 213
26,18 – 459
30,6 – 543
35,10 – 267
38,14 – 83
43,3 – 359
43,26 – 109, **387**
45,22 – 387
50,11 – 383
52,5 – 195

52,11 – 221, 417, 499
53,9 – 51, 435
58,5 – 407
58,7 – 363
58,10 – 363
61,1-2 – 371
61,6 – 145
65,13 – 261
65,20 – 547
66,1-2 – 231
66,24 – 383

Ieremia (Ier.)

1,5 – 311
3,4 – 455
6,30 – 123, 125
20,14-16 – 311
23,24 – 175
33,6 – 323
37,12-17 – 323
38,14 – 261
40,6-7 – 323

Iezechiel (Iez.)

1,1 – 191
4,12 – 201
4,14 – 201
10,1 – 191
13,2 – 249
16,28 – 455
16,33 – 455
18,4 – 399, 443
20,25 – 559
27,36 – 139
34,26 – 527
34,31 – 103
37,7-8 – 271, 273
37,11 – 271

Daniel (Dan.)

3,38-40 – 143
7,19 – 383
13,22-23 – 47

Osea (Os.)

2,22 – 451
4,8 – 179, 181, 561
6,6 – 89
7,4 – 191
7,6 – 191
10,12 – 241
12,3 – 373

Amos (Am.)

8,11 – 379

Miheia (Mih.)

5,2 – 317

Ioel

2,28 – 177

Naum

1,9 – 425, 503

Aggeu (Ag.)

2,13 – 561

Zaharia (Zah.)

3,1 – 365, 375
3,3 – 365, 375
3,4 – 351
5,12 – 465
6,12 – 395
14,14 – 119

Malachia (Mal.)

3,20 – 395, 465

Baruch (Bar.)

4,36 – 395

Înțelepciunea lui Solomon (Înț.)

1,7 – 177
7,17-19 – 275
7,27 – 171
8,20 – 445

Înțelepciunea lui Iisus Sirah (Sir.)

4,28 – 391
39,14 – 385

Matei (Mt.)

1,1 – 51
1,23 – 307
5,3 – 495
5,4 – 495
5,5 – 513
5,8 – 119, 133, 217, 221, 483, 501
5,9 – 495
5,13 – 79
5,14 – 175
5,16 – 195
5,19 – 237
5,21-22 – 235
5,27-28 – 235
5,28 – 99
5,29 – 377
5,45 – 525
5,48 – 133
6,12 – 81
6,14-15 – 81

6,17 – 409
7,2 – 425
7,6 – 249, 457
7,13-14 – 293
7,18 – 533
7,25 – 539
8,3-4 – 217
8,17 – 179
9,12-13 – 303
9,15 – 369, 411
9,16 – 411
9,17 – 139, 273
9,20 – 57
10,30 – 339
11,12 – 137
11,15 – 103, 119, 387
11,19 – 259
11,27 – 277
11,29 – 407
11,30 – 553
12,32 – 315
12,36 – 377
12,40 – 313
12,43 – 365
12,43-44 – 481
13,3 – 531
13,5 – 539
13,8 – 541
13,11 – 137, 149, 483
13,12 – 359
13,13 – 149, 483
13,21 – 539
13,23 – 123
13,34 – 149, 415
13,41 – 385
13,47-48 – 285, 299
13,52 – 121
14,15 – 163
15,4 – 501
15,19 – 449
16,6 – 199
18,6 – 213
18,15 – 95
18,15-17 – 95
18,16 – 95
18,35 – 83
19,12 – 411
19,19 – 83
19,21 – 461
20,8-9 – 123
21,38 – 53
22,12-13 – 453
22,30 – 137, 397
23,3 – 293
23,27 – 331
23,37 – 263, 333
24,2 – 403
24,17 – 281
24,35 – 165
24,41 – 123
25,1 – 61, 467
25,2 – 547
25,9 – 143
25,14-15 – 123
25,27 – 117
26,26 – 203
26,27 – 261
26,28 – 395
26,29 – 261, 263, 265
27,1 – 53
27,17 – 405, 407
27,21 – 405
27,24 – 407
27,25 – 93
28,18 – 367
28,20 – 177, 467

Marcu (Mc.)

1,4 – 81
1,40 – 305
3,27 – 381
3,29 – 381
4,14 – 457
4,34 – 149
5,9 – 223
5,25 – 99, 155, 305
6,9 – 511
6,21 – 311
6,27 – 311
7,3 – 199
7,7 – 199
7,21 – 217
8,34 – 391
9,2 – 231
10,6 – 397
14,66 – 549
15,9 – 407

Luca (Lc.)

1,15 – 439, 551
1,17 – 523
1,32 – 435, 439
1,35 – 309
2,23-24 – 317
2,34 – 93
2,37 – 371
2,48 – 445
2,52 – 437, 529
3,11 – 235
4,33 – 545
6,36 – 133
6,45 – 289
7,44 – 57
7,46 – 57
7,47 – 81
8,43 – 99
8,45-46 – 99
9,3 – 203
10,23 – 45
10,30 – 51
10,32 – 51
11,5 – 193
11,10 – 189
11,26 – 347

11,41 – 81
12,16 – 531
12,18-19 – 531
12,35 – 145
12,42 – 529, 537
12,49 – 181, 191, 353, 389
12,51 – 541
13,7 – 77
13,33 – 53
14,33 – 391
15,10 – 137
15,22 – 347
15,23 – 51, 79
16,9 – 517
16,12 – 119
16,16 – 465
16,19-21 – 363
16,20-25 – 505
16,22-23 – 363
16,25 – 109
16,29 – 229, 551
17,2 – 437
18,8 – 379
18,18 – 171
18,30 – 171
19,24-26 – 361
21,34 – 255
22,36 – 289
22,56 – 549
22,62 – 549
23,21 – 407
23,33 – 365
23,34 – 67
23,39-43 – 365
23,43 – 367
24,18 – 393
24,32 – 393

Ioan (In.)

1,1 – 539, 551
1,11 – 51
1,14 – 155, 289
1,29 – 87
1,51 – 385
2,19 – 403
3,18 – 179
3,20 – 301
3,29 – 455
3,31 – 85
4,10 – 379
4,14 – 379
4,24 – 129
4,34 – 277
5,14 – 327, 341, 363
5,35 – 465
5,52 – 289
5,60 – 289
5,66 – 289
6,33 – 471, 475
6,41 – 379, 483
6,51 – 539
6,53 – 287, 289
6,55 – 265, 287
6,63 – 129
7,4 – 109
7,24 – 363
7,38 – 529
8,34 – 553
10,16 – 121
10,27 – 103
10,30 – 475
10,32 – 277
11,25 – 399, 443
11,52 – 273
12,35 – 395
13,8 – 59
13,10 – 59
13,25 – 57
13,33 – 259
14,2 – 495
14,6 – 397, 399
14,9 – 475
14,10 – 475
14,27 – 469, 541
14,30 – 435
15,1 – 533
15,5 – 265
15,13 – 83, 213
15,19 – 361
16,28 – 333
16,33 – 367
17,4 – 265, 267
17,5 – 271
18,13 – 53
19,12 – 407
19,34 – 335
20,17 – 365, 439
21,20 – 57

Faptele Apostolilor (Fp.)

2,3 – 71
2,4 – 71
2,13 – 71
2,17 – 45
8,30 – 401
10,6 – 283
10,9 – 281
10,9-11 – 281
10,11-13 – 283
10,12 – 283
10,14-16 – 283
10,15 – 221, 283
10,16 – 283
10,17 – 283
10,21 – 285
10,27-28 – 285
10,28 – 223
15,10 – 237
15,19 – 155
16,6 – 249
17,19 – 449
17,23 – 449
17,29 – 453
20,29 – 103
22,3 – 279

Romani (Rom.)

1,20 – 169
1,30 – 429
2,13 – 243
2,21 – 331
2,24 – 195
2,28-29 – 169
2,29 – 171, 175
3,19 – 549
3,25 – 371, 471
3,26 – 175
5,8 – 271
5,11 – 395
5,14 – 77
6,3 – 83
6,6 – 267
6,8 – 281
6,9 – 399
7,1-3 – 453
7,4 – 557
7,14 – 161, 163, 329, 463, 519
7,15 – 107
7,25 – 107
10,21 – 93
11,18 – 215
11,19-20 – 215
11,22-23 – 215
11,25-26 – 113
11,36 – 553
12,1 – 61
12,5 – 269
12,9 – 83
12,15 – 265
13,12 – 137, 221
13,13 – 399
13,14 – 229
14,1 – 403, 439, 529
14,1-2 – 57
14,2 – 149, 197, 529
14,15 – 79
16,20 – 545
16,27 – 89

1 Corinteni (1Cor.)

1,5 – 121
1,24 – 443, 553
2,2 – 147
2,6 – 149
2,6-8 – 147
2,12 – 195
2,14 – 71
2,14-15 – 71
2,15 – 289
2,16 – 193
3,1-2 – 149
3,2 – 529
3,2-3 – 197
3,9 – 513
3,10-12 – 517
3,12 – 179, 497
3,14 – 187
3,16 – 245
4,11 – 539
4,15 – 247
5,5 – 109, 507
5,6-7 – 381
5,7 – 153, 407
5,8 – 83, 159, 209
5,9-11 – 101, 213, 287
5,11 – 567
6,9-10 – 137, 493
6,11 – 155
6,17 – 455
7,1 – 99
7,31 – 483
7,34 – 239, 373
9,9 – 319, 383
9,27 – 61, 107
10,1-4 – 279
10,6 – 353
10,11 – 161, 403, 405, 441, 515
11,3 – 243, 327, 329, 357, 443
11,19 – 125
11,25 – 471
11,27 – 483
12,20-21 – 269
12,23 – 355
12,27 – 267, 271
13,3 – 391
13,5 – 263
13,7-8 – 439, 517
13,9 – 271
13,9-10 – 207
13,11 – 157, 329
13,13 – 83
14,14-15 – 203
14,38 – 289
14,40 – 385
15,25 – 549
15,26 – 397, 399
15,26-28 – 267
15,28 – 265, 267
15,31 – 361
15,33 – 199
15,47 – 551

2 Corinteni (2Cor.)

1,10 – 427
2,15 – 73, 119
3,6 – 45, 289
3,7 – 225
3,14 – 45, 55, 153, 225
3,14-16 – 465
3,16 – 225, 319
3,16-17 – 47
3,17 – 129
3,18 – 409
4,16 – 257, 273, 451, 551

4,18 – 169
5,1 – 511, 513, 515
5,4 – 233
5,10 – 379
5,16 – 59
5,17 – 147, 411, 451
5,19 – 367
5,21 – 91, 93, 447
6,2 – 513
6,14 – 137, 443
6,14-15 – 399
6,16 – 177, 245, 271
6,18 – 177
8,9 – 317
9,6 – 159
10,4 – 297
10,5 – 545, 553
11,2-3 – 451
11,3 – 451, 457
11,14 – 353
11,27 – 539
12,10 – 107, 257, 479
12,21 – 193, 263, 265

Galateni (Gal.)

1,4 – 259
2,20 – 271
4,4-5 – 307
4,9-10 – 407
4,19 – 247, 459
4,26 – 429, 431, **445**
5,2 – 237
5,2-4 – 315
5,3 – 405
5,17 – 107, 267, 381, 545
5,22 – 73, 217
6,8 – 73, 537
6,14 – 391

Efeseni (Ef.)

1,3 – 523
1,22-23 – 53
2,7 – 293
2,15 – 273
2,20 – 517
3,17 – 539
4,13 – 437
4,14 – 345, 539
4,15 – 357
4,15-16 – 271
4,20 – 189
4,20-21 – 131
4,22 – 299, 551
4,24 – 551
4,27 – 481
5,2 – 93, 187, 259, 403
5,5 – 493
5,18 – 255
5,27 – 451, 455
6,12 – 365, 367, **543**
6,16 – 327, 385
6,17-18 – 549
6,19 – 225

Filipeni (Flp.)

1,24-25 – 85
2,1-2 – 135
2,6-7 – 93, 263
2,7 – 77, 263
3,3 – 313
3,5 – 279
3,13 – 387
3,15 – 271
3,20 – 85, 419, 513
4,7 – 541
4,13 – 479
4,18 – 157

Coloseni (Col.)

1,12 – 137
1,13 – 263
1,20 – 53, 77, 137, 367
1,23 – 539
2,3 – 121
2,9 – 77
2,14-15 – 335, 365
2,15 – 367
2,16 – 237, 279
2,17 – 279, 433
2,19 – 243
3,1 – 85
3,1-2 – 281, 409, **415**
3,5 – 61, 391, 547
3,9 – 273

1 Tesaloniceni (1Tes.)

1,9 – 177
4,6 – 135
5,7 – 261
5,21 – 125

2 Tesaloniceni (2Tes.)

3,6 – 417, 567
3,11 – 221

1 Timotei (1Tim.)

1,5 – 181
1,7 – 207
1,9-10 – 133
1,10 – 181
1,14 – 133
2,5 – 395
2,7 – 269

2,8 – 479
3,7 – 235
4,3 – 409
5,6 – 101
5,23 – 255
6,8 – 511
6,15 – 233, **439**
6,16 – 433
6,20 – 133

2 Timotei (2Tim.)

2,4 – 415
2,15 – 277
3,1 – 113
3,4 – 363
3,5 – 105
3,12 – 249
4,8 – 503
4,10 – 363

Tit

1,7-8 – 255
1,12 – 199
1,14 – 105, **237, 447**
2,2-3 – 255
3,3-5 – 155
3,10 – 491

Evrei (Evr.)

4,12 – 549
4,14 – 369, 371, 433, 439
5,1 – 75
5,6 – 353
5,12-14 – 57
5,13 – 403, 439, 551
5,14 – 73, 149, 155, 197, 209, 529, 537
6,7-8 – 527
7,5 – 357
7,10 – 357, 429
7,25 – 55, 263
7,27 – 75, 353, 435
7,28 – 75
8,5 – 169, 407, 461, 463
9,4 – 183
9,7 – 183, 369
9,10 – 401
9,11 – 149, 259
9,12 – 433
9,14 – 53, 111, 179, 297
9,24 – 55, 263, 353, 391
9,28 – 371
10,1 – 71, 111, 317, 403, 405, 433, 461, 471, 517, 559
10,4 – 403, 433
10,20 – 55
10,28-29 – 423
10,29 – 425
11,39-40 – 269
12,9 – 429
12,22 – 403, 429, 431, 445
12,23 – 53
13,12 – 77, 403
13,15 – 351

Iacob (Iac.)

1,15 – 443
3,18 – 217, 469
4,7 – 481
5,9 – 371
5,14-15 – 83
5,20 – 81

1 Petru (1Pt.)

1,19 – 127
2,9 – 145, 229, 351, 389, 481
2,22 – 75, 91, 441
2,24 – 93
2,25 – 481
3,18 – 107
4,8 – 81
4,11 – 63, 127, 165, 223, 251, 301, 347, 399, 411, 431, 459, 485, 507, 517
5,8-9 – 103, 543

2 Petru (2Pt.)

1,4 – 137
3,13 – 273

1 Ioan (1In.)

1,1 – 119
1,3 – 135
2,1-2 – 263, 371
2,11 – 467, 469
2,16 – 417
3,15 – 211
3,16 – 391, 411
4,21 – 467
5,6 – 335
5,8 – 335
5,16 – 143, 327, **341**, 427, 455
5,16-17 – 185

Apocalipsa (Ap.)

1,4 – 111
1,6 – 63, 127, 165, 223, 251, 301, 347, 399, 411, 431, 459, 485, 507, 517
5,9 – 273
12,7 – 541, 545
12,9 – 457
14,6 – 163

Indice de nume proprii în traduceri

A

Aaron 55, 61, 145, 149, 159, 167, 171, 173, 193, 215, 219, 227, 229, 231, 233, 245, 249, 253, 259, 267, 349, 351, 353, 381, 413, 441, 463, 469, 471, 481
Abel 559
Abiud 349, 353, 395, 563
Adam 77, 233, 367
Aggeu 561
Ahab 387
Ana (mama lui Samuel) 419
Anna 53
Arabia 481
Areopag 449
Asia 249
Avraam 51, 99, 121, 175, 215, 269, 363, 429, 471, 473, 505, 547

B

Baraba 405
Bathuel 307
Beniamin 477, 503
Betleem 317

C

Caiafa 53
Cain 177, 499, 559
Cezareea 283, 285
Cleopa 393
Corneliu 283, 285

D

Dabri 487
Dan 487
David 109, 143, 187, 205, 313, 393, 441, 515, 535, 541, 557

E

Efraim 477, 489, 523
Egipt 309, 359, 503, 559
Eli (preotul) 141
Elisei 99
Epafrodit 157
Etiopia 359

G

Gabriel (arhanghelul) 435
Gamaliel 279

H

Her 189
Hristos 47, 53, 57, 59, 63, 73, 77, 79, 83, 85, 89, 91, 93, 97, 101, 103, 105, 111, 113, 119, 121, 125, 127, 131, 133, 135, 137, 139, 147, 153, 155, 177, 179, 189, 193, 213, 223, 229, 231, 237, 247, 249, 251, 259, 263, 267, 271, 279, 281, 301, 303, 305, 317, 323, 327, 341, 347, 355, 357, 361, 367, 369, 371,

379, 385, 391, 395, 397, 399, 403, 405, 407, 409, 411, 423, 431, 437, 441, 443, 447, 449, 451, 453, 455, 457, 459, 465, 473, 475, 479, 481, 491, 493, 497, 507, 511, 517, 521, 541, 545, 549, 551, 553, 561, 571

I

Iacob 77, 81, 269, 469, 503, 511, 521, 523, 531
Iafet 521, 523
Ieremia 261, 311, 321, 323, 357, 455
Ierusalim 53, 263, 323, 403, 405, 409, 429, 431, 445
Iezechiel 139, 191, 201, 269
Ilie 103, 231, 523
Ioan (Botezătorul) 311, 357, 439, 465, 523, 551
Ioan (evanghelistul) 119, 135, 141, 163, 261, 335, 371
Iona 313
Ioppe 281, 283
Iosif 445, 503, 523
Iov 285, 467
Irod 309
Isaac 121, 269, 307, 439, 521, 523, 531, 551
Isahar 477
Isaia 87, 143, 261, 321, 375, 381, 383, 497, 527, 543
Israel 49, 83, 97, 113, 171, 173, 175, 183, 211, 213, 215, 219, 223, 225, 227, 253, 271, 275, 305, 359, 463, 465, 469, 477, 485, 487, 499
Iuda 189, 317, 323, 477, 503

L

Lazăr 361, 363, 357, 429, 477, 505
Levi 255, 357, 477
Lot 473

M

Manasse 489, 523
Maria 45, 307, 309, 445, 565
Melchisedec 97, 179, 353, 429, 433, 447
Mesopotamia 307
Moise 49, 73, 77, 103, 113, 129, 131, 145, 153, 155, 159, 161, 167, 171, 173, 181, 189, 213, 215, 217, 225, 227, 229, 231, 233, 235, 237, 245, 249, 253, 279, 285, 305, 351, 401, 423, 429, 439, 441, 461, 463, 485, 487, 489, 493, 499, 509, 525, 527

N

Nadab 349, 353, 395, 563
Noe 521

P

Pavel 71, 75, 77, 103, 121, 135, 137, 147, 149, 157, 259, 265, 269, 279, 281, 287, 335, 353, 371, 391, 397, 405, 409, 423, 425, 427, 429, 449, 451, 453, 493, 497, 505, 515, 517, 519, 521, 527, 539, 545, 549, 559
Petru 103, 135, 221, 231, 281, 283, 285, 287, 351, 389, 549
Pilat 405, 407

R

Raab 335
Ruben 503

S

Salomith 487
Samuel 339, 419
Sem 241, 521, 523
Simon (tăbăcarul) 283
Sinai (deşertul) 227
Sinai (muntele) 227
Soene 359
Solomon 119, 405, 419, 445, 477, 535, 539, 541
Suzana 47

T

Tamara 335
Timotei 133, 561

U

Urie Heteul 515

Z

Zabulon 477

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ „GH. ASACHI" IAȘI

Colecţia „Tradiţia creştină" îşi propune recuperarea, prin traducerea în limba română, a unei tradiţii scrise esenţiale în construirea spaţiului cultural european, cea a literaturii premoderne de auctorialitate creştină. Volumele bilingve, însoţite de studii introductive, note, tabele cronologice, bibliografii orientative şi indici, doresc să-l familiarizeze pe cititor cu aria gândirii creştine, multiform constituită atât în Răsărit, cât şi în Apus. Cititorul poate dobândi astfel nu numai explicaţia genetică a unei culturi, ci şi o mai bună plasare în prezent, prin beneficiul raportării la o tradiţie culturală constitutivă.

În colecţia „Tradiţia creştină" au apărut:

Origen – *Omilii, comentarii şi adnotări la Geneză*
Origen – *Omilii şi adnotări la Exod*
Origen – *Omilii şi adnotări la Levitic*

În pregătire:

Tertulian – ***Tratate** dogmatice şi apologetice*

www.polirom.ro

Redactor: Mihai-Silviu Chirilă
Coperta: Radu Răileanu
Tehnoredactor: Gabriela Gheţău

Bun de tipar: septembrie 2006. Apărut: 2006
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. Box 266
700506, Iaşi, Tel. & Fax (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11;
(0232) 21.74.40 (difuzare); E-mail: office@polirom.ro
Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33,
O.P. 37 • P.O. Box 1-728, 030174
Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: office.bucuresti@polirom.ro

Tiparul executat la S.C. LUMINA TIPO s.r.l.
str. Luigi Galvani nr. 20 bis, sect. 2, Bucureşti
Tel./Fax: 211.32.60, 212.29.27, E-mail: office@luminatipo.com

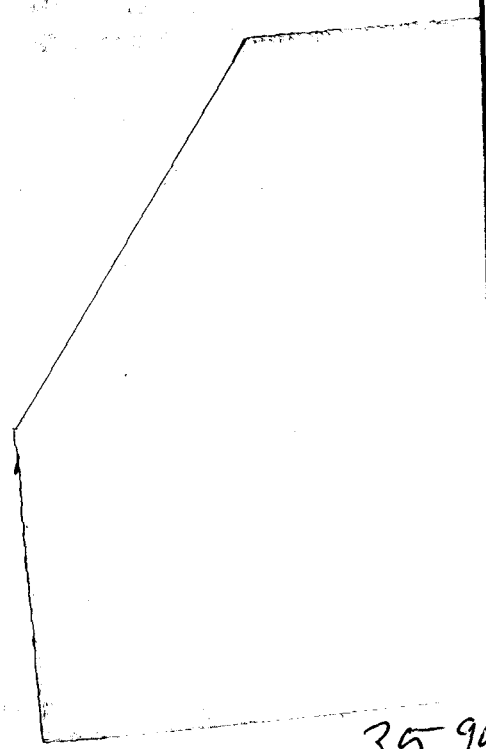

35,9

„După cum *în cele din urmă zile* Cuvântul lui Dumnezeu, îmbrăcat în carne din Maria, a pătruns în această lume, şi una era ceea ce se vedea în El, iar alta ceea ce se înţelegea, tot aşa şi când Cuvântul lui Dumnezeu se exprimă, prin Profeţi sau prin Legiuitor, oamenilor: se exprimă nu fără veşminte potrivite. Acolo este acoperit cu vălul cărnii, aici cu vălul literei. Ceva de acest fel descoperim şi acum răsfoind cartea Leviticul, în care sunt descrise rânduielile sacrificiilor, distincţiile între jertfe şi slujirile preoţilor. Acestea, după literă, sunt privite şi ascultate de cei demni şi de cei nedemni. Dar *fericiţi sunt acei ochi* care văd Duhul Sfânt, lăuntric, acoperit cu vălul literei, fericiţi sunt cei ce aduc urechile curate ale omului lăuntric pentru a auzi acestea."

EDITURA POLIROM

ISBN 973-46-0460-0
978-973-46-0460-9

www.polirom.ro